శ్రీరస్తు.

శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తయేనమః.

శ్రీమచ్ఛైవల దేశస్థదేవగిరి నగరాధీశ్వర మహాదేవాఖ్య
మహారాజస్య మంత్రిపదవీమలంకృత-
శ్రీవత్సవంశ సంజాతకామదేవాఖ్య భూసురవరాత్మజ
శ్రీహేమాద్రి సూరిణా
సకలధర్మశాస్త్ర గ్రంథానాలోడ్య
ఆస్తికజనానుజిఘృక్షయా విరచిత చతుర్వర్గ
చింతామణ్యాఖ్య ధర్మశాస్త్ర గ్రంథే
అత్యుత్తమః

ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయః.

బ్రహ్మశ్రీ.

ములుకట్ల. విశ్వనాథశాస్త్రిణా

యథామతిసంశోధ్య.
పంచాంగం- రాఘవాచార్యేణ
ములుకట్ల- రామలింగశాస్త్రిణా
శ్రీ వాణీవినోద మందిర ముద్రాక్షరశాలయాం
భద్రముద్రాక్షరైర్ముద్రాపితః.
పంచాంగం- రామానుజాచార్యేణ
ప్రకటితో విజయతేతరామ్.

చెన్నపురి- ౧౮౯౪ సం॥ ఫిబ్రవరి నెల.

ప్రకటన.

మావద్ద విక్రయమునకు సిద్ధముగనుండు సంస్కృత గ్రంథములు.

కృష్ణయజుర్వేదము ప్రథమప్రపాఠకము విద్యా		గురుబాలప్రబోధిక-	౧-౮-౦
రణ్య భాష్యసహితము-	౧౦-౦-౦	విక్రమార్కచరిత్రము-	౦-౮-౦
అరుణము స్వాధ్యాయబ్రాహ్మణము బ్రహ్మ		మహాన్యాసము-	౦-౮-౦
మేధము డిటో భాష్య సహితము-	౨-౪-౦	ఋగ్వేదప్రయోగము-	౦-౮-౦
రుద్రభాష్యము-	౧-౦-౦	ప్రహసన నాటకము-	౦-౨-౦
అష్టోత్తరశతోపనిషత్తులు-	౪-౦-౦	గరుడపురాణము-	౦-౪-౦
సూత సంహిత సవ్యాఖ్యానము-	౮-౧-౦	వాసుదేవమననము-	౦-౮-౦
మాధవాచార్యకృతశంకరవిజయము-	౨-౦-౦	అద్వైతామృతరసాయనము-	౦-౬-౦
లఘూజష ప్రయోగ చింతామణి-	౧-౦-౦	రామతాపిని సవ్యాఖ్యానము-	౦-౬-౦
భారతచంపు సవ్యాఖ్యానము-	౧-౮-౦	హరిమీడే స్తవము సవ్యాఖ్యానము-	౦-౬-౦
భాగవతచంపు సవ్యాఖ్యానము-	౦-౧౨-౦	రామకర్ణామృతము-	౦-౮-౦
రామాయణచంపు సవ్యాఖ్యానము-	౧-౦-౦	వ్రతచూడామణి-౮౦ వ్రతములు	౧-౪-౦
ఉత్తరరామచరిత్ర సవ్యాఖ్యానము-	౧-౮-౦	(౨౪) వ్రతములు-	౦-౬-౦
సౌందర్యలహరి సవ్యాఖ్యానము-	౧-౦-౦	నలోదయము సవ్యాఖ్యానము-	౦-౬-౦
అభిజ్ఞానశాకుంతలము సవ్యాఖ్యాన-	౧-౦-౦	శ్రీమద్రామాయణము-	౧-౪-౦
పరాశర మాధవీయము-	౧-౪-౦	అధ్యాత్మరామాయణము-	౦-౬-౦
హేమాద్రిప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయము-	౨-౪-౦	కృష్ణలీలాతరంగములు-	౦-౮-౦
కర్మవిపాకము స్వప్నశాస్త్రము-	౧-౪-౦	దేవీస్తోత్రకదంబము-	౦-౩-౦
స్మృతిముక్తాఫలము ఆహ్నికకాండ	౨-౦-౦	అప్పకవీయము-	౦-౧౨-౦
శ్రీమద్భాగవత దశమస్కంధము పూర్వభా		అద్వైతమకరందము-	౦-౨-౦
గము-ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	౪-౮-౦	అమరము త్రికాండము-	౦-౩-౦
డిటో ఉత్తరభాగము-	౭-౪-౦	ఆత్మబోధవివరణము-	౦-౮-౦
జాతకచింతామణి-	౧-౪-౦	దృగ్దృశ్యవివేకము-	౦-౮-౦
అష్టకవర్గము-	౦-౮-౦	గృహవాస్తు-	౦-౨-౦
సంతానదీపిక-	౦-౪-౦	ఆర్యాద్విశతి-	౦-౧-౦
జాతకగ్రంథరత్నావళి-	౧-౪-౦	ఆబ్దికమంత్రము-	౦-౨-౦
జైమిని సూత్రములు-	౧-౦-౦	శివానందలహరి- సటీక	౦-౮-౦
ప్రశ్నాదర్శము ప్రశ్నశాస్త్రము	౦-౮-౦	శ్రీసూక్తభాష్యము-	౦-౮-౦

ఈపుస్తకములున్ను యింకా యితర గ్రంథములున్ను కావలయువారు యీక్రింద చేవ్రాలు చేయువారి పేరట వ్రాసిసొమ్ముపంపి తెప్పించుకోవలయును. పోస్టేజీ అలాయిదాగా యివ్వవలెను.

ములుకుట్ల విశ్వనాథశాస్త్రి- కృష్ణమనాయుడు అగ్రహారం మదరాసు.

హేమాద్రిప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయ విషయానుక్రమణికా.

పుటసంఖ్యా.	విషయాః	పుటసంఖ్యా.	విషయాః
౧	మంగళాచరణం. ఉపోద్ఘాతః	౩౯	గజవధప్రాయ
౨	బ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్	౪౦	అశ్వవధప్రాయ
౬	గురుహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్	౪౧	ఉష్ట్రవధప్రాయ
౮	క్షత్రియస్యబ్రహ్మహత్యాప్రా	౪౨	ఖరమహిషీహననప్రాయ
,,	వైశ్యస్య విప్రహత్యాప్రాయ	౪౩	మహిషవధప్రాయ
౯	శూద్రస్య బ్రహ్మహత్యాప్రా	౪౪	అజబస్తవధప్రాయ
౧౦	బ్రాహ్మణస్య క్షత్రియహత్యా	,,	ద్రుమాలయచ్ఛేదనప్రాయ
౧౧	విప్రాణాంవైశ్యహత్యాప్రా	౪౬	అనాశ్రమవాసిప్రాయ
,,	విప్రస్య శూద్రహత్యాప్రా	౪౭	భృతకాధ్యాపనప్రాయ
౧౨	క్షత్రియస్య వైశ్యవధప్రాయ	౪౯	భృతకాధ్యయనప్రాయ
౧౩	వైశ్యస్యక్షత్రియవధప్రాయ	౫౦	అధీతవిస్మృతిప్రాయ
౧౪	శూద్రస్యవైశ్యహత్యాప్రా	,,	గుర్వధిక్షేపప్రాయ
,,	వైశ్యస్యశూద్రహత్యాప్రా	౫౧	గుర్వాద్యవివేకప్రాయ
౧౫	విప్రాదేశ్చండాలాదివధప్రా	,,	తండులాద్యపణ్యవిక్రయప్రా
౧౭	నిమిత్తబ్రహ్మహత్యాప్రాయ	౫౩	నిందితార్థ్యవృత్త్యాకృషిజీవన
౧౯	సురాపానప్రాయశ్చిత్తమ్	౫౪	నిన్దితధనాదానవార్ధుష్యజీవన
౨౨	సువర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్	౫౫	హింసాయంత్రవిధానప్రా
౨౫	రజతాదిస్తేయప్రాయ	,,	సంకలీకరణప్రాయ
,,	తామ్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్	౫౬	ఆత్మవిక్రయప్రా
౨౬	కాంస్యధాన్యస్తేయప్రాయ	౫౭	సుతపత్నీవిక్రయప్రా
౨౭	వస్త్రస్తేయప్రాయ	౫౮	మాత్రాదివిక్రయప్రా
౨౮	గురుతల్పగమనప్రాయ	,,	పుత్రీవిక్రయప్రా
౩౦	మాతృభిన్నస్త్రీగమనప్రా	౫౯	ధేనువిక్రయప్రా
౩౧	మహాపాతకిసంసర్గిప్రాయ	౬౦	గజవృషభవిక్రయ
౩౨	గోవధప్రాయ	౬౧	మహిషీమహిషాజబస్తవిక్ర
౩౪	నిమిత్తగోవధప్రాయ	౬౨	ఖరోష్ట్రహరిణీవిక్రయప్రా
౩౬	గోవత్సహననప్రాయ	౬౩	రురువిక్రయాశ్వవిక్రయప్రా
౩౮	బలీవర్దహననప్రాయ	౬౪	దుష్టమృగవిక్రయ

హేమాద్రి ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయ విషయానుక్రమణికా.

పుటసంఖ్యా. విషయాః.

౬౪ ఆరణ్యకమృగపక్షివిక్రయప్రా
౬౫ గోధూమ తిలమాష ముద్గతండులవిక్రయ
౬౬ వ్రీహ్యాదిధాన్యగుడవిక్రయ
౬౭ లవణకార్పాసవిక్రయ
౬౮ నీలీపలాండులశునాదివిక్రయ
౬౯ హింగ్వాదివిక్రయరసవిక్రయ
౭౦ హరిద్రాది మూలద్రవ్య క్రముకాదివిక్రయ
౭౧ చర్మ, దాసీ, దంతనఖవిక్రయ
ఉపకేశవిక్రయ
అన్న, గోరసవిక్రయ
మధుమాంసవిక్రయ
,, సాలగ్రామాదివిక్రయ
౭౪ పుష్పవిక్రయ
౭౫ రత్నాదిరుద్రాక్షసువర్ణవిక్రయ
౭౬ రజతతామ్రకాంస్యాదివిక్రయ
౭౭ శస్త్రాదివిక్రయ
,, గృహోపకరణ కస్తూర్యాదివిక్రయ
౭౮ వస్త్ర, ధర్మ, శృతిస్మృత్యాది వి
౭౯ నామ, నానావస్తువిక్రయ
౮౦ మలినీకరణేషు నిక్షేపహరణ
,, ధేనుహరణప్రా
౮౧ వత్సహరణానడుద్ధరణ
౮౨ మహిషీమహిషహరణ
౮౩ గజాశ్వోష్ట్రహరణప్రా
౮౪ ఖరాజబస్తస్తేయ
,, ఆరణ్యకమృగహరణ

పుటసంఖ్యా. విషయాః.

౮౫ గ్రామ్యపక్షిమృగహరణ
,, భూమిహరణ
౮౬ స్వదత్తాపహరణరత్నహరణ
౮౭ బాలహరణకన్యాహరణ
౮౮ నారీహరణపురుషహరణ
౮౯ వేశ్యా, దాసీ, శయ్యాహరణ
౯౦ యానోపానద్ధరణ
౯౧ ఛత్రచామరపుష్పహరణ
౯౨ ఫలహరణకందాదిహరణ
౯౩ కోశశాకపర్ణహరణ
౯౪ ఇంధనాదిహరణ
,, జలభక్ష్యభోజ్యహరణ
౯౫ రుద్రాక్షక్రముక గుడక్షీరహర
౯౬ దధ్యాదిహరణత్రికటుకహరణ
౯౭ రసౌషధ, గృహోపకరణ, శస్త్రాదిహరణ
౯౮ మార్గనిరోధ, తటాకాదిహర్త
౯౯ పరిదానప్రతిగ్రహ
,, కూటసాక్షిప్రాయ
౧౦౦ పుస్తకాది, సాలగ్రామహరణ
౧౦౧ అపాత్రీకరణేషుచండాలిగమన
౧౦౪ తురుష్కీగమనప్రాయ
౧౦౫ షోడశవిధచండాలస్వరూపమ్
,, రజకీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్
౧౦౬ చర్మకారస్త్రీగమన
,, నటినీగమన
౧౦౭ బురడీగమన
,, కైవర్తస్త్రీగమన

పుటసంఖ్యా. విషయాః.

౧౦౮ మేద, భిల్ల, స్వర్ణకార, సౌచి
కస్త్రీగమన
౧౦౯ తక్షకతిలయత్రి స్త్రీగమన
,, మాంసవిక్రయ స్త్రీగమన
౧౧౦ కులాల మద్యవిక్రయస్త్రీగమన
,, కారుకనాపిత స్త్రీగమన
౧౧౧ బ్రహ్మచండాల స్త్రీగమన
,, రజస్వలాగమన
౧౧౨ విధవాగమన
౧౧౩ వేశ్యా, దాసీ, గమన
౧౧౪ పాషండపతితశూద్ర స్త్రీగమ
,, మద్యపస్త్రీ గమన
,, ఋతుకాలపరిత్యాగ
౧౧౫ కన్యకాగమన కన్యాదూషణ
౧౧౬ పుంసిమైథునఖరోష్ట్రాది మైథు
౧౧౭ వత్సమహిషీబస్తాజాది గమన
,, రేతోత్సర్గ
,, అవకీర్ణి
౧౧౮ మిథ్యోదీతాభిశస్తప్రా
౧౧౯ కుగ్రామవాసికుత్సితసేవా
౧౨౦ ఖరోష్ట్రాద్యారోహణ
,, ఊఢ్వాహితాయాఃపునరుద్వా
౧౨౧ మాతృష్వసృస్వసంబంధపరిణ
,, స్వదారపరిత్యాగ
౧౨౨ అసంస్కృతకన్యారజోదర్శన
౧౨౩ కారాగృహవాస
,, బందీగృహీతనారీ (న్యపాన
౧౨౪ రోగనివృత్త్యర్థం మద్యపానస్త

పుటసంఖ్యా. విషయాః.

,, జాతిభ్రంశకర (భోజన
౧౨౫ అయుత,సహస్ర బ్రాహ్మణ
,, దీర్ఘసత్రశూద్రసత్రభోజన
౧౨౬ శూద్రవేదశ్యా గృహస్వయం
పాకాన్నభోజన
,, అగ్నావేశోద్దిష్టభోజన
౧౨౭ నగ్నశ్రాద్ధాద్యన్నప్రతిగ్రహ
,, సూతకస్వితయేభోజన
,, శ్రాద్ధావశిష్టాన్నభోజనే
౧౨౮ క్రీతాన్నభోజన
౧౨౯ సంఘాన్న, యాగాన్నభోజన
౧౩౦ చౌలగణక దేవలకాన్నభోజన
,, అస్నానభోజన
౧౩౧ పర్యుషితాన్నభోజన
,, దుర్భక్ష్యభక్షణ
౧౩౨ దుష్టశాకభక్షణ
,, కారణం వినాపరమాన్నకృస
రాన్నభోజన
౧౩౩ ఏకాదశ్యన్న భోజన
,, వ్రాత్యాన్నకుష్ఠ్యన్నభోజన
౧౩౪ కుండగోళకపరివిత్తిపరివేత్త్ర
న్నభోజన (భోజన
,, యత్యన్నదంపతి శిష్టాన్న
౧౩౫ ఉచ్ఛిష్టాన్నభోజన
,, పత్నీసహభోజన
౧౩౬ శూద్రభాండభోజన
,, పిణ్యాకకరమథితతక్రాదిభక్షణ
౧౩౭ శ్వేతవృంతాకరక్తశిగ్ర్వాదిభ

పుటసంఖ్యా. విషయాః.

,, తామ్రపాత్రస్థగవ్యభక్షణ
౧౩౮ పీతశేషోదకపానప్రాయ
,, ముఖేనోదకపాన, ఖరోష్ట్రాది
క్షీరపానప్రాయ
౧౩౯ మనుష్య మృగ పక్ష్యాదిమల
మూత్రాదిభక్షణే
౧౪౦ అస్థిచర్మ పక్షిలోమ కేశమలో
పహతకాంస్యభోజన
౧౪౧ భోజనకాలేదీపనిర్వాణ
,, శవాశ్రితగ్రామభోజన (జన
౧౪౨ సూర్యసోమోపరాగకాలభో
,, భిన్నపాత్రభోజన
౧౪౩ సంధ్యాది భోజనకాలేషు చం
డాలాదిధ్వనిశ్రవణ
,, సత్కర్మాచరణ కాలే సూక
రాదిదర్శన
౧౪౪ రజస్వలాన్నభోజన
,, స్పృష్టాదృష్టాన్నభోజన
౧౪౫ నిషిద్ధదినేషుస్త్రీభోజనప్రాయ
,, దేవపూజావైశ్వదేవ పరిత్యా
గభోజన
౧౪౬ ఉపవీతశిఖేవినాభోజన
,, భోజనకాలేక్షుత జృంభణా
పానవాయూత్సర్గ
౧౪౭ సూతకద్వితయభోజన
,, అన్యోన్యసంస్పృష్టాన్నభోజన
౧౪౮ శివనిర్మాల్యభోజన
,, నీలీవస్త్రంధృత్వాభోజన

పుటసంఖ్యా. విషయాః.

౧౪౯ ప్రకీర్ణకప్రాయ
౧౫౦ క్షత్రియ వైశ్యయోః దుర్మృతి
,, దుర్మృతానాంరజ్వాదిచ్ఛేత్తౄ
ణాం ప్రాయ
౧౫౧ దుర్మృతవాహకానాంప్రా
,, మూల్యంగృహీత్వాశవవాహక
,, ధనిష్ఠాపంచకమరణే
౧౫౨ నందాభద్రాదితిథిమరణే
,, దుష్టవారేషుమృతప్రాయ
,, త్రిపాన్నక్షత్రమరణే
౧౫౩ షణ్మాసాత్ప్రాయ
,, శవోపర్యుచ్ఛిష్టపతనే
౧౫౪ శవస్యశూద్రాదిస్పర్శనే
,, అసంధ్యవభంజనశవపతనప్రా
౧౫౫ అగ్నిపతనప్రా
,, దహనయోగ్యస్యఖననే
,, ఖననయోగ్యస్యదహనే
౧౫౬ దాహయోగ్యస్యదాహాభావే
,, ఉత్తరీయ శిలాపాత్ర కర్తృద్ర
వ్యవిపర్యాసే
౧౫౭ పిండోపహతి (గ్నినాశ
,, అస్థిసంచయనాత్ప్రాక్ప్రేతా
౧౫౮ అస్థ్యుపహతి
,, అస్థిజలనిక్షేపాభావ
౧౫౯ పరషడ్విధప్రవిధాయకానువాద
౧౬౦ దేశాంతరమరణ [రాభావే
,, దేశాంతర మృతానా మస్థిశరీ
౧౬౧ వ్రణేక్రిమ్యుత్పత్తి

పుటసంఖ్యా.	విషయాః.
,,	మృతస్యపునరాగమనప్రా
౧౬౨	ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వంప్రేత క్రియానంతరమాగతస్య
౧౬౩	ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వ మాగతభార్యాదిదర్శనప్రా
,,	సూతకద్వితయమృతస్యప్రా
౧౬౪	సహగమనభీతాయాః ప్రా
,,	దేశాన్తర మృతస్యాహితాగ్నేర్లౌకికాగ్నిదాహే
౧౬౫	గర్భిణీమరణప్రాయశ్చిత్తం
,,	సూతికామృతిప్రాయశ్చిత్తం
౧౬౬	రజస్వలామరణప్రాయశ్చి
,,	ఆహితాగ్నేర్దుర్మృతిప్రా
౧౬౭	అపస్మారిశ్వసృగాలాదిదంశ
,,	శునాదష్టస్యప్రాయశ్చిత్తం
,,	షోడశకర్మణాంకాలాతిక్ర
౧౬౮	గర్భాధానత్యాగప్రాయ
,,	సీమన్తపుంసవన నామకరణ త్యాగప్రా
౧౬౯	జాతకర్మాతిక్రమణప్రాయ
,,	యమళవ్యతిక్రమణప్రా
౧౭౦	నామకరణలోప ప్రాయశ్చి
,,	అన్నప్రాశనకాలవ్యతిక్రమణ
౧౭౧	చౌలకర్మణోముఖ్య కాలాతిక్రమేప్రాయ
,,	శిశూనామక్షరా భ్యాసకాలాతిక్రమేప్రాయ
౧౭౨	ఉపనయనకాలాతిక్రమేప్రా

పుటసంఖ్యా.	విషయాః.
౧౭౩	దణ్డాజినమౌంజ్యభావేవటోః
,,	బ్రహ్మచర్యవ్రతలోపప్రా
౧౭౪	అగ్నికార్యబ్రహ్మ యజ్ఞతర్పణలోపప్రాయ
,,	వేదాధ్యయనలోపప్రాయ
౧౭౫	అనధ్యాయనేషువేదపాఠ
,,	వేదవ్రతాతిక్రమప్రాయ
౧౭౬	గోదానికవ్రత సమావర్తనవ్రతలోపప్రాయ
౧౭౭	ఉపాకర్మలోపప్రాయశ్చి
,,	రాక్షసాదివివాహప్రాయ
౧౭౯	పరివిత్తిపరివేత్తృప్రాయ
,,	వివాహమధ్యేవధ్వాః ప్రథమార్తవప్రాయ
౧౮౦	ఉద్వాహశాలాపాసనమధ్యే అగ్నిశాంతిప్రాయ
,,	స్థాలీపాకసమయేఅగ్నినాశ
౧౮౧	స్థాలీపాకాదూర్ధ్వ మౌపాసనత్యాగప్రాయ
,,	అన్వారమ్భణీయలోపప్రా
,,	ప్రతిపద్ధోమలోపప్రాయశ్చి
౧౮౨	ఆగ్రయణలోపప్రాయశ్చి
,,	గృహస్థానాం బ్రహ్మ యజ్ఞలోపప్రాయ
౧౮౩	ఔపాసనపరిత్యాగప్రాయ
౧౮౪	దేవతార్చనపరిత్యాగప్రా
,,	వైశ్వదేవపరిత్యాగప్రాయ
౧౮౫	పిత్రోరాబ్దికపరిత్యాగప్రా.

పుటసంఖ్యా.	విషయాః.	పుటసంఖ్యా.	విషయాః.
,,	అర్ఘ్యవిస్మరణప్రాయశ్చి	౨౦౮	కల్పలతాప్రతిగ్రహప్రాయ
౧౮౬	పార్వణశ్రాద్ధే అగ్నౌకరణలో	,,	సప్తసాగరప్రతిగ్రహప్రా
౧౮౭	శ్రాద్ధపంక్తౌ అన్యోన్యస్పర్శనే	౨౧౦	రత్నధేనుప్రతిగ్రహప్రాయ
,,	పార్వణవిస్మృతిప్రాయ	౨౧౧	మహాభూతఘటప్రతిగ్రహ
౧౮౮	పార్వణభంగే బిడాలాదిస్ప ర్శనే ప్రాయ	౨౧౨	తులాదిష్వాచార్యాదీనామ కృత్యోత్తరణమార్గః
౧౮౯	ఆహితాగ్నేరగ్నిలోపప్రా	౨౧౪	తులాదిష్వాచార్యాదీనాంపు నస్సంస్కారః
,,	దర్శపూర్ణమాసలోపప్రా		
౧౯౦	సోమయాజినఆగ్రయణలోప	౨౧౬	పుష్పపురోడాశభక్షణప్రా
,,	పిండపితృయజ్ఞలోపప్రాయ	,,	అంత్యజాదిజనప్రతిగ్రహ
,,	సోమసూర్యోపరాగే సాగ్నే స్సోమయాజినః కర్తవ్యం	౨౧౭	తులాదిష్వాచార్యాదీనాంన దీస్నానాదివిధిః
౧౯౧	గృహస్థధర్మాతిక్రమప్రాయ	౨౨౦	తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణాం
౧౯౩	మానసస్నానవిధిః	౨౨౫	తులాదావాచార్యాదీనామ భయాయ స్తోత్రోద్ధారః
౧౯౪	నిషిద్ధదివసేషు తామ్బూలభ క్షణే ప్రాయ	౨౨౬	తులాదిష్వాచార్యాదీనాంజ్వ రాదిహరమృత్యుపూజా
,,	తులాప్రతిగ్రహప్రాయ		
౧౯౬	హిరణ్యగర్భప్రతిగ్రహ	౨౨౭	కోటిహోమాదిష్వాచార్యా దీనాంప్రాయశ్చిత్తం
౧౯౮	బ్రహ్మాణ్డఘటప్రతిగ్రహప్రా		
,,	కల్పతరుప్రతిగ్రహప్రాయ	౨౨౮	కాలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయ
౧౯౯	గోసహస్రప్రతిగ్రహప్రా	౨౨౯	కాలపురుషప్రతిగ్రహప్రా
౨౦౧	హిరణ్యకామధేనుప్రతిగ్రహ	,,	గజప్రతిగ్రహప్రాయ
౨౦౨	హిరణ్యాశ్వప్రతిగ్రహప్రా	౨౩౦	శ్వేతాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయ
,,	హిరణ్యాశ్వరథప్రతిగ్రహ	౨౩౧	తిలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయ
౨౦౩	హేమహస్తిరథప్రతిగ్రహ	౨౩౨	తిలగర్భప్రతిగ్రహప్రాయ
౨౦౪	పంచలాంగలప్రతిగ్రహప్రా	,,	కనకప్రతిగ్రహప్రాయ
౨౦౬	ధరాదానప్రతిగ్రహప్రాయ	౨౩౩	తిలప్రతిగ్రహప్రాయ
౨౦౭	విశ్వచక్రప్రతిగ్రహప్రాయ	౨౩౪	దాసీప్రతిగ్రహప్రాయ

పుటసంఖ్యా.	విషయాః.
౨౩౫	సోపస్కరగృహప్రతిగ్రహః
,,	శయ్యాదానప్రతిగ్రహః
౨౩౬	కన్యాదానప్రతిగ్రహః
౨౩౭	కపిలధేనుప్రతిగ్రహః
౨౩౯	పృథ్వీదానప్రతిగ్రహః
౨౪౦	కనకాచలప్రతిగ్రహః
౨౪౧	రజతాచలరత్నాచల
౨౪౨	ధాన్యాచలప్రతిగ్రహః
౨౪౩	తిలాచలప్రతిగ్రహః
౨౪౪	కార్పాసాచలప్రతిగ్రహః
౨౪	లవణాచలప్రతిగ్రహః
౨౪౬	గుడధేనుప్రతిగ్రహః
౨౪౭	తిలధేనుప్రతిగ్రహః
౨౪౮	ఘృతధేనుప్రతిగ్రహః
౨౪౯	జలధేనుప్రతిగ్రహః
౨౫౦	క్షీరధేనుప్రతిగ్రహః
౨౫౧	మధుధేనుప్రతిగ్రహః
౨౫౨	శర్కరాధేనుప్రతిగ్రహః
౨౫౩	దధిధేనుప్రతిగ్రహః
౨౫౪	ఇక్షురసధేనుప్రతిగ్రహః
౨౫౫	సాక్షాద్ధేనుప్రతిగ్రహః
,,	ఆర్ద్రకృష్ణాజినప్రతిగ్రహః
౨౫౭	తిలకృష్ణాజినప్రతిగ్రహః
,,	రోగాగ్రవతాదిషు కృష్ణాజిన
౨౫౮	శిలపద్మప్రతిగ్రహః
౨౫౯	రజతపద్మప్రతిగ్రహః
,,	రోగక్రతిక్తస్యప్రతిగ్రహః
౨౬౧	మృతశయ్యాప్రతిగ్రహః

పుటసంఖ్యా.	విషయాః.
౨౬౧	గోచర్మప్రతిగ్రహః
,,	శకటదానప్రతిగ్రహః
౨౬౨	ఉభయతోముఖీప్రతిగ్రహః
౨౬౩	ఉత్క్రాంతిగోప్రతిగ్రహః
,,	వైతరణీగోప్రతిగ్రహః
౨౬౪	వ్యాఘ్రమహిషీప్రతిగ్రహః
౨౬౫	మహిషీప్రతిగ్రహః
,,	గోముఖజననశాంతిధేను ప్రతి(గ్రహః
౨౬౬	ఆలింగనదానప్రతిగ్రహః
,,	దుష్టనక్షత్రశాంతిధేను ప్రతి
౨౬౭	అద్భుతశాంతిషుప్రతిగ్రహః
౨౬౯	ఛాగప్రతిగ్రహః
౨౭౦	అనడుద్దానప్రతిగ్రహః
,,	తైలఘటప్రతిగ్రహః
౨౭౧	కనకాజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహః
,,	అలంకారధేనుప్రతిగ్రహః
౨౭౨	ప్రాచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహః
,,	ఉదీచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహః
,,	గ్రహమాలికాప్రతిగ్రహః
౨౭౩	షడ్గ్రహయోగప్రతిగ్రహః
౨౭౪	పంచగ్రహమేళనప్రతిగ్రహః
౨౭౫	రాశిచక్రప్రతిగ్రహః
,,	నవగ్రహముఖీప్రతిగ్రహః
౨౭౬	ధర్మవిక్రయిణస్సకాశాత్ప్ర
౨౭౭	నామవిక్రయిణఃప్రతిగ్రహః
౨౭౮	స్మృతివిక్రయిణఃప్రతిగ్రహః
౨౭౯	సోమవిక్రయిణఃప్రతిగ్రహః
,,	సోమపాయినఃప్రతిగ్రహః

పుటసంఖ్యా.	విషయాః.
౨౮౦	పశుపురోడాశభక్షణ
౨౮౧	ఆయాజ్యయాజినః ప్రతిగ్ర
౨౮౨	తప్తముద్రాధారిభ్యః ప్రతి
౨౮౩	లింగధారిప్రతిగ్రహ
,,	పునస్సంసారే గాయత్రీప్ర దాతుః ప్రతిగ్రహ
౨౮౪	పరార్ధం గాయత్రజపకర్తృ
౨౮౫	గ్రామప్రతిగ్రహ (బ్రాం
,,	కూశ్మాండప్రతిగ్రహ
౨౮౬	దశదానచతుర్వింశతిమూర్తి ప్రతిగ్రహప్రాయ
౨౮౮	దశావతారప్రతిగ్రహ
౨౮౯	రామలక్ష్మణచక్రపాణిప్రతి
౨౯౦	శ్రీమూర్తిశివలింగప్రతిగ్ర
౨౯౧	శంఖఘంటాప్రతిగ్రహ
౨౯౨	తామ్రకాంస్యపాత్రప్రతి
౨౯౩	శిలపాత్రప్రతిగ్రహ
,,	ఆజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహ
,,	హరిహరప్రతిమాప్రతిగ్ర
౨౯౪	అర్ధనారీశ్వరయోగేప్రతి
౨౯౫	దుగ్ధనప్రతిగ్రహ
౨౯౬	ఆత్తతాయినః ప్రతిగ్రహ
,,	కుండగోళః ప్రతిగ్రహ
౨౯౭	పాషండప్రతిగ్రహ
,,	వేశ్యాప్రతిగ్రహ
౨౯౮	వ్యభిచారిణీప్రతిగ్రహ
౨౯౯	భర్తృఘ్నస్త్రీప్రతిగ్రహ
,,	చండాలప్రతిగ్రహ

పుటసంఖ్యా.	విషయాః.
౧	పరివేత్తృప్రతిగ్రహప్రాయ
,,	పుస్తకప్రతిగ్రహప్రాయ
,,	వ్రాత్యాదిభ్యో యజ్ఞోపవీతప్రతిగ్ర
౨	నటవిటగాయకేభ్యః ప్రతిగ్రహ
౩	ఆభీరప్రతిగ్రహప్రాయ
,,	చాతుర్మాస్యవ్రతాదిషు ప్రతిగ్ర
౪	కార్తికమాసవ్రతోద్యాపనే ప్ర
౫	మాఘమాసవ్రతోద్యాపనేప్రతి
౬	వైశాఖమాసవ్రతోద్యాపనే ప్ర
,,	నానావిధఫలప్రతిగ్రహప్రాయ
౭	మకరసంక్రాంతి వ్రతేషు ప్రతిగ్ర
౮	కారణం వినా పత్నీత్యాగప్రాయ
౯	అశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్
౧౦	మహిషీధేనుప్రతిగ్రహప్రాయ
౧౧	సన్యాసినః ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చి
,,	పతితయతేః ప్రతిగ్రహప్రాయ
౧౨	మరపతేః సన్యాసినః ప్రతిగ్రహ
,,	పాపపురుషప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి
౧౩	పతితప్రాయశ్చిత్తమ్
,,	రహసికృతబ్రహ్మహత్యాప్రాయ
౧౪	రహసికృతసురాపానప్రాయ
౧౫	రహసికృతస్వర్ణస్తేయప్రాయ
౧౬	రహసికృతగురుతల్పగమనప్రా
౧౭	చాంద్రాయణాదికృచ్ఛ్రలక్షణం
౧౯	పిపీలికామధ్యచాంద్రాయణమ్
౨౦	యతిచాంద్రాయణవిధిః
౨౧	శిశుచాంద్రాయణలక్షణమ్
౨౨	మహాచాంద్రాయణవిధిః
౨౩	పంచవిధచాంద్రాయణప్రత్యా
,,	ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౨౪	ఏతదాచరణాశక్తానాం ప్రత్యా
౨౬	సముద్రగానదీ స్నానరూప ప్ర
౨౮	ప్రాజాపత్యప్రత్యామ్నాయరూప బ్రాహ్మణార్చనమ్

పుటసంఖ్యా.	విషయాః.
,,	తత్ప్రత్యామ్నాయ రూపపారా యణప్రకారః (త్యామ్నా
౨౯	అయుతగాయత్రీజపరూప ప్ర
,,	తిలహోమసహస్రరూపప్రత్యా
౩౦	తప్తకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౩౧	తప్తకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః
౩౨	పరాకకృచ్ఛ్రలక్షమ్
౩౩	పరాకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః
,,	యావకకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౩౪	యావకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః
౩౫	సాన్తపనకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౩౬	సాన్తపనకృచ్ఛ్ర ప్రత్యామ్నా
,,	మహాసాన్తపనకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౩౭	మహాసాన్తపనకృచ్ఛ్రప్రత్యా
౩౮	కాయకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౪౦	కాయకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః
౪౧	అతికృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౪౨	అతికృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః
,,	ఔదుమ్బరకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౪౩	ఔదుమ్బరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నా
౪౪	పర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౪౫	పర్ణకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః
,,	ఫలకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౪౬	ఫలకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః
౪౭	మాహేశ్వరకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
,,	మాహేశ్వరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నా
౪౮	బ్రహ్మకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౪౯	బ్రహ్మకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః
,,	ధాన్యకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౫౦	స్వర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమ్
౫౨	కదళీవివాహః
౫౪	దుర్మృతానాంనారాయణబలిః
౫౬	వైష్ణవశ్రాద్ధనాందీశ్రాద్ధవిధిః
౫౭	రామలక్ష్మణప్రతిమాదానవిధిః
౫౮	అఘమర్షణస్నానవిధిః
౬౧	ప్రాయశ్చిత్తప్రమాణవచనాని
౬౯	పరిషల్లక్షణమ్
౭౧	పరిషదయోగ్యనిరూపణం
౭౨	ప్రాయశ్చిత్తానుష్ఠానక్రమః
౭౩	ప్రాయశ్చిత్తానుక్రమణికా
,,	సర్వప్రాయశ్చిత్తప్రయోగః
౯౩	మహాసంకల్పః

విషయానుక్రమణికా సమాప్తా.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

చతుర్వర్గచిన్తామణ్యాఖ్యహేమాద్రిగ్రన్థపూర్వపీఠికా.

శ్రీగోపాలమపారవైభవ భవస్వచ్ఛన్దలీలాలయం సాన్ద్రస్నిగ్ధతమాల
కోమలదలశ్యామాభిరామాకృతిమ్ । కూజన్కోకిలకామినీకలరవప్రోల్లాసి
గోపాఙ్గనా గీతస్ఫీతపవిత్రచిత్రచరిత వ్రాతంనమస్కుర్మహే॥ ౧॥ (౧)
ఉన్మీలత్కమనీయకాన్తిసరసీ మధ్యేనిబద్ధప్రభం సారాసారవిచారచారుమ
నసా హంసేనసంసేవితమ్ । నిత్యానన్దమరన్దసఙ్గసుభగంవన్దారుబృన్దార
కశ్రేణీభృఙ్గమనఙ్గవైరి చరణామ్భోజద్వయంపాతునః ॥ ౨ ॥ వంశోస్తి
మాంశోర్జయతిప్రసిద్ధోయస్మిన్ సరాజాయదురావిరాసీత్ । బభూవయ
స్మిన్నసురావతారభారాపహారాయపురామురారిః ॥ ౩ ॥ వంశేతస్మిన్
కంసవిధ్వంసనస్య క్షోణీపాలోభిల్లమః ప్రాదురాసీత్ । నిస్యేనాశంవైరి
భూభృత్పతఙ్గాన్ యస్యానేకద్వీపదీపఃప్రతాపః॥ ౪ ॥ పుత్రోభవత్సకల
రాజసమాజమౌళిమాణిక్యదీధితివిబోధితపాదపద్మః॥ ఉద్దామదర్పరిపుసర్ప
విహఙ్గరాజః (౨) శ్రీభిల్లమాదవనియోషితిజైత్రపాలః॥ ౫॥ తస్మాదభూ
దభినవస్మరచారుమూర్తిః కీర్తైఃపదంజగతి సింఘణదేవభూపః । ఉద్దండ
దోర్యుగలగర్వితవైరివర్గసీమన్తినీవదనకైరవచండభానుః ॥ ౬ ॥ అథసకలక
లానామాలయఃపాలనాయక్షితితలమవతీర్ణఃపౌర్ణమాసీశశీవ। అభవదవని
పాలోజైతుగిర్నామతస్మాదసమసమరధీరద్వేషిభూపాలకాలః॥ ౭॥ సభూ
మిపాలోజనయాంబభూవ కృష్ణంమహాదేవమహీపతించ । హితాయలో
కస్యయథాపయోధిశ్చింతామణిం కౌస్తుభమప్యుదారమ్ ॥ ౮ ॥ జన్మాన్తరో
త్థంపరివర్తయన్తౌ జ్యేష్ఠావరత్వంకిలకౌతుకేన । కృతావతారాయదురా
జవంశే ప్రీత్యాపునస్తావివరామకృష్ణౌ ॥ ౯ ॥ ధర్మార్థావివతౌసాక్షాత్పా
లయన్తౌవసుంధరామ్ । విలోక్యలోకస్సస్మార రాజానౌరామలక్ష్మణౌ॥ ౧౦॥
దీవ్యద్దారుణవాజివారణరణ క్షోణీషుజిత్వాబహూన్ దాసీకృత్యతథాచ
రాన్విహితవాననాన్యానరణ్యౌకసః। ఇత్థంపార్థివరాజరాజివిజయవ్యాపా
రపారఙ్గతశ్చక్రేశక్రజయాయకృష్ణనృపతిః స్వర్లోకయాత్రామతిమ్॥ ౧౧॥
అథప్రభావాతిశయేనలబ్ధం విభజ్యలోకద్వితయాధిపత్యమ్ । త్రివిష్టపంశ్రా

(౧) ఉన్మీలంతి - కమనీయదేహకాంతిరేవ-సరసీతన్మధ్యే- సారాసారయోః
నిత్యానిత్యపదార్థయోఃక్షీరోదకయోశ్చ విచారేవివేకే । హంసేన - యతి
శ్రేష్ఠేన-సితచ్ఛదపక్షిణాచ । నిత్యానందః అనశ్వరబ్రహ్మానందఏవమరన్దః-
పుష్పరసః తత్సంగేనసుభగంరమ్యం। వందారవఃప్రణమ్రాః బృందారకశ్రే
ణయఏవ భృఙ్గాయస్మిన్తత్ । అనఙ్గవైరిణః స్మరస్యచరణావేవామ్భోజే
పద్మేతద్ద్వయంవః పాతు (౨) శ్రీభిల్లమాత్ వసుమతి మహిష్యాం జైత్ర

సతి కృష్ణభూపే భువం మహాదేవనృపః ప్రశాస్తి॥ ౧౨॥ త్రైలింగక్షితిపా
లతూలనిచయప్రక్షేప ఝంఝానిలో గర్జద్ఘూర్జరగర్వపర్వతభిదా దంభోళి
దోర్విక్రమః। హేలోన్మూలితకొంకణక్షితిపతిః కర్ణాటలాటోద్భటక్షోణీ
పాలవిడమ్బనస్పృహో మహాదేవః కథం వర్ణ్యతే॥ ౧౩॥ అయం కౌశస్త్రీశర
ణాగతానాం హన్తా మహాదేవనృపో న జాతు। ఇత్థం విసిస్మిత్యతతోऽనుభిన్నైరం
తైశ్రీపురస్త్రీనిహితా నృపత్యే॥ ౧౪॥ అతఏవహి మాళవేశ్వరః కృపయైవ
స్వపదేన్యవేశయత్। స్వయమాశు విహాయ సమ్పదః కిమపత్యేనైవ చిరంతప
స్యతి॥ ౧౫॥ విషమసమరకర్తు శ్శత్రవో యస్య పట్టే ప్రలయదహనధూ
మశ్యామదామాలిభీషమ్। పృథుతరకరవాల వ్యాలమాలోకయన్తో భవశ
రణమితీమం మన్త్రముచ్చారయన్తి॥ ౧౬॥ యదీయగంధద్విరదగండపాళీని
ష్యూతదానామ్బుతరంగిణీషు। సోమస్సముద్రప్లవపేశలోऽపి మమజ్జ నైన్య
స్సహకొంకణేశః॥ ౧౭॥ ఆస్తే మండితదండకాపరిసరః శ్రీసేవణాఖ్యః పరం
దేశః పేశలవేషభాషణవచోమాధుర్యధుర్యాకృతిః। తస్మిన్ దేవగిరిః పురీ
విజయతే త్రైలోక్యసారశ్రియాం విశ్రాంతిస్స్మితశాలిశైలశిఖరస్పర్ధాళుసౌ
ధావళిః॥ ౧౮॥ ఏతత్ప్రీత్యా పాపోబహిరమ్బరాశేరన్తః పురోస్యాస్తికుతః ప్ర
యామి। చిరం విమృశ్యేతి యదీయవైరి సోమేశ్వరో బాడబమేవయాతి॥౧౯॥
జగత్త్రయాతీతగుణప్రశస్తిః శాస్తా సమస్తావనిమండలస్య। శ్రీమానిమా
మన్వయరాజధానీం సోऽయం మహాదేవనృపో బిభర్తి॥ ౨౦॥ (౧) ఇమాం
కుర్వన్ హి విస్తారైరెలావృతసమాం శ్రియామ్। అధితిష్ఠతి హేమాద్రిరివాయం
విబుధాలయః॥ ౨౧॥ సా సమ్పత్తిరిదం యశో బలమిదం సోऽయం ప్రతాపో
మహాన్నైకైకం పృథివీభృతో భువి మహాదేవస్య లోకోత్తరమ్। (౨) యస్య
శ్రీకరణాధిపః స్వయమయం హేమాద్రిసూరిస్ఫురత్ప్రౌఢప్రాగ్భవవర్ణ్య
మానవిలసద్వంశో భృశం శోభతే॥ ౨౨॥ ఇతి రాజప్రశస్తిః॥

అథ గ్రన్థకర్తృప్రశస్తిః॥ పాదప్రాన్తవినిస్సృతద్యుసరితో దేవస్యల
క్ష్మీపతేర్వక్త్రాద్బ్రహ్మసమ్భవాత్త్రిజగతీవన్ద్యా ద్విజాః। రాగద్వే
షమదాదిదోషవిరహాదన్తస్స్ఫురజ్జ్యోతిషాం తేషామేవ శిరోమణిర్ద్విజమణిరేవ
త్స్వాభిధానో మునిః। ౨౩॥ గోత్రే తస్య బభూవ నిర్మలగుణశ్రేణీభృతామ

పాలో నామ విప్రో బభూవ [౧] ఇమాం- దేవగిర్యాఖ్యపురీం శ్రియాం- స
మ్పదాం విస్తారైరాధిక్యైరిలావృతఖండసమాం కుర్వన్। హేమాద్రిశ్శైరరి
వవిబుధానాం - దేవానాం విదుషాం వాలయః ఆశ్రయః అయం మహాదేవనృ
పః అధితిష్ఠతి-అస్యాం తిష్ఠతీత్యర్థః [౨] ప్రౌఢైః ప్రాతిభైః స్వార్థేऽణ్। స్ఫు
రత్ ప్రౌఢం ప్రాతిభం యేషాం తైః వర్ణ్యమానః స్తూయమానః విలసన్
వంశో యస్య సః అయం హేమాద్రిసూరిః యస్య మహాదేవప్రభోః శ్రీకరణా

గ్రంథోవిద్యాచార వివేకవిశ్రమనిధిః శ్రీవాసుదేవః కృతీ । యత్కీర్త్యాధవలీ
కృతే త్రిభువనే శ్రీకంఠవైకుంఠయోః కైలాసాచలదుగ్ధసింధువిషయోనాసీ
న్నివాసగ్రహః॥ ౨౪॥ నానాదాన ప్రీణితప్రాణిలోకో లోకాలోకప్రా
న్తవిశ్రాన్తకీర్తిః। తస్మాదాసీచ్చామతః కామదేవః పుణ్యాచారైర్మూర్తిమాన్
ధర్మ ఏవ॥ ౨౫॥ విమలగుణమణీనామాకరః కామదేవాదభవదతుల తేజా
స్సోద్య హేమాద్రిసూరిః । సకలకలికళఙ్కాతఙ్కపఙ్కాపహారీ సురసరిత
ఇవౌఘశ్శార్జ్ఞధపాణేః పదాబ్జాత్॥ ౨౬॥ పురాపితత్పుణ్య మగణ్యరూపం
శ్రీకామదేవేన కృతం తు విద్మః। యేనాదరిద్రాం జగతీం విధాతుం హేమా
ద్రిరస్యాస్య గృహేఽవతీర్ణః॥ ౨౭॥ చరితం తస్య హేమాద్రేరద్భుతం కేనవ
ర్ణ్యతే । [౧] ఉపైతి ప్రథితో యస్య సన్తానః కల్పవృక్షతామ్॥ ౨౮॥ దృ
ష్ట్వైవ భావీని యశాంసి యస్య జగత్త్రయీమండన పండితాని। [౨] తథా
విధం శిల్పమనల్పమస్తా ధాతా విధాతుం శిథిలాదరోఽభూత్॥ ౨౯॥ [౩]
అసావసీమామహిమా హిమాద్రిం హేమాద్రిసూరేరధరీకరోతి। దూరాద
గమ్యం మృగలోచనానాం యేనాజడం మానసమేష ధత్తే॥ ౩౦॥ [౪] క
లాకలాపం సకలం బిభర్తి గవాం సహస్రాణి సదా దదాతి । జగత్ప్రసిద్ధ
ద్విజరాజభావః తథాపి యస్తారకతాం దధాతి ॥ ౩౧ ॥ విధ్వస్తాఖిలవైరి
ణః కిల మహాదేవస్య పృథ్వీభృతో రాజ్యక్షీరసముద్రవర్ధనశశీ హేమాద్రిసూ

ధిపః లేఖకాధిపః అమాత్య ఇతి యావత్ [౧] ప్రసిద్ధః యస్య హేమాద్రి
సూరేః సన్తానవృక్షః కల్పవృక్షతాముపైతీతి చిత్రమ్ । సన్తానః వంశః ఇ
ష్టార్థప్రదత్వేన కల్పవృక్షసాదృశ్యముపైతీతి వాస్తవార్థః [౨] ఇన్ద్రా-చన్ద్ర
విషయే తథావిధమనల్పం శిల్పం ఏతాదృశబహుచన్ద్రనిర్మాణం విధాతుం శి
థిలాదరః మన్దాభిలాషః అభూత్ చన్ద్రాపేక్షయా ఏతద్యశసాం తజ్జగ
దాహ్లాదజనకత్వం దృష్ట్వా చన్ద్రే వైయర్థ్యబుద్ధ్యా తాదృశద్వితీయచన్ద్రాదిని
ర్మాణవ్యాపారాద్విరరామేతి భావః [౩] హేమాద్రిసూరేస్త్వసీమా మహి
మా హిమాద్రిం హిమవత్పర్వతం అధరీకరోతి। యేన కారణేన ఏష హే
మాద్రిసూరిః దూరాదపి మృగలోచనానాం - స్త్రీణాం అగమ్యం గన్తుమ
నర్హం అజడం మాన్ద్యరహితం మానసం మనః ధత్తే. హిమాద్రిస్తు మృగా
ణాం లోచనానాం నేత్రాణాం దూరాద్గమ్యం జడయోరభేదాజ్జలం శీతలం
మానసం తన్నామకసరః ధత్త ఇత్యుభయోర్వైలక్షణ్యమితి భావః [౪] కలా
తు షోడశో భాగః। చతుష్షష్టికలాశ్చ। గవాం కిరణానాం ధేనూనాం చ। జ
గత్ప్రసిద్ధః-సర్వలోకవిదితః ద్విజానాం బ్రాహ్మణానాం-రాజా అధిదేవతా
శ్రేష్ఠశ్చ చంద్రస్య బ్రాహ్మణాధిదేవతాత్వాత్ అస్య చ బ్రాహ్మణోత్తమ
త్వాచ్చ తస్య భావో యస్య సః తథాపి చంద్రధర్మపోషకత్వేపి యః తా

రిల్గవరః। [౧] యేనశ్రీకరణాధిపత్యపదవీమాసాద్యవిద్యామపి స్వస్త్రాశ్చస
రస్వతీచ విదుషాం గేహేషుదేహేషుచ ॥ ౩౨ ॥ జిజ్ఞాసామిహకుర్వతే కతి
పయే ధర్మస్యతేభ్యోఽపరే జానంత్యేన సమస్తశాస్త్రపఠనాదస్మాభిరేవంపు
నః । నిశ్శంకైరభిధీయతే క్షితితలే హేమాద్రిసూరేఃపరో జ్ఞాతుంవాచరి
తుంక్షమోనహి పురాభూతోఽనభావీపురః ॥ ౩౩ ॥ ౨ ససమ్ప్రీతినిరాలో
కలోకశోకాపనుత్తయే। విదధాతిచతుర్వర్గచిన్తామణిముదారధీః ॥ ౩౪ ॥
౩ యంపూర్వం చారుచిన్తామణిమమితగుణం మందరాద్రిస్సముద్రం నిమ
థ్యప్రాపసోఽయం వితరతి బహుశః ప్రార్థనాదర్థమేకమ్ । సమ్ప్రీత్యా
లోడ్యసర్వస్మృతినిగమపురాణేతిహాసామ్బు రాశీన్ హేమాద్రిస్సర్థమేవ
ప్రకటయతిచతుర్వర్గచిన్తామణీంద్రం॥౩౫॥యంధానమన్థానితమాంసిభూరేవి
చింత్యచింతామణిమతమేవ। మనోరథానాంపరిపూరణాయనాస్యత్రసంత
శ్శ్రీమమాచరన్తు॥ ౩౬ ॥ అనన్యమనసాసోఽయం చిన్తామణిరుపాసితః। విద
ధాతిసదాశేష మనీషితఫలానిచ ॥ ౩౭ ॥ ఖండానిచాస్మిన్ వ్రతదానతీర్థ
మోక్షాభిధానిక్రమశోభవంతి । యత్పంచమం తత్పరిశేషఖండ మఖండితో
యత్రవిభాతి ధర్మః ॥ ౩౮॥ ధర్మోజయత్యభ్యుదయైకహేతుర్యస్య ప్రకా
రాన్షడుదాహరంతి। అవాంతరానేకవిశేషయోగాదన్యేపి యస్మిన్ బహ
వోభవంతి॥ ౩౯॥ అముష్యభేదానఖిలాన్ప్రవక్తుం వాచస్పతేరప్యసమర్థ
భావః । మహానుభావామునయోపిశాస్త్రేష్వేకదేశం ప్రతిపాదయంతి ॥
తేనేహహేమాద్రిసుధీస్సర్వశాస్త్రీ సాధారణంధర్మవిశేషమాహ । ఫలాభి
లాషానభిలాషభేదాత్కామ్యంచ నిత్యంచయమామనంతి॥ ౪౧ ॥*****

రకతాం నతుత్రత్వంధత్తేఇతి విరోధస్ఫూర్తిః । ఏతాదృశమహామహిమ
శాలిత్వాత్సంసారోత్తారకత్వం ధత్తేఇతిపరిహారః (౧) యేన హేమాద్రి
సూరిణా కరణాధిపత్యపదవీంఅమాత్యాధికారమార్గం విద్యాంచాసాద్యవి
దుష్టాం గేహేషు శ్రీః దేహేషు సరస్వతీచన్యస్తేత్యనేన సర్వానపి ధని
నో విద్యావతశ్చచకారేతిగమ్యతే (౨) ధర్మార్థాదిజ్ఞానరూపప్రకాశరహి
తస్య లోకస్యయశ్శోకఃపురుషార్థాసిద్ధిరూపస్తస్యాపనుత్తయేనిరసనాయ
చతుర్వర్గప్రదానే చింతామణివచ్చింతితార్థప్రదత్వాచ్చతుర్వర్గచిన్తామణిసం
జ్ఞం గ్రంథం ఉదారా ఉత్కృష్టాధీర్యస్యసః సహేమాద్రిసూరిః విదధాతీ
త్యర్థః (౩) మన్దరాద్రిస్సముద్రం నిర్మథ్యయం చిన్తామణింప్రాప। సోఽయం
చిన్తామణిః బహుశః ప్రార్థనాత్పురుషార్థే ష్వేకమర్థమేవవితరతి । హే
మాద్రిః తాదృశమన్దరాద్రిస్పర్థయేవేత్యుత్ప్రేక్షా। శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహా
సరూపాన్ చతురోబ్ధీన్ ఇదానీమాలోడ్య నిర్మథ్యచతుర్వర్గఫలప్రదం చి
న్తామణిశ్రేష్ఠం ప్రకటయతి ప్రకాశయతీత్యర్థః ॥ ************

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

శ్రీహేమాద్రివిరచితప్రాయశ్చిత్తకాండఃప్రారభ్యతే,

వందేహంవందనీయానాం వంద్యాంవాచామధీశ్వరీం। కామితాశేష కల్యాణ కలనాకల్పవల్లికాం ॥ కమలాదయితంకృష్ణం కమలాసనవందితం । కమలాక్షమహంవందే కమలాకరశాయినం॥ ... ... ❋

అథేదానీం హేమాద్రికవినాలోకోపకారార్థం సర్వస్మృతి సంహితావేదజ్యోతిషవైద్యాగమ శ్రౌతస్మార్తసూత్రాది గ్రంథానాలోచ్యబ్రహ్మక్షత్రవిశాంశూద్రాదీనాంచవాఙ్మనః కాయజనితానాంబ్రహ్మహత్యాదీనాం పాపానామపనోదకః ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయోలిఖ్యతే। తత్రాపివిప్రాదీనాం చతుర్ణాంపాపభీరూణాం ప్రతిగ్రహాదిదోషైః హింసాదినిమిత్తైఃక్రయవిక్రయాదిభిః బ్రాహ్మణశుశ్రూషాऽకరణాది నిమిత్తైరనేకేదోషాస్సంభవంతి తన్నిరాసార్థం ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖానాం దోషబాహుళ్యాత్తత్తద్దోషాపనోదకంప్రాయశ్చిత్తంప్రాక్తనైర్మునిభిర్యద్దృష్టం తదేవ మయానిరూప్యతే।వర్ణాశ్రమభేదేనతదకరణే పాపనూహానె దోషాధికతయాప్రాయశ్చిత్తంప్రదర్శితం॥తదేవాహ।—॥ శ్లో॥బ్రహ్మహాక్షయరోగిస్యాత్సురాపీశ్యావదంతకః।సువర్ణచోరఃకునఖీదుశ్చర్మాగురుతల్పగః। ఇత్యాదినిమిత్తైః ప్రాప్తతత్తద్దోషశాంత్యర్థం కుత్రచిన్మరణాంతకంకుత్రచిత్స్నానసంస్కారరూపం కుత్రచిన్మహానదీస్నానరూపం కుత్రచిద్ధోమరూపం కుత్రచిజ్జపరూపం కుత్రచిత్ప్రతిగృహీతద్రవ్య చతుర్థాంశవ్యయరూపం కుత్రచిచ్చాంద్రాయణాదికృచ్ఛ్రాచరణరూపం ప్రాయశ్చిత్తంభవతి॥ —॥ కానిచిన్మహాపాతకాని బ్రహ్మహత్యాదిజనితాని కాని చిదుపపాతకాని తులాప్రతిగ్రహాది

జనితానిఇత్యాదిపాపానినవవిధానిసంతి। తేషాంప్రాయశ్చిత్తాకరణేవర్ణచతుష్టయస్యనరకప్రాప్తిః। తస్మాదేతత్ప్రాయశ్చిత్తంకర్తవ్యం। యద్యత్పాపస్యయద్యత్ప్రాయశ్చిత్తంప్రతిపదోక్తంతత్రతదేవకర్తవ్యం। నతుస్నానాది। యస్యాయన్నామధేయంపిత్రాదిభిః కృతంతేనసహాఽతిదేవతంప్రకటయతి । ఏవంప్రాయశ్చిత్తమపి ॥ అస్మిన్ప్రాయశ్చిత్తవిధానే సువర్ణకృచ్ఛ్ర ధాన్య కృచ్ఛ్రాదికంసర్వంతత్తత్ప్రకరణే ద్రష్టవ్యం సర్వమత్రాధ్యాయే నిరూపితం॥ బ్రహ్మహత్యాసురాపానస్వర్ణస్తేయగురు తల్పగమనాని తత్సంయోగశ్చేతి పంచమహాపాతకాని । ఉపపాతకానితుతులాపురుషదాన తదితరదానప్రతిగ్రహజనితాని । సంకరీకరణమలినీకరణాపాత్రీ కరణజాతిభ్రంశకరాఖ్యాని క్రమాద్ధింసాచౌర్యవ్యభిచారాభక్ష్యభక్షణజనితాని। ప్రకీర్ణకానిదురన్నభోజనదుస్సంగదురాలాపాస్నాన భోజనాదిజనితానీతి ప్రాయశ్చిత్తవంతి పాపానిబహూనిసంతి। తేషాంబ్రహ్మహత్యాది పాపానామితరేషాంచ సర్వపురాణస్మృతిజ్యోతిషవైద్యాగమాదిగ్రంథేభ్యశ్శ్రుతిభ్యస్సంగృహ్య తత్తత్ప్రాయశ్చిత్తంబ్రువన్తత్రాదౌబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ॥—॥

—* బ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తం.*—

లింగపురాణే॥ శ్లో॥ ప్రాయశ్చిత్తవిధింవక్ష్యేశృణుధ్వంసుసమాహితాః। ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధాత్మాసర్వకర్మఫలంలభేత్ । ప్రాయశ్చిత్త విహీనస్తుయత్కించిత్కురుతేద్విజాః । తత్సర్వంనిష్ఫలంయాతినలభేతక్రియాఫలం॥ కామక్రోధవిహీనైశ్చధర్మశాస్త్రవిశారదైః। విప్రైస్సధర్మోద్రష్టవ్యస్స్వకర్మఫలలిప్సుభిః। ప్రాయశ్చిత్తానిచీర్ణానినారాయణ పరాఙ్ముఖైః। ననిష్పునంతి విప్రేంద్రాస్సురాభాండమివాపగాః ॥ బ్రహ్మహాచసురాపీచస్తేయీచగురుతల్పగః । మహాపాతకినస్త్వేతేతత్సంయోగీచపంచమః । యస్తుసంవత్సరంత్వేతైశ్శయనాసనభోజనైః। సంవసేత్సహతంవిద్యాత్పతితంసర్వకర్మసు । అజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణంహత్వాచీరవాసాజటీభవేత్। స్వేనైవహతవిప్రస్యకపాలమపిధారయేత్। తదభావేమునిశ్రేష్ఠాఃకపాలంచాన్యమేవవా। తద్ధ్వజంధ్వజదండేతుధృత్వావనచరోభవేత్। వన్యాహారోభవేన్నిత్యమేకాహారోమితాశనః। సమ్యక్సంధ్యాముపాసీతత్రికాలంస్నానమాచరేత్। అధ్యాపనాధ్యయనాదీన్వర్జయన్సంస్మరేద్ధరిం। బ్రహ్మచారీభవేన్నిత్యంగంధమాల్యాదివర్జయేత్। తీర్థాన్యుపవసేచ్చైవపుణ్యాక్షేత్రాశ్రమాణిచ । యదివన్యైర్నజీవేతగ్రా

మేభిక్షాంసమాచరేత్ ।శరావపాత్రపాణిస్స్యాద్ద్వారిస్థోవిష్ణుతత్పరః ॥ వదే
చ్చబ్రహ్మాహాస్మీతిసప్తాగారాణిపర్యటేత్ । చతుర్వర్ణేషువాభైక్షుంత్రివర్ణే
ష్వథవాచరేత్ ।మృష్టామృష్టావివేకేనహ్యేకకాలంతుభోజయేత్। ద్వాదశా
బ్దవ్రతంకుర్యాదేవంహరిపరాయణః । బ్రహ్మహాశుద్ధిమాప్నోతికర్మార్హశ్చస
జాయతె । వ్రతమధ్యేమృగైర్వాపిరోగైర్వాపినిపాతితః । గోనిమిత్తం ద్వి
జార్థంవాప్రాణాన్వాపిపరిత్యజేత్ ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి బ్రహ్మహారఘు
నందన॥—॥ స్కాందపురాణే॥శ్లో॥ మహాయుద్ధజనక్షోభేమహాదేవాలయాది
షు। గ్రామదాహేచోరసంగేపాషాణలగుడాదిభిః । అజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణం
హత్వాజటాచీరధరోభవేత్ ।స్వేనైవహతవిప్రస్యకపాలంధారయేన్మదా॥
తదభావేమునిశ్రేష్ఠాః కపాలంచాన్యమాదరాత్ । తద్ద్రవ్యం ధ్వజదండేతు
ధృత్వావనచరోభవేత్॥ వన్యాహారోభవేన్నిత్యమేకాహారోమితాశనః। స
మ్యక్సంధ్యాముపాసీతత్రికాలంస్నానమాచరేత్ । అధ్యాపనంచాధ్యయనంవ
ర్జయన్సంస్మరేద్ధరిం॥బ్రహ్మచర్యవ్రతంనిత్యంచరేద్గంధాదివర్జితః। తీర్థాన్
స్యుపవసేన్నిత్యంపుణ్యక్షేత్రాశ్రమాణిచ।యదివన్యైర్నజీవేతగ్రామేభిక్షాట
నంచరేత్। లోహితేనశరావేణహ్యఖండేనగృహాంకణే । వదేచ్చ బ్రహ్మహా
స్మీతిసప్తాగారాణిపర్యటేత్ । చతుర్వర్ణేషువాభైక్షుంత్రివర్ణేష్వథవాచ
రేత్ । మృష్టామృష్టావివేకేనతదన్నంనాపకుత్సయేత్।ద్వాదశాబ్దంవ్రతంకు
ర్యాదేవంపరహరాయణః । వ్రతమధ్యేమృగైర్వాపిరోగైర్వాపి హతోయ
ది । గోనిమిత్తంద్విజార్థంవా నార్యర్థంయదివామ్రియేత్ । బ్రహ్మహాశుద్ధి
మాప్నోతిద్వాదశాబ్దవ్రతేనవై॥—॥ బ్రహ్మాండపురాణే॥ పాషాణలగుడా
స్త్రైర్వావిషైర్వాహంతిపూర్వజం। అజ్ఞానాజ్ఞానతోవాపిపరప్రేరణయా
నృప। స్వయంసమీపఅతిష్ఠన్భృ... వ్యైశ్చస్త్రప్రాణిభిః । తస్యైవహతవి
ప్రస్యవస్త్రందండాగ్రఉద్వహన్। పానార్థంతత్కపాలంచ తదభావేన్య
మేవవా ॥ ధృత్వావస్త్రంతథాశాణంలజ్జాసంవరణాయవై।జాన్వోరూర్ధ్వ
మధోనాభేర్వహన్నిత్యమతంద్రితః । ఆజీమార్గేకుటీంకృత్వా గాశ్చైవ
పరిరక్షయేత్॥ ద్వివారంప్రవిశేద్గ్రామంతాసాంసంరక్షణాయవై ॥తాసాంకుతు
పకాలేతుభిక్షార్థంగ్రామమాశ్రయేత్ । అఖండేనశరావేణరక్తవర్ణేనసర్వ
తః । సమ్యక్సంధ్యాముపాసీతత్రికాలంస్నానమాచరన్ । భిక్షార్థంప్రవిశే
ద్గ్రామముపథేననకుత్సయన్।అన్యంగృష్ట్వాతదాగచ్ఛేత్పతితోహమితీరయన్।

చతుర్వర్ణేషు వా భైక్షం త్రివర్ణేష్వథవా చరేత్ । మృష్టామృష్టావివేకేన
హ్యేకకాలం తు భోజయేత్ । భుక్త్వాథ స్వకుటీరే తు స్వపేద్దేవమనుస్మరన్ । నా
రాయణం మహాపాపహారిణం లోకదాయకం । వ్రతమధ్యే మృగైర్వ్యాపి రోగై
ర్వ్యాపి నిపాతితః । గోనిమిత్తం ద్విజార్థం వా ప్రాణాన్వాపి పరిత్యజేత్ । ద్వాద
శాబ్దం వ్రతం కుర్యాద్దేవం హరిపరాయణః । బ్రహ్మహా శుద్ధిమాప్నోతి కర్మణా
నేహ జాయతే । పా । కర్మణాం హాన్శ్చేహ జాయతే ॥ —॥ అపిచ । మహాయు
ద్ధముపాగమ్య విసృజ్య చ శిరోరుహాన్ । ఉభయోర్వ్యూహయోర్మధ్యే బ్రువన్
కర్మ స్వకం ముదా । ప్రవిశేచ్చ తదా హన్యురేనం బాణైర్నృపాత్మజాః । హత
శ్శుద్ధిమవాప్నోతి బ్రహ్మహా పాపధీస్సదా ॥—॥ అపిచ ॥ స్వేనైవ సహితం విప్రం
సమాలోక్య నిమిత్తజైః । భృత్యాదిభిస్స పాపాత్మా పశ్చాత్తాపపరాయణః ।
మహతీమటవీం గత్వా స్నాత్వా తత్ర నదీజలే । గోశకృచ్ఛుష్కమానీయ రాశిం
కుర్యాన్మహత్తరం । వహ్నిం ప్రజ్వాల్య సహసా ఘృతాక్తస్తత్ర సంవిశేత్ । కా
రీషమధ్యే ఉపవేశయేదిత్యర్థః । తేనైవ మృతిమాపన్నః కించిత్కించిత్తదాగ్ని
నా । బ్రహ్మహా శుద్ధిమాప్నోతి ద్వాదశాబ్దాదృతే నృప ॥—॥ అపిచ ॥ బ్రహ్మహా
పూర్వవద్గత్వా గహనం జనవర్జితం । తత్రైవ పూర్వవత్స్నాత్వా వృక్ష
మూలముపావిశన్ । నాపితస్య క్షురం ధృత్వా సముజ్జ్వాల్య హుతాశనం । శరీ
రం కణశశ్ఛిత్వా తస్మిన్వహ్నౌ సమర్పయేత్ । యదా మృతిమవాప్నోతి తతః
పూతో హి విప్రహా ॥—॥ అపిచ ॥ మహాక్రతుముపాగమ్య యాజకేభ్యో జలం వ
హన్ । బ్రహ్మహా సిక్తదేహస్సన్ శుద్ధిమాప్నోతి తత్క్షణాత్ । యద్వా దద్యాద్ద్వి
జేంద్రాణాం గవామయుతముత్తమం । ఏతేష్వన్యతమం కృత్వా బ్రహ్మహా శుద్ధి
మాప్నుయాత్ । ఏతదజ్ఞానవిషయం । అయం బ్రాహ్మణో న హంతవ్య ఇతి జ్ఞా
త్వాపి స్వయం భృత్యాదిభిర్వా వైరనిమిత్తతయా బ్రాహ్మణం హన్యాత్ । తన్ని
రాసార్థం చతుర్వింశతివర్షాణి పూర్వవద్వ్రతం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥
—॥ తదాహ గౌతమః ॥ యో విప్రో బ్రాహ్మణం హన్యాత్ జ్ఞాత్వా భృత్యాదిభి
ర్యదా । చతుర్వింశతివర్షాణి వ్రతకృచ్ఛుద్ధిమాప్నుయాత్ । అన్యాని పూర్వో
క్తాని సకృదాచరణీయాని । గవాం ద్వ్యయుతం దత్వా శుద్ధిమాప్నోతీత్యర్థః ॥
—॥ తదాహాపస్తంబః ॥ తస్య నిర్వేషః । అరణ్యే కుటిం కృత్వా వాగ్యతశ్శవశిరధ్వ
జోర్ధ్వశాణీపక్షమధో నాభ్యుపరిజాన్వాచ్ఛాద్య ॥ తస్య పంథా అంతరా వర్త్మనీ ।
దృష్ట్వా చాన్యముత్క్రామేత్ । ఖండేన లోహితకేన శరావేణ గ్రామే ప్రతితి

క్షేత। కోఽభిశస్తాయభిక్షామితిసప్తాగారాణిచరేత్ । సావృత్తిః।అలబ్ధోపవా
సః। గాశ్చరక్షేత్।తాసాంనిష్క్రమణప్రవేశనే ద్వితీయోగ్రామేధర్మః ద్వా
దశవర్షాణిచరిత్వా సిద్ధస్సద్భిస్సంప్రయోగః । ఆజిపథే వాకుటింకృత్వా
బ్రాహ్మణగవ్యోపజిగీషమాణోవసేత్త్రిః ప్రతిరాద్ధోపజిత్యవాముక్తః । ఆ
శ్వమేధికంవావభృథమవేత్యముచ్యతే ఇతి॥ — ॥ అపిచ । మార్కండేయః॥
శ్లో॥అజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణంహత్వా పశ్చాద్ద్విజఇతిస్మరన్ । పశ్చాత్తాపస
మాయుక్తోరాజానమనుసంవిశేత్ ॥ పాపంతస్మైనివేద్యాథతూష్ణీంతిష్ఠేత్త
దగ్రతః। రాజాపిభయమాపన్నఃప్రాడ్వివాకమతేస్థితః । అయోరూపంనరం
కృత్వా తాపయిత్వా ధవహ్నినా॥ పునఃప్రజ్వాల్యతైలేనతమాహూయేద
మబ్రవీత్।స్థితేషుసర్వవర్ణేషుపశ్యత్సుసభినరేశ్వరః। ఉపగూహయతంవిప్రం
జ్వలంతంతైలవహ్నిభిః॥ మరిష్యసియదానేనతతశ్శుద్ధిమవాప్స్యసి । ఇతిరా
జ్ఞోవచశ్శ్రుత్వాసూర్మింతాముపగూహయేత్॥ మృతశ్శుద్ధిమవాప్నోతినా
న్యథాశుద్ధిరిష్యతే—రాజకృత్యమాహలింగపురాణే॥ శ్లో॥ పట్టణేవాస్వరా
ష్ట్రేవాయోవిప్రోబ్రహ్మహాభవేత్ । నిమిత్తైరుతవాస్వేన గ్రీవాకర్షణపీడ
యా। ఆహూయతంద్విజంపృష్ట్వాశ్రుత్వాపశ్చాచ్ఛుభాంగిరం । బ్రహ్మహ
త్యాంవినిశ్చిత్యత్రుటిత్వాతచ్ఛిరోరుహాన్।శిఖామిత్యర్థః॥ శ్లో॥బ్రహ్మసూత్రం
త్రిధాఛిత్వాపిశితాశనవాహనం । ఆరోహయిత్వాతత్ఫాలే శవంతస్తమ
యంలిఖేత్। గురుతల్పేభగఃకార్యస్సురాపానేసురాధ్వజః। స్తేయేతుశ్వపదం
కార్యంబ్రహ్మహణ్యశిరాఃపుమాన్ ॥ ఏవంకృత్వాతుశాస్త్రేణ నిర్వాస్యో
విషయాద్బహిః। అన్యథాదోషమాప్నోతిరాజ్ఞాయదినిరాకృతః॥ తత్పుత్రా
స్తస్యహననేసహాయాస్తేయదాభవన్ । తానప్యేవం పునఃకృత్వా నిర్వా
స్యాఃపూర్వవద్బహిః॥ తత్క్షేత్రంబహుళంధాన్యంపశ్వారామాదికంచయత్।
తత్సర్వందేవతాప్రీత్యైరాజాకుర్యాద్యథార్హతః॥ విచార్యబహుధారా
జాపత్నీపుత్రాదికాన్మహుః। దోషవంతస్తథాతేపి కర్తవ్యా రాజవల్ల
భైః॥ నోచెద్ద్రవ్యంచధాన్యంచరాజానవ్యయమాచరేత్ ।కృతేగ్రామఃప
రిత్యజ్యస్త్రేతాయాంకులమేవచ॥ ద్వాపరేతద్గృహంసర్వంకలౌకర్తానిరస్య
తే॥ కలౌద్వాదశాబ్దవ్రతాచరణేఅశక్తేషుతేషు ప్రాయశ్చిత్తేష్వప్యశక్తశ్చే
ద్రాజద్వారేసభాంమేళయిత్వాతైరనుజ్ఞాతోధర్మశాస్త్రోక్తవిధినాబ్ర
హ్మహాద్వ్యయుతసంఖ్యయాగాఃవిప్రేభ్యోదద్యాత్తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి॥ ఏ

తదజ్ఞానవిషయం॥ జ్ఞానవిషయేతుతత్త్రైగుణ్యం దేయమితి కేచిద్వదంతి । తదయుక్తం॥ మరణాంతప్రాయశ్చిత్తమేవవిహితంనేతరత్॥ —॥ తదాహగౌతమః॥ శ్లో॥జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వాద్విజోయస్తుహన్యాద్విప్రంహిదైవతః । తస్యైవమరణాంతంహిప్రాయశ్చిత్తంనచాన్యథేతి।తదభావేద్వాదశాబ్దవ్రతంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి॥ తథాచశ్రుతిః ॥ ఇతియోఽపగురాతై శతేనయాతయాద్యో నిహనత్సహస్రేణయాతయాద్యోలోహితం కరవద్యావతః ప్రస్కంద్యపాంసూన్ సంగృహ్ణాత్తావతస్సంవత్సరాన్ పితృలోకం నప్రజానాదితి తస్మాద్బ్రాహ్మణాయనాపగురేతనసిహన్యాన్నలోహితంకుర్యాదేతావతాహైనసాభవతీతిరాజాదండయేత్! అతఏవబ్రాహ్మణోనహంతవ్యః॥ —॥తదాహమనుః॥ అపగురాతోనామబ్రాహ్మణహననోపాయః । తంసమ్యగ్విచార్యరాజాదండయేత్॥ శ్లో॥ శతేనాపగురందండ్యాత్సహస్రేణహతంద్విజం ।ద్విశతేనతదాదండ్యాద్విప్రేదృష్ట్వాసృజంనృపఇతి।హతంబ్రహ్మహంతారం॥నిష్కప్రమాణంస్తైయప్రకరణేభిహితం॥ —॥ అథబ్రహ్మహంతారంప్రతివిప్రకృత్యమాహ। బ్రహ్మాండే॥ శ్లో॥ నిశ్చిత్యబ్రహ్మహంతారంభాషాసందర్శనాదిభిః। మేళయిత్వాద్విజాన్సర్వాన్రాజ్ఞాయద్యతతంపురా ॥ తత్సర్వంసహసాకృత్వానిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః । ॥ తత్పత్నీంతనయాంశ్చైవనదోషాదివర్జయేత్॥ తేషామపిచశంకాస్యాత్తేనసాకంవివాసయేత్। నోచేత్తద్వృత్తిధాన్యాదీన్తేభ్యోదత్వాధశిక్షయేత్ ॥ యూయంతేన సహానగంతవ్యానసంభాష్యానస్మరణీయా ఇతిశిక్షాప్రకారః ॥ ఇతిశిక్షాంకృత్వాగృహంసంశోధ్యతాం స్తత్రస్థాపయేయుః ॥ అన్యధావిప్రాఅపిరాజదండేనదండయేయుః॥ —॥దండప్రకారమాహకౌర్మే । అయోరూపంద్విజంకృత్వామూర్ధహీనంప్రతాపయేత్ ॥ సంతప్తంపురుషందృష్ట్వాతైలసిక్తంప్రజజ్వలుః। పా॥వదేయుస్తైలసంయుతం । తంచబ్రాహ్మణమాహూయ ఉపగూహయామాచిరం ॥ మృత్వాదోషవిముక్తోభూరన్యథావ్రతమాచర ॥ ద్వాదశాబ్దవిధానేనశుద్ధోభవితుమర్హసి। అశక్తోవ్రతమాచతుర్మేవంకృత్వావిశుద్ధ్యసి। ఇతిరాజాభావేతదనుమత్యావిప్రాజ్ఞాప్రకారః। ఇతిబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తం॥

—గురుహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్.—

అథగురుహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ । లింగపురాణే॥ శ్లో॥ జనితాచోపనేతాచ యస్తువిద్యాంప్రయచ్ఛతి । శ్వశురశ్చాగ్రజోభ్రాతాపంచైతే

గురవస్స్మృతాః॥ గురూణాంజనకశ్శ్రేష్ఠః పూజ్యాత్పూజ్యతమో౽పిసః ॥ మన
సాపినహంతవ్యోనహింస్యశ్చతథాపితా । తద్వధే ప్రాయశ్చిత్త విశేషమాహ
స్కందపురాణే॥ శ్లో॥ అజ్ఞానాజ్జనకంహన్యాస్మిన్ త్రైవర్ణికోద్విజః । త
స్యోక్తంమరణాంతంహిప్రాయశ్చిత్తంమనీషిభిః । చతుర్వింశతి వర్షాణివ్ర
తంకృత్వా విశుద్ధ్యతి ॥ ద్వ్యయుతంవాగవాందానంకృత్వా శుద్ధి మవాప్ను
యాత్ । అథవాపూర్వవత్కృత్వా గురుహాశుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ జ్యేష్ఠభ్రా
త్రాదిహననేప్యేవంవేదితవ్యం । గురవోబహవోనారదీయేదర్శితాః ॥ మం
త్రోపదేష్టావేదానాం తథాధర్మవిబోధకః ॥ సన్మార్గదాయీ బుద్ధీనా
మాచార్యోవ్రతబంధనే। పురాణసంహితావక్తా నీతిశాస్త్రోపదేశకృత్ ॥ ని
షేకాదిశ్మశానాంతం కృత్వాచార్యేనియోజితః । వేదాంతోపనిషద్వాక్య
స్యోపదేష్టాగురుర్మహాన్॥ ఏతేవై గురవః ప్రోక్తాస్తేషుద్రోహం నకారయే
త్ ॥ తేషామన్యతమంహత్వాచరేద్బ్రహ్మహణోవ్రతం । దీక్షితంక్షత్రియం
హత్వాచరేద్బ్రహ్మహణోవ్రతం । అగ్నిప్రవేశనంవాపి మరుత్ప్ర పతనంత
థా॥ దీక్షితంబ్రాహ్మణంహత్వా ద్విగుణంవ్రతమాచరేత్। స్నాతకంత్వద్విజ
జంహత్వా మాతామహమథాపివా ॥ మాతులంభ్రాతృకంస్యాలంజామాతర
మథాపివా॥ ఆచార్యాదివధేచైవవ్రతముక్తంచతుర్గుణం । చతుశ్చత్వారిం
శత్సంస్కారపూతస్స్నాతకః । సప్తహవిర్యజ్ఞాస్సప్తపాకయజ్ఞాస్సప్తసం
స్థానిషేకాదిషోడశకర్మాణి పంచమహాయజ్ఞాః ప్రాణాగ్నిహోత్రం శ్రావణ
హోమశ్చేతి చతుశ్చత్వారింశత్సంస్కారాః ॥ ఏతైఃపూతఃస్నాతకః। య
స్యత్వధ్వరదీక్షాగురుస్సఏవ ఋత్విక్ ॥శ్లో॥ హత్వాతువిప్రమాత్రంచేచ్చరే
త్సంవత్సరంవ్రతం। అథవాగోసహస్రంవాదత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ త
స్యోపనయనంభూయః పునస్సంస్కారమాదరాత్ । ఏషవిప్రస్యగదితఃప్రా
యశ్చిత్తవిధిర్ద్విజాః ॥ ద్విగుణంక్షత్రియస్యోక్తంత్రిగుణంతద్విశస్స్మృతం
బ్రాహ్మణంహంతియశ్శూద్రస్తంమౌసల్యంవిదుర్బుధాః । రాజ్ఞైవశిక్షాక
ర్తవ్యాఇతిశాస్త్రేషునిశ్చితం । బ్రాహ్మణీనాంవధేత్వర్ధంపాదస్స్యాత్తక
న్యకావధే। హత్వాత్వనుపనీతాన్వై తథాపాదవ్రతంచరేత్ । హత్వాతు
క్షత్రియంవిప్రష్షడబ్దంవ్రతమాచరేత్ ॥ సంవత్సరత్రయంవైశ్యం శూద్రంహ
త్వాతువత్సరం।దీక్షితస్యస్త్రియంహత్వా బ్రాహ్మణీంచాష్టవత్సరాం ॥ బ్ర
హ్మహత్యావ్రతంకృత్వా శుద్ధోభవతినిశ్చితం। ప్రాయశ్చిత్తవిధానంచసర్వ

త్రమునిసత్తమాః ॥ వృద్ధాతురస్త్రీబాలానామర్ధముక్తం మనీషిభిః॥—॥
ఇతిహేమాద్రివిరచితేధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయేగురుహత్యాప్రా
యశ్చిత్తమ్॥—॥

=*క్షత్రియస్యబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తం.*=

అథక్షత్రియస్య విప్రహననే ప్రాయశ్చిత్తమాహ కూర్మపురాణే॥
శ్లో॥ అజ్ఞానాద్బాహుజోవిప్రంనిమిత్తైఃపూర్వసంభవైః ॥ పశ్చాత్తాపసమా
యుక్తోద్విగుణంవ్రతమాచరేత్। దీక్షితంబ్రాహ్మణంహత్వాస్నాతకం త్వ
త్విజంతథా। ఆచార్యాదివధేచైవచాతుర్గుణ్యవ్రతంచరేత్॥ హత్వాతు
విప్రమాత్రంచచరేత్సంవత్సరద్వయం । బ్రాహ్మణీనాంతువారిణాం ద్వాద
శాబ్దవ్రతంచరేత్ ॥ వధేత్వనుపనీతానాంతదర్ధం వ్రతమాచరేత్ ॥ క్షత్రి
యః కన్యకాంహత్వాషడబ్దంవ్రతమాచరేత్ ॥ దీక్షితస్య స్త్రియంహత్వాబ్రా
హ్మణీంచాష్టవత్సరాం। బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతినిశ్చితం॥
ఆత్రేయీంచస్త్రియంవాపిస్వయంహత్వావిషాగ్నిభిః । ఆత్మతుల్యసువర్ణం
వాదత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ —॥ శ్లో॥ వివాహస్యదినాదూర్ధ్వంయా
నారీగతకల్మిషీ ॥ ఆత్రేయీసైవవిఖ్యాతామహాపాపప్రణాశినీ । ఉతనిశ్చల
యాబుద్ధ్యాయానారీపతిసేవినీ॥ కర్మణామనసావాచాత్వామాత్రేయీంవిదు
ర్బుధాః॥ అథవాద్విగుణందద్యాద్గవాంహత్వావిముక్తయే ॥ పూర్ణగ
ర్భవధేరాజాదద్యాద్దానంగవాంశతం। విప్రస్యైవవిశేషః ॥ షణ్మాసేపంచమా
సేవాతదర్ధందానమాచరేత్॥ — ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేధర్మశాస్త్రే
ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయేక్షత్రియస్యవిప్రహననప్రాయశ్చిత్తమ్॥

—*వైశ్యస్యవిప్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథవైశ్యస్య విప్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ బ్రహ్మాండపురాణే॥
శ్లో॥ అజ్ఞానాదూరుజోహత్వాబ్రాహ్మణందీక్షితంచవా। గురుమాచారకర్మ
స్థంశ్రోత్రియంవర్ణినంతథా ॥ ఆచార్యాదివధేచైవక్షత్రవద్వ్రతమాచరేత్।
హత్వాతువిప్రమాత్రంచ చరేత్సంవత్సరద్వయం ॥ బ్రాహ్మణీనాంతునా
రీణాంద్వాదశాబ్దవ్రతంచరేత్॥ హత్వాత్వనుపనీతానాంతదర్ధంవ్రతమా
చరేత్ । వైశ్యశ్చేత్కన్యకాంహత్వా షడబ్దంక్షత్రవద్వ్రతం ॥ దీక్షితస్య
స్త్రియంహత్వాబ్రాహ్మణీంచాష్టవత్సరాం ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వా

వైశ్యశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ ఆత్రేయీంచస్త్రియంవాపి స్వయంహత్వావి షాదిభిః । గవాందద్యాచ్చద్వ్యయుతంవిప్రేభ్యోభక్తితఃక్రమాత్ ॥ గర్భ స్థాంరోగిణీంనారీంవిధవాంవాతపస్వినీం । హత్వోరుజ సతశ్శుద్ధ్యే ద్బ్రహ్మ హత్యావ్రతాదిహ ॥ ద్వ్యయుతగోదానంవైశ్యస్యవ్రతాచరణాభావాత్। షణ్మాసేపంచమాసేవా తదర్ధందానమాచరేత్॥ ఏతదజ్ఞానవిషయం॥ అ యంవిప్రఇతిజ్ఞాత్వావైశ్యస్తుద్విగుణంచరేత్ ॥ ఇతివైశ్యస్యవిప్రాదిహత్యా ప్రాయశ్చిత్తం॥

శూద్రస్యబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్.

అథశూద్రస్యబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ।లింగపురాణే॥ శ్లో॥ పా దజోముఖజంహత్వా శ్రోత్రియంయాజకంతథా । వ్రతినందీక్షితంవాపిఆచా ర్యంవేదపారగం ॥ స్నాతకంత్వర్త్విజంవాపికర్మిష్ఠంవిష్ణుతత్పరం। అజ్ఞా నాదాయుధాద్వైశ్చపరప్రేరణయాయది । పశ్చాద్విప్రఇతిజ్ఞాత్వా పశ్చా త్తాపసమన్వితః ॥ అంసేముసలమాధాయగత్వారాజానమంజసా । కస్మా ద్రక్షితతస్యైవతేనదండ్యోయథార్హతః ॥ యదిజీవేత్తేనహత స్తదాశుద్ధిమ వాప్నుయాత్ ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి రాజాభవతికిల్బిషీ॥ —స్కాందపు రాణే॥ శ్లో॥శూద్రోపివ్రంయదాహన్యా త్సాధనైర్జనహువిస్స్వయం । త స్మాసల్యవధంప్రాహుర్విప్రాధర్మపరాయణః ॥ కేచిదిచ్ఛంతికారీషవధం తస్యైవపాపినః । హతస్తుశుద్ధిమాప్నోతిచాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే॥—॥ దేవీపు రాణే శ్లో॥ బ్రాహ్మణందీక్షితంసోమయాజినంశ్రోత్రియంతథా॥ గురుమాచా ర్యవ్రతినాపాదజోఽజ్ఞానతోహనేత్। తస్యమౌసలజందండంవధంకారీషమేవ వా। ద్వయోరన్యతరంప్రాప్యకృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్।—॥ బ్రహ్మాండపురా ణే॥ శ్లో॥అజ్ఞానాత్పాదజోవిప్రంశ్రోత్రియంసోమయాజినం। వ్రతినందీక్షితం దీర్ఘదర్శినంకర్మకౌశలం । హత్వారాజానమాసాద్య కమాచక్షీత బుద్ధి హనాః ॥ రాజాముసలమాదాయబ్రహ్మస్థానంశిరస్థలే ॥ హన్యాన్మృతోవా ఽపిహజీవేద్వాసౌనదోషభాక్॥ ఉతకారీషమానీయరాశీకృత్యాఖనస్థలే । బ ద్ధ్వాతింతత్రనిక్షిప్యదాహయేత్స్వభస్మైర్ముదా ॥ ద్వాభ్యాంయదావృతశ్శూ ద్రస్తదాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । జిఘాంసంతంజిఘాంసీయాదితిశాస్త్రేషునిశ్చి తం। బ్రాహ్మణీంస్థవిరాంహత్వావిధవాంవాసువాసినీం । యువతీంపాదజో హన్యాద్వా తేఽప్రమదామపి । పూర్వవద్దండయేద్రాజాద్వయోరేకేననా

న్యథా । బాలాంకన్యాంయదాహన్యాత్తదాతేనైవకారయేత్ ॥ శిశుం హత్వాయదాశూద్రోఽగర్భమాత్రంయదాహనేత్ । హస్తద్వయంతదాఛిత్త్వా నిర్వాస్యో విషయాద్బహిః ॥ శూద్రోఽహన్యాత్తథానారీంశిశుంకన్యామథాపివా । వృద్ధాంసువాసినీంవాపి ఆత్రేయీంయువతీమపి । గురుంవాదీక్షితంసోమ యాజినంవ్రతినంతథా । ఏతేషాంహననంశ్రుత్వా రాజాదోషపరాఙ్ముఖః ॥ మూత్రేణశిరసిస్నాప్య వాపయిత్వాశిరోరుహాన్ । కర్ణౌనాసాంతథాఛిత్త్వా నిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః । కన్యాబాలవధేగర్భపాతనేవిప్రయోషితాం ॥ పూర్వవద్దండయేద్రాజాహ్యన్యథానరకంవ్రజేత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే శూద్రస్యవిప్రహత్యాది ప్రాయశ్చిత్తం॥

—*బ్రాహ్మణస్యక్షత్రియహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*—

అథబ్రాహ్మణస్యక్షత్రియహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ బ్రహ్మాండపురాణే॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియంహత్వా యుద్ధేవాన్యత్రభూతలే । స్వయంనిమిత్తైర్బహుభిఃక్షత్రహంతాభవేత్తదా ॥ వీరహత్యాపనుత్త్యర్థం ధేనుదానసహస్రకం । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నదానైర్జపహోమకైః॥— లింగపురాణే॥ శ్లో॥ పూర్వజోబాహుజంవైవా ద్విషవహ్న్యశ్మపాతనైః ॥ హత్వాఽజ్ఞానాత్తదాజ్ఞాత్వాచరేద్ధేనుసహస్రకం॥—॥ గారుడపురాణే ॥ శ్లో॥ సంగ్రామేగ్రామదాహేవా రాజ్యక్షోభేమహాభయే ॥ పట్టభద్రంచరాజానమితరంశబ్దమాత్రకం । హత్వాపశ్చాత్తాపయుక్తోద్విసహస్రంగవాంచరేత్॥ రాజమాత్రేసహస్రంస్యాద్యోఽసౌనారాయణస్స్వయం । చరేద్దద్యాదిత్యర్థః॥ నరాణాంచనరాధిపమితి గీతాస్మరణాన్నారాయణాంశస్యతస్యహననేదోషబాహుళ్యాత్ప్రాయశ్చిత్తం ద్విగుణముక్తం ॥ క్షత్రియమాత్రహననే సహస్రధేనుదానం॥—॥స్కాందపురాణే ॥ శ్లో ॥ పట్టభద్రంద్విజోహత్వా రాజమాత్రమకామతః ॥ తతోరాజేతిచజ్ఞాత్వా పశ్చాత్తాప పరాయణః॥ ద్విసహస్రం గవాందద్యా ద్విప్రేభ్యోదక్షిణాదిభిః । ఇతరేతు సహస్రంస్యా దిత్యాహభగవాన్యమః ॥ — ॥ పద్మపురాణే ॥ ఉత్తరఖండే॥మహాయుద్ధే జనక్షోభేగ్రామదాహేజలాప్లుతే। దండపాషాణరజ్జ్వాద్యైర్నిమిత్తైః క్షత్రియంహనేత్ ।పట్టభద్రంప్రమాదాద్వాద్విసహస్రం ప్రశాంతయే॥ సహస్రమితరేదద్యాత్తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే। తత్పే

త్నీంతత్సుతంపుత్రీం హత్వాऽజ్ఞానాన్నిమిత్తకైః ॥ తదర్ధంతస్యచాశేషు తత్పాదముభయోఃక్రమాత్॥గర్భమాత్రేశిశౌ తస్యదద్యాద్దశగవాంద్విజః॥ పునస్సంస్కారమాత్రేణ శుద్ధోభవతి పూర్వజః ॥ విప్రస్యవీరహత్యాయా అతిగర్హితత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తబాహుళ్యం పునస్సంస్కారశ్చ ॥ — ॥ ఇతివిప్రాణాం క్షత్రియహత్యా ప్రాయశ్చిత్తం॥ — ॥

విప్రాణాంవైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తం

అథవిప్రాణాం వైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లింగపురాణే॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణస్సంపరాయేవా గ్రామదాహేజనాకులే॥ నద్యుత్తరణకాలేవాప్యజ్ఞానాద్వారుజంహనేత్ ॥ దండపాశవిషైరన్యైర్నిమిత్తైర్బహుభిర్నృప। పశ్చాత్తాపసమాయుక్తో ధేనూనాం శతమాదరాత్ ॥ — ॥ బ్రహ్మాండే॥ శ్లో॥ జలోత్తారె జనక్షోభే సంగ్రామె దేశవిప్లవె। గ్రామదాహేచముఖజో నిమిత్తైఃపూర్వసంభవైః। అజ్ఞానాద్ధంతితస్యైవప్రాయశ్చిత్తంమనీషిభిః॥ కథితందోషశాంత్యర్థం ధేనుదానంసవత్సకం॥ తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యంపిబేత్తతఇతి॥ — ॥ కూర్మపురాణే ॥ శ్లో॥ ముఖజోऽజ్ఞానతోదైవాన్నిమిత్తైర్బహుభిఃపృథక్। వైశ్యంహంతియదాలోకేతదా ధేనుశతంనృప ॥ దత్వాపశ్చాత్పునఃకర్మ పంచగవ్యమనంతరం। ఏతదజ్ఞానవిషయం॥ జ్ఞాత్వాద్విగుణందద్యాత్। — ॥ బ్రహ్మకైవర్తే। వైశ్యంసమర్థమితరం తత్పత్నీంతత్సుతంసుతాం। నిమిత్తైర్హననోపాయైర్బ్రాహ్మణోయదిహంతివై॥ సద్యఃపతంతిపుణ్యాని కామ్యాని చ నరేశ్వర। తద్దోషపరిహారార్థం ధేనూనాంశతకంచరేత్! తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యమతఃపరం ॥ తత్పత్నీహననేత్వర్థం తదర్థముభయోఃపృథక్। శిశౌతద్గర్భపతనె తయోరర్థంమునీశ్వరాః ॥ — ఇతివిప్రస్యవైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తం॥

—*విప్రస్యశూద్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*—

అథవిప్రస్యశూద్రవధప్రాయశ్చిత్తమాహ। పద్మపురాణే॥ శ్లో॥బ్రాహ్మణోऽజ్ఞానతోరాజన్విషరజ్జుభిరాదరాత్। పాదజంహంతిమోహేనసంపరాయేజనక్షయె। తత్పాపపరిహారార్థముభయోర్లోకయోఃపృథక్ ॥ దశవిప్రాయ దాతవ్యా ధేనవఃపాపశుద్ధయె। తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యమనంతరం॥ — ॥ రాజనిర్ణయే ॥ శ్లో ॥ ముఖజోऽజ్ఞానతోభూపవిష

పాషాణరజ్జుభిః । పాదజంహంతి పాపాత్మా జనసంఘేనదితతె।సద్యఃక్ష రంతిపుణ్యాని పుణ్యానాశాదధోగతిః॥ తద్దోషపరిహారార్థందశదద్యాద్గవాం ముదా । సవత్సాంసాధువృత్తాంచ విష్ణుధ్యానపరాయణః॥ హత్యాదోషా త్ప్రముచ్యేత పునఃకర్మసమాచరేత్ ॥ బ్రహ్మకూర్చవిధానేన పంచగవ్యం పిబేత్తతఇతి॥—॥ బ్రహ్మాండపురాణే॥ శ్లో॥ అస్యాజ్ఞోఽజ్ఞానతోరాజన్ జన సంఘేప్రజాక్షయే।పరప్రేరణయావైర్యాన్నిమిత్తైర్హంతిపాదజం। సద్యః పతతి పాపేన యమలోకేమహత్తరె।దద్యాద్దశగవాంవిప్రః పునస్సంస్కా రమర్హతి॥—॥ బ్రహ్మయామళే॥ శ్లో॥ శూద్రంహంతిద్విజోయస్తు నిమిత్తైః పరభాషయా।జలోత్తారేజనక్షోభే సంగ్రామేచోరసంకులే।పుణ్యాసంఘక్షర త్యాశు యమలోకసుఖప్రదః।తత్పాపశోధనార్థాయ దశదద్యాద్గవాంము దా। ఉపనయనంపునఃకార్యం గాయత్రీదానమేవచ ॥ పంచగవ్యంపిబేత్ప శ్చా చ్ఛుద్ధోభవతినిశ్చితం । తద్దారహానవిప్రఃతత్పుత్రహాననేపిచ।శశౌచ గర్భపతనేతత్తదర్ధం యథాక్రమం।ప్రాయశ్చిత్తమిదంబ్రహ్మన్కథితంఎనిస త్తమైః।ప్రాయశ్చిత్తవిహీనోయోమహాదోషేపిసత్యపి।తస్యైవనిత్యకర్మాణిన ఫలంతినసంశయః॥ప్రాయశ్చిత్తేనపూతాత్మాలోకయోరుభయోస్సుఖీ। అన్య థాదుఃఖమాప్నోతి పాపీస్యాజ్జన్మజన్మని॥—॥ ఇతి హేమాద్రౌవిప్రస్యశూ ద్రవధప్రాయశ్చిత్తం॥—॥

—✻క్షత్రియస్యవైశ్యవధప్రాయశ్చిత్తమ్.✻—

అథక్షత్రియస్యవైశ్యవధప్రాయశ్చిత్తమాహలింగపురాణే॥—॥శ్లో ॥బా హుజస్తూరుజంహత్వా అజ్ఞానాత్ జ్ఞానతోపివా । రోషాద్వామత్సరాద్వా పియద్వాపిశునవార్తయా । భృత్యైర్వాస్వయమేవాస్త్రై స్తస్యదోషోమ హాన్భవేత్ । నరకస్తస్యనత్యాజ్యో భవేజ్జన్మనిజన్మని।తద్దోషపరిహారార్థం దద్యాద్ధేమాద్విజాతయె । దశేతిశేషః। తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి మహత్యాహ త్యయానృప॥—॥ కూర్మపురాణే॥ శ్లో॥ రాజాయోధనలోభేనయద్వాపిశు వార్తయా । శస్త్రైర్భృత్యైరుపాయైర్వాప్యూరుజంహంతకామతః । నర కేనియతంవాసస్తస్యజన్మద్వయేనృప । తత్పాపోపశమాయాలంగవాందశ కమాచరేత్ । దద్యాదిత్యర్థః । శుద్ధోభవతిపాపాత్మా ఉభయోర్లో కయోర్హితః॥—॥ మత్స్యపురాణే॥ శ్లో॥ బాహుజోవణిజంహత్వాధనా ధీశ్లోకవాతయా । శస్త్రైజాలకపాదాదిబంధనాదిభిరాదరాత్। యమ

లోకముపాగమ్య కాలసూత్రమవాప్నుతే॥ తతో దేహవిశుద్ధ్యర్థం దశ
ధేనూస్సమాచరేత్ । శుద్ధస్తతః పరం రాజా మత్సరాద్ద్విగుణం భవేత్ ।
ధనార్థీ ద్విగుణం దద్యాదన్యథా నారకీ భవేత్ । తత్పత్నీం పుత్రికాం పుత్రం
హత్వా తద్వద్రుమపాతురః । తదర్ధం తస్య దారేషు పాదం పుత్రీకుమారయోః॥
ఆత్మార్థం వా ధనగ్రాహే ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ । రాజా రాజ్యమదేనా
శు కురుతే పాపమాదరాత్ । పాపాన్నరకమాప్నోతి నరకాన్న నివర్తతే । రా
జ్ఞో బహూని పాపాని సంభవంతి దినే దినే । అతో రాజా న సంభాష్యః శతరౌహత్యా
వృతస్సదా । యస్మాద్ధింసంతి రాజానో ధనార్థం కామకారతః॥ రాజా స్వ
ధర్మనిరతో దేవబ్రాహ్మణపూజకః । సదా విద్వజ్జనాసేవీ త్వరిషడ్వర్గజిత్సదా॥
సఏవ ధర్మతో రాజా ఇతరే శబ్దపూరకాః॥—॥ ఇతి క్షత్రియస్య వైశ్యవధప్రా
యశ్చిత్తం॥—॥

—*వైశ్యస్య క్షత్రియవధప్రాయశ్చిత్తం*—

అథ వైశ్యస్య క్షత్రియవధప్రాయశ్చిత్తమాహ । కూర్మపురాణే॥ శ్లో॥ ఊరు
జో విషదానాద్యైరుపాయైర్భూపతిం హనేత్ । అజ్ఞానాదుత వా జ్ఞానాత్పర
వాక్యానుసారతః । దేశక్షోభమహాత్రాసె రోషాత్ప్రేరణయాపి వా । మహా
దోషమవాప్నోతి వీరహత్యాదురత్యయా । మృత్వా నరకమాప్నోతి రాజా తం
దండయేత్తదా । వర్ణాధికతయా రాజన్ ధేనుదానశతం విదుః॥—॥ స్కాం
దపురాణే॥ శ్లో॥ విజ్ఞాతిబాహుజం హన్యాదజ్ఞానాజ్ఞానతోపి వా । పరిధానై
రుపాయైర్వా భృత్యైర్వా స్వయమేవ వా । విచార్య బహుధా రాజా దండయే
త్తం వణిక్పతిం । బ్రహ్మసూత్రం త్రుటిత్వాథ వాపయిత్వా శిఖామపి॥ సర్వం
ధనముపాహృత్య నిర్వాస్యో విషయాద్బహిః । సోపి భూమిం పరిక్రమ్య పశ్చా
త్తాపవిశుద్ధిమాన్ । శతం గవాం ద్విజే దద్యాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి నిశ్చయః॥—॥ శివ
పురాణే॥ శ్లో॥ వైశ్యోజ్ఞానాద్రాజసుతం పట్టభద్రమథాపి వా । హత్వా పా
పం వాప్నోతి నరకం చాధిగచ్ఛతి । తతో దేహవిశుద్ధ్యర్థం భూపరిక్రమమా
చరేత్ । తతశ్శుద్ధేన మనసా వాపయిత్వా శిరోరుహాన్ । బ్రాహ్మణేభ్యస్త
తో దద్యాద్గోశతం దోషముక్తయే॥—॥ పద్మపురాణే॥ శ్లో॥ పట్టభద్రం చ రాజా
నం తత్పత్నీం తత్సుతం చ వా । బాలం తద్గర్భమాత్రం వా హత్వా వైశ్యస్సకృద్ధ్యా
ది । పశ్చాద్రాజేతి చ జ్ఞాత్వా భూపరిక్రమణం చరేత్ । పశ్చాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం
విప్రేభ్యో గోశతం చరేత్ । ద్విగుణం పట్టభద్రే చ తద్దారేషు తదర్ధకం । తత్పు

త్రేషు తదర్ధం స్యాద్బాలే గర్భే తదర్ధతః । ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తం వైశ్యస్యాత్రుతహత్యయా । ఏవం శుద్ధిమవాప్నోతి విరహత్యావిముక్తయే ॥ —॥
ఇతి వైశ్యస్యాత్రేయవధప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥

—*శూద్రస్య వైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*—

అథ శూద్రస్య వైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కూర్మపురాణే ॥—॥ వణిజం పాదజో హన్యాదజ్ఞానాజ్జ్ఞానతోపి వా ॥ ధనార్థముత లోభార్థం పరప్రేరణయా నృప । చోరైస్సహ మిళిత్వా నాడుతమార్గనిరోధతః । రాజా తం దండయేత్పశ్చాన్మాసత్యేన యథార్హతః । స్వవర్ణాధికవర్ణత్వాన్మాసలో దండ ఏవ వా ॥—॥ లింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ శూద్రో ధనార్థమన్యార్థం వణిజం హంత్యధర్మతః । రాజా సమ్యగ్విచార్యాథ తం మాసత్యేన శిక్షయేత్ । తతో హృత్వాతు సర్వస్వం నిర్వాస్యో విషయాద్బహిః । ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి స రాజాపి న దోషభాక్ । మాసత్యదండాభావే సర్వస్వం హృత్వా దేశాన్నిర్వాస్యః ఏతేన శుద్ధో భవతి ॥—॥ మహానారదీయే ॥ శ్లో ॥ శూద్రోఽన్యాయపరీతాత్మా విష మేపి మహాపది । గ్రామే వా నగరే వాపి యది హన్యాద్వణిక్పతిం । రాజా సమ్యగ్విచార్యాథ తం మాసత్యేన దండయేత్ । స్వవర్ణాధికవర్ణత్వాన్మాసత్య ఇతి నిశ్చితః ॥ అథవా హృత్య సర్వస్వం నిర్వాస్యో రాష్ట్రతస్స్వకాత్ । పశ్చాత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం శూద్రో దద్యాద్గవాం దశ । ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి శూద్రో ముక్తో ఽథ హత్యయా । తత్పత్న్యాం తత్సుతే గర్భే పాదమర్ధం తదర్ధతః । ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తమృషిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః । తత్పత్న్యాం పంచ గావో దేయాః । తత్సుతే తదర్ధం । తద్గర్భపాతనే పాదహ్రదమితి సర్వత్ర యోజనీయం । యత్ర యత్ర గావో నిర్దిష్టాస్తత్ర తత్ర సవృషభా దేయాః ॥ —॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే శూద్రస్య వైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥

=*వైశ్యస్య శూద్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*=

అథ వైశ్యస్య శూద్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ కూర్మపురాణే ।

శ్లో ॥ వైశ్యశ్శూద్రం యదా హన్యాత్తత్పత్నీం పుత్రమేవ వా । అజ్ఞానాద్యదివా జ్ఞానాత్సంకరం వా నరాధిప । రాజా తం శతనిష్కేణ దండయేదవిచారతః । వైశ్యో దేహవిశుద్ధ్యర్థం దశ ధేనూస్సమాచరేత్ ॥—॥ మత్స్యపురాణే ॥ శ్లో ॥ మత్సరాద్ద్రవ్యలోభాద్వా హన్యాదూరుజః పాదజం హనేత్ । రాజా తం దండయేద్ధీమాన్ శతనిష్కమశంకితః । పశ్చాద్ధేనుశతం దద్యాత్పరలోకవివిత్సయా ॥ ఏతే

నశుద్ధిమాప్నోతి నీచవర్ణవిహింసనాత్॥—॥ స్కాందపురాణే॥ అజ్ఞానాజ్జ్ఞాన
తస్త్వాత పరప్రేరణహింసయా। నిమిత్తైర్వాస్వయంవాపి వైశ్యశ్చాద్రింహనే
ద్యది। రాజాతంసమ్యగాలోచ్య నిశ్చిత్యబహుధాతదా। తస్యైవధనసంప
త్తింవిచార్యపురవాసిసః। అస్తిచేద్యదిసామర్థ్యం శతనిష్కేణదండయేత్॥
దరిద్రశ్చేదసౌరాజన్ నిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః॥సతుదేహవిశుద్ధ్యర్థంధేనుదా
నశతంచరేత్। తత్పత్నీహననేత్వర్ధం తత్పుత్రేపాదమాచరేత్।శిశుర్వాగర్భ
మాత్రంచే ద్దశధేనూస్సమాచరేత్। సంకరంతస్యదారాన్వా తత్పుత్రాన్వి
హనేద్యది। దశగావస్తదర్ధంచతత్పాదంచయథాక్రమం। గర్భమాత్రేతు
గామేకాం దత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్। ఏతదజ్ఞానవిషయంజ్ఞానాత్ప్రా
యశ్చిత్తంద్విగుణం। రాజదండస్తుయథోక్తం॥ఇది హేమాద్రౌ వైశ్యస్యశూ
ద్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తం॥ =*విప్రాదేశ్చండాలాదివధప్రాయశ్చిత్తం*=
అథవిప్రాదేశ్చండాలాదివధ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మత్స్యపురాణే—॥
శ్లో॥ పూర్వజోయదిచండాలం తీర్థేజనసమాకులే। రజ్జుపాషాణలగుడైః
క్రోధేనమహతావృతః। నిహనేత్పరబుద్ధ్యావాపరార్థంవాజనేశ్వర॥ నిత్యక
ర్మాణిసర్వాణితస్యవిప్రస్యపాపినః।నశ్యంతిపితృకార్యాణిఉపకారోయథా
ఖిలే। ప్రాడ్వివాకమతేస్థిత్వారాజాతంప్రసమీక్ష్యచ।దండయేచ్ఛతరూప్యేణ
వాగ్భిఃపశ్చాచ్చదండయేత్। విప్రోదేహవిశుద్ధ్యర్థంషడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్।
తస్యోపనయనంభూయస్సావిత్రీదానమేవవా। బ్రహ్మోపదేశఃకర్తవ్యః
పంచగవ్యస్యభక్షణం। ఏవంశుద్ధిమవాప్నోతి చండాలహననాద్ద్విజఇతి॥—॥
స్కాందపురాణే॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణోజనసంక్షోభే అనావృష్టిభయాదిషు। అ
జ్ఞానాదుతవాజ్ఞానాచ్చండాలంయదిహంతివై। రజ్జుపాషాణదండైర్వా భృ
త్యైర్వాహస్తిస్తతః। తస్యపుణ్యానినశ్యంతి పితృకార్యాణియానిచ।రాజాస
మ్యగ్విచార్యాథ ప్రాడ్వివాకమతేస్థితః।దండయేచ్ఛతరూప్యేణ తస్యసంభా
షణంత్యజేత్। తతోవిప్రఃప్రశమనేషడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్। తస్యోపనయ
నంభూయస్సావిత్రీదానమేవచ।ఏవంశుద్ధిమవాప్నోతి చండాలహననాదిహ॥
లింగపురాణే॥ శ్లో॥ చండాలంహంతియోవిప్రోరజ్జుపాషాణముష్టిభిః।అజ్ఞా
నాజ్జనసంభ్రాంత్యా రోషాద్వాకామకారతః॥ ధనార్థమబలార్థంవానిమి
త్తైరథవాపృథక్। రాజాసమ్యఙ్మనస్థాప్య విచార్యచపునఃపునః। దండయే
త్తాపకశతైర్వాగ్భిః పశ్చాత్ప్రదండయేత్॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్త

స్సభాపేత్య వశాద్ద్విజః । సభాపినిష్కృతిం దృష్ట్వా ప్రాయశ్చిత్తం వదేత్త
తః । పరిషదాజ్ఞామవాప్యాశు షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ । తత్పత్నీహన
నేత్వర్ధం తత్పుత్రే పాదమాచరేత్ ॥ తద్గర్భపాతనే విప్రో ధేనుమేకాం
సమాచరేత్ ॥ హనిష్యామీతి యో బుద్ధిం ధృత్వా నిత్యం ప్రవర్తయేత్ ॥ పరా
కస్తస్య శుద్ధ్యర్థం మాసే చాంద్రం తతః పరం ॥ వత్సరే తత్సమాజ్ఞేయ
స్తంతదానాలపేద్బుధః । క్షత్రియస్య తదర్ధం స్యాదూరుజస్తు తదర్ధతః ॥ పా
దజస్య తదా శుద్ధిర్యదా రాజా ప్రశంసయేత్ । ఏతత్సాక్షాచ్చండాలవిషయం ॥
బ్రహ్మచండాల గ్రామచండాల వధే తురుష్కవధే చ ప్రాయశ్చిత్తమాహ । కూ
ర్మపురాణే ॥ శ్లో ॥ పరార్ధం కాశికాయాం యాదత్తాగ్నిః కీకసానుగః ॥
తఏతే గ్రామచండాలా వాఙ్మాత్రేణాపి నాలపేత్ । ఏతేషాం హననే తత్ప్రా
యశ్చిత్తాకరణే సాక్షాచ్చండాలహననప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వం కుర్యాత్ ॥ అలం
మీమాంసయా । తురుష్కస్య హననే తత్పత్నీనాం పుత్రాణాం చ హననే గ
ర్భమోచనే చండాల హననప్రాయశ్చిత్తవత్కల్పనీయం ॥ నాన్యాత ॥ = ॥
అథ చండాలకారణమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ పిత్రోర్వాద్వికసం
త్యాగీ సాక్షాచ్చండాలజన్మనాః । నిష్పుత్రస్య పితృవ్యస్య హ్యవిభక్తస్య యో
ద్విజః ॥ సతుసుష్ఠోర్భవేద్భ్రామాదినసంత్యాగవానిహ । నిష్పుత్రస్యావిభక్త
స్యదినంభార్యాతుః పరిత్యజః । సభూమా రజకోభూయాత్సర్వవర్ణబహి
ష్కృతః = ॥ అథ గ్రామచండాలాః షోడశవిధాః ॥ = ॥ తానేవాహ గారుడపురా
ణే ॥ శ్లో ॥ రజకశ్చర్మకారశ్చ నటో బురుడ ఏవ చ । కైవర్తమేదభిల్లాశ్చ స్వర్ణకా
రశ్చ శౌచికః ॥ కారుకో లోహకారశ్చ శిలాభేదీ తు నాపితః । తతుక సైలియం
స్త్రీచ సూనుశ్చ క్రీతధాత్వజీ । ఏతే షోడశధా ప్రోక్తాశ్చండాలా గ్రామవాసినః ॥
ఏతేషాం దర్శనం స్పర్శం సంభాషణమతః పరం । స్నానభోజనవేళాయాం
జపహోమార్చనే తథా । స్వాధ్యాయసమయే చైవ ధ్యానే నేచ్ఛంతి సూర
యః ॥ దర్శనే సూర్యమాలోకేద్భోజనే భోజనం త్యజేత్ ॥ సంభాషణే చ పాణి
భ్యాం శ్రోత్రే సమ్యగుపస్పృశేత్ । ఉత బ్రాహ్మణసంభాషాం కృత్వా దో
షాత్ప్రముచ్యతే । ఏతేషాం హననే విప్రాదీనాం పృథక్పృథక్ ప్రాయశ్చిత్త
మాహ ॥ లింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణో హత్వా రజకం లగుడాది
భిః । రూపకాణాం శతం దద్యాద్రాజా తం పాపకారిణం । పశ్చాద్దేహవిశు
ద్ధం పరాకం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ చర్మకారే తథా తద్వద్రాజా దండేన దండ

యేత్। తతో దేహవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం చరేత్ । రాజా తం పూర్వ
వద్దండ్యాన్నటం యో హతవాన్ ద్విజః । తస్యైవ దేహశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్ర
ద్వయం చరేత్ ।బురుడం ముఖజో హన్యాత్ప్రమాదాత్స వచోదితః। రాజా తం
పూర్వవద్దండ్యాత్తతో దేహవిశుద్ధయే।కుర్యాత్పరాకం సహ సాంతాన్యథా శుద్ధి
రీరితా। కైవర్తహననే రాజా పూర్వవద్దండయేద్ద్విజం. పరాకం పూర్వవత్కు-
ర్యాదాత్మనశ్శుద్ధిహేతవే। మేదం హత్వా ద్విజః కుర్యాత్కృచ్ఛ్రం చాంద్రభాగు
ణం॥ పూర్వవద్దండయేద్రాజా విప్రం తమవిచారయన్ ।ద్విజో యుద్ధే స్వసం
హారే భిల్లమజ్ఞానతో హనేత్ । తత్రైవ పూర్వవద్రాజా దండయేద్ధర్మశాస్త్ర
తం॥ తతః పాపవిశుద్ధ్యర్థం ద్విజః కుర్యాత్పరాకకం। హత్వా ద్విజస్స్వర్ణ
కారం ప్రమాదాద్గుతవా బలాత్ । తత్రాపి పూర్వవద్దండ్యాద్రాజా నిర్మలమా
నసః॥ద్విజో దేహవిశుద్ధ్యర్థం మహాసాంతపనం చరేత్ ।సౌచికం చాపి హస్తితో
హత్వా బలాదజ్ఞానతోఽపి వా । కుర్యాదాత్మవిశుద్ధ్యర్థం యతిచాంద్రా
యణం తథా । అత్రాపి రాజా పూర్వవద్దండయేత్ ॥ తత్తుకం తిలహంతారం ద్వి
జో హత్వా ప్రమాదతః । శిశుచాంద్రాయణం కుర్యాద్రాజదండపురస్సరం ।
సూనుం వా చక్రిణం వాపి విప్రో యది నిపాతయేత్। దండయేత్పూర్వవద్రాజా
ప్రాజాపత్యద్వయం చరేత్ । ధ్వజినం లోహకర్తారం కారుకం యది పూర్వ
జః । హనేదజ్ఞానతో రాజా పూర్వవద్దండయేద్ద్విజం॥పశ్చాత్తాపసమాయు
క్తః పరాకం దేహశుద్ధయే । చరేచ్ఛుద్ధిమవాప్నోతి త్యక్త్వా దోషమవాప్ను
యాత్ ।ఏతేషాం దారహననం విప్రః కుర్యాత్ప్రమాదతః ॥ యస్య వా పస్య
యత్ప్రోక్తం తత్తదర్ధం సమాచరేత్ ॥ తత్పావం శుద్ధయే కుర్యాద్దే
తత్పుత్రకన్యకే కృతే । తదర్ధం తచ్ఛిశౌ ప్రోక్తం తదర్ధం గర్భపాతనే ॥
ఏతదర్ధం ద్వయోః ప్రోక్తమేతేషాం హననే నృప ॥ ప్రాయశ్చిత్తం తథా విప్రై
ర్మునిభిః క్షత్రవైశ్యయోః॥ తత్పత్నీనాం తదర్ధం స్యాత్తదర్ధం శిశుగర్భయోః।
శూద్రో హన్యాదిమాన్యత్ర రాజాథ గ్రామదండయేత్ ॥ హననే హననం కు
ర్యాత్ సైయేస్వర్ణాదికే కృతా। ముష్టిత్వా హస్తయోర్భూషాం హస్తం
ఛింద్యాత్ప్రయత్నతః।నాసికాభరణే నాసాం కర్ణౌ కర్ణవిభూషయోః॥
బహుద్రవ్యాపహరణే చాపయిత్వా ధనం తదా। స్వామినే దండయేద్రాజా
పశ్చాన్మాసల్యమాగతం॥ ఏవముక్తం ద్విజాతీనాం చండాలహననే పురా।
ప్రాయశ్చిత్తం మునివరైస్సర్వపాపోపశాంతయే । ఉక్తం తచ్ఛిథిలీకృత్యాపా

పంహింసాదిసంభవం । వర్తయేద్యదిమూఢాత్మా మహాంతంనరకంవ్రజేత్॥ ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధాత్మా పాపముక్తోథ వేత్సదా । పాపంనిగూహ్యమనసా పుణ్యామానంత్యమిచ్ఛతి ॥ తత్పుణ్యేనవశుద్ధ్యేత మలముష్టిర్యథాజలైః॥ తతోహింసాంనకుర్వీత కర్మణామనసాగిరా । యదిహింస్యాత్తుయాకంవాయుః పుమాన్సతుపాపభాక్॥—ఇతిహేమాద్రౌచండాలసమవధే ప్రాయశ్చిత్తం॥-॥అథనిమిత్తబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ॥స్కాందపురాణే॥

—*నిమిత్తబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తం—

శ్లో॥ నారీవాపురుషోవాపి విధవావాతపస్వినీ । ధనార్థమథదారార్థం పశ్వర్థం క్షేత్రమేవవా॥ క్షేత్రార్థమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ యేనవాపినిమిత్తేన యేనకేనాపిహేతునా । యముద్దిశ్యత్యజేత్ప్రాణాం స్తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం॥ నిందయావిధవానారీ రోషావేశేనసత్వరం । యముద్దిశ్యత్యజేత్ప్రాణాన్ తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం । రాజద్వారేసభాయాంవాబంధూనాం పురతోపివా॥ యఃపుమాన్మర్మఘాతీస్యాత్ మూర్ఖిరవార్తాంవదేత్తువా । తదర్థంయస్త్యజేత్ప్రాణాం స్తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం । అస్తీతిధననిక్షేపమితస్యగృహమధ్యతః॥ ఇతియఃపతతేరాజసదనేరాజసన్నిధౌ ॥ తద్ధనేప్రేయమాణైవ రాజ్ఞాయంసంత్యజేదసూన్ । ఉద్దిశ్యధనవక్తారంతమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం॥ అపిచేయంపరంగత్వా తస్మాద్గర్భందధావసౌ ॥ ఇతియోవదతే సాధ్వీం తదర్థంసాత్యజేదసూన్ । బంధూనాంపురతఃపాపీ తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం ॥ అయంముషిత్వాపారక్యం ధనంసర్వసమృద్ధిమాన్ ॥ ఇతి యోపవదేత్సాధుం పురతఃపాపవాక్పుమాన్। సత్యంతదుపమిత్యాపా తదర్థంప్రాణముత్సృజేత్ ॥ యద్భాషయాత్యజేత్ప్రాణాన్ తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం । ఇత్యేవమాదిభిర్దోషైః బ్రహ్మహత్యానిమిత్తకైః॥ యదీయైర్హన్యతే విప్రః ప్రాయశ్చిత్తీసపూర్వజః ॥ రాజాతందండయేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధ్యై తంపాపినాంవరం।తత్సామర్ధ్యంపరామృశ్యసహస్రంశతమేవవా॥ సతత్ప్రాపవిశుద్ధ్యర్థం షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్॥శివపురాణే॥ శ్లో॥ ధనార్థంక్షేత్రదారార్థం పశ్వర్థంవాజనేశ్వర। యముద్దిశ్యత్యజేత్ప్రాణాంస్తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం॥తద్దోషపరిహారార్థం షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్।బ్రాహ్మణైస్సపరిత్యాజ్యః ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖః॥ రాజాపితంతథాకుర్యాదన్నపానాదిభాషణైః ॥ ఏవంరాజాదీనామపి ॥ ఇతిహేమాద్రౌనిమిత్తబ్రహ్మ

హత్యాప్రాయశ్చిత్తం॥ అథసురాపానప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మహానారదీ

—❀సురాపానప్రాయశ్చిత్తం❀—

యే॥ గౌడీమాధ్వీచపైష్టీచ విజ్ఞేయాత్రివిధాసురా। చతుర్వర్ణైరపేయా స్యాత్తథాస్త్రీభిశ్చపండితాః॥క్షీరంఘృతంవాగోమూత్రమేతేష్వన్యతమంద్విజః॥ స్నాత్వార్ద్రవాసానియతోనారాయణమనుస్మరన్॥ పక్త్వాగ్నిసన్నిభంకృత్వాపిబేచ్చకుడుబంతథా।తత్తులోహ్యేనపాత్రేణఆయసేనాపివాపిబేత్। తామ్రేణవాథపాత్రేణ తత్పీత్వామరణంవ్రజేత్ ॥ సురాపీశుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే। అజ్ఞానాజ్జలబుద్ధ్యావా సురాపానంద్విజశ్చరేత్। బ్రహ్మహత్యావ్రతంసమ్యక్తచ్చిహ్నపరివర్జితం। సురాఏకాదశవిధాః॥ తాఏవాహ॥ శ్లో॥తాళహింతాళజంచైవ ద్రాక్షాఖర్జూరసంభవం। మాధూకంసైపమారిష్టంమైరేయంనారికేళజం। గౌడీమాధ్వీచ పైష్టీచమద్యమేకాదశస్మృతం। ఏతేష్వన్యతమంవాపినపిబేద్వైకదాచన॥ ఏతేష్వన్యతమం యస్తుపిబేదజ్ఞానతోద్విజః।తస్యోపనయనంభూయస్తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంచరేత్॥ యదిరోగనివృత్త్యర్థం మౌషధార్థంసురాంపిబేత్। తస్యోపనయనంభూయస్తథాచాంద్రద్వయంచరేత్। సురోపస్పృష్టమన్నంచసురాభాండోదకంతథా ॥ సురాపానసమంప్రాహుస్తదాంచాంద్రస్యభక్షణం॥ లింగపురాణే॥ శ్లో॥ గౌడీమాధ్వీచపైష్టీచ విజ్ఞేయాత్రివిధాసురా। చతుర్వర్ణైరపేయాస్యాత్ స్త్రీభిస్సార్ధంపిబేద్యది।బ్రహ్మహత్యావ్రతంసమ్యక్తచ్చిహ్నపరివర్జితం। అజ్ఞానాజ్జలబుద్ధ్యావాసురాపానంద్విజశ్చరన్॥పశ్చాజ్జ్ఞాత్వా సురాచేతిపశ్చాత్తాపసమన్వితః ॥ రాజద్వారముపాగమ్య రాజ్ఞేసమ్యఙ్నివేదయేత్। సభాసమీపేరాజస్థే జనసంఘసమాకులే। క్షీరంఘృతంవాగోమూత్రంసురాంవారాజసన్నిధౌ॥ పక్త్వాగ్నిసన్నిభంకృత్వాస్వయమేవనచాపరైః॥ స్నాత్వార్ద్రవాసానియతో నారాయణమనుస్మరన్। తాంతులోహ్యేనపాత్రేణ హ్యాయసేనాపివాపిబేత్॥ తామ్రేణవాథపాత్రేణతత్పీత్వామరణంవ్రజేత్। సురాపీశుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే। ఏతాసాంతిసృణామేకప్రాశనేమరణాంతప్రాయశ్చిత్తమేవనాన్యత్॥ తథాచబ్రహ్మాండపురాణే॥ శ్లో॥గౌడీమాధ్వీచ పైష్టీచ విజ్ఞేయాత్రివిధాసురా॥ఏనాంవర్ణాశ్చచత్వారో నపిబేయుఃకదాచన॥ ఏకాంవాయోద్విజఃపీత్వా అజ్ఞానాదుపభ్రాంతిమాన్॥ పశ్చాత్సురేతి బుధ్వాచేత్ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్। రాజ

ద్వారముపాగమ్య రాజ్ఞే సర్వం నివేదయేత్ । రాజాపి సమ్యగాలోచ్యమేశయిత్వా సభాంతతః ॥ సభాపి ధర్మశాస్త్రేషు దృష్ట్వా నిష్కృతిమాదరాత్ । క్షీరం ఘృతం వా గోమూత్రం సురాం వా రాజసన్నిధౌ ॥ స్వగృహ్యాగ్నౌ పచేత్సమ్యక్సమిదాధానపూర్వకం । స్నాత్వార్ద్రవాసానియతో నారాయణమనుస్మరన్ ॥ తాం తులోహ్యేన పాత్రేణ హ్యయసేనాపి వా పిబేత్ ॥ తామ్రేణ వాథ పాత్రేణ తత్పీత్వా మరణం వ్రజేత్ । సురాపీ శుద్ధిమాప్నోతి పశ్చాత్తైనైవ దాహయేత్ । పరలోకక్రియాస్సమ్యక్ కర్తవ్యా ధర్మమార్గతః ॥ తతోఽపేక్షా న కర్తవ్యా పతితోఽయం న సంశయః ॥ తదాపీత్వా సురాం తప్తాం మృత్వా శుద్ధో న సంశయః ॥ సభా వా భూపతిర్వాపి తత్రతాపేన దోషభాక్ ॥ సురాపం దండయేద్రాజా మరణం యది నేచ్ఛతి ॥ బ్రహ్మసూత్రం శిఖాం సమ్యక్త్రోటిత్వా వాపయేచ్ఛిరః । సురాభాండం లలాటే తు తాపయిత్వాంకయేత్సుధీః । ఆనీయ మృణ్మయం భాండం సురాపూరితమాదరాత్ । బధ్వాఖం రేఖరం యానమారోప్య నగరం తతః ॥ నిస్సాణధ్వనియుక్ భృత్యైరటిత్వా నగరాద్బహిః ॥ ప్రోత్సార్యస్సహసా రాజ్ఞా న దోషస్తేన కర్మణా ॥ స పాపీ ద్వాదశాబ్దం తు కపాలధ్వజవర్జితం ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా । ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం త్రివిధసురాపానవిషయం । అన్యసురాపానే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ బ్రహ్మాండే । శ్లో ॥ మాధూకం శైలమారిష్టం మైరేయం నాళికేరజం । తాళహింతాళజం చైవ ద్రాక్షాఖర్జూరసంభవం ॥ వృక్షోద్భవమిదం మద్యం నవధా పరికీర్తితం । ఏతేష్వన్యతమం వాపి పిబేద్వై వకదాచన । ఏతేష్వన్యతమం యస్తు పిబేదజ్ఞానతో ద్విజః । తస్యోపనయనం భూయస్తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం చరేత్ ॥ సురోచ్ఛిష్టమన్నం చ సురాభాండోదకం తథా । సురాపానసమం ప్రాహుస్తదా చాంద్రస్య భక్షణం । తస్యోపనయనం భూయః పంచగవ్యస్య సేవనం । యది రోగనివృత్త్యర్థం మౌషధార్థం సురాం పిబేత్ ॥ తస్యోపనయనం భూయస్తథా చాంద్రద్వయం విదుః । ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి ॥ తదాహాపస్తంబః ॥ సురాపోఽగ్నిస్పర్శాం సురాం పిబేత్ ॥ మృతశ్శుద్ధో భవతీతి । తథా చ శ్రుతిః ॥ న సురాం పిబేత్ న కళంజం భక్షయేత్ నతస్యవై ప్రాయశ్చిత్తం మరణాంతమేవేతి । యది ద్విజో రహసి సురాం పీత్వా పత్నీపుత్రాదిషు బంధుషు సంచరన్ వర్తయేత్ । ధ్వజినా సహ సఖ్యా వా పశ్చాత్ప్రకటీకృతః । తదా తత్పత్నీపుత్రాదీనాం దినపక్షమాససంఖ్యయా పృథక్ప్రాయ

శ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ ద్విజోయదిసురాంపీత్వారహః పుత్రాదిషుస్థితః॥ పశ్చాద్వైవాత్సురాపీతి జ్ఞాత్వాపుత్రాదయఃకథం।దినత్రయమేయదా సంగస్తదోపోష్యదినంసుధీః ॥ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతిసంగతః॥ దశరాత్రంభవేత్సంగః పాపినానేనసంగకృత్ ॥ పశ్చాజ్జ్ఞాత్వాతదాస్నాత్వాహ్యయుతంజపమాచరేత్॥ ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి ॥ పక్షమాత్రంభవేత్సంగః పాపినానేనయస్యహి । ప్రాజాపత్యంతదాకృత్వా పంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ మాసమాత్రంభవేత్సంగో దైవాద్యదివిగర్హితః ॥ తదాచాంద్రాయణంకుర్యాత్ పంచగవ్యంతతఃపిబేత్ ॥ ఋతుమాత్రంభవేద్యస్య సంగస్తేనైవపాపినా ॥ స్నాత్వాశుద్ధమనాభూత్వా దశగోదానమాచరేత్॥ పంచగవ్యంపూర్వవత్ ॥ శ్లో॥ షణ్మాసంయస్యతత్సంగస్సంభవేద్యది దైవతః ॥ కేశానాంవపనంకృత్వా గవాంశతమథాచరేత్ ॥ పంచగవ్యంచ ॥ శ్లో ॥ నవమాసంభవేత్సంగః క్రూరేణానేన పాపినా॥ పూర్వవద్వపనంకృత్వా స్నాత్వాశుచిరలంకృతః । గోసహస్రం ద్విజాతీనాం దత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాద్భవేచ్ఛుద్ధస్తతఃపరం । సంవత్సరంభవేత్సంగః పత్నీపుత్రేషుపాపినః । తత్పత్నీతనుజాస్సర్వే తత్సమాస్స్యుర్నసంశయః ॥ పరిత్యాజ్యాస్సదావిప్రైర్వేదధర్మపరాయణైః । తేషాంపత్నీపుత్రాదీనాం సాక్షాత్సురాపానప్రాయశ్చిత్తవత్స్మరణాంతంమాభూత్ ॥ కింతుసంవత్సరాదూర్ధ్వమయంసురాప ఇతిజ్ఞాత్వాదేహశుద్ధిం కామయమానఃపరిషదంమేళయిత్వాతదనుజ్ఞయా పరిషదుపస్థానపూర్వకంగోశతంవిప్రేభ్యో దత్వాపంచగవ్యప్రాశనం పునస్సంస్కారవిధినా బ్రహ్మోపదేశంగాయత్రీంచ శ్రోత్రియాదభ్యసేత్ ॥ తదాహకాత్యాయనః॥ శ్లో॥ తత్పత్నీతనయోవాపిజ్ఞాత్వాచేద్వత్సరాత్పరం । సురాపీతి శేషః ॥ సత్సభాంమేళయిత్వాతు పరిక్రమ్యప్రణమ్యచ । గోశతంవిప్రముఖ్యేభ్యోదత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । పునఃకర్మతతః పశ్చాద్గాయత్రీదానమేవచ । పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతిసంగకృత్ । ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి తత్పత్నీపుత్రఏవచ । అనాదరేణశాఠ్యేన హ్యాలస్యాద్వాద్విజోయది। యావత్కాలంపునఃకర్మనకుర్యాదాత్మశుద్ధయే । యాగాదికంవాదానం వాజప్యం వాపైతృకాదికం । తత్సర్వంనిష్ఫలంభూయాత్పుష్పంవంధ్యతరోరివ। అకృత్వాచేత్పునఃకర్మ ప్రతిగృహ్యాతులాదిషు।మృత్వానరకమాప్నోతినసంసార-

ర్య స్తదాత్మజైః। అతశ్శీఘ్రం ప్రకుర్వీత యదాదోషసముద్భవః । తత్రైవకరదీయం స్యా దిత్యాహభగవాన్యమః ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితె ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయె సురాపపత్నీపుత్రాదీనాం సంసర్గప్రాయశ్చిత్తం॥

—*సువర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తం*—

అథసువర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లైంగె॥ శ్లో॥ సమక్షంవాపరోక్షంవా బలాచ్చౌర్యేణవాపునః। పరస్వానాముపాదానంస్తేయఇత్యుచ్యతేబుధైః॥ కూర్మపురాణె। శ్లో॥ సమక్షంవాపరోక్షంవాబలాచ్చౌర్యేణవాపునః॥ యోన్యస్యాహరతెవిత్తం తమాహుస్తేయినంబుధాః । పరకీయంసువర్ణంయస్మహాపాపసముద్భవం। తద్ధరేత్బ్రాహ్మణోయస్సమహాపాతకినాంవరః॥ సువర్ణంరజతంతామ్రం పారక్యంయోహరేద్ద్విజః । సయాతినరకంఘోరంపునరావృత్తివర్జితం॥ సువర్ణస్యప్రమాణమాహ । రజతతామ్రకాంస్యధాన్యవస్త్రాదీనాంచ । స్మృతౌ ॥ శ్లో॥సువర్ణస్యప్రమాణంచ మన్వాద్యైఃపరిభాషితం॥ వక్ష్యేశ్రుణుధ్వంవిప్రేంద్రాః ప్రాయశ్చిత్తోక్తిసాధనం॥ గవాక్షగతమార్తండ రశ్మిమధ్యేప్రదృశ్యతే। త్రసరేణుప్రమాణంతు రజఇత్యుచ్యతెబుధైః॥ త్రసరేణ్వష్టకంలిక్షా తత్త్రియంరాజసర్షపం॥ గౌరసర్షపంతత్త్రియంతత్త్రియంయవఉచ్యతే। యవత్రయంకృష్ణలంస్యాత్ మాషస్స్యాత్తస్యపంచకం । తద్ద్వయంరూపకంప్రోక్తం నిష్కంతత్పంచకంవిదుః । మాషషోడశమానంతు సువర్ణమితికథ్యతె॥ పలంసువర్ణాశ్చత్వారస్తానిచత్వారిధైధ్రవః। చత్వారింశద్ధ్రవాణాంచ భారఇత్యుచ్యతెబుధైః॥ సువర్ణేనయదాక్రీతం రజతంధర్మమార్గతః । యావాన్ రజతరాశిశ్చతద్రాజతమువాహృతం। హృత్వాబ్రహ్మస్వమజ్ఞానా ద్ద్వాదశాబ్దంతుపూర్వవత్ । కపాలధ్వజహీనంతుబ్రహ్మహత్యావ్రతంచరేత్ । గురూణాంయజ్ఞకర్తౄణాంధర్మిష్ఠానాంతథైవచ।శ్రోత్రియాణాం ద్విజానాంతుహృత్వాహేమకథంభవేత్॥కృత్వాత్మదామైయాదేహెచ సంపూర్ణంలేపయేద్ఘృతం। కారీషాచ్ఛాదితోదగ్ధస్తేయ పాపాత్ప్రముచ్యతె ॥ బ్రహ్మాండపురాణె ॥ శ్లో॥ అజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోహృత్వా బ్రహ్మస్వంప్రణయాదిహ । కపాలధ్వజహీనంతు బ్రహ్మహత్యావ్రతంచరేత్ । యద్వాంసేముసలంధృత్వా విప్రస్యాత్మశిరోరుహాన్ । గత్వారాజానమాచష్టే ధృతస్తైనైషమస్తకె । మృతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరిష్యతె॥ తదాహాపస్తంబః॥ స్తేనః ప్రకీర్ణకేశోం

నేముసలమాదాయ రాజానం గత్వా కర్మాచక్షీత తేనైనం హన్యాద్వధే మో
క్షః॥ అల్పసువర్ణాపహరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ। గౌతమధర్మే॥ బ్రా
హ్మణస్వం యస్తు హృత్వాచ పశ్చాత్తాపమవాప్యచ। పునర్దత్వాతు విప్రేభ్యః
ప్రాయశ్చిత్తవిధిః కథం। తత్ర సాంతపనం కృత్వా ద్వాదశాహోపవాసతః।
శుద్ధిమాప్నోతి విప్రేంద్రా అన్యథా పతితో భవేత్। త్రసరేణుసమం హేమ హృ
త్వా కుర్యాత్సమాహితః। ప్రాణాయామద్వయం సమ్యక్తేన శుద్ధ్యతి సత్తమాః।
ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా హృత్వా లిక్షాప్రమాణకం। ప్రాణాయామాశ్చ
చత్వారో రాజసర్షపమాత్రతః। గౌరసర్షపమాత్రం తు హృత్వా హేమ
విచక్షణైః। స్నాత్వా చ విధివత్కార్యం గాయత్ర్యష్టసహస్రకం। యవమా
త్రసువర్ణస్య స్తేయే శుద్ధ్యై జపేద్ద్విజః॥ ఆసాయం ప్రాతరారభ్య గాయ
త్రీం వేదమాతరం। హేమకృష్ణలమాత్రం తు హృత్వా సాంతపనం చరేత్।
మాషమాత్రసువర్ణస్య ప్రాయశ్చిత్తం తు కథ్యతే। గోమూత్రపక్వయవభుగ్దే
వార్చనపరాయణః॥ మాసత్రయేణ శుద్ధః స్యాన్నారాయణపరాయణః॥
రూపమాత్రసువర్ణస్య స్తేయం కృత్వా ప్రమాదతః। జపేద్వై లక్షగాయత్రీమ
న్యథా దోషమాప్నుయాత్। నిష్కమాత్రసువర్ణస్య హరణే విప్రసత్తమాః।
బ్రహ్మహత్యావ్రతం కృత్వా షడబ్దం శుద్ధిమాప్నుయాత్। కించిన్న్యూనసువ
ర్ణస్య స్తేయే తు ద్విజసత్తమాః॥ గోమూత్రపక్వయవభుగబ్దైనైకేన శుద్ధ్యతి।
సంపూర్ణస్య సువర్ణస్య స్తేయం కృత్వా మునీశ్వరాః॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతం
కుర్యాద్ద్వాదశాబ్దం సమాహితః। రత్నాసనమనుష్యస్త్రీభూమిధేన్వాదికేష్వ
పి। సువర్ణసదృశేష్వేషు ప్రాయశ్చిత్తార్ధముచ్యతే॥ మార్కండేయపురా
ణే॥ విప్రస్వహరణే క్షత్రియాదీనాం ప్రాయశ్చిత్తం విశినష్టి। శ్లో॥ స్తేయం కృ
త్వా సురాం పీత్వా రాజా యో ధర్మవత్సలః। విప్రస్వహరణే రాజా స్వర్ణ
మాత్రమథాధికం। మృత్వా నరకమాప్నోతి బ్రహ్మహేవ శ్వసన్ ద్విజాః।
పశ్చాత్తాపసమాయుక్తో బ్రహ్మహత్యావ్రతం చరేత్। తేభ్యశ్చ దత్వా తద్ధేమ
పశ్చాచ్చాంద్రాయణద్వయం। కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా జనవల్లభః॥
కౌర్మే॥ శ్లో॥ అజ్ఞానాద్బాహుజో హృత్వా విప్రాణాం స్వర్ణముత్తమం। గురూ
ణాం యజ్ఞకర్తౄణాం ధర్మిష్ఠానాం తథైవచ। శ్రోత్రియాణాం ద్విజానాం తు
విధవానాం విశేషతః॥ పూర్వవద్ఘృతలిప్తాంగః కుర్వన్ సూర్యావలోకనం। కారీ
షాచ్ఛాదితో దగ్ధ స్తేయపాపాత్ప్రముచ్యతే॥ లైంగే॥ బ్రహ్మస్వం క్షత్రియో హృ

త్వా అశ్వమేధేన శుద్ధ్యతి। ఆత్మతుల్యం సువర్ణం వా దద్యాద్వా గోసవం చరేత్ ॥ బ్ర
హ్మస్వం తు త్రిరావృత్త్యా పశ్చాత్తాపమవాప్య చ। పునర్దత్వా తు విప్రేభ్యః ప్రా
యశ్చిత్తవిధిః కథం। తత్ర సాంతపనం కృత్వా ద్వాదశాహోపవాసతః॥ శుద్ధి
మాప్నోతి విప్రేంద్రా అన్యథా పతితో భవేత్॥ పునరపి రాజ్ఞాం స్తేయప్రకారమే
వాహాహ శివరహస్యే। శ్లో॥ అన్యాయాద్విప్రగ్రామేషు అనాథేభ్యో ధనం హ
రేత్। అదండ్యేభ్యశ్చ యద్విత్తం తత్ స్తేయం భూభుజామిహ। తదపి స్తేయమే
వేత్యుక్తం పూర్వవత్కృత్వా శుద్ధిమాప్నుయాత్॥ శ్లో॥ సురామపి యదాజ్ఞా
నాత్పిబేద్రాజా సకృద్ద్విజాః। అగ్నిదగ్ధాం సురాం కృత్వా పీత్వా మృత్వా తత
శ్శుచిః। అథవా విప్రముఖ్యానాం ద్వ్యయుతం ధేనుమాచరేత్। స్తేయం కృ
త్వా సురాం పీత్వా మృత్వా రాజా విశుద్ధ్యతి। ద్విజేభ్యో ద్వ్యయుతం దానమి
తియత్తదసాంప్రతం। వర్ణచతుష్టయనారీణాం మద్యపానసంభవేన మరణాం
తం। కింతు త్యాగ ఏవ వరం, న పోషణోపాయః। క్షత్రియశూద్రస్త్రీణాం కేచి
ద్వధమిచ్ఛంతి। సువర్ణస్తేయే ప్యేవమేవ వేదితవ్యం॥ తదాహ కాత్యాయనః॥
శ్లో। విప్రాదీనాం తు నారీణాం స్తేయం వా పానమేవ వా। సంభవేద్యది దైవేన నే
చ్ఛంతి మరణం బుధాః। త్యాజ్యా ఏవ స్త్రియో పి స్యుర్నపోష్యా ధర్మలిప్సుభిః।
క్షత్రియా వైర్వధః ప్రోక్తా విప్రాణాం గర్హితం స్మృతమితి॥ లైంగే॥ శ్లో॥ సురా
పానం వణిక్కృత్వా సువర్ణం నా ద్విజన్మనాం। హృత్వేతి శేషః। క్షత్రవచ్ఛు
ద్ధిమాప్నోతి శూద్రో మాసల్యమర్హతి॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ సురాం పీత్వా సు
వర్ణం వా హృత్వా యది వణిక్పతిః। రాజవచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి ద్వ్యయుతం వా
గవాం చరేత్॥ నాగరఖండే॥ శ్లో॥ ఊరుజస్తు సురాం పీత్వా హృత్వా స్వర్ణం
ద్విజన్మనాం। క్షత్రవద్దేహశుద్ధిస్స్యాత్ దథవా ద్వ్యయుతం గవాం। దద్యాది
తి శేషః। సచ్ఛూద్రస్తు సురాం పీత్వా హృత్వా హేమ ద్విజన్మనాం। రాజ్ఞా దం
డ్యస్స్వధర్మేణ ముసలేన హతశ్శుచిః॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ పాదజస్తు యదా హృ
త్వా సువర్ణం పూర్వజన్మనాం। సురాం పీత్వా సకృజ్జ్ఞాత్వా మాసల్యం వ
ధమర్హతి॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ శ్లో॥ అంఘ్రిజో యస్సురాం పీత్వా హృత్వా
హేమ ద్విజన్మనాం। తత్ స్త్రీణాం త్యాగ ఏవ స్యాత్ సోపి మాసల్యమర్హతి॥ రాజ
విజయే॥ శ్లో॥ పాదజో యది మోహేన సురాం పీత్వా ద్విజన్మనాం। హృత్వా
హేమ కథం తస్య రాజ్ఞా మాసల్య ఇష్యతే। తత్ స్త్రీణాం త్యాగ ఏవ స్యాద్వ
ధో వా మునిచోదితః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తా

ధ్యాయే క్షత్రియాదీనాం విప్రస్వహరణే సురాపానేచ ప్రాయశ్చిత్తం ॥

—*రజతాదిస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథరజతాదిస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లైంగే॥ శ్లో॥ సువర్ణేనప్రమాణేన క్రీతం యద్రాజతంభవేత్। తావద్ధరేద్ద్విజోయస్స స్తేన ఇత్యుచ్యతేబుధైః ॥ సాంబే॥ శ్లో ॥ రాజతంయేనయత్క్రీతం పూర్వమానేనధర్మతః । తద్ధృత్వాముఖజస్సమ్యగజ్ఞానాద్రాజనందన । స్తేనఇత్యుచ్యతేసద్భిః ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్ద్విజః॥ చతుర్వింశతిమతే॥ శ్లో॥ అజ్ఞానాద్రాజతంహృత్వా పూర్వజోయదిదైవతః । సమృత్వాపూర్వవద్రాజన్ శుద్ధిమాప్నోతినిశ్చితం॥ మహానారదీయే॥ శ్లో॥ సువర్ణమానాదన్యస్మిన్ రజతేస్తేయకర్మణి।కుర్యాత్సాంతపనంసమ్యగన్యథాపతితోభవేత్ । దశనిష్కాంతపర్యంత మూర్ధ్వంనిష్కచతుష్టయాత్ । హరేచ్చేద్రాజతంవిద్వాన్ కుర్యాచ్చాంద్రాయణం ద్విజః।దశాదిశతనిష్కాంతరజతస్తేయకర్మణి । చాంద్రాయణద్వయంప్రోక్తం తత్పాపపరిశోధనం । శతాదూర్ధ్వంసహస్రాంతం ప్రోక్తంచాంద్రాయణత్రయం । సహస్రాదధికస్తేయే బ్రహ్మహత్యావ్రతంచరేత్ ॥ సాంబే ॥ శ్లో॥ వసుణాదధికస్తేయే రజతస్యవిశాంపతే । కుర్యాత్సాంతపనంసమ్యగన్యథాదోషభాగ్భవేత్ । దశనిష్కాంతపర్యంత మూర్ధ్వంనిష్కచతుష్టయాత్ । హరేచ్చేద్రజతంవిద్వాన్ కుర్యాచ్చాంద్రాయణంశుభం । శతాదూర్ధ్వంసహస్రాంతం ప్రోక్తంచాంద్రాయణత్రయం । సహస్రాదధికస్తేయే బ్రహ్మహత్యావ్రతంచరేత్ । క్షత్రియవిశాంరజతస్తేయే విప్రప్రాయశ్చిత్తాద్ద్విగుణంవేదితవ్యం ॥ శూద్రస్యతుమాసస్యైవ। తత్తత్స్త్రీణాంరజతస్తేయాదిసంభవే త్యాగఏవపూర్వవన్మరణాది॥ ఇతి హేమాద్రౌ రజతాదిస్తేయప్రాయశ్చిత్తం।

—*తామ్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తం*—

అథ తామ్రస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ సాంబే॥ శ్లో॥హృత్వావిప్రః పంచపలంతామ్రం పారక్యమాదరాత్ । స్తేనఇత్యుచ్యతేసద్భిర్నసంభాష్యః కదాచన । పలప్రమాణంపూర్వముక్తం॥ లింగపురాణే శ్లో॥ముఖజోలోభతస్తామ్రం పారక్యంవైశతంపలం । స్తేయీమహద్భిగదితస్తస్యనాస్తీహనిష్కృతిః॥ గారుడపురాణే॥ శ్లో ॥ అనాథానాంచనారీణాంవిధవానాంద్విజన్మనాం । గురూణాం కర్మనిష్ఠానాం సాధూనాంతామ్రమాదరాత్। స్తే

హేనవాబలాత్కారాద్విప్రో హృత్వాశతంపలం॥తస్యాన్యానిమృతిర్నా
స్తిమరణాంతవధాదృతే। పలద్వయేపంచగవ్యం పీత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్।
ప్రాజాపత్యం పంచపలేతప్తం దశపలేస్మృతం।వింశత్పలేతుచాంద్రంస్యాత్పం
చాశత్పలకేత్రయం । తామ్రేమేషష్టిపలేప్రోక్తం మాసంకృత్వాఘమర్షణం।
కంఠదఘ్నజలేస్థిత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః । తామ్రేఽశీతపలేరాజన్ స్తే
యంకృత్వాతుపూర్వజః॥ త్రిఃపరిక్రమణంకృత్వా భువశ్చాంద్రంతతఃపరం।
హృత్వాశతపలంతామ్రం స్వర్ణస్తేయసమంవిదుః । శతపలతామ్రస్తేయీద్వి
జఃస్వర్ణస్తేయవత్ప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాత్। మరణాంతం ప్రాయశ్చిత్తంస్వర్ణ
స్తేయినఉక్తం॥ అతోమరణాంతమేవ ప్రాయశ్చిత్తం॥ద్వ్యయుతధేనుదానా
దికమేవక్షత్రియవిశోస్తామ్రస్తేయే ప్రాయశ్చిత్తంనతుసువర్ణస్తేయాదివత్॥
ఇతి హేమాద్రౌ తామ్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తం॥

—కాంస్యస్తేయప్రాయశ్చిత్తం.—

అథకాంస్యస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కౌర్మే శ్లో॥కాంస్యంయత్నా
పసంభూతం పారక్యంయదిలోభతః । స్తేయంకృత్వాద్విజోయస్తుసపాపఫ
లమశ్నుతే॥ లైంగే॥ శ్లో॥ కాంస్యస్తేయీమహాపాపీ రౌరవంనరకంవ్రజేత్।
పశ్చాద్భవతిపాపాత్మాకారుకోజాయతేభువి।కాంస్యస్తేయీసదాఽశుద్ధశ్చ
ర్మణాచ్ఛాదితోయథా।మృత్వాదుఃఖమవాప్నోతి పూర్వవజ్జాయతేభువి॥
మహాభారతే శ్లో॥ కాంస్యంహృత్వాద్విజోలోభాత్పారక్యంద్విజహేతుకం।
మహాంతంనరకంగత్వా హీనవర్ణస్సజాయతే॥ చతుర్వింశతిమతే॥ శ్లో॥ కాం
స్యపిత్తళముఖ్యేషు ఆయసాంతేషుపంచసు । సహస్రనిష్కమానంతు పార
క్యంపరికీర్తితం । ప్రాయశ్చిత్తంతుహీనానాంస్తేయేరజతవత్స్మృతం।కాం
స్యపిత్తళయోస్తేయే వర్ణత్రయస్యరజతస్తేయవత్ప్రాయశ్చిత్తం పలసంఖ్య
యావేదితవ్యం। ననిష్కాదిప్రమాణేన శూద్రస్యతురాజ్ఞాతత్తద్గురులఘుక్ర
మేణాంగుళిచ్ఛేదనాదికంకారయితవ్యం॥ నమాసల్యం । ద్రవ్యస్యాల్పత్వా
త్ । తత్తత్ప్రాణామేవంసంభవే ప్రాయశ్చిత్తంకరణీయం॥ ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయేకాంస్యస్తేయప్రాయశ్చిత్తం॥

—ధాన్యస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్—

అథధాన్యస్తేయమాహ॥మరీచిః॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణోద్రవ్యలోభేన పారక్యంధా
న్యమాహరేత్ ॥ ద్రోణంవాప్రస్థమాత్రంవామృత్వానరకమశ్నుతే॥లైంగే॥

శ్లో॥ ముషిత్వా యో ద్విజో లోభా ద్బలాద్వా చౌర్యతోపి వా। పారక్యం ధాన్యమతులం మృత్వా నరకమశ్నుతే॥ తదంతే భువమాసాద్య మనుష్యస్తో మూషకో భవేత్॥ ధాన్యప్రమాణమాహ॥ కూర్మపురాణే॥ పురాణం॥ పా॥ శ్లో॥ పూరణం షష్టిభిర్భిన్నై స్తద్ద్వయం కోశ ఉచ్యతే కోశద్వయం తులింగం స్యాత్ప్రసృతి స్తద్ద్వయం స్మృతం॥ అంజలి స్తద్ద్వయం రాజన్ తద్ద్వయం పూరుషం స్మృతం। మాన స్తద్ద్వయసంభూత స్తద్ద్వయం కుడుపం స్మృతం। కుడుబ ద్వితయం ప్రస్థం ద్రోణ స్తేషాం చతుష్టయం॥ ద్రోణానాం వింశతిః ఖారీ ధాన్యమానమితీరితం। ద్రోణద్వయం తు భారం స్యా జ్జ్ఞేయం తత్ఫలసంఖ్యయా॥ ఆద్యస్తేయే దశప్రోక్తం సావిత్రీపరనం ముదా। అంజలౌ శతగాయత్రీజపః పాపప్రణాశనః॥ సహస్రం పూరుషే ప్రోక్తం మానే హ్యయుతముచ్యతే॥ లక్షం తు కుడుపే ప్రోక్తం ప్రస్థే లక్షద్వయం చరేత్॥ ద్రోణే తు దశలక్షం స్యాత్ ఖారీధాన్యే తదా శృణు। సువర్ణస్తేయినః ప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజైర్యథా॥ తత్తథాచరణీయం స్యా దన్యథా పతితో భవేత్॥ శ్లో॥ గోధూమతిలమాషాణాం స్తేయే తద్ద్విగుణం చరేత్॥ సూక్ష్మతండులశాలీనాం స్తేయే తద్ద్విగుణం స్మృతం॥ శ్యామాకముద్గవ్రీహీణాం కోద్రవాణాం తథైవ చ॥ యావనాళకుళుత్థానాం స్తేయే పూర్వవదాచరేత్॥ బ్రాహ్మణో యది లోభేన మోషయే ఖారికాద్వయం॥ ధృత్వా త్తదిహ స్సహసా కారీషేణాగ్నినా తదా। దగ్ధశ్శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా గతిరస్తి హి॥ రాజవైశ్యయో రేవం ప్రాయశ్చిత్తం ధాన్యాదిస్తేయే వివేచనీయం॥ శూద్రాణాం తు మాసల్యామేవ ప్రాయశ్చిత్తం। రాజవైశ్యయో ర్వివాహాది సంస్కారబలవత్తయా దోషబాహుళ్యా త్ప్రాయశ్చిత్తం విప్రప్రాయశ్చిత్తవదుక్తం॥ ఇతి హేమాద్రౌ ధాన్యస్తేయప్రాయ

—॥ వస్త్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తం॥—

శ్చిత్తం॥ వస్త్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ స్కాందే॥ శ్లో॥ వస్త్రం ముష్ణాతి యో విప్రః పారక్యం శాస్త్రగర్హితం॥ అజ్ఞానాజ్జ్ఞానతో వాపి తస్య దోషో మహాన్ భవేత్॥ లైంగే॥ విప్రో యదిహ పారక్యం వస్త్రమజ్ఞానతః ఖలః॥ తదా దోషమవాప్నోతి తం త్యజేదంత్యజం యథా॥ శివపురాణే॥ శ్లో॥ యో విప్రో దుర్జనాసక్తః పరవస్త్రం ముషేద్యది॥ తస్యైవ పుణ్యనాశస్స్యాదితి శాస్త్రేషు నిశ్చితం। తదంతే నరకం యాతి జాయతే వస్త్రహీనవాన్॥ కౌర్మ్యే॥ శ్లో॥ విప్రో ముష్ణాతి యో వస్త్రం పారక్యం కర్మగర్హితం। యమలోకముపాగమ్య త

త్రస్థిత్వాన్యజన్మని॥ పునర్భ్రవముపాగమ్యబహుపుత్రోవివస్త్రివాన్॥ తథా పితారతమ్మోన ప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవస్వామీ॥ శ్లో॥ స్థూలతంతుకృతంవస్త్రం సూక్ష్మతంతువినిర్మితం। చిత్రవస్త్రంతథానీలీ రక్తంకౌసుంభరంజతం॥ పట్టవస్త్రంతుకౌశేయ మూర్ణామయమతఃపరం॥ శ్వేతవస్త్రమితి ప్రోక్తం తత్తద్వస్త్రానుసారతః। ప్రాయశ్చిత్తంప్రకర్తవ్యం స్తేయదోషనివృత్తయే॥ స్థూలతంతుకృతేవస్త్రే స్తేయంకృత్వాతుపూర్వజః॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥ సూక్ష్మతంతుకృతేవస్త్రే పరాకంమునిచోదితం। చిత్రవస్త్రంముషిత్వాతు తప్తకృచ్ఛ్రద్వయంచరేత్।నీలీమయేసూక్ష్మవస్త్రే చరేచ్చాంద్రాయణవ్రతం। కౌసుంభవసనస్తేయేకుర్యాచ్చాంద్రాయణద్వయం। మూల్యాధికేపట్టవస్త్రే కౌశేయేచమునీశ్వరాః॥ సద్యఃపతతిపాపాత్మా ఘృతాక్తోగ్నింవిశేత్తదా॥ సువర్ణస్తేయినంప్రాహుస్తన్మాసల్యంవిదుర్బుధాః॥ నాన్యథాగతిరస్తీహతస్యభూయిష్ఠపాపినః॥ పునర్దత్వాతుతద్వస్త్రంపశ్చాత్తాపసమన్వితః। ప్రాజాప్రత్యత్రయంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః। ఉక్తంయత్క్షత్రియాదీనాం తథాసర్వంసమాచరేత్।తథావిప్రాదిదారాణాం వస్త్రస్తేయేయథాక్రమం।విప్రాణాంయత్ప్రాయశ్చిత్తముక్తం॥ తదర్ధంతద్దారాణాం క్షత్రియాదీనాంచ॥ తద్దారాణామేవంప్రాయశ్చిత్తమర్ధార్ధక్రమేణయోజనీయం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే

—*గురుతల్పమగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే వస్త్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథగురుతల్పగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ గురుతల్పగతానాంతుప్రాయశ్చిత్తమిహోచ్యతే॥ జననీచసపత్నీచ రాజపత్నీగురోస్తథా।మాతులానీస్వభగినీ స్వసాజ్యేష్ఠస్యనాయికా॥ శ్వశ్రూఃకనిష్ఠభార్యాచ ఆత్రేయీచ పతివ్రతా। ఏకాదశసమాఖ్యాతాః స్వమాతారాజవల్లభా। పూజ్యాశ్చవందనీయాశ్చ పోష్యావస్త్రాదిభూషణైః। ద్విజోనద్రోహకృత్తాసాం కర్మణా మనసాగిరా। జననీసర్వలోకానాం పూజ్యావంద్యామహత్తరా॥ అజ్ఞానాన్మాతరంగత్వా తత్సపత్నీమథాపివా॥ స్వయమేవస్వముష్కంతు చ్ఛింద్యాత్పాపముదాహరన్॥ హస్తేగృహీత్వాతన్ముష్కంసగచ్ఛేన్నైరృతీందిశం॥ గచ్ఛన్నైవాగ్రతస్సంస్థం కదాచిన్నవిచారయన్॥అపశ్యన్పృష్ఠతోగచ్ఛేత్ప్రాణాంతంయస్సశుద్ధ్యతి॥ మరుప్రపతనంవాపి కుర్యాత్పాపముదాహరన్॥

భవిష్యోత్తరే॥ శ్లో॥ రాజక్షోభేమహాతీర్థే సంగ్రామే దేశవిప్లవే।బహ్వీష్వన్యాసునారీషు స్థితాసుస్మరపీడితః । మాతరంవాసపత్నీంవా స్వదారభ్రాంతిమావిశన్॥ పశ్చాజ్జ్ఞాత్వాతుమాతేతి పశ్చాత్తాపముపావిశన్॥ స్వయమేవాసినాముష్కంఛిత్త్వాపాపముపాహరన్। హస్తేగృహీత్వాతం ముష్కం సగచ్ఛేన్నైరృతీందిశం॥అపశ్యన్పృష్ఠతోగచ్ఛేత్ ప్రాణాంతంయస్సశుద్ధ్యతి॥ రేతస్సేకాత్పూర్వమేవ నివృత్తోయదిమాతరం ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యాద్రేతస్సిక్తావగ్నిదాహనం ॥ జ్వలితాంసూర్మిమాలింగ్య మృతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ బ్రహ్మాండే॥శ్లో॥మహాతీర్థేషుసంగ్రామేజనక్షోభమహాభయే।తత్రరాజన్సతీసంఘేమహానిశిసముద్భవే।కామాతురస్స్వపత్నీతిమాతరంవాస్వపత్నుజాం । గత్వాసకృత్స్వదారేషు పూర్వచిహ్నవివర్జితాం॥ మాతరంసహసాబుద్ధ్వా పశ్చాత్తాపసమన్వితః । అసినాతీక్ష్ణధారేణ శిశ్నంస వృషణంసకృత్ । ఛిత్త్వాంజలౌసమాధాయ నపశ్చాదవలోకయన్ । స్మరన్నారాయణంసమ్యక్పురస్థమవిచారయన్ ॥ నైరృతీందిశమాగచ్ఛన్ మధ్యేమృత్వాసశుద్ధ్యతి। ఆలింగ్యజ్వలితాంసూర్మిం మృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్।రేతస్సేకాత్పూర్వమేవ స్వమాతేతిప్రబోధయన్ । బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యాత్కపాలధ్వజవర్జితం।కారీషవహ్నినాదగ్ధ శ్శుద్ధిమాప్నోతిమాతృగః॥ మరణాదిత్యర్థః॥ అథరాజదండప్రకారమాహ॥ లింగపురాణే॥ శ్లో॥ విచార్యమాతృగంవిప్రం స్వయమేవనచారతః॥ నచారేభ్యఇత్యర్థః॥ శ్లో॥ భగాకారమయఃకృత్వా తాపయిత్వాహుతాశనే । రేఖయేద్భృత్యవర్గేణ లలాటేమాతృగామినః । ఆరోహ్యోద్రాసభంయానం నిస్సాణంధ్వనయన్జనైః । తద్విత్తంపూర్వవద్ధృత్వా ధర్మవ్యయమథాచరేత్ ॥ తత్పత్నీష్వథవాదద్యాత్తాసుదోషోనచేద్యది॥ అటిత్వానగరీంసర్వాంజనోయంగురుతల్పగః॥ఇత్యుచ్చైశ్చఘోషయన్భృత్యైఃపురద్వారముపాగమన్ । తత్రైవనాపితేనాశు హ్యసినాతీక్ష్ణధారయా॥ ఛేదయిత్వాతుతన్ముష్కం నిధాయాశుతదంజలౌ। ధృత్వాసపాపీముష్కంతద్గృహీత్వానైరృతీందిశం । గచ్ఛన్ప్రాణాన్పరిత్యజ్య తతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ అథవాసూర్మిమాతప్య వహ్నౌరాజాప్రయత్నతః । తైలేనసూర్మిమాలిప్య భృత్యైరాలింగయేన్మదా॥మృతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి సరాజాదోషభాఙ్నహి । మరుప్రపతనంవాపి నాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే। రేతస్సేకాత్పూర్వమేవ స్వమాతేతిజ్ఞాత్వా బ్రహ్మహత్యావ్రతంకపాలధ్వ

జపవర్జితం। కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యైస్తు దర్శనాదిభిః। క్షత్రియవిశాం మాతృగమనేప్యేవమేవ ప్రాయశ్చిత్తం యోజనీయం। శూద్రస్యతు మౌసల్యమేవ ప్రాయశ్చిత్తం పాపశంకిత్వాత్తస్యాః స్త్రియాస్స్తనాదిస్నావరామేత్యల్పకుటీం కృత్వా తత్ర మాతరమవస్థాప్య మయూరాండప్రమాణైకకబళైః ప్రత్యహం పోషయేత్। న మాతృభావితిః కార్యా॥ సంసర్గజా దోషగుణా భవంతీతి శాస్త్రనిషేధాత్। మృతా చేత్పతితప్రాయశ్చిత్తార్ధేన శరీరశుద్ధిం కృత్వా పరలోకక్రియాం కుర్యాత్॥ తదాహాపస్తంబః॥ శ్లో॥ గురోరప్యవలిప్తస్య కార్యాకార్యమజానతః। ఉత్పథం ప్రతిపన్నస్య పరిత్యాగో విధీయత ఇతివన్మాతృపరిత్యాగో న విగర్హితః। తస్యాశ్శుశ్రూషా నిత్యం కార్యా పతితాయా అపి॥ సపత్నీరాజస్త్రీగమనాదిష్వేనం ప్రాయశ్చిత్తం వేదితవ్యం॥ అథ మాతృగమనవదన్యస్త్రీగమనే విశేషమాహ॥ కూర్మపురాణే॥ రేతస్సేకాత్పూర్వమేవ నివృత్తో యది మాతరం।

—*మాతృభిన్నస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

బ్రహ్మహత్యావ్రతం కుర్యాద్రేతస్సేకాగ్నిదాహనం॥ స్వవర్ణోత్తమవర్ణాస్త్రీగమనే త్వవిచారతః॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతం కుర్యాద్ద్వాదశాబ్దం సమాహితః॥ ఆమత్యాభ్యాసతో గచ్ఛేత్సవర్ణాం చోత్తమాం చ వా॥ రీషవహ్నినా దగ్ధశ్శుద్ధిం యాతి ద్విజోత్తమః। సగోత్రోత్తమవర్ణాసు నిష్పత్త్యాపి వ్యసనాత్॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతం కుర్యాత్ షడబ్దం విధిపూర్వకం। క్షత్రియాం పితృభార్యాంతు గత్వా విప్రస్సకృన్మనే॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతం కుర్యాన్నవాబ్దాన్విష్ణుతత్పరః॥ వైశ్యాయాం పితృపత్న్యాంతు షడబ్దం వ్రతమాచరేత్॥ గత్వా శూద్రాం గురోర్భార్యాం త్ర్యబ్దం వ్రతమాచరేత్। మాతృష్వసారం చ పితృష్వసారమాచార్య భార్యాం శ్వశురస్య పత్నీం। ఆచార్యపుత్రీమథ మాతులానీం పుత్రీం సగచ్ఛేద్యది కామతో యః॥ దినద్వయే బ్రహ్మహత్యావ్రతం కుర్యాద్యథావిధి। ఏకస్మిన్నేన దివసే బహువారే ప్రవాహికం। ఏకవారం కృతే హ్యబ్దం వ్రతం కృత్వా విశుద్ధ్యతి॥ దినత్రయే గతో వహ్నౌ దగ్ధశ్శుద్ధ్యతి నాన్యథా॥ చండాలీం పుల్కసీం చైవ స్నుషాం చ భగినీం తథా। మిత్రప్రియాం శిష్యపత్నీం యస్తు వై కామతో వ్రజేత్॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతం కుర్యాత్ షడబ్దం ధ్వజవర్జితం। ఏతాసాం మాతృవ్యతిరిక్తానాం పాపశంకావతీనాం త్యాగ ఏవ వరం। అన్యథా సంసర్గతో దర్శనతోఽపి దోషగుణా భవంతి॥ తదాహ కాత్యాయనః। పతితాం పుత్రగమనాన్మాతరం పోషయేత్సుతః। కుటీగం వలయాకారం సూక్ష్మం

కుర్యాత్ప్రయత్నతః ॥ తత్ర తాంసన్నివేశ్యాథ చతుర్భిః కబన్ధైస్తృణపాన యుగా
రాండప్రమాణైస్సైః ప్రత్యహంరంధ్రీయాగతః। యావల్లాత్రింశలేమాల
తావద్గత్వాప్రయత్నతః ॥ పతితస్యాసుదుష్కృంత ప్రాయశ్చిత్తాద్ధమాచరే
త్॥ పరలోకక్రియాంసర్వ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ అకృత్వాదోష
మాప్నోతి పుత్రస్తత్పాపశుద్ధయే । ఏతాసామన్యనారీణాం త్యాగవిపరిశే
యుతే॥ రాజన్యావైశ్యయోరేవం ప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతే ॥ వర్ణత్రయస్యాపి
ప్రాణాం భార్యామాతేతిగీయతే । తద్దారేషుయదాగచ్ఛేద్వర్ణత్రయముఖ
కామతః ॥ తత్రాపిమాతృవద్బుద్ధ్యా ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ । శూద్రస్య
మాసలంప్రాహు రితిశాస్త్రేషునిశ్చితం॥ కామస్సర్వధనాహారీ కామఃపుణ్య
వినాశకృత్। కామఃపాపకరోలోకే కామోఽనర్థప్రదాయకః॥ కామశ్శత్రు
ర్మనుష్యాణాం తస్మాత్తాంకామంపరిత్యజేత్॥ సంసారేస్మిన్మహాఘోరే మహా
హానిద్రాసమాకులే ॥ యేహరింశరణంయాంతి కృతార్థాస్తేనసంశయః ।
పుత్రదారగృహక్షేత్ర ధనధాన్యవిమోహినీం॥ లబ్ధ్వానాంమానుషీంవృత్తిం
యేరేగర్వంతుమూఢాః । సంత్యజ్యకామంక్రోధంచ లోభంమోహంమదం
తథా॥ పరాపవాదంనిందాంచ ముజత్వంభక్తితోహరిం। మాతాపితాపిత
ద్దైవం జ్యేష్ఠభ్రాతాజనార్దనః ॥ గురుర్విష్ణుఃప్రసన్నాత్మా రాజాప్రత్యక్ష
దైవతం॥ తద్దారస్తుతథాజ్ఞేయాస్తాసుద్రోహంనకారయేత్॥ ఆపస్తంబః।
గురుతల్పగామీసవృషణం శిశ్నంపరివాస్యాంజలావాధాయ దక్షిణాందిశము
నావృత్తింవ్రజేత్ ॥ జ్వలితాంవాసూర్మింపరిష్వజ్యసమాప్నుయాదితి ॥ దోష
స్మరణాత్తేషాందారేషునద్రోహబుద్ధిఃకార్యా॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మ
శాస్త్రే గురుతల్పగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథతత్సంయోగి ప్రాయశ్చిత్తమా
హ॥ కూర్మపురాణే॥ శ్లో॥ మహాపాతకిసంసర్గప్రాయశ్చిత్తంనిగద్యతే ।

—॥తత్సంయోగిప్రాయశ్చిత్తమ్॥—

ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధాత్మా సర్వకర్మఫలంలభేత్ ॥ యస్యయేనభవేత్సంగో బ్ర
హ్మహాదిచతుష్వపి ॥ సతద్వ్రతంతునిర్వర్త్య శుద్ధిమాప్నోత్యసంశయః ॥
అజ్ఞానాత్పంచరాత్రంతు సంగమేభిఃకరోతియః॥ కాయకృచ్ఛ్రంచరేత్సమ్య
గన్యథాపతితోభవేత్॥ ద్వాదశరాత్రసంసర్గే మహాసాంతపనంస్మృతం ॥
సంగంకృత్వార్ధమాసేతు ఉపవాసాన్దశాచరేత్ ॥ పరాకంమాసిసంయో
గేచాంద్రంమాసత్రయేవ్రతం। కృత్వాషణ్మాససంగంతు కుర్యాచ్చాంద్రయ

ణాత్రయం॥ కించిన్న్యూనాబ్దసంగేతు షణ్మాసంవ్రతమాచరేత్ ॥ అబ్దస్యత్రి గుణంప్రోక్తం జ్ఞానాత్సంగేయధాక్రమం॥యస్తుసంవత్సరంత్వేతైశ్శయనాసనభోజనైః । వసేచ్చేత్సహతంవిద్యాత్పతితంసర్వకర్మసు॥మహాపాతకినస్త్యాజ్యాస్సర్వదావిప్రసత్తమైః ॥ మహాపాతకినోలోకే దర్శనాత్పాపదాయినః॥ స్పర్శాన్నరకదానిత్యం స్మరణాల్లోకదారిణః॥సత్సంగతిస్సదానౄణాంకామధేనూపమాస్మృతా ॥ అతస్సత్సంగతిఃకార్యా నృభిఃపుణ్యాభిలాషిభిః॥ పుణ్యమేవసదాకుర్యాత్పుణ్యమేవసదాస్మరేత్ ॥ పుణ్యమేవసదాపశ్యేత్తస్మాత్పుణ్యాధికంనహి॥ అతోమహద్భిస్సంసర్గః కర్తవ్యోలోకలిప్సుభిః॥ దుస్సంగంవర్జయేన్నిత్యం సురాభాండోదకంయథా ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితె ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయె మహాపాతకిసంసర్గప్రాయశ్చిత్తం॥ ఇతి పంచమహాపాతకప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథేదానీముపపాతకప్రాయ

—*గోవధప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తంవదన్గోవధప్రాయశ్చిత్తమాహ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ సర్వేషామేవవర్ణానాం బ్రాహ్మణఃపరమోగురుః । తథాచతుష్పాజ్జంతూనాంగావ్మాతెతిప్రగీయతె।విప్రహత్యాచగోహత్యా సమమేతద్ద్వయంనృణాం॥పురాచతుర్ముఖోబ్రహ్మాసృష్ట్వాదౌసృష్టవాంశ్చగాః॥ యజ్ఞాన్వేదాంశ్చవిప్రాంశ్చ అరణంస్రుక్స్రువాదికాన్ । సృష్టవానజ్జరక్షార్థం మహీపాలానతఃపరం ॥ విప్రాయజ్ఞాశ్చగావశ్చ పునంతిపృథివీమిమాం। గోహింసాంయోనరఃకుర్యాన్నిషాకరణతయాధునా । తస్యవైనిష్కృతిర్నాస్తిప్రాయశ్చిత్తశతైరపి ॥ గోసవఏవకారణంహననెపలపైతృకంచ । కలియుగేతయోరభావా న్మధుపర్కేచ గోహింసనంగర్హితమేవ। అగ్న్యాధేయంగవాలంభం సన్న్యాసంపలపైతృకం॥ దెవరేణసుతోత్పత్తింకలౌపంచవివర్జయేత్ । యజ్ఞార్థంపిత్రర్థమేవగోహింసనం । నాన్యత్ర॥ తదాహగౌతమః॥ శ్లో॥గోహింసాంముఖజఃకృత్వా మహాపాపమవాప్నుయాత్ ॥ తద్దైవవిప్రహింసాంచ మహాంగహీతంద్వయం॥ హింసాదశవిధా ॥ తదాహగౌతమః॥ శ్లో॥ క్రూరరజ్జ్వాకంఠబంధో దారుబంధ సథాగళే॥ నిరాగారస్థలెబంధ స్తథాగ్రాసవిపీడనం। తాడనంరజ్జుదండాద్యై స్తథాసంచారరోధనం ॥ శృంగచ్ఛేద స్తథాదాహెయాద్వివారందోహనంతథా । వత్సేమృతెచక్షీరాణామాదానంచర్మవత్సతః ॥ ఇతీవదశధాహింసా గవాంప్రోక్తామనీషిభిః । ఏతాభిర్గాం యదా

హింసేత్తదాగోవధఇష్యతే॥ గోమూత్రంగోమయంక్షీరందధిసర్పిరితీరితం॥
మహాపాతకినాంచైవ తథైవక్షుద్రపాపినాం । పాపం చతుర్విధంప్రోక్తం
శుష్కంచార్ద్రంమహత్తరం। ఉపపాతకమిత్యేతచ్చతుర్ధాపరికీర్తితం ।
ఉక్తస్యైతస్యపాపస్య పంచగవ్యంవిశోధనం ॥ దర్శనంస్పర్శనంసేవా
మహాపాతకనాశనం। గావశ్చ యస్యగృహేనాస్తి వృథాతద్ధనంపాపనాశి
నీ॥ తద్గృహంరుద్రభూమిస్స్యాద్గృహస్థస్సచపాపకృత్॥ అహింసాసత్య
మస్తేయం శౌచమింద్రియనిగ్రహః॥ సర్వభూతదయాళుత్వం షడ్విధంగృహ
మేధినాం । గావ్యత్రైవసదాతిష్ఠేత్తత్ క్షేత్రంకాశికాసమం ॥ నసంతితత్ర
పాపాని తథాబాలగ్రహాగ్రహాః ॥ విప్రైస్సదారక్షణీయాగావ్యథాధర్మ
రూపిణీ । నమసాకర్యాసేవితవ్యా నత్యాజ్యామనసాపిగాః॥ తథాసంపా
ద్యబహుభిర్ధనైర్వాపాపముక్తయే॥ ఏనాంధేనుంయదావిప్రో హింసేచ్ఛే
ల్లగుడాదిభిః । మహాపాపమవాప్నోతి నరకంచాధిగచ్ఛతి॥ తదంతేభువమా
పాద్య చండాలత్వమవాప్నుయాత్॥ చండీకాండే॥ శ్లో॥ గోహంతాయో
భవేల్లోకే రజ్జుపాషాణవేష్టనైః। అరణ్యేవాగృహేవాపి రోషాద్వాకామ
కారతః । యమాలయముపాగమ్య నరకంచానుభూయద॥తదంతేభువమా
సాద్య జాయతేహ్యర్శరోగవాన్ ॥ లైంగే॥ శ్లో ॥ యోద్విజోమదలోభేన
మత్సరాదీర్ష్యయానృప। గాంహన్యాద్యస్యకస్యాపి విపినేవాజలాశయే ॥
రజ్జుదండాశ్మభిర్ఘోరైః కంఠరోధనపీడయా॥ భవేత్తస్యమహాదోషః ప్రా
యశ్చిత్తీభవేద్ధ్రువం॥ సౌపర్ణే ॥ గాంహత్వాముఖజోఽజ్ఞానాన్మదేనమ
హతావృతః। నరకాన్ననిసత్రేత ప్రాయశ్చిత్తంవినాప్రభో ॥ పశ్చాత్తాప
సమాయుక్తః పరాకంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । అకామతఃపరాకంస్యాజ్జ్ఞా
త్వాచాంద్రాయణంస్మృతం॥ కామతోగోవధేచైవ శుద్ధిర్దృష్టామనీషిభిః॥
శ్లో॥నాగరఖండే అకామతఃకామతోవా విప్రోహన్యాత్తుగాంశుభాం।తస్యై
వశుద్ధిరుదితాపరాకశ్చాంద్రభక్షణం॥ఉపోష్యరజనీమేకాంపంచగవ్యేనశుధ్య
తి॥అన్యథాదోషమాప్నోతి హ్యర్శరోగిభవేద్భువి ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ స్వాం
పారకీంచధేనుంయో ముఖజోమత్సరాన్వితః॥ హన్యాద్దండాదిభిఃపాపీతస్య
దేహవిశుద్ధయే॥అజ్ఞానేతుపరాకస్స్యాత్ జ్ఞానేచాంద్రస్యభక్షణం॥ యోహ
న్యాద్రోగిణీంవృద్ధాం పరాకంకృచ్ఛ్రమాచరేత్।యువతీంగాంద్విజోహన్యా
త్కుర్యాచ్చాంద్రాయణంసకృత్॥ ఉపోష్యరజనీమేకాంపంచగవ్యంపిబేత్తతః॥

—✻నిమిత్తగోవధప్రాయశ్చిత్తం✻—

ఇతి హేమాద్రివిరచిత గోవధప్రాయశ్చిత్తం॥అథ నిమిత్తగోవధప్రాయశ్చిత్త మాహ॥ కౌర్మే శ్లో॥ అనాధారస్థలేబంధశ్చర్మరజ్జుభిరేవచ। చర్మదాహో వదీతోయ లంఘనేబహుతాడనైః । గృహదాహేన ముక్తిశ్చనిమ్నోన్నత భువస్థలే। చారమేధ్యాదిపాపీయాన్నిరాహారోగవామిహ ॥ నారికేళఫ లోత్థచర్మనిర్మితరజ్జవశ్చర్మరజ్జవఃకరిణీభూతచర్మోద్భవాఅపి ॥ జలసంపూ ర్ణనద్యుత్తరణేతాడనాని। గృహదాహేకంఠరజ్జువానవినిర్ముక్తాః।లాంగూ లచ్ఛేదనచర్మదాహశృంగచ్ఛేదనాదీనిగోహనననిమిత్తాని। కించ। పరప్రేరణ యాతాడనం తృషార్తానాంజలనిరీక్షణం వ్యాధ్యుత్పత్తికాలేఉపేక్షా। దస్యుభిర్నీయమానాసుప్రభుసన్నిధానానిరూపణం। ఏవమాదీనిగోహననని మిత్తాన్యేతైర్నిమిత్తైర్ధేనుమరణేతత్పాలకస్యహననదోషస్సంభవతి॥ తదా హకాత్యాయనః॥ శ్లో॥ నారికేళోద్భవారాజన్ రజ్జవశ్చర్మసంభవాః। కర్తృభిర్గృహదాహేషునముక్తాఃకంఠసంశ్రితాః॥ లాంగూలశృంగయోశ్ఛే దశ్చర్మదాహస్తథైవచ। పరప్రేరణయాదండైస్తాడనంబహువారతః॥ శృం గమధ్యేనాసికాయాంభగస్థానేచతాడనం॥ తృషార్తానాంగవాం స్వామి నదద్యాజ్జలమాదరాత్॥ ఉపేక్షాదస్యుహరణే ప్రభూణాంనాపిసూచనం॥ నిమ్నోన్నతస్థలేచైవ సంచారోఽసుదివాభవేత్॥ అనాధారస్థలేబంధో నిరా హారోగవామిహ। ఏతైర్నిమిత్తైరన్యైశ్చపాతనేభిత్తివృక్షయోః॥ యదామ్రి యేతయాధేనుర్హత్యా తత్స్వామినోభవేత్॥ అతస్స్వామీ పరామృశ్యకు ర్యాత్తద్రక్షణంముదా। తత్పోషణేమహత్పుణ్య మనంతంపరికీర్తితం। తదు పేక్షామహత్పాపమనంతంజన్మజన్మసు। అగ్నిహోత్రస్యయాధేనుర్యాదేన శ్చానుతోషణే।అభిషేకార్థముత్యర్థః॥ శ్లో॥ యాధేనుర్గుర్విణీరాజన్ యాధే నుఃకపిలాస్మృతా। ఏతైర్నిమిత్తైస్సాధేనుర్హతాయదియజ్ఞయా।తత్స్వా మీమునిభిఃప్రోక్తోగోహంతాత్రనసంశయః॥ అగ్నిహోత్రాదిధేనూనా మేకా వాపినిమిత్తజైః॥ హంతాకత్పాపమోక్షార్థం పరాకోమునిచోదితః॥ ఇత రాసాంగవాం రాజన్నిమిత్తైరభిరేగ్రతః॥ హననంప్రాప్యతేదైవా త్స్వామి నశ్చాంద్రభక్షణం। అశక్తౌరోగవృద్ధాభ్యాం హంతాహేత్వైతైఃప్రమాదతః॥ వృద్ధశబ్దేనవార్ధకముచ్యతే। తత్స్వామినస్తత్ప్రకృచ్ఛ్రం మునిభిఃపరికీర్తితం। అగ్నిదాహోనిపాణస్య చ్ఛేదోగనివృత్తయే। యదిదైవాన్మృతింప్రాప్తా

ప్రాజాపత్యం విశుద్ధిదం। దారుణా గురుణా కంఠలగ్నేన యది యా చ గౌః। మృ
తా తద్దోషశాంత్యర్థం పరాకం కృచ్ఛ్రమీరితం॥ పత్న్యా వా మధ్యదేశే తు బంధనే
తాడనేపి వా। క్రిమ్యాదిశోధనే కాలే మృతాయా ధేనురగ్రతః॥ ప్రాజాపత్యద్వ
యం ప్రోక్తం మునిభిస్తత్వదర్శిభిః। ఔషధం రోగమోక్షాయ కర్తా కుర్యాద్గ
వామిహ॥ తేనౌషధేన యా ధేనుర్మృతిమాప సుదుస్తరాం॥ తత్ర చాంద్రా
యణం ప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే॥ తత్ర క్షీరఘృతైర్ధేనురక్షణం యో
గవాం గృహీ। కుర్యాత్ తద్విపరీతం చేన్మృతాయా ధేనురగ్రతః। తత్రైవ హ
త్యా మహతీ తత్కృచ్ఛ్రత్రయం చరేత్। పతనేభిత్తివృక్షాణాం శంకితానాం
నృపోత్తమ॥ తత్ర బద్ధా చ యా ధేనుర్మృతా తత్పతనే యదా। తదా తద్దేహశు
ద్ధ్యర్థం ప్రోక్తం చాంద్రద్వయం ద్విజైః। కార్యన్యరజ్జుబంధేన యా చ గౌర్నిధనం
గతా, పరాకం పాపముక్త్యర్థం వహ్నిదాహస్య మోచనే॥ పరాకస్త్వత్ర యో
క్తవ్యో నిమ్నోన్నతభూవస్థలే। తత్రాపి పరాక ఇత్యర్థః। ఏతాసాం గవాం మృతై
ర్నిమిత్తైర్హననం ప్రాప్తం చేత్తద్దోషోపశాంత్యర్థం తత్తత్ప్రతిపదోక్తం ప్రా
యశ్చిత్తం లోకసాదృశ్యాత్ తత్తత్కర్తారో నేచ్ఛంతి। తత్ర మహాంతం దోషమా
హ॥ గౌతమధర్మే॥ శ్లో॥ ఏభిర్నిమిత్తైస్స్వకృతైర్యదాయత్తైవ ధేనవః॥ పంచ
త్వం యది గచ్ఛంతి స్వామినః పశ్యతోగ్రతః। హత్యా ప్రాప్తా సుమహతీ లోక
ద్వయవిగర్హితా। యస్య దోషస్య యత్ప్రోక్తం తత్తత్కుర్యాద్విముక్త
యే॥ అన్యథా లోకసాదృశ్యాత్ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖః॥ వర్తతే యది లోకే
త్ర తస్య దారాః ప్రజాః క్షయః। అంతే నరకమాసాద్య మాతంగత్వమవాప్యతే॥
తదంతేషువమాసాద్య భిల్లో భవతి గర్హితః। తస్మాదేతద్విశుద్ధ్యర్థం కుర్యా
న్నిష్కృతిముత్తమాం। విప్రహత్యా చ మహతీ తథా ధేనువిహింసనం॥ ఉభ
యోర్యది హత్యా చేత్ తత్కర్తుర్నోదితా గతిః। అప్రమత్తతయా రాజన్ ధే
నుర్వై మాతృవత్సదా॥ పోషణీయా పాలనీయా యత్నైస్త్రిభిరిహాదరాత్।
క్షత్రియవైశ్యయోరప్యేవం ప్రాయశ్చిత్తం నిమిత్తగోహననే వేదితవ్యం। శూ
ద్రాణామేతాసాం సాక్షాద్ధననే హస్తచ్ఛేదః॥ నిమిత్తహననే శతరూపకేణ
దండః। విప్రస్త్రీణామేతాసాం హననే విప్రస్యార్ధం ప్రాయశ్చిత్తం॥ క్షత్రియ
వైశ్యస్త్రీణాం స్వజాతీయపురుషాణాం ప్రాయశ్చిత్తార్ధం కల్పనీయం। శూద్ర
స్త్రీణాం శూద్రవదాజ్ఞా రాజ్ఞా కర్తవ్యా॥ న స్త్రీతి విచారణీయం॥ తదాహ
లైంగే॥ శ్లో॥ బాహుజోరుజపాదాబ్జజాతానాం హననే గవాం॥ నిమిత్తైర్వా

థసాతొద్వాప్రోక్తావిప్రస్యనిష్కృతిః। నిమిత్తహననేతాతవిప్రాణాం యదుదీరితం। తత్కర్తవ్యంన్పపైర్వైశ్యైస్తత్స్త్రీణామర్ధమీరితం । విప్రస్త్రీణాంతథాప్రోక్తం శూద్రాణాంవాణిపిఃనం । తత్ స్త్రీణాంచతథాకార్యం నిమిత్తేనశతంవిదురితి॥ ఇతిహేమాద్రౌ నిమిత్తగోవధప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ గోవత్సహననప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ వత్సశ్చత్రివిధః

—॥గోవత్సహననప్రాయశ్చిత్తమ్॥—

ప్రోక్తో బాలఃపౌగండకోయువా । ఏతేషాంహననేవిప్రో నిమిత్తైరుతవాస్వయం । చండాలత్వమవాప్నోతి త్రిషుజన్మసుపంచసు॥ అతోవత్సాఃపోషితవ్యావిప్రైర్లోకేశ్వసుభిస్సదా । యావత్తృణభక్షణంస్వోదరపూరణం నజానాతితావత్సబాలః ॥ మాతరంత్యక్త్వాస్వేచ్ఛయాసంచరమాణః పౌగండకోవత్సః । గర్భధారణసుఖంజ్ఞాత్వాయోనమద్భిస్సహసంచరతిసయువా. వత్సజననాంతరంగౌః ॥ ఏతేషాంహననేపృథక్ పృథగ్దోషంప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కౌర్మే॥ శ్లో॥ సబాలోదరపూర్త్యర్థం యావత్కాలంతృణాశనః॥ ఊధస్యాం మాతరంత్యక్త్వాసంచరేత్స్వేచ్ఛయాన్నప । పౌగండకస్సవిజ్ఞేయస్సంచరన్మత్తమత్తవత్॥ గోవృషైస్సహయఃక్రీడేత్ సయునాత్రివిధస్మృతః।సాగౌర్వా వత్ససూజ్ఞేయా మహాపాతకనాశినీ।ఏతేషాంత్రివిధానాంచమధ్యేకోయో నిహన్యతే। యేనహన్యతఇత్యర్థః॥ ఛందోవత్సు రాణానీతిక్రత్వాసంధిసౌష్ఠవంనవిచారణీయం॥ తదాహ॥ నారదీయే ॥ రాజాయోహన్యతేతమాహుర్రాత్మయాపోయజ్ఞోనంతదక్షిణఇతి॥ లైంగే॥ శ్లో॥ వత్సానాంత్రివిధానాంచ ఏకంహన్యాద్ద్విజోయది।తత్తత్పాపఫలంభుక్త్వాచండాలత్వమవాప్యతే । బాలంహన్యాద్ద్విజోయస్తు క్షీరాదాననిమిత్తకైః । ప్రాజాపత్యద్వయంసాక్షాన్నిమిత్తైరేకముచ్యతే । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి హ్యన్యథాపశుఘాతకః॥సాకండే॥ యోబాలవత్సంకామేననిమిత్తైర్వాస్వయంహనేత్॥ తత్రదేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ ॥ నిమిత్తైర్వాయదాహన్యాత్ క్షీరాదానాదిభిఃక్రమాత్। నిమిత్తపాపంనిర్మోక్తుం ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥ విప్రస్త్రీణాం తదర్ధంస్యాద్బాలవత్సావిహింసనే ॥ క్షత్రియాణాం ద్విగుణితం వైశ్యానాంత్రిగుణంభవేత్ । తత్తత్స్త్రీణాం తదర్ధంస్యాత్పాదజండండమేచ్ఛతం ॥ పౌగండకంతుయోవత్సం నిమిత్తైర్వాస్వయం హనేత్॥ తత్రదేహవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రంచరేత్పురా ॥ విష్ణుధర్మే

త్తరే॥ శ్లో॥ యేనవిప్రేణపౌగండో వత్సోయదినిహన్యతే ॥ తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంచరేత్తప్తంముదాసహ ॥ పశ్చాత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం పంచగవ్యంపిబేత్తతః॥ శివధర్మోత్తరే॥ శ్లో॥ పౌగండకంసద్యోన్మత్తం గోకులే స్వగృహేపివా ॥ నిమిత్తైఃపూర్వజైర్విప్రో హన్యాద్దైవప్రచోదితః ॥ తద్దోషపరిహారార్థంచరేత్తప్తంయథావిధి॥ పంచగవ్యంతతఃపశ్చాత్పిబేదజ్ఞాననాశనం।క్షత్రియాణాంద్విగుణితం వైశ్యానాంత్రిగుణంతథా ॥ విప్రాంగనాదీనాం తత్తత్ప్రాయశ్చిత్తార్థంకల్పనీయం। పాదజంశతేనదండయేత్ ॥ గారుడపురాణే॥ శ్లో॥ యువానంగోవృషంహన్యాత్తుప్పూర్వజస్స్వయమాదరాత్ ॥నిమిత్తైర్వ్యాధరాజేంద్ర పరప్రేరణయాథవా । మహాంతంనరకంగత్వా జాయతే వృషసూచిమాన్॥ వృషస్యశృంగద్వయంసూచకం । తద్వద్యుస్యగోవత్సస్య హంతుర్గుదస్థానేసూచీనాంకురవదంకురద్వయంభవేదిత్యర్థః ॥ భవిష్యోత్తరే॥ శ్లో॥యువానంగోవృషంహత్వా పూర్వజోబాహుజోవణిక్।మహాంతంనరకంభుక్త్వా జాయతేసోర్శవాన్భువి ॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ అరణ్యేజలమధ్యేవా స్వగృహేయోద్విజాధమః ॥ యువానంగోవృషంహన్యాన్నిమిత్తైరుక్తవాన్స్వయం।తత్తత్పాపఫలంభుక్త్వా జాయతేభువిరోగవాన్॥ తస్మాద్దోషాపశాంత్యర్థం కుర్యాచ్చాంద్రాయణంవ్రతం । గోదానంచతతఃకుర్యాత్పంచగవ్యమనంతరం ॥ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నిరోగోజాయతేభువి॥ప్రస్త్రీణాంతదర్ధంస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తమీరితం।క్షత్రియవైశ్యానాంతదంగనానాంద్వైగుణ్యంత్రైగుణ్యంతత్తదర్ధంచయోజనీయం॥ అతఊర్ధ్వంహననే గోవధప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వవర్ణస్త్రీవివేకతయాయోజనీయం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే గోవత్సహననప్రాయశ్చిత్తం॥ అథవృషహననప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కౌర్మే॥ శ్లో॥ ఏకాదశేహ్నిసంప్రాప్తే పిత్రోర్మరణసంభవే ॥ పైశాచత్వవిముక్త్యర్థ ముత్సృష్టోయోవృషఃపరైః ॥ హన్యతేయదిరాజేంద్ర హ్యంకితశ్శివముద్రయా॥ శివద్రోహీతివిఖ్యాత స్సర్వకర్మబహిష్కృతః ॥ మృత్వానరకమాసాద్య చండాలత్వమవాప్నుయాత్।తస్యైవనిష్కృతిర్నాస్తి కారీషదహనాదృతే॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ పిత్రోరర్థంతుకామ్యార్థంజనైరుత్సృష్టముత్తమం॥ శివలింగాంకితంసమ్యక్శివరూపంజనాధిప।వృషంహత్వా తదావిప్రః కేదారక్షేత్రభక్షణాత్।పరప్రేరణయావాపి హ్యరణ్యేగ్రామఏవవా॥ రజ్జుదండాదిభిస్సమ్యక్సహాయైరుపశిక్షవాన్ ॥ తదుపాయప్రదోమ

—☀వృషహననప్రాయశ్చిత్తమ్ ☀—

త్యక్తస్సదోపేక్షాపరాయణః॥ హంతాతస్యమహాపాపశ్చత్వారఃపాపభాగినః। రాజా శాక్తదండయేత్సమ్యగ్విచార్యబహువార్తయా॥ తేషాంఘాలేషు కర్తవ్యంతప్తలింగంన్నృపోత్తమైః ॥ నిస్సాణంవాదయన్భృత్యైర్వృషహంతి తిసర్వతః॥అటిత్వానగరింసర్వాం నిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః । తదాప్రభృతితేసర్వే తీర్థాంతీర్థంవిగాహ్యచ ॥ ఆషేయేషుచదేవేషు చరిత్వాప్రత్యహం సదా॥ పశ్చిమేద్వారకామేత్యహంసద్వారంతథోత్తరే। తత్రైవపూర్వదిగ్భాగే గంగాసాగరసంగమం ॥ తత్రైవదక్షిణేభాగే చాపాగ్రంగంధమాదనే।ఏవ క్రమేణకర్తవ్యం భూపరిక్రమణంతదా ॥ చాపకోటిముపాగమ్య తత్రస్నాత్వాదినత్రయం। పశ్చాత్తాపసమాయుక్తస్సభామాగత్యవాగ్యతః ॥ తయానుజ్ఞామవాప్యాథ చరేయుశ్చాంద్రభక్షణం। పంచగవ్యంతతఃపీత్వా గాందద్యాద్విప్రపుంగవే।ఏతేనశుద్ధింగచ్ఛంతివృషఘ్నారఘునందనేతి॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ శ్లో॥ యోవిప్రోవృషభ హన్యాచ్ఛివలింగాంకితంతనౌ॥ ఘాలేతప్తశివంధృత్వా నిస్సాణంవ్వనయన్స్వయం॥ త్రివారంక్ష్మాంపరిక్రమ్య బ్రహ్మచర్యవ్రతేస్థితః। పశ్చాచ్చాపాగ్రమాగమ్య గంధమాదనపర్వతే॥ తత్రస్నాత్వాత్రిరాత్రంచ రామలింగంనిరీక్షయేత్ ॥ పశ్చాత్తాపముపాగమ్యసభాంగత్వాతదాజ్ఞయా॥ చాంద్రాయణంతదాకుర్యాద్దద్యాద్విప్రాయగాం శివాం।పంచగవ్యంతతఃపీత్వా శుద్ధోభవతినాన్యథా ॥ రాజాహన్యాత్పూర్వముక్తం వృషభంశివలాంఛితం॥ దద్యాదాత్మసమంహేమ సహస్రంవాగవాంచరేత్ । విప్రాంగనాపరిత్యాజ్యా పోషణీయాన్నదానతః॥ రాజస్త్రీణాంశతంప్రోక్తంగవాందానం ద్విజన్మసు । వైశ్యస్యరాజవత్ప్రోక్తం తత్ స్త్రీణాంచతథైవచ॥ శూద్రోహన్యాద్యత్రహతస్తత్రతంనిఖనేద్భువి।సహస్రేణాథవా దండ్యా దన్యథాదోషమాప్నుయాత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేవృషభహననప్రాయశ్చిత్తం॥అథబలీవర్దహననప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ శివధర్మోత్తరే॥

—☀బలీవర్దహననప్రాయశ్చిత్తమ్☀—

శ్లో॥ అనడ్వాన్హన్యతేవిప్రైశ్శిరస్సంండశిలాదిభిః। గృహేవావిపినేతోయేభారోద్వహనకర్మణి।జ్ఞానతోఽజ్ఞానతోవాపిరోషాద్వామత్సరాదపి। తేషాంతునిష్కృతిర్నాస్తి తప్తకృచ్ఛ్రైస్త్రిభిర్వినా॥ వారాహే॥ శ్లో॥ జలమధ్యేభారవాహేకృషికాలేచదాహనే॥గృహేజలేవనేవాపిఅనడ్వాన్యేనహన్యతే॥

పాదాదితాడనేచైవ శృంగచ్ఛేదెచవాహనే । లాంగూలఖండనేవాపి నిమిత్తైః పూర్వోదితైః । ఏతైరన్యతమైర్వాపి విప్రోహన్యాద్ధురంధరం।తస్యైవ నిష్కృతిరియం ప్రదిష్టా మునిపుంగవైః । తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంకృత్వా పంచగవ్యంపిబేత్తతః॥ ఏతస్మాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే॥భవిష్యోత్తరే॥ శ్లో॥ అనడ్వాన్యేనయత్రైవ నిమిత్తైరుతవాన్నృప ॥ హన్యతేసోపి దుష్టాత్మా ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తదా। రాజాతంసమ్యగాలోచ్య దండయేచ్ఛుతరూపతః। పశ్చాత్తాపసమాయుక్తస్తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంచరేత్ ।పంచగవ్యేనపూతాత్మా శుద్ధిమాప్నోతినైష్ఠికీం। రాజాహన్యాదనడ్వాహమాయుధైర్బాహుభిర్యదా। తదానరకమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తార్థమర్హతి । విప్రప్రాయశ్చిత్తార్థం కుర్యాదిత్యర్థః॥శ్లో॥ వణిక్పుత్రస్తువాణిజ్యే హ్యనడ్వాహంయదాహనేత్ । నిమిత్తైరాత్మనావాపి క్షత్రియస్యార్థమర్హతి। శూద్రోహన్యాద్బలీవర్దం నిమిత్తైరుతకామతః॥ శతరూప్యేణతందండ్యాదథవాహస్తమోచనం। హస్తచ్ఛేదనమిత్యర్థః॥తత్ స్త్రీణాంతదర్థం ప్రాయశ్చిత్తంయోజనీయం।బాల్యతారుణ్యాదికంపూర్వముక్తం । బాలపౌగండకుమారావస్థాసు యత్రయత్ర హననంతత్రతత్ప్రాయశ్చిత్తంపూర్వవత్కల్పనీయం । భారవాహ్యనడుద్ధననే ఉక్తప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచిత బలివర్దవధప్రాయశ్చిత్తం॥ అథగజవధప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లైంగే॥ శ్లో ॥ సహాయైస్సాధనో

—❀గజవధప్రాయశ్చిత్తమ్❀—

పాయైర్వాగ్భిర్వావిప్రసత్తమః । అరణ్యేవాథవాసేనా హనేద్యద్యవిచారయన్॥ పశ్చాన్నరకమాప్నోతిజాయతేగజచర్మవాన్।తద్దోషపరిహారార్థం తప్తకృచ్ఛ్రంచరేద్బుధః॥ కౌర్మే॥ శ్లో॥ ఉపేక్షావాననితస్యసహాయైర్హనననసాధనైః॥వాక్యైరంగీకృతైర్వాపి యోవిప్రోహస్తినంహనేత్॥రాజాతుదండయేత్పశ్చాచ్ఛతరూప్యేణదండతః । పశ్చాన్నరకమాసాద్యదుష్టవ్యాధియుతోభవేత్ । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తస్తప్తకృచ్ఛ్రంవిశుద్ధయే॥ ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుధ్యతి ॥ తదర్ధంకరిపోతెచ తదర్ధంగర్భమోచనే । తత్ స్త్రీణాంతుతదర్థంస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం। లక్ష్మీకామో రాజాయుద్ధాదన్యత్రనహస్తివధంకుర్యాత్తదాహ॥ దేవీపురాణే॥ శ్లో॥నృపంపరాయగజంహన్యాద్యదిస్వహననేపతేత్ । తదాతస్యనదోషస్స్యాద్యదిత్యేహాభగవాన్యమః । గజయుద్ధేగజంహన్యాదన్యథాదోషభాగ్భవేత్ ॥ లక్ష్మీః

క్షీయేతతస్యాథపరత్రనరకంవ్రజేత్॥ స్కాందే॥ సంపత్కాలే మోహయుద్ధకాలాదన్యత్రకరిహింసనం । నకుర్యాద్యదిదుష్టాత్మా తస్యసంపద్వినశ్యతి । మృత్వానరకమాప్నోతి సాంపరాయేనదోషభాక్॥ ఆత్మాభిముఖమాయాంతం హంతుంస్వంఃయదిగచ్ఛతి ॥ తదాహన్యాద్గజంరాజానదోషస్తస్యతత్రహి ॥ రాజాపశ్చాత్ప్రకుర్వీత ప్రాజాపత్యద్వయంముదా॥ యుద్ధాదన్యత్రగజహననేవేదితవ్యం॥ యుద్ధేహత్వాతాత్కాలికగోదానాచ్ఛుద్ధిః ॥ మార్కండేయపురాణే॥ శ్లో॥యుద్ధాదన్యత్రయోఽరాజాప్రమాదాద్ధస్తినంహనేత్॥ తత్పాపశోధనంరాజన్ ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ ॥ యుద్ధేగోదానమాత్రేణశుద్ధోభవతినిశ్చయః॥ తదర్ధంకరిపోతేస్యాత్తదర్ధంగర్భమోచనే। వైశ్యానాంతుతదర్ధంస్యాత్తత్త్రిప్రిణాంతదర్ధకం ॥ శూద్రంవైదండయేద్రాజా శతనిష్కంహరేత్తువా॥ పోతేస్యాదంగుళిచ్ఛేదోగజేస్యాద్ధస్తహారణం ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే గజవధప్రాయశ్చిత్త॥ అథాశ్వవధప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాం

—*అశ్వవధప్రాయశ్చిత్తమ్*—

దే॥ శ్లో॥ అశ్వహంతాభవేద్విప్రోలోకేవేదబహిష్కృతః। పూర్వోక్తైర్వానిమిత్తైశ్చసహాన్యైర్వధసాధనైః । సవిప్రోనరకంయాతి కాలసూత్రంసుదారుణం॥ మార్కండేయపురాణే, శ్లో॥ పోషయిత్వాహయంవిప్రోనిమిత్తైర్బహుభిర్యదా।హన్యాత్స్వయంవారాజేంద్రగృహేవాకాననేవనే।సపశ్చాన్నరకంయాతి యావదాభూతసంప్లవం । తస్యైవనిష్కృతిరియం వ్యాసేనపరిభాషితా॥ స్వయంహన్యాత్షడబ్దంస్యాన్నిమిత్తైరర్ధమీరితం।గృహదాహాదిభిర్వాపి జ్ఞాత్వాతద్ద్విగుణంచరేత్ । తదర్ధంబడవాయాంచ తదర్ధంగర్భమోచనే॥ శిశౌపౌగండకేచైవ బడబార్ధంసమాచరేత్॥ మహానారదీయే ॥ శ్లో॥ జనసంఘేమహారణ్యే స్వగృహేయదిపూర్వజః ॥ దివాజననభీత్యాతుహయంహన్యాన్నిమిత్తజైః । మహాంతంనరకంగత్వా యమపాశనిబంధనం।పునర్భువముపాగమ్య జాయతేగ్రంధిమాన్సదా ॥ బాలంపౌగండకంవాపి యువానంయదికామతః । అశ్వంహన్యాద్ద్విజోయస్తు ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తదా। కుర్యాత్తదాత్మశుద్ధ్యర్థం షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । బడబాయామర్ధముక్తంతదర్ధంబాలమారణే ॥ గృహదాహాదిభిశ్చార్ధం తదర్ధంగర్భమోచనే॥ రాజాయోయదిహంతాస్యాద్యుద్ధాదన్యత్రవాజినం । సరాజానరకంగత్వావ్యాధియుక్తోభవేద్భువి॥ తస్యైననిష్కృతిర్దృష్టా విప్రస్యార్ధంమనీషిభిః। పిశ

స్తురాజవత్రోక్తంశూద్రందండ్యాద్యథావిధి। తత్తత్స్త్రీణాంతత్తదర్ధేన క్రమేణయోజనీయం। శూద్రంపూర్వవద్దండయేత్। శతరూపకంవాహ స్తచ్ఛేదోవాసర్వత్రాధ్యాహార్యః॥ రాజ్ఞాస్యోపరిపాతనేవధఃకర్తవ్యః॥నాన్యథా॥మార్కండేయే॥శ్లో॥అశ్వేయుద్ధేయదాప్రాప్తేస్వయమారుహ్యవాజినం।తదాహన్యాద్ధయంతత్రనాన్యథాదోషసంభవః॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే- అశ్వవధప్రాయశ్చిత్తం॥అథోష్ట్రవధప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే॥

—॥ఉష్ట్రవధప్రాయశ్చిత్తమ్॥—

శ్లో॥ పట్టణేవావనేరాజన్ప్రమాదాద్వాక్రమేళకం। ఉపాయైర్హననేయోవైర్యశ్మైళయిత్వాదురాత్మభిః॥ హత్వాపశ్చాత్తదాజ్ఞాత్వా రౌరవంనరకంవ్రజేత్॥ తదంతేభువమాసాద్యకుబేరోజాయతేద్విజః।కుత్సితశరీరఇత్యర్థః॥ శివధర్మోత్తరే॥ శ్లో॥ క్రమేళకంద్విజోహత్వామేళయిత్వాదురాత్మభిః॥యత్రైవస్థగనోపాయైర్వ్రజేద్యాతియమాలయం। తదంతేభువమాసాద్యవక్రాంగోజాయతేతతః॥ తద్దోషపరిహారార్థం।ప్రాజాపత్యత్రయంచరేత్॥ ఏతత్సహాయమాత్రేణాప్యుక్తం। స్వయంహననేవిశేషమాహ॥ బ్రహ్మాండపురాణే॥ శ్లో॥ ఉష్ట్రంజ్ఞాత్వాద్విజోహన్యాద్దండాద్యైర్గళపీడయా॥యమలోకముపాగమ్య భుక్త్వాతత్రైవయాతనాః॥ తతస్తుభువమాసాద్య జాయతేవక్రకుక్షిమాన్॥ తత్పాపస్యవిశుద్ధ్యర్థమబ్దంకుర్యాత్ప్రయత్నతః। పౌగండేతచ్ఛిశౌవధేతదర్ధంగర్భమోచనే॥ క్షత్రియోయదిసంహన్యాత్తక్రమేళకమధమర్త్యతః॥అధర్మోనామరాజ్ఞాంయుద్ధాదన్యత్రహననం॥నారదీయే॥ శ్లో॥యుద్ధాదన్యత్రయోరాజాదండాద్యైర్బహుభిర్యదా।క్రమేళకంహనేద్యత్రహ్యారణ్యేనిజైఃసైఽజలే ॥ గ్రామేవాకారణంత్యక్త్వా శస్త్రాద్యైర్భృత్యైశ్చోదితైః॥సగత్వానరకంపాపీపశుహంతాభవేద్భువి।కారణంయుద్ధమేవపూర్వోక్తం తద్దోషపరిహారార్థం కాయకృచ్ఛ్రంవిశోధనం।విశస్తుతత్తథాప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తంవిచక్షణైః॥ శూద్రోహన్యాచ్ఛతంరాజా దండయేన్నతుమారయేత్॥ తత్తత్స్త్రీణాంతదర్ధంస్యాచ్ఛిశౌవధేప్రచోదితం॥ తదర్ధంగర్భసంత్యాగే శిశుపౌగండకేక్రమాత్। శిశుపౌగండకాదిస్వరూపంపూర్వమేవవత్సహననప్రాయశ్చిత్తప్రకరణేభిహితం॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ఉష్ట్రవధప్రాయశ్చిత్తం॥ అథఖరహననప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండే

—✽ఖరహననప్రాయశ్చిత్తమ్✽—

యపురాణే॥ శ్లో॥ పశుబుద్ధ్యాఖరంహత్వా విప్రోనిశిమహాపథే॥ పశ్చాజ్జ్ఞాత్వాఖరఇతినిమిత్తైర్వామరాత్మభిః॥ సఏవనరకస్థాయీ యావదాభూతసంప్లవం।పశ్చాద్భవతిచండాలోభువమాసాద్యభూమిప।రాజవిజయే· శ్లో॥అజ్ఞాత్వాపశుబుద్ధ్యాయో విప్రోహన్యాత్ఖరంముధా। నిమిత్తైస్సంగవోషాద్వాసహాయైర్హననోచితైః। అంధకారేమహాఘోరే హత్వాపశ్చాన్మహాఖరం। ఇతిమత్వాసపాపీస్యాల్లబ్ధ్వాదోషంమహత్తరం। చండాలత్వమవాప్నోతి త్రిషుజన్మసుభూమిప॥నహింస్యాన్మృగచండాలం కదాచనమనసాగిరా॥ కూర్మపురాణే॥ శ్లో॥విప్రస్తుమృగచండాలంనహింస్యాత్కామకారతః।నిమిత్తైరుతవాచాన్యైస్సహాయైర్హననోద్యతైః। సోనుభూయమహత్పాపం మాతంగత్వమవాప్నుయాత్॥ తస్యైవనిష్కృతిర్దృష్టా మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః। స్వయంహత్వాతుచాంద్రంస్యాత్పరాకంసహసంగతః॥ నిమిత్తైర్వాకంప్రోక్తమంగీకారేసువర్ణసం। సువర్ణసంపంచగవ్యం। రాజాహన్యాత్ఖరంమోహాద్భృత్యైర్వాస్త్రైఃప్రమాదజైః॥తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంపరాకఃపరికీర్తితః।విశస్తథైవయోక్తవ్యంప్రాయశ్చిత్తంనృపోత్తమ। శిశౌపౌగండకేచైవరాజార్థంపరికల్పయేత్॥ రాజాతథైవకుర్వీతరాజవత్సవణిక్పతిః। తత్స్త్రీణాం తుతదర్థార్థం యోజనీయంవిచక్షణైః।శూద్రందండంద్వ్యచ్ఛతంరూప్యం నవధోమునిభిస్స్మృతః।రాసభభేదహననేచ ప్రాయశ్చిత్తమేవంయోజనీయం। బాల్యపౌగండకకౌమారాదిపూర్వముక్తం। తత్తత్తారతమ్యేన హననేప్రాయశ్చిత్తంయోజనీయం॥ రాసభభేదాబహవస్సంతి। తేషాంమధ్యేబహుసంచారతయావర్తమానఏవఖరః॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ఖరహననప్రాయశ్చిత్తం। అథేదానీంమహిషీవధప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లైంగే॥ శ్లో॥ మహిషీంయోద్వి

—✽మహిషీవధప్రాయశ్చిత్తమ్✽—

జోరాజావణిక్పాదజఏవవా। హన్యాద్దండాదిభిఃక్రూరైర్నిమిత్తైరుతవాస్వయం।సఘోరనరకంయాతి కాలసూత్రంసుదారుణం॥ తదంతేభువమాసాద్యలాలాలపనవాగ్భవేత్॥ కౌర్మే॥ శ్లో॥ మహిషీమాస్యజోయస్తుబాహుజోరుజపాదజాః॥ గృహదాహాదిభీరాజన్నిమిత్తైర్బహుభిర్యదా॥ఘ్నంతిభృత్యైస్స్వయంవాపి తత్రైవనిరయంగతాః॥ మహాంతంనరకంభుక్త్వా స్యుర్లాలాపదనాస్తుతే॥ శివధర్మోత్తరే॥ శ్లో॥ రాజపుత్రోవణిగ్వాపి ముఖజఃపాదసంభ

సః।వనమధ్యేజలేగేహే మహిషీంయదితత్రవై॥ విహింసంతితదాక్రూరాః ప్ర
విశంతియమాలయం।పునర్భవముపాగమ్య హ్యేద్రాస్యాస్సంభవంత్యతః।
తద్దోషశమనాయాలం మహాసాంతపనంవిదుః ॥ పంచగవ్యవిధానేన పంచగ
వ్యంభవేత్తతః । శుద్ధిమంతస్తదాతేస్యురన్యథాశుద్ధచేతసః ॥ సాచేద్దోగ్ధ్రీ
బాలవత్సాతద్ధింసాయాంనరాధిప ॥ విప్రఃకుర్యాత్తదాజ్ఞాత్వా మహాసాం
తపనద్వయం।రాజాసాంతపనంకుర్యాదూరుజఃకృత్రియార్ధతః ॥ పాదజః
పాదమాత్రంతు ప్రాయశ్చిత్తంయథాక్రమం । తత్తత్స్త్రీణాంతత్తదర్ధం
ప్రాయశ్చిత్తం।బాలపౌగండకకౌమారాదీనిపూర్వవద్విచారణీయాని । స్వ
యంహాననైపుణ్యం ప్రాయశ్చిత్తంవిప్రాదీనాం ॥ గృహదాహాదినిమిత్తై
ర్మృతాయదితదర్ధంప్రాయశ్చిత్తం॥ అస్మదీయామహిషీత్యుపేక్షయాప్రా
యశ్చిత్తమకుర్వాణః పూర్వోక్తంనరకంగత్వానీచతమోభవతి దోషబాహు
ళ్యాత్ప్రాయశ్చిత్తమాచరణీయం వర్ణత్రయేణపంచగవ్యమపి॥ ఇతిహేమా
ద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రేమహిషీవధప్రాయశ్చిత్తం॥ అథమహిషవధప్రాయ
శ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ మహిషంకామకారేణరజ్జుదండాశ్మపా

—॥ మహిషవధప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—

తనైః ॥ యోవిప్రోవనమధ్యేవా గృహదాహేజలాప్లవే॥నిహన్యాద్దుష్టసంగా
ద్వాహ్యంధకారాగమేనిశి।సవిప్రోనిధనంగత్వానరకంప్రాప్యదారుణం॥ పున
ర్భవముపాగమ్యజాయతేభిల్లజన్మవాన్॥శ్లో॥కౌర్మే।మహిషంపూర్వజోయస్తు
రోషేణమహతావృతః॥హన్యాన్నిమిత్తైర్బహుభిర్భృత్యవర్గైరథాపివా।
అరణ్యేగృహదాహేవాకృషికాలేజలోద్భవే॥మహాంతంనరకంగత్వాభుక్త్వా
తత్రైవయాతనాః॥ పునర్గత్వా సజగతింభిల్లజన్మసమశ్నుతే ॥ లైంగే. శ్లో॥
మహిషంకృషికాలేతు తాడనైరశ్మపాతనైః॥గృహేవాగృహదాహేవామా
హింస్యాత్పూర్వజోరుషా ॥ మృత్వానుభూయనరకంమ్లేచ్ఛోభవతిభూతలే॥
తస్యైవనిష్కృతిరియందృష్టామానపరాయణైః ॥ అజ్ఞానాత్తప్తకృచ్ఛ్రంస్యా
త్ప్రాయశ్చిత్తంనిమిత్తతః॥పరప్రేరణయావాపి జ్ఞాత్వావాద్విగుణంచరేత్।
బాలేపాదంచపౌగండేహ్యర్ధంయూనిప్రపూర్ణతా॥రాజావణిక్పాదజోవా
కారణైర్వాసిపాతనైః ॥ భారవాహనిమిత్తాద్వా నిమ్నోన్నతమహాపథే॥
మహిషందండపాతైర్వాహన్యాద్యదిహపాతకీ॥నరకంచానుభూయాథమ్లేచ్ఛ
జాతిర్భవేత్తదా॥ అకామతస్తప్తకృచ్ఛ్రం ప్రాజాపత్యంనిమిత్తతః॥జ్ఞాత్వా

తద్ద్విగుణంప్రోక్తంబాలేపాదంవిశోధనం ॥ పౌగండేర్ధంతదాజ్ఞేయంయూ
నిపూర్ణమతఃపరం॥బాహుజోరుజయోరేవంప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం॥పాదజే
పాదకృచ్ఛ్రంస్యాత్తత్త్రిత్రిగుణాంతథాపృథక్॥అథార్ధార్ధేనమానేన
యోజనీయంయథాక్రమం॥ విప్రస్తుమహిషంహత్వాభిల్లోవైజాయతేతదా।
రాజాచపౌల్కసోభూయాద్వణిగ్వైణవజాతిమాన్।శూద్రస్సంకరతామేతి
మహిషంయోహనేద్రుషా॥తత్తన్నారీతథాభూయాత్తద్దోషాత్తత్పరిగ్రహా
త్॥ అతోనహింస్యాన్మహిషంవిప్రోవాన్యోపివానృప॥ఇతిహేమాద్రివిరచితే
మహిషవధప్రాయశ్చిత్తం॥ అథాజబస్తవధప్రాయశ్చిత్తమాహ॥మహారాజ

—*అజబస్తవధప్రాయశ్చిత్తమ్*—

విజయే॥ శ్లో॥ అజంబస్తంద్విజోహన్యాత్కారణేనవినానృప। నరకంచాసు
భూయాశు తతస్సూనుర్భవేత్కలౌ॥ లైంగే॥శ్లో॥బ్రాహ్మణోనినిమిత్తేనబ
స్తాజౌనిహనేద్యది।నరకంకాలచక్రంతు హ్యనుభూయమహత్తరం।పునఃశ్మ
ముపగమ్యాశుసూనుర్భవతిపూర్వజః।యజ్ఞార్థంహంతిచేద్విప్రోహ్యానంతం
ఫలమశ్నుతే॥ గారికాండే॥ శ్లో॥ యజ్ఞార్థంహంతియోవిప్రోహ్యజంమేషం
సుబుధ్యాధీః।సయాతిబ్రహ్మణఃస్థానం పునరావృత్తిదుర్లభం॥ కారణేనవినా
రాజన్నజంబస్తంనహింసయేత్॥ యోవిప్రోధర్మముల్లంఘ్యపాపమేతత్సమా
చరేత్।సయాతినరకంఘోరం సూనుజన్మాభవేదిహ॥ కౌర్మే॥ శ్లో॥ యాగా
ర్థంహంతియోవిప్రః పశుంలోకపరాయణః॥ సయాతిబ్రహ్మసదనం బ్రహ్మ
ణాసహముచ్యతే।బస్తంచాపిహనేద్యస్తు సయాతీంద్రపదంధ్రువం। యాగా
ర్థంహింసనంప్రోక్తం తయోర్బ్రహ్మవిసృష్టయోః।నిష్కారణేనతంహన్యా
ద్యమలోకంసుదారుణం॥ గత్వాభువముపాగమ్య సూనుర్భవతిచాత్మయః॥
తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్॥ విప్రస్సంగాద్ధితంగత్వా
నిమిత్తైర్యదిహింసయేత్॥ ప్రాజాపత్యద్వయంకుర్యాత్తథాబస్తవధేనృప॥
బాలేపాదంతుపౌగండేహ్యర్ధంయూనియథాక్రమం ॥ విప్రస్త్రీణాంతదర్ధం
స్యాద్బస్తమేషవధేనృప॥ప్రాజాపత్యంభువోభర్తావణిక్కుర్యాత్తథైవచ ॥
శూద్రేశిశౌప్రకర్తవ్యాత్తత్త్రిగుణాంతదరకం।బాలపౌగండయూనాంయ
థాక్రమంయోజనీయంఇతిహేమాద్రివిరచితేధర్మశాస్త్రేఅజబస్తవధప్రాయ

—*ద్రుమాలయచ్ఛేదప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్చిత్తం॥అథద్రుమచ్ఛేదప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గారికాండే॥శ్లో॥ఇంధనార్థంద్రు

మచ్ఛేదీ గ్రామేవారణ్యామద్యతః॥ కృష్యర్థంవానరశ్రేష్ఠ సయాతినరకంధ్రువం।
ఏతత్సాధారణవృక్షవిషయం॥ యాజ్ఞీయవృక్షచ్ఛేదనేవిశేషమాహ॥ కౌర్మే॥
శ్లో॥ వైకంకతశ్చఖదిరఃకింశుకోశ్వత్థఏవచ। ఔదుంబరశ్చన్యగ్రోధశ్శమీబిల్వస్త
థైవచ॥ శ్లేష్మాతకశ్చసరళఏతేయజ్ఞీయవృక్షకాః। చూతశ్చతింత్రిణీవృక్షఃకపిత్థా
మలకౌతథా। కోవిదారతరుశ్చైవనింబవృక్షోమధుద్రుమః॥ జంబూతరుర్నదీ
వృక్షోహ్యశోకతరురేవచ। ఏతేవన్యాః॥ శ్లో॥ చంపకఃపనసశ్చైవమాతులుంగో
ర్జునస్తథా॥ జంబీరైరండవృక్షౌచ నారికేళశ్చఖర్జురః। దాడిమోబదరీవృక్షః
కురంటకచిరంటకౌ॥ గుంజావృక్షశ్చవకుళోనీపవృక్షస్తథైవచ॥ ఏతేహ్యారామ
జాః॥ భల్లాతకోబృహచ్ఛ్లోయేయేవృక్షామహోన్నతాః। తథైవనీచవృక్షా
యేఫలవంతశ్చపుష్పితాః వన్యవృక్షాఅమీరాజన్నేతేభ్యోయదిహింసనం। తస్యై
వతారతమ్యేనప్రాయశ్చిత్తమిహోచ్యతే। కృష్యర్థంయజ్ఞపాత్రార్థంయశ్ఛిం
ద్యాత్కుటజంసకృత్। తస్యైవనిష్కృతిరియంకథితా మునిసత్తమైః॥ ఇంధనా
ర్థంద్రుమచ్ఛేదీ తస్యదోషోపశాంతయే। ప్రాజాపత్యంసకృత్కృత్వాశుద్ధి
మాప్నోత్యనుత్తమాం। కృష్యర్థంవృక్షహాపాపీప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్॥ కృ
ష్యర్థమింధనార్థంవాయజ్ఞవృక్షవిభేదనే। పరాకంతత్రకుర్వీతశుద్ధోభవతివృ
క్షహా॥ వైకంకతతరుచ్ఛేదప్రాజాపత్యంసమాచరేత్। ఖదిరేకింశుకేచైవప
రాకశ్శుద్ధిరీరితః॥ ఔదుంబరేధన్యగ్రోధే పరాకఃపూర్వవచ్ఛుచిః। బిల్వాశ్వ
త్థౌయదాచ్ఛింద్యాత్తదాచాంద్రాయణంచరేత్। శ్లేష్మాతకేశమీవృక్షే దేవ
దారుతరౌతథా। మయూరపాదవృక్షేచభేదనేతత్సముచ్యతే॥ భల్లాతకేబృ
హత్పర్ణే యేయేచఫలపుష్పితాః। తథైవనీచవృక్షాయే తేషాంభంగేవనే
పివా। ప్రాజాపత్యంవనచ్ఛేదేనీపవృక్షసమాకులే। భల్లాతకేబృహత్పర్ణేకా
యకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్॥ తింత్రిణీచూతయోశ్ఛేదే బహుజంతూపకారణాత్।
కపిత్థామలకచ్ఛేదీసమ్యక్చాంద్రాయణంచరేత్॥ కోవిదారతరౌనింబేప్రాజా
పత్యంవిశోధనం। మధుద్రుమేజంబుతరౌ ప్రాజాపత్యంచపూర్వవత్। నదీవృక్షే
హ్యశోకేచ పూర్వవచ్ఛుద్ధిరీరితా। ఖర్జూరేనారికేళేచ తాళహింతాళయో
స్తథా। తత్తత్కృచ్ఛ్రంచరేద్విద్వాన్ భేదదోషోపశాంతయే॥ వనచ్ఛేదీమహా
పాపీ కుర్యాచ్చాంద్రస్యభక్షణం। జంబీరమాతులుంగాదీన్ ఛిత్వాపాపవిశు
ద్ధయే। సమ్యక్ స్నాత్వాశుచిర్భూత్వాగీతాశాస్త్రంపఠేత్త్రయమాత్॥ పు
ష్పారామస్యవిచ్ఛేదీ దేవద్రోహీతిగద్యతే। తద్దోషపరిహారార్థం గాయత్రీ

లక్షమాచరేత్॥ తటాకకూపకాసారచ్ఛేదనేవిప్రసత్తమః॥ పూర్వవత్తద్ద్వి షంకృత్వాకాయకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ । ఏతదల్పతటాకచ్ఛేదవిషయం।మహాతటాకచ్ఛేదవిశేషమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ బహుధాన్యోద్భవేరాజన్ తటాకేతువిభేదితే॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వాకపాలధ్వజవర్జితం॥పునస్సంస్కారకృత్పశ్చాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతిపార్థివ।అన్యథాపతితంవిద్యాన్నాలపేత్తంకదాచన॥ అల్పాత్యల్పతటాకాదిభేదనేబ్రహ్మహత్యాదివ్రతోక్తం పాదార్ధహీనాదిక్రమేణయోజనీయం॥ నాత్రపునస్సంస్కారః।తథాచమనుః॥ అల్పాత్యల్పతటాకాదిభేదనేపూర్వజోమహాన్ । పునస్సంస్కారరహితం కృచ్ఛ్రం పాదార్ధసంఖ్యయా ॥ విష్ణ్వాలయంతథాశంభోరాలయంశక్తిసంస్థితం। విభేదనేద్విజఃపాపీపునర్బద్ధ్వాచరేత్సకృత్।చాంద్రాయణంపరాకంచతద్ద్వయంపూర్ణశూన్యయోః।దేవాధిష్ఠితాలయచ్ఛేదనేచాంద్రాయణం । శూన్యాలయచ్ఛేదనేపరాకమిత్యర్థః । ఏవంరేణుకాలయాదిషువేదితవ్యం॥కాశీచాపాగ్రాదిషుక్షేత్రేషు దేవాధిష్ఠితేషుశూన్యేషువాచ్ఛేదనే బృహత్తటాకప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వంకుర్యాత్॥ రాజావణిగ్వాస్యాత్తేషాంపూర్వోక్తానాం విభేదనే। తత్తత్ప్రాయశ్చిత్తంద్విగుణంచరేత్ । పాదస్యతత్తద్గురులాఘవతయాసహస్రశతదశక్రమేణదండయేద్రాజాసమ్యగ్విచార్యతత్తత్ప్రాణాంతత్తద్విచ్ఛేదనేతత్తదర్థంప్రాయశ్చిత్తంకల్పనీయం। ఇతిహేమాద్రౌదుమాలయాదివిచ్ఛేదప్రాయశ్చిత్తం॥ అథానాశ్రమవాసినఃప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కుమారవిజయే॥ శ్లో॥బ్రహ్మచారీగృహస్థశ్చవానప్రస్థోథభిక్షుకః ॥చత్వారఆశ్రమా

—*అనాశ్రమవాసిప్రాయశ్చిత్తమ్*—

స్త్వేతేపంచమోనోపపద్యతే॥వానప్రస్థాశ్రమస్త్వేషాంతౌనాస్త్రీహాసుదుస్తరాత్ ఆశ్రమాస్త్రివిధారాజన్ పరలోకప్రదాయినః । బ్రహ్మచారీబ్రహ్మచర్యంకృత్వాభార్యాంసముద్వహేత్।కుర్యాద్యాగాదికాన్ధర్మాన్ప్రత్యహంపాపశంకయా ॥ నత్యజేదిహకర్మాణి త్యక్త్వాపాపంసమశ్నుతే ॥ స్నానంసంధ్యాంజపంహోమం బ్రహ్మయజ్ఞంచతర్పణం। ఔపాసనం దేవపూజాం వైశ్వదేవంతథాతిథిం॥ సాయంసంధ్యాంతథాహోమం ధర్మశాస్త్రవిచారణం॥ ఏవంగృహీయదాకుర్యాత్సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్॥ పరలోకమవాప్నోతి పునరావృత్తిదుర్లభం॥ అతఃపరంతుసన్యాసః కార్యోవిద్వద్భిరాదరాత్॥నకాంచనంప్రగృహ్ణీయాన్నైకభిక్షాంసమాశ్రయేత్॥ నకు

ర్యల్లోకవా త్రాణంవా ప్రణవంనిత్యమాచరేత్ । ఏవంయఃకురుతేనిత్యం సం
నిర్వాణమశ్నుతే॥ గృహస్థస్యయదారాజన్ పత్నీనాశోభవేదహ।తదాప్రభృ
త్యయంవిప్రోహ్యనాశ్రమఇతీరితః॥దానవ్రతేషుశ్రాద్ధేషునిత్యనైమిత్తికేషుచ ।
నాధికారోభవేత్తస్యతస్మాదుద్వాహయేత్సవై॥ పంచాశద్వర్షాదూర్ధ్వంచ
వివాహోనసమీచీనః।మహాదోషసంభవాత్ । తదాహగౌతమః॥ శ్లో॥ పం
చాశద్వత్సరాదూర్ధ్వం నకార్యం పాణిపీడనం । కలౌత్యాగస్యదుష్టత్వాత్స్త్రీ
బ్యామోహాద్యోషిణః । యువానంప్రేక్షయేన్నారీస్వయంజీర్ణోఽపి [illegible] ।
వ్యభిచారాత్కులంనశ్యేత్కులనాశాత్కులాంగనాః॥ భ్రశ్యంతిసంకరీభూతా
స్సంకరో నరకాయవై ॥ నరకాన్ననివర్తంతే తస్మాద్గర్హంతిపండితాః॥కళ
త్రంయస్య మృతైర్వప్రమీయతేతత్పరిత్యజేత్ ॥ తదాప్రభృత్యసౌవిప్రోహ్య
నాశ్రమఇతీరితః॥ అగ్నిపూతోగృహస్థస్స్యాత్సోమయాజివిశేషతః॥ [illegible]
దిమృతాభార్యాతజ్జన్మవిఫలంభవేత్ । తస్మాదనాశమేవాసౌనకర్తవ్యోద్వి
జన్మభిః॥ అగ్నిహీనోయదావిప్రఃపతిహీనాయదాంగనా।తయోర్నభాషణం
కుర్యాన్నపశ్యేచ్ఛుభకర్మసు । అనాశ్రమీద్విజోవిప్రోయావజ్జీవతిభూతలే॥
మాసిమాసిచరేత్కృచ్ఛ్రంప్రాజాపత్యంవిశుద్ధయే॥ కుర్యాదితిశేషః॥ అన్యథాదో
షమాప్నోతి మృత్వానరకమశ్నుతే ॥ యద్యశక్తస్తథా కర్తుంకుర్యాద్వా
మృత్యనంతరం॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతిపరలోకాంశ్చవిందతి॥ లైంగే॥ శ్లో॥ అనా
శ్రమస్యయావంతిదినానిమునిసత్తమాః॥ మాసిమాసీహతావంతిగణయిత్వా
తదాన్నజః॥ తావత్కృచ్ఛ్రాణికుర్వీతప్రియమాణేహ్యనాశ్రమే।కరోత్యతః
పరంకర్మపరలోకసుఖాప్తయే॥ ఏవంకరోతియఃపుత్ర స్సపుత్రఇతిగణ్యతే॥
తత్పితాలోకమాప్నోతిగయాయాంపిండదో యథా॥ఇతిహేమాద్రిపరిచితేఽ
నాశ్రమవాసినఃప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథభృతకాధ్యాపనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*భృతకాధ్యాపనప్రాయశ్చిత్తం.*—

బ్రహ్మాండపురాణే॥ శ్లో॥ వేదమూల్యంధనమిదంమాసిమాసిద్విజోత్తమాః ॥
గృహీత్వాయఃపఠేద్వేదం సభృతాధ్యాపకస్స్మృతః॥ భృతింగృహీత్వాయో
విప్రఃప్రత్యహంపాఠయేచ్ఛ్రుతిం । సవిప్రోభృతకాధ్యాయీసర్వకర్మబహి
ష్కృతః॥ లింగపురాణే॥మాసిమాసిప్రగృహ్ణీయాన్మూల్యంయత్పరిభాషయా ।
భృతకంతద్విజానీయాత్పరలోకవిగర్హితం । తద్గృహీత్వాద్విజోయస్తుజ
పయన్పఠతేశ్రుతిం । సవిప్రోభృతకాధ్యాయీ తన్ముఖంనావలోకయేత్॥

కౌర్మే॥ శ్లో॥ యోవిప్రోభృతకంధృత్వా మాసిమాసిప్రచోదితం।శిష్యానధ్యాపయేద్వేదంసాక్షాన్నారాయణాత్మకం। సవైనారాయణద్రోహీ సర్వదా సూతకీభవేత్॥ నయోగ్యోహవ్యకవ్యేషునదానేషుమునీశ్వరాః॥ వేదాక్షరాణియావంతిపఠితానిద్విజాతిభిః। తావంతిహరినామాని కీర్తితానినసంశయః॥ మాసంగృహీత్వాభృతకం యఃపఠేద్వేదమాదరాత్॥ సవైనారాయణద్రోహీ సర్వదాతంపరిత్యజేత్॥ విష్ణుధర్మోత్తరే। శ్లో॥ యేభ్యోగృహీత్వాభృతకంశిష్యేభ్యోయఃప్రకీర్తయేత్।దినేదినేబ్రహ్మహత్యాపాపంససమవాప్నుయాత్॥ మరీచిః। శ్లో॥ ద్విజేభ్యశ్చాన్యజాతిభ్యోయోహృత్వాభృతకంపఠేత్॥ సఏవ నరకస్థాయీయావదాభూతసంప్లవం। శాఖాంపూర్ణాం వదేద్యస్తుభృతకంపాపరూపిణం॥ ధృత్వాసంవత్సరంవాపిహ్యరణ్యకమథాపివా॥ బ్రహ్మహత్యామవాప్నోతి నిష్కృతిర్నహిదృశ్యతే॥ బ్రహ్మహాంత్యసమస్సోపి భృతకం యస్సమాహరేత్॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ అబ్దంయోభృతకంధృత్వా వేదపారంద్విజాతయే। తస్యచాంద్రద్వయంప్రోక్తం శాఖామాత్రంవదేద్యది॥ అబ్దద్వయం పఠేద్యస్తుధృత్వామూల్యంద్విజన్మనే॥ తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థంప్రోక్తంచాంద్రచతుష్టయం। అబ్దత్రయేతుషట్చాంద్రంకుర్యాద్గృహవిశుద్ధయే॥ అతఊర్ధ్వంనశుద్ధిస్స్యాద్బ్రహ్మహాపరికీర్తితః॥ మహారాజవిజయే॥ శ్లో॥ అబ్దేచాంద్రద్వయంప్రోక్తం భృతకంయోవదేద్ద్విజః। అబ్దద్వయంవదేద్యస్తుసతుపాపవిశుద్ధయే। పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః కుర్యాచ్చాంద్రచతుష్టయం। అబ్దత్రయేవిశుద్ధిస్స్యాత్షడ్భిశ్చాంద్రైర్యథాక్రమం। అతఊర్ధ్వంబ్రహ్మహంతాలలాటేచిహ్నవర్జితః॥నారదీయే॥ శ్లో॥ పఙ్క్తిభేదీవృథాపాకీ బ్రాహ్మణానాంచ నిందకః॥ ఆదేశీవేదవిక్రేతా పంచైతేబ్రహ్మఘాతుకాః॥ యోధృత్వాభృతకం విప్రోవత్సరత్రయమాదరాత్। వేదపాఠంద్విజాతిభ్యో వదేద్ధర్మసమన్వితః। బ్రహ్మహత్యాసమంపాపమవాప్నోతిబుధోత్తమః॥ అతఃపరంబ్రహ్మహంతాలలాటేతాపవర్జితః॥బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యాత్కపాలధ్వజవర్జితం॥తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి వేదహంతానచాన్యథా॥ వసిష్ఠః॥ శ్లో॥వేదమూల్యంగృహీత్వా యోద్విజోవేదంవదేద్యది। చతుర్వర్ణేషుశిష్యేభ్యోబ్రహ్మహంత్యసమోభవేత్॥బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వా ద్వాదశాబ్దవిమత్సరః। తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి కపాలధ్వజవర్జితం॥ శ్లో॥బ్రహ్మహావేదవిక్రేతా హ్యాశక్తోవ్రతచారణే॥ తతో దేహవిశుద్ధ్యర్థం గవాంద్వ్యయుతమాచరేత్॥ పశ్చాద్ద్వయోఃపునఃకర్మక

తవ్యంవిధిచోదనాత్ ॥ మరీచిసంహితాయాం ॥ శ్లో ॥ ఆచార్యఋత్వి
జోబ్రహ్మతులాయాంగోషులాంగలే । విశ్వచింజసముద్రేచ చర్మధేన్వాం
మహాఘటే ॥ తథాచసోమవిక్రేతా కాలపూరుషప్రతిగ్రహీ ॥ తథైవ
భృతకాధ్యాయీ కల్పపాదపసంగ్రహీ॥ హిరణ్యధేనుహర్తాచ హిరణ్యా
శ్వప్రతిగ్రహీ॥ హిరణ్యరథహారీచ హేమహస్తిరథగ్రహీ। ధరాంగృహ్ణాతిక
ల్పలతాం వహన్వోవిప్రసత్తమః॥ ఉక్తేష్వేతేషుదానేషుఆచార్యోయదిమో
భవేత్।తులాదిసప్తదానేషు ఆచార్యబ్రహ్మఋత్విజః ॥ ప్రాయశ్చిత్తాదికం
కృత్వా పునఃకర్మసమాచరేత్॥ యావత్కుర్యుఃపునఃకర్మ ఆచార్యబ్రహ్మ
ఋత్విజః॥ తావచ్ఛ్రాద్ధసంభాష్యాశ్శుభకర్మవివర్జితాః। పునఃకర్మ
విహీనానామేకుర్యుర్యాగాదికంసకృత్॥ నప్రాప్నుయుస్తస్యఫలం కృతైర్దా
నశతైరపి॥ అకృత్వైవంపునఃకర్మ మ్రియంతేయదిదైవతః ॥ తత్రాపికర్మ
కర్తవ్యం నాన్యథాలోకమాప్నుయుః॥ ఏతేషామృత్విజాంవిద్వాన్నాచార్యా
ణాంవిశుద్ధయే। పునఃకర్మప్రకర్తవ్యం విద్వద్భిశ్శుభలిప్సుభిః॥ ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే భృతకాధ్యాపన ప్రాయశ్చి

—*భృతకాధ్యయనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తం॥ అథభృతకాధ్యయనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ బ్రహ్మాండైవర్తే॥శ్లో॥శిష్యో
యస్తుధనందత్వా భృతకంపూర్వవత్పఠేత్।శాఖాసమాప్తిపర్యంతం సచండా
లసమోభవేత్॥ లైంగే॥ శ్లో॥ భృతకాధ్యాయినోవేదం శిష్యోదత్వాధనం
బహు।యఃపఠేత్సప్రమాణసద్యః పాతకీస్యాన్నసంశయః॥ మహాభారతే ॥
శ్లో॥ భృతకాధ్యాపనంకుర్యాద్ద్విజోయస్తుధనేచ్ఛయా॥ శాఖామాత్రంతద
ర్ధంవా సచండాలత్వమాప్నుయాత్॥ పాద్మే శ్లో॥ అంతేవాసీధనందత్వా
భృతకాధ్యయనంచరేత్, సవిప్రోనరకంయాతి బహుక్లేశసమన్వితం॥ నరకాన్
భీకరాన్భుక్త్వా తదంతేభిల్లజాతిమాన్।భవేదితిశేషః॥ శ్లో॥ మాసంపఠిత్వా
భృతకం ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ మాసద్వయేపరాకంస్యాచ్చాంద్రం
మాసత్రయేస్మృతం । షణ్మాసేతుషడబ్దంస్యాద్వత్సరేతత్త్రియంచరేత్ ॥
అబ్దద్వయేతుపూర్ణంస్యాత్ ॥ (పా)కౌర్గ్రంస్యాత్తతఃపాపీతువిగ్రహః॥ బ్ర
హ్మహత్యావ్రతంకుర్యాద్ద్వాదశాబ్దం.స హితః।అథవాప్రోక్షపరికమ్యపంచా
శతోటివిస్తృతాం।భూమిమితిశేషః॥ శ్లో॥ ఇత్థంశుద్ధిమవాప్నోతి భృతకా
ధ్యయనోద్విజః ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే భృతకాధ్యయనప్రాయశ్చిత్తం॥

—❋అధీతవిస్మృతిప్రాయశ్చిత్తమ్❋—

అథాధీతవిస్మృతిప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలధర్మే॥ శ్లో॥ వేదాంతం మంత్రశాస్త్రం వా వేదం వా తత్త్వమేవ వా॥ గురోరధీత్య యో విప్రో విస్మృత్య యది వర్తతే॥ గర్వేణ వాభిమానేన హ్యైశ్వర్యమదవర్తయా॥ స ఏవ నరకస్థాయీ పతితస్సర్వకర్మసు॥ పద్మపురాణే॥ శ్లో॥ వేదం వా తస్య తత్త్వం వా తంత్రం వా మంత్రమేవ వా॥ గురోరధీత్య సకలం విస్మృత్య మదవర్తయా॥ స ఏవ శాస్త్రహంతా స్యాత్సర్వకర్మసు గర్హితః॥ పతితస్త్వేవ యత్పాపం తత్పాపఫలమశ్నుతే॥ గారుడపురాణే॥ శ్లో॥ వేదాన్వాపి తదంతం వా తత్త్వం మంత్రమథాపి వా॥ విస్మృత్య యో ద్విజో గర్వాద్వర్తతే యద్యహర్నిశం॥ ప్రత్యహం గోవధపాపం సమాప్నోతి న సంశయః॥ మాసమాత్రే పరాకం స్యాత్త్రిపక్షం మాసద్వయే స్మృతం॥ ఋతుమాత్రే తు చాంద్రం స్యాదబ్దే హ్యాద్దాలకం చరేత్॥ వర్షద్వయే మహాపాపీ పతితం తత్పరం విదుః॥ ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధాత్మా దక్షిణాం గురవే దదత్॥ సవ్యపాదం పునర్ధృత్వా హ్యభ్యస్యేత్పూర్వవత్క్రమాత్॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి నరకం చాధిగచ్ఛతి॥ ఇతి హేమాద్రావధీతవిస్మృతిప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ గుర్వధిక్షేపప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ పద్మపురాణే॥ శ్లో॥ జని

—❋గుర్వధిక్షేపప్రాయశ్చిత్తమ్❋—

తా చోపనేతా చ యస్తు విద్యాం ప్రయచ్ఛతి॥ శ్వశురశ్చాగ్రజో భ్రాతా పంచైతే గురువస్స్మృతాః॥ అన్నదాతా భయత్రాతా క్రతావాధానదాయకః॥ మాతులశ్చ పితృవ్యశ్చ ధర్మశాస్త్రోపదేశకృత్॥ పురాణం సంహితావక్తా నీతిశాస్త్రోపదేశకృత్॥ బుద్ధిప్రదః కుబుద్ధీనామాచార్యస్సర్వకర్మసు॥ ఏతే వై గురవో లోకే పూజ్యా వంద్యాశ్చ సాదరం॥ ఏతేభ్యో నాపకుర్వీత హ్యేతద్వాక్యం న లంఘయేత్॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ జనితా చోపనేతా చ యస్తు విద్యాం ప్రయచ్ఛతి॥ శ్వశురశ్చాగ్రజో భ్రాతా పంచైతే గురవస్స్మృతాః॥ ఏతే సర్వే వందనీయాః పూజ్యా భక్త్యా చ సాదరం॥ ఏతేభ్యో నాపకుర్వీత నావమన్యేత కర్హిచిత్॥ స్కాందే నాగరఖండే॥ శ్లో॥ జనితా చోపనేతా చ యస్తు విద్యాం ప్రయచ్ఛతి॥ త్రయస్తే గురవః ప్రోక్తా ఉపాధ్యాయాస్తథాపరే॥ త్రిషు ద్రోహం న కుర్వీత కర్మణా మనసా గిరా॥ పితురభావే జ్యేష్ఠభ్రాతృపితృవ్యాదిరుపనీత్వా గాయత్రీప్రదానకృద్గురుః॥ అత ఏవ పితా భ్రాతా వా గురుః॥ వేదాంతోపదేశకృత్పరమగురుః॥ తస్మాత్త్రయో గురవః॥ ఇతరే వంద్యాః॥ అత ఏవ త్రయాణాం

మధ్యేఏకంవానోపేక్షయేత్। నద్రుహ్యేన్నోదాసీతచ ॥ తత్రైవనారదః॥ శ్లో॥ గురుంత్వంకృత్యహుంకృత్య యోవదేన్మూఢధీర్నరః।సోరణ్యేనిర్జలేదేశేభవతి బ్రహ్మరాక్షసః॥ స్కాందే॥ గౌరీకాండే॥ శ్లో॥ పితరంవాగురుంవాపి జ్యేష్ఠ భ్రాతరమేవవా।త్వంకారంవాథహుంకారం కృత్వాపుత్రసపాపభాక్॥తదం తేనరకంగత్వా భుక్త్వాతత్రమహద్భయం। తదంతేభువమాసాద్య రాక్షస త్వంభజేదిహ।తద్దోషపరిహారార్థం నాచికేతవ్రతంచరేత్॥ దేవీపురాణే॥ శ్లో॥ నాచికేతఃపురారాజన్ గురుముద్దాలకంప్రతి। ప్రతిభాష్యతథాగత్వా దృష్ట్వాయమపురంమహత్॥ పునరాగత్యభూపృష్ఠం పితరంప్రణిపత్యచ। తద్వాక్యేనతతఃపశ్చాద్దేహశుద్ధ్యర్థమాదరాత్॥ చచారమండలంతత్రగ వాంక్షీరందినేదినే॥పీత్వాశుద్ధిమవాప్యాథ మండలాద్విప్రసత్తమః।తతఃపరంవి శుద్ధాత్మాపితరంప్రణతోభవేత్॥ పితరముద్దిశ్యైక్యార్థః ॥ అథవాదేహశుద్ధ్య ర్థంషడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్।కలౌయుగేనాచికేత వ్రతస్యాతిదుష్కరత్వాత్ష డబ్దంప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రంకుర్యాత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే గుర్వధిక్షేపప్రా యశ్చిత్తం॥ అథాజ్ఞానప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయపురాణే॥ శ్లో॥

—*అజ్ఞానప్రాయశ్చిత్తమ్*—

విప్రస్తుసత్కులేభూత్వా వేదశాస్త్రాధికారవాన్।అయంగురురియంమాతా జ్యేష్ఠోయంమాతులోపివా। అయంవిద్వానిదంశాస్త్ర మాచారోమునిచో దితః॥ వేదోయందైవతంచేద మిదంతీర్థమియంనదీ। ఇతీవసర్వంసహసాశీ లంవిస్మృతవానిహ॥ ఉన్మత్తఇవవర్తేతసోఽనభిజ్ఞఃప్రకీర్తితః॥ లింగపు రాణే॥ శ్లో॥ మాతరంపితరంశ్వశ్రూం గురూన్దేవాంస్తథానలం। విప్రం గాంయతినంనారీం శపన్నేవసర్వదానరః॥యోవర్తేతసదాతాంశ్చసవిప్రోఽజ్ఞ ఇతీరితః।తస్యైవనిష్కృతిర్దృష్టామునిభిర్ధర్మవిత్తమైః।ప్రత్యహందోషశాం త్యర్థంమహాపాతకనాశనం॥ తండులాన్ప్రస్థమాత్రేణ పాచయిత్వాచ రుంముదా॥ భక్షయేద్దైవతోద్దేశేమండలేనవిశుద్ధ్యతి।అన్యథాదోషమాప్నోతి యథాశూద్రస్తథైవసః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితాజ్ఞానప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ

—*తండులాద్యపణ్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

తండులాద్యపణ్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ శివపురాణే॥ శ్లో॥ తండులా శ్చతిలామాషాః ఫలంపుష్పంతథాగుడం।నాగవల్లీదళంపూగం చూర్ణంజలకర్పూ రమేవచ।కస్తూరీంకుంకుమంమూలం దుగ్ధందధిఘృతంతథా। కృష్ణాజినంచ

రుద్రాక్షాః బ్రహ్మసూత్రంకమండలుః।తామ్రంకాంస్యంతథావస్త్రం కంబళం రోచనంతథా।లవణంతింత్రిణీశాకః పక్వమన్నంమునీశ్వరాః। ఇమాన్యపణ్యానివిప్రాణాం।ఏతేషామేకైకవిక్రయే బ్రహ్మఘ్నత్వంభవతి॥ కార్పాసతామ్రకాంస్యత్రపుసీసాయఃపిండవిక్రయే పాంచాలజాతిమాగ్భవేత్ । తథాహమహానారదీయే॥ శ్లో ॥ కార్పాసతామ్రకాంస్యాది సీసాయఃపిండవిక్రయే । పాంచాలజాతిమాన్విప్రో నరకంప్రతిపద్యతే॥ తండులాంశ్చతిలాన్మాషాన్ఫలపుష్పగుడాన్యపి।నాగవల్లీదళంపూగం చూర్ణంకర్పూరమేవచ॥ కస్తూరీంకుంకుమంమూలం దుగ్ధందధిఘృతంతథా। కృష్ణాజినంచరుద్రాక్షాన్ బ్రహ్మసూత్రంకమండలుం।తామ్రంకాంస్యంతథావస్త్రం కంబళంరోచనంతథా । తింత్రిణీంలవణంమూలం శాకమన్నంద్విజోయది ॥ విక్రయిత్వాయదాజీవేత్సతు శూద్రోనసంశయః।ఏతానివిక్రయిత్వాతు హవ్యకవ్యానిచాదరాత్ ॥ పితరోనోపతిష్ఠంతి శ్రాద్ధకర్మమహానపి।స్వారామసంభవాన్క్రీత్వా ఉచితవ్యయమాచరేత్॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥ ధనస్యసంగ్రహార్థంతు ద్విగుణంకృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ ఉచితవ్యయసిద్ధ్యర్థం గవ్యంపిప్రోనవిక్రయేత్। షణ్మాసంలోభతఃక్రీత్వా శూద్రోభవతినిశ్చయః ॥ తత్క్రీత్వాద్విజగృహేష్వైన్యకాదీనిసంచరేత్ । భోక్తారోదోషవంతస్సుకర్తాస్స్యాత్పాతకేష్వపి॥ విప్రస్తుపక్షమాత్రంచ గోరసంవిక్రయేద్యది।తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రముదీరితం॥ మాసంహివిక్రయిత్వాతు చాంద్రాయణముదాహృతం । ఋతుద్వయంతువిక్రీయమండలంయావకంచరేత్ ॥ ఋతుత్రయమేయదిక్రీత్వా బ్రహ్మఘ్నంతస్యవైధ్రువం।షణ్మాసంగోరసంపక్త్వా పీత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్।అబ్దమాత్రంపయఃక్రీత్వా తావత్పీత్వాశుచిర్భవేత్ । తద్గృహేమోద్విజఃక్రీత్వాపూర్వవన్మాససంఖ్యయా।కుర్యాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తంయథాక్రమం॥ షణ్మాసంతత్రయఃక్రీత్వా తావుభౌసమపాపినౌ ॥ తయోరుక్తవిధానేన ప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం ॥ కృష్ణాజినంచ రుద్రాక్షాన్ బ్రహ్మసూత్రకమండలుం ॥ తామ్రంకాంస్యంతథావస్త్రంకంబళంరోచనంతువా।విక్రయిత్వాద్విజోయస్తు మాసంమాసద్వయంతువా। మాసేపూర్ణే పరాకస్స్యాద్ద్వితీయేచాంద్రభక్షణం। మాసత్రయేతుసంపూర్ణే మండలంయావకంచరేత్॥ షణ్మాసంవిక్రయిత్వాతు పతితస్స్యాన్నసంశయః ॥ కేశానాంవపనంకృత్వా పునస్సంగ్రజీవిధానతః ।కృత్వాషణ్మాసపర్యంతం విప్రము

ష్టింగవేషితం । భుక్త్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాతస్యనిష్కృతిః ॥ లవణంప క్వమన్నంచ ద్విజోమాసంతువిక్రయేత్ ॥ స తూద్రయోనిమాసాద్య శూద్ర వద్వర్ణతేతథా॥ తస్యైవనిష్కృతిరియం తత్సరంయావకంచరేత్॥ తస్యో పనయనంభూయః కృత్వాశుద్ధిమవాప్యతే॥ రౌరవంనరకంయాతి విప్రోయస్తు ద్యన్నవిక్రయీ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితాపణ్యవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ

—❋నిందితాఘోపజీవనప్రాయశ్చిత్తమ్❋—

నిందితాఘోపజీవనప్రాయశ్చిత్తమాహ । కౌర్మే ॥ శ్లో॥ అశ్వోష్ట్రధేనుస్త్రీపు ష్పశ్చరాసభఃకుంజరస్తథా॥ కన్యాచాజీమేషబస్తౌ పుస్తకంబ్రహ్మసూత్రకం॥ లవణంపలలంచర్మలశునంగృంజనంతథా॥ శుంఠీపిప్పలిమారీచాన్ లవంగైలా హరిద్రకాన్॥ ఔషధానిహయావంతి మత్స్యకుక్కుటసూకరాన్॥ హింగు జీరకవస్త్రాణితామ్రంకాంస్యాదికంతథా।ఏతాన్మూల్యైర్ద్విజఃక్రీత్వా సలా భైర్మూల్యసంఖ్యయా।తేభ్యశ్చద్విగుణైర్మూల్యైరల్పమూల్యమథాపవా। విక్ర యిత్వాత్మభరణం కుర్యాద్విజపాపభాక్ ॥ మృత్వానరకమాసాద్య క్రిమి కూపేపతత్యధః ॥ తస్మాదేతద్విశుద్ధ్యర్థంప్రాయశ్చిత్తమిహోచ్యతే॥ సకృ ద్వాథద్వివారంవా బహువారమసకృతః ॥ తప్తంపంచాకం చాంద్రంచయావ కంవత్సరంచరేత్ ।తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యేనశుధ్యతి। ఇతి హే మాద్రివిరచితే నిందితాఘోపజీవనప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథవృథా కృషీవల

—❋వృథాకృషీవలప్రాయశ్చిత్తమ్❋—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లైంగే॥ శ్లో॥ వత్సరస్యాగ్నిహోత్రార్థం కుటుంబ భరణంతథా।యావతాధాన్యజాతేనతావతాకృషిమాచరేత్ ॥ ధాన్యైగృహా గతేపశ్చాద్భాగంవింశతమవ్యయం॥ కృత్వాతిథిభ్యస్తాదృక్ వైశ్వదేవ పరాయణః । దశాంచపూర్ణాసంచాప్యగ్నిహోత్రందినేదినే। సంవత్స రేపశుంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః॥ కృషిదోషేణమహతాకదాచిన్న విలిప్యతే॥ అన్యథాదోషమాహ॥ మార్కండేయపురాణే॥ శ్లో॥ వృథాకృ షింద్విజఃకృత్వా ధాన్యంతద్విక్రీణీతవా।భోగార్థంసంచితార్థంవా మహ పాపంసమశ్నుతే॥ వత్సరేధాన్యవిక్రేతా కృషింకృత్వాథయోద్విజః ॥ తస్య దేహవిశుద్ధ్యర్థం మునిభిశ్చాంద్రమీరితం ॥ ద్వితీయేద్విగుణంప్రోక్తం తృ యేపతితోభవేత్॥ వత్సరత్రయంకృష్యుద్భవం ధాన్యంద్విజోధనార్థం విక్రీ యపతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతీత్యర్థః॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే

—*నిందితధనాదానప్రాయశ్చిత్తం*—

వృధాకృషీవలస్యప్రాయశ్చిత్తం ॥ నిందితాద్ధనాదానప్రాయశ్చిత్తమాహ॥
కౌర్మే॥ శ్లో॥ బ్రహ్మహంతాసురాపీచ స్తేయీగుర్వంగనాగమః॥ మహాపా
తకినశ్చైతే తత్సంయోగీచ పంచమః॥ కుండశ్చగోళకశ్చైవ తథాసోమలతా
క్రయీ॥ పరివిత్తిఃపరీవేత్తా పరివిన్నశ్చవైతథా ॥ తథాపరివిదానశ్చ దత్తా
గ్నిఃకీకసానుగః।స్మృతివిక్రయికశ్చైవ పరార్థంకాళిగాగమః॥ ధర్మవిక్రయి
కశ్చైవ తథాశూద్రాపతిర్ద్విజః । నామవిక్రయికశ్చైవ కానీనోవృషలీప
తిః॥ తథైవభృతకాధ్యాయీ తులాస్వకృతశుద్ధిమాన్ ॥ తులాస్వితిబహువ
చనం రూప్యరత్నాదితులోపలక్షణం॥ షోడశమహాదానోపలక్షణంవా॥శ్లో॥
దుశ్చర్మాక్షయరోగీచ కునఖీశ్యావదంతకః । గ్రామణీశ్చారువాకశ్చ గాయ
కోనర్తకస్తథా॥ పరదారాభిగామీచ భిషగ్దేవలకస్తథా । ఏతేవైనిందితా
రాజన్ హవ్యకవ్యేషుసర్వదా॥ నసంభాష్యాస్సదావిప్రైః పరలోకపరాయ
ణైః ॥ ఏతేభ్యోయాజనాద్రాజన్నుతప్రత్యేపరిగ్రహాత్ ॥ యాగార్థంనిత్య
లాభార్థం నప్రతిగ్రహణంచరేత్ ॥ దృష్ట్వామార్తండమాలోకేత్సంభా
ష్యద్విజభాషణం । కుర్యాదితిశేషః॥ స్పృష్ట్వాసచేలస్స్నాయీత చాంద్రం
ధాన్యపరిగ్రహే॥ సహైవభోజనంకృత్వా చాంద్రద్వయముదీరితం। స్వర్ణ
మాత్రంద్విజోయస్తు ప్రతిగృహ్యాసుకర్మసు॥ యోజయేద్యదిమూఢాత్మా షడ
బ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ ఇతి హేమాద్రౌనిందితధనాదానప్రాయశ్చిత్తం ॥
అథవార్ధుష్యజీవనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ నృసింహపురాణే॥ శ్లో॥ వృద్ధేర

—*వార్ధుష్యజీవనప్రాయశ్చిత్తం.*—

పిచయావృద్ధిశ్చక్రవృద్ధిరుదాహృతా॥ మాసిమాసిచయావృద్ధి స్సాశిఖావృద్ధి
రుచ్యతే॥ తాభ్యాంజీవేద్యదావిప్రస్సవార్ధుషికఉచ్యతే॥పైతృకాదీనికర్మాణి
దేవకార్యాణియానిచ॥ తానిసర్వాణివిప్రేంద్ర నిష్ఫలంయాంతిసర్వదా॥ ధర్మ
శాస్త్రవిరుద్ధేన జీవయేద్యదిపూర్వజః ॥ అస్వర్గ్యంలోకవిద్విష్టంధర్మ్యమ
ప్యాచరేన్నతు॥ ధర్మోవిప్రస్యప్రాధేయం స్వర్గారోహణకర్మణి॥ విప్రేం
ద్రనిష్ఫలంయాంతి తానిసర్వాణిసర్వదా ॥ తస్మాదిదంపరిత్యాజ్యం వార్ధు
ష్యంవిప్రసత్తమైః॥ తస్యైషానిష్కృతి ర్దృష్టాపారాశర్యేణచక్షుషా।మా
సంజీవేద్యదావృద్ధ్యాతదాపారాకముచ్యతే॥ మాసద్వయేచతప్తంస్యాచ్చాం
ద్రంమాసత్రయేస్మృతం। షణ్మాసేతుమహాచాంద్రం వత్సరేద్విగుణంచరే

త్॥ పతితస్స్యాత్పరంవిప్రస్సర్వకర్మబహిష్కృతః॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వం
వార్ధుష్యజీవనః పతితప్రాయశ్చిత్తం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి॥ ఇతి హేమాద్రి
విరచితే వార్ధుష్యజీవనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథహింసాయంత్రవిధానప్రాయ

—*హింసాయంత్రవిధానప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే॥ గౌరీకాండే॥ శ్లో॥ మనుష్యపశుపక్ష్యాది హింస
నేయంత్రకృతిమం॥ మార్గేఽరణ్యేజలేవాపిపర్వతేచైత్యవృక్షకే॥ దేవాలయే
సభాయాంచ హింసార్థంయంత్రధారిణం॥ యంత్రస్వరూపమాహ॥ గజ
బంధనేభువఃఖననం। అశ్వపశుమనుష్యబంధనేమార్గేషుశ్వభ్రనిర్మాణం॥అర
ణ్యేపశుపక్షిహింసనార్థంజాలవాగురాస్తరణం॥ పర్వతేషువ్యాఘ్రభల్లూ
కవరాహాదిహింసార్థందాహః॥ జలేషుమనుష్యమారణార్థం శంక్వాది
స్థాపనం॥ గృహేషుమూషికాదిహననార్థంఫలకాదిభిర్యంత్రవిధానం॥ వృ
క్షేషుశుకశారికాచటకాదిహననార్థంగ్రీవారజ్జ్వాదికరణం॥ ఏతానియంత్ర
విధానానిశాస్త్రగర్హితాని॥ ఏతానిద్విజస్సంగదోషాత్స్వయంవాకృత్వా
నరకమాప్నోతి॥ తదాహ గౌతమః॥ శ్లో॥ పర్వతేవాజలేవాపి గృహేవార
ణ్యదేశతః॥ ద్విజఃకుర్యాత్సంగదోషాద్ధింసాయంత్రవిధారణం।సవైనరకమా
సాద్య మృగయోజాయతేభువి।తస్యదోషవిశుద్ధ్యర్థం పరాకద్వయమీరితం॥
సంవత్సరాత్పరంరాజన్ చాంద్రద్వయముదాహృతం।అతఃపరంనశుద్ధస్స్యా
ద్వ్యాధావ్యాధస్తథైవసః॥ సంవత్సరాత్పరంవిప్రోయంత్రనిర్మాణే పతితప్రా
యశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే
ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే హింసాయంత్రవిధానప్రాయశ్చిత్తం॥ఇత్యుపపాతక
ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణం॥ అథసంకలీకరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ బ్రహ్మాండపు

—*సంకలీకరణప్రాయశ్చిత్తం.*—

రాణే॥ శ్లో॥ అజ్ఞాతకులనామానమన్యదేశాదుపాగతం బ్రాహ్మణంక్షత్రియం
వాపి వైశ్యంపాదజమేవవా॥ భ్రామయిత్వానరంవిప్ర స్త్ర్యౌషధాదిభిరాద
రాత్॥ విక్రయిత్వానరఃపాపీజీవయేద్యదిమోహతః।మహాపాతకిసంజ్ఞస్స్యా
న్మృత్వానరకమశ్నుతే॥ లైంగే॥ శ్లో॥ మోహయిత్వౌషధైర్మంత్రై రన్య
దేశాదుపాగతం॥ అజ్ఞాతకులనామానం విక్రయేద్యదిపూర్వజః॥ నతస్యని
ష్కృతిర్దృష్టా బ్రహ్మహత్యాంచవిందతి॥ నృసింహపురాణే॥ శ్లో॥ పూర్వ
జఃపూర్వజంవాపి బాహుజోరుజపాదజాన్।వశీకృత్యౌషధైర్మంత్రైర్విక్రయే

ద్యాదిపాపధీః।నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన॥ స్కాందే-శ్లో॥ ముఖ
జః పాపధీర్మర్త్యో రాజానంవావణిక్పతిం॥ శూద్రంవా భ్రామయిత్వాతు
పశ్చాత్పథాద్యైర్వ్యగర్హితైః ॥ విక్రయిత్వాపరస్మైతం యమలోకంసగ
చ్ఛతి । పునర్భూపశుపాంగమ్యాసూనురేవభవేత్పునః ॥ విప్రోవిప్రంఛలాత్క్రీ
త్వాకుర్యాద్దాస్యపోషణం।తస్యైషానిష్కృతిర్దృష్టామనునారదగాలవైః॥
క్షత్రియేతుషడబ్దంస్యాద్వైశ్యేహ్యబ్దోనమాచరేత్।శూద్రేత్వర్ధంసంకరేతు
పాదంకృత్వావిశుధ్యతి ॥ విప్రంయఃక్షత్రియోహృత్వా విక్రయేత్పాపబుద్ధి
మాన్॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపాతకీ । అథవాగోసహ
స్రంతు దత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ తదర్ధంవైశ్యశుద్ధస్స్యాద్యోయుజోవిప్రవి
క్రయే॥ శూద్రోవిక్రయతేవిప్రం మాసద్వయంతస్యచాన్యథా ॥ సంకరోవిక్ర
యేద్విప్రం శూద్రవన్మాసలంచరేత్॥ సంకరజాతిర్విప్రవిక్రయే ॥ శూద్రవన్మా
సలంచరేత్॥ సంకరజాతిర్విప్రవిక్రయే శూద్రవన్మాసల్యమర్హతీతి॥ విశేష
మాహ॥ గారుడపురాణే॥ శ్లో॥ బాలేచాంద్రంవ్రజేత్ప్రోక్తం పౌగండేతద్ద్వ
యంచరేత్ ।తరుణేతుమహాచాంద్రం ప్రౌఢేప్రోక్తంతుతత్త్రయం॥ జీర్ణేతు
విక్రయంకృత్వా సహస్రంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । విప్రజాత్యాదిస్త్రీణాంమనుష్య
విక్రయే ప్రాప్తిశత్రుప్రాయశ్చిత్తార్థంవేదితవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రౌ మను
ష్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥అథాత్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే॥

—✻ఆత్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్✻—

పాతాళఖండే॥ శ్లో॥ పానమక్షాస్త్రియశ్చైవ మృగయాచోగ్రదండనం। అతీ
వపరుషంవాక్యంసర్వస్వందానమేవచ॥ఏతానిసప్తవ్యసనాని అథాపరాణివ్య
సనసమానాని॥ శ్లో॥ అనృతంగంధపుష్పాణాంసేవనందోషచారణం। సదా
తాంబూలవస్త్రాణాం భోగోయందోషసాధనం ॥ ఋణంకృత్వాఘృతంక్రీ
త్వాప్రత్యహం భోజనేస్పృహా ॥ స్వస్యాకించన్యమజ్ఞాత్వా ఋణంకృత్వావ్య
యంచరేత్॥ ఏవంభోగాసక్తచిత్తః క్రీత్వాత్మానంనవర్తయేత్ ॥ వర్షంవా
త్వతదర్ధంవాభవదాధీనమాచరే। ఇతీవసంవిదంకృత్వా వర్తయేద్యదిపాప
ధీః నిత్యకర్మాణికామ్యాని ఇష్టాపూర్తానికానిచ । సర్వంతస్యైవభవతిస్వ
యంవైనిష్ఫలోభవేత్ ॥ అగ్నౌదగ్ధంజలేమగ్నం భూమౌనిపతితంచయత్ ॥
తత్సర్వంపరలోకాయ ద్యూతేనష్టంవినశ్యతి॥ పతితస్సభవేత్పాపీభ్రంశాద్వై
ర్నిత్యకర్మణాం॥ నరకేనియతంవాసః పాపకారీభవేద్యతః॥ తస్యైవనిష్కృ

తిదృష్టా మునిభిర్ధర్మకోవిదైః ॥ హిరణ్యగర్భప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తవ త్సర్వంకుర్యాత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితాత్మ విక్రయణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథసుతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కూర్మపురాణే॥ శ్లో ॥ యోవిప్రోధన

—*సుతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

లోభేన స్వసుతంవిక్రయేద్యది॥ సవైపిశాచతాంయాతి యావదాభూతసం ప్లవం॥ లైంగే॥ శ్లో॥ గృహదాహోదారనాశో దేహపీడాసుతాత్మనోః ॥ రాజాహరతిసర్వస్వం పశవశ్చోరనాశితాః॥బాంధవైశ్చపరిత్యాగో హ్యన్న వస్త్రవిహీనతా॥ అష్టౌకష్టాఇమేరాజన్ సంభూతేష్వేషుమానవః సుతం నవిక్రయేత్పాపీసవైపైశాచజన్మవాన్॥ అహోకష్టమహోకష్ట మహోకష్టం దరిద్రతా॥ తత్రాపిపుత్రదారాణాం బాహుళ్యమ..కష్టతా। ఔరసంవాసప త్నీజం నద్విజోవిక్రయంచరేత్॥ సఏవనరకంభుక్త్వా పిశాచత్వమవాప్నుయా త్॥ గారుడపురాణే॥ శ్లో॥ఆపత్సుధనలోభాద్వా మహాత్సౌమేషుభూమిప॥ ఔరసంవాన్యజంవాపి ద్విజోయదిహవిక్రయేత్॥ సఏవనరకాన్భుక్త్వా పిశా చత్వమవాప్నుయాత్॥ తద్దోషపరిహారార్థం మహాసాంతపనంచరేత్। బా లేసాంతపనంప్రోక్తం పౌగండేతద్ద్వయంస్మృతం॥ కౌమారేప్రౌఢకాలేతు మహాసాంతపనత్రయం ॥ స్త్రీణామర్థంవిక్రయిత్వా విప్రక్షత్రియవైశ్య యోః।తత్ స్త్రీణాంచతదర్థంస్యా చ్ఛూద్రేతద్ధసమాచరేత్॥ ఇతి హేమా ద్రివిరచితే సుతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥అథపత్నీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవస్వామీ॥ శ్లో॥ పూర్వోక్తేష్వేహకష్టేషు మహదాపత్సుభూమిప। నప

—*పత్నీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్నీంవిక్రయేద్విప్రో దుష్టామపిసతీమపి । గర్భేత్యాగోవిధీయతఇతిసర్వత్రా నుషంగః।కలౌయుగేవ్యభిచారే స్వదృష్టేగర్భధారణమేవదుష్టత్వం॥వ్యభిచా రమాత్రేపోషణమేవనత్యాగః॥ స్కాందే॥శ్లో॥ఆపత్స్వపిహకష్టేషుమహాత్సౌమె జనత్రయే।ధర్మపత్నీంసపత్నీంవాప్యదుష్టాందుష్టచారిణీం।నవిక్రయేద్ద్విజఃకా మాత్పరస్మైమత్సరాతురః॥ యదివిక్రీయవర్తేతమహాంతంనరకంవ్రజేత్॥భవి ష్యోత్తరే॥ శ్లో॥సతీంసపత్నీమాపత్సుభర్తావిప్రోనవిక్రయేత్॥ధర్మంయదిపరి త్యజ్యవర్తయేదిహకర్మణి॥యమలోకముపాగమ్యరౌరవేనరకేవసేత్।పున ర్భవముపాగమ్య దారహీనోభవేద్భువి। ఏతద్దోషవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాప త్యంసమాచరేత్॥ సత్యాంతువిక్రయేచ్చాంద్రం పరాకమసతీక్రయే॥ బాలికా

యాంషడబ్దంస్యాత్ప్రౌఢాయాంనాస్తినిష్కృతిః।ఏతదజ్ఞానవిషయం।జ్ఞాత్వా చేద్ద్విగుణంచరేత్॥ క్షత్రియవైశ్యయోర్విప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం॥ శూద్రేతుధనం రాజాసర్వస్వంగృహ్ణీయాత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయ

—*మాత్రాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తాధ్యాయే పత్నీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథమాతృవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥శివపురాణే॥శ్లో॥మాతరంతత్సపత్నీంవా భగినీంభ్రాతృబాంధవీం॥ పితృవ్యపత్నీంవిధవాంస్నుషాంవామాతులాగ్రణీం ॥ విప్రోవైమత్సరాసక్తో వ్యభిచారాదిశంకయా।నవిక్రయేత్సుతోభ్రాతా విక్రయేద్యదిదోషభాక్॥లైంగే॥ శ్లో॥ మాతరంభగినీంభ్రాతృబాంధవీంస్వస్నుషామపి । సపత్నీంవిధవాంపత్న్యాస్సపత్నీంమాతులాగ్రణీం। పితృవ్యపత్నీంభ్రాతృజాయాం గురుపత్నీమథాపివా।వ్యభిచారాదివార్తాభిర్మత్సరాద్వ్యాజనాధిప ॥ ఏతాసువిప్రోనద్రుహ్యేత్సతిదోషేమహత్యపి॥ నవిక్రయేద్ద్విజోలోభాన్మృత్వానరకమశ్నుతే॥ మార్కండేయపురాణే॥ శ్లో॥ శృణురాజన్ప్రవక్ష్యామి దోషబుద్ధిమిమామిహ॥ యోవిప్రోమాతరంభ్రాత్రీం తత్సపత్నీంసహోదరీం। స్వసారంవిధవాంసాధ్వీం పైతృవ్యాంస్వస్నుషామపి ॥ మాతులానీంగురోర్దారాన్ వ్యభిచారేమహత్యపి॥ జనవాదాద్దోషబుద్ధ్యానద్రుహ్యేద్వైకదాచన। మాతరంతత్సపత్నీంవా వి కయేత్పతితోభవేత్॥ భగినీంవాస్వసారంవా విక్రయేద్యదిపాపధీః । నిష్కారణతయారాజన్ కారీషవధమర్హతి। విధవాం మాతులానీంవా స్నుషాంపితృవ్యసంభవాం॥ విక్రయిత్వాద్విజోమోహాదన్యదేశగతోయది।మహాసాంతపనంచాంద్రం షడబ్దంభూపరిక్రమః ॥ యథాక్రమంయోజనీయం గర్భేత్యాగోవిధీయతే।మాతరంనత్యజేద్విద్వాన్ పూర్వవచ్ఛుద్ధిమాచరేత్॥ గురుదారవిక్రయేకారీషవధఏవ ॥ వయస్తారతమ్యాంపూర్వవద్వేదితవ్యం।తత్రతత్రవిక్రయేతత్తత్ప్రాయశ్చిత్తంయోజనీయం । క్షత్రియవైశ్యయోర్విప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం । శూద్రేషుతద్ధనస్వీకారః ॥ సర్వత్రగర్భేస్వదేశాదన్యదేశేత్యాగఏవ।నమాతుః॥ పూర్వవద్వేదితవ్యం॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే మాత్రాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథపుత్రీవిక్రయప్రాయశ్చి

—*పుత్రివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ వివాహోర్ధ్వంవివాహాత్ప్రాక్కన్యాం గౌరీసుధాపివా।రోహిణీంపుష్పిణీంవాపి యోవిప్రఃకన్యకాధనం। వివాహార్థమితి

వ్యాజం కృత్వా స్వీకరణం చరేత్॥ పితరో నరకం యాంతి స్వయం పత్నీసమన్వి
తః॥ రౌరవే నరకే ఘోరే వసత్యాచంద్రతారకం। జామాతురతిమాత్రం స్యా
త్స్వా వై కింకరణీ భవేత్॥ గౌతమధర్మే॥ అష్టవర్షా భవేత్కన్యా నవవర్షా
తు రోహిణీ। దశవర్షా భవేద్గౌరీ అత ఊర్ధ్వం రజస్వలా॥ క్రయక్రీతా తు యా
నారీ న సా పత్న్యభిధీయతే। న యోగ్యా హవ్యకవ్యేషు దాసీం తాం మునయో వి
దుః॥ కన్యాదానే విశేషమాహ॥ మార్కండేయపురాణే॥ శ్లో॥ సంబంధి
నం మాణవకం శ్రోత్రియం వ్యాధివర్జితం। ఆహూయ దద్యాత్తస్మై తాం వ్రత
స్నాతకశుద్ధయే। మాతృతః పితృతశ్చైవ సప్త సప్త చ సప్త చ। పితౄనుద్ధరతే
పూర్వం పశ్చాద్బ్రహ్మణి లీయతే॥ కూర్మపురాణే॥ శ్లో॥ వస్త్రాదివాంఛాం
సంత్యజ్య శక్త్యాలంకృత్య స్వాం సుతాం। కులజాయ సుశీలాయ స్నాతకవ్రతచా
రిణే। అరోగాయ శ్రుతవతే యో దద్యాత్తం శృణుష్వ మే। పితరో ముక్తిమా
యాంతి స్వయం చ బ్రహ్మణః పదం। ఏతస్యైవ పరీత్యే తు పితరో నిరయం గతాః।
కుంభీపాకం స్వయం యాతి కన్యావిక్రయణే ఫలం। వివాహార్థం యౌతుకం వా వ్యా
జమాశ్రిత్య ధనస్వీకార ఏవ మూల్యం కన్యాశుల్కం॥ తదేవాహ॥ దేవలధర్మే॥
శ్లో॥ వివాహార్థం ధనం గృహ్ణన్ యౌతుకం వా వ్యాజమాశ్రితః। తదేవ విక్రయో
మూల్యం యో విప్రస్తన్న సంత్యజేత్॥ తస్యైవ నిష్కృతిర్నాస్తి త్రిభిశ్చాంద్రా
యణైర్వినా। రోహిణీవిక్రయే రాజన్ మహాచాంద్రాయణం స్మృతం॥ గౌరీవి
క్రయణే తాత మహాసాంతపనం స్మృతం॥ రజస్వలావిక్రయణే కారీషవధ ఏవ
హి। ఏతాసాం చ చతసృణాం మూల్యం ధృత్వా వివాహయేత్॥ న తత్ర విప్రా
భుంజీరన్ తత్త్వాపార్థమాప్నుయుః॥ తదాహాపస్తంబః॥ దోషేణ వా
మీమాంసమానస్యామీమాంసితస్య వా పాపాన్నం హి స తస్య భక్షయతీతి విజ్ఞా
యతే॥ అత్ర కన్యాశుల్కస్వీకార ఏవ దోషః॥ అత ఏవ కన్యామూల్యస్వీ
కార ఏవ విక్రయో నాన్యః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కన్యాదివిక్రయప్రాయ
శ్చిత్తం॥ అథ ధేనువిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ శివపురాణే॥ శ్లో॥ సం

—*ధేనువిక్రయప్రాయశ్చిత్తం.*—

పాద్య బహుధా యత్నైర్ధేనుం విప్రః ప్రతిగ్రహాత్। విక్రయేద్యది మూఢాత్మా
రౌరవం నరకం వ్రజేత్॥ లైంగే॥ శ్లో॥ ధేనుం సంపాద్య విప్రో య మగ్నిహో
త్రార్థమాదరాత్। దుగ్ధాభావేఽప్యయుక్తో విక్రయేద్యది పాపధీః॥ స వై న
రకమాసాద్య చండాలత్వమవాప్నుయాత్॥ బాల్యే పౌగండకే వాపి ధేనుం వా

యశ్చిత్తం ॥ అథఖరవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే॥ శ్లో॥ రాస

—*ఖరవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

భంవిక్రయేద్విప్రః పశుచండాలమాదరాత్॥ సవైచండాలతాంయాతి నరకం చానుభూయచ॥ స్కాందే ॥ రాసభంపూర్వజోలోభా త్క్రీత్వాల్పద్రవ్యమూల్యతః। పశ్చాద్బహుధనాకాంక్షీవిక్రయేద్యదిదైవతః ॥ సచండాలత్వమాసాద్య యావద్బ్రహ్మలయంగతః॥ తావత్కాలంతదానీత్వా భవేత్కండూతిమాన్భువి॥ లైంగే॥ శ్లో॥ రాసభంవిక్రయేన్మోహా త్క్రీత్వాల్పద్రవ్యమూల్యతః ॥ సచండాలత్వమాసాద్య పశ్చాత్కండూతిమాన్భవేత్ ॥ ప్రాజాపత్యంచాలభావే కౌమారేతత్సమాచరేత్॥ యోనికుర్యాత్షడబ్దంతుతతశ్శుద్ధోభవేద్ద్విజః॥ స్త్రీణామేతదర్ధంతుక్షత్రియవైశ్యయోర్ద్విప్రవత్ ॥ పాదజేసర్వస్వహరణం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రాసభవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥

—*ఉష్ట్రవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథోష్ట్రవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లింగపురాణే॥ శ్లో ॥ ఉష్ట్రంద్విజాతిస్సంపాద్య క్రీత్వావాలఘుమూల్యతః । విక్రయేత్తంధనాధిక్యా త్కాలసూత్రంప్రపద్యతే॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ స్తేయంకృత్వాథవాక్రీత్వా ద్విజఃకుర్యాత్క్రమేళకే॥ విక్రయంయదిపాపాత్మా నరకంయాతిదారుణం ॥ భవిష్యోత్తరే॥ శ్లో॥క్రమేళకంద్విజోయస్తు సంపాద్యబహుయత్నతః విక్రయేన్నిష్కృతిర్నాస్తి కాలసూత్రాద్భయంకరాత్।బాల్యేపరాకంసంప్రోక్తం పౌగండేతత్సమీరితం।యోనిచాంద్రంషడబ్దంవా కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్। విప్రస్త్రీణాం తదర్ధంస్యా త్ప్రాణాంతంక్షత్రవిశామిహ ॥ పాదజేతుధనాదానమేవపరిచోదితం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఉష్ట్రవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథహరిణీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ అరణ్యజాంవాగృహజాం

—*హరిణీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

విప్రోయదిహవిక్రయేత్॥ హరిణీంద్రవ్యలోభేనసయాతిబ్రహ్మహంతృతాం॥ మాత్స్యే॥ శ్లో॥ దేవాలయేగృహేవాపి పోషయిత్వామృగాంగనాం । ద్విజస్తాంవిక్రయేద్యస్తు సమహాపాతకీభవేత్ ॥ విక్రయేద్యదిహింసార్థం సచండాలత్వమాప్నుయాత్॥ చతుర్వింశతిమతే॥ శ్లో॥ అరణ్యజాంవాగృహజాంవిప్రోహింసార్థమాదరాత్। విక్రయేద్యదిపాపాత్మాభవేచ్చండాలజన్మవాన్॥ తస్యవైనిష్కృతిర్నాస్తి యమలోకాత్కదాచన॥ రాజవిజయే॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణ

స్సముపాదాయ హరిణీంవనసంభవాం॥ క్రీత్వావా రాజరాజేంద్ర హింసార్థం విక్రయేద్యది॥ సవైనరకమాసాద్య తత్రభుక్త్వామహద్భయం॥ భువమేత్యస పాపీయాన్ చండాలత్వమవాప్నుయాత్॥ తత్పాపశోధనార్థాయ నిష్కృతింప్రాహపద్మభూః ॥ప్రాతస్స్నాత్వాయథాచారం నిత్యకర్మసమాప్యచ ॥ రహస్థానముపావిశ్య స్వగృహ్యాగ్నివిధానతః॥ అగ్నింధనాదిపాత్రాంతెపి ష్టాజ్యసహితైస్తిలైః ॥ విరజాహోమవిధివాక్కృత్వాహోమసహస్రకం॥జయాదీంశ్చతతోహుత్వా హోమశేషంసమాపయేత్ । ఫలాహారః ప్రకర్తవ్యో హోమకర్మఫలాప్తయె। సాయంసంధ్యాముపాసీతతతశ్చౌపాసనం చరేత్ ।అగ్నింసంరక్షయేద్ధిమాన్యావద్దీక్షాసమాప్యతే॥ ఏవంపంచదినంకృత్వా విరజాహోమమాదరాత్, భవేద్విప్రోవిశుద్ధాత్మా తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతె ॥ సహస్రమిత్యత్రతిలాన్జుహోమీతిసంకల్ప్య । చతుర్వింశతిభిర్వాక్యైః పృథక్పృథక్సంఖ్యాకర్తవ్యా॥ తైర్వాక్యైస్తిలైస్సహస్రసంఖ్యాభవతి॥ ఏతయాసంఖ్యయా పంచరాత్రంపంచసహస్రంజుహుయాదితి వేదితవ్యం॥ఇతి హేమాద్రివిరచితె హరిణీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథరురువిక్రయప్రాయశ్చి

—❋రురువిక్రయప్రాయశ్చిత్త❋—

త్తమాహ॥ బ్రహ్మాండే॥ శ్లో॥ యజ్ఞార్థంకల్పితఃపూర్వం బ్రహ్మణాపద్మయోనినా।యస్మిన్ దేశేమృగఃకృష్ణస్స దేశఃపుణ్యవానిహ॥ తంక్రీత్వావాగృహీత్వావా పూర్వజోధనతృష్ణయా । విక్రయేత్పాపకర్మభ్యస్సచండాలత్వమానిహ। తస్మాన్నవిక్రయేద్ధీమాన్ రురుంస్వప్నేపి నారద। విక్రయేద్యదిమోహాత్మాప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తదా॥ లైంగే॥ శ్లో॥ బ్రహ్మణాకల్పితరురుంసంపాద్యబహుయత్నతః॥ పూర్వజస్సంగదోషేణ విక్రయేద్యదిపాపినే।మహాంతం నరకంగత్వా చండాలస్సభవేదిహ ॥ తస్యైవనిష్కృతిర్నాస్తి త్రిషుజన్మసు భూమిప॥ స్వగృహ్యాగ్నివిధానేన దశరాత్రమతంద్రితః॥ కూశ్మాండైర్గణహోమైశ్చ సహస్రంజుహుయాత్క్రమాత్॥ ఏతైశ్శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాతస్యపాపినః ॥ సహస్రంకూశ్మాండహోమః ॥ తదర్థంగణహోమః॥ తమగ్నిం దశరాత్రమజస్రంధృత్వా దశరాత్రంఫలాహారం స్థండిలేశయనం చకృత్వాశుద్ధ్యతి ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితె రురువిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥

—❋అశ్వవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.❋—

అథాశ్వవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ బ్రహ్మకైవర్తె ॥ శ్లో ॥ ఉత్తమా

శ్వ గృహేజాతం క్రీత్వామూల్యైరనేకశః। పోషయిత్వాచిరంకాలం విప్ర
స్తంవిక్రయేద్యది । కాలకూటముపాగమ్య యమలోకేభయంకరే । పున
ర్భవముపాగమ్య వ్యాధోభవతికాననే॥ పాద్మే॥ శ్లో ॥ మేరుమందరతుల్యాని
పాపానివివిధానిచ।రుద్రజాపీపరిహరేన్నకన్యాహయవిక్రయాత్॥ హయ
విక్రయిణః పాపం యత్రకుత్రనహీయతే॥ తస్మాదేతత్పరిత్యాజ్యం పూర్వజైః
పాపభీరుభిః॥ శివపురాణే॥ శ్లో॥ కన్యాందాసీంహయంవిప్రః పోషయిత్వా
ప్రయత్నతః॥ తానేతాన్విక్రయేత్వాపి వ్యాధోభవతికాననే॥ విష్ణుధర్మోత్త
రే॥ శ్లో ॥ కన్యాంహయంచదాసీంచ స్వగృహేసంభవాన్ శుభాన్ ॥ పోష
యిత్వాద్విజోలోభా త్పశ్చాదేతాంశ్చవిక్రయేత్ । సభుక్త్వాయాతనాస్స
ర్వాః పశ్చాద్వ్యాధోభవేదిహ॥ తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తమి
దంశుభం ॥ ఉత్తమాశ్వంద్విజఃకస్మై విక్రయిత్వాచరేద్విధిం। సాధారణహ
యేరాజన్ తప్తకృచ్ఛ్రంవిశోధనం॥బడబావిక్రయేతాత ప్రాజాపత్యంసమా
చరేత్॥ చాన్ద్రాయణపరాకంవాగండే తప్తంయూనిహయావకం । తదర్ధంవిప్ర
నారీణాం విప్రోక్తంరాజవైశ్యయోః। తత్ స్త్రీణాంచతదర్ధంస్యాత్పాదజే
మూల్యమాహరేత్।ఏవంవిప్రోభవేత్పూతః పాపాదస్మాద్విశాంపతే॥ ఇతి
హేమాద్రివిరచితేఽశ్వ విక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథదుష్టమృగవిక్రయప్రా
యశ్చిత్తమాహ॥ శంభురహస్యే॥ శ్లో॥ సింహోవ్యాఘ్రశ్చభల్లూకః కిటిశ్శ

—*దుష్టమృగవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

లలఏవచ ॥ శరభఃఖడ్గినోమేచతేమృగాదుష్టసంజ్ఞితాః ॥ ఏతాన్ గృహీత్వా
దుష్టాత్మా జాలైశ్చైశ్చశంకుభిః।వ్యాపససంగతామేత్య విప్రోలోకవిగ
హీతః। తాన్దాయయదారాజన్ విక్రయేద్యదిలీలయా।తస్యదేహవిశుద్ధ్య
ర్థంపరాకంమునిచోదితం। ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతినాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే ॥ ఇతి
హేమాద్రివిరచితే సింహాదిదుష్టమృగవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథారణ్యకమృ
గపక్షివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే॥ శ్లో ॥టిట్టిభంచక్రవాకంచ

—*ఆరణ్యకమృగపక్షివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం*—

హంసంకారండవంతథా।మయూరంసారసంచైవచమరీమృగమేవచ।వాషణం
చమృగనాభించకపోతంజాలపాదకం॥ శుకంచాషంబలాకంచ శింశుమారంచక
చ్ఛపం॥ శారికాంచభరద్వాజం యేచాన్యేపక్షిణస్తథా।ఏతాన్వ్యాద్రవ్యలో
భేన ద్విజోయదిహవిక్రయేత్॥ తస్యైవశుద్ధిరుదితాద్వాదశాహముభోజనం।

మకరంనకులంకాకం కుక్కుటంమూషికంతథా। మార్జాలంనాకులంసర్పం భారద్వాజంకపింతథా॥ దేరికాంచటకంశ్వానం విక్రయేద్యదిపూర్వజః॥ సుప ర్ణాగృధ్రశ్యేనాంశ్చ శివాంకంకంస్రుగాలకం। కృచ్ఛ్రాద్ధమాచరేద్విద్వాన్ జ్ఞాత్వాతద్ద్విగుణంచరేత్॥ ఇత్యారణ్యక మృగపక్షివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథగోధూమతిలమాషవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయపురాణే॥

—*గోధూమతిలమాషవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో॥ గోధూమాశ్చతిలామాషా హవ్యకవ్యశుభప్రదాః। స్వకృషిప్రాపితారా జన్ ప్రీతృపీతికరాశ్శుభాః॥ ద్విజోయదిహలోభేన సంచయార్థంహివిక్రయే త్।తస్యైవనిష్కృతిర్నాస్తి యమలోకాత్కదాచన॥ లైంగే॥ శ్లో॥ గోధూమ తిలమాషాన్వై స్వకృషేరుద్భవానిమాన్।ధర్మశాస్త్రంపరిత్యజ్య విప్రోయది హివిక్రయేత్ ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి యమలోకాత్సుదారుణాత్ ॥ మహారాజవిజయే॥ శ్లో॥ తిలాన్గోధూమమాషాంశ్చ స్వకృషేరుద్భవాన్ ద్విజః। విక్రయేద్ధనలోభేన మహాంతంనరకంవ్రజేత్।గోధూమవిక్రయేరాజన్ ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥ మాషాణాంత ప్తమాత్రంచ తిలానాంచాంద్రభక్ష ణం।ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తంఖారీ ప్రమాణేయోజనీయం। అల్పవిక్రయేదతదర్ధంత త్పత్నీనాంతదర్ధం।రాజ్ఞాంవిప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం।వైశ్యస్సహజవీవ।శూద్రా దీనాంచనదోషః॥ఇతి హేమాద్రినిరచితేగోధూమతిలమాషవిక్రయ ప్రాయశ్చి త్తం॥అథముద్గతండులవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయపురాణే॥

—*ముద్గతండులవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో॥ముద్గాశ్చతండులారాజన్ సర్వజంతూపకారకాః॥బ్రహ్మహిలోకరక్షార్థం సృష్ట్వాదౌసృష్టవానిమాన్। హవ్యకవ్యేషుశస్తాస్సుర్విప్రాణాంచవిశేషతః॥ ద్రవ్యస్యసంచయార్థంవా హ్యతిలోభపరాయణః॥విక్రయేద్యదిమూఢాత్మాన రకంప్రదిపద్యతే। మరీచిః॥శ్లో॥ముద్గాశ్చతండులారాజన్ బ్రహ్మణానిర్మితాఃపు రా।తాన్విక్రయిత్వాయోవిప్రో ద్రవ్యలోభపరాయణః।నరకంప్రతిపద్యాశు కష్టజాతిభవేదిహ॥ గౌతమధర్మే॥తండులాంశ్చైవముద్గాంశ్చవిప్రోలోభప రాయణః।విక్రయేద్యదిమూఢాత్మా ప్రాయశ్చిత్తీభవేదిహ।ప్రాజాపత్యంతం డులేషు తప్తంముద్గేషుశస్యతే। ఖారికాయామేవమేవ తదర్ధంచతదర్ధకే। ఏకవారవిక్రయేప్రాయశ్చిత్తమిదం।ద్వివారేద్విగుణం।అభ్యాసేచతుర్గుణం॥ అతఃపరంద్విజశ్శూద్రతుల్యఇత్యర్థః। తత్ స్త్రీణాంతదర్ధం। క్షత్రియాణాం

విప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం। వైశ్యస్యసహజఏవ।శూద్రాదీనాంనదోషః॥ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే ముద్గతండుల విక్రయప్రా
యశ్చిత్తం॥అథవ్రీహ్యాదిధాన్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥లైంగే॥ శ్లో॥వ్రీహ

—*వ్రీహ్యాదిధాన్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చణకా రాజన్ శ్యామాకాః కోద్రవా స్తథా। ప్రియంగవః కులుత్థాశ్చ యా
వనాళామహాన్నతాః॥ ఏతానికృషిజా తానిస్వోద్భవానినృపోత్తమ । ఏతే
షాంవిక్రయంకృత్వా నిత్యకర్మసమాచరేత్ ॥ నిత్యకర్మచదర్శపౌర్ణమా
సాగ్రయణపశుపిత్రాబ్దికాదికం తదర్థంతేషాంవిక్రయేనదోషః।ద్రవ్యసంచ
యార్థంవిక్రయేదోషమాహ॥ కౌర్మే॥ శ్లో॥ విక్రీయ త్వాద్విజోధాన్యం నిత్య
లోపేనదోషభాక్।ఆత్మనశ్చోపభోగార్థం మహాంతంనరకంవ్రజేత్ ॥ వరా
హపురాణే॥ శ్లో॥ ద్విజశ్చవిక్రయేద్ధాన్యం లోపశ్చేన్నిత్యకర్మణాం।అన్యథా
దోషమాసాద్యమృత్వానరకమశ్నుతే।సర్వేషాంధాన్యజాలానాం విక్రయేతు
పృథగ్ద్విజః।ఆత్మపుత్రస్వదారాణాం భోగార్థయః వాపునః । ప్రాయశ్చి
త్తమిదంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః। అర్ధపరాకోవిప్రాణామనర్ఘ
చాంద్రమీరితం॥ఏకస్మిన్వత్సరేతాత ప్రాయశ్చిత్తమితీరితం । ద్వితీయేద్విగుణం
ప్రోక్తంతృతీయేశూద్రవత్తతః।తత్పత్నీనాంతథాప్రోక్తం క్షత్రియోవిప్రవచ్చ
రేత్॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి యథాశూద్ర స్తథైవసఇతి॥ ఇతి హేమాద్రి
విరచితే నానాధాన్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథగుడవిక్రయప్రాయశ్చిత్త

—*గుడవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ॥ దేవీపురాణే॥ శ్లో॥ గుడంసంపాద్యయత్నేన దేవకార్యేషుశుద్ధిదం।
పలమాత్రంద్విజోదత్వా దేవలోకముపావిశేత్॥ లైంగే॥ శ్లో॥ పూర్వజో
బహుభిర్యత్నైః కేదారారామసంభవం । గుడంసంపాద్యబహుధానకుర్యా
త్తస్యవిక్రయం॥ మహాంతంనరకంభుక్త్వా యమలోకేసుదారుణం। పునర్భ
వముపాగమ్య సరఘాజాయతేధ్రువం॥ పాద్మే॥ శ్లో॥ స్వారామసంభవంవి
ప్రోగుడంసంపాద్యభూరిశః॥ పశ్చాల్లోభపరీతాత్మా విక్రయిత్వాయమంవ్ర
జేత్।భూలోకముపసంగమ్య జాయతేమధుమక్షికా। తస్యనిష్కృతిరుద్దిష్టా
పలానాంశతవిక్రయే। ప్రాజాపత్యంశతాదూర్ధ్వంసహస్రేచాంద్రమీరితం॥
తతోధికంవిక్రయిత్వా మహాపాపమవాప్నుయాత్॥ చాంద్రాయణద్వయంకృ
త్వా సహస్రాదధికేద్విజః।శుద్ధిమాప్నోతిరాజేంద్ర నాన్యథాగతిరస్తిహీతి ॥

విప్రాంగనానాం విప్రస్యార్థం క్షత్రియాణాం విప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం। వైశ్యానాం స్వజాతివిహితమేవ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే గుడవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥

—లవణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్—

అథలవణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ। వారాహే॥ శ్లో॥ కుడుబం వాల్పమాత్రం వా ప్రస్థం వాథ తతోధికం। ద్విజః క్రీత్వా విక్రయేత్తద్యది పణ్యవివృద్ధయే। సఏవ నామధారీ స్యాద్బైడాలో విప్రఉచ్యతే ।యమలోకముపాగమ్య స్వోదరోగీ భవేద్భువి॥ అసంభాష్యో హ్యపాఙ్క్తేయో బైడాలో విప్రఉచ్యతే ।బ్రాహ్మణాః దశవిధాః॥ శ్లో॥ బైడాలశ్చకపాలశ్చ తంతువాయస్తథోదరః ॥ తక్షకస్స్వర్ణకారశ్చ కార్పాసస్స్వేచ్ఛయా వణిక్ । శూద్రాపతిః కర్మహీనో దశధా విప్రసంజ్ఞితాః। తంతుమాత్రధరో న్వై తేనసంభాష్యాః కదాచన। చతుర్వింశతిమతే॥ శ్లో॥ ముఖజో లవణం క్రీత్వా వణిగ్భిస్సహలాభతః। పశ్చాత్తద్విక్రయేద్యస్తు సప్తవయమమందిరే॥ స్థిత్వా బహుదినం తత్ర స్వోదరోగీ జాయతే భువి । సతు బైడాలవిప్రస్స్యాదసంభాష్యః కదాచన। తస్య దేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం మమోదితం ॥ లవణం విక్రయేత్పక్షం తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం స్మృతం। మాసం తద్విక్రయం కృత్వా తప్తకృచ్ఛ్రచతుష్టయం । ఋతుమాత్రక్రయేతాత తస్య చాంద్రముదాహృతం ॥ ఋతుత్రయే ద్వయం ప్రోక్తం వత్సరే పతితో భవేత్ ॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః పతితస్య యదస్తిహి । తతుర్యాదితిశేషః। తస్యోపనయనం భూయో నాన్యథా శుద్ధిరీరితా॥ తత్పత్నీనాం తదర్థం స్యాత్, క్షత్రియాణాం ద్విజోక్తవత్। విట్శూద్రయోస్స్వభావస్స్యాదసౌ లవణవిక్రయః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే లవణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ కార్పా

—కార్పాసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్—

సవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే॥ శ్లో ॥ కృషేః ప్రాప్తముతక్రీతం వణిక్తుల్యతయా ద్విజః ॥ తద్విక్రయిత్వా దుష్టాత్మా నరకం ప్రతిపద్యతే॥ తతో భువముపాగమ్య హస్తయోశ్శ్వేతవాగ్భవేత్॥ మార్కండేయే॥ కార్పాసం కృషిసంభూతం క్రీత్వా వాణిజ్యతో ద్విజః॥ విక్రయిత్వా తతః పశ్చాన్నరకం ప్రతిపద్యతే॥ తత్రానుభూయ సుచిరం భువం గత్వాతు పాపవాన్। జాయతే హస్తరోగీ స నసంభాష్యః కదాచన॥ లైంగే॥ శ్లో ॥ యః క్రీత్వా బహుకార్పాసం యద్వా స్వకృషిసంభవం। ద్విజో లోభితయా పశ్చాద్విక్రయేద్యది పాపధీః॥ సగత్వా నరకం ఘోరం జాయతే శ్వేతపాణికః ॥ పూర్వవన్నిష్కృతిర్దృష్టా

మునిభిస్తత్వదర్శిభిః॥ లవణవిక్రయేవిప్రస్య యత్ప్రాయశ్చిత్తముక్తం తదేవా త్రాపియోజనీయం॥ స్త్రీశూద్రాంత్యక్షత్రియాణామేతదర్ధం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే, కార్పాసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథనీలీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*నీలీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

లైంగే. శ్లో॥ నీలీంయఃపూర్వజఃకీత్వావణిగ్భిఃపాపకర్మభిః।పలంవావింశతిపలంశతంవాథతతఃపరం।విక్రయేద్యదిపాపాత్మా ససద్యఃపతితోభవేత్ । సగత్వానరకంఘోరం తంతువాయద్విజోభవేత్॥ మహానారదీయే॥ శ్లో॥ ముఖజోఽప్రతాంతక్త్వావణిగ్భిస్సహపాపకృత్।క్రీత్వానీలీంధనైర్వాపి విక్రయేద్యదిలోభతః॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తియమలోకాతథాదాచన।తతఃపునర్భువంగత్వా ద్విజస్స్యాత్తంతువాయకః ॥ సాలంధే ॥ శ్లో ॥ నీలీంసంపాద్యవిప్రోయోధనైర్వినిమయేనవా ॥ క్రీత్వాతద్విక్రయేత్పశ్చాన్మహాంతంనరకంవ్రజేత్॥ అనుభూయమహాద్దుఃఖం తంతువాయద్విజోభవేత్ ॥ అతఃపశ్చాత్తాపయుక్తః ప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధిదం ॥ తప్తంచాంద్రాయణంకృత్వా పునస్సంస్కారపూర్వకం॥ శుద్ధిమాప్నోతిమహతీం నాన్యథాశిఖివాహన ॥ విప్రస్త్రీణాంతదర్ధం॥ క్షత్రియవైశ్యయోర్విప్రవత్ ॥ వైశ్యస్యాపిగర్హితత్వాత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే నీలీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథపలాం

—*పలాండులశునాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

డులశునాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ భవిష్యోత్తరే॥ శ్లో ॥ పలాండుం లశునంగృంజంకళంజంపూర్వజోనరః॥ క్రీత్వాస్వారామజంవాపి విక్రయేద్యది మోహతః॥ ధనలాభోబహుర్భవేదితి మోహాత్ అజ్ఞానమితియావత్॥తదేవాహ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ కళంజంగృంజనంవిప్రః పలాండుంలశునంతథా ॥ సంపాద్యబహుధామూల్యై ర్వణిగ్భావముపాశ్రితః । విక్రయేద్యదితానీహహ్యవిచార్యమహద్భయం । కృతాంతవశగోభూత్వా చిరంకాలంసపాపధీః॥ భవేత్కార్పాసకోవిప్రో దశజన్మసుపంచసు॥ మార్కండేయపురాణే॥శ్లో॥విప్రః కళంజంలశునం పలాండుంగృంజనంతథా ॥ సంపాద్యమానిబహుధా విక్రీణీత్తానిసర్వదా॥ నరకంయాతిదుష్టాత్మా కార్పాసాఖ్యోభవేద్భువి॥తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి చాంద్రాయణచతుష్టయాత్॥ ఔషధార్థమపిచేత్పంచగవ్యంచైకోపవాసతః।ఏతస్మాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథాగతిరస్తిహీతి॥ గృంజనంవీర్యజనకం పర్ణచూర్ణమివిశేషతః॥ కళంజంసురాలేపనంకృత్వాహ్యు

న్యాదజనకోవటకవిశేషః॥ తద్విక్రయేవిప్రశ్చాంద్రాయణచతుష్టయంకృత్వా శుద్ధ్యతి। ఔషధార్థఃసంభవే ఏకాహముపోష్య పంచగవ్యంపీత్వాశుద్ధిమాప్నోతి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే పలాండులశున గృంజనవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తం॥అథ హింగ్వాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కౌర్మే॥శ్లో॥ రామ

—*హింగ్వాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ఠంస్వర్ణబంధంవా ఏలంవాజీరకద్వయం। అజామోదంపిప్పలీంచ జాతీపత్రం తదుద్భవం।అన్యానిసూక్ష్మద్రవ్యాణిసర్షపాదీనియానిచ ॥ ద్విజఃక్రీత్వాథసంపాద్య విక్రయేద్యోలోభతః ॥ యదిజ్ఞానముపాగమ్య మాసే, స్తంసమాచరేత్॥ మాసద్వయేపరాకంస్యాత్రయంపశ్చాద్భృతుత్రయే।చాంద్రతువత్సరేప్రోక్తమభ్యాసేతద్వయంచరేత్ ॥ ఏతద్ధింగుస్వర్ణబంధవ్యతిరిక్తవిషయః॥ తయోర్ద్వయోర్విశేషమాహ ॥ మాత్స్యే ॥ శ్లో॥ రామఠంస్వర్ణబంధంచ సామ్రాణించద్విజోత్తమః॥ సంపాద్యమూల్యతోదిగ్భ్యో విక్రయేద్యదిలాభతః॥ పలద్వయేపరాకస్స్యాత్ప్రాజాపత్యంచతుష్టయే॥ దశకేతప్తకృచ్ఛ్రం స్యాత్తతశ్చాంద్రాయణంస్మృతం॥ మాసేసంఖ్యాపూర్వవత్ ॥ వత్సరాదూర్ధ్వమభ్యాసేచాంద్రచతుష్టయం। పునసంసారేశ్చ స్వర్ణబంధసం నామ యత్రాపితస్వర్ణాదిస్పర్శమాత్రేణసర్వంజలప్రాయంభవతితత్స్వర్ణబంధనం॥ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే హింగ్వాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథరసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ సారంగే ॥

—*రసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్లో॥ రసంక్రీత్వాద్విజోలోభాద్దేశాంతరముపాగతః॥పునస్తద్విక్రయేల్లోభాత్సపాపీరౌరవంవ్రజేత్॥ లైంగే॥ శ్లో॥ శంభోర్వీర్యంయదావిప్రః క్రీత్వాలోభముపాశ్రితః॥ పశ్చాత్తద్విక్రయిత్వాథసవైపాతకినాంవరః॥ తంకేదానాలపేద్విద్వాన్వదినిర్మానుషామహీ। రసోద్భవాన్యౌషధాని క్రీత్వావిక్రయిత్వా వాతత్పాపమవాప్నుయాత్, పరాశరసంహితాయాం॥ శ్లో ॥ పూర్ణచంద్రోదయంచైవ వసంతకుసుమాకరం। ఆనందభైరవంచైవమృగాంకంరాజపూర్వకం॥ భూపతించాగ్నిపుత్రంచ స్వర్ణభస్మతథైవచ।జ్వరాంకుశంవిదాహంచ గ్రహణీవటకంతథా॥ అన్యాన్యౌషధజాలాని శంభువీర్యోద్భవానివై॥ గంధకంపార్వతీబీజం సిందూరంహరితాలకం।అభ్రకంతాళకంచైవ కుసుమం చాత్మసంభవం॥ లాక్షాతైలంచాశ్వగంధంకూశ్మాండాఖ్యఘృతంతథా॥ చిం

చాదిలేహనంచైవ పిప్పల్యాదిఘృతంతథా।విప్రస్త్వేతానిసర్వాణి క్రీత్వాతానినవిక్రయేత్॥ యదిక్రీత్వావిక్రయేద్వాససద్యఃపతితోభవేత్॥ అసంభాష్యోహ్యపాఙ్క్తేయస్సర్వకర్మబహిష్కృతః॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తో విప్రోయదికృతాంతభీః॥ మండలంనియమంకృత్వా ప్రాతస్స్నాత్వాయథావిధి।సూర్యోదయాదాస్తమయాదుపవిశ్యసుఖాసనే॥ న్యాసంధ్యానంపురఃకృత్వా జపేన్మంత్రంత్ర్యంబకం। మధ్యాహ్నేపూర్వవత్స్నాత్వా మాధ్యాహ్నికమథాచరేత్।పునరాగత్యతత్స్థానం జపకర్మసమాచరేత్। సాయంకాలేఫలాహార స్స్వపేద్భూమావజితేంద్రియః। తతఃప్రాతస్సముత్థాయ పూర్వవజ్జపమాచరేత్॥ ఏవంత్రయంయథాభూయాన్మండలే రాజవల్లభ॥తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి రసవిక్రయజాదిహ।నాన్యథాశుద్ధిరుదితా పూర్వజైర్బహువిత్తమైః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ హరిద్రాది మూల

—*హరిద్రాదిమూలద్రవ్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ద్రవ్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లింగపురాణే॥ శ్లో॥ హరిద్రాంశృంగబేరంచ సూరణంమూలకంతథా।ముస్తాదీనిద్విజోహృత్వా క్రీత్వావామూల్యతస్స్వయం॥ విక్రయేద్యదిలోభాత్సః సశూద్రసమతాంవ్రజేత్॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ మూలకంసూరణంశుంఠీం హరిద్రాదీనియానిచ॥వాణిజ్యభావమాశ్రిత్యవిక్రయేద్యదిపాపధీః॥ పలాదిదశపర్యంతం విక్రయిత్వానదోషభాక్।తతఃపరం మహాన్దోషః ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥ తత్స్త్రిగుణమధమముక్తంస్యాద్వర్షాంతేచాంద్రముచ్యతే॥ మరీచవిక్రయేరాజన్ ప్రాయశ్చిత్తమిదంశృణు॥ పలాదిదశపర్యంత విక్రయేత ప్తమాచరేత్॥ తతశ్శతపలంక్రీత్వా విక్రయేద్యదిపూర్వజః॥ ఋతుత్రయేపరాకంస్యా ద్వర్షేచాంద్రముదీరితం॥ఇతి హేమాద్రివిరచితే హరిద్రాది మూలద్రవ్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥అథక్రము

—*క్రముకాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

కాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయపురాణే॥ శ్లో॥ క్రముకఃకదళీమాతులుంగందాడిమమేవచ। నారికేళంచఖర్జూరం కపిత్థంత్రిణీఫలం। జంబూనిచూతజంబీరం తాళహింతాళజంతథా॥పనసంబదరీవృక్షఫలముర్వారుకంతథా।ఏతాన్యన్యానియఃక్రీత్వా విక్రయేన్మఖజోయది। తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం పారాకంకృచ్ఛ్రమీరితం। గణయిత్వాపలానీహ పూర్వోక్తానినరాధిప। శతాదూర్ధ్వంసహస్రాంతం విక్రయిత్వేందవంచరేత్॥ తత్స్త్రి

ణాంతుతదర్ధంస్యా దేవంసర్వత్రనిశ్చితం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే క్రముకాదిఫలవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ చర్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—*చర్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

దేవీపురాణే ॥ శ్లో॥ వ్యాఘ్రచర్మరురోర్చర్మ ఐణేయంవల్కలాదికం ॥ ద్విజఃక్రీత్వాస్వయం పశ్చాద్విక్రయేద్యదిలోభతః ॥ సచండాలసమోజ్ఞేయోమృత్వాయమపురంవ్రజేత్ । తత్రభుక్త్వామహద్దుఃఖం చర్మకారోభవేద్భువి॥ మహారాజవిజయే॥ శ్లో ॥ అజినంరౌరవంవ్యాఘ్రచర్మవల్కలంచవిక్రయేత్॥ ద్విజోయమపురంగత్వాసభవేచ్చర్మకారకః। తస్యైవనిష్కృతిరియం ప్రాజాపత్యంవిశోధనం । ఏకవారేపంచగవ్యం ద్వివారేయావకంభవేత్॥ త్రివారేబహువారేవా ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్। అభ్యాసేద్విగుణంప్రోక్తం వర్షాదూర్ధ్వంపతత్యసావితి ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే చర్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథదాసీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలధర్మే॥ శ్లో॥ దాసీం

—*దాసీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

క్రీత్వాద్విజోయస్తు మహత్పాపాదిసంభవే॥ పునస్తాంవిక్రయేద్యస్సరౌరవంనరకంవ్రజేత్ ॥ గౌతమః॥ శ్లో ॥ సంపాద్యదాసీంవిప్రోయం రూపలావణ్యసంయుతాం।యువతీంవిక్రయేద్యస్తుసచండాలసమోభవేత్ ॥ మార్కండేయపురాణే॥ శ్లో॥ద్విజస్సంపాద్యయోదాసీం గృహకర్మసుఖాప్తయే।పశ్చాత్తాంవిక్రయేద్యత్నాత్సచండాలోభవేద్భువి॥ తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నా సాక్షాన్దేశమ్ముఖచోదితే బాలికావిక్రయేచాంద్రం పౌగండేతద్ద్వయంచరేత్॥ యువతీవిక్రయేతాత షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్॥పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః।తత్ స్త్రీణాంతదర్ధం॥క్షత్రియాణాంవైశ్యానాంచ విప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం॥ఇతి హేమాద్రి రచితే దాసీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తంఅథదంతనఖవిక్రయ

—దంతనఖవిక్రయప్రాయశ్చితమ్ *—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ।మార్కండేయపురాణే।శ్లో।దంతంకరిసముద్భూతమశ్వజంకిటిజంతథా।నఖంవ్యాఘ్రసముద్భూతంసంపాద్యద్విజనాయకః।పశ్చాత్తాన్విక్రయేన్మోహాద్వ్యవహారపథాన్నృప। యమలోకముపాగమ్యస్థిత్వాతత్రచిరంరుదన్॥భవేద్భూమౌసపాపీయాన్దంతకారతనుర్మహాన్॥లైంగే॥శ్లో॥దంతమశ్వసముద్భూతంకరిదంతంచపోత్రిజం।నఖంవ్యాఘ్రసముద్భూతంక్రీత్వాపశ్చాత్స్వయంపునః।విక్రయీతద్విజోయస్సదంతకారోభవేద్భువి॥ప్రాయశ్చిత్తమిదంత

స్యశోధకం మునిచోదితం। హస్తిదంతే తు తప్తం స్యాదశ్వదంతే తు యావకం। ప్రాజాపత్యం కిటేదంతే త్రిరాత్రం నఖవిక్రయే ॥ తత్ స్త్రీణాం తదర్ధం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే దంతనఖవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథోపకేశవి

—※ఉపకేశవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

క్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గారుడపురాణే॥ శ్లో॥ ఉపకేశాన్ బహూన్ క్రీత్వా విప్రో వాణిజ్యకర్మణి। పునస్తాన్విక్రయేల్లోభాద్భల్లూకో జాయతే భువి ॥ లైంగే॥ శ్లో॥ వణిగ్భావముపాశ్రిత్య పూర్వజో ధనలోభతః। క్రీత్వోపకేశాన్ సుగుణాన్ పశ్చాత్తాన్విక్రయేద్యది । స పాపమనుభూయాశు భల్లూకో భువి జాయతే। తస్య దోషవినాశాయ మాసైతప్తముదీరితం। మాసత్రయే తు చాంద్రం స్యాత్ష్మహాచాంద్రం తు వత్సరే। వర్షాదూర్ధ్వం పునః క్రీత్వా శూద్రతుల్యో భవేదిహ ॥ తత్ స్త్రీణాం తు పూర్వవత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఉపకేశవిక్ర

—※అన్నవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

యప్రాయశ్చిత్తం అథాన్నవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ శ్లో॥ దేవాలయే మహామార్గే స్వగృహే రాజవేశ్మని। అన్నం పక్త్వా ద్విజో యస్తు విక్రయేద్యది పాపధీః । శాకకోశాదికాంశ్చైవ హ్యుపదంశమథాపి వా। భక్ష్యాన్నానావిధాన్ రాజన్ ద్రవ్యలోభపరాయణః॥ మహాంతం నరకం గత్వా తేన హీనో భవేద్భువి॥ లైంగే॥ శ్లో॥ భక్ష్యాన్నానావిధాన్ కామ్యాన్ శాకకోశాదికాం స్తథా। ఉపదంశం తథాప్యంధః పక్త్వా మార్గే శివాలయే। పూర్వజః స్వగృహే నృభ్యో విక్రయేద్ద్రవ్యలోభతః॥ యమలోకముపాగమ్య భవేద్భూమౌ దరిద్రవాన్। ఉపదంశే విధుః ప్రోక్తో మాసం మాసద్వయం చ వా॥ కోశేషు పంచరాత్రం స్యాచ్ఛాకే యావకముచ్యతే ॥ అన్నే మాసద్వయం రాజన్ షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ షణ్మాసే తద్ద్వయం ప్రోక్తం వర్షాణాం శుద్ధితే పతితో భవేత్ । వర్షాంతే పతితః ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి। తత్ స్త్రీణాం పూర్వవద్వేదితవ్యం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే అన్నవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ గోరసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ సూత్ర

—※గోరసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

ప్రోక్తే॥ శ్లో॥ పయోదధిఘృతం మస్తు కీలాలం గోమయం తథా । విక్రయేత్పూర్వజో యస్తు నారీ వా విప్రనందినీ। సద్యః పతతి విప్రోసౌ శూద్రతుల్యో భవేదిహ॥ మహానారదీయే॥ శ్లో॥ కీలాలం గోమయం రాజన్ పయోదధిఘృతం చ యత్।

నవనీతంతథామస్తుతైలంక్రీత్వాతథామధు।విక్రయేద్యదిమోహాత్మాపూర్వోక్తో
ధనసంగ్రహీ।ఏరండతైలమథవాసద్యఃపతతిపాతకీ॥సాంగ్రందే॥ శ్లో॥ మధుదు
గ్ధంఘృతంమసుకీలాలంగోమయందధి। తైలమైరండకంచైవక్రీత్వావాగృహసంభ
వం॥ విక్రీయమాసంత్రైడాలోత్సవపాసంవాతపాదరః ॥ మాసత్రయేసౌచిక
స్స్యాత్షణ్మాసేశూద్రతాంవ్రజేత్। మాసేతత్పంపరాకంచ ద్వితీయేచాంద్ర
ముచ్యతే॥ తృతీయేశృణురాజేంద్ర షణ్మాసేతుషడబ్దకం। అతఃపరంపతత్యత్ర
ద్విజోయోగవ్యవిక్రయీ ॥ సంవత్సరా దూర్ధ్వంగవ్యాతైల మధువిక్రయేప్రా
యశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధోభవతి।తత్ స్త్రీణాంతదర్ధం ॥ ఇతి హేమాద్రివిర
చితే గోరసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ మధుమాంసవిక్రయప్రాయశ్చిత్త

—*మధుమాంసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

మాహ॥ సౌపర్ణే॥ శ్లో॥ మధుమాంసవిహంగానాం మహాద్రవ్యసమాగ
మే। క్రీత్వాస్వయంద్విజో మోహాత్పశ్చాత్తద్విక్రయేద్యది। రాజ్ఞాదండ్యస్స
పాపీయాం చ్ఛతంసమ్యగ్విచార్యచ॥ మృత్వానరకమాసాద్య భువిచండాల
జన్మవాన్॥ లైంగే। శ్లో॥మాంసంమధువిహంగానాంసూనువృత్తిముపాశ్రితః।
మహద్రవ్యంభవేదస్యవిక్రయేభాగ్యవానహం। ఇతిమత్వాద్విజోయస్తు క్రీత్వా
తద్విక్రయేత్పునః।మహాపాపమవాప్నోతి రాజాతందండయేచ్ఛతం। ఏకాహం
విక్రయేద్యస్తు మధుమాంసద్రవ్యముదా । తప్తకృచ్ఛ్రంచరేదత్ర పంచగవ్య
మతఃపరం । పంచరాత్రంద్విజోయస్తు విక్రయేత్తద్ద్రవ్యంసకృత్।చాంద్రంత
స్యవిశుద్ధ్యర్థం పంచగవ్యంచపూర్వవత్।మాసమేకంద్విజోయస్తు విక్రయే
త్పిశితంమధు।రాజ్ఞాసహస్రందండ్యస్స్యాత్షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్॥తస్యోప
నయనంభూయస్స్యాద్విప్రదానమేవచ । ద్విజస్స్యజేదిదంకర్మలోకద్వయవిగ
ర్హితం।తత్ స్త్రీణామేవముక్తం॥ క్షత్రియవైశ్యయోరేవమేవ వేదితవ్యం ॥
ఇతి హేమాద్రివిరచితె మధుమాంసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ సాళిగ్రా
మాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥శివపురాణె॥శ్లో॥ప్రతిమాంలక్షణోపేతాం

=*సాలగ్రామాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*=

సాలగ్రామంశివంతథా । చక్రపాణించరాజేంద్ర ద్విజస్సంపాద్యయత్నతః॥
తదర్చనంపరాకృత్య భుక్తిముక్తిఫలప్రదం।విక్రయేదాత్మభోగార్థం తస్య
పాపఫలంశృణు॥ ఆద్వాదశాబ్దపర్యంతం యమలోకస్సుదారుణః॥మార్కం
డేయః॥ శ్లో॥ ప్రతిమాంశివలింగంచ చక్రపాణింద్విజోత్తమః ॥ సంపాద్య

బహుభిర్యత్నైఃకృత్వాత త్తదర్చనం।విక్రయేద్యదిపాపాత్మా రౌరవంనరకం
వ్రజేత్॥ ఆద్వాదశాబ్దపర్యంతం తిష్ఠత్యత్రనసంశయః॥ దేవలః॥ శ్లో॥ సాల
గ్రామంశైవలింగం ప్రతిమాంచక్రపాణినః॥ ద్విజస్సంపాద్యసహసా తత్త
త్పూజాపరాయణః।పశ్చాన్నాస్తిక్యభావేన లోకసాదృశ్యగౌరవాత్ ॥విక్ర
యేద్యదిమూల్యేన సపాపీనరకంవ్రజేత్॥ పశ్చాదుద్భూయలోకేస్మిన్నాస్తి
కోభవతిధ్రువం॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ లక్ష్మీనృసింహంరామంచ గోపా
లంశ్రీధరంతథా। లక్ష్మీనారాయణంచైవ దధివామనమేవచ॥ హిరణ్యగర్భ
మత్స్యాదిమూర్తీః పాపాపహారిణీః॥సాలగ్రామశిలారూపాస్తత్తచ్చక్రాం
కితాద్విజః॥ శివలింగంచక్రపాణిం ప్రతిమాంయదివిక్రయేత్॥ రామాదివి
క్రయేరాజన్ చరేచ్చాంద్రాయణంవ్రతం। లక్ష్మీనారాయణేచైవ తద్దైవదధి
వామనే।మహాచాంద్రంప్రకుర్వీత లక్ష్మీనృహరివిక్రయే॥ పరాకందేహశుద్ధ్య
ర్థంచ రేద్విప్రోవిచారయన్।శివేచస్ఫాటికేచైవ క్రీతేమారకతేద్విజః। మా
సందీక్షాముపక్రమ్య ప్రాతస్స్నాత్వాయథావిధి॥సూర్యోదయంసమారభ్య
యావదస్తంగతోరవిః। తావజ్జపంప్రకుర్వీత సంఖ్యాయావత్సమాప్యతే॥ప్ర
త్యహందశసాహస్రం శైవమంత్రంషడక్షరం।ఫలాహారంప్రకుర్వీతయదామం
దాయతేరవిః।సంధ్యాదికంసమాప్యైవ స్థండిలేకేవలేస్వపేత్। పరేద్యుః
ప్రాతరుత్థాయయథాపూర్వంసమాచరేత్। మాసాంతేశుద్ధిమాప్నోతి శివ
ద్రోహీనచాన్యథా॥ ప్రతిమాంచక్రపాణించ విక్రయిత్వాచరేద్విధిం॥ స్త్రీ
శూద్రాణామేతదర్ధం॥ క్షత్రియవిట్పాదజానాం మహాపాతకప్రాయశ్చిత్తిర్భవతి॥
ఇతి హేమాద్రివిరచితే సాలగ్రామాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథపుష్పవి

—॥పుష్పవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

క్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కౌర్మే॥ శ్లో॥ సుగంధీనిసుపుష్పాణి జాతికుం
దముఖాన్యపి।చంపకాశోకపున్నాగం వకుళంకేతకీంతథా। స్వారామసంభ
వానీహక్రీత్వావాలాభలోభతః॥ విక్రయేత్పూర్వజో మోహా న్మహాపాపమ
వాప్నుయాత్॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ చంపకాశోకపున్నాగజాతీకుందముఖాన్యపి॥
వకుళంకైతకంపుష్పం కరవీరంకురంటకం॥ ద్విజస్స్వారామభూతాని క్రీ
త్వాపుష్పాణిలాభతః।విక్రయేద్యదిపాపాత్మా కాలసూత్రమవాప్నుయాత్।
ఏకవారేపరాకస్స్యా ద్ద్విర్వ్యాసేచాంద్రముచ్యతే। స్వారామసంభవపుష్పవిక్ర
యేత్వేవంప్రాయశ్చిత్తం।క్రీత్వావిక్రయేద్విగుణం। యాచిత్వా- ముషిత్వా-

విక్రయేత్రిగుణం। తులసీమరువబిల్వపత్రాదివిక్రయేప్రత్యహంపరాకః॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వంపతితఏవ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పుష్పవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథరత్నాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ మౌక్తికం

—*రత్నాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

పుష్యరాగంచ పద్మరాగంప్రవాళకం। గోమేధికంమహారత్నం రత్నంగారుత్మతంతథా॥ఇంద్రనీలంచవజ్రంచ నవధారత్నమీరితం॥ ఏతానిబహుధామూల్యైస్సంపాద్యాన్యసముద్భవః॥విక్రయేదర్థలోభేన రత్నద్రోహీనిగద్యతే॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ మౌక్తికంపద్మరాగంచ పుష్యరాగంప్రవాళకం।గోమేధికం మహారత్నం వజ్రంగారుత్మతంతథా॥ ఇంద్రనీలమితిప్రోక్తం నవధారత్నముత్తమం।ద్విజస్సంపాద్యవసుభిర్మూషిత్వావానరాధిప। విక్రయేద్యదిపాపాత్మా సగచ్ఛేద్యమయాతనాం। స్తేయంకృత్వాద్విజోయస్తు విక్రయేదేకవారకం। తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం షడబ్దంకృచ్ఛ్రమీరితం। తస్యోపనయనంభూయస్తేయదోషోపశాంతయే।అమూల్యరత్నవిక్రయేతద్ద్విగుణం।సాధారణరత్నానాం క్రీత్వావిక్రయేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ అమూల్యరత్నజాతీనాం షడబ్దవిక్రయేస్మృతం।రత్నేసాధారణేరాజన్ తప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్॥ స్తేయప్రాయశ్చిత్తముక్తరీత్యాకృత్వాపునరుపనయనానంతరంషడబ్దకృచ్ఛ్రంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి॥ రత్నేసాధారణేతప్తకృచ్ఛ్రం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రత్నవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥అథరుద్రా

—*రుద్రాక్షవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

క్షవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥గౌతమః॥శ్లో॥దశవాపూర్వ్వజోరాజన్ రుద్రాక్షాన్ శతమేవవా॥ సహస్రందశసాహస్రం సంపాద్యబహుయత్నతః॥ తతోలోభాతురఃపశ్చాద్విక్రయేద్యదిధర్మతః॥ తస్యాన్యానిషట్కృతిస్నాసి త్రిఃపరిక్రమణాద్భువః॥ అథవాకారుక్మకాగ్రేతు ప్రత్యహంస్నానమాచరేత్॥ మాసేనైవవిశుద్ధస్స్యాదన్యథాపతితోభవేత్॥ ఏతత్సహస్రరుద్రాక్షవిక్రయవిషయం।అతఊర్ధ్వంమృతుమాత్రేణ శుద్ధ్యతీత్యర్థః।ఏవంపద్మాక్షభద్రాక్షవిక్రయేప్రాయశ్చిత్తంవివేచనీయం। పుత్రజీవివిక్రయేప్రాజాపత్యమాత్రం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రుద్రాక్షవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథసువర్ణవిక్రయప్రా

—*సువర్ణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ॥ విష్ణుపురాణే॥ శ్లో॥ అష్టాపదంసువర్ణంచాప్యుతసాధార

ణంచవా॥ వణిగ్భావంద్విజోధృత్వా విక్రయేత్ర్యత్ర్యహంముదా। తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి స్తేయినఃపాపసంకటాత్ ॥ అష్టసులో హేమ్నశోధితంయత్సువర్ణంఖాదిరాంగారవద్భాతితదష్టాపదం।తత్సువర్ణంమధ్యమంసాధారణం।రూపకాదికమధమం। ఏతేషాంవిక్రయేవిప్రస్తేయీభవతి। సువర్ణాదిప్రమాణంసువర్ణస్తేయప్రకరణేఽభిహితం॥ కాత్యాయనః॥ శ్లో॥ ద్విజోమాసంసువర్ణేన వర్తయేత్రయవిక్రయైః॥ సువర్ణఘాతీవిజ్ఞేయః స్సర్వధర్మబహిష్కృతః।ఋతుత్రయేప్రవర్తేత సోఘశాలఇతీరితః॥ వత్సరంయాదివర్తేత సువర్ణస్తేయఉచ్యతే॥ జాబాలిః। శ్లో॥ ద్విజస్యాష్టాపదేశుద్ధిర్మాసంచాంద్రాయణవ్రతాత్ ॥ సాధారణసువర్ణేతు ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥ రూపకేవ్యవహారేతు తప్తకృచ్ఛ్రముదీరితం। ఏతన్మాసేద్విజాతీనాంప్రాయశ్చిత్తంనిరూపితం। సంవత్సరంచరేద్యస్తుసువర్ణస్తేయినస్సమః॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వంస్తేయప్రాయశ్చిత్తం కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతిన మాసల్యం॥ఇతి హేమాద్రివిరచితేసువర్ణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥అథరజతవిక్రయ

—*రజతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ దశనిష్కంసమారభ్యాశతనిష్కాంతమాదరాత్।వణిగ్భావముపాగమ్యవిక్రయేద్రజతంద్విజః। స్వర్ణస్తేయసమం పాప మవాప్నోతినరాధిప॥ గాలవః ॥ శ్లో॥ శతనిష్కంసహస్రంవా ద్విజః క్రీత్వాప్రవర్తతే।తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తిస్వర్ణస్తేయసమాదిహ। మాసంవాఋతుమాత్రంవా వర్తయేద్రజతకర్మణా। ప్రాజాపత్యంచతప్తంచ చాంద్రాయణమనుక్రమాత్ । మాసంరజతవ్యవహారేప్రాజాపత్యంప్రాయశ్చిత్తం।మాసద్వయేతప్తం॥సంవత్సరాదధశ్చాంద్రం।సంవత్సరాదూర్ధ్వం సువర్ణస్తేయిప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రజతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ తామ్రకాంస్యాదివిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

=*తామ్రకాంస్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*=

పరాశరః॥ శ్లో॥ తామ్రంకాంస్యంద్విజఃక్రీత్వాత్రపుపిత్తళకంతథా। తానిపశ్చాద్విక్రయిత్వా మాసంవాఋతుమేవవా। నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన॥ దేవస్వామీ। శ్లో॥ తామ్రంకాంస్యంపిత్తళకంత్రపుక్రీత్వా ద్విజాధమః॥పలాదిదశపర్యంతం విక్రయేద్యదిపాపధీః॥ నతస్యపునరావృత్తిస్తామ్రఘాతీభవేద్భువి॥ప్రాజాపత్యంశతపలేచాంద్రంచైవతతఃపరం।కాంస్యే

తత్రైవవిజ్ఞేయంప్రాయశ్చిత్తంవిశారదైః ॥ త్రపుపిత్తళయోశ్చైవ ప్రాజాపత్యంతువత్సరే ॥ తామ్రవిక్రయేకాంస్యవిక్రయేచ ప్రాజాపత్యంసంవత్సరాత్ప్రాగ్వోఢితవ్యం। అతఊర్ధ్వంరజతస్తేయప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాత్॥ త్రపుపిత్తళవదయోవిక్రయేప్రాయశ్చిత్తం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే తామ్రకాంస్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ శస్త్రాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

—*శస్త్రాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్లో॥ ఖడ్గంకుంతంధనుర్బాణం ఖేటంక్రీత్వాద్విజాధమః॥ విక్రయేద్యదితాంపశ్చాద్రౌరవంనరకంవ్రజేత్ । తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి జన్మనఃకారుకోద్భవాత్॥ పశ్చాత్తాపమవాప్యాథ యదీచ్ఛేచ్ఛుద్ధిమాత్మనః ॥ ప్రాజాపత్యంద్వయంచైవ షణ్మాసేవత్సరేస్మృతం। తతస్సంవత్సరాదూర్ధ్వం కారుకస్యసమోభవేత్॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ ధనుఃకుంతంచఖడ్గంచ ఖేటకంవాద్విజాధమః॥ క్రీత్వావిక్రీయవర్తేత యమలోకేనహీయతే॥ యదీచ్ఛేచ్ఛుద్ధిరుదితా మనునాధర్మశాసినా। ప్రాజాపత్యంతుషణ్మాసేతద్ద్వయంవత్సరేస్మృతం। తతఃపరం కారుకస్యాస్య ప్రాయశ్చిత్తంనిరర్థకం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే శస్త్రాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథగృహోపకరణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥వ్యా

—*గృహోపకరణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

సః॥ శ్లో॥ ఉలూఖలంచముసలం దృషదంచోపలంతథా। పీఠంకుండళినీంచైవ తథాసంమార్జనీమపి॥ తుషంకాష్ఠంచకారీషం గోమయంశూర్పమేవవా। విక్రయిత్వాద్విజోమోహాద్యమలోకమవాప్నుయాత్॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ తుషంకాష్ఠంచకారీషం గోమయంశూర్పమేవవా । సంమార్జనీంతథాపీఠం వేణుపాత్రంబృహత్ఫలం।ఉలూఖలంచముసలం దృషదంచోపలంతథా । పూర్వజోయదివిక్రీయా ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ । అబ్దైచాంద్రంతథాశుద్ధిర్నాన్యథాశుద్ధిరీరితా॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే గృహోపకరణ విక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథకస్తూర్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥

—*కస్తూర్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.—

శ్లో॥ కస్తూరీంకుంకమంగంధం కర్పూరంనాగకేసరం।గోరోచనంగంధదారుముశీరంముస్తకంతథా।సంపాద్యపూర్వజోయస్తు విక్రయేత్సహిపాపభాక్॥ మహాంతంనరకంగత్వా జాయతేగంధమూషకః॥ జాతుకర్ణిః॥ శ్లో॥ గోరోచనంగంధదారు ముశీరంముస్తకంతథా। కస్తూరీంకుంకుమంగంధంకర్పూరం

నాగకేసరం।విక్రయేత్పూర్వజః పాపీ స్వధర్మమనువర్తయన్।అనుభూయ
మహాదుఃఖం జాయతే గంధమూషకః ॥ తస్య దేహవిశుద్ధ్యర్థం పరాకం
వత్సరే స్మృతం॥ తప్తం తతః పరం జ్ఞేయ మేతత్కృత్వా విశుద్ధ్యతి॥ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే కస్తూర్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ వస్త్రవిక్రయప్రాయశ్చి

—*వస్త్రవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

త్తమాహ॥ మనుః॥ శ్లో॥ కంబళం పట్టవస్త్రం చ కౌశేయం చిత్రవస్త్రకం॥ సూ
క్ష్మతంతుకృతం వాసో విక్రయేత్పూర్వజః క్రమాత్॥ హారీతః॥ శ్లో॥ కంబళం
పట్టవస్త్రం చ సూక్ష్మతంతుకృతం తథా। చిత్రవస్త్రం చ కౌశేయం విక్రయే
ద్యదిలోభతః॥ ద్రవ్యాధిక్యే తు చాంద్రం స్యాద్వత్సరే తద్వ్యయం భవేత్॥ ద్రవ్య
హీనే పరాకం స్యాత్సూక్ష్మమూల్యే తు యావకం। సర్వత్ర సంవత్సరాత్పూర్వే
వ ప్రాయశ్చిత్తం వేదితవ్యం।అత ఊర్ధ్వం ద్విగావృత్తిః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే
వస్త్రవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ ధర్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ యమః॥

—ధర్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*.—

శ్లో॥ స్నానాదినిత్యకర్మాణి ఇష్టాపూర్తాదికాని చ॥ తటాకారామకాసార
నిర్మాణాదీని తాన్యపి ॥ కాశీక్షేత్రాదికానీహ తేషాం యో విక్రయం చరేత్॥
గాలవః॥ శ్లో॥ కాశీయాత్రా తటాకాది వననిర్మాణమేవ చ। స్నానాదినిత్య
కర్మాణి ఇష్టాపూర్తాదికాని చ॥ ఉపోషణవ్రతాదీని శ్రౌతస్మార్తాదికాని
చ॥ ఏతేషాం విక్రయం కృత్వా మాఘస్నానపురస్సరం। స విప్రో నరకం యాతి
పునరావృత్తిదుర్లభం। యదీచ్ఛేదాత్మనశ్శుద్ధిం పశ్చాత్తాపసమన్వితః ॥ చాం
ద్రాయణత్రయం కృత్వా పునస్సంస్కారకృత్తదా । పంచగవ్యం తతః పీత్వా
శుద్ధిమాప్నోతి నైష్ఠికీ॥ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥

—*శ్రుతిస్మృత్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథ శ్రుతిస్మృత్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ వసిష్ఠః॥ శ్లో॥ శ్రుతిం స్మృ
తిం ధర్మశాస్త్రం పురాణం జ్యోతిషం తథా । వైద్యం కావ్యం నాటకం చ ప్ర
బంధం స్వకృతం ద్విజః।విక్రయేద్యది పాపాత్మా పుస్తకం ఫలకం చ వా॥ మహాం
తం నరకం భుక్త్వా జాయతే స నిరక్షరః॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ వైద్యం కావ్యం నాట
కం చ ప్రబంధం స్వకృతం ద్విజః । శ్రుతిం స్మృతిం ధర్మశాస్త్రం పురాణం
జ్యోతిషం తథా॥ పుస్తకం ఫలకం వాపి తత్సాధనమథాపి వా।విక్రయేద్యది లో
భాత్ మహాంతం నరకం వ్రజేత్॥ పునర్భువముపాగమ్య వేదశాస్త్రవిహీన

వాః॥ యదీచ్ఛేదాత్మనశ్శుద్ధిం పశ్చాత్తాపపరాయణః ॥ చాంద్రాయణంప రాకంచ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ఏతత్సకృదాచరణవిషయం। అభ్యాసే ద్విగుణం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే శ్రుతిస్మృత్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥అథ

—॥నామవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

నామవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ జాబాలిః॥శ్లో॥ఆత్మనశ్చసుతస్యాపిదారాణాంభ్రాతురేవచ॥మాతుఃపితుర్వా రాజేంద్రనామధేయంమహత్తరం। విక్రయిత్వాద్విజో మోహాత్పరస్మై ధనదాయినే॥ ధనశబ్దః క్షేత్రధాన్య పశ్వారామాద్యుపలక్షణం। ఏతేషాంమధ్యే యద్వాతద్వాగృహీత్వాపూర్వోక్తానాంసుతాదీనాం నామధేయంవిక్రయిత్వావిప్రోజీవేద్యది ॥ తదాసమహాపాతకితుల్యఇత్యర్థః॥ తదేవాహ॥ కూర్మపురాణే॥ శ్లో॥ మాతుఃపితుఃస్వసుర్వాపి ఆత్మనశ్చసుతస్యవా। దారాణాంనామధేయంచ విక్రయిత్వాధనం బహు॥ ఆదాయజీవేద్యోవిప్రస్సద్యఃపతితోభవేత్॥ తేనయానీహకర్మాణికృతానిమనుజాధిప। తానిసర్వాణికర్మాణి ధనదంప్రవిశంత్యహో। తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి కాయకృచ్ఛ్రశతాదిహ।పునస్సంస్కారపూతాత్మాశుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః।కాయకృచ్ఛ్రంశతంకృత్వా పునస్సంస్కారానంతరంశుద్ధో భవతి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే నామవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ నానావస్తువిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో ॥ కటకంభూషణంకాచం

—॥నానావస్తువిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

తులాంస్థూణంచవైణవం।భాండానిచకరండాని సిందూరంకజ్జళంతథా॥కంచుకంగంధపాత్రాణి సుధాంభూతించచందనం। ఏవంముఖానిద్రవ్యాణి క్రీత్వావైస్వకృతానివా। విక్రమేద్యదిలోభేన సవిప్రోనరకంవ్రజేత్ ॥ గాలవః॥ శ్లో॥ భూషణంకంటకంకాంచిం సిందూరంకజ్జళంతథా। కంచుకంగంధపాత్రాణి సుధాంభూతించచందనం। భాండానిరజ్జుదారూణి స్వగృహోత్థాని వైద్విజః।విక్రయిత్వాతదాదోష మవాప్యనపునర్భవః ॥ పరాకంయావకంకృచ్ఛ్రం కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్।సంవత్సరాదూర్ధ్వంద్విగుణముక్తం। త్రిణాంతదర్ధం॥ ఇతి హేమాద్రౌ నానావస్తువిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే సంకలీకరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథమలినీకరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ సువర్ణరజతతామ్రకాంస్య

—*మలినీకరణేషు నిక్షేపహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

త్రపుసీత్తళహరణప్రాయశ్చిత్తం స్వర్ణస్తేయప్రకరణేభిహితం తత్తత్స్థానంచ॥ అథనిక్షేపహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గార్గ్యః॥ శ్లో॥ నిక్షేపంస్వగృహేక్షిప్తం పరకీయంవనాంతరే । శవాలయేబహిర్దేశే స్థాపితంయత్రకుత్రవా।బ్రాహ్మణోద్రవ్యలోభేన హ్యాంజనాదిభిరౌషధైః ॥ హృత్వానరకమాప్నోతి యావదాభూతసంప్లవం । తేనవిప్రోయదాజీవేద్దేవర్షిపితృకార్యకృత్॥ సర్వంనిక్షేపదాతుశ్చ సంతతిశ్చనసంశయః ॥ నిక్షేపప్రమాణమాహ॥ మహారాజవిజయే॥ శ్లో ॥ రూపకాణాంహినవకం నిష్కద్వయముదాహృత । నిష్కద్వయంవరాహస్స్యాత్సువర్ణం తచ్చతుష్టయం ॥ పలంసువర్ణాశ్చత్వారోవారస్స్యాత్తచ్చతుష్టయం। తచ్చత్వారింశత్తుభారస్స్యాద్వణిజాంభారముద్వహన్॥భారద్వయంమహాసూతిస్తద్ద్వయంనిఖనంస్మృతం ॥ తచ్చత్వారిమహారాజనిక్షేపఃపరికీర్తితః।నిక్షేపంతంద్విజోహృత్వా తత్క్షణాత్పతితోభవేత్ । తత్పత్నీచతదాత్మానో మాతరఃపితరః స్తథా।సర్వేతత్సంతతిర్జ్ఞేయాయేననిక్షేపితఃక్షితౌ । పునఃప్రత్యర్పయేత్తస్మైనతేన సహిదోషభాక్॥ సర్వాభావేతు రాజ్ఞైవా దత్వాదోషైర్నలిప్యతే।అగ్నౌదగ్ధంజలేమగ్నం భూమౌనిపతితంచయత్।తత్సర్వంపరలోకాయద్యాతేనష్టంనశ్యతి॥ నిక్షేపహరణేవిప్రః పతితస్స్యాన్నసంశయః ॥ పునర్దత్వా తదాతస్మై సవిప్రశ్చాంద్రమాచరేత్ । అభావేతస్యహరణే చాంద్రాయణచతుష్టయం। తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యమనంతరం ॥ ద్విజశ్శూద్రోభవేదేవ మన్యథాపాతకీభవేత్। తదర్ధంరజతనిక్షేపె తామ్రకాంస్యేతదర్ధకం । త్రపుసీత్తళయోఃపాదంచరేత్కృచ్ఛ్రయథాక్రమం । రాజానిక్షేపహారీస్యాద్బ్రాహ్మణాద్ద్విగుణంచరేత్ । వైశ్యస్తురాజవత్కుర్యాచ్ఛూద్రోమాసల్యమహర్హతి । తత్తత్స్త్రీణాంతదర్ధప్రమాణేనప్రాయశ్చిత్తంవేదితవ్యం । తామ్రకాంస్యాది నిక్షేప హరణె రజత నిక్షేప ప్రాయశ్చిత్తార్ధం॥ ఇతి హేమాద్రి విరచితే నిక్షేపహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథధేనుహరణ

—*ధేనుహరణప్రాయశ్చిత్తం.*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ శ్లో ॥ ధేనుంద్విజోవారాజావాపరకీయాం యదాహరేత్।గోహంతాసహివిజ్ఞేయో రాజాగోసవమాచరేత్॥ గాలవః॥ శ్లో॥ముఖజోబాహుజోవాపిహ్యూరుజఃపాదజోపివా॥నారీవాయదిమోహేనపాతకం

ధేనుమాహరేత్॥ గారుడపురాణే ॥ శ్లో॥ పారకీంబ్రాహ్మణోధేనుం హరే ద్వాహుజఏవవా॥ గోహంతాసహివిజ్ఞేయ స్సర్వకర్మబహిష్కృతః॥ నారదీయే॥ శ్లో॥ కపిలాంసూయమానాంగాం హేమధేనుమథాపివా । విప్రోవా రాజతనయో వణిగ్వాపాదజోపివా। హృత్వానరకమాప్నోతి రోగీస్యాత్పూర్వవత్తదా । చాంద్రాయణద్వయంప్రోక్తం కపిలాహరణేద్విజే ॥ చాంద్రంతుసూయమానాయాం హేమధేనౌషడబ్దకం । ప్రాజాపత్యకృఛ్రరూపం షడబ్దమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ రాజ్ఞస్తద్ద్విగుణంప్రోక్త మూరుజేతత్త్రియం స్మృతం॥ పాదజేహస్తవిచ్ఛేదో నారీణామర్ధముచ్యతే। విప్రాంగనాయా విప్రప్రాయశ్చిత్తార్ధం।ఇతరాంగనానాం తత్తత్ప్రాయశ్చిత్తార్ధం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే గోహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథవత్సహరణప్రాయశ్చిత్త

—వత్సహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.—

మాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ పూర్వజోహరతేవత్సం పారక్యంగోతనూద్భవం।మృత్వానరకమాసాద్య చండాలత్వమవాప్నుయాత్॥ మరీచిః॥ శ్లో ॥ పారక్యం ధేనుజంవిప్రః పౌగండకమథాహరేత్॥ మహాంతంనరకంగత్వా జాయతేస జనంగమః।తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యంవిశోధనం ॥ పౌగండాత్పూర్వపర్యంతం హృత్వావైచాందభక్షణం।కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథావత్సహారకః । రాజవైశ్యస్త్రీశూద్రాణాం వత్సహరణే పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తంవివేచనీయం॥ఇతిహేమాద్రివిరచితేవత్సహరణప్రాయశ్చిత్తం॥అథానడు

—అనడుద్ధరణప్రాయశ్చిత్తమ్.—

ద్ధరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥శ్లో॥యోహరేత్పారకంవిప్రోబలీవర్దంవిదన్నపి।సగత్వానరకంఘోరం జాయతేపూర్వవత్తదా॥హారీతః॥శ్లో॥యోహరేత్పారకంవిప్రోబలీవర్దంకృషీవలః॥ యువానంబాలకంవాపి వృత్వానరకమశ్నుతే।చిరంతత్రైవసంపశ్యదివాకీర్త్యోభవేద్భువి । తస్యాప్యానిష్కృతిర్దృష్టా తప్తకృచ్ఛ్రద్వయాదృతే ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ విప్రోయఃపారకంరాజన్ బలీవర్దంతృషాతురః । యువానంవనమధ్యేవా రాజన్క్షేమహాభయే । హరేత్సనరకంభుక్త్వా భవేద్భూమౌజనంగమః । తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృఛ్రద్వయంస్మృతం । పౌగండేకృచ్ఛ్రమాత్రంస్యా ద్బాలేర్ధంమునిభిస్స్మృతం । తన్నారీణాంతదర్థంస్యా ద్బాహుజానాంద్విజాతివత్ ॥ ఊరుజస్యతు త్రిగుణవత్ప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం సర్వత్రపాదజస్యానడుద్ధరణేరాజ్ఞా శిక్షా

కారయితవ్యా।రాజాపితద్విచార్యానడుద్ధరణే హస్తచ్ఛేదంపౌగండేంగుళిద్వ
యచ్ఛేదంబాలవత్సహరణేంగుళిమాత్రచ్ఛేదంచకారయేత్ ॥ విప్రశ్చేత్తత్త
ద్వస్తుదాపయిత్వాతందశరూపకేణదండ్యాత్।తదాహమనుః॥ శ్లో॥బృషదే
కరచ్ఛేదః పౌగండేచాంగుళిద్వయం। అంగుళింబాలహరణేదాపయిత్వాపున
శ్చతాన్।దశరూపకదండేన విప్రోదండ్యశ్చతేనవై।రాజానమూరుజంవాపితద
ర్థేనవిచారయన్నితి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే నడుద్ధరణప్రాయశ్చిత్తం॥

—*మహిషీహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథమహిషీహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కణ్వః॥ శ్లో॥ మహిషీమాన్యజో
లోభాత్పారకీంపాపవత్సలః॥ హరేత్సగత్వానరకం పునశ్చండాలజన్మవాన్॥
దేవస్వామీ॥ శ్లో॥ యోహరేన్మహిషీంవిప్రః పరకీయాంధనాతురః సగత్వా
నరకంఘోరం చండాలోభువిజాయతే॥తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి గురుచాం
ద్రాయణాదృతే॥చతుర్వింశతిమతే॥శ్లో॥యోహరేన్మహిషీంవిప్రస్సపత్నాంక్షీ
రవర్ధినీం।అరణ్యేవాగృహేవాస నరకంయాతిదారుణం। చండాలజన్మసంప్రా
ప్యతిష్ఠత్యాచంద్రతారకం।తస్యైవనిష్కృతిరియం గురుచాంద్రాయణంస్మృ
తం।పునర్దత్వాసపాపీయాన్ వపనంచాంద్రభక్షణం । వపనంకృత్వాచాం
ద్రాయణంకుర్యాదిత్యర్థః॥ శ్లో॥ రాజాతుమహిషీంహృత్వా తూరుజఃపా
దజోపివా। పునర్దత్వాచరేచ్చాంద్ర మన్యథాతప్తమాచరేత్ । ఊరుజస్యప
రాకస్స్యాత్పాదజోయావకంచరేత్। సర్వత్రపునర్దత్వాఏకాహముపోష్య
పంచగవ్యంపీత్వాశుద్ధిమాప్నోతి । తత్తత్ స్త్రీణాంతత్తదర్థం యోజనీయం।
పాదజస్యసర్వత్రజంతుస్తేయేహస్తచ్ఛేదాదికం యోజనీయం ॥ ఇతి మహిషీ
హరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథమహిషహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కార్ష్ణే ॥

—*మహిషహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.—

శ్లో॥మహిషంయోద్విజోలోభాత్పార్క్యకంకృషికర్మవాన్। హరేత్సగత్వానర
కంపూర్వజాయతేభువి॥ నాగరఖండే॥ శ్లో ॥ పారక్యంమహిషంహృత్వా
విప్రఃకృష్యర్థమాదరాత్॥తస్యైవనరకేవాసస్తథాచండాలజన్మతా॥కాశ్య
పః॥ శ్లో॥ కృష్యర్థంభారవాహార్థం యోవిప్రోమహిషంహరేత్ । యమ
లోకముపాగమ్య పశ్చాచ్చండాలతాంవ్రజేత్। వత్సపౌగండతరుణ మహిష
హరణే అనడుద్ధరణప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వంకుర్యాత్।రాజ్ఞాదండశ్చవస్త్రాది
వివేకేనయోజనీయః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే మహిషహరణప్రాయశ్చిత్తం॥

—*గజహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథగజహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ విప్రోగజంహరేత్సంగ
దోషాత్ప్రారక్యమాదరాత్ ॥ నవవర్షంభవేద్రక్షః పిశాచోనిర్జనేవనే ॥
గాలవః॥ శ్లో॥ యోవిప్రోగజహారీస్యాత్పరిబోధాన్మలిమ్లుచైః॥ నవవర్షం
మహారణ్యేపిశాచోభవతిధ్రువం॥ కణ్వః॥ శ్లో॥ రాజ్ఞోవణిక్పతేర్వాపి సంగ
దోషాన్మలిమ్లుచః॥ హరేద్విప్రోయదిగజం సపిశాచత్వమాప్నుయాత్॥ బాలే
చాంద్రంమహాచాంద్రం పౌగండేమదశంకితే ॥ చాంద్రాయణత్రయంకుర్యా
న్మౌంజీబంధంవిధానతః పునస్సంస్కారమిత్యర్థః॥ శ్లో ॥ తంగజంస్వామి
నేదత్వా తతశ్చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ రాజ్ఞాశిక్షాప్రకర్తవ్యా చోరేభ్యః
పాపభీరుణా । బాలేపౌగండకేచైవ శతనిష్కేణదండయేత్। అశక్తౌరూపక
శతం సహస్రంమదహస్తిని॥ జీవనంతస్యగృహ్ణీయా దత్యశక్తోద్విజోయది ।
విప్రప్రాయశ్చిత్తవద్రాజ్ఞాం।ఊరుజానాంద్విగుణం। దండశ్చశూద్రస్యహస్తా
దిచ్ఛేదః పూర్వవత్కర్తవ్యః స్త్రీణాంగజహరణాసంభవా త్ప్రాయశ్చిత్త
మపినోక్తం॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే గజస్తేయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథాశ్వస్తే

—అశ్వస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్.—

యప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ఉత్తమాశ్వంద్విజోహృత్వా పార
క్యంతరుణంముదా।యమలోకముపాగమ్యభవేత్పంగుఃభువస్థలే ॥ హారీతః ॥
శ్లో॥ ఉత్తమాశ్వంజాతమాత్రం బడబాంబాలికామపి॥యోవిప్రస్సంగదోషేణ
హరేన్నరకమశ్నుతే।పునర్భవేన్మహాపాపీ పంగుస్సర్వాంగసంధిషు। తస్యా
న్యాపనిష్కృతిర్నాస్తి ద్వివారంచాంద్రభక్షణాత్॥మార్కండేయః॥ శ్లో॥బడ
బాంజాతమాత్రం వా రాజయోగ్యం హయంద్విజః॥ అరణ్యేవాజిశాలాయాం
చౌర్యబుద్ధ్యాజహైస్పృహ । హృత్వానరకమాసాద్య భవేత్పంగుర్భువస్థలే ।
తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రోక్తంచాంద్రద్వయంద్విజైః॥ శిక్షాతురాజ్ఞాకర్త
వ్యా పూర్వవజ్జాతిభేదతః॥ ఘూఘుగాదీనామశ్వహరణే విప్రప్రాయశ్చిత్తం
ద్విగుణం॥ దండంచరాజాకుర్యాజ్జాతిభేదేన॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే అశ్వ
స్తేయప్రాయశ్చిత్తం॥అథోష్ట్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ।వామనః॥ శ్లో॥ క్ర

—*ఉష్ట్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

మేళకంహరేద్యస్తు విప్రోరాజ్ఞాధనాతురః।నరకంససమాసాద్య జాయతేవ
క్రజానుకః॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ రాజ్ఞస్సంగేషాముష్ట్రం యో హరేద్విప్రోధనా

తురః॥ సఏవనరకంగత్వా వక్రజంఘోభవేద్భువి॥ రాజవిజయే॥ శ్లో॥ అర శ్వేరాజసదనే విప్రోహృత్వాక్రమేళకం। నతస్యపునరావృత్తిర్నరకాద్దీర్ఘజంఘుకః॥ భువంప్రాప్యభవేదితిశేషః॥ శ్లో॥ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తంమహాపాతకనాశనం। బాల్యేపౌగండకేతప్తం కౌమారేచాంద్రముచ్యతె। రాజ్ఞాశిక్షాప్రకర్తవ్యా పూర్వవద్వర్ణభేదతః। ప్రాయశ్చిత్తమపిపూర్వవద్వేదితవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితె ఉష్ట్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ ఖరస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ యోహరేతఖరంవిప్రః పారక్యంధనకామ్యయా।సంగదోషాత్స్వయంవాపి మృగంచండాలమాదరాత్।యమలోకముపాగమ్య హీనజాతిర్భవేద్భువి॥మార్కండేయః॥ శ్లో॥ఖరంహృత్వాద్విజోమోహాత్పారక్యంగృహమధ్యతః॥వనేవాసంగదోషేణ నరకంయాతిదారుణం।హీనజాతిభవేత్పశ్చాన్నిష్కృతిఃకథితోత్తమైః। బాలేపౌగండకేరాజక్కాయకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్। తరుణెతప్తకృచ్ఛ్రంస్యాత్తస్యపాపవిశుద్ధయె॥ రాజ్ఞాదండ్యస్సపాపీయాన్దాపయిత్వాపునఃఖరం। విప్రేతుదశరూప్యంస్యాద్రాజ్ఞివింశతిమేవచ॥ ఊరుజేపితథాప్రోక్తం పాదజెహస్తఖండనం।తత్త్ర్రీణామేవమర్థక్రమేణయోజనీయం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఖరహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథాజబస్తహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ మార్కండేయః॥

—*ఖరస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్.—

—*అజబస్తహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్లో॥అజంబస్తంద్విజోహృత్వా పారక్యంమదగర్వితః। మహాతీంయాతనాంభుక్త్వా భవేత్సూనుర్భువస్థలే॥జాతూకర్ణ్యః॥ శ్లో॥బ్రాహ్మణోమదగర్వేణపారక్యంబస్తమేషకం।హృత్వేతిశేషః॥ తీవ్రాంచయాతనాంభుక్త్వా హింసకోజాయతేభువి॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥అజంబస్తంగృహేరణ్యే పారక్యంగర్వితోద్విజః। ముషిత్వానరకంగత్వా హింసకోభువిజాయతె॥ తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నాప్రాజాపత్యంసమాచరేత్। స్త్రీణామర్ధంతతోరాజ్ఞాం విప్రవత్సర్వమీరితం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే అజబస్తహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథారణ్యమృగహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ వ్యాఘ్రంవరాహంభల్లూకమేణీం కృష్ణంమృగంతథా।రాజ్ఞాంక్రీడార్థమానీతం హృత్వావిప్రఃకథంభవేత్। ప్రాజాపత్యందుష్టమృగె హరిణ్యాంతప్తముచ్యతె॥ చాంద్రంకృష్ణమృగెప్రోక్తం

—*ఆరణ్యకమృగహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం॥ బోధాయనః॥ శ్లో॥ రాజ్ఞః క్రీడార్థమానీతానా
రణ్యాన్దుష్టచారిణః।వ్యాఘ్రింవరాహంభల్లూకమేణీంకృష్ణమృగంద్విజః హ
త్వానరకమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తేనశుధ్యతి।వ్యాఘ్రీవరాహేభల్లూకే ప్రా
జాపత్యంవిశోధనం॥ హరిణ్యాంతె ప్తకృచ్ఛ్రంస్యా చ్చాంద్రంకృష్ణమృగేద్విజః।
కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరీరితా ॥ గవయేశరభెఖడ్గే ప్రాజాప
త్యంహిపూర్వవత్॥ రాజ్ఞాంలస్తేయేప్రకర్తవ్యమెవమేవవిశుద్ధయె॥ఇతి హే
మాద్రివిరచితె ఆరణ్యదుష్టమృగహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథగ్రామ్యపక్షిమృ

—*గ్రామపక్షిమృగహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

గహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ మయూరంసారసంచైవకపో
తంజాలపాదకం। శుకంచాషంబలాకంచ శింశుమారంచకచ్ఛపం।ఏతేష్వన్యత
మంహత్వా ద్వాదశాహమభోజనం॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ టిట్టిభంచక్రవా
కంచహంసంకారండవంతథా ॥ శుకంచాషంబలాకంచ శింశుమారంచకచ్ఛ
పం॥ మయూరంసారసంచైవ కపోతంజాలపాదకం । ఏతేష్వన్యతమంహ
త్వా ద్వాదశాహమభోజనం॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ మకరంనకులంకా
కం వరాహంమూషకంతథా। మార్జారంనకులంసర్పం భారద్వాజంకపిం
తథా॥ డేరికాంచటకంశ్వానం హత్వావైకుక్కుటంతథా॥ సౌపర్ణగృధ్ర
శ్యేనాంశ్చ శివాంకంకంసృగాలకం॥ కృచ్ఛ్రార్ధమాచరెద్విద్వాన్ జ్ఞాత్వా
తద్ద్విగుణంచరేత్। పల్లించసరటంరక్తపుచ్ఛకంబహుపాదకం। జ్ఞాత్వాహ
త్వాద్విజఃకుర్యా ద్ద్వాదశాహమభోజనం । అజ్ఞానాద్ధింసయన్హత్వా
షడాత్రంస్యాదభోజనం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితె గ్రామ్యమృగహరణప్రా
యశ్చిత్తం॥ అథభూమిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ స్వద

—*భూమిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

త్తాంపరదత్తాంవాయోహరేతవసుంధరాం।షష్టివర్షసహస్రాణివిష్ఠాయాం
జాయతెకృమిః॥ ఏకైవభగినీలోకే సర్వేషామేవభూభుజాం। నభోజ్యానకర
గ్రాహ్యా విప్రదత్తావసుంధరా॥కరగ్రాహ్యేతితస్యాముత్పన్నధనాహరణం॥
దేవస్వామి॥శ్లో॥గ్రామంవా క్షేత్రమాత్రంవా కేదారంభూమిమేవవా। విప్రా
ధీనంహరేద్రాజా యమలోకముపాగతః॥ పశ్చాద్భవముపాగమ్య కృమిరా
శిభవేన్మలె॥ మహానారదీయె॥ శ్లో॥ క్షేత్రంగ్రామంతటాకంవా వనంకే
దారమేవవా । భూమింవావిప్రదత్తాంయో రాజావాప్రభుమాత్రకః । హరె

త్సనరకంప్రాప్య కీటస్స్యాచ్ఛ్వమలమధ్యతః ॥ తస్యైషానిష్కృతిర్దృష్టామహా పాతకశోధినీ। క్షేత్రంహృత్వాషడబ్దంస్యా ద్గ్రామెచాంద్రాయణంస్మృతం। తటాకేతద్ద్వయంప్రోక్తం వనేచైవతథాచరేత్ । కేదారేత ప్తకృచ్ఛంస్యా ద్భూమ్యాంచాంద్రత్రయంస్మృతం।ఏతదేకవారవిషయం । బహువారేతద్ద్వి గుణం।ప్రత్యబ్దఫలస్వీకరణే బ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమహతీతి ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే భూహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథస్వదత్తాపహరణప్రా

—*స్వదత్తాపహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥భూమింక్షేత్రంధనంధాన్యం వస్త్రంకన్యాం విభూషణం।సాలగ్రామంచలింగంచ గృహంశయ్యాంమహోన్నతిం। పూర్వం దత్త్వాద్విజేభ్యశ్చ పశ్చాల్లోభపరాయణః। స్వయంహృత్వామహద్ఘోరం రౌరవంనరకంవ్రజేత్ ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ సాలగ్రామంచలింగంచ ధే నుంశయ్యాంమహోన్నతిం। భూమింక్షేత్రంధనంధాన్యం వస్త్రంకన్యాంవి భూషణం॥ మహిషీంవాగృహంవాపి హ్యనడ్వాహంద్విజాయతే॥ పుణ్యకా లేస్వయందత్త్వా పశ్చాద్యదితదాహరేత్।రౌరవంనరకంఘోరం సయాతిసు మహాభయం।తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నా మహాపాతకనాశనీ। పునర్దత్త్వాథత ద్వస్తు పశ్చాత్తాపపరాయణః॥ ప్రాజాపత్యద్వయంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి మానవః।అదత్త్వాతానివస్తూనిభుఙ్క్తేయదిసపాపధీః। చాంద్రాయణద్వయం ప్రోక్తమథవాభూపరిక్రమః।భూపతిర్విప్రవస్తూర్యాద్ద్విగుణంశుద్ధిహేతవే॥ఇతి హేమాద్రివిరచితెస్వదత్తాపహరణప్రాయశ్చిత్తం॥అథరత్నహరణప్రాయశ్చి

—*రత్నహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

త్తమాహ॥ దేవలః॥శ్లో॥ముక్తాంప్రవాళంవైడూర్యంవజ్రంనీలంతథైవచపద్మరా గంమరకతంపుష్యరాగమతఃపరం। ఏతానిరత్నజాతానివిప్రోయదిముష్ణేద్బలా త్॥ప్రత్యక్షంవాథచౌర్యాద్వాసపాపీనరకంవ్రజేత్।పశ్చాచ్ఛ్వమపాగమ్యాకు రూపీజాయతేతదా॥మార్కండేయః॥మౌక్తికంపుష్యరాగంచవజ్రంవైడూర్య మేవచ।ప్రవాళంపద్మరాగంచ గారుత్మతమతఃపరం। ఇంద్రనీలంమహావజ్రం ద్విజోయఃపాపమోహితః ॥ హరేద్యదిచౌర్యేణముష్ణేత్సనరకంవ్రజేత్। పశ్చాచ్ఛ్వనముపాగమ్య భవేత్కుత్సితజన్మవాన్॥ ఋతుద్వయేపరాకస్స్యా త్షణ్మాసెచాంద్రముచ్యతె॥ప్రత్యక్షంహరేద్విప్రో హ్యబ్దెపాతిత్యమహతి। సంవత్సరంప్రత్యక్షం రత్నస్తేయేపతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశి । ఏకదిశుద్ధ్య

ద్విబహుభిరత్నస్తేయపతితప్రాయశ్చిత్తంసంవత్సరాంతే వేదితవ్యం॥ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే రత్నస్తేయప్రాయశ్చిత్తం॥అథబాలహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*బాలహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

నారదః॥ శ్లో॥బాలంహరేద్ద్విజోదైవాత్పారక్యంద్రవ్యలోభవాన్।సచండా
లసమోజ్ఞేయ స్సర్వకర్మసుగర్హితః॥ గౌతమః॥ శ్లో॥బ్రాహ్మణంక్షత్రియం
బాలంవైశ్యంశూద్రమథాపివా।నతస్యనిష్కృతిర్దృష్టా మునిభి స్సత్యవాదిభిః॥
గాలవః॥ శ్లో॥ పూర్వజంక్షత్రియంబాలం వైశ్యంపాదజమేవవా। సర్వాలం
కారసంయుక్తంహృత్వాతత్రకథంభవేత్।సవిప్రోభ్రూణహంతాస్యాద్భవే
చ్చండాలజన్మవాన్।తస్యైవనిష్కృతిరియం సర్వాఘౌఘనికృంతనీ।బాలంతం
స్వామినేదత్వాపశ్చాత్తాపసమన్వితః। బ్రాహ్మణేతప్తకృచ్ఛ్రంస్యాత్పరాకం
క్షత్రియేస్మృతం।వైశ్యేచయావకంప్రోక్తం పాదజేవపనంస్మృతం। ఏతత్స్వ
నదానవిషయం అదత్వాచేద్విశేషమాహ॥ జాబాలిః శ్లో॥ అదత్వాస్వా
మినేబాలం చాంద్రంవిప్రేప్రచోదితం। క్షత్రియేతప్తకృచ్ఛ్రంస్యా ద్వైశ్యేపా
రాకమీరితం॥పాదజేపంచగవ్యంచ వపనంచశిరోరుహాం। క్షత్రియవైశ్యయోః
పారక్యే బాలహరణేవిప్రోక్తప్రాయశ్చిత్తాద్ద్విగుణం। శూద్రస్యహస్తచ్ఛే
దః। భూషణాపహరణేపాదచ్ఛేదశ్చ । ఏతత్ స్త్రీణామర్ధముక్తం ॥ ఇతి
హేమాద్రివిరచితే బాలహరణప్రాయశ్చిత్తం॥అథకన్యాహరణప్రాయశ్చిత్త

=*కన్యాహరణప్రాయశ్చిత్తమ్=

మాహ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ కన్యాంసురూపిణీంవిప్రో భూషణైర్భూ
షితాంసతీం।చోరబుద్ధ్యాహరేత్పాపీ నరకంయాతిదారుణం।తదంతేభువమా
సాద్యభిల్లరూపీసజాయతే॥ గాలవః॥ శ్లో ॥ విప్రోయఃకన్యకారత్నం సర్వ
భూషణభూషితం।విప్రజంబాహుజాజ్జాతం పాదజాద్వావిశేషతః ॥ ముషి
త్వాదుష్టసంగేన పరవాక్యానుసారతః। నసత్యనరకాదూర్ధ్వ యః పునరాగమ
నంభవేత్।కథంచిద్భువమాసాద్యజాయతేభిల్లజన్మవాన్॥పరాశరః శ్లో॥పూ
ర్వజఃకులజాంకన్యాం పిత్రోర్గేహనివర్తినీం। హృత్వాకామాతురోనిత్యం
నతస్యపునరుద్భవః।చండాలజన్మసంప్రాప్య బ్రహ్మహేవశ్వసన్నృప॥దత్వా
తాంస్వామినేపశ్చాచ్ఛుద్ధశ్చాంద్రాయణవ్రతాత్।అదత్వాపునరప్యేనాంసప
శ్చాత్తాపవాన్ద్విజః॥ మహాచాంద్రాయణంకృత్వా పంచగవ్యమనంతరం।
తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాగతిరస్తిహి॥ రాజకన్యాహరేణాయంతప్తం

విట్శూద్రకన్యయోః॥ హరేహరణ ఇత్యర్థః॥ శ్లో॥ రాజా విప్రసుతాదానే ద్విగుణం విప్రచోదితాత్। వైశ్యో విప్రసుతాం హృత్వా రాజవన్మునిచోదితం॥ శూద్రోహరేద్విప్రకన్యాం కారీషవధమర్హతి॥ తత్తత్ స్త్రీణామర్ధం ప్రాయశ్చిత్తమ్॥ ఇతి హేమాద్రౌ కన్యాహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ నారీహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ విప్రస్సతీం స్వకులజాం విప్రపత్నీం హరే

—*నారీహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ద్యది॥ బోధయిత్వా సువార్తాభిరుత పాపధియా బలాత్ ॥ తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి కారీషదహనాదృతే॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ అనంగీకారిణీం సాధ్వీం విప్రపత్నీం ద్విజః ఖలః॥ బోధయిత్వా సువార్తాభిశ్చోరబుద్ధ్యా హరేద్యది। రాజా తం దండయేత్పశ్చాత్కారీషదహనాదిభిః। గాలవః॥ శ్లో॥ అనంగీకారిణీం విప్రపత్నీం సాధ్వీం ద్విజోహరేత్। సంసర్గే వృషణచ్ఛేదస్స్వభావేన తదర్పణే॥ కేశసంవపనం కృత్వా తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం చరేత్ ॥ రహస్యేనాముపాగృహ్ణన్ చాంద్రాయణమథాచరేత్॥ ఏతత్సకృద్విషయం॥ అభ్యాసే ద్విగుణం॥ అత్యంతాభ్యాసే కారీషవధ ఏవ నాన్యత్॥ మనుః॥ శ్లో॥ క్షత్రియో వైశ్యజాతిర్వా బలాద్బ్రాహ్మణసుందరీం॥ ముషిత్వా రౌరవం యాతి వధః కారీషవహ్నినా ॥ ఏవం చేచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి మాసల్యం పాదజేస్స్మృతం। విప్రస్య క్షత్రియవైశ్యనారీహరణే చాంద్రద్వయం। చాంద్రం శూద్రాంగనాహరణే ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే నారీహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ పురుషహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ విప్రో హరేత్పరం

=*పురుషహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.

మర్త్యాన్ మున్మత్తం మంత్రభేషజైః ॥ దేశాద్దేశాంతరం గత్వా సవిప్రో నరకం వ్రజేత్॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ విప్రః పరం నరం హృత్వా భ్రామయిత్వౌషధాదిభిః। దేశాద్దేశం గతః పశ్చాద్దత్వా తం పునరాదరాత్ । కుర్యాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రం మనూదితం॥ అనర్పయిత్వా తం మూఢశ్చాంద్రాయణమథాచరేత్॥ విప్రస్తు క్షత్రియం వైశ్యం హృత్వా మంత్రవిధానతః। పునర్దత్వా ప్రాకృతం స్యాదన్యథా చాంద్రమీరితం। క్షత్రియవైశ్యయోః బ్రాహ్మణహరణే విప్రాద్ద్విగుణం వ్రతం ॥ శూద్రస్య మాసల్యం। తత్ స్త్రీణామర్ధం వేదితవ్యం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పురుషహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ వేశ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ భోగాసక్తస్తు యో వేశ్యాం విప్రః పాపపరాయణః ।

—*వేశ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

రమేత్తాంయదిదుష్టాత్మా మహాంతంనరకంవ్రజేత్॥గాలవః॥ శ్లో॥వేశ్యాంవిప్రస్సతీంత్యక్త్వాస్వభార్యాంమన్మథాతురః। ఔషధైర్బహుభిర్మాసైర్ద్రవ్యంచయిత్వాహరేద్యది। సమహాపాపమాసాద్య షండోభూయాద్భవస్థలే। తస్యైవనిష్కృతిర్నాస్తి జ్ఞాత్వాయదిహరేదిమాం॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ వేశ్యాంహరేద్యదావిప్రోవంచయిత్వాపథైర్బలాత్॥ రాజ్ఞాదండ్యశ్శతంరూప్యం రతిస్తస్యనచేద్యది॥ తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం మహాసాంతపనంస్మృతం॥ ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తంహరణమాత్రేపివేచనీయం। తత్రతస్యరతిర్యదితస్య విశేషమాహ॥ అంగిరాః॥ శ్లో॥ వేశ్యాయాహరణేరాజన్ మహాసాంతపనంవిదుః॥ తత్రైవరమమాణస్యచాంద్రంశుద్ధిప్రదంతదా॥ క్షత్రియద్విగుణంప్రోక్తం వణిక్ క్షత్రియవచ్చరేత్॥ శూద్రోదండ్యశ్శతంరూప్యం విప్రేభ్యస్సపతిష్యతి। విప్రః వేశ్యాంహృత్వా తత్రక్రీడాసక్తశ్చేత్సంవత్సరాదూర్ధ్వంపతితోభవతి।అస్యాత్స్పష్టం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే వేశ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథదాసీహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ దాసీంకామాతురో

—*దాసీహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

యస్తు పూర్వజోధర్మముత్సృజన్। హరేత్సనరకస్థాయీ యావదాభూతసంప్లవం॥ జాతుకర్ణిః॥ శ్లో॥ విప్రోలోభాతురోదాసీం స్వధర్మంసంపరిత్యజన్॥ వంచయిత్వాపథైర్వాక్యైర్హరేద్యదిసపాపధీః॥ మృత్వానరకమాసాద్య భవేద్భ్వినిరింద్రియః॥ చతుస్త్రింశన్మతే॥ శ్లో॥ యదివిప్రోహరేద్దాసీం వంచయిత్వాపథైర్బలాత్॥ సగచ్ఛేన్నరకంఘోరం కాలసూత్రంసుదారుణం॥దాసీహర్తుర్వేశ్యాహర్తృవిప్రస్యప్రాయశ్చిత్తముక్తం। తత్సర్వస్వహరణం భోగంవిచార్యకుర్యాత్। రాజన్యవైశ్యయోఃపూర్వవదుక్తం। శూద్రస్యచ తత్తత్ స్త్రీణాంచదాసీహరణే తత్తదర్థమానేనవేదితవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే దాసీహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ శయ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ విప్రశ్చక్షత్రియోవైశ్యః పార

—*శయ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

క్యంతల్పమాహరేత్॥ సోపస్కరంమహామూల్యం సఖట్వంభోగలోలుపః। యమలోకముపాగమ్య అంగారశయనంవ్రజేత్॥ తతోభువముపాగమ్య పృష్ఠదేశేవ్రణీభవేత్॥ దేవలః। శ్లో॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్య స్తల్పం

సోపస్కరం హరేత్ ॥ మహాధనం సఖట్వాంచ చోరబుద్ధ్యాబలాదిహ । సోం తే కృతాంతవశగో వ్రజేదంగారతల్పతాం। నతస్య పునరావృత్తిః పృష్ఠవ్రణభయాదిహ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ త్రయోవర్ణాస్స్వధర్మాదీన్ త్యక్త్వాతల్పం మహాధనం।సోపస్కరం హరేయుస్తే యమలోకే సుదారుణం।అంగారశయనం గత్వా పశ్చాత్పృష్ఠవ్రణా భవేత్॥ భవేయురిత్యర్థః॥ శ్లో॥ తేషాం దోషవినాశాయ ప్రాయశ్చిత్తం ప్రజాపతిః॥ప్రాహ చాంద్రం పరాకం చ తప్తం చైవ యథాక్రమం। తత్తత్ స్త్రీణాం తదర్థం స్యాచ్ఛూద్రం దండ్యాచ్చ పూర్వవత్॥ఇతి హేమాద్రౌ శయ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథయానహరణప్రాయ

—❊యానహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.❊—

శ్చిత్తమాహ॥గౌతమః॥ శ్లో॥ ఆందోళికాం యదావిప్రశ్చతురంతం వితతః।మనుష్యవాహ్యం యానం చ దారుచిత్రవిభూషితం।హృత్వా పాపధియా పాపీ నరకం యాతి దారుణం।సవై భువముపాగమ్య వక్రవాక్ పృష్ఠదేశతః॥ శ్లో॥పరాశరః॥ యానమాందోళికాదీన్వా పారక్యం భోగతృష్ణయా॥ విప్రో హృత్వా మహద్దుఃఖమనుభూయ భువస్థలే।పృష్ఠదేశే సదా వక్రీ జాయతే వర్ణగర్హితః॥తస్య దోషవిముక్త్యర్థం ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్॥ఏతత్పునర్దానవిషయం। అదత్వా ప్రాజాపత్యద్వయం వేదితవ్యం।క్షత్రియవైశ్యయోరేవ మేవ శూద్రస్తు తద్ద్రవ్యం స్వామినే దాపయిత్వా శతరూప్యేణ దండ్యః॥ తత్తత్ స్త్రీణాం తత్తదర్ధం యథాక్రమం వేదితవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే యానహరణప్రాయశ్చిత్తం॥అథోపా

—❊ఉపానద్ధరణప్రాయశ్చిత్తమ్❊.—

నద్ధరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ఉపానత్పాదుకే రాజన్ పారక్యే యో హరేద్ద్విజః ॥ సచండాలసమో భూత్వా కంటకాస్తరణం వ్రజేత్॥ యమః॥ శ్లో॥ఉపానత్పాదుకే యస్తు పరకీయే ద్విజో హరేత్ । కంటకాస్తరణం గత్వా పాదశూలీ భవేద్భువి॥ మరీచిః॥ శ్లో ॥ యో విప్రః పాపమజ్ఞాత్వా ఉపానత్పాదుకే హరేత్॥ యమలోకముపాగమ్య శయనం కంటకోపరి। భజేదితి శేషః॥ శ్లో ॥ సతు దేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ।ఏతదదాతృవిషయం॥ దత్వా పంచగవ్యభక్షణం॥క్షత్రియాదీనామేవం । తత్తత్ స్త్రీణాం పూర్వవదర్ధం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఉపానద్ధరణప్రాయశ్చిత్తం॥అథ ఛత్రహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఛత్రం ద్విజో హరేద్యస్తు

—※ఛత్రహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

మహాతపనివారణం। యమప్రీతికరంపుణ్యంసర్వసౌఖ్యప్రదాయకం। మార్కండేయః॥శ్లో॥ పారక్యంపుణ్యదంసర్వసౌఖ్యదాయిమహాధనం । తద్విహాయదిముష్ణాతి హృనాథారోభవేద్భువి॥ శివరహస్యే॥ శ్లో॥ మహామూల్యంమహాసౌఖ్యప్రదంన్యాణాంద్విజోహరేత్॥ ఛత్రముష్ణహరంపుణ్యం నరకంయాతిదారుణం॥ అనాథారోభవేద్భూమౌ సర్వజంతువిగర్హితః॥ తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నా భూపతేలోకపావనీ॥ వస్త్రాన్వితేపరాకస్స్యాత్ శతకీపణః సంవృతే।యావకంతాళపత్రైశ్చ నిర్మితేరాజవల్లభ। పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాత్పునర్దత్త్వాతుతద్ధనం।అదానేద్విగుణంప్రోక్తం క్షత్రియాణామిదంవ్రతం। తత్తత్ స్త్రీణామిదంజ్ఞేయం ప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఛత్రహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ చామరహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—※చామరహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

గౌతమః॥ శ్లో॥ చామరంసర్వభూతానాం దేవానామపితుష్టిదం॥ రాజయోగ్యంహరేద్విప్రస్సద్యోగచ్ఛేద్యమాలయం॥ దేవలః॥ శ్లో॥ చామరంసర్వభూతానాం దేవానాంభూపతేరపి।రాజచిహ్నంహరేద్విప్రసద్యోభవతినారకీ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ భూపతీనాంచదేవానాం నృణాంతాపాపహారియత్। చామరంహరతేవిప్ర స్సద్యోయమపురంవ్రజేత్ ॥ దేవానాంహరణే చాంద్రం ప్రాజాపత్యంచభూపతేః।భూతానాంహరణేసద్యో యావకంవ్రతమాచరేత్॥ ఏతత్రప్రత్యర్పణవిషయం॥ అన్యథాద్విగుణంసర్వేషాం వర్ణానాం స్త్రీణామపి।చిత్రసంగతవ్యజనహరణేపి ప్రాయశ్చిత్తమేవంకర్తవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే చామరహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథపుష్పహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ వసిష్ఠః॥ శ్లో॥ ఆరామేపుష్పహర్తారో దేవపూజార్థ

—※పుష్పహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

కల్పితే।యావంత్యత్రైవపుష్పాణి సుగంధీనిమహాంత్యపి ॥ తావద్వర్షసహస్రాణి యమలోకంసమశ్నుతే॥పునర్భూమిగతఃపాపీ జాయతేవక్రనాసికః॥ హారీతః॥ శ్లో॥ పారక్యానిప్రసూనాని యోహరేద్విప్రవల్లభః।మహాంతంనరకంగత్వా జాయతేరంధ్రనాసికః॥ మహారాజవిజయే॥ శ్లో॥ పుష్పజాలంహిపారక్యం దేవపూజార్థమాదరాత్। సుగంధికరవీరాది హృత్వావిప్రస్సపాపభాక్॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తం పారాశర్యర్షిణాధునా॥దేవద్రవ్యా

పహరణే చాంద్రంవత్సరసేవనాత్। పరాకంబ్రహ్మనిర్మాణే కాయంక్షత్రియవైశ్యయోః॥ క్షత్రియవైశ్యనిర్మాణే ఆరామే ప్రాజాపత్యమిత్యర్థః॥ క్షత్రియవైశ్యయోః స్త్రీణామపి పూర్వవద్యోజనీయం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే

—*ఫలహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

పుష్పహరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథఫలహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః ॥ శ్లో॥ కదళీంమాతులుంగంచ నారికేళంచ పానసం। ద్రాక్షాఖర్జూరజంబీరచూతజంబూఫలానిచ॥ హృత్వా విప్రస్తు పారక్యంభుక్త్వానరకమశ్నుతే। పునర్భువముపాగమ్య ఫలహీనోఽథజాయతే॥ జాబాలిః శ్లో ॥ ఫలానివివిధానీహ దేవప్రీతికరాణివై। ముష్ణాతియోద్విజోలోభాన్నరకేవాసమశ్నుతే॥ భువస్థలముపాగమ్య ఫలహీనోవృథాభవేత్॥ రాజవిజయే ॥ శ్లో॥ నానావిధంఫలంవిప్రః పరకీయంమనోహరం। తత్రహృత్వామహాపాపీనరకేవాసమశ్నుతే॥ ఫలహీనోభవేల్లోకే తస్మాత్తేయంనకారయేత్। ఋతుత్రయేపరాకంస్యాద్వత్సరేచాంద్రముచ్యతే॥ పంచగవ్యంపునః పేయం నాస్యథామునిచోదితం। క్షత్రియవైశ్యయోరేతద్ద్విగుణం॥ తత్తత్ స్త్రీణాంపూర్వవద్విజ్ఞేయం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఫలహరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథకందాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

═*కందాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*═

దేవలః॥ శ్లో॥ సూరణంశృంగిబేరంచ హారిద్రాంమూలకంతథా। అన్యానిమూలవస్తూని దేవయోగ్యానియానిచ॥ విప్రోముషిత్వాలోభేన తేనయద్యత్సమాచరేత్। తత్సర్వంస్వామినఃప్రోక్తం దోషవానిహజాయతే॥ హారీతః॥ శ్లో॥ సూరణంశృంగిబేరంచ హారిద్రాంమూలకంతథా। అన్యానిమూలవస్తూని పారక్యానిద్విజోయది ॥ హరేన్నరకమాప్నోతి పాపయోనిషుజాయతే ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ సూరణంశృంగిబేరంచ హారిద్రంమూలకంతథా। ముస్తామన్యానిమూలాని విప్రోముష్ణాతికామతః । అల్పద్రవ్యేద్విజస్తేయీ దోషబాహుళ్యమాప్నుయాత్॥ పలద్వయంయదిభవేత్పారక్యం మూలకంహృతం। తత్పునస్స్వామినేదత్వా జపేదష్టోత్తరంశతం ॥ దశాదిశతపర్యంత మూలద్రవ్యాపహారవాన్। అదత్వాస్వామినస్తేయీ అయుతంజపమాచరేత్॥ తతశ్శుద్ధోద్విజోలోకే హ్యన్యథాపాపభాగ్భవేత్॥ తథాహాపస్తంబః ॥ ఏధోదకమూలపుష్పఫలగంధగ్రాహే చౌరఇతివాచాబాధ్యతఇతి ॥ ఎతదేకవారమల్పస్తేయవిషయం॥ తతోఽధికేతూక్తప్రాయశ్చిత్తమేవ॥ క్షత్రియవైశ్యయోఃపూర్వ

వద్వేదితవ్యం॥ స్త్రీణామర్ధార్ధన్యాయేన యోజనీయం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే॥ మూలహరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ కోశహరణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*కోశహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.—

దేవలః॥శ్లో॥ అలాబుంఘృతకోశంచ వృంతాకం శిగ్రుజం తథా। పటోలం కారవల్లీం చ కూశ్మాండం చూతసంభవం॥ తథైవ తింత్రిణీకోశం కపిత్థం కదళీం తథా। ఏవమాదీని కోశాని హృత్వా పాపమవాప్నుయాత్ ॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం స్వగృహ్యోక్తవిధానతః। మహావ్యాహృతిభిర్హోమః పంచగవ్యం పిబేత్తదా ॥ ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి అభ్యాసే ద్విగుణం చరేత్ ।ఏతదల్పకోశహరణవిషయం। బహుకోశహరణే ద్విగుణం ప్రాయశ్చిత్తం। స్త్రీణాం తదర్ధం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కోశహరణప్రాయశ్చిత్తం। అథ శాకహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ఉపో

—*శాకహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

దక్యాది శాకాని అరణ్యగ్రామజాన్యపి। నానానామాని శాకాని నానావర్ణాని - పూర్వజః॥ యదాలోభాదపహరేన్మహాశోకమవాప్నుయాత్ । భారమాత్రే మహాపాప మితరే ష్వల్పపాపభాక్ ॥ గౌతమః॥ శ్లో ॥ శాకాని బహురూపాణి నానానామాని వర్ణతః। నానావిధానిచ హరన్మహాశోకమవాప్నుయాత్ ॥ భారమాత్రే మహాపాప మితరే శోకభాగ్భవేత్ ॥ ప్రాజాపత్యం భారమాత్రే పంచగవ్యమథాల్పకే॥ బహువారే తు చాంద్రం స్యాద్వత్సరే విప్రహా భవేత్॥ స్త్రీణాం రాజన్యవైశ్యయోస్సర్వత్ర పూర్వోక్తం వేదితవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే శాకహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ పర్ణహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ। మార్కండేయః॥ కదళీమధుపర్ణాని తాంబూలీనామథాపివా॥

—*పర్ణహరణప్రాయశ్చిత్తం.*—

పరకీయాని పర్ణాని పలాశాని విశేషతః॥ గ్రామ్యాణ్యారణ్యజానీహ విప్రో హృత్వాతు పాతకీ ॥ మహారాజవిజయే॥శ్లో ॥ పరకీయాని పర్ణాని గ్రామ్యాణ్యారణ్యజాన్యపి। కదళీమధుపర్ణాని తాంబూలీనాం విశేషతః అన్యాని పర్ణజాలాని విప్రో హృత్వా భవేత్ఖలః ॥ భారమాత్రే పరాకం స్యాద్వత్సరం స్తేయసంభవే॥ ఇతరే పంచగవ్యం స్యాత్ ప్రాజాపత్యం తు వత్సరే। స్త్ర్యాదీనాం పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పర్ణహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథేంధనాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥శ్లో॥ ఇంధనం దారుకాష్ఠం వా సమి

—*ఇంధనాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

థాదర్భాన్సంచయాన్॥స్రుక్స్రువాదీని పాత్రాణియజ్ఞసాధనహేతవే।యూ
పస్తంభంచారణింవాపరకీయంద్విజోహరేత్ ॥ సగత్వానరకంఘోరం కృమి
స్సమిధపూరితః॥ తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నా మహాపాపప్రణాశినీ॥ఇధ్మసంగ్రహ
ణేరాజన్ శతమష్టోత్తరంజపేత్॥ స్రుక్స్రువాదిషుపారాక మరణ్యాంత ప్ర
మీరితం॥ యూపస్తంభేషుచాంద్రంస్యా దింధనేగవ్యభక్షణం।దర్భేషుభార
మాత్రేషు ప్రాజాపత్యంవిధీయతే।స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్ ॥ ఇతిహేమాద్రివి
రచితే ఇంధనాదిహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథజలహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

=*జలహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*=

మనుః॥ శ్లో॥పరకీయంజలంవిప్రః కేదారార్థంహరేద్యది॥ ఆరామపోషణార్థా
ర్థాయహ్యథవాశాకవృద్ధయే । సఏవనరకంగత్వా మండూకోజాయతేభువి॥
గాలవః శ్లో॥ఆరామపోషణార్థంవా కేదారార్థంజలంహరేత్॥పరకీయంద్విజో
యస్తు తస్యైవరకేస్థితిః॥తదంతేభువమాసాద్య మండూకోజాయతేమహాన్॥
తస్యదోషోపశాంత్యర్థంప్రాయశ్చిత్తముదీరితం।ఏకేహ్నిశగాయత్రీ మాసే
తద్దశధాస్మృతం॥ వత్సరేత్వయుతంప్రోక్తం తతఊర్ధ్వంననిష్కృతిః।తృషా
ర్తోయదిఃక్రోయంతావన్మాత్రంహరేద్యది।పీత్వాపశ్చాద్విచార్యాథశతంనామ
త్రయంజపేత్॥స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేజలహరణప్రా
యశ్చిత్తం॥ అథభక్ష్యభోజ్యహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥అపూ

—*భక్ష్యభోజ్యహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

పంమాషసంభూతంతథాముద్గసముద్భవం।గోధూమానాంవికారాణి భక్ష్యా
ణివివిధానిచ।సంయావంపరమాన్నంచచిత్రాన్నానిరుచీనిచచోష్యంలేహ్యంచ
పేయంచ చిత్రశాకానియానిచ।పరకీయంద్విజోమోహాత్ జిహ్వాచాపల్యతోహ
రేత్।తస్యైవజిహ్వాపతతియ యమలోకేసుదారుణే।సపశ్చాద్భువమాసాద్య
వాయసస్స్యాన్నసంశయః॥జాబాలిః॥ శ్లో॥ గోధూమసంభవంచైవ తథామా
షోద్భవంరుచి।ముద్గసంభవమన్యచ్చ తథాక్షీరసముద్భవం । సంయావంపర
మాన్నంచ చిత్రాన్నానిరుచీనిచ।పిష్టరూపాణియావంతితథాఫలసముద్భవం।
తైలపక్వంక్షీరపక్వం గుడపక్వంతథైవచ॥చోష్యంలేహ్యంచపేయంచచిత్రశా
కానియానిచ।పరకీయానియోవిప్రో జిహ్వాచాపల్యవాన్హరేత్ ॥ తస్యైవజి
హ్వాచ్ఛిన్నాస్స్యాద్యమదూతైర్భయంకరైః।తదంతేభువమాసాద్య వాయసత్వ

మవాప్నుయాత్॥ తస్యైవనిష్కృతిరియం కథితామునిపుంగవైః । భక్ష్యాప
హారణేకుర్యా త్సంపూర్ణైచపరాకకం ॥ అల్పేశతంసహస్రంచజపేన్నియమ
పూర్వకం।గాయత్రీమితిశేషః॥ శ్లో ॥ అన్నస్తేయీచచిత్రాన్నె సంపూర్ణే
త ప్తమాచరేత్।పేయేచోష్యేచలేహ్యేచ సంపూర్ణేయావకంచరేత్।ఏతై
శ్శుద్ధిమవాప్నోతి పునర్జాత్వాస్మరేద్ధరిం ॥ స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్ ॥ ఇతి

—*రుద్రాక్షక్రముకహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

హేమాద్రివిరచితే భక్ష్యభోజ్యహరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ రుద్రాక్షక్రము
కహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ రుద్రాక్షాన్ క్రముకాన్మోహా
త్పరకీయాన్ ద్విజోహరేత్ । సద్యఏవద్విజన్మాసౌ శివద్రోహీప్రజాయతే ॥
మహాంతంనరకంగత్వా జాయతేభువిపేటకః॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥క్రము
కానుతరుద్రాక్షాన్ పరకీయాన్ద్విజాధమః ॥ క్రయవిక్రయలోభేనహరేద్యా
దిభువస్థలే।సద్యఏవమహాపాపీ యమలోకంసమశ్నుతే । పశ్చాద్భువిసపాపీ
యాన్ జాయతేపిటకాకృతిః।ప్రాయశ్చిత్తమిదంబ్రహ్మన్ పారాశర్యేణభా
షితం।శతాదూర్ధ్వంతురుద్రాక్షాన్ హృత్వాచాంద్రద్వయంచరేత్। శతేప
రాకమల్పేతు గాయత్రీజపమాచరేత్। శతాదూర్ధ్వంసహస్రాంతం క్రము
కంయోహరేద్ద్విజః।ప్రాజాపత్యంచచాంద్రంచ యోజయేత్సయథాక్రమం ॥
అతఊర్ధ్వంమహాపాపీ నిష్కృతిర్నైవవిద్యతే ॥ స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్ ॥
ఇతి హేమాద్రివిరచితే రుద్రాక్షక్రముకహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ గుడ

—*గుడహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

హరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ గుడమల్పంతుభారం
వా పారక్యంయోద్విజోహరేత్। నతస్యపునరావృత్తి ర్యమలోకాత్కదాచ
న। తదంతేభువమాసాద్య జాయతేమధువృక్షకః ॥పరాశరః॥ శ్లో ॥ యోవి
ప్రోధనలోభేన పరకీయంగుడంహరేత్। అల్పంవాభారమాత్రంవా సవిప్రోన
రకంవ్రజేత్।భువిస్థావరతామేత్య తిష్ఠత్యాచంద్రతారకం। భారప్రమాణం
పూర్వముక్తమ్॥ శ్లో॥ అల్పేగుడేపరాకంస్యా ద్భారేచాంద్రముదాహృతం॥
ఏవంవైవత్సరాదూర్ధ్వం పతితస్స్యాన్నసంశయః॥స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్॥

—*క్షీరహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ఇతి హేమాద్రివిరచితే గుడస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ క్షీరహరణప్రా
యశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ పారక్యమగ్నిహోత్రార్థ మానీతంక్షీర

ముత్తమ్ । ద్విజాతిర్ద్రవ్యలోభేన ముషిత్వా పాపమశ్నుతే ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ పారక్యమగ్నిహోత్రార్థమానీతంతుద్విజో బలాత్ । ముషిత్వాపాప బాహుళ్య మనుభూయభువస్థలె । పశుహీనో భవేత్స్వాపీ కృతఘ్నకర్ణవహ త్స్వరణ । ప్రాయశ్చిత్తమిదంకృత్వా శుద్ధో భవతినిశ్చయః ॥ ఉపోష్యరజనీ మేకాం పరేద్యుర్గోజలంపిబేత్॥ఏతదేకవారవిషయమ్।అభ్యాసేద్విగుణం।వత్స

—*దధ్యాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

రాంతేచాంద్రాయణం। స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే క్షీరహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ దధ్యాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గౌత మః॥ శ్లో ॥ దధితక్రంమధుద్రవ్యం పారక్యంఘృతమేవవా।నవనీతంద్విజో హృ త్వా నరకంయాతి దారుణం । పునర్భవముపాగమ్య పాషాణత్వమవాప్ను యాత్ ॥ జాబాలిః॥శ్లో॥పారక్యందధితక్రంవా నవనీతంఘృతంమధు॥ దేవతా ర్థంద్విజార్థంవా పిత్రర్థంవాగృహేస్థితం।ద్విజో లోభాతురో యస్తు హరే త్తచ్చోరలీలయా।మహాంతంనరకంగత్వా భువిపాషాణవద్ధ్రువం ॥ ఏకవారే దశజపేత్తక్రే దధ్ని ద్విజోత్తమః॥ నవనీతే మధుద్రవ్యే శతమష్టోత్తరంజపేత్। ద్వివారే తుసహస్రంస్యాద్బహువారేఽయుతంస్మృతం॥ ఘృతే విశేషమాహ॥ శ్లో॥ పలద్వయేసహస్రం స్యాదయుతంశతసంఖ్యయా ।శతాదూర్ధ్వంమహాదే వ్యా లక్షమాత్రేణశుద్ధ్యతి।సంవత్సరాదూర్ధ్వంపతితప్రాయశ్చిత్తమ్।స్త్ర్యా దీనాంపూర్వవత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే దధ్యాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథత్రికటుకహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో॥ మరీచింపిప్పలీం

—*త్రికటుకహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శుంఠీం సర్వరోగహరంపరం॥ సర్వపాపహరందేవి పారక్యంయోహరేద్ద్విజః॥ నతస్యపునరావృత్తి ర్యమలోకాత్కదాచన॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ మరీచిం పిప్పలీంశుంఠీం సర్వరోగహరంపరం।సర్వపాపహరంపుణ్య మపవర్గఫలప్ర దం। ముషిత్వాయో భవేత్స్వాపీ మహాంతంనరకంవ్రజేత్ ॥ పలద్వయేపరాకం స్యాత్ప్రాజాపత్యందశాత్మకే । శతేపలేచచాంద్రంస్యాత్సహస్రే స్తేయభా గ్భవేత్ । త్రికటుకపలసహస్రస్తేయే సువర్ణస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి । స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే త్రికటుక హరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథరసౌషధహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కం డేయః॥ శ్లో॥ పూర్ణచంద్రోదయంచైవ వసంతకుసుమాకరం। ఆనందభై

—*రసౌషధహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

రసంచైవ మృగాంకంరాజపూర్వకం। భూపతించాగ్నిపుత్రంచ స్వర్ణభస్మ తథైవచ।జ్వరాంకుశంవిదాహంచ తదాగ్రహణివాటకం । అన్యాన్యౌషధ జాలాని శంభువీర్యోద్భవానిచ। గంధకంపార్వతీబీజం సిందూరంహరితాలకం। అభ్రకంతాళకంచైవ కుసుమంచాశ్మసంభవం ॥ లాక్షాతైలంచాశ్వగంధం కూశ్మాండకఘృతంతథా। చించాదిలేహనంచైవ పిప్పల్యాదిఘృతంతథా।ఏతే ష్వన్యతమంహృత్వా ద్విజశ్చండాలతాంవ్రజేత్ । ఏతేషురసౌషధేషుమధ్యేఏ కంవాపియోహరేత్తత్రప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ రసౌషధానియో హృత్వాద్విజఃపాపం విదన్నపి। స్తేయదోషోపశాంత్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తము దీరితం।ప్రాజాపత్యానిషణ్మాత్రే స్వర్ణమాత్రేవిధుంచరేత్।పలమాత్రేభు వఃక్రాంతిం ద్విపలేపతితోభవేత్॥ భువఃక్రాంతింభూప్రదక్షిణం।ఘృతాదిషు స్త్ర్యాదీనామేవంవేదితవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రసౌషధహరణప్రా యశ్చిత్తమ్॥ అథగృహోపకరణహరణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ గౌతమః॥

—*గృహోపకరణహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్లో॥ ముసలందృషదంచైవ హ్యుపలంచాప్యులూఖలం। ఘటట్టంవేణుపాత్రంచ శూర్పంచామతథైవచ।బృహత్ఫలంచనిశ్రేణి మృన్మయంభాండమేవచ। దారు పాత్రంకుందళినీం యోహరేద్ద్విజనాయకః।తస్యాన్యానిమృతిర్నాస్తి పున స్సంస్కారకర్మణః॥పునస్సంస్కారఇతిపటగర్భప్రకారః॥ తదాహ దేవలః॥ శ్లో॥ యత్రయత్రపునఃకర్మ మునిభిఃపరికీర్తితం ॥ తత్రైవపటగర్భస్స్యా ద్విరజాహోమఏవచ॥ బ్రహ్మోపదేశో గాయత్రీ పంచగవ్యమతః పరం। వా హ్నిత్రయోదశంచైవ పునస్సంస్కారఉచ్యతే॥తదాహమనుః॥ శ్లో ॥ మునిభిర్య ప్రచోక్తస్స్యాత్పునస్సంస్కారఆదరాత్। పటగర్భవిధానేన తత్ర తత్రైవ కారయేత్।యజ్ఞోపవీతద్వితయంగాయత్రీదానమేవచ।బ్రహ్మోపదేశోవిహి తఃపంచగవ్యమనంతరం।ఔపాసనంప్రకర్తవ్యంపునఃకర్మనివృత్తయే। యత్ర యత్రపునఃకర్మేతిషోడశమహాదానేషూక్తం।తత్రతత్రతత్స్థానప్రతిగ్రహేపటగ

—*శస్త్రాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ర్భవిధానేనసర్వంకుర్యాత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే గృహోపకరణహరణ ప్రాయశ్చిత్తం అథశస్త్రాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥కుంతంఖ డ్గంచపరశుంభిండివాలంధనుస్తథా। శస్త్రంఛురికాంముసలంచక్రంఖేటకసంజ్ఞి

తం।తూణీరంభిండివాలంచగదాంచక్రంతథైవచ।కుంతంఖడ్గంచపరశుంశంకుం శల్యంధనుస్తథా।ఏతానిశస్త్రజాలానిహింసాహేతూనియోద్విజః।హరేన్నర కమాప్నోతికారుకోభువిజాయతే ॥ ఏతద్దోషాపశాంత్యర్థంప్రాయశ్చిత్తంస మాచరేత్।ప్రాజాపత్యంవిదిత్వాతు హ్యజ్ఞానాద్వ్యాముకంచరేత్।పశ్చాద్ధిపం చగవ్యస్యప్రాశనంవిధిపూర్వకం।తత్తత్కృత్వాద్విజశ్శుద్ధ్యక్షత్రియోపీయదా హరేత్ । విప్రస్యద్విగుణంకుర్యాత్ క్షత్రియఃపాపశాంతయే। స్త్రీణామర్ధంవే దితవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే శస్త్రాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథమా ర్గనిరోధప్రాయశ్చిత్తమాహ।దేవలః॥ శ్లో ॥ యోపిప్రఃపథిస్సార్థః మరణ్యే

—*మార్గనిరోధప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

మార్గమధ్యతః।వస్త్రంధాన్యంధనంతామ్రపాత్రాదికమథాహరేత్। యమ లోకంసగత్వాశు కాలసూత్రమవాప్నుయాత్ । తదంతేభువమాసాద్య భిల్ల జాతిత్వమాప్నుయాత్॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ విప్రోమరిన్నుచైస్సార్థః మరణ్యేమార్గరోధకృత్ ॥ వస్త్రంధాన్యంధనం తామ్రపాత్రాదికమథా హరేత్॥ సవిప్రోయమలోకేతు మహద్భయమవాప్యచ। భువమాసాద్యపా పాత్మా భిల్లజాతిఃప్రజాయతే। తస్యదోషోపశాంత్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తమిదం స్మృతం।ఏకత్రదివసేరాజన్ ప్రాజాపత్యముదీరితం । మాసేచాందమ్నృతా ప్రోక్తం మహాచాంద్రంమునీశ్వరైః।వత్సరాంతేమునిశ్రేష్ఠ సువర్ణస్తేయమా ప్నుయాత్॥ వత్సరాంతేసువర్ణస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి। క్షత్రియాదీనాంపూర్వవత్॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే మార్గనిరోధ ప్రాయ శ్చిత్తమ్॥ అథతటాకాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ తటాక

—*తటాకాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

కూపకాసారాన్ వనంక్షేత్రంద్విజోహరేత్॥ బలాద్వాచౌర్యరూపేణహీన మూల్యేనవానృప।తస్యావ్యానిష్కృతిర్నాస్తి యమలోకాత్కదాచన। తదం తేభువమాసాద్య జాయతేకుష్ఠిరోగవాన్॥ మాత్స్యే॥ శ్లో॥ వనంతటాకం కూపంవా కాసారంక్షేత్రమేవవా।పారక్యంయోద్విజోలోభాన్ముష్ణాతిద్రవ్య లోభతః॥ హీనమూల్యేనచౌర్యేణ బలాద్వాగ్రామణీతయా । నతస్యపునరా వృత్తిర్యమలోకాద్భయంకరాత్ ॥ తతోభువముపాగమ్య కుష్ఠిరోగీప్రజా యతే। తస్యవైనిష్కృతిరియం మునిభిఃపరికీర్తితా ॥ తప్తంసకృద్ద్విజోహ్యా త్వాపరాకంవత్సరేస్మృతం । అతఊర్ధ్వంశృణుష్వేదం స్వర్ణస్తేయాతిక

ధ్యతే॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వం స్తేయప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధ్యతీతి తాత్పర్యం॥ క్షత్రియాదీనాం పూర్వవత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే తటాకాదిహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ పరిదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

—*పరిదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్లో॥ గ్రామణీః ప్రాడ్వివాకశ్చ రాజద్వారేపురోహితః। మంత్రీరాజగృహే రాజన్ సర్వాధ్యక్షస్తథాగతః॥ ప్రజాభ్యః కార్యసిద్ధ్యర్థం మూల్యంభాగాహతః క్రమాత్। యోహరేత్సతతంపాపీ సవైనరకమశ్నుతే॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ మంత్రీరాజగృహే తాత రాజద్వారేపురోహితః। గ్రామణీః ప్రాడ్వివాకశ్చ గయాక్షేత్రాదిషుక్రమాత్॥ ప్రజాభ్యోమూల్యహారీయస్తాసాం కార్యాపివృద్ధయే। సఏవనరకస్థాయీ యావదాభూతసంప్లవం॥ తదంతే భువమాసాద్య మార్జారత్వమవాప్నుయాత్॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ రాజ్ఞోభారసముద్వాహీ ప్రాడ్వివాకః పురోహితః। గ్రామణీర్గ్రామమధ్యస్థశ్చత్వారఃపాపభాగినః॥ ప్రజాభ్యోఽనమాదాయ దద్యాద్దానాదికంద్విజః॥ నరకస్థానమాసాద్య మార్జారోజాయతేభువి। పాదంప్రతిగృహీత్వాభ్యస్తదర్ధంతత్పురోహితః॥ గ్రామణీస్సకలంపాపం మంత్రీకార్యానుసాధనే। తత్పాపం సకలంప్రాప్య యమకూపేనిమజ్జతి॥ గయాక్షేత్రాదిషుస్థిత్వా దర్శనార్థం ధనంహరేత్। దాతుస్సర్వాణిపాపాని తత్క్షణాదాప్నుయాత్ఖలః॥ ఏకవారేతుచాంద్రంస్యాద్రాజద్వారేపురోహితే। మహాచాంద్రంద్వివారేతు త్రివారేస్వర్ణహార్యసౌ॥ ప్రాక్తేనకస్యకథితా నిష్కృతిఃపాపహారిణీ। రూపకేపంచగవ్యంస్యాత్ప్రాజాపత్యంతునిష్కకే॥ స్వర్ణమాత్రేతుచాంద్రంస్యాత్తతోనాస్తీహనిష్కృతిః। పూర్వోక్తాశ్చత్వారస్తేతత్ప్రాయశ్చిత్తంపరిశోధ్యకృత్వాశుద్ధిమాప్నుయుః॥ వర్షాదూర్ధ్వంపతితాఏవపతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నుయుః॥ నోచేదశుద్ధాః। ధాన్యవస్త్రాదిగ్రహణేష్వేవమేవార్ధపాదక్రమేణయోజనీయం॥ క్షత్రియాదీనాంపూర్వవత్॥ ఇతి హేమాద్రివిర

—*కూటసాక్షిప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

చితే పరిదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ కూటసాక్షిప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ వ్యవహారేచకలహే ప్రాయశ్చిత్తాదికర్మసు। కూటసాక్ష్యంద్రవ్యలోభాద్యోవదేన్నృప॥ తస్యపుత్రాశ్చపౌత్రాశ్చతదానాశమవాప్నుయుః। యమలోకముపాగమ్య హ్యనుభూయమహద్భయం॥

పునర్భవముపాగమ్య పుత్రహీనోఽభిజాయతే ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ వ్యవహారేచకలహే ప్రాయశ్చిత్తాదికర్మసు । ధనంగృహీత్వా యోవిప్రః కూటసాక్ష్యంవదేత్ఖలః ॥ తస్యైవ పుత్రపౌత్రాశ్చ తదానష్టత్వమాప్నుయుః । యమలోకముపాగమ్య నిష్పుత్రత్వమవాప్నుయాత్ ॥ తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం మహాచాంద్రముదీరితం । ద్విజవాదేఽనృతముక్త్వా మహాచాంద్రం ప్రాయశ్చిత్తం॥ ధర్మశాస్త్రేష్వనృతముక్త్వా ప్రాజాపత్యంఇతరత్రకాయకృచ్ఛ్రం॥ తదాహమనుః॥ శ్లో॥ ద్విజవాదేమహాచాంద్రం ధర్మశాస్త్రేతదర్ధతః । ఇతరేషువివాదేషు కాయకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ॥ అనృతేతత్తత్కృచ్ఛ్రంస్యాన్మాసల్యంపాదజేస్మృతం।అథవారూపకశతంరాజాతందండయేత్సుధీః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కూటసాక్షిప్రాయశ్చితమ్॥ అథ పుస్తకాదిహరణ

—*పుస్తకాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥శ్లో॥ పుస్తకంఫలకంసూత్రం లేఖ్యంబంధనమేవవా।అపహరేద్ద్విజోయస్తు సమహాపాపమాప్నుయాత్॥ ధ్రువంలోకముపాగమ్య మూకోభవితుమర్హతి॥ మహానారదీయే॥ శ్లో ॥ లేఖ్యంసూత్రం బంధనంవా పుస్తకంఫలకంతథా। హరేద్యస్తుద్విజోలోభీ నరకంయాతిదారుణం॥ భూలోకంసముపాగమ్య మహామూకోభవేదిహ । తత్తద్ద్రవ్యంపునర్దత్వాపశ్చాత్తాపసమన్వితః ॥ ప్రాజాపత్యంచరేత్కృచ్ఛ్రంతదాదేహవిశుద్ధయే।ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతినాన్యథాశుద్ధిరిష్యతఇతి ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పుస్తకాది హరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ సాలగ్రామాదిహరణప్రాయశ్చిత్త

—*సాలగ్రామాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

మాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ సాలగ్రామంశైవలింగం ప్రతిమాంచక్రపాణినః।ఘంటాముపస్కరంవిప్రోయోహరేత్పాతకోత్తమః॥ దేవద్రోహీసవిజ్ఞేయస్సర్వధర్మబహిష్కృతః । మృత్వానరకమాప్నోతి జాయతేఘువిజారవాన్॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ సాలగ్రామంశైవలింగం ప్రతిమాంచక్రపాణినః । ఘంటాముపస్కరంవిప్రో యోహరేత్పాపబుద్ధిమాన్ ॥ నరకందారుణంగత్వా జాయతేఘువిజారవాన్।తస్యైవనిష్కృతిరియం కథితామునిపుంగవైః। సాలగ్రామేతుచాంద్రంస్యాచ్ఛివలింగేతథైవచ।రత్నలింగేమహాచాంద్రం ప్రతిమాయాం తథైవచ ॥ ప్రాజాపత్యం చక్రపాణావితరేషుతథైవచ।ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథాగతిరస్తిహి॥ స్త్రీణామర్ధం।క్షత్రియాదీనాంపూర్వవత్॥ ఇతి.

—అపాత్రీకరణేషు చండాలీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్—

హేమాద్రివిరచితే సాలగ్రామాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్। ఇత్యేతన్మలినీకరణ ప్రాయశ్చిత్తం॥ అథాపాత్రీకరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః। శ్లో॥ చండాలీం బ్రాహ్మణోగత్వా పంచబాణాతురస్సకృత్। తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి కారీషదహనాదృతే॥ ఏతజ్ఞానాత్సకృద్గమనవిషయం। తదాహ। మార్కండేయః॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణోయస్తుచండాలీమజ్ఞానాద్రంతుమున్మనాః। గత్వాతత్రమహత్పాపం కృత్వాతత్రవధోఽగ్నితః॥ అగ్నితఇతికారీషవధః। చండాలీగమనే హేతుమాహ॥ కామాతురాణాం॥ శ్లో॥ కుచౌముఖంవిశాలంచ పృష్ఠం దృష్టిశ్శిరోరుహాః। ఏతాన్విలాసాంశ్చండాల్యాదృష్ట్వాతత్రప్రవర్తతే॥ అతస్తద్దర్శనంభాషాం వర్జయంతుమహాజనాః॥ మాత్స్యే॥ శ్లో॥ ద్విజోయఃప్రత్యహంపాపీ చండాలీంమనసాస్మరన్। గమిష్యామీతిచధియాస్మృత్వాపూర్వాన్ తదుద్భవాన్॥ విలాసానితిశేషః॥ సకృత్స్మరణమాత్రేణ మహాంతంనరకం వ్రజేత్॥ గమనేవిశేషమాహ॥ భారద్వాజః॥ శ్లో॥ చండాల్యాగమనంకుర్యాం గమిష్యామితదాలయం। ఇతియోమనసిస్థాప్య గమనాయోపచక్రమే॥ పదేపదేబ్రహ్మహత్యా పాపమేవసమశ్నుతే। యమలోకేమహత్కష్టమవాప్నోతిమహద్భయం॥ యమదండప్రకారమాహ॥ మహారాజఃజమే॥ శ్లో॥ ఛినత్తిపాదౌగమనే జిహ్వాచ్ఛేదశ్చభాషణే। ఆలింగనేహృదశ్ఛేదః కరయోఃకుచపీడనే॥ చుంబనేదంతఘాతస్స్యాత్సంసర్గేశిశ్నమోక్షణం॥ ఏవంపరోక్షేకురుతే యమోనాస్త్యత్రసంశయః॥ గౌతమః॥ దినమేకంతు చండాలీం గత్వావిప్రస్స్వమాలయం॥ సర్వేషాంస్పర్శనంకృత్వా పాపం మనసిగూహయేత్॥ తేసర్వేసమతాంయాంతి దినమేకంరిరంసునా॥ తేనైవసహసంసర్గమవాప్యగృహవాసినః॥ ఆప్నుయుస్తత్సమంపాపం విచార్యాతఃప్రవర్తయేత్॥ మాసమేకంమహాపాపీ గృహేసంకరకృత్సదా॥ ఏభిర్జనైర్బహిస్సార్ధ్యం యదాజ్ఞాతోమహాజనైః। తద్గృహస్థాయదా గ్రామేజ్ఞాత్వాసంసర్గమాప్నుయుః॥ గ్రామస్థాస్తేజనాస్సర్వే యదాజ్ఞాతాజనైస్తదా। గ్రామందగ్ధ్వాధనిశ్శేషం కృత్వాప్రాయోపవేశనం। మృతిర్వామరణంతేషాం తద్గృహస్థైర్ద్విజామునా॥ దేవీపురాణే। శ్లో॥ తీర్థేమహాజనాక్రాంతే హ్యాస్తేదా హేమమహాభయే। ద్విజోఽజ్ఞాత్వాతుచండాలీం సకృద్గత్వాతుశంకినీం। చండాలీతిపునర్జ్ఞాత్వా దేహశుద్ధింయదీచ్ఛతి। తదామ

నస్సమాధాయ చాపాగ్రైప్రత్యహంముదా । స్నానేనమాసమాత్రేణ శుద్ధి
మాప్నోతిపూర్వజః॥ నారదః॥ శ్లో॥ చండాలీంద్విజఃపూర్వ మజ్ఞాత్వాకామ
పీడితః । పశ్చాజ్జ్ఞాత్వాతుచండాలీం శుద్ధిమిచ్ఛన్మనస్యథ॥ రామసేతుముపా
గమ్య చాపాగ్రస్న్యహంశుచిః ॥ ప్రాతస్స్నాత్వామాసమాత్రం పూర్వవ
చ్ఛుద్ధిమాప్నుయాత్॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ ద్విజఃకామాతురోగచ్ఛన్నవిచార్యజ
నంగమాం।పశ్చాచ్చండాలజాయేతి జ్ఞాత్వాశుద్ధిపరాయణః॥ రామేశ్వరేథ
నుష్కోట్యాం ప్రాతస్స్నానాద్విశుద్ధ్యతి మాసమాత్రేణ రాజేంద్రనాన్య
థాశుద్ధిరిష్యతే॥ జాబాలిః॥ శ్లో ॥ చండాలీంరూపసంపన్నాం దృష్ట్వావిప్ర
స్సకృద్వ్రజేత్।సచండాలసమోజ్ఞేయః కారీషవధమర్హతి ॥ ఏకస్మిన్దివ
సేరాజన్ ద్వివారంరమతేయది॥ మాతృగామీద్విజోజ్ఞేయో రాజాతందండ
యేన్ముదా ॥ శిశ్నంసవృషణంఛిత్వా నిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః ॥ జాతుక
ర్ణః॥ శ్లో॥ ద్విజశ్చండాలిసంసర్గం కృత్వాజ్ఞాత్వావిచారయన్ ॥ బహు
మాసంమాసమాత్రం పక్షంవాపిదినత్రయం । ప్రత్యహంస్వాస్థితేగ్రామే గృ
హేవామేళనంచరేత్। జ్ఞాత్వాతత్రైవగ్రామస్థాస్తేసర్వేగృహవాసినః॥ గ్రా
మంగృహంతదాదగ్ధ్వా రాజ్ఞేతంప్రత్యవేదయన్ ॥ రాజాసమ్యగ్విచార్యాథ
దండయేత్పూర్వవత్క్రమాత్॥ నిర్వాస్యోవిషయాద్రాజ్ఞాయావత్ప్రాణావ
ధారణం॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాగతిరస్తిహి ॥ దినత్రయేతుసంస
ర్గే గ్రామేవాస్వగృహేపివా।క్షాళయిత్వాతలంభిత్తిం మృన్మయానిపరిత్య
జేత్ । భాండాదీనీత్యర్థః॥ శ్లో॥ సర్వేసచేలంస్నాత్వాతు చక్రుర్ధారాతార
ముత్తమం॥ దశరాత్రేణసంసర్గే శోధయిత్వాగృహాదికాన్ ॥ తేసర్వేపూ
ర్వవత్స్నాత్వాకుర్యుఃకృచ్ఛ్రషడబ్దకం।మాసమాత్రేణసంసర్గే నివాసాన్
శోధయేత్తదా।స్నాత్వాతువిధివద్భక్త్యాతప్తకృచ్ఛ్రశతంచరేత్। వర్షమా
త్రేణసంసర్గే సహాశయ్యాసనాదిభిః॥ దగ్ధ్వాగృహాంశ్చనిశ్శేషాన్ తేసర్వే
పతితాస్తతః।యదాశుద్ధిమభీప్సంతి తదా తేవిప్రపుంగవాః ॥ పతితస్యయథా
ప్రోక్తం మునిభిస్స్మృత్యాదిభిః।తత్కర్తవ్యంతథాసర్వైర్నాన్యథాశుద్ధిమా
ప్నుయుః॥ నాగరఖండే॥ శ్లో॥ యదాయదాద్విజోరాజన్ పంచబాణాతు
రస్తదా॥ చండాలీంయదిపాపాత్మా రంతుకామోగృహంవ్రజేత్, తయాస
హాయదాకుర్యాత్సంసర్గంలోకవిద్విషం। దినత్రయేసపాపీయాన్ కారీషవ
ధమర్హతి।దశరాత్రంరంతుకామశ్చండాలీంపాపరూపిణీం।స్వముష్కంసహ

సాఞ్ఛిత్వా దక్షిణాం దిశమనువ్రజేత్ । మృతశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా రఘు
నందన । తద్గర్భధారణే విప్రో పపాతాదూర్ధ్వం స పాపభాక్॥ చండాలసదృశ
స్స్యాత్సోపి పితృభిస్సహ పజ్జతి॥ మనుః శ్లో॥ అజ్ఞానాన్ముఖజః పూర్వం చండాలీంతి
న సంస్పృశేత్ ।రమయామాస కామార్తః పశ్చాజ్జ్ఞాత్వా తు తత్కథం । రేత
స్సేకాద్ద్విజః పూర్వం జ్ఞాత్వా చండాలచేష్టయా । సచేలం స్నానమాసాద్య
విప్రేభ్యోఽజ్ఞాపయేన్ముదా॥ తదనుజ్ఞామవాప్యాథ చాపాత్రం వేగతో వ్రజేత్।
ప్రాతస్స్నాత్వా తు మాసమాత్రం శుద్ధిమవాప్నోతి పూర్వజః । తస్యోపనయనం
ప్రోక్తం పటుగర్భవిధానతః।జ్ఞాత్వా ద్విజస్తు చండాలీం సకృద్గచ్ఛేద్దినం ముదా।
ఘృతేనలిప్తదేహస్సన్ కారీషవధమర్హతి। దినత్రయం యదా గచ్ఛేద్వ్రీహి
ణాం రజ్జుభిస్తదా । సర్వాంగం వేష్టయిత్వా చ రాజా తం దాహయేన్ముదా ॥
మాసమాత్రం ద్విజో గచ్ఛేద్గ్రామే సంస్పృష్టిమాచరేత్ ॥ రాజా తన్ముష్కమా
చ్ఛిద్య నిధాయాథ తదంజలౌ । ప్రేషయేద్దక్షిణామాశాం మృతశ్శుద్ధిమవాప్ను
యాత్ ।గ్రామస్థాః పూర్వవద్దేహం దగ్ధ్వా సర్వం హి పూర్వవత్॥ తద్గర్భధార
ణాద్విప్రో రంతు కామో జనంగమాం।మాతృతః పితృతశ్చైవ కులమేకోత్తరం
శతం॥ నరకే నివసేత్సార్ధో యావదాభూతసంప్లవం।రాజాభృత్యైస్త్వమానీ
య విచార్య బహువార్తయా । శకటం తు సమారోప్య చండాలైరసిపాణిభిః॥
తన్నాసాంకర్ణశ్ఛిత్వా ముఖాతం భక్షయేత్పురే॥ అటిత్వా ఘోషయన్వాద్యం
పురద్వారే విసర్జయేత్ । మృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి న దాహో నోదకక్రియా॥
గౌతమః॥ శ్లో॥ విప్రాంగనా యదా దైవాద్రంతుకామా జనంగమం। తస్యా అ
పి ప్రకర్తవ్యం ప్రాయశ్చిత్తమిదం ద్విజైః ॥ క్షత్రియశ్చేద్ద్విజో గచ్ఛేద్విప్ర
సావ్యర్ధం ప్రకల్పయేత్ ।ద్విజాంగనాయాశ్శంకాయాం దినమాసవత్సరగర్భ
ధారణాదికం విచార్య రాజా కర్ణనాసికే ఛేదయిత్వా వివాసయేత్ ।తస్యా న
వధః॥ స్త్రీత్వాత్ ॥ తదాహ జాబాలిః॥ శ్లో॥ విప్రాంగనా యదా రాజన్ జనై
శ్చండాలశంకినీ । తదాదినాదిగర్భాంతం రాజా తాం దండయేన్ముదా॥ విచా
ర్యేతి శేషః॥ శ్లో ॥ నాసాం కర్ణౌ వాపయిత్వా నిర్వాస్యా పట్టణాద్బహిః ॥
త్యాగ ఏవ వరో రాజ్ఞా న వధః స్త్రీషు సంమతః॥ క్షత్రియావైశ్యాంగనానాం చం
డాలసంసర్గశ్చేత్తం సమ్యగ్విచార్య విప్రస్త్రీవన్నహి । కింతు కారీషవధ ఏవ॥
తదాహ మనుః॥ శ్లో॥ ద్వయోర్నారీ యదా పాపా చండాలైర్వ్యభిశంకినీ।తదా
సమ్యగ్విచార్యాథ కారీషవధమాచరేత్ ॥ గర్భే గర్భం తదాచ్ఛిత్వా శిశుం తం

భువినిక్షిపేత్। పూర్వవద్దాహయేత్పాపం నత్యాజ్యా రాజవల్లభై రితి॥ తస్మిన్
గ్రామే రాజాభావే తంపాపిష్ఠం నిగళైర్బద్ధ్వా రాజాంతికం ప్రాపయేయుః॥
విప్రైః ప్రాజ్ఞైః కర్తవ్యా। నహింసా దోషః॥ యజ్ఞోపవీతాదికం త్రుటిత్వా బహి

—*తురుష్కీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

ష్కార్యః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే చండాలీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ
తురుష్కీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ చండాలశ్చ తురుష్కశ్చ
ద్వావేతౌ తుల్యపాపినౌ। తదంగనా తథా జ్ఞేయా విప్రైః పాపభయాతురైః॥
చండాలస్పర్శనే రాజన్ సచేలం స్నానమాచరేత్। సంభాషణే ద్విజైర్భాషాం
దర్శనే భానుదర్శనం॥ తచ్ఛాయాస్పర్శనే చైవ పూర్వవత్స్నానమాచరే
త్। తదుచ్ఛిష్టేన సంస్పృష్టః ప్రాయశ్చిత్తమిదం చరేత్॥ శింఘాణికాయాం
లాలాయాం శ్లేష్మసంగే విశేషతః। మృద్భిః ప్రక్షాళయిత్వా తు తం దేశం ద్విత్రి
సంఖ్యయా। శింఘాణికాస్పర్శనే మృదా ఏకవారం క్షాళయేత్। లాలాస్పర్శనే
ద్వివారం శ్లేష్మస్పర్శనే త్రివారం॥ వదనస్పర్శనే మృద్భిరేక వింశత్యా క్షాళ
యిత్వా దశగండూషైః పూతాత్మా తద్దినం సముపోష్య పరేద్యుః పంచగవ్యం
పీత్వా శుద్ధిమాప్నోతి। అతో దూరత ఏవ త్యాజ్యాః తదేవాహ మనుః॥ శ్లో॥ యుగం
యుగద్వయం చైవ త్రియుగం చ చతుర్యుగం। చండాలపతితోదక్యా సూతికా
నామధః క్రమాదితి॥ తత్రైవాహ దేవలః॥ శ్లో॥ శింఘాణికాయామేకా మృల్లా
లాయాం తు ద్వయం స్మృతం। శ్లేష్మసంగే త్రయః ప్రోక్తం తద్దేశక్షాళనక్రమః॥ ఆస్య
స్పర్శే మహత్పాపం మృత్స్నాయాన్యేకవింశతిః॥ తం దేశం క్షాళయిత్వా తైర్గం
డూషాన్ ద్వాదశాచరేత్। ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి॥ మా
ర్కండేయః॥ శ్లో॥ తురుష్కీం యో ద్విజో గచ్ఛేత్పంచబాణాతురస్సకృత్।
అజ్ఞానాద్జ్ఞానతో వాపి పూర్వవచ్ఛుద్ధిరీరితా॥ మనురపి॥ శ్లో॥ జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వా
తురుష్కీం యో ద్విజః కామాతురస్సకృత్। గత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి చండాలీ
గమనద్ద్విజ ఇతి॥ విప్రస్య తురుష్కీగమనే ప్రాప్తే గ్రామస్వగృహాదిసమ్మేళనే
సకృద్దినత్రయమాస సంవత్సరగర్భాదిష్విబాహ్య చండాలీగమనోక్తప్రాయశ్చి
త్తవత్సర్వం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా॥ తదాహ నారదః॥
శ్లో॥ పాపం ప్రకాశయేద్ధీమాన్ పుణ్యం సమ్యగ్విగూహయేత్। పాపప్రకాశ
నాన్నష్టం తస్మాత్పాపం నగూహయేత్॥ చండాలతురుష్కయోరీషద్భేదో నా
స్తి॥ తస్మాత్పూర్వోక్తప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి॥ ఇతి హేమాద్రి

—*షోడశవిధచండాలాః.*—

విరచితే తుష్కుషీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ షోడశవిధ చండాలస్త్రీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ రజకశ్చర్మకారశ్చనటోబురుడఏవచ। కైవర్తమేదభిల్లాశ్చ స్వర్ణకారశ్చసౌచికః॥తథుకస్తిలయంత్రీచ సూనుశ్చక్రీతథాధ్వజీ।నాపితఃకారుకశ్చైవ షోడశైతేజనంగమాః ॥ గ్రామచండాలాఇత్యర్థః॥ తత్పత్న్యశ్చతఇవపరిత్యాజ్యాపిప్రైః ॥ తేషాంషోడశవిధానాం పత్నీగమనే పృథక్పృథక్ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో ॥రజకీంయువతీం గ్రామచండాలీంయోద్విజోరమేత్। సకృదజ్ఞానతోరాజన్ జ్ఞాత్వాశుద్ధిమ

=రజకీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్*=

థాచరేత్॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ రజకీంగ్రామచండాలీ మజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోరమేత్।పంచబాణాతురఃపశ్చాత్ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్ద్విజః॥ లైంగ్యే॥శ్లో॥ద్విజఃకామాతురోగ్రామచండాలీంరజకాహ్వయాం। అజ్ఞానాద్రమయిత్వాపిప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ ॥ ఉభయోరేకమత్యాచేత్తత్రచాంద్రంవిదుర్బుధాః। బలాత్కారేణద్వైగుణ్యంసకృదాచరణేస్మృతం॥ రేతస్సేకాత్పూర్వమేవప్రాజాపత్యంవిశోధనం॥ మహారాజవిజయే ॥ శ్లో॥ ఏకస్మిన్దివసేవిప్రస్సకృద్రజకనాయికాం।ద్వివారంబహువారంవా తప్తకృచ్ఛ్రశతంస్మృతం।సైషాచేటీయదిభవేత్తదర్ధంమునిభిస్స్మృతం ॥ పతివ్రతాయదాసాతు తప్తకృచ్ఛ్రశతంస్మృతం॥ నారదః॥ శ్లో॥ చేటీచేద్రజకీధర్మపపంచాశత్తపమీరితం। పతివ్రతాయదిభవేత్తప్తకృచ్ఛ్రశతంవిదుః॥త్రిదినంమాసమాత్రంచద్విజోగత్వాపవిత్రజాం॥చాంద్రాయణత్రయంప్రోక్తందినత్రయగమేద్విజే। మాసేషట్శతంతుచాంద్రాణాం వర్షాద్దూర్ధ్వంపతత్యసౌ ॥ వర్షాద్దూర్ధ్వంపతితప్రాయశ్చిత్తంరజకీగమనే వేదితవ్యం నాన్యథాశుద్ధోభవతి । ఏవంసర్వత్రషోడశచండాలస్త్రీగమనేషుయోజనీయముక్తమనుక్తంవా ॥ సర్వత్రగర్భధారణేకారీషవధఏవ । విప్రాంగనానాంరజకాదిషోడశవిధ చండాలసంసర్గేప్రాయశ్చిత్తం॥ గర్భేత్యాగఏవేతిసర్వత్రసంబంధః ॥ ఏవంక్షత్రియవైశ్యయోర్ద్విజాదిక్రమేణప్రాయశ్చిత్తంవేదితవ్యం। బ్రాహ్మణోమాసమాత్రంవర్షమాత్రం వారస్త్రీరజకీంగత్వా గృహేమేళనంకుర్యాచ్చేత్తత్రతనగృహదాహాదికం। కింతుకుడ్యస్యక్షాళనం మృన్మయానాంత్యాగఏవ ॥ ఘృతోపదంశాదీనామాచారాధ్యాయే ద్రవ్యశుద్ధిప్రకారోఽభిహితః॥ తదాహమనుః॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణో

మాసమాత్రంవా వర్షమాత్రమథాపివా। ద్విజోరహసిగత్వాతాంకుర్యాచ్చే ద్గృహమేళనం। కుడ్యేషుక్షాళనంకృత్వామృన్మయానివిసర్జయేత్ । వర్షాదూర్ధ్వంతుతంత్యక్త్వా హ్యజ్ఞానాద్యదుదీరితం॥ గృహస్థో దేహశుద్ధ్యర్థంప్రాజాపత్యంవిశోధనం। కుర్యాదితి శేషః ॥ వర్షాదూర్ధ్వంతతో జ్ఞాత్వా పృథక్చాంద్రాయణంస్మృతం॥ పంచగవ్యేనశుద్ధాస్స్యుర్గ్రామస్థాయదిసంగతాః।గృహేద్రవ్యాణియానీహ తాన్యల్పానివిసర్జయేత్ ।అధికేషుతదాశుద్ధిర్వినియమ్యస్థలాంతరం।స్థలాంతరం।పాత్రాంతరమిత్యర్థః। ఇతి హేమాద్రివిరచితే రజకగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథచర్మకారస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ పూర్వేణవయసారాజన్ విద్యాధనవిగర్వితః। ద్విజోయశ్చర్మ

చర్మకారస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.*——

కారస్య పత్నీంయదిగమేదిహ।సచండాలసమో భూయాన్నాలపేత్తంకదాచన।సకృదజ్ఞానతోగత్వా మృత్వానరకమశ్నుతే। భారద్వాజః॥ శ్లో॥ చర్మకారసతీంరమ్యాం విద్యాధనమదాన్వితః॥ బ్రాహ్మణస్సకృదాగచ్ఛేత్సచండాలోభవేదిహ।మృత్వానరకమాప్నోతి కాలసూత్రంమహాభయం।విప్రైస్సహనసంతిష్ఠేత్స్వజనైర్వానరేశ్వర॥ స్వగృహేగ్రామమధ్యేవావిప్రైస్సహనసంవసేత్ ॥ దేవస్వామీ॥ శ్లో॥ చర్మకారస్త్రియంగత్వా స్వాచారంసమనుత్సృజన్।విప్రఃపాపరతిర్యాత్యానరకానేకవింశతిం। గత్వాభువముపాగమ్య చర్మకారోభవేత్పునః।తస్యైవనిష్కృతిర్యాకథితాజనవల్లభ।ఏకస్మిన్దివసేరాజన్నేకవారంరమేతయః॥ తత్తత్కృచ్ఛ్రంవిశుద్ధ్యర్థం పరాకందినమాత్రతః॥ దినత్రయేతుచాంద్రంస్యాత్షణ్మాసేత్రింశదాచరేత్ । వత్సరేపతితంవిద్యాత్కుర్యాత్పతితవత్తదా ॥ గర్భేహినిష్కృతిర్నాస్తి కారీషదహనాదృతే। స్త్రీణాంబాహుజాదీనాం పూర్వవద్యోజనీయం॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే చర్మకారస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథనటినీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ।

——*నటినీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.*——

దేవలః॥ శ్లో॥ నటినీంబ్రాహ్మణోగత్వా పంచబాణాతురస్సకృత్।తస్యైవ పితరోయాంతి రేతఃకుండంమహాభయం॥ గారుడపురాణే। శ్లో॥ దేవాలయే రాజగృహే గృహీత్వాభృతిమాదరాత్।మాసిమాసిచవర్షేచ జీవన్నృత్యతిసర్వదా॥ సోయంనటఇతిఖ్యాత స్సర్వధర్మబహిష్కృతః।తస్యసంబంధిని నారీ నటినీతిస్మృతాజనైః ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ కారాగృహేమాసమాత్రంవా

భిగత్వా దినత్రయం॥ అబ్ధావావేశనంకృత్వా నాట్యంకృత్వాదినత్రయం॥
భృతిమాశాయ విప్రోసౌ సద్యఃపాతిత్యమర్హతి । తస్మాద్భృతిం పరి
త్యజ్య విప్రోవర్తయతేన్యతః । చాంద్రాయణ ద్వయంకుర్యా త్పునస్సం
స్కారపూర్వకం ॥ విప్రోగత్వా ప్రమాదాద్వాజ్ఞాత్వావా బహువార్షి
కం॥మార్కండేయః॥శ్లో॥నటీసీంయోద్విజోగృహ్ణాన్ సకృద్వాబహువారతః। కే
శసంవపనంకృత్వా కుర్యాచ్చాంద్రాణద్వయం । తస్యోపనయనంభూయఃపట
గర్భవిధానతః । వర్షార్ధంతథారాజన్ పతితస్యాత్యజనేశ్వర॥ పతిత
ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి।గర్భేత్యాగఏవ॥ విప్రాంగనానాం నట
సంసర్గాదిసంభవేఏవమేవయోజనీయం॥ రాజాదీనాంపూర్వవత్॥ ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే నటీనీగమనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథబురడీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—బురడీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.—

దేవలః॥ శ్లో॥బురడీంయోద్విజోగచ్ఛేత్సకృత్కామాతురఃక్షితౌ।సఏవనరకంగ
త్వాహీనజాతిమవాప్నుయాత్॥ నాగరఖండే॥శ్లో॥యేవైకటకుటీరస్థా భాషా
వర్ణవిభేదినః।మద్యమాంసనిషేవంతే బురడాస్తేసమీరితాః॥తదంగనేయంబుర
డీసర్వపాపాలయాసదా।తాంగత్వావిప్రవర్యోసౌనరకంయాతిదారుణం॥ ఏ
కవారంద్వివారంవాదినత్రయమథాపివా।మాసంఋతుత్రయంవాపివత్సరంవా
విశేషతః॥యావకంతప్తకృచ్ఛ్రంచప్రాజాపత్యంతథైవచ । వత్సరేపతితోభూ
యాద్గర్భేతద్వర్ణవాన్భవేత్।విప్రస్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం।పునరు
పనయనంసర్వత్రఉక్తమనుక్తంవా షోడశవిధచండాలస్త్రీగమనేకార్యం॥ ఇతి
హేమాద్రివిరచితేబురడీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥అథకైవర్తస్త్రీగమనప్రాయ

—*కైవర్తస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥కైవర్తస్యసతీంవిప్రస్సకృద్గత్వావిచారయన్।
మహాంతంనరకంగత్వా తజ్జాతిషుభవేద్భువి॥మార్కండేయః॥ శ్లో॥కైవర్తో
నరలోకేస్మిన్ హీనజాతిసముద్భవః।తదంగనాం ద్విజోగచ్ఛేత్పంచబాణాతుర
స్సకృత్॥ తస్యోపనయన భూయః పటగర్భవిధానతః । ప్రాయశ్చిత్తంత
థాహ్యుక్తం బురడీగమనోదితం।ఏకవారద్వివారదినత్రయాదికం విచార్యప్ర
తిపదోక్తం ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి । విప్రస్త్రీణాంతత్సంగమా
దౌపూర్వవత్ క్షత్రియాదీనామపి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కైవర్తస్త్రీగమ
నప్రాయశ్చిత్తమ్॥అథమేదస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥గౌతమః॥ శ్లో॥మేద

—*మేదస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్-*—

స్త్రియంద్విజోఽస్తు బలాత్కారాద్రమేద్యది। కాలకూటవిషంనామ నరకం యాతిదారుణం॥ దేవలః॥ శ్లో॥ వేణుకారిసతీంగత్వా ద్విజఃకామాతురస్స కృత్।నరకంకాలకూటాఖ్యంయాతిపాపీసదాశ్వసన్॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥వైణ వీంబ్రాహ్మణోదృష్ట్వామన స్తత్రనివేశ్యచ ॥ రంతుంకామోయదిభవేత్తస్యైవ నరకస్స్థితిః॥తద్దోషపరిహారార్థం పూర్వవన్మునిచోదితం। ఏకవారద్వివారాది కమప్యత్రాపివిచార్యపూర్వవత్పునస్సంస్కారాదికంసర్వంకుర్యాత్।క్షత్రియాది నాంపూర్వవత్ ॥ ఇతిహేమాద్రౌ మేద స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్।అథభిల్ల

—*భిల్ల స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్-*—

స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవస్వామీ॥ శ్లో॥ భిల్లపత్నీంతత్సుతాంవా భగినీంమాతరంతథా। సకృద్గత్వైద్విజోయస్తుసోఽపిచండాలవద్భువి॥ నాగర ఖండే॥ శ్లో॥ చండాలవత్పృథూస్స్పృష్ట్వాన్ ప్రత్యహంభావభేదతః। సభిల్లఇతివి ఖ్యాత స్స్వధర్మబహిష్కృతః॥మార్కండేయః॥శ్లో॥చండాలకుబిల్లానాం స్త్రి యస్త్వేతాస్సమాశ్రితా। నజాతుదర్శనేయోగ్యా నసంభాష్యాంకదాచన। తదంగనాంరమేద్యస్తు ద్విజఃకామాతురస్సకృత్ ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి చండాలగమనాద్భవేత్।భిలపత్నీగమనేచండాలీగమనప్రాయశ్చిత్తం సర్వం కుర్యాత్।వత్సరంసంసర్గేఽనవిచారణీయంకారీషవధాదికం। విప్రస్త్రీణాంత త్పురుషసంగమేపూర్వవత్క్షత్రియాదీనామేవం ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే భిల్ల స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ స్వర్ణకార స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*స్వర్ణకారస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

దేవలః॥ శ్లో॥ స్వర్ణకారోమహాన్ద్రోహీ పారక్యంస్వర్ణమాహరన్॥ ప్ర త్యహంజీవనంకుర్వన్వంచయిత్వాబహూన్జనాన్।తస్యైవరమతోనారీంబ లాద్వాచౌర్యధర్మతః।ఏకవారంద్వివారంవాత్రివారంమాసమేవవా।యావకం చపరాకంచ ప్రాజాపత్యంతథైందవం।యథాక్రమంయోజనీయం దేహశుద్ధ్య ర్థమాదరాత్।తస్యోపనయనంభూయో వర్షాణాంతేతత్సమాభవేత్ । నతం సంభాషయేత్వాపి పతితస్స్యాన్నసంశయః। విప్రాంగనాదీనాంపూర్వవత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే స్వర్ణకార స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథసౌచిక

—*సౌచికస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్-*—

స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ సౌచికోవస్త్రసంధానీ జనే

భ్యోభృతిముద్వహేత్। జీవంస్తయా వస్త్రహారీ సౌచికోఽయముదీరితః॥ తదంగ
నామహాపాప కారిణీ లోకనాశినీ॥ తాంగచ్ఛేద్బ్రాహ్మణో యస్తు పంచబా
ణాతురస్సకృత్ ।తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి సూచీకారస్యజన్మనః॥ నారదః॥
శ్లో॥ సూచికారస్యయఃపత్నీం ద్విజఃకామాతురస్సకృత్ । గచ్ఛేదితి శేషః॥
మహాంతంనరకంగత్వా హీనయోనిషుజాయతే।దినందినత్రయంమాసంవర్షం
వాగర్భధారణాత్॥ యావకంచపరాకంచ తప్తమైందవమేవచ । యథాక్ర
మంప్రకుర్వీత పతితోగర్భధారణే॥ పతితప్రాయశ్చిత్తముపనయనాదికంపూ
ర్వవత్॥ విప్రస్త్రీగాంతుక్షత్రియాదీనామపిపూర్వవత్॥ఇతి హేమాద్రివిరచితే-

—*తక్షకతిలయంత్రిణోః స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

సౌచికస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ తక్షకతిలయంత్రిణోః స్త్రీగమనప్రా
యశ్చిత్తమాహ॥ కుమారః॥ శ్లో॥ తక్షకోదారుకర్తాచ తిలయంత్రీమహాన్
ఖలః॥ తిలఘాతక ఇత్యర్థః॥ శ్లో॥ తిలయంత్రీతిలద్రోహీ దారుకోదారుఘా
తుకః॥ నకర్మార్హావుభావేతౌ నతౌసంభాష్యౌకదాచన ॥ తావేతౌ గ్రామ
చండాలౌ దూరతస్తౌపరిత్యజేత్ ।తయోస్త్రీం తంబనీపాపాత్తాంరమేన్మోహితస్స
కృత్॥ మహాపాపమవాప్యాశు భువిహీనేషుజాయతే।తయోర్వ్యంగనాగా
మీకాశీషవధమర్హతి। తాచ్ఛీలికణినిసాతత్స్వభావ ఇత్యర్థః ప్రతీయతే॥ జాబా
లిః॥ శ్లో॥ తయోర్వ్యదారమేన్నారీం బ్రాహ్మణఃకామపీడితః।అజ్ఞానాచ్చాప
కోట్యాంతు స్నాత్వామాసేనశుద్ధ్యతి।జ్ఞానాత్సకృద్ద్విజోగత్వా కాగీషేణ
స్వయందహేత్॥ అథవాదేహశుద్ధ్యర్థం ద్వ్యయుతంధేనుమాచరేత్।దద్యా
దిత్యర్థః॥ శ్లో॥ శుద్ధిమాప్నోతిరాజేంద్ర నశుద్ధిర్మునిభిస్మృతా ॥ అన్యథా
చేదితిశేషః॥ విప్రాంగనాచాంప్రమాదాద్గమనేగర్భధారణేత్యాగఏవ। క్షత్రి
యవిశాంతత్ స్త్రీగమనే పూర్వవద్వేదితవ్యం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే

—*మాంసవిక్రయికస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

తక్షకతిలఘాతకస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ మాంసవిక్రయికస్త్రీగమన
ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ సూనాపరిగ్రహంగత్వా విప్రఃపాప
పరాయణః॥కుంభీపాకేమహాఘోరే వసత్యాచంద్రతారకం॥ మనుః॥శ్లో॥మాం
సవిక్రయిణఃపత్నీం పుత్రీంవాభగినీమపి। స్నుషాంవాముఖజఃపాపీ రమేత్కా
మాతురస్సకృత్।నతస్యపునరావృత్తిః కుంభీపాకాద్భయంకరాత్॥ పునర్భ
వముపాగమ్య జాయతేహీనజాతిషు॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ సూనోర్నా

రీంద్విజోగత్వా పాపీయాన్ పాపరూపిణీం॥ కుంభీపాకముపాగమ్య జాయతేభువిహీనవాన్॥ ప్రాజాపత్యంమాసమాత్రే చాంద్రంప్రోక్తమృతుత్రయే। తతఃపతితవజ్ఞేయస్సర్వధర్మబహిష్కృతః॥ అభ్యాసేదాహయేత్సమ్యక్కారీషేణపునఃపునః॥ అన్యథానిష్కృతిర్నాస్తి యావద్గర్భవిధారణం। విప్రస్త్రీణాంపూర్వవత్ క్షత్రియాదీనామపి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే మాంసవిక్రయికస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథకులాలస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—✻కులాలస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.✻—

దేవలః॥ శ్లో॥ కులాలకస్యయోనారీం విప్రఃకామాతురస్సకృత్।అంగీకారతయారాజన్ బలాత్కారేణ వాపునః॥ రమేద్దినంవాపక్షం వామాసంబుతుమత్థాపివా।తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి పునస్సంస్కారకర్మణః॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ ఇష్టకాధువిభాండాని కృత్వాయోదాహయేన్మృదా॥ సచండాలసమోజ్ఞేయ స్సర్వవర్ణబహిష్కృతః॥ తదంగనాతత్సమాస్యాద్దర్శనాత్పాపకారిణీ।ఏనాంద్విజోరహోగచ్ఛేత్సమహాపాతకీస్మృతః॥తస్యైవ్యపానిష్కృతిర్దృష్టా పూర్వవన్మునిభిస్సకృత్॥ మాసషణ్మాసవత్సరతారతమ్యేన ప్రాయశ్చిత్తయోజనీయం।గర్భేవత్సరాంతేచపతితవత్ప్రాయశ్చిత్తమహతి। విప్రస్త్రీణాంపూర్వవత్ క్షత్రియాదీనామపి॥ ఇతి కులాలస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తం॥

—✻మద్యవిక్రయిణస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్-✻—

అథ మద్యవిక్రయిణస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ మద్యవిక్రయిణోగత్వా నారీంగామేవనాంతగః॥ ద్విజఃపాపమవాప్నోతి త్రిషుజన్మసుసంగతః॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ యోద్విజోధ్వజినోదారాన్గృహీయాత్కామపీడితః॥ నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన॥నారదః॥ శ్లో॥ ప్రత్యహంమద్యవిక్రేతా మాంసవ్యాపిమహాము ని।ఉభయోనిష్కృతిర్నాస్తి భువిచండాలజన్మతః॥ తస్యోపనయనంభూయః ప్రాజాపత్యందినత్రయే॥ మాసేచాంద్రమృతౌతద్వద్ద్విగుణంప్రసముచ్యతే॥ అతఃపరంనశుద్ధిస్స్యాత్ కారీషదహనాదృతే।అశక్తోగోసహస్రంవా వర్షమాత్రంచరేచ్ఛుభః। విప్రస్త్రీణాంపూర్వవత్ క్షత్రియాదీనామపి ఇతి హేమాద్రివిరచితే మద్యవిక్రయి

—✻కారుకనాపితస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్-✻—

ణస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥అథకారుకనాపితస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవలః॥ శ్లో॥ కారుకస్యస్త్రియంగత్వా నాపితస్యద్విజాధమః। కామా

తురో మహాపాపీ నపునర్భువిజాయతే ॥ నాపితఃక్షౌరకః ॥ కారుకస్త్వ
యఃపిండకారీ॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ తయోర్విప్రస్సతీందృష్ట్వా గ్రామేవాస్వగృ
హేపివా।యభేతాకామాతురఃపశ్చాద్దేహశుద్ధింసమాచరేత్।మార్కండేయః॥
శ్లో॥ క్షౌరకస్యద్విజోగచ్ఛేత్కారుకస్యప్రియాంయదా।తదాపతతిదుష్టాత్మా
ఏతస్యపునరుద్భవః।తస్మాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థంప్రాయశ్చిత్తముదీరితం॥ పరాకం
యావకంచైవతప్తంచాంద్రమనంతరం ॥ ఏకదినత్రిదినమాససంవత్సర క్రమేణ
యోజనీయం ॥ అతఊర్ధ్వంపతితప్రాయశ్చిత్తం ॥ ఆభీరస్త్రీగమనేప్రాయ
శ్చిత్తమేవవేదితవ్యం। విప్రస్త్రీణామపిపూర్వవత్ । క్షత్రియాదీనామపి ॥
ఇతి హేమాద్రి విరచితే నాపితకారుక స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ

—*బ్రహ్మచండాలస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్-*—

బ్రహ్మచండాల స్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ పరార్థంకాశి
కాయాయీ దత్తాగ్నిఃకీకసానుగః తఏతేబ్రహ్మచండాలావాఙ్మాత్రేణాపి
నార్చయేత్॥ తత్రకాశికాయాం స్వకృతపుణ్యరాశిం దాస్యామీతిభృతకంగృ
హీత్వాయఃకాశీంగతః పరార్థంసకాశికాయాయీ । అహమేతస్యకుణప
స్యాగ్నిదాహాదికంకరిష్యామీతి మూల్యంగృహీత్వా కృతవాన్సస్సదత్తాగ్నిః॥
కీకసాన్యస్థీనిపరకీయాని అహంధృత్వాగంగాంభసిస్థాపయిష్యామీతిపూర్వవ
ద్ధనంగృహీత్వాయఃకరోతిసకీకసానుగః॥ తదాహమనుః॥ శ్లో॥ కీకసానిద్వి
జోధృత్వా పరకీయానిపార్థివ ॥ ఏకప్రస్థానమాత్రేణ సంచండాలసమో
భవేత్।ప్రేతకృత్యంమహంకుర్యామేతస్యాద్యమశేషతః॥ఇతియఃకురుతేబుద్ధిం
సచండాలఇతీరితః। పరార్థంమూల్యమాదాయ కాశీయాత్రామహంతవ।
ఇతియోమనసిస్థాప్యాసచండాలత్వమర్హతి। ఏతేషామేకతఃపత్నీం ద్విజో
యస్సంగ్రహేద్గృహాత్ । ఏకరాత్రంత్రిరాత్రంవా మాసంసంవత్సరంచవా॥
యభేత్కామాతురస్సద్యస్తస్యనిష్కృతిరీరితా । చండాలగమనేరాజ న్నిష్కృ
తిఃకథితోత్తమైః ॥ సైవాత్రాపిప్రయోక్తవ్యా కారీషవధవర్జితం । పున
స్సంస్కారవిధినా కర్తవ్యంకర్మతస్యవై ॥ విప్రస్త్రీణాంబ్రహ్మచండాల
సంసర్గ ప్రాప్తౌవిప్రస్యార్ధం । గర్భేత్యాగఏవ । క్షత్రియాదీనాంపూ
ర్వవత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే బ్రహ్మచండాల స్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్॥

—*రజస్వలాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథ రజస్వలాగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః। శ్లో॥ రాజన్పుష్పవతీం

భార్యాం ద్విజః కామాతురో యభేత్ ॥ మహాంతం నరకం గత్వా రక్తస్రావిగుదో భవేత్॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో॥ విప్రో రజస్వలాం పత్నీం గచ్ఛేత్కామాతురస్సకృత్। మహావాన్ భవితా రాజన్ రక్తస్రావీ భవేద్ధ్రువి॥ గాలవః॥ శ్లో॥ యో విప్రః పంచబాణార్తో యభేత్పత్నీం రజస్వలాం। న తస్య పునరావృత్తిర్యమలోకాద్భయంకరాత్ । ప్రథమేహని యో గచ్ఛేచ్చండాలీగమనే చ యత్।తత్కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి హ్యన్యథా దోషభాగ్భవేత్ । ద్వితీయేహని బ్రహ్మఘ్నీగమనే యదుదాహృతం। తదత్రాపి నియోక్తవ్యం నాన్యథా శుద్ధిమాప్నుయాత్।తృతీయే రజకీసంగే ప్రాయశ్చిత్తం తదత్ర వై।కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి ఇహలోకే పరత్ర చ॥ భవిష్యోత్తరే॥ శ్లో॥ప్రథమేహని చండాలీ ద్వితీయే బ్రహ్మఘాతినీ।తృతీయే రజకీ ప్రోక్తా చతుర్థేహని శుద్ధ్యతి।దినత్రయేపి గమనే తత్తత్స్త్రీగమనే యద్యత్పాపముదీరితం ॥ తత్తత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి॥ పునస్సంస్కారశ్చ। విప్రస్త్రీణాం రజస్వలానాం పురుషసంసర్గే విప్రస్యార్ధం ప్రాయశ్చిత్తం।క్షత్రియాదీనాం పూర్వవత్ ॥ ఇతి హేమాద్రౌ రజస్వలాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ విధవాగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

==*విధవాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్-*==

శ్లో॥ బ్రాహ్మణో మదలోభేన విధవాం విప్రనందినీం । యభేత్కామాతురః పశ్చాద్జ్ఞాత్వా సా పతివర్జితా । ఇతి మత్వా వ్రజేద్గంధమాదనం పర్వతోత్తమం। తత్ర చాపాగ్రమం సాధ్య ప్రాతస్స్నాయాద్దినేదినే ॥ మాసమాత్రేణ శుద్ధిస్స్యాన్నాన్యథా శుద్ధిరీరితా॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ పూర్వజో విధవాం విప్రనందినీం విషయాతురః।అజ్ఞానాత్సకృదాగమ్య పశ్చాత్తాపపరాయణః॥ యదిచ్ఛేదాత్మనశ్శుద్ధిం చాపాగ్రే స్నానమాచరేత్ । ఏతదజ్ఞానవిషయం ॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ జ్ఞాత్వా విప్రస్సకృద్గత్వా విధవాం కామపీడితః । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి కారీషదహనాదృతే ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో॥ ఉభయోర్యది సమ్మత్యా ద్విజః పాపమసంస్మరన్ । యభేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధికామో మృతః కారీషవహ్నినా॥ శుద్ధిమాప్నోతి రాజేంద్ర అథవా భూపతిక్రమాత్ । త్రివారంత్వగ్నిం పరిక్రమ్య పునస్సంస్కారపూర్వకం ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి పార్థివ।ఏతద్గర్భధారణవిషయం॥ శివరహస్యే॥ శ్లో॥ యో విప్రో విధవాం సాధ్వీం గచ్ఛేద్వా గర్భధారణాత్ । స చండాలసమో జ్ఞేయస్తస్యాస్త్యాగో విధీయతే॥ గర్భధారణే పతితప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి॥ గర్భధారణ

విషయే విశేషమాహ॥ నాగరఖండే॥ శ్లో॥ వర్ణత్రయాద్వా విధవా సవర్ణాద్వాపి గర్భిణీ। విప్రైస్తస్యాః పరిత్యాగః కార్యో ధర్మపరాయణైః॥ తద్దర్శనే మహాపాపమవాప్నోతీహ పూర్వజః॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ శ్లో॥ వర్ణత్రయాత్సవర్ణాద్వా విధవా గర్భిణీ యది। తస్యా దర్శనమాత్రేణ బ్రహ్మహత్యామవాప్నుయాత్॥ అతస్త్యాగో మునిశ్రేష్ఠా అన్యథా కిం ప్రయోజనం। గర్భే త్యాగో విధీయత ఇతి మనువచనం సర్వత్రానుసంధేయం॥ విధవాయా విప్రస్యార్ధం ప్రాయశ్చిత్తం॥ క్షత్రియవైశ్యపురుషగమనే ద్విగుణం ప్రాయశ్చిత్తం। క్షత్రియాదీనాం విప్రప్రాయశ్చిత్తాద్ద్విగుణం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే విధవాగమనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ వేశ్యాగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

—*వేశ్యాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్లో॥ ద్విజః కామాతురో వేశ్యాం యభేదేకదినం ముదా। నతస్య నిత్యపుణ్యాని తిష్ఠంత్యత్ర న సంశయః॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ ద్విజః కామాతురో వేశ్యాం నిత్యం యది యభేద్భువి। తస్య నిత్యవిధిర్నష్టస్సద్య ఏవ న సంశయః॥ నిత్యకర్మపరిత్యాగాత్పతితస్స్యాన్న సంశయః। యదీచ్ఛేచ్ఛుద్ధిమతులాం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ పునస్సంస్కారమత్రైవ కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్। క్షత్రియాదీనామేవమేవ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే వేశ్యాగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ దాసీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ దాసీం ద్విజో యదా గచ్ఛేత్స్వధర్మం నావలోకయన్। మహాపాపమవాప్నోతి మహారౌరవజాయతే॥

==*దాసీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.*==

మార్కండేయః॥ శ్లో॥ దాసీ మానధనం హంతి వేశ్యా హంతి తపో యశః। విధవాయుశ్శ్రియం హంతి సర్వం హంతి పరాంగనా॥ అతో దాసీ న గంతవ్యా కర్మణా మనసా గిరా। ఏకస్మిన్నహ్ని యో దాసీం యభేత్కామాతురస్సకృత్॥ యావకం తత్ర కర్తవ్యం పరాకం తు దినత్రయే। ప్రాజాపత్యం తథా మాసే వర్షే చాంద్రం పృథక్పృథక్॥ అతః పరం సమాప్నోతి చండాలత్వం విగర్హితం॥ సంవర్తః॥ శ్లో॥ శూద్రాన్నం శూద్రసంపర్కం మాసమేకం నిరంతరం। ఇహ జన్మని శూద్రత్వం చండాలః కోటిజన్మసు॥ వర్షత్రయం తతః ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా దాసీగమనపాపాత్పూతో భవతి॥ పునస్సంస్కారశ్చ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే దాసీగమనప్రాయశ్చిత్తం। అథ పాషండపతితశూద్రస్త్రీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ బౌద్ధపాషండపతితశూద్రస్త్రీణాం

—⁕పాషండపతితశూద్రస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.⁕—

సకృద్ద్విజః । రతింకృత్వాదినాభ్యాసే చాంద్రాయణమథాచరేత్ ॥ దినత్రయమే
యావకంచ తప్తంమాసేప్రకల్పితం । వర్షాదూర్ధ్వంనసంభాష్యః పతితస్స
ర్వకర్మసు ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ పాషండబౌద్ధపతితశూద్రాణాంస్త్రి
య్యభేద్ద్విజః । దినత్రయమె యావకంస్యాత్తప్తంమాసేప్రకీర్తితం ॥ షణ్మాసె
చాంద్రమిత్యేవ వర్షే పతితసద్విజః । పతితప్రాయశ్చిత్తంవర్షాదూర్ధ్వంకృ
త్వాశుద్ధ్యతి ॥ గర్భేపుత్రజననేవాతస్యపరిత్యాగఏవ ॥ తదేవాహమనుః ॥
శ్లో ॥ ఏతాసాంస్త్రీషుయోవిప్రో రమయన్ప్రత్యహంఖలః । గర్భేవాపుత్రజననే
బహిష్కార్యోవిధీయతే ॥ యదిస్నేహాత్పుత్రవాత్సల్యాత్పితానరకమశ్నుతే । సం
సంగాత్తస్యరాజేంద్రపాతిత్యంభవతిధ్రువం ॥ పాపకృన్నభవేత్పుత్రస్సశ
త్రురితికీర్తితః । తస్మాదేనంపరిత్యజ్య పితాసుఖపరాయణః ॥ తథాచశ్రుతిః ॥
శ్లో ॥ సశూద్రయోనిసంభవో రేతసాసించతేపితౄన్ పితృద్రోహీతి । అత
శ్శూద్రస్త్రీషు పుత్రముత్పాదయన్పుత్రస్త్యాజ్యఏవ ॥ ఔరసందోషకారి
త్యాజ్యైవేతివచనాత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పాషండబౌద్ధపతితశూద్ర
స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ మద్యపస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—⁕మద్యప స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్-⁕—

దేవలః ॥ శ్లో ॥ మద్యపానరతాంనారీం ద్విజఃకామాతురస్సకృత్ । యభేద్య
దీహపాపాత్మా చండాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ ద్విజఃకా
మాతురోగచ్ఛేత్ స్త్రీణాంమద్యపరాయణాం । మహాంతంనరకంగత్వా చం
డాలత్వంభజేదిహ ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ మద్యపానరతాంనారీం ద్విజః
కామాతురోయభేత్ । అనుభూయాథనరకం చండాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥
షడబ్దంమాసమాత్రేతు షణ్మాసెచాంద్రభక్షణం వత్సరేపతితోభూయాచ్చ
రేత్పతితనిష్కృతిం ॥ తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యమతఃపరం । విప్ర
స్త్రీణాంమద్యపపురుషసంసర్గే వి పప్రాయశ్చిత్తార్ధం । క్షత్రియాదీనాంపూ
ర్వవత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేమద్యపస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథఋతు
కాలపరిత్యాగ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఋతుస్నాతాంతు

—⁕ఋతుకాలపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్.⁕—

యోభార్యాం స్వస్థస్సన్నోపగచ్ఛతి । భ్రూణహత్యామవాప్నోతి నరకంచాధి
గచ్ఛతి ॥ ఋతుకాలవ్యతిక్రమే హేతుమాహ ॥ శ్లో ॥ వ్రతశ్రాద్ధాదికాలేషు

పంచపర్వసుచద్విజః। భార్యామృతుమతీంస్నాతాం యోగచ్ఛేత్సతుపాపభా
క్॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ ఋతుకాలేసమాయాతే శ్రాద్ధకాలఉపస్థితే।వ్రతకాలే
తథారాజ న్నుభయంనపరిత్యజేత్ ॥ తయోర్ద్వయోర్బలీయాన్ సశ్రాద్ధ
కాలోమహత్తరః ॥ ఋతోర్దినానిసంత్యేవ శ్రాద్ధాదిషునసంతిహి ॥
అత శ్శ్రాద్ధాదికాలశ్చ నత్యాజ్యోవిప్రపుంగవైః ॥ శ్రాద్ధవ్రతపరిత్యాగే
దోషబాహుళ్యా త్కాలస్యాసంభవాచ్చ శ్రాద్ధాదికాలోబలవాన్ ।
ఋతుకాలస్యషోడశదినానిసంతి । రోగాదిరహితో భర్తా పుత్రకామీస
మదినేషు శ్రాద్ధవ్రతాదిరహితేషు సంసర్గంకుర్యాత్ ॥ తదేవాహ । కా
త్యాయనః॥ శ్లో॥ ఋతుస్నాతాంద్విజోభార్యాం వ్రతశ్రాద్ధవివర్జితే। స్వ
యంచరోగరహితో యచ్ఛేత్సంతానకామ్యయా ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి
ప్రాయశ్చిత్తమిహార్హతి ॥ మహారాజవిజయే। శ్లో॥ అనిమిత్తతయావిప్రః
పత్నీమృతుమతీంత్యజన్ । భ్రూణహత్యామవాప్నోతి ప్రాజాపత్యంసమాచ
రేత్॥ నిమిత్తైఃపూర్వోక్తైర్వినా ఋతుమతీంభార్యాంసంత్యజన్ విప్రఃప్రా
జాపత్యంకృత్వాదోషముక్తోభవేత్॥ బృహత్పరాశరః॥ శ్లో॥ ఋతౌనగచ్ఛే
ద్యోభార్యాంసోపికృచ్ఛ్రార్ధమాచరేదితి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఋతుకా
లత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ కన్యకాగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

కన్యకాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.

శ్లో॥ అప్రౌఢాంకన్యకాంవిప్రశ్శ్రోత్రియభర్తాప్యమాతుయోస్వహం। తస్యైవనరకే
వాసః కానినస్యాత్తదుద్భవః॥ మార్కండేయః। శ్లో॥ అసంస్కృతాం
పుష్పహీనాం కన్యకాంయోద్విజాధమః।రంతుమిచ్ఛతిపాపాత్మా నరకంయా
తిదారుణం॥పరాశరః శ్లో॥ముఖజోముఖజాజ్జాతాం కన్యాకుస్సంపరిగ్రహే
త్।సఏవనరకస్థాయీయావదాభూతసంప్లవం ॥ప్రాజాపత్యంతదామాసేవ
షేచాంద్రంప్రకల్పితం । అతఃపరమశుద్ధస్స్యాత్సురాపూరితభాండవత్॥
వసిష్ఠాదూర్ధ్వంపతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి।విప్రస్తుక్షత్రియవై
శ్యకన్యాసంసర్గే పూర్వోక్తప్రాయశ్చిత్తం పాదహీనంకృత్వాశుద్ధ్యతి ॥
శూద్రకన్యాగమనేపూర్వవత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేకన్యకాగమనప్రాయ

కన్యాదూషణప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్చిత్తమ్॥ అథ కన్యకాదూషణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ద్విజో
యోదక్షిణాంకన్యాం స భామత్యాపినిందయేత్ । సఏవపాపకర్మాస్యాన్స్వ

త్వానరకమశ్నుతే॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ యోవిప్రోదక్షిణాంకన్యాం వినిందయతి సర్వదా।సగత్వానరకంఘోరం భువిభూయాన్మృతప్రజః॥ కన్యాదూషణం తుమధ్యమానామికాభ్యాంయోనిప్రవేశంకృత్వాశోధనం॥తదాహ-జాబాలిః॥ శ్లో॥ మధ్యమానామికాభ్యాంహి కన్యామాత్రప్రవేశనే.కుర్యాత్ప్రవేశనంవిప్రస్తత్కన్యాదూషణంవిదుః॥ నవివాహ్యాద్విజైస్తాతు యోనిదేశవిశోధనాత్।ప్రాయశ్చిత్తమిదంకుర్యా తత్కన్యాదూషణదోషభాక్ ॥ చాంద్రాయణత్రయంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపార్థివీం।అదక్షిణాదూషణేప్యేవం॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే కన్యాదూషణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ పుంసిమైథునప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ యోవిప్రఃపురుషంగచ్ఛేత్పంచబాణాతురఃఖలః।

—※పుంసిమైథునప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

స్వదారేషుముఖేవాపి యద్భేత్పాపపరాయణః ॥ తస్యవీర్యంక్షరత్యాశు మృతోనరకమశ్నుతే ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥యోవిప్రఃపుంసిసంసర్గం స్వదారేషురతింముఖే । కుర్యాద్యదిహపాపాత్మా తద్రేతఃక్లిబతామగాత్ ॥ యమలోకముపాగమ్య తత్రవాసస్సదాభవేత్ । తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి పునస్సంస్కారణంవినా॥ నారదః॥ శ్లో॥ స్వదారేషుముఖేరాజన్ యద్భేద్యః పురుషంద్విజః।తస్యవీర్యంక్షయంయాతి సవైనరకమశ్నుతే ॥ పశ్చాత్తాపమవాప్యాథ యదీచ్ఛేచ్ఛుద్ధిమాత్మనః । ఏకస్మిన్దివసేతప్తం మాసేచాంద్రంసమాచరేత్॥అబ్దాత్పరంమునిశ్రేష్ఠ షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్। తస్యోపనయనంభూయః పటగర్భవిధానతః।పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చా త్పూతోభవతిసర్వదా॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పుంసిమైథునప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ ఖరోష్ట్రాదిమై

—※ఖరోష్ట్రాదిమైథునప్రాయశ్చిత్తమ్-※—

థునప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ఖరముష్ట్రించ బడబాంవిప్రోయదిమదాంధవాన్। యద్భేద్యఇహపాపాత్మా రౌరవంనరకంవ్రజేత్ ॥ వసిష్ఠః॥ శ్లో ॥ బడబాంఖరముష్ట్రించ విప్రఃకామాతురస్సకృత్ । యద్భెల్లజ్జాంవిహాయాశు సవైనరకమశ్నుతే ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ ఖరముష్ట్రించ బడబాంయద్భేద్విప్రోమదాతురః । రౌరవంనరకంయాతి యావదాభూతసంప్లవం।తస్యదోషవినాశార్థం ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం॥ఖరేచాంద్రంతథోష్ట్రేచ పరాకంబడబాగమే। ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి పునస్సంస్కారపూర్వకం॥ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చా చ్ఛుద్ధోభవతినిశ్చయఇతి॥క్షత్రియవైశ్యయోర్వప్రోక్తద్విగు

ణంప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఖరోష్ట్రబడబాసంసర్గ

—*వత్సమహిషీబస్తాజాదిగమనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథవత్సమహిషీబస్తాజాదిగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ బస్తాంవామహిషీంవత్సమజమేణాదికంతువా। యశ్చేద్ద్విజోమహాపాపీ సద్యఃపతితుమర్హతి॥ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ బస్తంమేషంతథావత్సం మహిషీంమదనాతురః । విప్రోయదిరమేత్సోపి యమలోకమవాప్నుయాత్ ॥ నాగరఖండే॥ శ్లో॥ వత్సంమేషంతథాబస్తం మహిషీంముఖసంభవః । యశ్చేత్కామాతురఃపాపీ మృత్వానరకమశ్నుతే ॥ తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యముదీరితం । వత్సేబస్తేతథామేషే తప్తకృచ్ఛ్రంవిశోధనం । మహిష్యాంచహరిణ్యాంచ ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ ॥ పునస్సంస్కారమత్రైవ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాద్దధ్యాస్యే చాంద్రముచ్యతే ॥ క్షత్రియవైశ్యయోశ్చేతద్ద్విగుణం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే వత్సబస్తమహిష్యాదిగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ కటాదౌ రేతోత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అయోనౌచవియోనౌచ

—*రేతోత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమ్-*—

పశుయోనౌచభారత।సముత్సృజంతియేశుక్లం తేవైనిరయగామినః। అయోనిర్వస్త్రాది॥ వియోనిఃకాకాదిః।పశుర్గోవత్సాదిః॥ నారదః॥ శ్లో॥ కటాదౌపశుపక్ష్యాదౌ జలేవావహ్నిమధ్యతః।విప్రఃకామాతురఃపాపీరేతోత్సర్గం యదాచరేత్।తదాయమపురంగత్వా తిష్ఠత్యాచంద్రతారకం॥ మనుః॥ శ్లో ॥ పశుపక్షిజలేమార్గే కటేవాబీజముత్సృజన్॥ సగచ్ఛేన్నరకంఘోరంపునరావృత్తిదుర్లభం।పరేద్యుర్వ్రతదానించా సచేలంస్నానమాచరేత్। జపేత్సహస్రంగాయత్రీం తతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ నాన్యథాశుద్ధిరస్తీహ తస్యపాపస్యసత్తమ।గృహస్థఃకామతఃకుర్యాద్రేతస్స్ఖలనంభువి ॥ సహస్రంతు జపేద్దేవ్యాః ప్రాణాయామైస్త్రిభిస్సహ।క్షత్రియవైశ్యయోర్విప్ర ప్రాయశ్చిత్తాద్ద్విగుణం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కటాదౌ రేతోత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథావకీర్ణిప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ఆశ్రమాణాంపురో

—*అవకీర్ణిప్రాయశ్చిత్తమ్-*—

వర్తీ బ్రహ్మచారీహదైవతః। రేతోత్సర్గం యదాకుర్యాత్స్వప్నేవాముష్టిమైథునే।అవకీర్ణీసవిజ్ఞేయస్సర్వధర్మబహిష్కృతః।మహాపాపంచవాప్నోతి

జపఃక్షురతితత్త్వజాత్॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ ఉపనాయదినాద్వర్ణీ బ్రహ్మచర్యపరాయణః। ప్రమాదాదుతబోధాద్వాయుభైన్నారీమకల్మషాం॥ అవకీర్ణీసవిజ్ఞేయ స్సర్వధర్మబహిష్కృతః॥ గాలవః॥ శ్లో॥ ఆమౌంజీబంధనాద్రాజన్ బ్రహ్మచర్యమకల్మషః।చరన్ వర్ణీ హ్యదుస్సంగాద్యోనౌ రేతస్సముత్సృజేత్॥ అవకీర్ణీసవిజ్ఞేయ స్సర్వదాతంపరిత్యజేత్।తస్యదేహస్య శుద్ధ్యర్థం పరాకంకృచ్ఛ్రమీరితం॥ ఇష్ట్వాగార్దభమాలభ్య శుద్ధిమాప్నోతి పార్థివ కిం।పునస్సంసారపూతాత్మా పంచగవ్యంపిబేత్తతః॥ ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి బ్రహ్మచారీనచాన్యథా॥ ఇతి హేమాద్రావవకీర్ణప్రాయశ్చిత్తమ్ అథమిథ్యోదితప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ యోవిప్రస్సాధువృత్తేషు పుణ్య

—*మిథ్యోదితప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

వత్సుద్విజేష్విహ।మిథ్యారోపో మహాన్ దోషో హ్యస్తీతిప్రవదేన్నృపా। సమిథ్యావాదవాన్ లోకే సర్వధర్మబహిష్కృతః॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥ సాధువృత్తేషువిప్రేషు యోవిప్రోమిథ్యయావదన్। స్తైన్యంవావ్యభిచారోవాహత్యావాప్యస్తిసర్వదా।ఇతియోవదతేసాధూంత్సమిథ్యోదితవాన్ ద్విజః॥ దేవకార్యేషుపిత్ర్యేషు హ్యనర్హోమిథ్యయావదన్।మార్కండేయః॥ శ్లో॥ పాపినాంపాపగణనాంనవదేద్వైకదాచన। అస్తిత్వేతుల్యపాపీస్యాన్నాస్తిత్వేద్విగుణం భవేత్॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ మిథ్యయాసాధువృత్తేషు దోషారోపీగుణేష్వపి।విప్రేషుకలుషంవాచావదన్ గ్రామేసభాస్థలే॥ సఏవనరకంగత్వా శ్వానయోనిషుజాయతే।తస్యదోషవినాశాయ ప్రాయశ్చిత్తంమహత్తరం॥ విప్రేషుతప్తకృచ్ఛ్రంస్యాదంగనాస్విహకాయికం। బాలవృద్ధాతురేష్వేషువదన్ పారాకమాచరేత్।క్షత్రియాదిషుసర్వేషు ప్రాజాపత్యముదీరితం॥ నమిథ్యాభాషణంకుర్యాద్దోషారోపంపరిత్యజేత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే మిథ్యోదితప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథాభిశస్తప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ పూర్వవన్నిందయేల్లోక

=*అభిశస్తప్రాయశ్చిత్తమ్.*=

మభిశస్తస్సఉచ్యతే।అయోగ్యోహవ్యకవ్యేషు నిందితస్సర్వదాజనైః॥ నాస్యకీర్తిర్నసమోమృత్యుః రిహలోకేపరత్రచ।అస్తివానాస్తివాదోషోహ్యాయశః పరివర్తతే॥ తస్మాదేతద్విశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్।అభిశస్తోమహాదోషాన్ముచ్యతేనాత్రసంశయః॥ గాలవః॥ శ్లో॥ మిథ్యయాపాపయాబద్ధోహ్యభిశస్తఇతీరితః।పాపమస్తినవాలోకే వార్తాసర్వత్రగణ్యతే॥ తద్దోషపరిహా

ర్థం ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్। తతశ్శుద్ధోభవత్యేవ మిథ్యాత్వేవిప్రపుంగవః॥ సదోషోవిద్యతేయత్ర తత్రశాంతింసమాచరేత్ । అన్యథాదోషమాప్నోతి తస్యపాపస్యగూహనాత్ ॥ మిథ్యాత్వే ప్రాజాపత్యద్వయంవిశోధనం। అస్తిత్వేప్రతిపదోక్తప్రాయశ్చిత్తం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతీత్యర్థః ॥ విప్రస్త్రీణాం విప్రప్రాయశ్చిత్తార్ధం॥ఇతి హేమాద్రివిరచితే అభిశస్తప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథకుగ్రామవాసినఃప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః ॥ శ్లో॥ కుగ్రా

—*కుగ్రామవాసినః ప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

మవాసినాం పుంసాం ద్వావనర్థౌ ప్రకీర్తితౌ।అపూర్వస్యాగమోనాస్తిపూర్వవిద్యావినశ్యతి॥ కుగ్రామలక్షణమాహ ॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ శ్రోత్రియశ్చతటాకాదితృణంపర్ణంతథేంధనం।బాంధవాస్స్వకులీనాశ్చవిద్వాన్వైద్యోమహాధనీ॥ నసంతియత్రగ్రామేచ సకుగ్రామఇతీరితః॥ అపిచ॥ యత్రవిద్యాగమోనాస్తి యత్రనాస్తిధనాగమః।యత్రపుణ్యాగమోనాస్తినతత్రదివసంవసేత్॥ తత్రగ్రామేద్విజోయస్తు హవ్యకవ్యపరాఙ్ముఖః । ఏకస్మిన్దివసేతిష్ఠేన్మహాపాపమవాప్నుయాత్ ।। తస్యైకపనిష్కృతిర్దృష్టా వర్షేచాంద్రాయణవ్రతం।మాసేపరాకంపక్షేసే ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ తస్మాదముంపరిత్యజ్య బంధుమధ్యేవసేత్సదా॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కుగ్రామవాసినఃప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ కుత్సితసేవాప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో ॥ నటశ్చ

═*కుత్సితసేవాప్రాయశ్చిత్తమ్.*═

గాయకశ్చైవ శూద్రోదుర్జనఏవచ।పిశునశ్చఖలశ్చైవ మద్యపోదుర్జనస్తథా।స్త్రైణోవంచకితవశ్చైవ తప్తేతేదుర్జనాస్స్మృతాః ॥ ఏతేషాంయో ద్విజస్సేవాం ప్రత్యహంసముపాచరేత్।తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి తస్తత్కృచ్ఛ్రత్రయం దృత్వే సేవాప్రకారమహ । గౌతమః॥ శ్లో॥ శౌచార్థంస్పృత్తికాంతోయం ప్రత్యహంవచనక్రియాం। తద్వాక్యమనుస్మృత్యైవహ స్తపాదవిమర్దనం।ఉచ్ఛిష్టమార్జనం తేషాం పాత్రచేలాదిధారణం ॥ ఏవంద్విజఃప్రతిదినం సేవాం కుర్వన్ప్రవర్తతే।సఏవనరకస్థాయీబ్రహ్మాకల్పక్షయాదిహ । కల్పక్షయమవధీకృత్యేత్యర్థః।తద్దోషపరిహారార్థం పక్షమాసదినక్రమాత్ । దినైకస్మిన్పరాకంస్యాత్పక్షేతత్తముదీరితం। ప్రాజాపత్యంతథామాసే వర్షేచాంద్రస్యభక్షణం। కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి వర్షాదూర్ధ్వంపతత్యసౌ।వర్షాదూర్ధ్వంపతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతినాన్యథా॥ ఇతికుత్సిత

—※ఖరోష్ట్రాద్యారోహణప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

సేవాప్రాయశ్చిత్తం । అథఖరోష్ట్రాద్యారోహణప్రాయశ్చిత్తమాహ । దేవ
శ్లో॥ ఖరముష్ట్రంచమహిషమనడ్వాహమజంతథా । బస్తమారుహ్యముఖజః
క్రోశమాత్రప్రవర్తనేత్ । మహాంతందోషమాసాద్య భువిభూయాత్సవా
నరః ॥ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ ఖరముష్ట్రమనడ్వాహ బస్తంమహిషమేవచ।అజ
మారుహ్య సహసావిప్రక్రోశంగతోయది మహాంతంనరకంగత్వా వానరో
భువిజాయతే॥ క్రోశప్రమాణమాహ । లౌగాక్షిః॥ శ్లో॥ తిర్యగ్యవోదరాణ్య
ష్టావూర్ధ్వానావ్రీహయస్త్రయః । ప్రమాణమంగుళస్యోక్తంవితస్తిద్వాద
శాంగుళః।వితస్తిద్విగుణారత్నిస్తాద్వాకిష్కుస్తుతౌధనుః॥ ధనుస్సహస్రం
క్రోశశ్చ చతుష్కోశంతుయామినం।యామినంసార్ధక్రోశంచ యోజనంపరి
చక్షతే।విప్రస్యైవంసమారోహణే పృథక్ప్రాయశ్చిత్తమాహ మార్కం
డేయః॥ శ్లో॥ ఖరమారుహ్యవిప్రోసౌ యోజనంయదిగచ్ఛతి। తత్రిసాంతప
నంప్రోక్తం శరీరస్యవిశోధనం। పునఃకర్మప్రకుర్వీత ఘటగర్భవిధానతః॥ఏతే
నశుద్ధిమాప్నోతి ద్విజోనాస్యేనశుద్ధ్యతి।ఏకస్మిన్దివసేఏకయోజనే ఉక్తప్రా
యశ్చిత్తం। ద్వితీయేతృతీయేఽభ్యాసేద్విగుణంత్రిగుణచతుర్గుణంక్రమాద్వే
దితవ్యం సర్వత్రపునరుపనయనం॥ ఇతిహేమాద్రిరచితే ఖరోష్ట్రాద్యారో
హణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథోద్వాహితాయాఃకన్యాయాఃపునరుద్వాహేప్రా

—※ఉద్వాహితాయాఃపునరుద్వాహేప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

యశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ సముద్రయాత్రాస్వీకారం కమండలువిధా
రణం॥ దత్తాక్షతాయాఃకన్యాయాః పునర్దానంపరస్యచ ॥ దీర్ఘకాలంబ్ర
హ్మచర్యం వర్జయంతికలౌయుగే॥ ఏతాన్ధర్మాన్పరిత్యజ్య యోవిప్రోదోష
భాగ్భవేత్॥ తస్యైవనిష్కృతిర్నాస్తి తప్తకృచ్ఛ్రశతాదపి॥ గౌతమః॥ శ్లో॥
పూర్వముద్వాహితాంకన్యాం మన్యస్మైధర్మకాంక్షయా ॥ మత్సరాద్వాపి
రాజేంద్ర దద్యాద్విప్రోధనాతురః॥ భ్రూణహత్యాసమంపాపమవాప్నో
తీహతశ్ణాత్॥ దాతుశ్శుద్ధిఃకరీషాగ్నేః పరిణేతుస్త్వధైందవైః। సాకన్యా
జారిణీప్రోక్తా తత్పుత్రాఃకుండసంజ్ఞితాః ॥ అనేకదోషబాహుళ్యా దేనం
మార్గంపరిత్యజేత్॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ పూర్వముద్వాహితాంకన్యాం పితా
భ్రాతాథవేచ్ఛయా॥ తయోర్యదిహదోషాద్వా హన్యాధీనాంకరోతిచేత్॥
మహాదోషమవాప్నోతి పితరౌయాంత్యధోగతిం॥ దాతుశ్శుద్ధిఃకరీషాగ్నేర్వా

ఛశ్చాంద్రాయణత్రయైః॥ సాకన్యాపాంసులాజ్ఞేయా తత్పుత్రః కుండసంజ్ఞితః॥ ఏతద్దోషవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్॥ కన్యాదాతాతు చాపాత్రప్రత్యహంస్నానమాచరేత్ ॥ వర్షమాత్రేణసంశుద్ధో నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే॥ తద్భర్తాతాంపరిత్యజ్య కుర్యాచ్చాంద్రాయణత్రయం॥ తస్యోపనయనం భూయశ్శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం ॥ సాకన్యాపూర్వజంచాన్యం త్యక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్॥ శిశుచాంద్రాయణమిత్యర్థః ॥ అన్యథానరకంవ్రజేదితి । ఉభయోస్సంత్యాగే పుత్రాభావః ॥ పుత్రాభావే కన్యాయాశ్చాంద్రాయణాచ్ఛుద్ధిః ॥ పుత్రోత్పత్తౌతస్య సత్పుత్రాణాంచగతిర్నాస్తి ॥ అతస్తూభయోస్త్యాగఏవవరః ॥ ఇతి హేమాద్రి విరచితే కన్యాయాఃపునరుద్వాహేప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ మాతృష్వసృసంబంధపరిణయే ప్రాయశ్చిత్త

—*మాతృస్వసృసంబంధపరిణయేప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

మాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ స్వసారంమాతరంయస్తు హ్యవిచార్యస్వబంధుతః ॥ పశ్చాజ్జ్ఞాత్వాపరిత్యాజ్యా స్వసామాతాతుధర్మతః॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ సంబంధంబోధయిత్వాదౌ మాతృతఃపితృతస్తథా ॥ సగోత్రప్రవరాంకన్యాంమాతరంభగినీంత్యజేత్॥ యదికామాద్వివాహ్యా మహాదోషమవాప్నుయాత్॥ తయోస్సంసర్గతోవిప్రో మాతృగామీతిగణ్యతే ॥ సగోత్రజాం పవరజాం త్యక్త్వాసుఖమవాప్నుయాత్ ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ సగోత్రప్రవరామేనాం మాతరంభగినీంతథా॥ అజ్ఞాత్వాపూర్వముద్వాహ్య జ్ఞాత్వాపశ్చాత్పరిత్యజేత్।యదిపుష్పవతీంగచ్ఛే ల్లోభాత్కామాతురస్సకృత్ ॥ మాతృగామీతివిజ్ఞేయ స్సర్వకర్మబహిష్కృతః ॥ పుత్రోత్పత్తౌతయోఃపుత్రా అంత్యజత్వమవాప్నుయుః॥ తద్దోషపరిహారార్థం దేహశుద్ధింసమాచరేత్ ॥ అజ్ఞాత్వాయత్రచోద్వాహ స్తత్రచాంద్రముదీరితం ॥ యదాపుష్పవతీంగచ్ఛే త్తదాదోషమవాప్నుయాత్॥ గురుతల్పసమంప్రోక్తం ముష్కచ్ఛేదవివర్జితం॥ పుత్రోత్పత్తౌకరీషాగ్ని దాహఏవవిధీయతే॥ సగోత్రప్రవరజాయాః పరిణయాదౌప్రాయశ్చిత్తమిదం॥ పునస్సంస్కారస్త్వేవమేవ ॥ తస్యాఃకన్యాయాః పురుషస్యార్థంప్రాయశ్చిత్తం ॥ క్షత్రియవైశ్యయోరేతద్ద్విగుణం ॥ ఇతి

—స్వదారపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్.—

హేమాద్రివిరచితే మాతృస్వసృసంబంధపరిణయప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథస్వదారపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ నిష్కారణతయాపత్నీం

సంత్యజేత్పూర్వజో రుషా। నాసావిహపరత్రాపి నిందితః పూజ్యతే జనైః॥ గౌత
మః॥ శ్లో॥ అప్రజాం దశమే వర్షే స్త్రీప్రజాం ద్వాదశే తథా। మృతప్రజాం
పంచదశే సద్యస్త్వప్రియవాదినీం। అప్రియవాదో నామ కలౌ యుగే సాక్షాద్వ్య
భిచారః॥ అప్రియాణి భర్తృవిషయే కలౌ యుగే బహూని సంతి॥ సాక్షాద్వ్యభి
చార ఏవా ప్రియావాదః తదా త్యాజ్యా। అన్యథా దోషమాహ॥ గౌతమః॥
శ్లో॥ వ్యభిచారాదృతే పత్నీం యో విప్రస్సంపరిత్యజేత్॥ భ్రూణహత్యామవా
ప్నోతి ఋతుకాలవ్యతిక్రమాత్॥ ఖరాజినం బహిర్లోమ పరిధాయ సమం
తతః॥ శరావపాత్రమాదాయ భిక్షార్థం గ్రామమావిశేత్।స్వదార వ్యతి
క్రమిణే భిక్షాం దేహీతి యాచయేత్। సప్తాగారణ్యటిత్వాథ భోజయేత్స్వాయ
మాదరాత్॥ షణ్మాసమేవం కృత్వా తు శుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వికీం॥ తదాహాప
స్తంబః॥ ద్వారవ్యతిక్రమీ ఖరాజినం బహిర్లోమ పరిధాయ దారవ్యతిక్రమిణే భి
క్షామితి సప్తాగారాణి చరేత్సా వృత్తిష్షణ్మాసాన్ స్త్రీణాం భర్తృత్యాగేపిని
ష్కారణతయాప్యేవ మర్ధం ప్రాయశ్చిత్తం॥ మహాపాతకిశంకాస్తి చేత్త్యాగ
ఏవవిహితః॥ కారణం సఏవనో చేత్ భర్తృప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వం కుర్యాత్।
ఖరచర్మవినా భిక్షార్థం పర్యటేత్ పూర్వవత్షణ్మాసాన్॥ ఇతి హేమాద్రి

—*అసంస్కృతకన్యారజోదర్శనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

విరచితే పత్నీత్యాగప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ పితృగృహే అసంస్కృతకన్యార
జోదర్శనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ పితుర్గృహే తు యా కన్యా రజః
పశ్యత్యసంస్కృతా॥ సా కన్యా వృషలీ జ్ఞేయా తద్భర్తా వృషలీపతిః॥ వృషల
శ్శూద్రః॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ యా కన్యా పితృవేశ్మస్థా యది పుష్పవతీ భవే
త్।అసంస్కృతా పరిత్యాజ్యా న పశ్యేత్తాం కదాచన। వివాహే చ న యోగ్యా
స్యాల్లోకద్వయవిగర్హితా।ఏతాం పరిణయన్ విప్రో న యోగ్యో హవ్యకవ్య
యోః॥ న తస్యాం జనయేత్పుత్రం కానీన ఇతి కథ్యతే। మాతా పితా చ పుత్రశ్చ
త్రయస్తే వృషలాస్స్మృతాః।యదా పుష్పవతీ కన్యా తద్దైవత్యక్తుమర్హతి॥ నత
త్రదోషస్తస్యాస్తి గేహస్థా చేత్స దోషభాక్॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ యదా రహః
పుష్పవతీ ద్విజస్తాముద్వహేద్యది॥ కాలాంతరే యదా జ్ఞాతా తదా తాం సంపరి
త్యజేత్। యదీచ్ఛేదాత్మనశ్శుద్ధిం తదా చాంద్రాయణం చరేత్ కామాతురస్స
దా వర్తేత్స చండాలసమో భవేత్॥ పుత్రోత్పత్తిర్యది భవేత్తదా పతిత ఏవ
సః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే పితృగృ
హస్థితకన్యారజోదర్శనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ కారాగృహవాసప్రాయశ్చి

—*కారాగృహవాసప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

త్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ కారాగృహేబలాత్కారాత్త్రిరాత్రంమాసమతంద్రితః ॥ నస్నానంనచసంధ్యాది నదేవపితృతర్పణం । నస్వాధ్యాయోనవాహోమశ్శూద్రఏవనసంశయః॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ మాసంకారాగృహేవాసో వాభిర్వ్యాఘ్రాదినత్రయం । మ్లేచ్ఛావాసస్తథాపక్షం యోవర్తేతస్తుపాతకీ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ బలాద్దాసీకృతాయేతు మ్లేచ్ఛచండాలదస్యుభిః। అశుభంకారితాఃకర్మగవాదిప్రాణహింసనం।ఉచ్ఛిష్టమార్జనంతేషాంతథాతస్యైవభక్షణం॥ తత్స్త్రీణాంచతథాసంగస్తాభిశ్చసహభోజనం।మాసోషితేద్విజాతౌతుప్రాజాపత్యంవిశోధనం॥ ప్రాజాపత్యంచచాంద్రంచచరేత్సంవత్సరోషితః। ఆహితాగ్నిస్త్రయంకుర్యాద్యదికారాగృహేవసేత్ ॥ స్త్రీణామేతత్సంభవేవిప్రస్యప్రాయశ్చిత్తార్ధం మనూదితంవేదితవ్యం॥ యమః ॥ శ్లో॥ కారాగృహాద్వినిర్గత్య ప్రాయశ్చిత్తంయథోదితం।కృత్వావిప్రఃపునఃకర్మ కుర్యాచ్ఛుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ నాన్యథాశుద్ధిమాప్నోతి యథాభువిసురాఘటః॥ ఇతి కారాగృహవాసప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ బందీగృహీతనారీణాం ప్రాయశ్చిత్త

—*బందీగృహీతనారీప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

మాహ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ బందీకృతాయదానార్యోనివసేయుస్తదాలయే।పక్షంమాసమృతుంవాపి సంవత్సరమథాపివా॥ తదాసాంనిష్కృతిర్నాస్తి వ్యభిచారోయదాభవేత్।తత్రాపిగర్భసంపత్తౌ పరిత్యాగోవిధీయతే॥గర్భేత్యాగోవిధీయతఇతిమనుస్మరణాత్॥ తదాహ గౌతమః॥ శ్లో ॥ బలాద్బందీకృతానారీతత్రైవనివసేద్యది। పక్షంమాసమృతుంవాబ్దం నతస్యానిష్కృతిర్భవేత్॥తత్రైవవ్యభిచారస్స్యాద్యదిగర్భమథాత్తదా।దైవాత్తైఃపునరుత్సృష్టా తత్రశుద్ధిఃకథంచన ॥ తాంపతిఃపునరాదాతుం బిభేద్వైలోకవార్తయా ॥ ఇచ్ఛన్సభాముపానీయ వదపాపంహ్యదిస్త్రీణాం॥ ఇతిభర్తురనుజ్ఞాతా సావదేత్సత్యమాదరాత్।ఉక్తేసత్యేతయాసాతు సభాసవ్యగ్విచార్యచ॥ షష్టిభిర్మృత్తికాభిశ్చకృతశౌచమనంతరం । కారయిత్వావిధానేన స్నాపయిత్వానదీజలైః । కారయేత్పూర్వవద్విప్రఃప్రాయశ్చిత్తమనుక్రమాత్॥ అథయుక్తంతతస్త్రీణాంప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి శాస్త్రదృష్టేనవర్త్మనా॥తస్యదోషనివృత్తిస్స్యాత్ జనవాదోనహీయతే। అతస్తుపోషణంతస్యాస్సంసర్గాదీన్నకారయేత్॥ఇతి హేమాద్రివిరచితేబందీకృతనారీప్రాయశ్చిత్తం॥

—*రోగనివృత్త్యర్థం మద్యపాన స్తన్యపాన ప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథ రోగనివృత్త్యర్థం మద్యపాన స్తన్యపానప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ యదిరోగనివృత్త్యర్థం ద్విజో వాపితదంగనా। సన్నిపాతే మహాఘోరే తన్నివృత్త్యర్థమంజసా ॥ ఔషధార్థంపిబేన్మద్యం స్తన్యంవావైద్యచోదితం। తదారోగనివృత్తిశ్చే న్మరణంవాభవేదుత।తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ॥ శవభావేపునఃకర్మ కర్తవ్యం దేహశుద్ధయే।తప్తకృచ్ఛ్రం ద్విజైఃకార్యం దత్వావా బహుదక్షిణాం। ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి మృతోజీవన్ హివాతదా॥ రోగోల్బణేసన్నిపాతే స్తన్యంవామద్యమేవవా॥ పీత్వాజీవేత్తప్తకృచ్ఛ్రం ప్రాయశ్చిత్తంతుసంస్కృతిరితి। పీత్వాజీవేత తప్తకృచ్ఛ్రం ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాపునస్సంస్కారం కృత్వాశుద్ధ్యతి। మృతశ్చేత్తప్తకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయంబ్రాహ్మణైః కారయిత్వాతత్పుత్రాదిభిః పరలోకసాధనార్థం శవమన్వారభ్య పటగర్భవిధానమంత్రావృత్తిః కార్యా।ఏవమేతస్మిన్ కృతేసతి స్తన్యమద్యపానదోషాన్ముక్తః పరలోకేసుఖమాప్నోతిఅన్యథాపాపకర్మైవ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రోగనివృత్త్యర్థం స్తన్యపానమద్యపానప్రాయశ్చిత్తం॥

—*జాతిభ్రంశకరప్రాయశ్చిత్తమ్-*—

అథేదానీం జాతిభ్రంశకరప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో ॥ వ్యతీపాతే యదన్నంచ మహాపురుషభోజనం। కర్మణ్యారిజనేభుక్తి ర్దశాహే బలిరేవ చ॥ భూతప్రేతపిశాచానాం యదన్నంపరికల్పితం।కుటుంబభోజనంచైవ బ్రహ్మరాక్షసభోజనం॥ ఏతానిదురన్నాని॥ శ్లో ॥ ఏతేష్వంధస్తుయోవిప్రో ధనలోభపరాయణః। భుక్తేత్ తస్యగతిర్నాస్తి తస్మాదేతత్పరిత్యజేత్॥ అంధోన్నం॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ దుష్టాన్నంముఖజోభుక్త్వా వస్త్రద్రవ్యపరాయణః।తదానీంమృత్యుమాప్నోతి జీవేద్వాపాపకార్యసౌ॥ నతస్యపునరావృత్తి ర్యమలోకాత్కదాచన। పిశాచజన్మభుక్త్వాతు తదంతేకుక్కుటోభవేత్॥ గౌతమః॥ శ్లో ॥ దుష్టాన్నంపూర్వజోజగ్ధ్వా పూర్వోక్తం పాపరూపితత్॥ సద్యఏవపరంమృత్యు ముపస్పృశ్యజ్వరాదిభిః।మృత్వానరమాసాద్య కాలజ్ఞానీభవేత్తదా ॥ అస్యదోషోపశాంత్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తమిదంస్మృతం॥ ప్రాజాపత్యద్వయంకృత్వా పునస్సంస్కారపూర్వకం ॥ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతిభూతలే ॥ ఇతి హేమాద్రి విరచితే దురన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తం

అథాయుతబ్రాహ్మణభోజన సహస్రబ్రాహ్మణభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ

—*అయుతబ్రాహ్మణసహస్రబ్రాహ్మణభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

దేవలః॥ శ్లో॥ అయుతేవాసహస్రేవా నానావర్ణసమాగమే। పతితక్లీబ
బైడాలవ్రాత్య తస్కరపూరితే । కుండగోళకసంకీర్ణే నటగాయకసం
కులే॥ పాషండజనసంసర్గే సర్వపాతకిసంకులే। భాండోచ్ఛిష్టస్వయంపా
కేస్త్రీజనైరుపశోభితే ॥ యోవిప్రోలోకమన్విచ్ఛన్నభుంజీయ తత్కదాచన।
యమోజిహ్వాందహత్యేవ సందంశైర్భృశదారుణైః॥ తదంతేభువమాసా
ద్య విద్వరాహత్వమాప్నుయాత్॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ అయుతేవాసహ
స్రేవాద్విజో బ్రాహ్మణభోజనే।జిహ్వాచాపల్యతఃక్షిప్రంయదిభుంక్తే ద్విజాధ
మః॥ తస్యజిహ్వాంయమఃక్షిప్త్వానరకేస్థాపయత్యధః। తత్రైవనరకంభుక్త్వా
సూచకత్వమవాప్నుయాత్ ॥ ఏకస్మిన్దివసేభుక్త్వా పంచగవ్యంపిబేత్తతః॥
పక్షంవామాసమాత్రంవాభుక్త్వావిప్రోనిరంతరం।తప్తంపరాకంచాంద్రంచకృ
త్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ వర్షేపరీహాశూద్రత్వం ప్రాప్నోతిబహువత్స
రాన్॥ఇతిహేమాద్రివిరచితే అయుతభోజనసహస్రభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్॥

—*దీర్ఘసత్రభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథ దీర్ఘసత్రభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ వర్షద్వ
యంవావర్షంవాయోవాకోవాజనాధిప । సంకల్ప్యభోజయేద్విప్రాన్ తద్దీ
ర్ఘంసత్రముచ్యతే॥ విప్రస్తత్రనభుంజీయాత్పూర్వవద్దుష్టసంగమాత్ ।మహా
దోషమవాప్నోతి నరకంచాధిగచ్ఛతి॥ గాలవః॥ శ్లో॥ దీర్ఘసత్రేనభుంజీయా
దేకస్మిన్దివసేనృప।మహాదోషమవాప్నోతి తత్రనానాజనాగమాత్ ॥ కర్త్రా
రంస్వకృతంపుణ్యం సంవత్సరముపార్జితం । సద్యస్సత్రేవిశేత్సర్వమన్నమా
త్రపరిగ్రహాత్॥ ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తస్మాదన్యథాదోషకార్యసౌ ॥ మాససం
ఖ్యాదికమాలోచ్య పూర్వప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వంకుర్యాత్ ॥ తేనశుద్ధోభవతి
నాన్యథా॥ ఇతి దీర్ఘసత్రభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథశూద్రసత్రభోజన

—*శూద్రసత్రభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥దేవలః॥ శ్లో ॥ శూద్రసత్రేనభుంజీత ప్రాణైఃకంఠగతైర
పి। ఇచ్ఛన్విప్రోమహాలోకం దుస్సంగాద్వామహాభయాత్। దేహంతేనరకంగ
త్వా భవేద్భువిసవాయసః॥ చండాలోవా॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ శూద్రా
న్నంశూద్రసంపర్కం మాసమేకంనిరంతరం । కృత్వాశూద్రత్వమాసాద్య
చండాలఃకోటిజన్మసు ॥ మనుః ॥ శ్లో ॥ తదన్నంతద్గృహేభుక్త్వా స్తదనుజ్ఞా

మాసికేషు తథా విప్రో నకుర్యాచ్ఛేషభోజనం॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥ చౌళకర్మణిభోక్తారో భోక్తారో యజ్ఞకర్మణి। శ్రాద్ధశిష్టాన్నభోక్తారస్తేవై నిరయగామినః॥ సగోత్రాణాం సకుల్యానాం జ్ఞాతీనాంచ న దోషభాక్। పుత్రిణామన్యగోత్రాణాం విధవానాం న శస్యతే॥ యతీనాం కర్మనిష్ఠానాం మహతాం బ్రహ్మచారిణాం। అభోక్తవ్యం పైతృకాదౌ పితృశిష్టం మహాత్మనాం॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ శ్వశురస్య గురోర్వాపి మాతులస్య మహాత్మనః। జ్యేష్ఠభ్రాతుశ్చ పిత్రోశ్చ బ్రహ్మనిష్ఠస్య జ్ఞానినః॥ ఏతేషాం శ్రాద్ధశిష్టాన్నం భుక్త్వా దోషో న విద్యతే॥ ఇతి కేచిత్ప్రశంసంతి ఇతియత్తదసాంప్రతం॥ లైంగే॥ శ్లో॥ మాతులస్య గురోర్వాపి శ్వశురస్య మహాత్మనః। పిత్రోశ్చ బ్రహ్మనిష్ఠస్య జ్యేష్ఠభ్రాతుశ్చ జ్ఞానినః। పైతృకేషు న భోక్తవ్యం విధవానాం మహామునే। విధవానామన్యగోత్రాణాం శ్రాద్ధేష్వేతేషు న భోక్తవ్యం శ్రాద్ధశిష్టాన్నం॥ అన్యగోత్రాణాం బ్రహ్మచారిణామపి। తదాహ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ పిత్రాదీనామథాన్యేషాం శ్రాద్ధశిష్టాన్నభోజనం। వ్రతినాం విధవానాంచ యతీనాంచ విగర్హితం॥ విధవానామన్యగోత్రాణామిత్యర్థః॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ విప్రస్త్వన్యగృహే శ్రాద్ధే చ రేచ్ఛిష్టాన్నభోజనం। ప్రాజాపత్యేన శుద్ధస్స్యాత్ జ్ఞాతిగోత్రేన దోషభాక్॥ అన్యగోత్రా వితంతుర్యా శ్రాద్ధశిష్టాన్నభుగ్యది। కేశానాం వపనం కృత్వా తప్తకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్॥ వ్రతినాం యోగనిష్ఠానాం తథా సన్యాసినామపి। ఉభయోర్దేహశుద్ధ్యర్థం పరాకం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ సన్యాసీ వపనం కృత్వా తథా స్నానం సమాచరేత్। ఉపవిశ్యాశుచిర్భూత్వా ప్రణవం లక్షమాచరేత్॥ సర్వత్ర పంచగవ్యప్రాశనం సన్యాసిభిర్వినా। బ్రహ్మచారిణాంస్త్వపి తన్నశిష్టభోజనేన దోషః। వ్రతినామపి విధవానామన్యగోత్రాణాం తత్రాపి న భోక్తవ్యం। సన్యాసిభిర్నకుత్రాపి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే శ్రాద్ధశిష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్॥

—*క్రీతాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథ క్రీతాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ దేవాలయేషు మార్గేషు గ్రామేషు నగరేషు చ। విప్రః క్రీతాన్నభోక్తాచేత్తదా నరకమాప్నుయాత్॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥ క్రీతాన్నం దేవతాగారే గ్రామే వా పట్టణేపి వా॥ యో భుంక్తే పూర్వజో జ్ఞానాన్నరకం స సమాప్నుయాత్॥ దేవీపురాణే॥ శ్లో॥ విప్రః కంఠగతప్రాణః క్రీతాన్నం భక్షయేద్యది। గ్రామే వా నగరే తీర్థే మహాదేవాలయేపి వా॥ స గత్వా నరకం ఘోరం నానాయోనిషు జాయతే। తస్మా

త్తస్యవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం॥ త్రిరాత్రంభోజనేకాయం పక్షేత ప్తంనిరంతరం॥ మహాన పుంసంమాసేచ వత్సరేచాంద్రముచ్యతే । అతఃపరం శూద్రతుల్యో విద్వానపిసదోషభాక్ ।విప్రస్త్రీణామేతదర్థం॥ యతిబ్రహ్మచారి విధవానాంతద్దైన్యాత్ముఖ్యం మహాక్షేత్రమితి జనసాదృశ్యాత్। క్రీత్వాభోజనేవి శేషమాహ॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ విప్రస్త్వైతన్మహాక్షే।తం మహాశీర్ధంజనావృతం। క్రీత్వాన్నంజనసాదృశ్యా దితిజగ్ధ్వాకృద్యది॥ కేశానాంవపనంకృత్వా తప కృచ్ఛ్రంసమాచరేదితి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే క్రీతాన్నభోజనప్రాయశ్చి

—*సంఘాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

త్తమ్॥ అథ సంఘాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥సంఘీభూయయదావిప్రాః స్త్రియోవా రాజవల్లభ।స్వైస్వైర్ద్రవ్యైరేకభాండేపాచయేయుఃపృథక్పృథక్॥ పృథక్పృథగితి భిన్నపాత్రేవా। భుక్త్వాదోషమవాప్నుస్తే శూద్రతుల్యాభవంత్యథ॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ విప్రాస్తథైకగ్రామస్థాః స్త్రీర్థయాత్రాదికమంసు।సంఘీభూయస్వకైర్ద్రవ్యైఃపాచయిత్వాన్నభోజినః॥ శూద్రతుల్యాభవంత్యేతే నరకంవావిశేషతః। ఏకగ్రామస్థాఇతిపదంయత్రయత్రసంఘీభావస్తత్రతత్రయోజనీయం॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ సంఘీభూయద్విజాస్సర్వే మార్గేతీర్థాగమేపివా।స్వద్రవ్యమేళనంకృత్వా పక్త్వాభుక్త్వైకదేశతః॥ తేసర్వేనరకంయాంతి శూద్రతుల్యానసంశయః। తేషామిదంమునిప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధితం।ఏకరాత్రేపంచగవ్యం ద్విరాత్రే యావకంచరేత్॥ ప్రాజాపత్యంత్రిరాత్రేచ పక్షేచాంద్రాయణంస్మృతం। మాసేతుశూద్రతుల్యాస్స్యుస్త్రీణామర్ధంమనీషిభిరితి॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేసంఘాన్న

—*యాగాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

భోజనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ యాగాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥దేవలః॥ శ్లో॥ యజ్ఞేషుపశుబంధేషు యాగార్థంపచనంహవిః।తథావిప్రైర్నభోక్తవ్యం లోకేప్సుభిరకల్మషైః।పచనంహవిరితియజ్ఞశాలాయాం దీక్షితగృహేవా సంపాదితమన్నమిత్యర్థః॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥ పశుబంధేషయజ్ఞేషు అన్నమత్తియదాద్విజః।తదానరకమాప్నోతి సవిడాలసమోద్విజః॥ కణ్వః॥ శ్లో॥యోవిప్రోయాగశాలాసు వపాయాగాదధోయది।భుక్త్వాన్నంతత్రసంఘాతంమహాపాతకమశ్నుతే॥ పునస్తస్యోపనయనంప్రాజాపత్యేనశుధ్యతి॥ ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం వపాయాగాత్పూర్వంభోజనేవేదితవ్యం॥ తతఃపరంభోజనేవిశేషమా

హ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ వపాయాగాత్పురావిప్రోభోజయేద్దీక్షితాలయే।ప్రా
జాపత్యంవిశుద్ధ్యర్థం మునిభిఃపరికీర్తితం ॥ ఋత్విజాంవిప్రస్త్రీణామేవంవే
దితవ్యం॥ తథైవాహకాత్యాయనః ॥ శ్లో॥ ఋత్విజాంచ పరస్త్రీణాంభో
క్త్వాన్నాంయాగసద్మని।ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి॥ సువాసి
నీనాంతద్భర్తుఃపాదోదకం । విధవానాం కేశవపనం బ్రహ్మకూర్చవిధానం
చ॥ యతిబ్రహ్మచారిణాం వపాయాగాత్పూర్వమన్నభక్షణే చాంద్రం।అతః
పరం ప్రాజాపత్యం ఇతి హేమాద్రివిరచితే యాగాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్త
మ్॥ అథ చౌళాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥చౌలకర్మణి

—*చౌళాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

సీమంతే ముహూర్తాద్భోజనేపరం। సురాపానసమంప్రోక్త మతోనేచ్ఛంతి
సూరయః॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ సీమంతేపుంసవేచైవ చౌళకర్మణియోద్విజః ।
అసగోత్రస్తదన్నాద స్సురాపీత్యుచ్యతేబుధైః॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥చౌళక
ర్మణిసీమంతే పుంసవేయోన్యగోత్రజః। ముహూర్తాదూర్ధ్వభుక్త్వాపి సురా
పానమవాప్నుయాత్॥ప్రాయశ్చిత్తంద్విజైఃప్రోక్తం దుష్టాన్నాదివిభోజనే।
సుముహూర్తాత్పరంతప్తం తత్పూర్వం వేదమాతరం ॥ జప్త్వాశుద్ధిమవా
ప్నోతి సహస్రంవిధిపూర్వకం ॥ స్త్రీణామర్ధంయతీనాంచ వ్రతినాంచాం
ద్రముచ్యతే । చౌళకర్మణిపూర్వత్ర పరత్రచసమంవిదుః ॥ ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే చౌళసీమంతాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ గణకాన్న దేవల

—*అథగణకాన్న దేవలకాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

కాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ యోన్నం దేవలకస్యాపిభు
క్తేన్నంగణకస్యచ।మద్యపాతౌవిజానీయా త్సర్వకర్మబహిష్కృతౌ॥ విష్ణుర
హస్యే॥ శ్లో॥ దేవలకాన్నంతుయోభుంక్తే తథాగణకభోజనం।ఉభౌతుపా
పకర్మాణౌ నసంభాష్యౌకదాచన॥ గారుడపురాణే॥ శ్లో॥ దేవార్చకస్య
యోభుంక్తే తథాగణకవేశ్మని।అన్నమితిశేషః॥ శ్లో ॥ ఉభౌతానాపిన్వాప్రో
క్తౌ ప్రాయశ్చిత్తమథాహతః ॥ ఏకరాత్రేపంచగవ్యం త్రిరాత్రేయావకం
స్మృతం॥ మాసమాత్రేపరాకంస్యా దబ్దేచాంద్రముదీరితం।తతఃపరంతత్సమ
స్స్యాత్ స్త్రీణామర్ధముదీరితం॥ యతిబ్రహ్మచారివిధవానా మేతద్ద్విగు

—*అస్నానభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ణ్యం ఇతి హేమాద్రౌ గణకాన్న దేవలకాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథా

స్నానభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ అస్నాతాశీమలంభుజ్క్తే హ్యజపీపూయశోణితం॥ అహుతాశీక్రిమింభుజ్క్తే అదాతా విష్ఠమశ్నుతే॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥ అరోగీస్నానహీనస్స్యాత్తత్కృత్వాభోజనమాదరాత్॥ యావంత్యన్నపులాకానీ తావన్మలముదీరితం॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ అస్నాత్వాభోజనంవిప్రో నీరోగఃకురుతేయది।సమలాశీసదాజ్ఞేయస్సర్వకర్మసుగర్హితః॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ శ్లో॥ స్వస్థోవిప్రోయదాఽస్నాత్వాభుజ్క్తేమోహపరాయణః। విష్ఠాంతదన్నమిచ్ఛంతి మునయస్తత్వదర్శినః।శ్రాద్ధకాలేతుచాంద్రంస్యాత్ గ్రహణేతద్వయంస్మృతం।పంచపర్వసుతప్తంస్యాదితరత్రితుయావకం।విధవానాంబ్రహ్మచారిణాం యతీనాంగృహస్థప్రాయశ్చిత్తాద్ద్వైగుణ్యం॥ ఇతి హేమాద్రౌ అస్నాతాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తం॥అథ

—*పర్యుషితాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

పర్యుషితాన్నభోజన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ జలేనిధాయ పూర్వేద్యుర్యదన్నంజలసేచితం । తత్తుపర్యుషితంజ్ఞేయం తద్భుక్త్వాపాపమాప్నుయాత్॥ గౌతమః॥ శ్లో ॥ దుర్గంధిజలసిక్తంచ రూపహీనంయదస్తిహి।తతఃపర్యుషితంత్యాజ్యం భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్॥ గాలవః॥ శ్లో॥ దధ్నాఘృతేనతైలేన యదన్నం సంస్కృతంభవేత్ ॥ దుర్గంధరహితం భోజ్యమన్యథాచాంద్రముచ్యతే॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ హింగుజీరకసంమిశ్రంతింత్రిణీరసవేష్టితం । దుర్గంధరహితంచాన్నంభోక్తవ్యంద్విజపుంగవైః।ఏతైర్ద్రవ్యైఃపరిష్కృత్య దుర్గంధరహితంయది॥ కృత్వాపిపూర్వదివసే భోక్తవ్యం స్యాద్ద్విజన్మభిః।దుర్గంధజలసంమిశ్రం పూర్వేద్యురుదకేధృతం॥ తత్పర్యుషితంసంజ్ఞం స్యాద్భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్॥త్రిరాత్రంపంచరాత్రంవాభుక్త్వాపర్యుషితంద్విజః। తస్యోపనయనంభూయశ్చాంద్రాయణమథాచరేత్॥ బ్రహ్మచారివిధవాయతీనాం ద్విగుణంప్రాయశ్చిత్తం॥ బ్రహ్మచారిణాంసంవత్సరభోజనేపునరుపయనం చాంద్రాయణద్వయంచ॥ఇతి హేమాద్రౌపర్యుషితభోజనప్రాయశ్చిత్తం॥అథదుర్భక్ష్యభక్షణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

—*దుర్భక్ష్యభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్లో॥ దుర్గంధసహితంభక్ష్యం తథాపర్యుషితంచయత్। శష్కులీమాషనిర్మాణం విపణిస్థంచయద్భవేత్ । తైలపక్వవిహీనంచ నభోజ్యంస్యాద్ద్విజాతిభిః॥ పరాశరః॥ శ్లో ॥ భక్ష్యమైమాషసంభూతం విపణిస్థమతైలజం। దుర్గంధం

పూతిగంధంచపితృదేవవివర్జితం ॥ శష్కులీఫేణికారాజక్ వటకామాషసంభవాః।నిష్కారణతయావిప్రో నభుంజీయాత్కదాచన॥ గాలవః॥శ్లో॥అన్న నిర్మితవస్తూని శుష్కీభూతానిశష్కులీః।మాషకామాషసంభూతా హింగుజీరపరిష్కృతాః। దుర్గంధీపూతిగంధీనివిపణిస్థానియానిచ, అనర్పితానిదేవానాం శుభపైతృకవర్జితం। నభుంజీయాదిమానీహ విప్రోదుష్టాన్నభుక్తదా॥ తస్యైవనిష్కృతిర్దృష్టావిప్రైర్ధర్మపరాయణైః।పిత్రర్థందేవకార్యార్థంపక్త్వా భుక్త్వానదోషభాక్।జిహ్వాచాపల్యమాగమ్య భక్షయేద్యదిపూర్వజః ॥ వృధాతానీహాభక్షిత్వా యావకంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । శోభనేపతృకార్యేషు దేవకార్యేషుయేషుచ।భక్షయిత్వాయదావిప్ర స్తదాదోషైర్నలిప్యతే॥ స్త్రీణామేతదర్ధం।విధవాబ్రహ్మచారియతీనాం విప్రాద్ద్విగుణం॥ ఇతి హేమాద్రౌ అభక్ష్యభక్షణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ దుష్టశాకభక్షణప్రాయశ్చిత్తమాహ।దేవలః॥

—*దుష్టశాకభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్లో॥ కర్ణికారస్యయచ్ఛాకం యచ్ఛాకందుశ్చరీకృతం ॥ వేశ్యోపకేశశాకంచ శాకమాఖుశ్రవంతథా। గుర్గురీచంచరీశాకం శాకంవల్ల్యుద్భవంచయత్॥కరింజశాకం దుర్భక్ష్యం దేవతాపితృవర్జితం॥ అతివలవణందుష్టం దుష్టంతేనవివర్జితం।అత్యామ్రయుక్తందుర్గంధి తచ్ఛాకంపరివర్జయేత్ । ఉల్లంఘనేచయచ్ఛాకంయచ్ఛాకంపాదతాడితం। పలాండులశునాక్రాంతం భావదుష్టంపరిత్యజేత్।ఏతానివిప్రోననయేత్తథాతానినభక్షయేత్ । జ్ఞాత్వాభక్షేద్యదాపాపీ ఉపోష్యరజనీమిమాం॥పరేద్యుర్భక్షయేత్పంచ గవ్యంహోమపురస్సరం॥ ఎతేనశుద్ధిమాప్నోతి దుష్టశాకాన్నభుక్ ద్విజః। స్త్రీణాంవిధవానాం బ్రహ్మచారిణాంయతీనాంచపూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం॥ఇతిహేమాద్రౌదుష్టశాకభక్షణప్రాయశ్చిత్తం।అథకారణంవినాపరమాన్నకృసరాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ

—*కారణంవినాపరమాన్నకృసరాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

దేవలః॥ శ్లో॥పరమాన్నంచకృసరం వృధాపక్వంద్విజోత్తమః॥భుంజీయాత్తేవలంతచ్చ నరకేవాసమశ్నుతే॥ మార్కండేయః॥శ్లో॥ రవౌధనుస్సమాయాతే గృహేకన్యారజస్వలా । పిత్రర్థందేవ కార్యార్థం పరమాన్నంప్రశస్యతే । ధనుమాసేకృసరం ప్రశస్తందుహితాస్వసా భగినీస్నుషావాప్రథమరజస్వలాయదితత్రకృసరాన్నభోజనే తీర్థయాత్రాసుచనదోషః ॥ తదాహగౌతమః॥ శ్లో॥ ధనుమాసేగృహేకన్యాయదిస్యాత్ప్రథమార్తవా। దేవ

యత్రాసుసర్వాసు కృసరాన్నంనదోషభాక్॥ పైతృకాదిషు దేవకార్యేబంధుసమాగమేచ పరమాన్నంనదోషభాక్॥ తదాహమనుః॥ శ్లో॥ పితృకార్యేషుసర్వేషు దేవబంధుసమాగమే। పక్త్వాభుక్త్వాతదన్నంతు ప్రభూతక్షీరసంభవం।నదోషభాగితిశేషః॥ శ్లో॥ ద్విజోపినాసిషిత్తైస్త్రర్భుక్త్వాపాపంసమశ్నుతే।చ్ఛర్దయిత్వాతదన్నంచ ఉపోష్యారజనీమిమాం॥ పంచగవ్యంపిబేత్ప్రశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతినాన్యథా।స్త్రీశూద్రాదీనాంపూర్వవత్॥ ఇతి హేమాద్రౌ కృసరాన్నపరమాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ ఏకాదశ్యన్నభోజనప్రా

—॥ఏకాదశ్యన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

యశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః। శ్లో॥ ఏకాదశ్యాంనభుంజీత పక్షయోరుభయోరపి।యదిభుంక్తేసపాపీస్యాద్రౌరవంయాతిదారుణం॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ హరివాసరభుక్త్వాపి జయంత్యన్నవిమర్దనః। కృష్ణేశుక్లేతథారాజన్ మహాంతంనరకంవ్రజేత్॥ గాలవః॥ శ్లో॥ యానికానిచపాపాని బ్రహ్మహత్యాయుతానిచ।అన్నమాశ్రిత్యతిష్ఠంతి తస్మాదన్నంపరిత్యజేత్।శుక్లామేవసదాగృహీతివచనం పాక్షికంకామ్యవిషయం।నిత్యత్వేనభోక్తవ్యం కేచిత్తత్రభుంజతే తదసమీచీనం॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ బ్రహ్మనిష్ఠస్యవిప్రస్య సర్వద్రవ్యసమస్యచ। కృష్ణపక్షేహరిదినే హ్యన్నంభుక్తంనదోషకృత్॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ కృష్ణపక్షేహరిదినే ద్విజోబ్రహ్మపరాయణః।భుక్త్వాసర్వసమస్సోపి ఉపవాసఫలంలభేత్। అన్యథావిప్రమాత్రశ్చే ద్భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్॥ గాలవః॥ శ్లో॥ ఏకాదశ్యన్నభుక్త్వాపి శుద్ధ్యర్థంచాంద్రమాచరేత్। విప్రస్సర్వసమస్తత్ర భుక్త్వాదోషైర్నలిప్యతే। విధవానాం వ్రతినాంసన్యాసినాంద్విగుణం ప్రాయశ్చిత్తం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఏకాదశ్యన్నభోజనప్రాయ

—॥వ్రాత్యాన్నకుష్ఠ్యన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

శ్చిత్తం॥ అథ వ్రాత్యాన్నకుష్ఠ్యన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥వ్రాత్యాన్నం యదికుష్ఠ్యన్నంభుంక్తేవిప్రఃక్షుధాతురః।కబళైకబళైచాంద్రంకృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ మరీచిః శ్లో॥ నగ్నోవేదపరిత్యాగీ వ్రాత్యోగాయత్రినాశకః।కుష్ఠీతత్రసవిజ్ఞేయో దుశ్చర్మామాతృఘాతకః॥ తయోరన్నంద్విజోభుక్త్వా శుద్ధశ్చాంద్రాయణాదహ। పరాశరః॥ శ్లో॥ దుశ్చర్మణశ్చవ్రాత్యస్య అన్నంభుక్త్వాద్విజస్సకృత్।తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం చాంద్రముక్తంమునీశ్వరైః॥ విధవాబ్రహ్మచారియతీనాం పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తమ్॥

ఇతి హేమాద్రివిరచితే కుష్ఠ్యన్నవ్రాత్యాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.

—॥కుండగోళకపరివిత్తిపరివేత్త్రన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.

అథ కుండగోళకయోః పరివిత్తిపరివేత్త్రోరన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ కుండశ్చ గోళకశ్చైవ పరివిత్తః పరివేత్తా। తేషామన్నం న భోక్తవ్యం విప్రైః పాపపరాఙ్ముఖైః॥ కుండాదిలక్షణమాహ॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ స్వస్థభర్తరి యా నారీ జారాసక్తా భవేద్యదా। తదుత్పన్నస్తు కుండః స్యాత్ సర్వకర్మబహిష్కృతః॥ మృతే భర్తరి యా నారీ జారాత్సుతమవాప్నుయాత్। స వై గోళకసంజ్ఞః స్యాత్ సర్వకర్మబహిష్కృతః॥ స్వస్థం జ్యేష్ఠం సముత్సృజ్య కనీయాన్యస్తు ద్వాహేత్ స్త్రియం। తజ్జ్యేష్ఠః పరివిత్తిః స్యాత్ పరివేత్తా సహానుజః। తత్పుత్రః పరివిన్నః స్యాత్ పరివింధోద్వితీయజః॥ యమళయోర్వ్యత్క్రమసంస్కారే రాజ్యపాలనే ఆందోళికారోహణే ష్వేవం వేదితవ్యం॥ గాలవః॥ శ్లో॥ కుండగోళకయోశ్చాన్నం పరివిత్తేస్తథైవ చ। పరివేత్తుర్యదన్నం చ తత్పుత్రాణాం చ యద్భవేత్॥ తయోర్వ్యత్క్రమసంస్కారే యదన్నం మృష్టసంజ్ఞితం॥ తదన్నం సంపరిత్యాజ్యం పూర్వజైర్ధర్మవత్సలైః॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ పరివిత్తిః పరివేత్తా తథా తౌ కుండగోళకౌ। తేషాం పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ యమళౌ యది వ్యత్క్రమౌ। తేషామన్నం న భోక్తవ్యం ముఖ్యైర్ధర్మలిప్సుభిః॥ తత్ర భుక్త్వా ద్విజోజ్ఞానాదేకవారే విధుం చరేత్। చాంద్రాయణమిత్యర్థః॥ మాసే చాంద్రం పరాకం చ చరేత్సంవత్సరే శృణు। చాంద్రాయణం పరాకం చ ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్॥ తతః పరం తత్సమః స్యాద్దపాత్రైర్యత్నదాశుచిరితి॥ విధవాదీనాం పూర్వవత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కుండగోళకాన్నప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ యత్యన్నదంపతిశిష్టాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—॥యత్యన్నదంపతిశిష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

దేవలః॥ శ్లో॥ యత్యన్నం యతిపాత్రస్థం యతినా ప్రేరితం తథా। దంపత్యోర్భుక్తశేషం యత్ తద్భుక్త్వా చాంద్రమాచరేత్॥ యతిర్ద్రవ్యాణ్యార్జయిత్వా సమారాధనాదికం కరోతి తద్యత్యన్నం॥ యతిః భిక్షామటిత్వా స్వభోజనోపరి యచ్ఛిష్టం తద్యతిపాత్రస్థం స్త్రీపురుషయోర్భుక్త్యనంతరం యదన్నం పరిశేషితం తద్దంపతిశిష్టం తదేవాహ మనుః॥ శ్లో॥ ధర్మార్థకామాన్ సంత్యజ్య ప్రథమం మమతాం త్యజేత్। ఇతి ధర్మం పరిత్యజ్య యతిః పాపపరో భవేత్॥ బాలాంశ్చ కులవృద్ధాంశ్చ గర్భిణ్యాతురకన్యకాః। సంభోజ్యాతిథిభృత్యాంశ్చ దంపత్యోశ్శేషభోజనం॥ ఇదం ధర్మం పరిత్యజ్య విపరీతం తయోర్య

దీ॥ తత్రభుక్త్వాద్విజోయస్తు శుద్ధ్యర్థం చాంద్రమాచరేత్ । గౌతమః ॥ శ్లో॥ యతేరారాధనేభుక్త్వా యత్యన్నం భోజనోపరి।దంపత్యోర్భుక్తశిష్టం యద్భుక్త్వా చాంద్రాయణంచరేత్॥ విధవాదీనాం పూర్వవత్పరికల్పనీయం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే యత్యన్నదంపతిశిష్టాన్నభోజన ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

—*ఉచ్ఛిష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథ ఉచ్ఛిష్టాన్నభోజన ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ఉల్లంఘితం పాదహతంబిడాలాఖువిమర్దితం।పూర్వోక్తశాకసంయుక్తం పలాండులశునావృతం॥ దేవపూజావిహీనం యద్వైశ్వదేవవివర్జితం । ఏకపఙ్త్క్యుపవిష్టేన బ్రాహ్మణేనవిఘాతితం ॥ నప్రక్షాళనభాండేషు తథా మానవివర్జితం। పుత్రైఃపౌత్రైశ్చానుజైర్వా పుత్రీపుత్రై రథాపివా ॥ భార్యావిలోకనేచైవ యద్యదన్నమసాక్షికం । దేవాలయేచయద్భుక్తం యదన్నం మూల్యసంభవం॥ విధూతేనైవశూర్పేణవదనేనానిలేనచ॥ శాంతంపిండీకృతంచాన్నం యదన్నంజీవతండులం। తుషపాషాణసంయుక్తం పలీకరణమిశ్రితం॥ ఏతద్దుష్టంవిజానీయాత్పూర్వోక్తంగాలవాదిభిః। ఏతద్భుక్త్వాద్విజోయస్తు మహాపాపంసమశ్నుతే ॥ భోక్తురాగమనాత్పూర్వం భోజనపాత్రేపరివేషితం తదసాక్షికం । శిష్టంస్పృష్టం ॥ గౌతమః ॥ శ్లో॥ దుష్టాన్నంయోద్విజోభుక్త్వా పూర్వముక్తంమనీషిభిః। పశ్చాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం పరాకంకృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ ఏతత్సగోత్రబాలభోజనవిషయం ॥ భగినీపుత్రాదిసహభోజనే ద్విగుణం।విధవాబ్రహ్మచారియతీనాం పూర్వవత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఉచ్ఛిష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ పత్నీసహ భోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ద్విజఃకామాతురోయస్తు పత్న్యాసహయదాన్నభుక్।

—*పత్నీసహభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

పశ్చాచ్చాంద్రాయణం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతిపార్వకీం॥ పత్నీసహభోజనకాలమాహ॥ మనుః॥ శ్లో॥మహారణ్యేచ యాత్రాయాంపథిచోరాకులేసతి।అసహాయోయదిభవేత్తదాభుక్తిర్నదోషకృత్॥ గాలవః॥శ్లో॥వివాహకాలేయాత్రాయాంపథిచోరసమాకులే।అసహాయోభవేద్విప్రస్తదాకార్యం ద్విజన్మభిః॥ ఏకత్రయానమారోహే దేకపాత్రేఽన్నభోజనం।భార్యయాసహభుక్త్వాతువిప్రస్తత్రనదోషభాక్॥ అన్యత్రభోజనేయానే మహాంతంనరకంవ్రజేత్। తద్దోషపరిహారార్థం పశ్చాచ్చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ పరాశరః॥ శ్లో ॥ ఏకత్రయా

నమారోహేదేకపాత్రేతుభోజనం ॥ వివాహేపథియాత్రాయాం కృత్వా విప్రోనదోషభాక్ । అన్యథాదోషమాప్నోతి పశ్చాచ్చాంద్రాయణంచరేత్॥ అభ్యాసేద్విగుణంచైవ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పత్నీసహభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ శూద్రభాండభోజనప్రాయ

—॥శూద్రభాండభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్॥—

శ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ అతీవతృషితోవిప్రో నశూద్రస్యోదకం పిబేత్ । తద్భాండేభోజనేచైవ హ్యజ్ఞానాద్యదిమానవః॥ తస్యోపనయనంభూయ స్తప్తకృచ్ఛ్రేణశుద్ధ్యతి ॥ పరాశరః॥ శ్లో ॥ శూద్రభాండోదకంపీత్వాప్రపాయాంజలసేవనాత్ । శూద్రభాండస్థమన్నంచ భుక్త్వాశుద్ధఃకథంద్విజః ॥ తస్యోపనయనంభూయ స్తప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ॥ శంఖః ॥ శ్లో ॥ ప్రపాయాంశూద్రభాండేచ స్థితంతోయంద్విజోయది। అన్నంవాజ్ఞానతోభుక్త్వాపునస్సంస్కారమాచరేత్ ॥ పశ్చాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ।విధవాబ్రహ్మచారియతీనాం పూర్వవత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే శూద్రభాండభోజనోదకప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ పతితదుర్మార్గదుష్టాక్రాంత పంక్తౌ భోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥పతితశ్చఖలశ్చైవ దుర్జ

—॥పతితదుర్మార్గదుష్టాక్రాంతపంక్తౌభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

నఃపిశునస్తథా।జారశ్చగాయకశ్చైవ నిత్యంయాచ్ఞాపరస్తథా ॥ భిషక్చోరస్తథాముమూర్షాఆతతాయీభయప్రదః ॥ ఏతేవైదుర్జనాఃప్రోక్తా నపాఙ్క్తేయాఃకదాచన।కుండశ్చగోళకశ్చైవ అయాజ్యానాంచ యాజకః ॥ చక్రాంకితతనూ రాజన్ తథాలింగాంకితోపివా। చారువాంకోమాషకశ్చ ఉన్మత్తఃకితవస్తథా॥ ఏతైరావేష్టితాపఙ్క్తిఃపాపదాసర్వదానృణాం । ఏతేషామన్నభుగ్విప్రః పాపమేవసమాశ్రయేత్ ॥ ఏకత్రభోజనేరాజన్ చాంద్రాయణమథాచరేత్ ।మాసభోజీమహాపాపీచాంద్రం పారాకమాచరేత్ ॥వర్షభోజీమహాచాంద్రంకృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ।విధవాబ్రహ్మచారిసన్యాసినాంపూర్వవత్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పతితాది దుష్టాక్రాంతపఙ్క్తిభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్॥అథపిణ్యాకకరమథితతక్రపానపలాండులశునగృంజనాదిభక్షణప్రా

—॥పిణ్యాకకరమథితతక్రాదిభక్షణప్రాయశ్చిత్తం.॥—

యశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥లశునంగృంజనంతక్రంపలాండుంలయనంతథా। త్యక్త్వాభోజ్యంబ్రాహ్మణేన జగ్ధ్వాపాపంసమశ్నుతే ॥ గృంజనంకామవృద్ధ్య-

ర్థంవర్ణచూర్ణంకరమథితంతక్రంవిలయనంఘృతమలంకారీషోపరిజాతం ఛత్రం
ఏతానివిప్రైర్నభోక్తవ్యాని॥ తదాహమార్కండేయః॥ శ్లో॥ ఛత్రాకంవి
డ్వరాహంచపలాండుంగ్రామకుక్కుటం లశునంగృంజనంచైవ మత్యాజగ్ధ్వా
పతేద్ద్విజః॥ జ్ఞాత్వాభుక్త్వాతుచాంద్రంస్యాదజ్ఞానాత్తప్తమీరితం॥ సకృదే
వంవిజానీయాద్బహువారేద్విరావృతం॥అబ్దాదూర్ధ్వంమహాపాపీపతితస్స్యా
న్నసంశయః। విధవాబ్రహ్మచారిణాంపూర్వవత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేపి
ణ్యాకాదిప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ శ్వేతవృంతాకరక్తశిగ్రువృత్తాలాబుకతకకా

—*శ్వేతవృంతాకరక్తశిగ్ర్వాదిభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ళింగబిల్వోదుంబరభిస్సటాభక్షణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ వా
ర్తాకకతకాళింగబిల్వోదుంబరభిస్సటాః। రక్తశిగ్రుమలాబుంచభుక్త్వా చాం
ద్రాయణంచరేత్॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ వృత్తాలాబుంరక్తశిగ్రుంశ్వేతవృంతాక
మేవచ। కాళింగభిస్సటాబైల్వంకతకౌదుంబరంతథా ॥ మత్యాజగ్ధ్వాపతేద్వి
ప్రఃపశ్చాచ్చాంద్రాయణంచరేత్॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥ వార్తాకకతకాళిం
గబిల్వోదుంబరభిస్సటాః। యస్యకుక్షౌ ప్రవర్తంతే తేతస్యదూరతరోహరిః॥
రక్తశిగ్రుమలాబుంచ శ్వేతవృంతాకమేవచ । భక్షయిత్వాద్విజోయస్తు సతు
చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ యతిబ్రహ్మచర్యాదీనాంపూర్వవత్॥ ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే శ్వేతవృంతాకరక్తశిగ్రువృత్తాలాబుకతకకాళింగబిల్వోదుంబరభిస్స
టాభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ తామ్రపాత్రస్థగవ్యభక్షణప్రాయశ్చిత్తమా

—*తామ్రపాత్రస్థగవ్యభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

హ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ తామ్రపాత్రస్థితందుగ్ధ-గోమూత్రంతక్రమేవవా । ద
ధివాతామ్రపాత్రస్థంనారికేళోదకంతథా ॥ ద్విజఃపీత్వాసురాపానంకృత
వాన్నాత్రసంశయః । అజ్ఞానాద్జ్ఞానతోవాపిసురాపానసమంవిదురితి॥ మా
ర్కండేయః॥ శ్లో॥ గవ్యంమూత్రంతథాతక్రంనారికేళోదకంతథా। తా
మ్రపాత్రస్థితంపీత్వాపయోలవణసంయుతం ॥ ద్విజఃకామాత్సురాపానమ
జ్ఞానాచ్చాంద్రభక్షణం । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతిమద్యాఘ్రాణేతథైందవం॥
పరాశరః॥ శ్లో॥ నారికేళోదకంతామ్రపాత్రస్థంగవ్యమేవచ । లవణాక్తం
పయశ్చైవ మద్యాఘ్రాణంతథైవచ ॥ ద్విజోజ్ఞాత్వాచరేచ్చాంద్రం పీత్వా
జ్ఞానాత్ప్రజాపతిం। అన్యథాదోషమాప్నోతి నరకంచాధిగచ్ఛతి ॥ యమః॥
శ్లో॥ తామ్రపాత్రస్థితంగవ్యంనారికేళోదకంతథా। లవణాక్తంపయశ్చైవ

మద్యగంధంతథైవచ ॥ పీత్వాద్విజశ్చరేచ్చాంద్రం ప్రాజాపత్య మకామతః॥ మద్యాఘ్రాణేవిశేషమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ హింతాళతాళఖర్జూర నారికేళవనేచరన్ । దైవాద్వాయువశాత్ప్రాప్తం ఘ్రాత్వా విప్రస్య దక్షిణం। హస్తమాఘ్రాయసహసా శుద్ధిమాప్నోతితత్క్షణాత్ ॥ అభావేభాస్కరంపశ్యేత్స ఏ స్పృష్ట్వాకర్ణజపేద్ధరిం । దైవాన్మద్యగంధం శాకపరిష్కృతగంధం వాయువశాత్ప్రాప్తమాఘ్రాయ పశ్చాద్విప్రదక్షిణహస్తమాఘ్రాయశుద్ధ్యతి॥ అభావేమార్తాండంపశ్యేత్ । స్వదక్షిణశ్రవణంస్పృష్ట్వాహరిం మనసాస్మరన్ఛుద్ధ్యతి ॥ తతఃపరంనాసికాంవిధాయగచ్ఛేత్ । విప్రస్త్ర్యాదీనామేవం॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేతామ్రపాత్రస్థగవ్యాదిభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథపీతశేషోదకపానెప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ విప్రస్యపీతశేషం

—*పీతశేషోదకపానప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

యత్తోయమన్యఃపిబేద్యది। మద్యపానసమంప్రాహుస్తత్తోయంమునిపుంగవాః॥ వ్యాసః॥ శ్లో॥ పీతశేషంద్విజఃపీత్వాసురాపానసమంజలం। పీత్వాజ్ఞానాద్ద్విజఃకుర్యాత్ప్రాజాపత్యంవిశుద్ధయే॥ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టానాంవిప్రాణాంపాత్రసంస్థితం । పీతశేషంజలంపీత్వా విప్రఃకుర్యాత్ప్రజాపతిం ॥ ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతిపశుద్ధస్త్వన్యథాద్విజః । పీతశేషమపికించిత్తోయంభూమౌ నిపాత్యపీత్వానదోషః॥ తదాహ॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ పాత్రాభావే జలాభావెపీతశేషంద్విజఃపిబేత్। భూమౌకించిన్నిపాత్యాథపీత్వావిప్రోనదోషభాక్॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ పీతశేషంకబంధంయత్పాతుమిచ్ఛన్ద్విజోయది భువికించిజ్జలంక్షిప్త్వాపీత్వాతత్రనదోషభాక్॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ పీతశేషం జలంవిప్రఃపాతుమిచ్ఛన్తృషాతురః । భువికించిజ్జలంక్షిప్త్వాపీత్వా తత్రవిశుద్ధ్యతి ॥ ఏతత్పృథక్పాత్రాభావవిషయం। పాత్రేవిద్యమానేసతిస్వపాత్రస్థోదకమేవపిబేత్॥ నాన్యత్॥ యమః॥ శ్లో॥ ఆసనంశయనంవస్త్రంజాయాపత్యంకమండలుః। ఆత్మనఃశుచిరేతానిపరేషామశుచిర్భవేత్ ॥ అతస్స్వపాత్రస్థోదకమేవపమీచీనమభావేపూర్వోక్తంకృత్వాశుద్ధ్యతీత్యర్థః॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేపీతశేషోదకపానప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథముఖేనోదకపానఖరోష్ట్రహరిణీక్షీరయామలసవక్షీరపానమృతవత్సగోక్షీరపానప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

—*ముఖేనోదకపానఖరోష్ట్రక్షీరాదిపానప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్లో॥ ఉష్ట్రక్షీరంఖరక్షీరంహరిణీక్షీరమేవచ । మృగీక్షీరంచసాధింన్యాంక్షీరం

యామలసంతథా ॥ ముఖేనోదకపానంచమృతవత్సా పయ స్తథా । పీత్వా ద్విజస్సకృన్మోహాత్కేవలం మహిషీపయః ॥ తస్యోపనయనంహ్యాయ స్తప్తకృచ్ఛ్రంవిశోధనం । మృతవత్సాపయఃపానంముఖేనోదకపానంవినేత్యర్థః॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ మృతవత్సాపయఃపీత్వాముఖేపీత్వాజలంద్విజః । ఉపోష్యరజనీమేకాంపంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ సాంధిన్యం యామలందుగ్ధముష్ట్రిక్షీరంచమార్గజం। ఖరోష్ట్రయోఃపయఃపీత్వా పునస్సంస్కారమర్హతి॥ పశ్చాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థంతప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ । ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతినాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే॥ ప్రజాపతిః॥ శ్లో॥ ఖరోష్ట్రయోశ్చసాంధిన్యంయామలంమార్గజంతథా । కేవలంమహిషీదుగ్ధంద్విజఃపీత్వాపతత్యధః॥ తస్యోపనయనంభూయః తప్తకృచ్ఛ్రేణశుధ్యతి । స్త్రీణాంబ్రహ్మచారిణాంసన్యాసినాంద్విగుణంప్రాయశ్చిత్తంవేదితవ్యం। ఖరోష్ట్రయోః క్షీరపానేఔషధార్థంతప్తకృచ్ఛ్రమాత్రం నపునస్సంస్కారః ॥ తదాహగౌతమః॥ ఔషధార్థం ద్విజఃపీత్వా దుగ్ధంఖరక్రమేళయోః । తప్తకృచ్ఛ్రంచరేత్పశ్చాన్నపునఃకర్మగౌరవాత్ ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ఉష్ట్రక్షీరాదిపాన ప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథమనుష్యమృగపశ్వాదిమలమూత్రాదిభక్షణే ప్రాయశ్చిత్త

—॥ మనుష్యమృగపశ్వాదిమలమూత్రాదిభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

మాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ మనుష్యస్య ఖరస్యాపి సూకరస్యద్విజన్మనః । మలమూత్రంపిబేద్యస్తు రేతోవారోగపీడితః । ద్విజఃపశ్చాత్పునఃకర్మ తప్తంకృత్వావిశుధ్యతి॥ అజ్ఞానాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతిజ్ఞాతాచ్చాంద్రవిశోధనం। ఏతదనాతురవిషయం॥ ఆతురవిషయే ప్రాయశ్చిత్త మాహ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ ఆతురోరోగముక్త్యర్థంఖరమానుషసూకరాః । ఏతేషాంమలమూత్రంచ పీత్వాదోషమవాప్నుయాత్॥ రోగాంతే దేహశుద్ధ్యర్థంతప్తకృచ్ఛ్రంచరేత్సుఖీ। అనాతురఃపునఃకర్మకృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ ద్విజఃపీత్వామలంమూత్రంఖరమానుషయోఃకిటేః॥ ఆగదోదేహశుద్ధ్యర్థం పునఃకర్మపురస్సరం । తప్తకృచ్ఛ్రంచరేత్సమ్యగ్రోగీతప్తంసమాచరేత్ ॥ ఏతేనశుద్ధోభవతినచాన్యైఃకర్మభిర్ద్విజః॥ యమః॥ శ్లో॥ ద్విజఃపీత్వా మలంమూత్రంఖరమానుషయోఃకిటేః ॥ మయూరహంసగృధ్రాణాంసకృద్భుక్త్వాతుపాతకీ । పునఃకర్మప్రకుర్వీత తప్తకృచ్ఛ్రంవిశోధనం ॥ రోగిణోఽపిపునఃకర్మతప్తకృచ్ఛ్రముదీరితం । సక్షీరమూత్వాపిబేద్గవ్యంనారీణామథఖమీరితం॥

యతీనాంవిధవానాంబ్రహ్మచారిణాంద్విరావృత్తం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే
మనుష్యమలమూత్రఖరసూకరాదిమలమూత్రభక్షణే ప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అ

—✻అస్థిచర్మపక్షిలోమకేశోపహతశాకాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్.✻—

థాస్థిచర్మపక్షిబహులోమకేశమలోపహతశాకాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్త
మాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ శాకమధ్యేన్నమధ్యేవాదంతకేశనఖామలం।అస్థిచర్మ
ద్విజస్యాంగలోమకీటాఖవస్తథా ॥ బహ్వన్నం నపరిత్యాజ్యం స్వపాత్రస్థం
పరిత్యజేత్ । అన్నప్రమాణమాచారాధ్యాయే ద్రవ్యశుద్ధిప్రకరణేభిహితం॥
అతోన్నవిశేషమాహ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ అల్పేన్నేశాకమధ్యేవా దధిక్షీరాది
షుద్విజాః । దంతకేశనఖావిష్టాద్విజలోమాస్థిచర్మచ । కీటాఖుక్రిమయస్త
త్రపచనంసంపరిత్యజేత్॥ స్వపాత్రస్థంగృహేచాల్పముభయం సంపరిత్యజే
త్ । భుక్త్వానంతరంశాకౌదనపాత్రయోర్విద్యమానేతదన్నం ఛర్దయిత్వా
ఉపోష్యంశుద్ధ్యతి ॥ ఛర్ద్యభావేఘటికా సప్తప్రమాణాడౌ రాత్రిభోజనం
వి॰మ్యగాయత్ర్యష్టశతం జప్త్వా పంచగవ్యంపీత్వాశుద్ధ్యతి॥ తదాహమనుః॥
శ్లో॥ జ్ఞాత్వైతైర్దూషితంభక్తంభుక్త్వావిప్రఃప్రమాదతః । ద్విముహూర్తం
ముహూర్తంవా తదన్నంజీర్ణతామగాత్ ॥ తదంతేవమనంకృత్వాశుద్ధో
భవితుమర్హతి । నచేత్పరేద్యురుషసిస్నాత్వాజప్త్వావిధానతః॥ అష్టోత్తరం
శతంపశ్చాత్పంచగవ్యంపిబేత్తతః । శుద్ధిమాప్నోతిరాజేంద్రనశుద్ధస్త్వన్యథా
ద్విజఇతి॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ పక్వంవాల్పంత్యజేచ్ఛాకమన్నంచాల్పంత్యజేత్తథా॥
ఏతైరుపహతంభుక్త్వాతదానీంఛర్దిమాచరేత్। జీర్ణేపరేద్యురుషసిస్నాత్వాదే
వింజపేచ్ఛతం।బ్రహ్మకూర్చవిధానేనపంచగవ్యంపిబేత్తతః॥ ఏతేనశుద్ధిమాప్నో
తిమృన్మయంతత్పరిత్యజేత్। బహుకేశేషుశాకాన్నయోర్మధ్యేస్థితేషుపూర్వవ
త్ప్రాయశ్చిత్తం ॥ ఏకస్మిన్స్థితేవిశేషమాహ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ అన్నేవాప
క్వశాకేవా కేశమాత్రేవ్యవస్థితే । కబళేవాపిరాజేంద్రకబళం తం పరిత్యజే
త్ ॥ గండూషమేకంకృత్వాతుశేషాన్నంప్రోక్షయేజ్జలైః । మృదంభస్మక్షి
ప్తేత్తత్రపశ్చాద్భుక్త్వానదోషభాక్। మృదంవాభస్మవేత్యర్థః । అన్యైర్వాస్మా
రిభిర్వాస్వపాత్రస్థమన్నంప్రోక్షణాదిభిః శుద్ధింకారయిత్వాస్వయం గండూ
షమేకంకృత్వానభుక్త్వానదోషభాగిత్యర్థః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేచర్మా
స్థినఖమలాదిదూషితాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథభోజనకాలేదీపనిర్వాణ
ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ దీపఃప్రజ్వాలయన్నాత్ర్యాం భోజనేనా

—*భోజనకాలేదీపనిర్వాణప్రాయశ్చిత్తమ్*.—

శమాప్నుయాత్॥ధృత్వాపాత్రంతదాదోర్భ్యాం సంస్మరన్ భానుమవ్యయం। పునర్దీపాగమేతాత గాయత్ర్యాన్నేజలంక్షిపేత్॥ తదన్నమత్యజన్ భుక్త్వా శుద్ధిమాప్నోతిపండితః।అన్యదన్నంపునర్భుక్త్వా పంచగవ్యంపిబేత్తదా॥పూర్వ పరిష్కృతమన్నమేవభోక్తవ్యం॥ నపునర్దాతవ్యం॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ దీపో యదాప్రణష్టశ్చేద్వాయునాతైలవర్జనాత్॥ పాణిభ్యాం పాత్రముద్ధృత్య స్మరన్మార్తాండమవ్యయం॥ పునర్దీపాగమేచాన్నం స్థితంపాత్రపరిష్కృతం॥ నపునస్తత్ప్రదాతవ్యం భుక్త్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ విధవాబ్రహ్మచారియతీనామేవంవేదితవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే భోజనసమయేదీపనాశనప్రాయశ్చిత్తం॥అథ ఏకహస్తవామహస్త పటపాషాణాదౌ భోజనేప్రా

—*ఏకహస్తవామహస్తపటపాషాణాదౌభోజనేప్రాయశ్చిత్తమ్.—

యశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ఏకహస్తేనవామేన పటపుష్పఫలేత్వచి।పాషాణేదారుతామ్రేవా భుక్త్వాదోషమవాప్నుయాత్॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ త్వచిపుష్పేఫపాషాణే తామ్రేవస్త్రేథస్థండిలే।ఉపలాయాంమునిశ్రేష్ఠవామహస్తేనవాద్విజః॥ ఏకేనపాణినాతోయపానంవామేనభోజనం ॥ త్వచిపుష్పేఫలేవాపి పాషాణేతామ్రభాజనే ॥ ఉపలాయాంచవస్త్రేవా అంజలౌస్థండిలేపివా।భుక్త్వాన్నంపూర్వజోజ్ఞానాత్కాయకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్॥హారీతః॥శ్లో॥ ఉపలాయాంచవస్త్రేవా అంజలౌస్థండిలేపివా।త్వచిపుష్పేఫలేవాపిపాషాణేతామ్రభాజనే॥ ఏకేనపాణినాతోయంపానంవామేనభోజనం ॥ ద్విశస్తుమృన్మయేపాత్రేకృత్వాకాయంసమాచరేత్ ॥ వ్రతార్థంవామహస్తభోజనేస్త్రీణాంనదోషః॥ తదాహగాలవః॥ కామ్యార్థంభోజయేన్నారీ వామహస్తేనసర్వదా॥ నతేనదోషమాప్నోతి వ్రతంయావత్సమాప్యతే॥ కండూతివ్రణాదిభిరాక్రాంతే వామహస్తభోజనదోషః॥ తదాహగౌతమః॥వామహస్తేనభుంజీయాద్విప్రోఽవామేవ్రణాదిభిః। దుష్టేనతేనదోషస్స్యాదన్యథాశూద్రఏవసః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేఏకహస్తపాన పాషాణపటాదౌభోజనేప్రాయశ్చిత్తం॥అథశవాశ్రితగ్రామభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

—*శవాశ్రితగ్రామభోజనప్రాయశ్చిత్తం.*—

శ్లో॥ గ్రామేవాపట్టణేపల్ల్యాంకుణపోవిప్రసంజ్ఞితః ॥ నతావద్భోజనంకుర్యాద్యావద్ధార్యమేవసత్యదః॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥బాలోవాకన్యకావాపి విప్రోవా

ధనితంబినీ।మృత్వాగ్రామేస్థితేయత్ర విప్రస్తత్రనభోజయేత్ ॥ యదిభుంక్తే సపాపీస్యాత్తదన్నంక్రిమిసంజితం॥ మరీచిః॥ శ్లో॥పట్టణేస్వగృహేత్యాజ్యం గ్రామేవీథ్యాంపరిత్యజేత్॥ అన్యత్రసవైర్నసంత్యాజ్యం భోజనంతోయధారణం॥ సంవర్తః॥ శ్లో॥ యత్రైవకుణపస్తిష్ఠేద్విప్రస్తత్రమహాజనః। పాకయత్నంతదాభుక్తిం జలాహారణమేవచ। నకుర్యాత్తావతావిప్రో యావత్తిష్ఠతి భూతలే॥ నతత్రభోజనంకుర్యాదన్యథాకాయమాచరేత్ । కుణపేనాశ్రిత గ్రామే విప్రోభుక్త్వాసపాతకీ॥ పశ్చాత్కాయంప్రకుర్వీత పంచగవ్యమతఃపరం। బాలానాంక్షీరపానేన నదోషోగృహమేధినాం ॥ ఎతత్సర్వేషాంసమం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే శవాశ్రితగ్రామభోజనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ సూర్య

—॥సూర్యసోమోపరాగ కాలభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్॥—

సోమోపరాగకాలభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ సూర్యసోమోపరాగేచ ఉక్తకాలంవినాద్విజః॥ తదన్నంమాసమిత్యాహు స్తద్భోక్తా మాంసభుక్తదా॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ సూర్యగ్రహేతునాశ్నీయాత్పూర్వంయామచతుష్టయం।చంద్రగ్రహేతుయామాంస్త్రీన్భుక్త్వాపాపంసమశ్నుతే।ఇతి ధర్మంపరిత్యజ్య యోవిప్రస్త్వన్యథాచరేత్।తస్యోపనయనంభూయఃతప్తం సాంతపనంస్మృతం॥ సూర్యగ్రహభోజనేతప్తం చంద్రగ్రహభోజనేసాంతపనం ॥ తదేవాహమనుః ॥ శ్లో ॥ సూర్యోపరాగయోర్భుక్తే తస్యపాపం మహత్తరం।తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృఛ్రముదీరితం।చంద్రోపరాగకాలేతు భుక్త్వాకాయంసమాచరేత్।ఉభయోర్భోజనేవిప్రః పునస్సంస్కారమర్హతి॥ విధవానాం సన్యాసినాంపునస్సంస్కారవర్జం ॥ బ్రహ్మచారిణామేవం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే సూర్యసోమోపరాగ కాలభోజనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ భిన్నపాత్రభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ స్వ

—॥భిన్నపాత్రభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

ర్ణేవారాజతేకాంస్యే ప్రత్యహంభోజనంచరేత్ । తద్భిన్నంయదిరాజేంద్ర నకుర్యాత్తత్రభోజనం॥ జాబాలిః॥ శ్లో ॥ స్వర్ణరాజతకాంస్యేషు పలాశకదళీషుచ।విప్రోభుక్తేమహత్పుణ్యో మవాప్నోతిసంశయః। యదిభిన్నంపరిత్యాజ్యం తదాభుక్త్వాందవంచరేత్ ॥ ఎతానిస్వర్ణరజతకాంస్యానీషద్వీచకలితానిచేత్సర్వథాత్యాజ్యాన్యేవ॥ తదేవాహ దేవలః॥ శ్లో॥ స్వర్ణంకాంస్యం తథారాజత్ రాజతంభిన్నమేవయత్।తత్రభుక్త్వాచరేత్కాయమన్యథాద్రో

షమాప్నుయాత్। పలాశకదళీపర్ణాదిషు యోభోజనంచరేత్ తాన్యేవాహార
ణీయానినపాత్రాంతరాణి। అన్యథాపూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధ్యతి॥
తదేవాహపరాశరః॥ శ్లో॥ యేషుపర్ణేషుయాభుక్తిస్తేషుతాంముఖజశ్చరే
త్॥ అన్యపాత్రంతథాభిన్నం తత్రభుక్త్వాందపంచరేత్। అభిన్నభాండఏకపా
త్రేచభోజనే విప్రాణాంధర్మోవర్ధతే అన్యథాక్షీణతామాప్నోతి॥ గౌత
మః॥ శ్లో॥ అభిన్నపాత్రేయోవిప్రః పర్ణేష్వేకేషుజాతతః॥ భోజనంకురుతేసో
యం సంపూర్ణాయుర్భవేదిహ। సర్వేషామేతదేవవేదితవ్యం। నాన్యత్॥ ఇతి
హేమాద్రివిరచితే భిన్నపాత్రభోజనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ సంధ్యాదిభోజన

—*సంధ్యాదిభోజనకాలేషు చండాలాదిధ్వనిశ్రవణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

కాలేషు చండాలాదిధ్వనిశ్రవణేప్రాయశ్చిత్తమాహ। దేవలః॥ శ్లో॥ స్నానభో
జనవేళాయాం జపహోమేషుపైతృకే। సంధ్యాదినిత్యకార్యేషు దేవపూజా
సుసర్వదా। చండాలాస్త్రివిధాః ప్రోక్తాస్తేషాంసంభాషణాదికం। శ్రుత్వాకర్మ
పరిత్యజ్య దృష్ట్వాతత్పునరాచరేత్। అన్యథాదోషమాప్నోతిః మర్భ్రష్టోహి
జాయతే। చండాలస్యైవయత్కర్మ శ్రుత్వా దృష్ట్వాపరిత్యజేత్। గ్రామచం
డాలానాంతత్తత్సాధనధ్వనిశ్రవణంకృత్వాభోజనాదికంపరిత్యజేత్తత్తత్సా
ధనానిరజకస్యవస్త్రసంఘట్టనధ్వనిః। చర్మకారకస్యచర్మతాడనం। స్వర్ణకా
రకస్యస్వర్ణతాడనః। తక్షకస్యదారుసౌష్ఠవార్థంతక్షణం। తిలఘాతకస్య తిల
ఘాతకస్యతిలయంత్రధ్వనిః। సూనోమాంసఖండనం। కులాలస్యఆర్ద్రభాండ
తాడనం। ఏతేషాంతత్సాధనభూతానాం ధ్వనిశ్రవణేదర్శనేచతత్త్యాజ్యం పు
నఃకర్మకరణీయం॥ తదేవాహమార్కండేయః॥ శ్లో॥ ఏతేషాంసాధనానాంచ
ధ్వనింశ్రుత్వాసుకర్మసు। కర్మతత్సంపరిత్యజ్య శ్రోత్రంస్పృష్ట్వాచదక్షిణం।
అక్షిణీపయసాస్పృష్ట్వాపునఃకృత్వావిశుద్ధ్యతి। దర్శనేసంపరిత్యజ్య పునఃక
ర్మసమాచరేత్। అన్యథాభోజయేద్విప్రఃకర్మకుర్యాత్తదాయుః॥ అష్టోత్త
రశతంజప్త్వా గాయత్రీంవేదమాతరం। ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతిద్విజోనాన్యత్రకర్మ
ణా॥ యతిబ్రహ్మచారిణామేవం॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే చండాలాదిధ్వని
శ్రవణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథసత్కర్మాచరణకాలేసూకరాదిదర్శనే ప్రాయ

=*సత్కర్మాచరణకాలేసూకరాదిదర్శనప్రాయశ్చిత్తం.*=

శ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ సూకరంకుక్కుటంశ్వానం ద్విజోదృష్ట్వాసుకర్మ
సు। తత్కర్మసంపరిత్యజ్య పునఃకృత్వావిశుద్ధ్యతి॥ భోజనేభోజనంత్యక్త్వా

సుఖమాప్నోతిపూర్వజః । అన్యథాదోషమాప్నోతి యదిలోభాత్ప్రవర్తతే। స్నానాదినిత్యకర్మమధ్యేసూకరాదికందృష్ట్వాపూర్వవత్। శ్రోత్రాదికంస్పృష్ట్వాపూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వావిశుధ్యతి।నాన్యకర్మభిః ॥ స్త్రీణాం యతిబ్రహ్మచారిణామేవం ప్రాయశ్చిత్తం॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే సత్కర్మాచరణకాలే సూకరాదిదర్శనప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథరజస్వలాన్నభోజనప్రా

—రజస్వలాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.—

యశ్చిత్తమాహ॥ దేవల॥ శ్లో॥ రజస్వలాన్నంయోభుక్త్వా ద్విజోజ్ఞానాత్సకృద్యద్యది॥ రౌరవంనరకంయాతి భవేత్పశ్చాద్విగర్హితః।ఋతుమత్యాహ్యజ్ఞానాత్పచనాదికంకృత్వాభుక్త్యనంతరమీషచ్ఛుష్కంరజోదృష్ట్వాఅహంరజస్వలాభవామీతిజ్ఞాత్వా ఉపసరతితదపసరణేసర్వేభుక్తవంతో రజస్వలాన్నభోక్తారః। తేషాంభోక్తౄణాం పునరుపనయన చాంద్రాయణాభ్యాం వినాశుద్ధిర్నాస్తీతిదేవాహ॥మార్కండేయః॥శ్లో॥అజ్ఞాత్వాపుష్పిణీనారీకృత్వావై పచనక్రియాంపశ్చాచ్ఛుష్కంరజోదృష్ట్వాతస్మాద్దేశాదపాక్రమేత్॥తాందృష్ట్వాభాషణంశ్రుత్వాభోక్తారోద్విజనాయకాః । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుస్తేచాంద్రంవ్రతమనుక్రమాత్॥పంచగవ్యేనశుద్ధాస్స్యురన్యథాపాపినోభవన్।యతిబ్రహ్మచారిణాంస్త్రీణామప్యేవం॥ఇతి హేమాద్రివిరచితే రజస్వలాన్నభోజనప్రాయశ్చి

=స్పృష్టాదృష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.=

త్తమ్॥అథ స్పృష్టాన్నదృష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥దేవలః॥ శ్లో॥ శూద్రైర్నాపితైర్వర్ణైశ్చండాలాదిభిరీక్షితం।పుష్పవత్యాసూతికయాదృష్టం వాపతితాదిభిః॥ అన్నంభక్ష్యంతథాశాకం భుక్తేవిప్రస్సకృద్యది । ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్వాపి నకర్మార్హోభవేదిహ॥ గాలవః॥ శ్లో॥ చండాలపతితవ్రాత్యశూరువాణిజితేంద్రియైః । అస్నాతవద్భిర్జారైశ్చ శ్వపాకైఃపరిదూషితం॥ మలమూత్రసమీపస్థం తుషాంగారకపాలవత్। ఉచ్ఛిష్టస్పృష్టసంస్పృష్టసంస్పృష్టంభక్ష్యమన్నంచయద్భవేత్ ॥ ద్విజైస్తత్తన్నభోక్తవ్యం శాకంవాభోజ్యమేవవా।యదిమోహవశాద్భుంక్తే ప్రాయశ్చిత్తీభవేదిహ॥ లౌగాక్షిః॥ శ్లో॥ పూర్వోక్తైర్వానిమిత్తైర్వా స్పృష్టముచ్ఛిష్టమేవయత్॥ తదన్నంయోద్విజోభుక్త్వాపశ్చాత్తాపమవాప్యచ। స్వశరీరవిశుద్ధ్యర్థంకాయకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥ పంచగవ్యేనశుద్ధిస్స్యాత్ వ్రతినాంయతినామిహ । విధవానామిదంశుద్ధంనాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే స్పృష్టాన్న

దుష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథనిషిద్ధదినేషుద్వివారభోజన ప్రాయశ్చి

—*నిషిద్ధదినేషుద్వివారభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

త్తమాహ। దేవలః॥శ్లో. పిత్రోర్మృతాహతత్పూర్వేద్యుర్భానువారేచసంక్రమే। తథాచతుర్దశ్యష్టమ్యోర్వ్యతీపాతేషుచమహోత్సవే॥ శ్రోత్రియమరణంప్రాప్తే గురూణాందుఃఖసంభవే।పితరౌవ్యాధినాగ్రస్తౌ।మహారాజనిపాతనే॥ ఉక్తేష్వేతేషుసర్వేషుఅన్యేషువ్రతపర్వసు। నద్వివారంసమశ్నీయాద్విప్రోధర్మపరాయణః॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ అర్కద్విపర్వరాత్రౌచమృతాహతత్పూర్వవాసరే।తథాచతుర్దశ్యష్టమ్యోర్వ్యతీపాతేషుచమహోత్సవే।పితరౌవ్యాధినాక్రాన్తౌమహారాజనిపాతనే।శ్రోత్రియమరణంప్రాప్తేగురూణాందుఃఖసంభవే॥ ఉక్తేష్వేతేషుచాన్యేషుపుణ్యేషువ్రతపర్వసు॥ నద్వివారసమశ్నీయాద్విప్రోధర్మమనుస్మరన్।తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థంసహస్రానిష్కృతించరేత్॥ అజ్ఞానాత్తాయకృచ్ఛ్రంస్యాజ్జ్ఞాత్వాతప్తంసమాచరేత్। పంచగవ్యేనశుద్ధస్స్యాద్ద్విప్రోద్వివారభోజనే॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేనిషిద్ధదినేషు ద్వివారభుక్తిప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథదేవపూజావైశ్వదేవ పరిత్యాగభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*దేవపూజావైశ్వదేవపరిత్యాగభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

దేవలః॥ శ్లో॥ దేవతారాధనంత్యక్త్వావైశ్వదేవంతథాతిథిం।యోవిప్రోభోజనంకృత్వానిత్యహోమంతథాత్యజేత్॥సురాపీసహివిజ్ఞేయస్సర్వకర్మబహిష్కృతః॥ మార్కండేయః॥శ్లో॥వైశ్వదేవంనిత్యహోమం త్యక్త్వాతిథిభోజనం।దేవతారాధనంచైవత్యక్త్వావిప్రోమహామునే॥ భుక్త్వాజ్ఞానాన్మహాదోషస్సురాపీకథ్యతేబుధైః॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥వైశ్వదేవందేవతాభ్యోనిత్యహోమంతథాతిథిం। బ్రహ్మయజ్ఞంపితౄణాంచతర్పణంద్విజవల్లభ॥ త్యక్త్వాభుక్త్వాతథావిప్రస్సురాపీత్యుచ్యతేబుధైః॥తప్తకృచ్ఛ్రంచరేత్పాపీతస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే॥పంచగవ్యేనపూతాత్మానాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేదేవపూజావైశ్వదేవాతిథిబ్రహ్మయజ్ఞపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్॥

—*ఉష్ణోదకస్నానకూపోదకస్నానమృత్తికాహీనశౌచప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథఉష్ణోదకకూపోదకస్నానమృత్తికాహీనశౌచప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥శ్లో॥ఉష్ణోదకేనసప్తాహంతథాకూపోదకేనచ। మృత్తికాభిర్వినాశౌచంకృత్వాసప్తాహమాదరాత్॥ చతుర్వేదధరోవిప్రశ్శూద్రఏవనసంశయః ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥మృత్తికాభిర్వినాశౌచంస్నానముష్ణోదకేనవై। కూపోదకేనసప్తా

హుంకృత్వావిప్రస్సశూద్రవత్॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥కూపోదకేనసప్తాహంతథా
ర్ఘ్యష్షేనవారిణా।మృత్తికాభిర్వినాశౌచంతథాకూపోదకంమహత్ ॥ కృత్వా
శౌచాదికంవిప్రశ్శూద్రఏవనసంశయః। ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తమృషిలోకక
సమ్మతం ॥ ప్రాజాపత్యంవిశుద్ధ్యర్థంచరేత్స్నాతోభవేదిహ। పంచగవ్యం
పిబేత్పశ్చాత్తేనశుద్ధిర్నచాన్యథా॥యతిబ్రహ్మచారివిధవానాంద్విగుణం ॥ ఇతి
హేమాద్రివిరచితేఉష్ణోదకకూపోదకమృత్తికారహితశౌచప్రాయశ్చిత్తమ్॥

—*ఉపవీతశిఖవినాభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్,*—

అథోపవీతశిఖవినాభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ। దేవలః॥ శ్లో॥ వినాయజ్ఞో
పవీతేనశిఖయాచద్విజోత్తమః । ఉచ్ఛిష్టోయదిమోహాత్మాపాపకారీభవేద్ద్వి
జః। మార్కండేయః॥శ్లో॥శిఖాయాంబ్రహ్మసూత్రేణవినావర్తేతయోద్విజః॥
ఉపోష్యంరజనీమేకాంపంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి॥గౌతమః॥ శ్లో॥ శిఖాచబ్రహ్మసూ
త్రంచనష్టం।భ్రష్టంయదాభవేత్। ధృత్వానవంపునర్మంత్రాద్భ్రష్టంతత్రజ
లేక్షిపేత్॥శిఖాంవినాద్విజశ్రేష్ఠఃకణ్ఠేగోవాలలోమభిః॥ధృత్వాతద్దోషశాం
త్యర్థంకాయకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్।యావచ్ఛిఖాపునర్జాతాతావత్కూర్చం
నధారయేత్-బ్రహ్మవిష్ణుమహేశాఖ్యాబ్రహ్మసూత్రస్యతంతవః । ఏకస్మిన్
త్రుటితేవిప్రఃపునర్ధృత్వానవంముదా॥ నిత్యకర్మప్రకుర్వీతత్రుటితం నిక్షి
పేజ్జలే। బ్రహ్మసూత్రందక్షిణేంసేభ్రష్టంస్యాచ్చతురంగులం॥ప్రాణాయామ
త్రయంకృత్వాపునస్సంస్థాపనంచరేత్।కూర్పరేబ్రహ్మసూత్రంచేద్భ్రష్టంయ
దిహదైవతః॥ప్రాణాయామశతంకృత్వాస్వస్థానేపూర్వవత్క్షిపేత్। మణిబం
ధస్థితంసూత్రంభ్రష్టంయదిహపూర్వవత్॥తద్దోషపరిహారార్థంప్రాణాయా
మసహస్రకం।కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతివామహస్తాదధోగతం ॥ తత్సూత్రంస
హసాత్యక్త్వాధృత్వాచాన్యస్మాద్ద్విజః । జలేభ్రష్టంపరిత్యజ్యసహస్రంవేద
మాతరం॥జప్త్వాశుద్ధిమవాప్నోతినాన్యథాశుద్ధిరీరితా॥ఇతిహేమాద్రివిరచితె
ఉపవీతశిఖవినాభోజనేనిత్యకర్మాకరణేచప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథభోజనకాలే

—*భోజనకాలేక్షుతజృంభణాపానవాయూత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమ్*—

క్షుతజృంభణాపానవాయూత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవలః॥ శ్లో॥ విప్రో
భోజనకాలేషుక్షుతంవాజృంభణంతథా।అపానవాయోరుత్సర్గంకృత్వావిప్ర
స్సపాపభాక్॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ విప్రస్స్వాదుక్తిసమయేక్షుతం జృంభణమేవ
వా।అపానవాయుమోక్షంచకృత్వాభుంజీతపాపభాక్॥ విష్ణుః॥ శ్లో॥ ద్విజో

భోజనకాలేతుజృంభణంక్షుతమేవచ । అపానవాయుమోక్షంచప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తథా॥అన్యోవోష్ణాజలంధృత్వాతస్యమూర్ధనివిన్యసేత్॥పృచ్ఛేత్తం జన్మసదనందివావా దివానిశ। క్షుతేతుతస్యసంజాతేవీవంకృత్వావిశుధ్యతి। జృంభణేప్యేవం।అపానవాయోరుత్సర్గేజాతేన్నంపరివర్జయేత్॥ భుక్త్వా పాపమవాప్నోతిపాపంయచ్చైవవర్జనే।లోభేనభుక్త్వాతద్భుక్తంస్నాత్వా కాయంసమాచరేత్॥ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతిద్విజోనాన్యత్రకర్మణేతి। స్త్రీణాం యతిబ్రహ్మచారిణామప్యేవం॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేభోజనసమయే క్షుత జృంభణాపానవాయూత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథసూతకద్వితయభోజన ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ఆశౌచద్వితయే రాజన్నసగోత్రోథవా

—*సూతకద్వితయభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

వ్రతీ।విధవాచాన్యగోత్రావాయతిర్వానియమస్థితః॥ సూతకద్వితయేభుంజన్ మహాంతంనరకంవ్రజేత్॥ గాలవః ॥ శ్లో॥ యతిర్వాబ్రహ్మచారీవా విధవా వాఽన్యగోత్రజా॥అసగోత్రోథవావిప్రస్త్వాశౌచద్వయనిమిత్తం। అన్నంభుక్త్వామహాపాపీనరకంయాతిదారుణం। భువమాసాద్యతత్పశ్చాద్జాయతేరోగబాధితః॥గౌతమః॥ శ్లో॥ విప్రస్త్వాహారమన్విచ్ఛన్ యతిర్వాప్రథమాశ్రమః॥ సూతకంద్వితయేభుక్త్వానారీవాపతివర్జితా।పునస్సంస్కారపూతాత్మా తప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ॥ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతినాన్యథా। యతివిధవయోఃపునస్సంస్కారవర్జం । ప్రాయశ్చిత్తంవివేచనీయ్యం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేసూతకద్వితయభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథాన్యోన్యసం

—*అన్యోన్యసంస్పృష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

స్పృష్టాన్నభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః శ్లో ॥ ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టౌ యౌభుంజానౌతౌపరస్పరం స్పృష్టాన్నమత్యజన్ భుక్త్వాజ్ఞైయాతౌ మాంస భోజినౌ॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టాయేభుంజంతోముఖజాస్సకృత్॥అన్యోన్యస్పర్శనంకృత్వానత్యాజ్యాస్స్వపాత్రజం।మాంసతుల్యంతదన్నం స్యాద్భోక్తారోమాంసభోజినః। ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టశ్చబ్రాహ్మణోబ్రాహ్మణం స్పృశన్।తదన్నమత్యజన్భుక్త్వాప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తథా।అన్యగోత్రంద్విజం స్పృష్ట్వాభుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ స్వగోత్రస్పర్శనేభుక్త్వా తప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్॥పితాపుత్రంభ్రాతరంవాస్పృష్ట్వాభుక్త్వాతు కాయికం॥ పుత్రస్యవాకనిష్ఠస్యపితురుచ్ఛిష్టభోజనే।నదోషఃపుత్రయోస్తత్రపితాకాయిక

మాచరేత్॥ ఉచ్ఛిష్టంతత్రకబళమాత్రప్రాశనం।నపాత్రస్థాన్నభోజనం॥ గౌత
మః॥ శ్లో॥ పితానుజస్యపుత్రస్యతయోఃప్రీతింసముద్వహన్। నిక్షిపేతత్కబళం
తత్రనదోషస్తత్రభోజనే।పితాతాభ్యాంసహానభుంజీయాత్ ॥ కబళదానేన
దోషః॥ తదాహఆపస్తంబః॥ప్రీతిహ్యుపలభ్యతే। పితుర్జ్యేష్ఠస్యచభ్రాతు
రుచ్ఛిష్టంభోక్తవ్యం।ధర్మవిప్రతిపత్తావభోజ్యమితి। యతివిధవాబ్రహ్మచారి
ణామేవంవేదితవ్యం॥ ఇ. హేమాద్రివిరచితే పరస్పరోచ్ఛిష్టభోజనేప్రాయ

—-*శివనిర్మాల్యభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—-

శ్చిత్తం॥ అథశివనిర్మాల్యభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ శం
భోర్నివేదితంభక్తంతత్తీర్థంశాకమేవవా॥ విప్రఃదానభుంజీయాద్భుక్త్వా
తత్తప్తంసమాచరేత్ ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో॥ శివేనివేదితంభక్తంప్రత్యేకం
దేవతాంవినా।ద్విజోజ్ఞానాద్యదాభుక్త్వాతదాతప్తంసమాచరేత్॥ గాలవః॥
శ్లో॥ శివాలయేశివేభక్తమర్పితందేవతాంవినా। ద్విజోభుక్త్వాచరేత్తప్తంత
థాతత్తీర్థసేవయా। సాలగ్రామాదిదేవతాసమూహేవిశేషమాహ॥ జా
బాలిః॥ శ్లో॥ శివేవిష్ణ్వాదిభిర్దేవైర్వేష్టితేయత్సమర్పితం। తద్భుక్త్వావిప్ర
వర్యోసౌనభవేద్దోషభాగితః॥ హారీతః॥ శ్లో॥ సాలగ్రామాదిభిశ్శంభోర్వేష్టి
తస్యయదర్పితం॥తద్భోక్తవ్యంద్విజైర్నిత్యంతత్తోయపరివర్జయేత్। సాల
గ్రామాదిదేవతాసహితేశివేపితంనైవేద్యంచాంద్రాయణసమం। తద్వినా
శివనిర్మాల్యభక్షణంతత్తోయంచమాంసతుల్యం॥యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ శివే
నివేదితంభక్తంసాలగ్రామాదివేష్టితే ॥ తద్భుక్తభోజనేచాంద్రంకృతవాన్నా
త్రసంశయః। అన్యథామాంసతుల్యంస్యాత్తత్తోయమసృజాసమమితి। యతి
బ్రహ్మచారిణామేవం ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే శివనిర్మాల్యభోజనప్రాయ
శ్చిత్తమ్॥ అథనీలీవస్త్రంధృత్వాభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥

—-* నీలీవస్త్రంధృత్వా భోజనప్రాయశ్చిత్తమ్.* —-

నీలీవస్త్రంచతచ్చిహ్నంధృత్వాజ్ఞానాద్ద్విజశ్చరేత్॥సవిప్రస్త్వశుచిర్నిత్యం
నకర్మార్హోభవేదివ। తచ్చిహ్నమితి నీలీతంతుభిర్వస్త్రాంతేవస్త్రమ
ధ్యేవానిర్మితంవస్త్రంతద్ధారణేవిప్రస్త్వశుచిః॥తదాహగౌతమః॥ శ్లో॥ నీ
లీమయంపటంధృత్వా విప్రస్తచ్చిహ్నమాత్రకం। ధృత్వాకర్మాణిభుక్త్వా
వానతత్కర్మఫలంలభేత్। భోజనేమాంసభుగ్విప్రస్స్వర్యధాతత్పరిత్యజేత్॥
గాలవః॥ శ్లో॥ నీలీవస్త్రంతుతచ్చిహ్నం ధృత్వాకర్మకరోతియః ॥ సవిప్ర

స్తుసకనూ౯హా స్తత్కర్మ విఫలంభవేత్. ఏకత్రదివసైభుక్త్వాధృత్వానీలీమ యంపటం। కుర్యాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం యావకంమునిచోదితం । అభ్యాసేతుప రాకంస్యా ద్వత్సరేచాంద్రముచ్యతే । యతిబ్రహ్మచారి విధవానాం ప్రా యశ్చిత్తమిదంప్రయోక్తవ్యం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే నీలీవస్త్రం ధృ త్వా భోజనేప్రాయశ్చిత్తం ॥ —— ఇతి జాతిభ్రంశకర ప్రాయశ్చిత్తం॥

—— ॥ప్రకీర్ణకరప్రాయశ్చిత్తమ్.॥ ——

అథ ప్రకీర్ణకర ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ పాపేభ్యఃపూ ర్వముక్తేభ్యోనవభ్యోన్యత్రవిద్యతే॥ తత్ప్రకీర్ణకమిత్యాహుదుర్మృతేశ్చ విశోధనం। విద్యుదగ్నిఃపయఃపాశ చండాలైర్బ్రాహ్మణోహతః॥ ఏకద్విత్రి చతుఃపంచ షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ।విద్యుదశనిః । అగ్నిర్దావానలః స్వకృ తోవా॥ పయఃతటాక నదీస్థం।పాశరజ్జుః।చండాలాజనంగమః । ఏతైర్నిమిత్తై ర్విప్రఃప్రమాదాత్ జ్ఞాత్వావామ్రియతేతస్యసద్యోదహనపక్షే ఏతద్వచనో క్తానికృచ్ఛ్రాణికృత్వాదహేత్॥ అశక్తఃషయే కాలమాహ॥ శ్లో॥ మాసత్ర యేతు షణ్మాసే వత్సరేవావిచక్షణః । పుత్రాదిర్దుర్మృతస్యాస్యకుర్యాత్సం స్కారమాదరాత్ । దేశకాలవైపరీత్యశంకయాదుర్మృతస్యలోకమాకాం క్షన్ తన్నిమిత్తోక్తకృచ్ఛ్రాచరణంకృత్వాదహేత్ ।తత్ప్రకారమాహ ॥ గౌత మః॥శ్లో॥విద్యుతావహ్నినాతోయైః పాశైర్వాధజఙ్గమైః। విప్రప్రాణాన్పరి త్యక్షేత్తస్యశుద్ధిరుదీరితా।సద్యోదహనపక్షేషు కుర్యాత్పూర్వోక్తమాదరా త్। విద్యుద్ధతస్యైకం షడబ్దంతదానీందహనేవిశోధనం। అగ్నిదగ్ధస్యషడబ్దద్వ యంవిశోధనం।జలేమృతస్యత్రిగుణితషడబ్దం । పాశమృతస్యచతుర్గుణషడబ్దం॥ చండాలేనహతస్యపంచషడబ్దం। దుర్మృతస్యైతానికృచ్ఛ్రాణితత్సంఖ్యాపరి మితానికృత్వాదగ్ధ్వా దుర్మృతిదోషాత్పూతోభవతి॥తదాహగౌతమః॥ శ్లో॥ దుర్మృతానాంతదాపుత్రః కృత్వాకృచ్ఛ్రాణిధర్మతః । దహేత్పాపవిశుద్ధ స్స్యాదన్యథాదోషభాగ్భవేత్॥ గ్రంథాంతరే॥ శ్లో॥దుర్మృతస్యతదానీం యస్సంస్కారంకర్తుమిచ్ఛతి।ఏకద్విత్రిచతుఃపంచ షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్। ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతినకాలస్యనిరీక్షణం॥ పిశాచతానతస్యాస్తి పుత్రస్స్యాద నృణస్తదా॥ మాసత్రయషణ్మాసవత్సరకృతానాం దుర్మృతిప్రాయశ్చిత్తం తారతమ్యేనవిశినష్టి। గోభిలః॥ శ్లో॥మాసత్రయేదర్మృతానా మబ్దమాత్రం విశోధనం॥ఋతుత్రయేతుద్వ్యబ్దఃస్యాత్ త్ర్యబ్దంసంవత్సరేస్మృతం।నారా

యణబలింకృత్వా కుర్యాత్తూర్ధ్వదైహికం। ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి పరలోకంచగచ్ఛతి॥ వ్యాఘ్రాదిభిర్హతస్యవిశేషమాహ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ వ్యాఘ్రభల్లూకవారాహ సర్పవృశ్చికకుంజరైః। శృంగిభిర్విషపానాద్యైర్వృక్షశైలతిపాతనైః॥ విప్రోయదామృతింప్రాప్తః ఖడ్గదండాదిభిఃఖలైః॥ గ్రహాభిత్త్యశ్మభిర్వాపి స్తంభకంటకశంకుభిః। తంతదాదాహయేత్పుత్రః సద్యఃకృత్వాషడబ్దకం।మాసత్రయేఽబ్దమాత్రంస్యాత్త్ర్యబ్దంతుఋతుదర్శనాత్। వత్సరేతుషడబ్దంస్యాత్సర్పహాందుమృతౌస ఏతం।విద్యుదగ్నిభిర్వాపి॥గాలవః॥ శ్లో॥ దేశాంతరేవాయోద్ధవాహతం వ్యాఘ్రేణవాయదిమధునాసర్పిషాసిక్త్వాదాహయేద్విధినాచతం।విధిరిత్యుక్తప్రాయశ్చిత్తమిత్యర్థః। ప్రాయశ్చిత్తవిహీనస్యమృతస్యపిశాచతా।సద్యశ్శతగుణంప్రోక్తంప్రాయశ్చిత్తంమనీషిభిః॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే దుర్మృతస్యవిప్రస్యప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ క్షత్రియవైశ్యయోర్దుర్మృతయోఃప్రాయశ్చిత్తమాహ॥దేవలః॥శ్లో॥ బాహు

—*క్షత్రియవైశ్యయోర్దుర్మృతయోఃప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

జస్తూరజోవాపి నిమిత్తైర్యదియోహతః ప్రాయశ్చిత్తంమునిప్రోక్తంవిప్రస్యార్ధంసమాచరేత్॥ వైశ్యస్యక్షత్రియస్యాం పాదజేపాదమాచరేత్।తత్త్రస్త్రీణాంతదర్ధంస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తవిశోధనం।రాజ్ఞాంగజాశ్వశస్త్రపాషాణలగుడాదిభిర్యుద్ధకాలేమృతానాం నప్రాయశ్చిత్తం॥ అన్యత్రమరణేపూర్వోక్తప్రాయశ్చిత్తం॥ విప్రస్త్రీణాంపూర్వోక్తైర్నిమిత్తైర్మరణసంభవేవిప్రస్యార్ధంవేదితవ్యం।కన్యకానాంబాలానాం విప్రసంబంధినాం దుర్మరణేప్రాజాపత్యంకృచ్ఛ్రమాత్రంవా కృత్వాదహనంవాఖననంవాకుర్యాత్ ॥ ఇతి క్షత్రియాదీనాం దుర్మృతిప్రాయశ్చిత్తం అథ దుర్మృతానాంరజ్వాదిచ్ఛేత్రూణాంప్రాయ

—*దుర్మృతానాంరజ్వాదిచ్ఛేతౄణాంప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ కంఠపాశందుర్మృతస్యయోవిప్రఃఛేత్తుమిచ్ఛతి ॥ తప్తకృచ్ఛ్రంతదాకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి తత్క్షణాత్।కంఠరజ్జురుపలక్షణం॥యేనయేననిమిత్తేన విప్రోమృతఃతత్తదపసారణేకంఠరజ్జుచ్ఛేదప్రాయశ్చిత్తవత్తస్నిన్వాపకఃకుర్యాత్ ॥ శుద్ధిమాప్నోతి ॥ తదాహ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ యేనయేననిమిత్తేన విప్రోమరణమృచ్ఛతి । తస్యతన్యాపహర్తాచ తప్తకృచ్ఛ్రంచరేత్తదా॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి తత్పాపార్ధఫలంలభేత్ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రజ్వాది చ్ఛేతౄణాంప్రాయశ్చిత్తం॥ అథదుర్మృతవాహకానాం ప్రా

—*దుర్మృతవాహకానాం ప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

యశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ దుర్మృతంయోవహేత్ స్కంధే ప్రదహేద్వాత ధైవచ। పరాకముభయోః ప్రోక్తం దెహశుద్ధ్యర్థమాదరాత్॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ యోవిప్రోదుర్మృతంస్కంధే ధృత్వాదగ్ధ్వాసదోషభాక్॥ ప్రాయశ్చిత్తం తదాకుర్యాత్పరాకంమునిచోదితం। తదస్థీనిపరిత్యజ్య దుర్మృతస్యాఖిలస్యచ। పతితస్యచజారస్యభస్మాశంసూతకంభవేత్।యః మోహాత్తదస్థీని ధృత్వావిప్రస్సదోషభాక్।కాలాంతరెగతిమ్మృగ్యాస్యద్య శ్చేన్ద్రార్హ్యమాదరాత్।దుర్మృతంపతితంస్పృష్ట్వా సచేలంస్నానమాచరేత్। దృష్ట్వాపశ్యేత్తదాభానుమస్యధారారవంవ్రజెత్॥ ఇతి హేమాద్రౌ దుర్మృతవాహకప్రాయశ్చిత్తం॥

—*మూల్యంగృహీత్వాశవవాహకస్యప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథ మూల్యం గృహీత్వాశవవాహకస్యప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ విప్రస్స్వస్త్రమూల్యంవై గృహీత్వాకుణపంవహేత్। దగ్ధ్వావాపిమహాఘోరంనరకంయాతిసర్వదా॥ గాలవః॥ శ్లో॥ మూల్యంధృత్వాద్విజోయస్తు విప్రఃకుణపముద్వహేత్। దగ్ధ్వావాపాపమాప్నోతి నరకెనియతిస్సదా॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ అనాథంవాసనాథంవా యోవిప్రఃకుణపంవహేత్। గృహీత్వామూల్యమాదరాద్వా దగ్ధ్వావాపాపభాగ్భవెత్। తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నా ప్రాజాపత్యాదిహప్రభో॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి భారవాహీభవేద్భువి॥ నారదః॥ శ్లో॥ ఉదాసీనతయావిప్రః కుణపంయస్సముద్వహేత్। పదెపదెఽశ్వమేధస్యసంపూర్ణఫలమశ్నుతె॥ ఇతి హేమాద్రౌ మూల్యంగృహీత్వా వాహకదాహకానాం ప్రా

—*ధనిష్ఠాపంచకమరణెప్రాయశ్చిత్తం*—

యశ్చిత్తం॥ అథ ధనిష్ఠాపంచకమరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ దనిష్ఠాపంచకెయస్తు విప్రోయదివిపద్యతె। తదాకత్రుఽవినాశస్స్యాద్గృహెవారిష్టమశ్నుతె॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ మరణంయదివిప్రాణా మన్యేషాంవసుపంచకే। తదాగృహపతేర్భీతి గ్రహంవా రిష్టమశ్నుతె॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ యస్యకస్య మృతిస్తత్ర ధనిష్ఠా పంచకెయదా। తదాకర్తరిశంకాస్యాద్గ్రహంవాపాపమశ్నుతె॥ తద్దోషపరిహారార్థ మష్టత్రందానమాచరేత్।ఏకాశీతిపలంకాంస్యంతదర్థ వాదదర్ధకం॥ నవషట్త్రిపలంవాపి దద్యాద్విప్రాయశక్తితః॥ పక్షాంతరమాహ॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ ధనిష్ఠాపంచకమృతెర్హ్యారణ్యాశకలంముఖే।న్యస్యాహుతిత్రయంతత్రతతోవహదహామితి॥ హుత్వాదహే.

త్తదా దోషో నాశమాప్నోతి సర్వదా॥ కర్తా గృహం సుఖీ భూయాదన్యథా దో
షమశ్నుతే॥ సర్వవర్ణసమమేతద్ధామం వినా॥ ఇతి హేమాద్రౌ ధనిష్ఠా పంచక
మరణ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ నందభద్రాదితిథిమరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ

=*నందాభద్రాదితిథీమరణే ప్రాయశ్చిత్తమ్.*=

దేవలః॥ శ్లో॥ ఉభయోః పక్షయోః ప్రతిపత్షష్ఠీ చైవ హారేర్దినం। ఏతా నందా మ
హారాజ భద్రాం వక్ష్యే తథా శృణు॥ ద్వితీయా సప్తమీ చైవ ద్వాదశీ పక్షయో
ర్ద్వయోః। ఏతే భద్రాశ్చ తిథయో మరణే పాపదాయినః॥ కాత్యాయనః॥ శ్లో॥
నందా సుభద్ర తిథిషు యో విప్రో మరణం గతః। తద్గృహే సర్వదా రిష్టం భవత్యే
వ మహాత్మనాం॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ నందాయాం తు యదా భద్రే యస్య స్యాన్మ
రణం భువి॥ న తత్ర వృద్ధిరుత్పన్నా దత్తైర్దానశతైరపి। తత్పరిహారమాహ॥ య
మః॥ శ్లో॥ నందాయాం గాః ప్రదాతవ్యా భద్రే భూమిరనంతరం॥ విప్రేభ్యో
దీయతే యేన న దోషస్తత్ర విద్యతే ॥ కర్తా సుఖమవాప్నోతి మృతస్సద్గతిమా
ప్నుయాత్॥ క్షత్రియాదినామేవం వివేచనీయం॥ ఇతి హేమాద్రౌ నందాభ
ద్రయోర్మరణదోష ప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ దుష్టవారేషు మృత ప్రాయశ్చిత్తమా

=*దుష్టవారేషుమృతప్రాయశ్చిత్తమ్.*=

హ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ భానుః కుజో భృగుర్మందవారో దుష్టో నృణాం మృతౌ। ఆయు
ర్హానిర్యశోహానిః కీర్తికులవినాశనం। మరణే తు క్రమాద్రాజన్ యోజనీయా
శ్శనైశ్శనైః॥ గాలవః॥ శ్లో॥ భానువారః కుజో వారో భృగువారశ్శనైశ్చరః॥
ఏతేషు మరణే దోషం జానీయాద్బహుళం క్రమాత్ ॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥
మార్కండేయః॥ శ్లో॥ భానౌ కుజే శనౌ నస్త్రం తద్వర్ణం ప్రదాపయేత్॥ భృ
గౌ హిరణ్యసహితం వస్త్రదానం విశోధనం ॥ తదాహ మరీచిః ॥ శ్లో॥ భద్రే
భూమిప్రదానం స్యాత్త్రిపాదక్షే హిరణ్యదః । వారే వారాధిదైవత్యే వాసో
దానం విధీయతే॥ రక్తవస్త్రం కుజే భానౌ శ్వేతం శుక్రే ప్రకల్పితం। శనైశ్చరే తు
నీలం స్యా॥ దేతద్దోషోపశాంతయే। దద్యాచ్ఛుద్ధిమవాప్నోతి హ్యదత్వా దోషమా
ప్నుయాత్॥ క్షత్రియాణామప్యేవం॥ ఇతి హేమాద్రౌ దుష్టవారే మృతప్రా

——*త్రిపాన్నక్షత్రమరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*——

యశ్చిత్తం అథ త్రిపాన్నక్షత్రమరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ వహ్నిభే
దితిభే చైవ నక్షత్రే భగదైవతే ॥ ఇంద్రాగ్నిభే వైశ్వభే చ ఉత్తరాషాఢ ఏవ చ ।
పూర్వాభాద్రా తదా రాజన్నక్షత్రాణి మహాంతి చ । త్రిపదేష్వేషు యో మృ

త్వాగ్రామేరిష్టం భవేత్తదా । వారే తిపాదనక్షత్రే మృత్వా చేద్వాటికా భయం॥ తిథౌ వారే త్రిపదభే మృత్వా గృహపతే ర్భయం। తదాహ గౌతమః॥ త్రిపాదుడుయోగే గ్రామే వారోడుయోగే చ వాటికాయా భయం। తిథివారోడుయోగే తథా గృహపతేర్గృహనాశశ్చ త్రిపాన్నక్షత్రే మృత్వా హిరణ్యదానమాచరేత్। వారే త్రిపదభే మృత్వా హిరణ్యం వస్త్రమేవ చ। తిథౌ వారే త్రిపదభే సంచరేద్గోత్రయుగ్మం తదా॥ భృగౌపి శేషతోపి త్స్యే త్రిపుష్కర సమో భృగుః। ఏవం వై దుష్టనక్షత్రే తిథౌ దుష్టే మృతిర్యదా। తదా గృహపతేర్దోషో మృత్యోర్భీతిర్మహత్తరా। తద్దోషపరిహారార్థం గోత్రయం సమ్యగాచరేత్ । తిథిర్నందా చ భద్రా చ గ్రంథాంతరే। నక్షత్రే పరణే స్వర్ణం ద్వయోర్యోగే ద్వయం చరేత్। త్రయాణాం యోగమాత్రే చ గోత్రయం చ త్రయం చరేత్। కృత్వైవం దోషముక్తః స్యాత్ తదన్యథా హానిమావిశేత్। క్షత్రియాదీనాం అప్యేవం॥ బాలకన్యకాస్త్రీమరణేష్వేవం॥ ఇతి హేమాద్రౌ త్రిపాన్నక్షత్రమరణే ప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ షణ్ణిమిత్తప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ఊర్ధ్వోచ్ఛిష్ట మధోచ్ఛిష్ట

—*షణ్ణిమిత్తప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

మంతరామరణం తథా। కర్మమంత్రేణ రాహిత్య మస్నానమరణం తథా। తథా పర్యుషితం చైవ షణ్ణిమిత్తమిరితం। ఏభిర్నిమిత్తైర్యో మృత్వా నరకం సముపద్యతే॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ షణ్ణిమిత్తైర్ద్విజో మృత్వా త్రయేణ ద్వ్యేకతోపి వా॥ తదా నరకమాప్నోతి కర్తుర్ధారాయుః క్షయో భవేత్॥ కణ్వః॥ శ్లో॥ ద్విజో యష్షణ్ణిమిత్తైశ్చ సహ మృత్వాతు దైవతః। త్రయేణ ద్వ్యేకయేనాపి సహితో యది పూర్వవత్॥ తదా నరకమాప్నోతి కర్తుశ్చారోగ్యక్షయం భవేత్ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యం పృథక్చరేత్। ఏకైకస్య నిమిత్తస్య ప్రత్యేకం ప్రాజాపత్యం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి॥ తదేవాహ జాబాలిః॥ శ్లో॥ ఏకైకస్య నిమిత్తస్య ప్రత్యేకం కృచ్ఛ్రమీరితం॥ కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి కర్తుశ్చాయుర్వివర్ధనం॥ ఇతి హేమాద్రౌ షణ్ణిమిత్తప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ శవోపర్యుచ్ఛిష్టపతనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ శ్లేష్మశింఘాణిమూత్రాణి రుధిరాం సంపతంతి చేత్ । కుణ

—*శవోపర్యుచ్ఛిష్టపతనే ప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

పే శుద్ధిమాప్నోతి ఉచ్ఛిష్టం కర్మణః స్మృతౌ॥ రాజవిజయే॥ శ్లో॥ పిపీలికాక్రిమిశ్చైవ ఉచ్ఛిష్టం పతనోద్భవం॥ శ్లేష్మసింఘాణికామూత్రాణి పతంతి కుణపోపరి॥ తదా శుద్ధిమవాప్నోతి కర్తా నైకమశ్నుతే॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ పిపీలికాభిః క్రిమిభిః

శ్లేష్మ॥ ఘ్రాణికాశ్రుభిః కుణపోఽస్పృశ్యతాంయాతి తత్కర్తాకల్మషీభవేత్ ॥
తద్దోషపరిహారార్థం స్పృష్టోచ్ఛిష్టం స్వపాణిభిః। మార్జయేన్మృతనస్తోయై
రాపోహిష్ఠాదిమంత్రతః ॥ ఏతైశ్శుద్ధిమవాప్నోతి దాహయోగ్యోభవిష్యతి ॥
క్షత్రియాదీనామేవం॥ స్త్రీణాంచ॥ ఇతి హేమాద్రౌ శవాపర్యుచ్ఛిష్టపతనప్రా
యశ్చిత్తం॥ అథ శవస్యశూద్రాదిస్పర్శనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥

—*శవస్యశూద్రాదిస్పర్శనే ప్రాయశ్చిత్తం.*—

శ్లో॥ శూద్రమార్జాలకాకాద్యైః స్పృష్టశ్చేద్రజకాదిభిః॥ రజస్వలాదిభిస్స్త్రీ
భిః శ్వభిః పతితకుండజైః ॥ నశవస్యపరోలోక స్తత్కర్తాపాపభాగపి॥ మరీచిః ॥
శ్లో॥ రజస్వలాదిభిస్స్త్రీభిశ్శ్వభిః పతితకుండజైః॥ శూద్రమార్జాలకాకాద్యైః
స్పృష్టశ్చేద్రజకాదిభిః॥ శవస్యాపి తిర్స్నాస్తి కర్తురాయుఃక్షయోభవేత్॥
తద్దోషపరిహారార్థం స్నాపయిత్వాశవంతథా। నూతనైర్నవవస్త్రేణ పిధాయ
కుణపంతథా॥ రజస్వలాదిభిస్పృష్టే ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్। కాయంశునా
చశూద్రేణ ఇతరేషాంహిరణ్యతః॥ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి పశ్చాద్దాహాదికం
చరేత్॥ క్షత్రియాదీనామేవం॥ ఇతి హేమాద్రౌ శవస్యశూద్రాదిస్పర్శనే

—*అసంధ్యవభంజనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ప్రాయశ్చిత్తం॥ అథాసంధ్యవభంజనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ గ్రా
మశ్మశానయోర్మధ్యే యద్యాసంధ్యవభంజతా ॥ కర్తుర్హానిగృహారిష్టంభ
వత్యేవనసంశయః॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ గృహాదారభ్యదహనపర్యంతంయ
దిభంజితా ॥ కర్తుర్నాశోగృహపతేర్మదారిద్ర్యమంజసా ॥ శాలిహోత్రః॥
శ్లో॥ అసందీయదిరాజేంద్ర భజ్యతేఽధిదైవతః॥ ఆదాహదేశపర్యంతంకర్తుర్
దుఃఖవినాశనం॥ తద్దోషపరిహార్థం ప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధిదం॥ ప్రాజాపత్యం
తదాకార్యం కర్త్రాస్మమలమోచనే। తదాసౌసుఖమాప్నోతితస్యదోషఃప్రశా
మ్యతి। సర్వవర్ణసమమిదం॥ ఇతి హేమాద్రౌ అసంధ్యవభంజనప్రాయశ్చిత్తం॥

—శవపతనప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథ శవపతనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ఆసందేశ్శకటాద్వాపి కుణ
పోభువియఃపతేత్। తస్యారిష్టంగృహేభూయాద్వ్యాధితస్కరరాజభిః॥ మహా
భారతే॥ శ్లో॥ గ్రామశ్మశానయోర్మధ్యే కుణపోయదిదైవతః। సందేహనసో
పేషాద్భూమౌపతనమృచ్ఛతి॥ తత్కర్తుః రతివేగేన మృత్యుర్హానిర్యశఃక్షయః॥
గౌతమః॥ శ్లో॥ శకటాద్వాసోవాపి కుణపోయఃపతేద్భువి। శ్మశానగ్రామమ

ధ్యేతు తత్కర్తురరతివేతః॥ హానిమృత్యుర్యశఃక్లేశః సంభవత్యేవసర్వదా। తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్॥ తత్కర్తుర్నభవేద్వృద్ధిరన్యథాశుభమావిశేత్।కన్యకాబాలక్షత్రియాదీనామేవం వేదితవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రౌ శవభూపతనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథాగ్నిపతనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*అగ్నిపతనప్రాయశ్చిత్తమ్.—

దేవలః॥ శ్లో॥ శ్మశానగృహయోర్మధ్యే యదివహ్నిఃపతేద్భువి।ప్రేతస్యచగతిర్నాస్తి కర్తురాయుర్వినశ్యతి॥ గాలవః॥ శ్లో॥ గ్రామశ్మశానయోర్మధ్యే పాత్రంభిత్వాపతత్యసౌ।కర్తురాయుర్వినాశస్స్యాత్ ప్రేతోనరకమశ్నుతే॥ గార్గ్యః॥ శ్లో॥ శ్మశానగ్రామయోర్మధ్యే పాత్రాద్వహ్నిఃపతేద్భువి।తదా కర్తురభద్రంస్యాత్ నిర్జీవోయాతినారకం॥ తద్దోషపరిహారార్థం తస్మిన్వహ్నౌఘృతాహుతిః।అగ్నిమీళేతిమంత్రేణ అగ్నిర్మూర్ధేతిమంత్రతః॥ హుత్వాహుతిద్వయంతత్ర తమగ్నింనత్యజంస్తదా।పునఃపాత్రాంతరేస్థాప్య శేషంకర్మసమాపయేత్॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి పూర్వవత్పాపభాగ్భవేత్।బాలకన్యకాక్షత్రియాదీనామేవం॥ ఇతి హేమాద్రౌ అగ్నిపతనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ దహనయోగ్యస్య ఖననే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ బాలికాం

—*దహనయోగ్యస్యఖననేప్రాయశ్చిత్త.*—

బాలకంవాపి దాహయోగ్యంఖనేద్భువి।సబాలోయాతినరకం తత్కర్తాబాలఘాతకః॥ మరీచిః॥ శ్లో॥ దాహయోగ్యంయదాబాలం ఖనేదజ్ఞాపితోద్విజః। బాలఃపిశాచతాంయాతి తత్కర్తాభూమిహాభవేత్॥ కాత్యాయనః॥శ్లో॥బాలాంవాబాలకంవాపి దాహయోగ్యంఖనేద్యది। మహాంతంనరకంగత్వా భవేద్బాలగ్రహస్తదా॥ బిలాదుద్ధృత్యతంబాలం మోక్షయేత్పంచగవ్యతః। తత్తన్మంత్రైర్జలైః పశ్చాద్గుప్తనిర్యాణ్యనువాకతః॥ తంబాలమభిమంత్ర్యాథకృత్వాకృచ్ఛ్రంవిధానతః।కర్తాతందాహయేత్పశ్చాద్ధర్మశాస్త్రవిధానతః॥ ఏవం క్షత్రియాదీనామపి॥ఇతి హేమాద్రౌ దహనయోగ్యస్యఖననేప్రాయశ్చిత్తమ్.

—*ఖననయోగ్యస్యదహనేప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథ ఖననయోగ్యస్యదహనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ యోవిప్రః ఖననేయోగ్యం ద్వివర్షాభ్యంతరంచహీనకం।దహేదితిశేషః।కర్తాసౌనరకంయాతి బాలోయాతిపిశాచతాం॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ అజ్ఞానాన్మఖజో బాలం ఖనయోగ్యంయదాదహేత్।సబాలోయాతిపైశాచ్యం కర్తాసౌనరకీభవేత్॥పరాశరః॥

శ్లో॥ ఊనద్వివర్షం నిఖనేత్కన్యకాం బాలమేవవా । అజ్ఞానాద్యది వా మోహాద్దహేద్ధర్మపరాఙ్ముఖః॥ బాలో౽యూతిమహద్దుఃఖం కర్తా నరకమశ్నుతే। తద్దోషపరిహారార్థం వహ్నావాహుత్యాహుతిత్రయం ॥ వహ్నిం ప్రజాపతిం సోమం వ్యాహృతీస్తదనంతరం।హుత్వాతం శవమాదాయ ఖనిద్యాద్యథాప్రయత్నతః తద్దోషపరిహారస్స్యాత్కృత్వైవం నాన్యథా భవేత్। తు తియాదీనామేవం॥ఇతి హేమాద్రౌ ఖననయోగ్యస్య దహనే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ దాహాయోగ్య

—*దాహాయోగ్యస్య దాహాభావే ప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

స్య దాహాభావే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః ॥ శ్లో॥ యోవిప్రోమాతరం తాతం భ్రాతరం భగినీం సతీం।స్నుషాం దుహితరం సాధ్వీం పుత్రీం వా పుత్రమేవవా॥ ప్రజావతీం మాతృమశ్చ దాహాయోగ్యాన్ స్వబాంధవాన్ । లోభాద్వా నాస్తికాద్వాపి వాక్యాద్వా ధర్మచారిణాం॥అదగ్ధ్వైతాన్ కర్మ కుర్వన్ మృత్వా నరకమశ్నుతే। తేపి వై ప్రేతభూతాస్స్యుర్న ముక్తాస్స్యుర్న మాలయాత్॥ మారకం దేయః॥శ్లో॥యఃపుమాన్ దాహయోగ్యాన్ స్వాన్ బాంధవాన్ దాహవర్జితాన్। కృత్వా తేషాం క్రియాః కుర్యాన్నరకం ప్రతిపద్యతే ॥ స్యుస్తస్య పితరః ప్రేతాః యమలోకే మహత్తరే।తద్దోషపరిహారార్థమంతర్ధా హోవిశుద్ధిదం ॥ ప్రాజాపత్యద్వయం కృత్వా కర్తా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । మృతాస్సేపితరం ప్రాపురభివృద్ధిశ్చజాయతే॥ తు క్రియాదీనామప్యేవం॥ ఇతి హేమాద్రౌ దాహాయోగ్యస్య దాహాభావే ప్రాయశ్చిత్తమ్॥అథోత్తరీయశిలాపాత్రకతృణ ద్రవ్యవిపర్యయే

—*ఉత్తరీయశిలాపాత్రకతృణద్రవ్యవిపర్యయే ప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ ఉత్తరీయశిలాపాత్రకతృణద్రవ్యవిపర్యయే। కృచ్ఛ్రత్రయం తదా కృత్వా పునః కర్మ సమాచరేత్। ఉత్తరీయం ప్రేతస్య పూర్వధారితవస్త్రఖండం। శిలాదహనానంతరం సంస్కారార్థం యాం శిలాం గృహ్ణాతి సైవ శిలా।పాత్రం ప్రథమదిన సేచన శ్రవణార్థం సంపాద్య తేన పచనం దశాహపర్యంతం।కర్తా మరణదినే దహనకర్తా।పిండపచనస్థానం పిండనిక్షేపణస్థానం। పిండద్రవ్యం తండులముద్గాదికం। తేషామేకైకస్యనాశే ప్రత్యేకం కృచ్ఛ్రత్రయం కృత్వా తత్కర్మ పునర్దహనదినాదారభ్య కుర్యాత్॥తదాహ మారకం దేయః॥శ్లో॥ఉత్తరీయశిలాపాత్రకతృణద్రవ్యవిపర్యయే।యది దైవాద్భవేత్తేషాం నాశో వర్షాదివిఘ్నకైః॥కృచ్ఛ్రత్రయం తదా కృత్వా తత్తత్కర్మ యథాక్రమం।దహనదినాదారభ్యేత్యర్థః॥కర్తా జ్వరాదినా పీడితః తదాన్యః పూర్వవత్ కృచ్ఛ్రత్రయం కృత్వా

దహనదినారభ్యశిలాస్నానమ్పృశాస్నానాదికంకుర్యాత్॥గౌతమః॥ శ్లో॥అస
గోత్రస్సగోత్రోవా నారీవాయదివాపుమాన్ । ప్రథమేహని యఃకర్తాస
దశాహంసమాపయేత్ ॥ తదభావేపునశ్చాన్యః స్నాత్వా కృచ్ఛ్రత్రయం
చరేత్। తత్తత్కర్మాణిసర్వాణితానికుర్యాద్యథాక్రమం ॥ అన్యథాదో
షమాప్నోతిప్రేతత్వంనవిముచ్యతే । క్షత్రియాదీనామేవం ॥ ఇతిహేమాద్రౌ
ఉత్తరీయశిలాపాత్రకర్తృద్రవ్యవిపర్యయేప్రాయశ్చిత్తమ్॥అథపిండోపహతి

—※పిండోపహతిప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥దేవలః॥శ్లో॥శ్వసృగాలఖరైఃపిండే స్పృష్టైర్భిన్నైప్రమా
దతః॥కర్తురాయుష్యనాశస్స్యాత్ప్రేతస్తంనోపసర్పతి॥గౌతమః॥శ్లో॥సృగా
లరాసభశ్వాద్యైర్యదిదత్తఃపిండోభువస్సలే।స్పృష్టోభిన్నోథవారాజన్కర్తురా
యుష్యనాశనం॥ప్రేతస్తస్మిన్నిరాశస్స్యాత్తత్కస్పర్శాదినావినా॥మార్కం
డేయః॥శ్లో॥దత్తఃపిండోభువఃస్థానేశ్వసృగాలఖరాదిభిః॥స్పృష్టోభిన్నస్తదా
కర్తురాయుష్యంలయమేష్యతి।భిన్నోవిదళితః।స్పృష్టః।శ్వాదిభిర్భక్షితః। త
యోరేకత్రసంభవేకర్తురాయుర్నాశాదికం యోజనీయం॥ తస్యప్రాయశ్చి
త్తమాహ॥జాతుకర్ణిః॥శ్లో॥దళితేశ్వాదిభిస్స్పృష్టేపిండేదోషోమహాన్భవేత్।
తదాకర్తురనాయుష్యంప్రేతస్తంనోపజిఘ్రతి॥ తద్దోషపరిహారార్థంప్రా
జాపత్యంప్రకల్పయేత్।పునస్స్నాత్వాతదాకర్తాపిండంకుర్యాద్యథావిధి॥ క్షత్రి
యాదీనామేవం॥ఇతిహేమాద్రౌపిండోపహతిప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథాస్థిసంచ

—※అస్థిసంచయనాత్ప్రాక్ప్రేతాగ్నినాశప్రాయశ్చిత్తమ్.※—

యనాత్ప్రాక్ప్రేతాగ్నినాశేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥దేవలః॥శ్లో॥ప్రేతాగ్నిశ్చ
వివాహాగ్నిర్వ్రతాగ్నిర్జాతకర్మణి । నష్టేహృతశ్చోపహతశ్శాంతశ్చేత్త
త్రదోషభాక్॥మార్కండేయః॥ శ్లో॥ప్రేతాగ్నిర్జాతకర్మాగ్నిర్వ్రతాగ్నిశ్చ
వివాహజః।శాంతోనష్టశ్చోపహతోహృతశ్చేద్దోషపాతనం। నష్టఃఅపసరణం।
స్నానాదికృతేహృతోఽజ్ఞానిభిర్గృహీతః।ఉపహతోన్యాగ్నిమేళనం। శాంతోనష్ట
ప్రాయః।ఏతేషాంచతుర్విధానామగ్నీనాంమేళనప్రాయశ్చిత్తం గ్రంథకారిభి
స్స్మృతికర్తృభిశ్చదర్శితం॥వయంతతేవబ్రూమః॥కూర్మపురాణే॥ శ్లో॥తత్త
ద్భస్మసమాహృత్యకుశన్నోదేవీత్యృచాజలైః । ప్రోక్ష్యతత్రైవసమిధంనిధా
యమనసాహరిం।స్మరన్నేతైశ్చమంత్రైశ్చఅభిమంత్ర్యచతాంపునః॥ అయంత
తఇతిమంత్రేణఅజుహ్వానేతిమంత్రతః।ఉద్బుధ్యస్వేతిశాంత్యక్త్వాలౌకికాగ్ని

నిధాపయేత్ తతోఽపి గౌః ప్రదాతవ్యా శ్రోత్రియాయ కుటుమ్బినే । చతుష్పాత్రప్రయోగేణ స్రుచాజ్యం ప్రతిగృహ్య చ ॥ అయాశ్చ జుహుయాత్పూర్వం పశ్చాహోతారం సమాహితః ॥ బ్రాహ్మణ ఏకహోతా దశమనస్స్మృతిర్జుహుయాత్ ॥ శ్లో ॥ మిన్దాశ్చ జుహుయాత్పశ్చాన్మహావ్యాహృతయస్సదా ॥ అనాజ్ఞాతత్రయం హుత్వా వ్యాహృతీః ప్రణవైస్సహ ॥ ఇమమ్మే వరుణ తత్త్వాయామీతి తతస్స్తుమతీం హునేత్ ॥ కృత్వా విప్రస్తతః పశ్చాత్తత్కర్మ సమాపయేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిహీనం యత్తత్కర్మ విఫలం భవేత్ ॥ స్థాలీపాకేన నరం శేషహోమం పర్యంతం వివాహాగ్నౌ నాశే ఏతదేవ ప్రాయశ్చిత్తమ్ । ఉపనయనాదూర్ధ్వం చతుర్థీహోమపర్యన్తం నాశే దేవదేవ । శిశౌ జాతే తదా జాతకర్మ కృత్వా ఫలీకరణహోమాగ్నౌ దశరాత్రమధ్యే నాశే నేతదేవ ॥ శివాగ్నౌ తు స్పష్టం ॥ క్షత్రియాదీనామేవం ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే అగ్నినాశప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథాస్థ్యుపహతి

—*అస్థ్యుపహతిప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ అస్థిసంచయనాత్పూర్వమస్థీన్యుపహతాని చేత్ । ఖరైస్సృగాలైశ్శ్వానైః కాకగృధ్రాదిభిః కథమ్ ॥ ప్రేతో నరకం యాతి కర్తురాయుర్వినశ్యతి ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అస్థిన్యస్పృశ్యతాం యాతే శ్వసృగాలఖరాదిభిః । ప్రేతస్యామకో లోకః కర్తురాయుర్విపర్యయః ॥ తద్దోషపరిహారార్థం పంచగవ్యైర్విశోధయేత్ । పురుషసూక్తేన తాన్యద్భిః స్నాపయేదస్థిసంచయమ్ ॥ ప్రాజాపత్యద్వయం కుర్యాదుభయోశ్శుద్ధిహేతవే । తత్తత్కర్మ ప్రకుర్వీత నతేన సహ దోషభాక్ ॥ అన్యథా త్వశుభం జ్ఞేయం తత్కరుగృహవాసినః ॥ క్షత్రియాదీనామేవం, ఇతి హేమాద్రివిరచితే అస్థ్యుపహతిప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథాస్థ్నాం జలనిక్షేపాభావప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥

—*అథాస్థ్నాంజలనిక్షేపాభావప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

విప్రస్యైకైకసానీహ కర్త్రాప్సు సిననిక్షిపేత్ । ప్రేతో వైతరణీం యాతి తత్పుత్రో శుభమాప్నుయాత్ ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ మృతస్యాస్థీని శల్యాని కర్త్రాంభసి న నిక్షిపేత్ । తత్కర్తా నరకం యాతి ప్రేతో యాతి మహానదీం ॥ అహితాగ్నేర్ద్విజరాజన్యస్యైషాం విధిగౌరవాత్ ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ దశాహమధ్యే తత్కర్తా వశేషాశల్యసంగ్రహం । జలనిక్షేపణాత్పుత్రః పితరో లోకమాప్నుయుః ॥ కర్తా సుఖమవాప్నోతి అన్యథా పూర్వహా భవేత్ । తేషాం న స్థైభువస్థానే కులనాశో భవేత్తథా ॥ తద్దోషపరిహారార్థం కాయకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ । పశ్చాదస్థీ

నిచాదానాం ప్రతిషిద్ధే జలగాధ్యతః॥ యావదస్థిమనుష్యాణాం గంగాతోయేషు తిష్ఠ
తి। తావద్వర్షసహస్రాణి స్వర్గలోకే మహీయతే॥ భాగీరథ్యాభావే యత్ర కుత్ర స
ముద్రగామిసరిజ్జలే స్థాపయేత్। అన్యథా దోషమాప్నుయాత్ ॥ క్షత్రియాదీనా
మేవమేవ ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే అస్థ్యాంజలనిక్షేపాభావప్రాయశ్చిత్తమ్॥

—*పరిషద్విప్రప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

అథపరిషద్విప్రప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ పరిషత్థితస్య విప్రస్య పాప
బాహుళ్యమస్తియత్। తత్పాపస్య విశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యత్రయం చరేత్॥ మా
ర్కండేయః శ్లో॥ పరిషదర్థం ద్విజో యస్తు భాగీ కం పాపమశ్నుతే। తద్దోషపరి
హారార్థం ప్రాజాపత్యత్రయం స్మృతమ్॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం బ్రహ్మకూర్చం పిబే
త్తతః। ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరస్తి హి॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ పరిషద్దక్షి
ణాభాగం గృహీత్వా విప్రపుంగవః। పాదదోషో భవత్యాశు తస్మాదేతత్పరిత్యజే
త్॥ ప్రాజాపత్యత్రయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నిశ్చితమ్। పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చా
న్నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే క్షత్రియాదీనామపి ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పరిషద్విప్ర
ప్రాయశ్చిత్తమ్। అథవిధాయకప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ విధాయక

—*విధాయకప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్చ పాపానాం తదర్ధం దోషభాగ్భవేత్ । తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం కృత్వా శుద్ధి
మాప్నోతి పూర్వజః॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ విధాయకో విధాతా చ పాపానాం పాప
కర్మణామ్। తదర్ధదోషభాగ్భూయాత్తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం చరేత్॥ జాబాలి ॥
శ్లో॥ విధాయకో మహాపాపీ పాపరాశిసముద్భవాత్ । తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం కృ
త్వా శుద్ధిమాప్నోతి పార్థివ ॥ పంచగవ్యం తతః పశ్చాత్పీత్వా శుద్ధిమవాప్ను
యాత్ ।క్షత్రియాదీనామేవం॥ ఇతి విధాయకప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథానువాదక

—*అనువాదకప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ పాపాన్యనువదేద్యస్తు సభామధ్యే తు పాపి
నః। తుల్యపాపీ భవేత్సోఽపి నాత్ర కార్యా విచారణా॥ గాలవః॥ శ్లో॥ సభామధ్యే
ద్విజో యస్తు పాపాన్యనువదేన్నృణామ్। తుల్యపాపీ భవేత్పశ్చాన్నరకం యాతి
దారుణమ్॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ నదీగర్భే సభామధ్యే పాపాన్యనువదన్నృణామ్। స తు
ల్యపాపీ తేనాశు మహత్తలనకం వ్రజేత్, పశ్చాన్మహానదీం గత్వా స్నాత్వా శుద్ధ
జలైర్మృదా। గోమయైర్మృత్తికాభిశ్చ అష్టోత్తరశతం చరేత్॥ పశ్చాద్దేహవి
శుద్ధ్యర్థం చాంద్రాయణపరాయణః స్మరన్నారాయణం దేవమనంతమపరా

జితమ్॥ప్రత్యాన్తే పంచగవ్యేనశుద్ధింకృత్వావిచక్షణః । దేయాద్విజాయగారే కాతత్వాపపరిశోధినీ.తులాదిసంగ్రహీత్వాణాంమహతాంపాపినామపి।అనువాదేభవేద్యస్తుతత్పాపార్ధఫలంలభేత్.క్షత్రియాదీనామప్యేవం॥ ఇతి హేమాద్రౌ అనువాదకప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ దేశాంతరమరణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*దేశాంతరమరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

దేవలః॥శ్లో॥జననీజన్మదేశశ్చజమ్బూద్వీపోజనార్దనః। తథాచజాహ్నవీన్రాణాంజకారాఃపంచదుర్లభాః। మరణంజాహ్నవీతీరేనృణాం ముక్తిపదాయకమ్।విస్మృతాయస్తురేత్తస్యముక్తిదస్సాస్యజ్జనార్దనః। జననీజన్మదేశశ్చమరణే ముక్తిదస్సదా।తస్మాత్స్వజన్మదేశశ్చపాపనాశకరోనృణామ్।దేశాంతరేమృతిర్యస్య తస్యజన్మనిరర్థకమ్ ॥ మృత్వానరకమాయాతిజన్మభూమ్యతిలంఘనాత్। తస్యదోషనివృత్త్యర్థం ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్। కృత్వాదహనకాలేతు దగ్ధ్వాపశ్చాద్యథాక్రమమ్ ॥ నతేఽదోషమాప్నోతి హ్యన్యథానరకంవ్రజేత్। విప్రక్షత్రియాదీనామేవమేవమ్।ఇతి హేమాద్రౌ దేశాన్తరమరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ దేశాన్తరమృతానామస్థిశరీరాభావేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥దేశా

—*దేశాన్తరమృతానామస్థిశరీరాభావేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

న్తరమృతేఃపుంసః శరీరాస్థ్నోరభావతః।అగ్నౌస్థితేగృహేతస్య పాలాశవిధిరుచ్యతే। త్రయాణామప్యభావేపి దేశాన్తరమృతస్యచ క్రియాం కృత్వావిశుద్ధస్స్యాదన్యథానరకంవ్రజేత్॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ అనాహితాగ్నేర్విప్రస్యదేశాన్తరమృతస్యచ।శరీరాస్థ్నోరభావేపి గృహ్యాగ్నౌస స్థితేగృహే।పాలాశవిధిరత్రైవతదభావేజలక్రియా॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ స్వగృహేవిద్యమానాగ్నిర్దేశాన్తరగతోమృతః।శరీరాస్థ్నోరభావేపి పాలాశవిధిరుచ్యతే । తస్మిన్నగృహేవినష్టేగ్నౌజలమధ్యేక్రియాతదా॥ మహాభారతే. శ్లో॥ స్వగృహేవిద్యమానాగ్నిర్దైవాద్దేశాన్తరేమృతః । అభావేప్యుభయోస్తస్య దహేత్పాలాశకర్మణా॥ అగ్నౌనష్టేగృహేతస్య విషమధ్యేక్రియాతథా । ప్రాయశ్చిత్తంతదాకృత్వా మునిభిఃపరికీర్తితమ్।చతురబ్దంతదాకృత్వా దహేత్పాలాశధర్మతః. గౌతమః॥ శ్లో॥జీవేత్త్ర్యబ్దంవిశుద్ధశ్చేత్తం నిర్జీవేద్ద్విగుణంస్మృత।అస్థినిత్రిగుణంప్రోక్తంపాలాశేతుచతుర్గుణమ్।షడబ్దముదకస్థానేకృత్వాకర్మసమాచరేత్ । అన్యథా దోషమాప్నోతి కర్తానాప్నోతి కర్తానాప్నోతితత్ఫలమ్.। గృహేష్వగ్నిషువిద్యమానేష్వాహితాగ్నిర్దేశాన్తరేవిపద్యతే అరణ్యుద్భవేనాగ్నినాదగ్ధ్వాఅస్థి

న్యాదాయవహ్నౌసమీపే పరలోకక్రియాంత్రిగుణైతాబ్దప్రాయశ్చిత్తపురస్స రంసర్వాంకుర్యాత్। శరీరాస్థ్నోరభావేపాలాశైర్దేహంకల్పయిత్వా చతుర బ్దప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాకుర్యాత్॥ తదేవాహమనుః॥ శ్లో॥ అగ్నిషుస్త్రీయమా నేషుస్వగృహేయాజకోయది। దేశాన్తరేమృతస్తస్యదహాతోఽరణివహ్నినా। శరీరాస్థ్నోరభావేపిపాలాశవిధిరుచ్యతే॥ చతురబ్దంతదాకృత్వాదహేత్తం పూర్వవత్క్రమాత్। తేషామభావేతస్యాపిషడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ కృత్వా కుర్యాజ్జలేసమ్యక్పరలోకక్రియాంముదా। విధవాస్త్రీక్షత్రియాదీనామేవమ్॥ ఇతి హేమాద్రౌదేశాన్తరమృతానాంశరీరాస్థ్నోరభావేప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథవ్రణేక్రిమ్యుత్పత్తిప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ యస్యకస్యవ్రణే

—✻ వ్రణేక్రిముత్పత్తిప్రాయశ్చిత్తమ్. ✻—

సాధుక్రిమయస్స్యుర్భవంతిహి।నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన॥ గా లవః॥ శ్లో॥ ద్విజస్యయస్యదేహేతువ్రణంక్రిమిసమాకులమ్। తైనైవమరణం గత్వానరకేవాసమశ్నుతే॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥ రాజన్యస్యశరీరేతుక్రిమి రాశిర్భవేద్యది। తేనైవమరణంగత్వాసవైనరకమశ్నుతే। తద్దోషపరిహారార్థం కృచ్ఛ్రంసాంతపనంచరేత్।పశ్చాద్గృహేత్తంవిధినాతేనసహదోషభాక్॥ స్త్రీ ణాంచైవంక్షత్రియాదీనామపి॥ ఇతి హేమాద్రౌవ్రణేక్రిమ్యుత్పత్తిప్రాయ

—✻ మృతస్యపునరాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్. ✻—

శ్చిత్తం॥ అథమృతస్యపునరాగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ మృ త్వాపూర్వంద్విజోదైవాత్కృతప్రేతక్రియస్తథా॥ తతఃపరంమృతింత్యక్త్వా పునరుజ్జీవయేద్యదా॥ తదాస్పృశ్యోభవేత్సర్వైర్బ్రహ్మధర్మపరాయణైః॥ గౌతమః॥ మృత్వాద్విజోపస్పృశ్యోర్భ్యః పూర్వంపశ్చాత్సజీవతి। తదాస్పృ శ్యోభవేత్సర్వైర్బ్రహ్మకర్మపరాయణైః॥ జాబాలిః॥ శ్లో॥ పూర్వంసరాన సూంత్యక్త్వాహ్యనాచారపరోద్విజః। పశ్చాజ్జీవముపాగచ్ఛేత్కృతప్రేతక్రి యోయది।నతంసంభాషయేత్కోపిద్విజోవాన్యఃప్రమాదిహ। తస్యదోషవిశు ద్ధ్యర్థం పితృసూక్తం జపేత్తదా। పఞ్చగవ్యేనసంప్రోక్ష్యస్నాప్యశుద్ధజలైర్మృ దా।అన్యేనవాససాచ్ఛాద్యఉపవేశ్యసుఖాసనే।ప్రాజాపత్యంషడబ్దంచకృత్వా స్వస్త్యయనంచరేత్।గర్భాధానంతదాకుర్యాత్పుటగర్భవిధానతః। ఔపాస నాదికంసర్వంకుర్యాత్పూర్వవదత్రహి।ఏవంకృత్వాశుచిర్భూయాన్నరతఃపున రిహాగతః।అన్యథాదోషమాప్నోతిమృతవత్తంపరిత్యజేత్।కృతక్రియఇతికణ్వ

౧౬౨ ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వం ప్రేతయానాన్తరమాగతస్యప్రాయశ్చిత్తమ్.

మన్త్రిషణ్ణిమిత్తాత్క్రాన్తతిలపాత్రసర్వప్రాయశ్చిత్తప్రేతవాహకవరణాది
కమ్।అనాచారఇతిసన్ధ్యాదినిత్యకర్మలోపః॥ఇతి హేమాద్రౌ మృతస్యపునరా
ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వం ప్రేతక్రియానన్తరమాగతస్యప్రాయశ్చిత్తమ్॥
గమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ దేశాన్తరవాసినో ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వంప్రేత
క్రియానన్తరంపునరాగతస్యప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ పూర్వం దేశా
న్తరంగత్వాభర్తుర్భూమణ్డలంపునః। ద్వాదశాబ్దేగతేతస్మిన్ గత్వాస్వగృ
హమంజసా॥ కృతక్రియస్యపుత్రాద్యైఃకథంశాస్త్రప్రవర్తనమ్।శృణుధ్వంము
నయస్సర్వేతస్యనిష్కృతిముత్తమామ్॥ గాలవః॥ శ్లో॥ పూర్వంవిప్రోషితోవిప్రో
ద్వాదశాబ్దమితస్తతః। భ్రమన్ స్వగృహమాగత్యస్వపుత్రైఃకృతసత్క్రియః।
భార్యాపుత్రకళత్రేషుశాస్త్రదృష్టిఃకథంభవేత్॥మార్కణ్డేయః॥ శ్లో॥చిరకా
లాగతంబన్ధుంహఠాత్తంనావలోకయేత్। భిత్త్వాకాంస్యాదికంపశ్యేన్మహాన
ర్థ్యాన్తరంనచేత్।భగినీభార్యకంపుత్రం స్వసాతుభగినీమపి। ద్వాదశాబ్దేగతేత
స్మిన్హఠాత్తంనావలోకయేత్। ఉభయోఃపశ్యతోహాని స్త్రీర్ధంనద్యన్తరంన
చేత్।భిత్త్వాకాంస్యాదికందృష్ట్వాతస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే అన్యథాహానిరుది
తాద్వయోర్వాధనసంక్షయః॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ ద్వాదశాబ్దాత్పరంప్రా
ప్తంభార్యాభిఃకృతసత్క్రియమ్।దృష్ట్వాకాంస్యాదికంభిత్త్వాపశ్చాత్స్వగృహ
మానయేత్।స్నానమభ్యజ్యకర్తవ్యం కారయిత్వాతుతంపునః।పుణ్యాహవా
చనంకృత్వానాంద్యాహ్వానంయథాక్రమం॥ పటగర్భవిధానేనపునస్సంస్కా
రమాచరేత్।బ్రహ్మోపదేశమారభ్యషడ్గవ్యాన్తమాచరేత్। ఉశన్తస్త్వేతి
మన్త్రేణస్వగృహ్యోగ్నివిధానతః। అష్టోత్తరశతంహుత్వాగోఘృతస్యాహు
తీఃపృథక్।హోమశేషంసమాప్యైవతమగ్నింప్రతిరక్షేత్। పత్నీంవికుణ్ఠనవ
తీందృష్ట్వాజప్త్వాఘమర్షణంతతస్స్పృష్ట్వాస్వయంపత్నీంజపేత్సూక్తంచపౌరు
షమ్।ఉపవిశ్యతతస్తాన్తుమార్జయేదఘమర్షణైః।పునర్వస్త్రాన్తరంధృత్వాథ
వేనసహితాముంనాలాజహోమవిధానేనకృత్వాశేషంసమాపయేత్। షడబ్ద
ముభయోఃకృత్వాప్రత్యేకంవిధిపూర్వకమ్।బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాత్తతో
భుంజీతవాగ్యతః।ఏవంకుర్యాన్నరోయస్సతస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే। అన్యథా
నిష్కృతిర్నాస్తిజాయాపత్యోరిహానయోః॥ ఇతి హేమాద్రౌ దేశాన్తరగతస్య
పరలోకక్రియానన్తరంపునరాగమనేప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ ద్వాదశవర్షాదూ

—॥ ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వమాగతభార్యాపుత్రాదిదర్శనప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

ర్ధ్వమాగతభార్యాపుత్రాదిదర్శనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥శ్లో॥వత్సరా ద్ద్వాదశాదూర్ధ్వం భార్యాపుత్రాదీన్యదిపశ్యతిఉభయభార్యాపత్నీనాంవినాశస్స్యాద్దామపి॥ శాతాతపః ॥ శ్లో ॥ ద్వాదశాబ్దేవ్యతీతేతు భార్యాపుత్రాదిదర్శనే । కులహానిర్భవేత్తత్ర భార్యాణాంచవినాశనం ॥ తత్రప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే ॥ శ్లో ॥ అతీతద్వాదశాబ్దానాం భార్యాదీనాంవిశేషతః । దర్శనేతుమహానద్యాం స్నానంకుర్యాన్నిధాయచ ॥ షడబ్దం విధివత్కృత్వా పునస్సంస్కారపూర్వకం । ఉశనస్త్వేతిమన్త్రేణఅష్టోత్తరశతంహునేత్॥ దర్శనేచైవపత్న్యాస్తుఅవకుంఠనపూర్వకం।లాజహోమం తతఃకుర్యాత్తతఃపాణిగ్రహస్స్మృతఇతి శౌనకః శ్లో. అతీతద్వాదశాబ్దస్యభార్యాతుఃపుత్రస్యవైస్వసుః । దర్శనేనిష్కృతిఃకార్యా అన్యథామృతిమాప్నుయుః॥ తత్రనిష్కృతిమాహబోధాయనః ॥ శ్లో ॥ మహానద్యాఃప్రవాహేతుకాంస్యంభిత్వాయథావిధి।మృత్యుప్రతికృతిం దద్యాజ్జప్త్వాతత్సూక్తమేవచ॥ చాన్ద్రాయణం తతఃకుర్యాత్పంచగవ్యంతతఃపిబేత్। ఏవంకృతేతుతత్పాపైర్ముచ్యతేనాత్రసంశయః॥స్త్రీణామప్యేవమేవేతిభగవాన్బాదరాయణః ॥ యమః॥ శ్లో ॥బహుసంవత్సరేఽతీతేఆగతేసోదరేతథా।పత్న్యాంపితరిపుత్రేచకృత్వానిష్కృతిమాత్మనః ॥ పశ్యేద్భక్త్యాసమారాధ్యదేవదేవంమహేశ్వరం।ఏకాదశగుణాన్వాపి రుద్రానావర్త్యధర్మవిత్ ॥ పాపైరేతైర్విముచ్యేతనాత్రకార్యావిచారణేతి। దేవాలయేనదీతీరే గోష్ఠేవావిప్రసన్నిధౌ॥ బ్రాహ్మణేభ్యోయథాశక్తిదత్వావస్త్రాదికంధనమ్।అవలోక్యస్త్రీకంగచ్ఛేత్పుత్రానాయాంషిసమ్పదః॥ఇతి హేమాద్రివిరచితేద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వమాగతభార్యాదిదర్శనప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ సూతకద్వితయే మృతస్యప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—॥ సూతకద్వితయే మృతస్యప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—

దేవలః॥ శ్లో॥ సూతకద్వితయేజాతే యోవిప్రోమృతిమాప్నుయాత్ । తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తిషడబ్దాత్కృచ్ఛ్రసంగ్రహాత్॥ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ద్వయోరాశౌచయోర్మధ్యేవిప్రోదైవాన్మృతోయదా। తస్యశుద్ధిరిహోక్తాముని భిస్సత్యవాదిభిః ॥ శుద్ధిఃకార్యాషడబ్దాచ్చపరిషద్విధిపూర్వకం ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ ద్వయోరాశౌచయోస్సన్ధౌయస్యస్యాన్మృతినిశ్చయః। తస్యశుద్ధిష్షడబ్దాచ్చకృచ్ఛ్రాదిహవినిశ్చితా॥ జాతకేతుషడబ్దంస్యాన్మృతకేతద్వయంచరేత్ ।

అస్థిసంచయనాత్పూర్వం త్రియబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ క్షత్రియాదీనామేవమ్॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే సూతకద్వితయే వ్రతస్య ప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ సహగమనభీతాయాః ప్రాయశ్చిత్తమాహ। దేవలః॥ శ్లో॥ పూర్వంగచ్ఛామియా బుద్ధ్వా పత్యౌ స్వసహహుతాశనమ్। దహనస్థానమాగమ్య పశ్చాద్యది నివర్త

=*సహగమనభీతాయాః ప్రాయశ్చిత్తమ్.*=

యేత్ తస్యా లోకాన్తరం నాస్తి పతిగచ్ఛతి నారకం॥ గౌతమః॥ శ్లో॥ మృతం భర్తారముద్దిశ్య గమిష్యామి హుతాశనమ్। ఇతి యా భాషితా పూర్వం పశ్చాద్భీతా నివర్తతే॥ సైవ యాతి మహాదుఃఖం భర్తా నరకమశ్నుతే॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥ తిస్రః కోట్యోర్ధకోటిశ్చ రోమ్ణాం యా మానుషే స్మృతా। తావత్కాలం వసేత్స్వర్గే భర్తారం యానుగచ్ఛతి॥ యమః॥ శ్లో॥ పూర్వం యామీతి భర్తారం పశ్చాద్భీతా నివర్తయేత్। యాతి సా నరకం ఘోరం భర్తా భవతి కిల్బిషీ॥ తద్దోషపరిహారార్థం శవాగ్నౌ జుహుయాత్త్రయమాత్, శతాయస్వాహేతి నవభిః దశభిః హుత్వా శేషేణాజ్యేన పత్న్యాః సర్వాఙ్గం విలేపయేత్ । తతశ్శుద్ధా భవతి। భర్తా చ విశుద్ధ్యతి॥ ఏవం క్షత్రియాదీనామ్ ॥ ఇతి హేమాద్రౌ సహగమనభీతాయాః ప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ దేశాన్తరమృతస్యాహితాగ్నే

—*దేశాన్తరమృతాగ్నౌ లౌకికాగ్నిదాహే ప్రాయశ్చిత్తమ్-*—

రరణ్యగ్నినా వినా లౌకికాగ్నినా దాహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః॥ శ్లో॥ దేశాన్తరమృతం రాజన్ యజ్వానం లౌకికాగ్నినా । దహేత్పుత్రో వృథా భూయాత్స్వాగ్నిభిశ్చ త్రిభిర్వినా॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ ఆహితాగ్నిమరణ్యగ్నే ర్దేశాన్తరమృతం వినా। లౌకికాగ్నౌ దహేత్పుత్ర స్తయోః ప్రోక్తా హ్యధోగతిః॥ మార్కండేయః। శ్లో॥ సోమపం స్వాగ్నిముత్సృజ్య హ్యరణ్యగ్నిర్వినా దహేత్॥ ఉభయోర్నరకశ్చాత్ర నతత్కర్మఫలం లభేత్॥ ఆఙ్గిరాః। శ్లో॥ దేశాన్తరమృతం పుత్రో హ్యరణ్యాగ్నిర్వినా దహేత్। సోఽపి పాపో నరకం గచ్ఛేత్తత్పుత్రో యాత్యధోగతిమ్॥ గౌతమః। శ్లో॥ ఆహితాగ్నిం ద్విజం పుత్రో హ్యరణ్యాగ్నిర్వినా దహేత్। యజ్వానం కం యాతి తత్కర్తా నరకం వ్రజేత్॥ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గౌతమః। శ్లో ॥ తదస్థీని సమాదాయ పుత్రో దేశాత్స్వమాలయమ్। గత్వా తం ధర్మమార్గేణ ప్రాజాపత్యత్రయం చరేత్। మథిత్వా సవ్యాగరణిం తదుద్భవహుతాశనే । ప్రాయశ్చిత్తస్తు తైర్గుణ్యం కృత్వాస్థీని ప్రదాహయేత్ । కృత్వా తదౌర్ధ్వదైహికం కర్మ ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గతః। ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి నాన్య

ధాశుద్ధిరిష్యతే ॥ తత్ప్రత్యాహ్నవిధవాయాఅప్యేవమ్ ॥ ఇతి హేమాద్రావాహి తాగ్నేర్విప్రస్యమృతస్య లౌకికాగ్నినాదహనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ గర్భిణీ మృతిప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ యదాయాగర్భిణీనారీ దైవాద్యదివిప

—*గర్భిణీమరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ద్యతే। ఊర్ధ్వంపణ్మాసతస్తస్యాఃగర్భంఛిత్వాచ్ఛిశుంహరేత్ । మాతుఃపాద ప్రదేశేతుశిరోభాగేధవాఖనేత్॥ యదజీవేత్తదాబాలం గృహీత్వాపోషయే చ్ఛనైః యదామృతస్తదాబాలం పూర్వవన్నిక్షిపేదపి॥ గర్భసూచ్యాథస న్నాయజుహుయాదాహుతిత్రయమ్। ప్రాజాపత్యద్వయంకృత్వా దహేత్తాం శాస్త్రమార్గతః। ఛేత్తుర్గర్భస్యశుద్ధ్యర్థం॥ తప్తకృచ్ఛ్రముదీరితమ్॥ గౌత మః॥ తృతీయేపఞ్చమేషష్ఠే మృతాస్యాద్యదిగర్భిణీ। తత్ర హీనదోషస్స్యాత్ త్వాతఇత్యభిధీయతే। మాసిషష్ఠే శిశుః ప్రాణైర్యుజ్యతే తత్రదోషభాక్। తదా శ్మశానదేశేతు నీత్వాతాంగర్భిణీంమృతామ్॥ నారీవాస్యాథవావాపిఛిన్ద్యా ద్వామభేరధస్థలమ్। శిశుంత్యక్త్వాక్షిపేద్భూమౌశిరస్థానేత్రపాదయోః ॥ సన్ధా యసూచ్యాతంగర్భంజుహుయాదాహుతిత్రయమ్। ఆహుతయః॥ ప్రాజాప త్యద్వయంకృత్వాదహేత్తాంశాస్త్రమార్గతః। గర్భచ్ఛేత్తుర్విశుద్ధ్యర్థంతప్త కృచ్ఛ్రముదీరితమ్। శిశుర్యదితదాజీవేత్పోషయేద్యత్నతశ్శనైః । యదామృత స్తదాదాయపూర్వవన్నిక్షిపేదపి॥ ఇతి హేమాద్రౌగర్భిణీ మృతిప్రాయ

—*సూతికామృతిప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

శ్చిత్తమ్। అథసూతికామృతిప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ సూత్వాపుత్రం యదానారీదశాహాభ్యంతరేమృతా। నతస్యాఃపునరావృత్తిరక్తగన్ధాన్మహా భయాత్ ॥ మరీచిః ॥ యానారీతనయంసూత్వా యది దైవాత్ప్రమీయతే। సూతకేతునరావృత్తిర్నతస్యాయమవన్దిరాత్॥ గౌతమః॥ సూత్వానారీమృ తాపశ్చాద్దశాహాభ్యన్తరేయది। నతస్యాయమలోకాద్వై నివృత్తిర్హ్యుపజాయ త్సనైః। తద్దోష రిహారార్థంచత్వారస్త్విత్త్విజఃపృథక్ ॥ ఏకఏవద్విజోవాపి వారుణాన్ కలశాన్ క్షిపేత్ । పూర్వదిక్షు సర్వత్ర జలేనాపూర్యయ త్నతః । వరుణంపూజయేత్తత్ర ఋత్విగేకశ్చ తేష్వపి ॥ కలశాన్పాణి భిస్స్పృష్ట్వామన్త్రానేతానుదీరయేత్ । నమకంచమకంచైవ పురుషసూ క్తఞ్చవైష్ణవం। పవమానానువాకంచహిరణ్యశృఙ్గమిత్యృచమ్। శాన్తిభిర్దశ భిశ్చైవకలశానభిమన్త్రయేత్ । అన్యేనవాససాచ్ఛాద్యసూతికాంకృతశౌచి

కామ్। మార్జయేదృత్విజస్తోయైః కలశస్థైః పవిత్రజైః। ఆపోహిష్ఠాదిభిర్మన్త్రైః దేవస్యత్వేతి మార్జయేత్। తతస్సర్వం బహిర్దేశే స్నాపయిత్వాథ దేశికః। శతకుంభోదకైః ప్రోక్ష్య మాతనేవ నవవాససా। ఆచ్ఛాద్య కుణపం పశ్చాద్దహేదౌపాసనాగ్నినా॥ గౌతమః॥ తుషాగ్నినా దహేత్కన్యాం కపాలేనవపుంతథా। విధురం విధవాం చైవ పశ్చాత్తప్తైనైన దాహయేత్। గృహస్థం చైవ తత్పత్నీం దహేద్గృహ్యాగ్నినా పృథక్॥ ఆహితాగ్నిం చ తత్పత్నీం వహ్నిభిశ్శ్రౌతభిర్దహేత్॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి గతిస్తేషాం న విద్యతే। కన్యకాం బాలం వా ధనిష్ఠాపంచకమృతం పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా దహేత్॥ ఇతి హేమాద్రౌ సూతికామరణ

—*రజస్వలామరణప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ప్రాయశ్చిత్తం అథ రజస్వలామరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ రజస్వలాతు యానారీ మృతిం ప్రాయాద్యతాసతీ। నరకం యాతి సా నారీ రక్తకుండే నిమజ్జతి॥ గౌతమః॥ యదా పుష్పవతీ నారీ దైవాద్యది విపద్యతే। తస్యాశ్చ నిష్కృతిర్నాస్తి రేతః కుండాద్భయంకరాత్॥ జాబాలిః॥ రజస్వలా తు దైవేన దినేషు త్రిషు యత్ర హి। మృతా తస్యా గతిర్నాస్తి రక్తకుండాద్భయంకరాత్। సూతికామరణప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వం కుర్యాత్॥ ఇతి హేమాద్రౌ రజస్వలామరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథాహితాగ్నేర్దుర్మృతి ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ అత్ర భారద్వాజ

—*ఆహితాగ్నేర్దుర్మృతిప్రాయశ్చిత్తమ్-*—

సూత్రం। యద్యాహితాగ్నిరధ్వానం గచ్ఛేత్సహాగ్నిహోత్రేణానువ్రజేత్। యావతోర్యగ్రామమర్యాదా నద్యశ్చ ప్రావతీర్నాన్యత్ర హరేయుః। అద్యతో హరేయుః లౌకికాస్సంపద్యేరన్॥ యదిపత్నీసీమాన్తరేఽభినిమ్రోచేదప్యభియాదాఽన్యత్రన రాధేయం। నతస్య ప్రాయశ్చిత్తః। యద్యాత్మస్వరణ్యోర్వాప సమారూఢేష్వగ్నిషు యజమానో మ్రియేత। పూర్వవదగ్న్యాయతనాదికల్పయిత్వా యజమానాయతనే ప్రేతం నిధాయ గార్హపత్యాయతనే అరణీం సన్నిధాయ మన్థతి। ప్రేతస్య దక్షిణపాణిమభినిధాయ తత్ర ఖానిత్రాన్యోజ్యా ప్రత్యాసన్నబన్ధురుపావరోహజాతవేద ఇతీమం స్వర్గాయ లోకాయ త్వం న ప్రజానాం యః ప్రజాగ్ రయిమస్మాసుధేహి ప్రేతాహుతిశ్చాస్య జుష స్వస్వా హోత్యరణ్యోర్వాగ్ పావరోహ్యా మన్థేత్। అరణ్యోస్సమారూఢసాగ్నిర్వ్రతేఽవాప్నే ప్రేతమన్వారభ్యయిత్వేమం మన్త్రం జపేత్॥ ఇతి హేమాద్రౌ ఆహితాగ్నేర్దుర్మృతి ప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథాపస్మారాదిశ్వసృగాఘ్రమృతస్యవిప్రస్యప్రాయశ్చిత్త

—*అపస్మారిశ్వసృగాలాదిదంశమృతప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

మాహ॥ దేవలః॥ అపస్మారిశునా దష్టో విప్రస్స్యాత్త్ఫలపక్ సదా।జమ్బుకేనాథ
వాదష్టః ప్రలపక్ పూర్వవన్మృతః॥ పరాశరః॥ జంబుకేనశునావిప్రో బుద్ధి
భ్రిశేనదంశితః। ఫలంక్ప్రత్యహంతద్వన్మృతోయదిహా దైవతః। వినాస్యని
షర్భృతిర్నాస్తిషడ్బ్దైఃకృచ్ఛ్రసంజ్ఞకైః।విధినా దాహయేత్పశ్చాన్న తేనసహ
దోషభాక్। మార్కండేయః॥ జంబుకేనశునా రాజక్ విప్రోదష్ట స్తదా కథం।
ఫలపక్ప్రత్యహంతద్వన్మృతోయదిసదైవతః। వినాస్యనిషర్భృతిర్నాస్తిషడ
బ్దైఃకృచ్ఛ్రసంజ్ఞకైః।విధినాదాహయేత్పశ్చాన్న తేనసహదోషభాక్॥ నతస్యా
దుష్కృతేదోషో నపిశాచోభవేత్తదా॥ విధవాప్రస్త్రీణాం క్షత్రియాదీనా
మేవం॥ ఇతి హేమాద్రౌ అపస్మారిస్వసృగాలదష్టమృతప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ
శునాదష్టస్యప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ దివావాయదివా రాత్రౌ శునావి

—*శునాదష్టస్యప్రాయశ్చిత్తమ్-*—

ప్రోవిదంశితః।దివా సచేలంస్నాయీతన రాత్రౌస్నానమాచరేత్ ॥ గౌతమః॥
శునావిప్రోదివారాత్రౌ వంశిత స్తత్క్షణాజ్జలైః । స్నాత్వాదివావిశుద్ధస్స్యాన్న
రాత్రౌ నస్నానమాచరేత్॥ పరాశరః॥ దివావాయదివారాత్రౌ విప్రఃకబలి
తశ్శ్వభిః।ధర్మనాశ స్తతా భూయాద్దివాస్నానంసమాచరేత్ । తందేశంచు
శయిత్వామైరగ్నిసంస్పర్శనంచరేత్। పునఃప్రక్షాళ్యతందేశంపాదౌప్రక్షాళ్య
వాగ్యతః।ఆచమ్యశుద్ధిమాప్నోతి పరేద్యుస్స్నానమాచరేత్।ఉపోష్యరజనీమే
కాం పఞ్చగవ్యేనశుద్ధ్యతి।స్త్రీబాలవృద్ధాతురాణామేవం॥ క్షత్రియాదీనామపి॥
ఇతి హేమాద్రౌ శునాదష్ట ప్రాయశ్చిత్తం ఇతి ప్రకీర్ణ కర ప్రాయ

=*షోడశకర్మణాం కాలాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమ్.*=

శ్చిత్తం ॥ అథేదానీం షోడశ కర్మణాం స్మృత్యుక్తానాం తత్తత్కాలాతి
క్రమే ప్రాయశ్చిత్త మాహ ॥ దేవలః ॥ గర్భాధానం పుంసవ
నంసీమంతోజాతకర్మచ।నామాన్న ప్రాశనంచౌలంమౌంజీవ్రతచతుష్టయం।
గోదానాఖ్యంస్నాతకంచ వినాహఃపైతృమేధికం। కర్మాపిశ్రావణాఖ్యంచమ
హాయజ్ఞ స్తథైవచ । ఏతత్కర్మాక్రమేకర్మభ్రిష్టాఃపదిభ్రిష్టాఃశాఖారండాః
బ్రహ్మభ్రిష్టాశ్చతుర్విధాశ్చాసంభాష్యాఅపాంక్తేయాశ్చ-మనుః॥ పితాపితా
మహశ్చైవ తథైవప్రపితామహః।యేనావర్త్తనమార్గేణ తత్పుత్రస్తేనసంచ
రేత్॥ గౌతమః॥ యేనాస్యపితరోయాతాః యేనయాతాఃపితామహాః। తేన

యాయాత్సతాం మార్గం తేనగచ్ఛన్ న రిష్యతి। అన్యథా యదివర్తంతే చక్రలిం గాదిధారిణః॥ పథిభ్రష్టాస్తు తే జ్ఞేయాస్సర్వధర్మబహిష్కృతాః। గర్భాధా నాదిసంస్కారాన్ శక్తాః కర్తుం భువి ద్విజాః। త్రైర్విద్యానామే ప్రవర్తనం కర్మణా భ్రష్టాస్త ఏవహి। యస్స్వశాఖాం పరిత్యజ్య హ్యన్యశాఖామనుస్మరన్। ఉపన యనాదికం తత్ర కుర్వన్ బ్రాహ్మయదా భవేత్। శాఖారండస్స విజ్ఞేయ స్సర్వకర్మబ హిష్కృతః॥ సంధ్యాదిత్యకర్మాణి గాయత్రీజపమేవచ। యజ్ఞాదికం పరిత్యజ్య సమర్థోపి ద్విజోత్తమః। య ఏవ తేన తల్లోకేస్మిన్ భ్రష్టాభ్రష్టస్స ఉచ్యతే। అత ఏ తాని కర్మాణి శ్రుతిస్మృత్యుదితానిచ త్యాజ్యాని న కదాప్యేతైర్విప్రేంద్రైః పా పభీరుభిః॥ అథ గర్భాధానత్యాగప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ స్నాతవ త్యామృతౌ పత్న్యాం గర్భాధానం సమాచరేత్। చతుర్థేహని వా రాజన్ పం

గర్భాధానత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్.

చమేఽహని వాథవా। కృత్వాభ్యుదయికం ప్రాతస్త్రాత్రౌ మంత్రపూర్వకం। గ ర్భాధానం తదా కుర్యాత్ పూర్వగర్భే విశుద్ధిదం॥ నతత్ర ప్రతిగర్భే తన్నైమి కం మంత్రవర్జితం। అన్యథా దోషమాప్నోతి గర్భపాతీ నిగద్యతే తద్దోషప రిహారార్థం గర్భశుద్ధ్యర్థమేవచ। ప్రాజాపత్యద్వయం కుర్యాద్ద్వితీయే పునరా ర్తవే। అన్యథా గర్భఘాతీ స్యాద్యథా జారస్తథైవసః। క్షత్రియాదీనామేవం॥ ఇతి హేమాద్రౌ గర్భాధానాకరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ సీమన్తపుంసవనా

—*సీమన్తపుంసవనాకరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

కరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ సీమన్తః ప్రథమే గర్భే చతుర్థే మాసి శ స్యతే। అథవా దైవయోగేన కుర్యాన్షష్ఠేష్టమే ద్విజః॥ పుంసవం తు తథా కు ర్వీత సీమన్తేన సహైవ వా॥ జాబాలిః॥ సీమన్తః ప్రథమే గర్భే యుగమాసి బు ధౌ చవా। వసుమాసే ప్రకుర్వీత గర్భశుద్ధ్యర్థమాదరాత్॥ రజః పాపస ముద్భూతం శుక్లం పాపానువర్తనాత్। తయోస్సంసర్గతో గర్భే ప్రథమే దోష సంభవః॥ తద్దోషపరిహారార్థం సీమన్తోన్నయనం చరేత్। శలల్యాదర్భపింజీ లైః స్సృజ్జయిత్వా న దోషభాక్॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి నశుద్ధిర్గదధారిణః। తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ సీమన్తపుంసవనయోర్వ్యాది ద్దోష నాశనం। నకుర్యాత్పూర్వజః పాపీ ప్రాజాపత్యద్వయం పృథక్। కృత్వా శుద్ధిమవా ప్నోతి గర్భశుద్ధిస్తు జాయతే॥ క్షత్రియాదీనామేవం॥ ఇతి పుంసవనసీమనామ కరణప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ జాతకర్మాతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

——* జాతకర్మాతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తమ్. *——

జాతే పుత్రే పితా స్నాత్వా సచేలం జాతకర్మణి। హేమ్నా వా ధాన్యజాతేన జాతశ్రాద్ధం సమాచరేత్ ॥ అలూననాభిం తం పుత్రం పితా పశ్యేత్ప్రయత్నతః। తత్పుత్రముఖమీక్షేత స్వర్గద్వారమనావృతం ॥ పుత్రం దృష్ట్వా తథా భూమౌ జాతకర్మ సమాచరేత్। ఫలీకరణమిశ్రైర్వా సర్షపైరాహుతీర్యజేత్। అజస్రాగ్నిస్తదా శస్తో ద్వ్యవదాశౌచసంగ్రహః। దశరాత్రం పితా కుర్యాదేవం పుత్రాభివృద్ధయే॥ జాతకర్మాకరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ గౌతమః॥ జాతకర్మ న కుర్వీత పూర్వజో యది నాస్తికాత్। వ్రతకాలే చ తత్కర్మ కుర్యాద్విధిపురస్సరం ప్రాజాపత్యద్వయం కుర్యాచ్ఛేషం నామకర్మణి। ముఖ్యకాలో దశరాత్రమధ్యం। గౌణస్తు నామకరణచౌలోపనయనాని ముఖ్యకాలాతిక్రమే గౌణకాలేష్వేవ ప్రాజాపత్యద్వయం కృత్వా తత్కర్మ కృత్వా శేషం సమాచరేత్। ఏవం తు క్రియాణీనామపి। ఇతి జాతకర్మాతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ యమళవ్యుత్క్రమ

——* యమళవ్యుత్క్రమణప్రాయశ్చిత్తమ్. *——

ణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ యమళౌ యుగపజ్జాతౌ మాతుర్యోనివిభేదనాత్। తయోర్జ్యేష్ఠః పూర్వజన్మా ద్వితీయోఽనుజ ఏవ హి॥ మార్కండేయః॥ పితుర్వీర్యస్య సేకేన మాతుర్మదనసద్మని। శుక్లశోణితసంసర్గాద్ద్విధా గర్భో భవిష్యతి॥ తౌ వర్ధమానౌ పేశీ స్యాద్దశమే మాసి సంభవే। గర్భద్వారాద్వినిష్క్రాంతౌ యుగపత్పతతో భువి॥ పూర్వజస్తు తయోర్జ్యేష్ఠో ద్వితీయోఽనుజ ఏవ హి। జాబాలిః పేశీ స్యాం వీర్యబాహుళ్యాన్మాతుర్గర్భే పితుస్తథా। భిన్నవస్సంపతత్రత్ర ద్విధా భవతి పూరణాత్॥ పిండద్వయం తదా భూయాద్వర్ధతే బహుమైథునాత్ । ఆగతే ప్రసవే కాలే జాతౌ యుగపదున్నతౌ ॥ పూర్వజః పూర్వజో జ్ఞేయో ద్వితీయోఽవరజస్తథా । తయోర్న కారణం బిందుర్జనిరేవాత్ర కారణమ్॥ యదా జనిర్యస్య శిశోః స ఏవాత్రైవ పూర్వజః ॥ పరాశరః॥ యోనిమూలాద్వినిష్క్రాంతౌ యుగపద్గర్భగోళతః । జాతౌ యమళజౌ జ్ఞేయౌ తయోర్జ్యేష్ఠస్తు పూర్వజః ॥ ఉపనయనాదికం కర్మ తస్య పూర్వం సమాచరేత్ । యోనిబింబసముత్పత్తిర్నగృష్టా బాహ్యతో జనైః ॥ ప్రత్యక్షదృష్టసామగ్రీ సైవ కర్మఫలప్రదా ॥ మరీచిః ॥ ఏకయోనిసముత్పన్నౌ జాయేతాం యమళాత్మకౌ। తయోర్జ్యేష్ఠః పూర్వజస్స్యాత్కనీయాననుజః క్షితౌ। యోనౌ బిందోరదృష్టత్వాజ్జనిరత్రైవ కారణమ్। తస్మాజ్జ్యేష్ఠః పూర్వజస్స్యాత్తత్క

స్త్వార్హో భువి గౌరవాత్ ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి పరివేత్తైవ సర్వదా ॥ భరద్వాజః॥ తయోస్స్వ్యుత్క్రమే తతః కుర్యాత్ప్రాయశ్చిత్తమేకయోశ్శుభమ్। పరివిత్తిః పూర్వజస్స్యాత్పరివేత్తా ద్వితీయకః ॥ తయోర్వ్యుత్క్రమసన్తానం. రివిన్దాదయోర్భవేత్ । తస్మాద్విమృశ్య కుర్వీత వరీతః స్వాదికం పితా ॥ వ్యుత్క్రమే మాస్త్వాంజిబన్ధాదికస్త్వజ్ఞానాత్ప్రాప్తౌ వా పరివిత్తిపరివేత్తృప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా వివాహాదికం కుర్యాత్। అన్యథా దోషమాప్నోతి ॥ క్షత్రియవైశ్యయోరేవం ఇతి వ్యుత్క్రమవివాహవ్యుత్క్రమే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథనామకరణ లో

—* నామకరణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్. *—

పప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ ఏకాదశేఽహ్ని సంప్రాప్తే పితరౌ నామకర్మయుత్ । కుర్యాతాం తే సంపత్తిర్నాయుషాం త్వ్యుత్క్రమాత్ ॥ మార్కండేయః ॥ పితరౌ నామకరణం పుత్రస్యైకాదశేఽహని । కుర్యాద్వదతోవే నాతుర్యాత్తాం శుభవాసరాత్ ॥ పుత్రస్యవా కన్యకాయా నామకర్మ శుభాప్తయే । పితా కుర్యాత్ప్రయత్నేన మహద్భిర్ద్విజపుఙ్గవైః ॥ గౌతమః ॥ పుత్రస్య నామకుర్వీత పితా చైకాదశేఽహని । ఆయుష్యవస్తస్యవృద్ధ్యర్థం స్వస్య సమ్పత్సమృద్ధయే ॥ నామత్రివిధం ॥ మాసనామ నక్షత్రనామ వ్యవహారనామ చేతి త్రయాణాం కరణాత్పుత్రస్యాయుషః పరివృద్ధిః ॥ నామకరణమేకాదశేఽహని విహితం ॥ ఏతేషాం కరణాత్పుత్రస్యేతపక్షమాఖండకం । ఆయుర్నశ్యతి సహసా తస్మాదేతత్ప్రయంచరేత్ । ఏకాదశాహం సన్త్యజ్య భోజనే చౌలకేఽపివా । వ్రతబంధే తు రాజేంద్ర ప్రాజాపత్యద్వయం పితా ॥ కృత్వైవకర్మ ప్రకుర్వీత ముఖ్యకాలవ్యతిక్రమాత్ ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరస్తి హి । క్షత్రియాదీనామేవం ॥ ఇతి హేమాద్రౌ నామకరణలోపప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథాన్నప్రాశనకాల వ్యతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శిశూనాంభోజనే

—* అన్నప్రాశనకాలవ్యతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తం. *—

రాజన్ కాలష్షణ్మాససంమితః । తదతిక్రమణే నాస్తి ముఖ్యకాలో ద్విజన్మనాం ॥ హారీతః ॥ శిశూనాం భోజనం శస్తం షణ్మాసే మునిచోదితం । తదతిక్రమణే దోషా వ్రతబన్ధే తు మధ్యమః ॥ జాబాలిః ॥ షష్ఠేమాసికృచ్ఛ్రార్ధం వాచయిత్వా శిశోర్ద్విజైః । బ్రాహ్మణాంస్తత్ర సంపూజ్య భోజయేత్తం శిశుం ముదా ॥ ముఖ్యకాలపరిత్యాగాచ్ఛుభగుణవిహీనవాన్॥

అనధ్యాయే వసంకుర్వన్ బ్రహ్మచారీ సలోకభాక్ । అన్యథా దోషమాప్నోతి వేదఘాతీ ఉచ్యతే పరాశరః ॥ బ్రహ్మచారీ సదా శుద్ధో వేదాభ్యాసేన బుద్ధిమాన్ । వేదో నారాయణః సాక్షాత్ తదభ్యాసే మహాన్ భవేత్ ॥ జాతుకర్ణిః ॥ ఉపాకరణాదూర్ధ్వం పరం శ్రావణకర్మణః । బ్రహ్మచారీ బ్రహ్మవి[illegible]త్వకాద్వ[illegible] ॥ వేదఘాతీ సవిజ్ఞేయో బ్రహ్మకర్మ స్వనహావాన్ । తద్దోషపరిహారార్థం కాయకృచ్ఛ్రం తతః పరం కృత్వా[illegible]దానధీర్ బ్రహ్మవిద్భవేత్ । ఏకవర్షాదూర్ధ్వం తు త్ర్యా[illegible] ప్రాయశ్చిత్తం । వర్షద్వయే వర్షత్రయే చాంద్రాయణం । ఇతి హేమాద్రౌ వేదాధ్యయనలోప ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథానధ్యాయేషు

—*అనధ్యాయేషు వేదపాఠ ప్రాయశ్చిత్తం*—

వేదపాఠ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ [illegible] పర్వాణి తథా[illegible] । యుగాదయస్తథా శుక్లైహ్యష్టమీ చ చతుర్దశీ । శయనోత్థాన ద్వాదశ్యో మహాభరణీ తథైవ చ । సంధ్యాయాం గర్జితే మేఘే ధూమకేతు[illegible] । గ్రామదాహే రాజనాశే తథా సర్పాదిదర్శనే । మాతాపిత్రోస్తథా[illegible] మరణం గతే ॥ జాతాశౌచే చ జ్ఞాతీనాం గజచ్ఛాయా[illegible] తథా । మహాపాతకినో దృష్ట్వా చండాలాన్ బహిరాశ్రితాన్ ॥ ఏతేషు[illegible] రాజేంద్ర వేదాంతం వేదమేవ వా । యోऽధీతే యోऽధధీః పాపీ స్మృత్వా[illegible] ॥ నారదః । వేదాంతం వాథ వేదం వా అనధ్యాయేష్వధీతవాన్ । ద్విజః పాపమవాప్నోతి బ్రహ్మహత్యాం చ విందతి ॥ గౌతమః ॥ అనధ్యాయేష్వధీతానాం ప్రజ్ఞామాయుః ప్రజాం శ్రియం । మంత్రవీర్యం[illegible] ఇంద్రో వజ్రేణ హంతి చ । పక్షే పరాకః కథితః మాసేత ప్రముదీరితం । వర్షే చాంద్రం తతః పశ్చాత్ తతో బ్రహ్మహణో వ్రతం ॥*॥ ఇతి హేమాద్రౌ అనధ్యాయే వేదాధ్యాస ప్రాయశ్చిత్తం అథ వేదవ్రతాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యం

—*వేదవ్రతాతిక్రమ ప్రాయశ్చిత్తం*—

తథా సౌమ్యం మాగ్నేయం వైశ్వదేవికం ॥ చత్వారి వేదసంజ్ఞాని వ్రతాని సుమహాంతి చ । ప్రాజాపత్యమృచాం వేదే సౌమ్యం యాజుషమేవ చ । ఆగ్నేయం సామవేదే చ వైశ్వదేవం చతుర్థకం । ఏతాని కురుతే యస్తు ద్విజః పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥ మార్కండేయః ॥ వేదవ్రతాని చత్వారి వేదసం

జ్ఞానియోద్విజః । తత్తత్కాలేషుకుర్వీతవాజపేయఫలంలభేత్ । ఋగ్వేదం వేదపాఠీత్వైవప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ । యజుర్వేదమధాధీత్య యాజుషం వ్రతమాచరేత్ । ఆగ్నేయంసామవేదంచ అధీత్యైవతథాఫలం । అథర్వణంవైశ్వదేవంకుర్యాద్విప్రోయథాక్రమం । ఏతానిక్రమశః కృత్వా వాజపేయఫలంలభేత్ । నతత్రకర్మలోపస్స్యాదన్యథాపతితోభవేత్ ॥ అకరణేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ జాతూకర్ణిః ॥ అకృత్వాయోద్విజో మోహాదేతద్వ్రతచతుష్టయం । ఏకతంత్రేణవారాజన్ కర్మహీనోభవేద్ధ్రువి । అకృత్వైతానియోమోహాత్స్వాణిగ్రహణమాచరేత్ । మహాంతంనరకం గత్వాభువిజాయేతవిప్రజః ॥ ఏతద్వ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ॥హారీతః॥ ప్రమాదాద్బ్రాహ్మణోలోభాద్దేశకాలవిపర్యయాత్ అకృత్వైతానిసర్వాణి ప్రాజాపత్యంపృథక్చరేత్ । తతఃపరంనదోషస్స్యాద్ద్విజాహో స్నాతకవ్రతే॥ ఇతి హేమాద్రౌవేదవ్రతాతిక్రమప్రాయశ్చిత్తం అథగోదానిక వ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ షోడశేవర్షేజన్ విప్రాణాంపాపనా

—॥ గోదానికవ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తం ॥—

శనం॥గోదానికంమహత్కర్మవిప్రాణాంకర్మపూర్వతః। కుర్యాద్విప్రః ప్రయత్నేనతేనసహాదోషభాక్॥ గౌతమః॥అవశ్యంకరణీయంయద్ద్విజైర్గోదానికంమతం। నతత్కర్మపరిత్యాజ్యంవిప్రైర్ధర్మానువర్తిభిః ఏతద్గోదానికంత్యక్త్వావర్తతేబ్రాహ్మణోత్తమః।కుర్యాత్పాపవిశుద్ధ్యర్థంప్రాజాపత్యంవిశోధనం।సర్వపాపహరంపుణ్యంప్రాజాపత్యంవిదుర్బుధాః। అన్యథా దోషమాప్నోతిద్విజఃపాపభయాదిహ॥ఇతిహేమాద్రౌగోదానికవ్రతాకరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథసమావర్తనలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ॥దేవలః॥ వేదా

—॥సమావర్తనలోపప్రాయశ్చిత్తం॥—

నధీత్యవేదౌవావేదంవాపియథాక్రమం ।అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యోగృహస్థాశ్రమమాచరేత్ ॥మార్కండేయః॥స్నాతకంబ్రహ్మచర్యస్యవ్రతలోపంసుపుణ్యదం యఃకృత్వాస్నాతకంకర్మసస్వర్గతఫలంలభేత్॥గాలవః॥స్నాతకంవ్రతలోపం బ్రహ్మచర్యవ్రతంపరం। యఃకృత్వాస్వవివాహాదౌసగృహస్థశ్చిరంసుఖీ॥మార్కండేయః॥ స్నాతకంవ్రతసర్వస్వంమహాపాతకనాశనం । యఃకుర్యాత్స్వవివాహాదౌసవిప్రఃపఙ్క్తిపావనః॥తదాహాపస్తంబః॥విద్యయాస్నాతిత్యేకేయావతీర్విద్యాఅధీతేవిప్రః తావంతిస్నాతకవ్రతానివిప్రః కుర్యాత్స

క్త్వా వేకవిధం వా కుర్యాత్॥ నత్యాజ్యం॥ గౌతమః॥ అవశ్యం స్నాతకం కుర్యా ద్విప్రో లోకపరాయణః॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్ద్విజః। స్నాతకవ్రతసంత్యాగే కుర్యాచ్చాంద్రాయణద్వయమ్॥ పశ్చాద్వివాహయేత్కన్యాం కులశీలానువర్తినీం। చాంద్రాయణద్వయం కృత్వా వివాహేన తు దోషభాక్॥ ॥ ఇతి హేమాద్రౌ స్నాతకవ్రతలోపే ప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥ అ

——॥ ఉపాకర్మలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥——

థ ఉపాకర్మలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ వేదాంతానాం చ వేదానామధీతానాం చ వీర్యకం। బ్రహ్మచారిగృహస్థానాం సర్వపాపహరం పరం। సంవత్సరేతు పాపం యద్గృహస్థబ్రహ్మచారిభిః। కృతం తత్పరిశోధార్థముపాకర్మ సమాచరేత్॥ బోధాయనః॥ సంవత్సరకృతం పాపం గృహస్థబ్రహ్మచారిభిః। ఉపాకర్మణా హరేన్నిత్యం ప్రముంచేత్ సృష్టిర్యథా। నారదః॥ ప్రతినాఞ్చ గృహస్థానాం సంవత్సరకృతం మహత్। అఘం దహతి హేమాశ్చ శ్రావణే మాసి సంభవః॥ ఏవం చైవ స్మృతేనైవ వేదారంభం న కారయేత్। వేదమార్జనీ హి విప్రోసౌ మూలాభావేష్వంకితః। తస్మాద్విప్రైర్నసంత్యాజ్యం శ్రావణం కర్మ తచ్ఛుభమ్। అకృత్వా బ్రహ్మచారీ వా ద్విజో వా వేదసంమతః। ఏవం శ్రావణికం హోమం త్యక్త్వా చాదిమావర్తతే। తత్తత్తయం వ్రతీ కుర్యాద్గృహస్థో విద్వాంశ్చరేత్। కృత్తే వ్రతద్వయే కృత్స్నం శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః। ప్రత్యబ్దం సంత్యజేత్కర్మ శ్రావణాఖ్యం పవిత్రదమ్॥ పతితస్స తు విజ్ఞేయస్సర్వధర్మబహిష్కృతః॥ ॥ ఇతి హేమాద్రౌ ఉపాకర్మత్యాగప్రాయశ్చిత్తం॥ ॥ అథ రాక్షసాదివివాహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ బ్రాహ్మో

——॥ రాక్షసాదివివాహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥——

దైవస్తథా చార్షః ప్రాజాపత్యస్తథాసురః। గాంధర్వో రాక్షసశ్చైవ పైశాచశ్చాష్టమోఽధమః॥ లిఙ్గపురాణే॥ సూతః॥ బ్రాహ్మే వివాహే తు ద్విజేంద్ర బంధుశీలశ్రుతం తథా॥ ఆరోగ్యం సమ్యగాలోచ్య పరీక్ష్యైతైర్వరం ముదా। ప్రజాసహత్వకర్మభ్యస్తస్మై కన్యాం ప్రదాపయేత్॥ ॥ ఇతి బ్రాహ్మో వివాహః॥ ॥ దైవే వివాహే భూపాల స్వధ్వరే ఋత్విజే ముదా। దక్షిణార్థం తదా కన్యాం స దైవ ఇతి కథ్యతే॥ ॥ ఇతి దైవవివాహః॥ ॥ ఆర్షే పాణిగ్రహే రాజన్ జామాతుర్మిథునద్వయం॥ గవాం దత్వా సుతాం సమ్యగలంకృత్య తతః పరం। దద్యాత్తస్మై తదా కన్యాం స ఆర్ష ఇతి కథ్యతే॥ ॥ ఇత్య

ష్ఠోఽవివాహః॥ ॥ సుతామాదాయవిప్రాయదద్యాద్ధర్మంచ రేవితి। ఇత్యు క్త్వాద్వితీయ తైక వాక్యాత్ప్రాజాపత్యస్య ఈదితః॥ ॥ఇతిప్రాజాపత్యవివాహః॥ ॥ కన్యావరాయ దాన్యోన్యమంగీకృత్య సుఖార్థయోః। తత్రైవ చరతో రాజన్ స గాన్ధర్వ ఇతీరితః॥ ॥ఇతిగాన్ధర్వవివాహః॥ ॥ కన్యాదాత్రే ధనం దత్వా తత్పు త్రాం యోవహేత్ [illegible]॥ స ఆసుర ఇతి [illegible] సర్వ [illegible] రిత్యేకే [illegible] ఇత్యాసు రః॥ కన్యాదా [illegible] మధవా [illegible] బలాదపి। సాంపరాయేణ వాజి త్వా కన్యామాదా [illegible] ఉద్వహేద్యది స రాక్షస ఇతీరితః। కన్యాం సుప్తాం ప్రమత్తాం [illegible] యోహ్యా [illegible] పహేత్। [illegible] కహాఽసౌ [illegible] పైశాచ ఇతి [illegible]। ఆద్యా [illegible] పరస్పరోర్వివాహాః పఞ్చగ హీఽతాః। [illegible] వేత్॥ తదాహాప స్తమ్బః॥ [illegible] కమ [illegible] నౌ గాన్ధర్వ [illegible] [illegible] సహధర్మం చర [illegible] ఇతి ప్రాజాపత్య [illegible] గాన్ధర్వః। శక్తి [illegible] ద్రవ్యాణి దత్వా [illegible] హే [illegible] స ఆసురః। దుహితృమత [illegible] త్వావహేత్ స రాక్షసః। సుప్తాం ప్రమత్తాం వా [illegible] పైశాచః॥ తేషాం [illegible] ప్రశస్తాః। పూర్వః పూర్వః శ్రేయాన్। [illegible] వివాహస్తదాయ క్తాః ప్రజాభవం॥ [illegible] వివాహాః [illegible] హీనాః। యోయోవివా హోయమను [illegible] తత్ప్రజా [illegible] సంభవతి। అతో గాంధర్వా సురరాక్షసపైశాచవివాహేషు ప్రాప్తేషు నిషేధాత్పృథక్పృథక్ప్రాయ శ్చిత్తమాహ॥ [illegible] వివాహాత్ [illegible] ప్రశ్న [illegible] త్రయం। చాంద్రత్రయం [illegible] గాంధర్వే [illegible] చరేత్। రాక్షసేచ మహాశాంత్రయం తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం తథా। పైశాచే [illegible] కృచ్ఛ్రత్రయం తథా చాంద్రత [illegible] పూర్వం [illegible]। కృత్వా [illegible] శుద్ధిమవాప్నోతి [illegible] శుద్ధిర స్త్రీహీన బ్రాహ్మణైవ స్తథాచా [illegible] ప్రాజాపత్యే [illegible] జన్మనాం। [illegible] రస్తస్మాద్ [illegible] స [illegible] రేత్। ఆసురాదిషు [illegible] కేవలం సుఖదాయినః। ఆసురాదివివాహే ష్వైదైవాన్య [illegible] పూర్వదః। ప్రాయశ్చిత్తం [illegible] త్వా పశ్చాత్తేషు ప్రవర్త యేత్। అన్యథా దోషమాప్నోతి పాపయోనిషు జాయతే॥ ॥ ఇతిహేమాద్రౌ

రాతుపాదివివాహప్రాయశ్చిత్తం. * ॥ అథపరివిత్తిపరివేత్తృప్రాయశ్చిత్త

—* పరివిత్తిపరివేత్తృప్రాయశ్చిత్తం.*—

మాహ ॥ దేవలః॥ అనూఢే భ్రాతరి జ్యేష్ఠే కనీయాన్ సపరిగ్రహః॥ జ్యేష్ఠస్తుప రివిత్తిస్స్యాత్పరివేత్తాతదానుజః ॥ వివాహైరాజ్యలాభేచ శ్రేయసాంచ్యా త్రీతినిఃప్సుపి:॥ అనుజస్యవివాహేహేహేతు ... ॥ ... దేయః॥ పతితక్లీ బమూర్ఖత్తంకుబ్జం ... జాదినాపంం అపస్మారంపరిత్యజ్యవివాహేనసదో షభాక్ ... ॥ ... తం. బ్జంపతితంక్లీబమేవచ । అప స్మారంవివాహస్యతు ... భృత్యగ్రమె । తయనుజ్ఞామవాప్యాథవివాహేన తుదోషభాక్॥ ... ॥ ... జాన్యతంకుబ్జంపతితంక్లీబమేవవా। అపస్మారగ్రస్తం ... పశ్చాత్తుపివాహాచరేత్॥ పశ్చాత్ననుజ్ఞయారాజన్ వివాహేనతుదోషభాక్॥ కదళవివాహస్తుత్ర ... తః। తేషామన్నపానా దికేషుపృత్తింవిధాయపశ్చాదుద్వాహమాచరేత్॥ తదాహ దేవలః ॥ తేషాంవృ త్తింవిధాయాతు ... నివాహ్యశ్చ । పశ్చాత్తత్పరిణాయేన్న్యాంనదోష స్తత్రతాదికైః॥ ... సంస్కారైర్జ్యేష్ఠః పరివిత్తిః । ద్వితీ యః పరివేత్తా। త ... వాభిహితః॥ తేషాంప్రాయశ్చిత్తమ పితత్రైవాభిహితః॥ ... పరి ... ॥ తేషాంపరివిత్తి పరివేత్త్రోః ... ప్రాయశ్చిత్తమాహ । లౌగాక్షిః ॥ పరివిత్తి శ్చరేత్స ... కృచ్ఛ్రంవివాహోన్నాన్యథాప తితో భవేత్। పరివేత్తాచ ... ॥ తత్పుత్రాస్తుత యోఃకురుర్యుఃప్రాయశ్చిత్తం ... హేమాద్రౌపరివిత్తిపరివేత్త్రోః తత్పుత్రాణాంప్రాయశ్చిత్తం॥ * అథవివాహమధ్యేవధ్వాఃప్రథమర్తౌజాత

—*వివాహమధ్యేవధ్వాఃప్రథమర్తౌప్రాయశ్చిత్తం.*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ వివాహేవితతేతంత్రేహోమకాల ఉపస్థితే। వధ్వాఃపశ్యేద్యదారక్తంత్రతమందోషసంభవం ॥ సావధూశ్చాద్ర ... స్యాత్తత్ప్రతి ... ఃస్ఫుతస్తు ... తేయాం ... మరీచిః ॥ వివాహాదివసాద్రాజన్ ... ప్రథమార్తవా ॥ సధూ ... శైవ ... త్వా ... ధోనరకగామినా॥ గౌతమః॥వివాహ ... త్వా స్వధూర్ర్యాప్రథమార్తవా । తత్రతిస్నావధూశ్చైభిః ప్రాయశ్చిత్త మిహా ... తః॥ గర్గః॥ ... విస్మృతిరిమాఅద్భిర్వధూంతాంస్నాపయేన్మదా। అన్యైః

స్త్రీః సంచార్యశస్మిన్నగ్నావిధానతః । స సాంరాగ్నౌ వజాహుతయాద్యం
జానేతిద్వ ఉంనుదా । హుత్వా దాజరేత్ప్రృచ్ఛ్రింపావనం కాయసంజ్ఞి
తం। ఏవం వై ప్రత్యహంకుర్యాత్ పంచహోమాని పూర్వవత్ । స్నాపయిత్వా
పరిధాయపూర్వవత్శుద్ధనాసనా । పూర్వవజ్జుహుయాద్వహ్నౌ తతశ్చాం
ద్రాయణం పృథక్ । ప్రత్యేతౌ పాపశుద్ధ్యాస్తామన్యథాదోషసంభవా । తస్మా
న్నవపరిత్యాజ్యాపూర్వా పుష్పవతీనచేత్ ॥ నరోగస్త్రహవ్యకవ్యేషు నానారీ
వృషలీభవేత్ । ప్రాయశ్చిత్తం తదాకృత్వా కర్మకుర్వన్నదోషభాక్ ॥ ఇతి
హేమాద్రౌ వివాహమధ్యే వధ్వాః ప్రథమార్తవదర్శనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ
ఉద్వాహహోమాసనమధ్యేలాజహోమాదనంతరం ప్రాగగ్నిశాంతి ప్రాయ

—*ఉద్వాహహోమాసనమధ్యే అగ్నిశాంతిప్రాయశ్చిత్తం *—

శ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ ఉద్వాహహోమాసనాత్పూర్వమనలశ్శాంతిమన్వగాత్।
మహాదోషోభవేత్తత్ర తత్యాధపరిగ్రహో ॥ గౌతమః ॥ వివాహేప్రతిలో
మహిలాజహోమార్ధసంభవః । రాత్రౌ తెరౌపాసనాత్పూర్వం శాంతశ్చే
దత్ర దోషభాక్॥ జాబాలః॥ లాజహోమానలోద్వైవాద్రాత్రౌపాసనాద
థః। శాంతశ్చేదభయోదోషః ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధయే। పునస్త్వర స్తదా
నీంవాహ్యుత రాత్రౌవిశేషతః । తస్తత్కృచ్ఛ్రంత త్కృత్వా లౌకికాగ్నింస
మాహరేత్॥ ప్రతిష్ఠాన్యవిధానేనసర్వస్యాభాగంతిమాచరేత్ । స్రుచ పత్రా
జ్యంసమాధాయజుహుయాదగ్నాహుతీఃపృథక్ । మహావ్యాహృతయః॥ తతశ్చజు
హుయాదత్రవ్యాహృతిత్రితయంపునః । తిస్రో వ్యాహృతయః॥ తమగ్నింభా
ర్యతత్కృత్వాయుగలాజాంతరంపునః మంత్రావృత్తింతతః కృత్వానతక్రిసహా
దోషభాక్। ఔపాసనంతతః కృత్వాశుద్ధి మాప్నోతిపూర్వజః ॥ ఇతి హేమా
ద్రౌ లాజహోమాదనంతరం ప్రాగగ్నిశాంతిప్రాయశ్చిత్తం॥ అథస్థాలీపా
కసమయేఽగ్నిశాంతిప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః స్థాలీపాకే యదావహ్ని

—*స్థాలీపాకసమయేఽగ్నినాశప్రాయశ్చిత్తం *—

శ్శాంతస్తత్రమహద్భయం॥ తత్రకృత్వాకాయకృచ్ఛ్రం విప్రః కుర్యాదనంత
రం। పూర్వోక్తంతత్రకుర్వీతప్రాయశ్చిత్తంయథాక్రమం। పూర్వోక్తంశవా
గ్నినాశప్రాయశ్చిత్తవదత్రాపిసర్వంకుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి స్థాలీపాకే అగ్నినాశ
ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథాగ్నేయస్థాలీపాకాదూర్ధ్వమౌపాసనాత్ప్రాక్ ప
త్నీభర్త్రావా ఉపాధిగ్రస్తస్తదౌపాసనస్యప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః॥

—*స్థాలీపాకాదూర్ధ్వమౌపాసనత్యాగప్రాయశ్చిత్తం.*—

స్థాలీపాకాత్పరం రాజన్నుభయోర్హోమాత్మకర్మణి । అథావేనిత్యహోమస్య పత్నీపత్న్యోరుపాదితః । తయోరేకతరాభావే నిత్యహోమాత్రదోషభాక్ ॥ తయోరేకతరస్థాప్యన్యస్యాగ్నిసాన్నిధ్యమాదరాత్ । సహోపాంతపనం కృత్వా హ్యధ్వర్యుర్హోమమాచరేత్ ॥ స్రుచాభ్యుతేన । సమక్షేపి చ యోపత్నీ ఉద్దేశత్యాగకారిణీ ॥ సదధ్యాజ్యేనాధ్వర్యుర్హోమరేవ ॥ తదావాహకాత్యాయన ॥ సన్నిధౌ యజమానస్య స్వయముద్దేశత్యాగకారకః । అధ్వర్యుస్సన్నిధౌ పత్నీ అధ్వర్యుస్తదనుజ్ఞయా ॥ ఇ ప్రాయశ్చిత్తపురస్సరం ॥ నిత్యహోమం కృత్వా తతః పరం శేషహోమం కృత్వా లౌకికాగ్నికం కుర్యాత్ ॥*॥ ఇత్యాగ్నేయస్థాలీపాకాదూర్ధ్వకాలం జహోపాటనాదౌ పాసనలోపప్రాయశ్చిత్తం

—* అన్వారమ్భణీయలోపప్రాయశ్చిత్తమ్, *—

అథాన్వారమ్భణీయలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ అథాన్వారమ్భణీయాస్యాలోపం విప్రో న కారయేత్ । కుర్యాద్యదిహోమాద్యాత్మా పతితో భవేన్న సంశయః ॥ మార్కండేయః ॥ ప్రథమాయాంతు పౌర్ణమాస్యాం వా థా దేవాహుతీర్యజేత్ । అగ్నిస్తథాగ్నావిష్ణూశ్చ సరస్వాంశ్చ సరస్వతీ ॥ అగ్నిశ్చ భగినీ చైవ స్విష్టకృద్దేవతాస్త్వమూః ॥ ప్రథమే పౌర్ణమాస్యాంతు హ్యన్వారంభణమిష్యతే । యోయత్ర దేవతా హుత్వా తాన్ స్వ్యావరదా స్తయోః ॥ గౌతమః ॥ వరం దత్త్వా స్తదా రాజన్ ప్రథమే పౌర్ణమీంవినా ॥ యో యజేద్దేవతాస్సవ్యక్తప్రాయుర్వృద్ధిః కన్యాగాత్ ॥ మరీచిః ॥ ప్రథమాం పౌర్ణమీం రాజన్ వరమధ్యే తస్య ప్రజా । కామ్యకృత్వా కరోయస్తు తస్యాయుర్లక్ష్మీ మేష్యతి । తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తమనుసూదితం ॥ బ్రహ్మాకృచ్ఛ్రింతదా కుర్యాద్వ్యాహృత్యర్థమాదరాత్ ॥ వర్ధ్వా స్తదర్థం విధిం మునిభిర్ధర్మదృష్టిభిః । తతోన్యస్యాంతథా కుర్యాత్పౌర్ణమీం దేవతాస్త్వమూః । అన్యథాదోషమాప్నోతి హ్యాశుభం స్యాత్ తయోస్తతః ॥ ఇతి హేమాద్రౌ అన్వారమ్భణీయలోపప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ ప్రతిపద్ధోమలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥

—* ప్రతిపద్ధోమలోపప్రాయశ్చిత్తమ్. *—

ప్రతిపద్ధోమలోపే పంచకృచ్ఛ్రాణి తత్రైవ చ । సహోమం సందోషమాప్నోతి నరకం చాధిగచ్ఛతి ॥ గౌతమః ॥ ధాన్యాగ్నౌ యో గృహీ హోమలోపీ ప్రతిపదోర్ధ్వయోః । తస్యాన్యాయనిష్కృతిస్స్యాత్ త్రికాయకృచ్ఛ్రాదిహవ్యజాః ॥ పరాశరః ॥

గృహీత్వాగ్నిం హూయమానకుండే ప్రతిపత్పర్వణోర్ద్వయోః । అగ్నిస్స్విష్టకృదగ్ని
శ్చ దేవతే తే ప్రసజ్యేత్ । త[illegible] హ్యగ్నిం స్తం సంపరిత్య
జేత్ । తస్యాగ్నిస్సంపరిత్యాగాత్ సర్వధర్మగతిర్భవేత్ ॥ తస్య పాపవిశు
ద్ధ్యర్థం కాయకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ । హేమాద్రిః ॥ ప్రతిపత్సు వహ్న్యాధాన స
ర్వం పాపహం నృణాం । ద్విజా హోమం పరిత్యజ్య దేవతాద్వయప్రీతిదం ॥ న
రకం యాంతి తే ఘోరం హోమలోపాదితో మునే ॥ ఏతద్దోషవిశుద్ధ్యర్థం ప
రలోకజిగీషయా । తేషాం విశుద్ధిరుదితా కాయకృచ్ఛ్రం మహాత్మభిః ॥ ఇతి
హేమాద్రౌ ప్రతిపద్ధోమలోపప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథాగ్రయణలోపప్రాయశ్చి

—*ఆగ్రయణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ దేవలః ॥ నవధాన్యేన [illegible] యాతే [illegible] ప్రాశ్నాతి [illegible] ప్రీ
హ్యాదీనాం నవానాం చ సద్ధ్య [illegible] చోదితం । స్థాలీ [illegible] కృత్వ
హుత్వాగ్రయణదేవతాః । శేషం [illegible] బ్రాహ్మణై [illegible]
విత్తమైః అన్యథా దోష [illegible] తిథా [illegible] జా [illegible] తే । [illegible] ప్రాశనే
స్యాదతో దోషామహత్తరః [illegible] ॥ ఇంద్రశ్చాగ్నిశ్చ విశ్వే
దేవా మహాబలాః । ద్యౌశ్చైవ పృథివీ [illegible] అగ్నిస్స్విష్టకృదత్ర [illegible] ॥ నవధాన్యేన
[illegible] యాతే దేవాంస్త్వేతాన్ గృహీ యజేత్ । అన్యథా దోష [illegible] తిలో
మేచాగ్రయణే గృహీ ॥ [illegible] భవతి [illegible] తమితి ॥ మరీ
చిః ॥ ఆగ్రయణం [illegible] లాభాచ్ఛ [illegible] త్యజేత్ । నవె [illegible] న్యాగ్రహం
యాతేన దోషః పాపభాగ్భవేత్ । త [illegible] దోష [illegible] కృచ్ఛ్రం
సమాచరేత్ ॥ పునస్తద్దేవకతర్పణం [illegible] పునస్తద్దే
వేతి [illegible] స్థాలీపాకం కృత్వా పూర్వో
క్తదేవతాయజేదిత్యర్థః ॥ [illegible] ప్రతిపత్స్థా
లీపాకాదికం సర్వశాఖా [illegible] ప్రాయశ్చిత్త [illegible]
పదర్శితం । అన్యథా పూర్వోక్తదోష [illegible] ర్థః ॥ ఇతి హేమాద్రౌ

—*గృహస్థానాం బ్రహ్మయజ్ఞలోపప్రాయశ్చిత్తం*—

ఆగ్రయణస్థాలీపాకలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ గృహస్థానాం బ్రహ్మయజ్ఞలో
పప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞపరి [illegible] గృహస్థో గృహమా
స్థితః । దేవహన్తా స విజ్ఞేయో దుష్టబ్రాహ్మణ ఈరితః ॥ మరీచిః ॥ దేవయజ్ఞః పితృ
యజ్ఞః భూతయజ్ఞోన్య నామకః । బ్రహ్మసంజ్ఞశ్చ యజ్ఞశ్చ పఞ్చ యజ్ఞాః ప్రకీర్తితాః

నిత్యోధార్యోనుగతోమన్యథాశ్నో స్త్రియా గాం గాద్యాహార్య ఉపవాసశ్చాన్య తరస్యభార్యాయాః పత్యుర్వాను గతోపి హోత్రం యావాజుహు యాన్నోపవ సేదితి॥ గౌతమః॥ ఔపాసనం త్యజేద్యస్తు త్యాగాత్ ప్రాతస్సాయం హోమః॥ వహ్న్యాలోకమవాప్నోతి నిత్యం స్నపః గహేత్ ॥ అతః తత్ప్రత్యవాయమాహ॥ జాతుకర్ణిః ॥ యస్తుస్థితాం భార్యామగ్నింత్యజేదూర్ధ్వదీః॥ అనగ్నికఇతిఖ్యాతస్సర్వధర్మ బహిష్కృతః ॥ ఇతి హేమాద్రౌ ఔపాసన లోపప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ దేవతార్చనపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—— దేవతార్చనపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తం ——

దేవలః॥ అస్నాత్వానైవభుంజీత అజప్త్వాగ్నిమపూజ్య చ । సాలగ్రామం హరేశ్చిహ్నం ప్రత్యహం పూజయేద్ద్విజః ॥ శంఖచక్రాంకితం చైవ సరస్వతీం । మహాలక్ష్మీం మహావిష్ణుం నిత్యం విప్రస్సమర్చయేత్ । సాలగ్రామశిలాతీర్థం పిబేద్యో మనుజోత్తమః ॥ స్వర్గం నిత్యం ఇత్యాహ తాన్యదికానిచ॥ మనుః ॥ ఆజన్మకృతపాపానాం ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం॥ సాలగ్రామశిలావారి పాపహారిని శేషతః॥ పురుషసూక్తం శంఖతోయం సాలగ్రామశిలా తథా। మధ్యోద్ధృతం చక్రతీర్థం పంచతీర్థం ప్రచక్షతే॥ పిబేద్ధారయేన్మూర్ధ్ని నిత్యం పాపానుత్తయే ॥ సర్వపాపవినిర్ముక్తః ప్రయాతి పరమం పదం । ద్విజానామావశ్యకత్వాత్ సాలగ్రామశిలార్చనం తాత్యజ్యం। దేవపూజాత్యాగే దోషః ॥ గౌతమః॥ విప్రస్సమాత్యజ్య దేవతార్చనమాదరాత్ । సయాతి నరకం ఘోరం యావచ్చంద్రతారకం॥ తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తమాదరాత్ । ప్రాజాపత్యం చరేత్తత్ర సద్బ్రాహ్మణోత్తమః॥ మాసత్యాగేపరాకృచ్ఛ్రం షణ్మాసాత్త్వాదుంబరం చరేత్ । సాలగ్రామోయత్రనాస్తి యత్రనైవాచ్యుతో హ్యవా॥ శ్మశానసమ్మితంగేహం సవిప్రః పంక్తిదూషకః । గృహస్థబ్రహ్మచారిసన్యాసినామేవం ॥ ఇతి హేమాద్రౌ దేవార్చనపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ వైశ్వ

—— వైశ్వదేవపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తం ——

దేవపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ వైశ్వదేవం ద్విజైః కార్యమన్నశుద్ధ్యర్థమాదరాత్ । పంచసూనాపనుత్త్యర్థం లవణాద్యైర్జనైర్వినా॥ ద్విజస్త్వహరహః కుర్యాద్వైశ్వదేవం హుతాశనే। అన్యథా దోషమాప్నోతి కృత్తుస్స్యాత్ కీటకోభువి॥ అన్నం దుష్టం త్రివిధం॥ సంస్కారదుష్టం క్రియా

యాదుష్టంస్వభావదుష్టంచేతి। దేవపూజావైశ్వదేవరహితంసంస్కారదుష్టం। ఏకపంక్త్యాభుంజానేద్విజేభోజనంత్యక్త్వా యచ్ఛతిసతిశేషైర్యదుచ్ఛిష్టం తత్క్రియాదుష్టం। స్వభావదుష్టంలశునాదికం ॥ తదాహమనుః॥ సంస్కారదుష్టం విజ్ఞేయంవైశ్వదేవవివర్జితం। ఏకపంక్త్యుపవిష్టశ్చత్యక్త్వాపాత్రం గతోయది॥ క్రియాదుష్టం హి విజ్ఞేయంతదోచ్ఛిష్టాన్నం ద్విజన్మనాం। స్వభావదుష్టం లశునంవిప్రైస్సర్వత్రగర్హ్యతే॥ తస్మాద్వైశ్వదేవమవశ్యంకరణీయం॥ అన్యథాదోషమాహ॥ గౌతమః॥ వైశ్వదేవంపరిత్యజ్యయోభుంక్తే సద్విజోత్తమః। మహారౌరవనరకంగత్వావృక్షోభవతికంటకీ ॥ ప్రాయశ్చిత్తమపిదర్శితం వైశ్వదేవాపరిగ్రహే। పలకృచ్ఛ్రంతదాకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః। మాసత్యాగేతుచాంద్రంస్యాద్వర్షత్యాగేపతత్యసౌ ॥ అతఊర్ధ్వంపతతిప్రాయశ్చిత్తముక్తం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రౌవైశ్వదేవపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథపిత్రోరాబ్దికపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః ॥ మృతాహంసమతి

——*పిత్రోరాబ్దికపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తం *——

క్రమ్యచండాలఃకోటిజన్మసు। అతోపివిప్రైర్నత్యాజ్యప్రాణైఃకంఠగతైరపి॥ నారదః॥ అర్ఘ్యగశ్చాతురస్త్రైవ హీనశ్చధనైస్తథా। ఆమశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత హేమ్నావాద్విజసత్తమః॥ ద్రవ్యాభావేద్విజాభావే అన్నమాత్రస్తుపాచయేత్। పైతృకేనతుసూక్తేన హోమంకుర్యాద్విచక్షణః॥ అత్యంతద్రవ్యశూన్యశ్చేచ్ఛక్త్యాదద్యాద్గవాంతృణం। స్నాత్వావిధివద్విప్రఃకుర్యాద్వాతిలతర్పణమ్॥ అథవారోదనంకుర్యాదత్యుచ్చైర్విజనేవనే। దరిద్రోహంమహాపాపీవదంతీతి విచక్షణాః॥ పరేద్యుశ్శ్రాద్ధంకృత్వాసతర్పయతేపితౄన్। తతఃకాలనాశమాప్నోతి బ్రహ్మహత్యాంచవిందతి ॥ తద్దోషపరిహారార్థం కుర్యాచ్చాంద్రమనుత్తమమ్। మాతృశ్చైవం॥ అపిభక్తేజ్యేష్ఠ[illegible] దిష్వేవం॥ *॥ ఇతిహేమాద్రౌపిత్రోరాబ్దికపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తం॥ *॥ అథార్ఘ్యవిస్మరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః ॥ పితృకార్యేపరోయస్తు

——*అర్ఘ్యవిస్మరణప్రాయశ్చిత్తం *——

ర్ద్విజోవిస్మరేదిహ। అర్ఘ్యపాత్రోదకంవిప్రపాణౌపైతృకకర్మణి ॥ యాతిమహద్ఘోరంపితరోయాంత్యధోగతిం। తదన్నంరాక్షసప్రోక్తం[illegible] క్తాశ్చ పిడాశినః॥ మరీచిః॥ ప్రవర్తమానశ్రాద్ధేషుఅర్ఘ్యపాత్రోదకం[illegible] విస్మరేద్విప్రపాణౌచతత్కర్తానరకంవ్రజేత్॥ భోజ[illegible]తేయగిన్న[illegible]

విప్రేష్వేతేషుతత్తదా। ఆచాంతేషూపవిష్టేషుతదాతత్కర్మకృద్ద్విజః॥ లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యసరిస్తీర్యయథావిధి। స్రువేణాజ్యం సమాదాయ హుత్వాగ్నౌవిధివద్ద్విజః॥సముద్రాయవయునాయసింధూనాంపతయేనమః। నదీనాగ్ సర్వాసాంపిత్రేఇత్యంతముక్త్వాచతస్ర ఆజ్యాహుతీరేవజుహుయాత్॥ భూర్భువఃస్వరితి వ్యాహృతీశ్చహుత్వావిప్రసన్నిధౌ అఘ్యపాత్రాణి పునరాస్తీర్య్యఅఘ్యప్రదానం కృత్వాశేషంకర్మసమాపయేత్॥ తదాహ మనుః॥ విప్రస్త్వఘ్యమకృత్వాతుపైతృకేవిప్రహస్తగోః। పశ్చాద్భోజనేకాలే పునస్మృత్వా పమాదజ.॥ ఆచాంతేషూపవిష్టేషువిప్రేషుశ్రాద్ధకృత్తదా। లౌకికాగ్నింసమాధాయపరిస్తీర్యయథావిధి. స్రువేణాజ్యంసమాదాయసముద్రాయద్వయంస్మరన్। చతస్రఆహుతీహుత్వాకర్మశేషంసమాపయేత్॥ పార్వణేషుప్రకర్తవ్యంసంకల్పేషునవిద్యతఇతి। సర్వశాఖాసమమిదం॥*॥ఇతిహేమాద్రౌపార్వణశ్రాద్ధేష్వఘ్యవిస్మరణప్రాయశ్చిత్తం॥ అథపార్వణశ్రాద్ధెఅగ్నౌకరణలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥శ్రాద్ధకర్తా

—*పార్వణశ్రాద్ధెఅగ్నౌకరణలోపప్రాయశ్చిత్తం*—

యదావిప్రోగృహ్యాగ్నేర్దక్షిణేనలే। అన్నహోమమకృత్వాతు పార్వణే సముపస్థితే॥ నిరాశాఃపితరోయాంతికర్తాయాతియమాలయం। తచ్ఛ్రాద్ధం రాక్షసైర్జ్ఞేయంత్రిణ్యేతానిపృథక్పృథా॥ మార్కండేయః॥ ద్విజశ్శ్రాద్ధె పార్వణాఖ్యేహ్యకృత్వాగ్నౌహావిర్యదా। తతస్తానరకంయాతిపితరో యాంత్యధోగతిం॥ తచ్ఛ్రాద్ధం రాక్షసంజ్ఞేయంతస్మాదేతన్నసంత్యజేత్। యది మధ్యేతుజానస్మృత్వాభోజనాత్పూర్వమాదరాత్॥ హవిరగ్నౌతదాకృత్వాయథావిధిపురస్సరమ్। అంతేవాభోజనేకాలేస్మృత్వా తాం యదా ద్విజః॥ విప్రంవాథద్వయంవాపినిమంత్ర్యపునరాచరేత్। తచ్ఛ్రాద్ధం పిధిత తత్కృత్వానతేనసహదోషభాక్॥ అంగిరాః॥ ద్విజోగ్నౌ పార్వణశ్రాద్ధె హోమంవిస్మృత్యదైవతః। పరివేషణకాలేతుస్మృత్వాకృత్వాసమాచరేత్॥ భోజనానంతరంవాపిస్మృత్వాతత్సమ్పరిత్యజేత్। ఏకంవిప్రం ద్వయం వాపినిమంత్ర్యపునరాచరేత్॥ సాయంకాలేచదోషస్స్యాత్పైతృకంచ వర్తరం॥ తయోరకరణెహోషమాహ॥ వాస్తిహ్యత్రైతృకమ్మాగహ్యకృత్వాగ్నౌతదాహుతిం। నిరాశాఃపితరోయాంతి శాపం దత్వాసుదారుణం॥తతస్తాంచాంధతామిస్రంతచ్ఛ్రాద్ధంరాక్షసంభవేత్। ద్వయోరేకమకృత్వాచ

ద్విజోఽయదిహావర్తతే॥ సచండాలసమోజ్ఞేయస్సర్వ దాతం పరిత్యజేత్। త
స్యదోషవిశుద్ధ్యర్థం శిరః కృత్వాథవాపనం॥ కృచ్ఛ్రమౌదుంబరం కృత్వా
పఞ్చగవ్యేన శుధ్యతి। పునశ్శ్రాద్ధంతతః కుర్యాదన్యథా పతితో భవేత్॥ స్వ
శాఖాసనమిదం॥ ❀ ఇతి హేమాద్రౌ పార్వణశ్రాద్ధేష్వగ్నౌకరణ విస్మృతి
ప్రాయశ్చిత్తం॥ అథశ్రాద్ధపంక్తౌ భుంజానానాం ద్విజానా మన్యోన్యస్పర్శ
నే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ శ్రాద్ధపంక్తౌతు భుంజానౌ బ్రాహ్మణౌ బ్రా

—❀ శ్రాద్ధపంక్తౌ అన్యోన్యస్పర్శన ప్రాయశ్చిత్తం. ❀—

హ్మణం స్పృశేత్। తదన్నమత్యజన్భుక్త్వా గాయత్ర్యష్టశతంజపేత్॥ మార్కం
డేయః॥ శ్రాద్ధపంక్తౌ ద్విజోన్యోన్యం ప్రమాదాత్సంస్పృశేద్యది। తదన్నంనప
రిత్యాజ్యం భోక్తృభిశ్శ్రాద్ధ కారిణి॥ పరేద్యుర్భోజనాత్పూర్వం స్నాత్వా
శుద్ధేన వారిణా ఉపవిశ్య తదా కుర్యాదష్టోత్తరశతం మనుం॥ శ్రాద్ధభోక్తృ
షు విప్రేషు పఙ్క్త్యుచ్ఛిష్టబిందవః॥ తదా ప్రక్షాళ్య తం దేశం భుక్త్వాన్నం నపరి
త్యజేత్। పరేద్యుస్సంస్పృష్ట్వా జపేదష్టోత్తరం శతం॥ నిపతంతి యదా
పాత్రేపిత్రోర్భోజనసంజ్ఞితే॥ బిందవః॥ ప్రక్షాళ్య పూర్వవత్పాత్రం భోజ
నేతు న దోషభాక్। గాయత్రీం పూర్వవజ్జప్త్వా శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః॥ మనుః॥
శ్రాద్ధపంక్తౌతు భోక్తారో ద్విజాయది పరస్పరం। స్పృశంతి బిందవో వాపి హ్య
న్యత్రోచ్ఛిష్టసంజ్ఞకాః॥ కుక్కుటం పతితం శ్వానం దృష్ట్వాన్నం నపరిత్యజేత్।
అకృత్స్నయిత్వా పాత్రస్థమన్నం భుక్త్వా తతః పరం। సమ్యక్ స్నాత్వా పరేద్యు
స్సైజపేయుర్వేదమాతరం॥ అష్టోత్తరశతం కృత్వా శుద్ధిమాప్నువంతి సంశయః॥
అన్యథా దోషవంతస్తే ద్విజాః పాపానువర్తినః॥ శ్రాద్ధపంక్తౌ తు భోక్తృ
ణాం దేహేషు భోజనపాత్రేషువా అన్యోన్యోచ్ఛిష్టబిందవో న్యోన్యస్పర్శో వా
శునకాదిదర్శనం వా ప్రాప్తం తదా తత్తద్దేశం ప్రక్షాళ్య తత్ర శ్రాద్ధ సమా
ప్తిపర్యంతం భుక్త్వా పరేద్యుస్స్నాత్వా శ్రాద్ధాన్నేజీర్ణే సతి అష్టోత్తరశత
గాయత్రీజపం కృత్వా శుద్ధ్యతి సర్వ వర్ణానాం॥ ఇతి హేమాద్రౌ శ్రాద్ధభో
క్తౄణామన్యోన్యస్పర్శన ప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ పార్వణ విస్మృతి ప్రాయశ్చి

—❀ పార్వణ విస్మృతి ప్రాయశ్చిత్తం. ❀—

త్తమాహ॥ దేవలః॥ ద్విజోయదిపార్వణశ్రాద్ధే పార్వణం విస్మరేద్యది। శ్రాద్ధమా
ప్తాసవిజ్ఞేయస్సర్వదాతం నభోజయేత్॥ మరీచిః॥ శ్రాద్ధేషు పార్వణేష్వేషు
యదివిస్మృత్యభోజయేత్। పరేద్యుశ్శ్రాద్ధకృచ్ఛ్రం యోవిప్రశ్శుద్ధిమవాప్నుయా

యాత్॥ కాత్యాయనః ॥ యో విప్రః పార్వణశ్రాద్ధే తద్విస్మృత్యైవ భోజయేత్। పరేద్యుశ్శ్రాద్ధకృత్స్యాత్సోప్యన్యథా పతితో భవేత్॥ గాలవః॥ ద్విజః పార్వణశ్రాద్ధేషు యదా విస్మృత్య భోజయేత్ । తదైవ పతితో జ్ఞేయః పునశ్శ్రాద్ధం సమాచరేత్॥ శాట్యాయనః॥ అకృత్వా పార్వణశ్రాద్ధం ద్విజః పార్వణమాదరాత్ । స్వభుక్తైః పూర్వతస్స్మృత్వా పిండకృద్విప్రసన్నధీః ॥ శుద్ధిమాప్నోతి సర్వత్ర న చేదన్యత్ర సంచరేత్। పరేద్యుశ్శ్రాద్ధం కుర్యాదిత్యర్థః ॥ మనుః॥ స్వభుక్తైః పూర్వతస్స్మృత్వా శ్రాద్ధపార్వణసంజ్ఞితే। పిండస్తదా ప్రకర్తవ్యో భుక్త్వా శ్రాద్ధం పరేహని ॥ న తత్ర దోషో భవతి హ్యన్యథా పతితో భవేత్। ద్వయం విస్మృత్య మోహేన గచ్ఛేన్నరకమంజసా ॥ తద్దోషపరిహారార్థం షట్కృచ్ఛ్రం సమాచరేత్। కృత్వా కృచ్ఛ్రం పరేద్యుర్వా పునః శ్రాద్ధం సమాచరేత్॥ ఇతి హేమాద్రౌ పార్వణశ్రాద్ధేషు పార్వణవిస్మృతి ప్రాయశ్చిత్తం॥

— ॥ పార్వణభంగే బిడాలాదిస్పర్శనే ప్రాయశ్చిత్తం ॥ —

అథ పార్వణభంగే బిడాలాదిస్పర్శనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ పైతృకే పార్వణశ్రాద్ధే పిండనిక్షేపణే యదా । స పిండో ద్విదళో భూయాత్తతః కర్తుర్మహద్భయం॥ హారీతః॥ పార్వణే పైతృకే కర్తా పిండం కృత్వా పృథఙ్మృదా। నిక్షిపేత్పార్వణస్థానే హ్యప్రమత్తో భయాతురః ॥ తదా విదళితః పిండో భూమౌ రాజన్మహద్భయం। కులహానిః కర్తృహానిః పుత్రహానిరనంతరం ॥ తస్మాత్కృత్వా పృథక్పూర్వం నిక్షిపేద్భూతలే ముదా॥ దేవలః॥ పిండవిక్షేపణే శ్రాద్ధే కర్తా కృత్వా పృథక్సకృత్ । నిక్షిపేద్భూతలే రాజన్ స్వప్రమత్తః ప్రమోదతః॥ తదా న చేద్ద్విధా పిండః కర్తృనాశో భవేదిహ । యది ప్రమాదతః పిండం బిడాలాదిస్పృశేత్తదా ॥ అధోగతిః పితౄణాం చ స్వస్యాపి నిశ్చయాయతే॥ యద్వా విదళితః పిండో బిడాలాద్యైః ప్రఘాతితః । కర్తుశ్చ పితౄణాం చ నరకం మహద్భయం॥ తద్దోషపరిహారార్థం కృచ్ఛ్రం చ హోమశ్చరం చరేత్ । బిడాలాద్యైశ్చ పతితే పిండే కృచ్ఛ్రం చ పూర్వవత్॥ కృత్వాత్మదేహశుద్ధ్యర్థం పునః పిండం సమాచరేత్। బిడాలోపహతే పిండే పునః కరణమీరితం॥ దోష ఏవ మహానత్ర పిండే విదళితే త్రయాత్ । ఏవమన్యత్ర ద్రష్టవ్యం వర్ణత్రయస్య ॥ ఇతి హేమాద్రౌ పార్వణభంగబిడాలాది స్పర్శనప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథాహితాగ్నేరగ్నిహోత్రలోప ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*ఆహితాగ్నేరగ్నిలోపప్రాయశ్చిత్తం.*—

దేవలః॥ క్రత్వనుష్ఠానదివసాత్ప్యజీయస్యాగ్నిహోత్రకం । త్యక్త్వా యోఽహి
ప్రవర్తేత భ్రూణహత్యామవాప్నుయాత్ । మార్కండేయః॥ యస్మిన్ దినే
క్రతుం కుర్యాత్తదారభ్యాగ్నిహోత్రకం । యస్త్యజేన్మందబుద్ధిస్స భ్రూణ
హత్యామవాప్నుయాత్॥ కాత్యాయనః॥ సోమం పిబతి యస్త్వేవ తదారభ్యా
నలం యజేత్ । యస్త్యజేత్ప్రమాదాద్వాప్యాలస్యాద్వా ద్విజాధమః సయా
తి నరకం ఘోరం భ్రూణహత్యామవాప్నుయాత్ । దినత్రయేఽగ్నిహోత్రస్య
త్యాగే కుర్యాద్విశుద్ధిదం॥ ప్రాజాపత్యం పక్షమాత్రే తప్తం మాస్యైందవం చరే
త్ । షణ్మాసాదూర్ధ్వగం భ్రూణహత్యాప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం॥ కలౌ పంచ
వివర్జయేదితి ప్రాగ్వ్యముక్తం । ఇహాస్మింశ్చ అగ్నిహోత్రత్యాగినాం నరకప్రా
ప్తిరితి భీత్యా క్రతుర్విప్రైర్న కర్తవ్య ఇత్యుక్తం । తస్మాద్బ్రాహ్మణ్యానివృ
త్త్యర్థం క్రతుం కృత్వాగ్నిహోత్రం న సంత్యజేదితి వాక్యార్థః॥ ఇతి హే
మాద్రౌ ఆహితాగ్నేరగ్నిహోత్రత్యాగప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ దర్శపూర్ణ

—*దర్శపూర్ణమాసలోపప్రాయశ్చిత్తం.*—

మాసలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ చక్షుషీ
సోమయాజినః । తయోర్లోపం న కుర్వీత బహుధా యత్నతశ్చరేత్॥ మా
ర్కండేయః॥ దర్శం చ పూర్ణమాసం చ సోమయాజీ న సంత్యజేత్ । త్య
క్త్వా యది ప్రవర్తేత చక్షుర్హీనో భవేదలం॥ కాత్యాయనః॥ ద
ర్శం చ పూర్ణమాసం చ సతుయోరుభయోస్త్యజేత్ । అత్యర్థాదోషమాప్నోతి
మహాపాతకినాం వరః॥ గౌతమః॥ సోమయాజీ మహాన్ లోకే అ
ష్టమూర్తేర్యదంశభాక్ । దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ చక్షుషీ సోమయాజినః॥
తయోరేకం పరిత్యజ్య మహాపాపమవాప్నుయాత్ । తద్దోషపరిహారార్థం
పథికృన్మఖమాచరేత్॥ హారీతః॥ పక్షయోరుభయోరిష్టిం సోమయాజీ న సం
త్యజేత్॥ మహాంతం నరకం గత్వా చక్షుర్హీనో భవేద్భువి॥ తద్దోషపరిహా
రార్థం పథికృన్మఖమాచరేత్ । పశ్చాత్కుర్వీత తామిష్టిం సర్వపాపహారి
ణీం । యద్యేవ దర్శపౌర్ణమాసయోర్హానిస్స్యాత్తదైవ పథికృన్మఖేన
హుత్వా పశ్చాదిష్టిం సమాచరేత్॥ ఇతి హేమాద్రౌ సోమయాజినో దర్శపూర్ణ
మాసలోపప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ సోమయాజిన ఆగ్రయణలోపప్రాయశ్చ

—*సోమయాజిన ఆగ్రయణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

త్తమాహ॥ దేవలః॥ నవధాన్యసమాయాతే శరద్యాగ్రయణం చరేత్॥ సోమ
యాజీ అసంత్యజ్య నవదేవద్రోహమాచరేత్ । శరద్యాగ్రయణం కుర్యాచ్ఛ్యా
మాకైర్వ్రీహిభిర్నవైః । ఆగ్రయణం దేవతాతుష్ట్యై సోమయాజీ నసం
త్యజేత్॥ పరాశరః ॥ వర్షే వర్షే శరత్కాలే నవధాన్యసమాగతే ॥ బ
హుదేవోపకారాయ ఇష్టిం తత్ర సమాచరేత్ ॥ గౌతమః॥ ప్రతివర్షం శర
త్కాలే శ్యామాకైర్వ్రీహిభిర్నవైః। కుర్యాదాగ్రయణం యాజీ బహుదే
వోపకారకం॥ అకృత్వా పాకం యాతి యావదాభూతసంప్లవం॥ తద్దోషపరి
హారార్థం కుర్యాత్పథికృతం వశీ। సోమయాజీ ఆగ్రయణలోపే దశపూర్ణా
మాసలోపప్రాయశ్చిత్తవత్ప్రాపి పథికృన్మఖేనేష్ట్వా న తద్దోషభాగ్భవతీతి
భాష్యకారమతం॥ ఇతి సోమయాజిన ఆగ్రయణలోపప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ పిం
డపితృయజ్ఞలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః ॥ సోమయాజీ తదా కుర్యా

—* పిండపితృయజ్ఞలోపప్రాయశ్చిత్తం, *—

ద్యదా మాసం [illegible] త్తే॥ తత్రైవ పిండయజ్ఞః స్యాదనంతఫలదాయకః॥ గౌ
తమః॥ మాసి మాసి యదా దర్శే సోమయాజీ సమాచరేత్। ఉద్దిశ్య స్వపితౄన్
సర్వాన్ భుక్తిముక్తిఫలప్రదాన్॥ పరాశరః ॥ మాసి మాస్యపరాహ్ణే చ ఉద్ది
శ్య స్వపితౄన్ సుతః। సోమయాజీ [illegible] పిండాన్ కు[illegible]ర్యాద్దక్షిణే లె। సతు
బ్రహ్మపదం యాతి పితరో యాంతి సద్గతిం । అన్యథా దోషమాప్నోతి నరకా
యోపపద్యతే। ప్రమాదాద్దైవయోగాద్వా దక్షిణాగ్నౌ న సంచరేత్ । పు
నః పిండప్రదానే తు యజేద్వైవస్వతం హ్యాశ్వకాన్ సప్తహోతారమిత్యర్థః।
ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తం శుద్ధ్యర్థం సోమయాజినః। మాసి మాసి పునః కా
ర్యం లోపే కృత్వైవమంజసా॥ ఇతి పిండపితృయజ్ఞలోపప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ
సోమసూర్యోపరాగయోః విద్యమానాగ్నిః సోమయాజినః కర్తవ్యమాహ॥

—*సోమసూర్యోపరాగే సాగ్నేస్సోమయాజినః కర్తవ్యం.*—

దేవలః॥ సూర్యసోమోపరాగేషు సోమయాజ్యగ్నిహోత్రవాన్॥ గార్హప
త్యే సమిద్ధే గ్నౌ సుప్రీతాహుత్వా విధానతః ॥ మార్కండేయః॥ సూర్యసోమో
పరాగే తు స్నాత్వా యాజీ ప్రయత్నతః ॥ మోక్షస్నానం పునః కృత్వా మౌన
మాస్థాయ సత్వరం। గార్హపత్యం సమిద్భిశ్చ ప్రజ్వాల్యాజ్యం సుప్రీతో ద్వహన్।
సూర్యోపరాగే జుహుయాదుదుత్యం చిత్రమిత్యృచా॥ ఉపస్థాయ తతః పశ్చా

న్నత్వాస్తుత్వా విసర్జయేత్ । ఏవంకృత్వా తదాయాజీ సూర్యలోకమవాప్నుయాత్। సోమోపరాగేజుహుయాదాప్యాయస్వేతిమంత్రతః॥ సంతేపయాంసిచపునర్హుత్వాచాజ్యాహుతిద్వయం । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతిసోమయాజీమహామతిః॥ జాబాలిః॥ గ్రహణేచాశ్వయోరాజన్నగ్నిర్వీర్య క్షయంగతం। రాహుస్పర్శేతయోఃపీడాహ్యగ్నౌసంక్రమ్యతిష్ఠతి। సోమయాజ్యష్టమూర్త్యంశఃప్రభవంతౌతథానృప। అతోహోమఃప్రకర్తవ్యో యజ్వభిర్యత్నతోనృప। ఆత్మనశ్చాగ్నిహోత్రస్యపునర్వీర్యబలాప్తయే। సోమయాజిచత్వష్టమూర్తిత్వమపీత్యుక్తం। భవిష్యోత్తరే॥ పృథివిసలిలం తేజోవాయురాకాశమేవచ। సూర్యాచంద్రమసౌసోమయాజీచేత్యష్టమూర్తయః॥ ఇతిసూర్యసోమోపరాగేయజ్వభిః కర్తవ్యాంశహోమప్రాయశ్చిత్తం॥ అథాన్వాధానేష్టిమధ్యేసోమయాజినోవ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః అత్రగ్రంథపాతః॥ అథగృహస్థధర్మాతిక్రమప్రాయశ్చిత్తమాహ।గృహస్థస్యస

—*గృహస్థధర్మాతిక్రమప్రాయశ్చిత్తం*—

దాచారంవక్ష్యామిశృణుతత్త్వతః। యంశ్రుత్వాసర్వపాపేభ్యోముచ్యతేచాత్రసంశయః। వివాహాదిషువిప్రస్యకర్తవ్యంయచ్ఛృణుష్వమే। యజ్ఞోపవీతద్వితయంసోత్తరీయంచధారయేత్॥ సువర్ణకుండలేచైవధౌతవస్త్రద్వయంతథా। అనులేపనలిప్తాంగఃకృత్తకేశనఖశ్శుచిః। ధారయేద్వైణవందండంసోదకంచకమండలుం। ఉష్ణీషమమలంఛత్రంపాదుకేచాప్యుపానహౌ। ధారయేత్పుష్పమాలాంచసుగంధంప్రియదర్శనం॥ నిత్యంస్వాధ్యాయశీలస్స్యాద్యథాచారంసమాచరేత్। పరాన్నంనైవభుంజీతపరివాదంచవర్జయేత్॥ పాదేననాక్రమేత్పాదముచ్ఛిష్టంనైవలంఘయేత్॥ నసంహతాభ్యాంపాణిభ్యాంకండూయాదాత్మనశ్శిరః। పూజ్యందేవాలయంచైవనాపసవ్యంవ్రజేద్ద్విజః । దేవార్చనవ్రతస్నానజపహోమార్చనాదిషు॥ నభవేన్ముక్తకేశశ్చనైకవస్త్రధరస్తథా॥ నారోహేద్దుష్టయానంచ శుష్కవాదంచవర్జయేత్॥ అన్యస్త్రియంనగచ్ఛేచ్చపైశున్యంపరివర్జయేత్ । నదుర్జనైస్సహావసేన్నాశాస్త్రంశృణుయాత్తథా । నాపసవ్యంవ్రజేద్విప్ర మశ్వత్థంవా చతుష్పథం। అసూయాంమత్సరంచైవ దివాస్వాపం చ వర్జయేత్ । నవదేత్పరపాపాని స్వపుణ్యం నైవ కీర్తయేత్ । స్వవయశ్చస్వ నక్షత్రం నామచైవాభిగోపయేత్ ॥ ఆసనద్యూతగీతేషు నరస్తునకథంచరేత్ ॥ ఆర్ద్రాస్త్రీచాంధో

చ్ఛిష్టం శూద్రంచ పతితం తథా। నతకం డకితవం స్పృష్ట్వా సచేలం స్నానమా
చరేత్। చితించ చితికాష్ఠం చ యూపం చండాలమేవ చ। స్పృష్ట్వా దేవలకం చైవ
వసవా సా జలమావిశేత్। ఉపఘ్రాత్వా తనుచ్ఛాయా కేశవస్త్రనఖోదకం। అజ
మార్జారరేణుశ్చ హంతి పుణ్యం పురాతనం। స్నానం రజకతీర్థేషు భోజనం
గణికాగృహే॥ నాపితస్య గృహే క్షౌరం హంతి పుణ్యం పురాకృతం। ద్వావిప్రౌ
విప్రమగ్నించ దంపత్యోర్గురుశిష్యయోః॥ నందీశంకరయోర్మధ్యే హంతి పు
ణ్యం పురాకృతం। శూర్పవాతం ప్రేతధూమం। శ్రాద్ధే శూద్రాన్నభోజనం। వృ
షలీపతిసంగం చ దూరతః పరివర్జయేత్। అసచ్ఛాస్త్రాధిగమనం ఖాదనం ఖ
కేశయోః। తస్మైవ నగ్న శయనం సర్వదా పరివర్జయేత్। గామశ్వత్థం సభాం
చైవ తద్దైవ చ చతుష్పథం। దేవతాయతనం చైవ నాపసవ్యం వ్రజేద్ద్విజః॥ శి
రోభ్యంగావశిష్టేన తైలేనాంగం న లేపయేత్। తాంబూలమశుచిర్నాద్యాత్త
థా సుప్తం న బోధయేత్॥ పణమూలే భవేద్వ్యాధిః పణాగ్రే పాపసంభ
వః। చూర్ణపర్ణం హరేదాయుస్సిరా బుద్ధివినాశినీ॥ నాశుద్ధోగ్నిం పరిచ
రేన్నపూజాం గురుదేవయోః। న వామహస్తేనైకేన పిబేద్వక్త్రేణ వా జలం। నచా
క్రమేద్గురోశ్ఛాయాం తదాజ్ఞాంచ నలంఘయేత్। నసంధ్యాద్యోగినో విప్రాః
ప్రతినోపి యతీశ్వరాః। పరస్పరస్య కర్మాణి కదాచిన్నవదేద్ద్విజః। దర్శే
చ పౌర్ణమాస్యాం చ యాగం కుర్యాద్యథావిధి। ఔపాసనం చ హోతవ్యం
సాయంప్రాతర్ద్విజాతిభిః। ఔపాసనపరిత్యాగీ సురాపీత్యుచ్యతే బుధైః॥
అయనే విషువే చైవ యుగాదిషు చతుర్ష్వపి॥ దర్శే చ ప్రేతపక్షే చ శ్రాద్ధం కు
ర్యాద్గృహీ ద్విజః॥ మన్వాదిషు మృతాహే చాప్యష్టకాదిషు సత్తమః। నవధా
న్యే సమాయాతే గృహీ శ్రాద్ధం సమాచరేత్। శ్రోత్రియే గృహమాయాతే గ్ర
హణే చంద్రసూర్యయోః॥ పుణ్యక్షేత్రే పుణ్యతీర్థే గృహీ శ్రాద్ధం సమాచరేత్।
యజ్ఞో దానం తపో హోమస్స్వాధ్యాయః పితృతర్పణం। వృథా భవతి రాజేం
ద్ర ఊర్ధ్వపుండ్రం వినా కృతం। ఇత్యేవమాదయో ధర్మా గృహస్థస్య సమీరితాః।
తేషాం వ్యతిక్రమే రాజన్ ప్రాయశ్చిత్తీ భవేద్ద్విజః॥ మరీచిః॥ ధర్మాణాం
వ్యతిక్రమే విప్రో న శుద్ధ్యతి కదాచన॥ అశుద్ధస్య వృథా కర్మ చ గ్నణాద్యాది
తో యథా॥ నిష్కృతిస్తస్య నైవ స్యాద్యజ్ఞైస్తప్త్వాపి హోధనైః। ఏతేషాం
త్యాగమాత్రేణ విప్రో దోషమవాప్నుయాత్। తతశ్శుద్ధత్వమాయాతి తత్ప్రా
దేతన్న సంత్యజేత్। ఏతేషాం వ్యతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మనుః॥ బ్రా

బ్రాహ్మే ముహూర్తే చోత్థాయ శౌచాచమనపూర్వకం । దంతాన్సంశోధ్య య
త్నేన ప్రక్షాళ్య చ ముఖం ద్విజః। స్నాత్వా వా జలమాశుద్ధ్యర్థం ధౌతం వా పరి
ధాయ చ। పుండ్రాదికం తదా ధృత్వా మానసంస్నానమాచరేత్॥ ప్రాతస్సం
ధ్యాముపాసీత హ్యర్థజ్ఞానపురస్సరం । మంత్రైష్షోడశభిస్సమ్యగ్జ్ఞాతవేదం
బుధైస్సహ । మంత్రపూర్వం క్షిపేదర్ఘ్యం సూర్యస్యాభిముఖో జలే ॥ సూర్య
స్యాభిముఖో భూత్వా జప్త్వా వై వేదమాతరం । ద్విజస్య యావతీ సంఖ్యాతా
వజ్జప్త్వా దోషభాక్ ॥ బ్రహ్మచారీ గృహస్థశ్చ శతమష్టోత్తరం జపేత్ ॥ వాన
ప్రస్థో యతిశ్చైవ సహస్రాదధికం జపేత్ । ఏవం ప్రభావా నా సంధ్యా సర్వ
పాపప్రణాశినీ ॥ సంధ్యాయాస్సమ్యగాచరణం తదుక్తం స్మృతౌ చాహ గౌతమః॥
పితామహః క్షిప్రాంత్సృష్ట్వా మూర్తిం తాముత్ససర్జ హ । తదా ప్రభృతి
సా దేవీ సంధ్యారూపేణ పూజ్యతే ॥ ఏతాం సంధ్యాం యతాత్మానో [illegible]
[illegible]ముపాసతే ॥ దీర్ఘాయుషో భవిష్యంతి నీరుజః పాండునందన॥ సమ్యక్సం
ధ్యాచరణే కాలమాహ ॥ కశ్యపః ॥ ఉత్తమా తారకోపేతా మధ్యమా లుప్త
తారకా । నీచా స్యాదుదయాదూర్ధ్వం ప్రాతస్సంధ్యా త్రిధా మతా । కాలే
నాచరితా యా స్యాత్సా సంధ్యా ఫలదాయినీ। అకాలాచరితా సంధ్యా వంధ్యా
నారీవ నిష్ఫలా । తస్మాత్సూర్యోదయాత్పూర్వం ప్రాతస్సంధ్యాం సమాచరే
త్ । పూర్వోక్తదోషనిర్ముక్తః ప్రయాతి పరమం పదం ॥ తథా చ శ్రుతిః ॥
యదహ్నాత్కురుతే పాపం తదహ్నాత్ప్రతిముచ్యతే ॥ యద్రాత్రియాత్కురు
తే పాపం తద్రాత్రియాత్ప్రతిముచ్యత ఇతీతి । సంధ్యైవ సమ్యగాచరితా సర్వ
ఘౌఘనివృత్తిర్భవతి। తావత్కాలం తత్రైవ మనస్సమాధాయ సంధ్యాం స
మాచరేత్ । సర్వేషాం పూర్వోక్తానాం గృహస్థధర్మాణాం ప్రమాదాదత్ర
సంధ్యైః ప్రాయశ్చిత్తం నాస్త్యత్ ॥ అత ఏవ ద్విజాతీనాం సంధ్యా సర్వేణ
బలవత్తరం ॥ ఇతి హేమాద్రౌ గృహస్థధర్మాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ స
ర్వవర్ణోపకారార్థం మానసస్నానమాహ ॥ దేవలః ॥ హృత్స్థితం పుండరీకాక్షం చి

—*మానస స్నానవిధిః.*—

న్తయేత్పురుషోత్తమమ్ ॥ అనంతాదిత్యసంకాశం వాసుదేవం చతుర్భుజం । శం
ఖచక్రగదాపద్మధారిణం వనమాలినం । ధ్వజవజ్రాంకుశైర్లక్ష్యపాదపద్మం
సునిర్మలం। తత్పాదోదకజాం గంగాం నిపతంతీం స్వమూర్ధని। చింతయేద్బ్ర
హ్మరంధ్రేణ ప్రవిశంతీం స్వకాం తనుం। తయా సంక్షాళయేత్సర్వ మంతర్దే

హాగతంఫలం। తత్ర స్నానాద్విరజా మర్త్యో జాయతే స్ఫటికోపమః। ఇదం మా
నసికం స్నానం ప్రోక్తం హారీతాదిభిః। సార్ధత్రికోటితీర్థేషు స్నానాత్కో
టిగుణాధికం॥ యో నిత్యమాచరేదేవం స వై నారాయణః స్మృతః। కాలమృ
త్యుమతిక్రమ్య జీవత్యేవ న సంశయః॥ ఇడా భాగీరథీ గంగా పింగలా యమునా స్మృ
తా। తయోర్మధ్యగతా నాడీ సుషుమ్నాఖ్యా సరస్వతీ। జ్ఞానహ్రదే ధ్యానజలే రా
గద్వేషమలాపహే। యః స్నాతి మానసే తీర్థే స యాతి పరమాం గతిం। అద్వై
తోహమనంతోహం గోవిందోహమహం హరిః॥ ఆనందోహమశేషోహమజో
హమమృతోస్మ్యహం। నిత్యోహం నిర్వికల్పోహం నిరాకారోహమవ్యయః। స
చ్చిదానందరూపోహం పరిపూర్ణోస్మి సర్వదా॥ బ్రహ్మైవాహం న సంసారీ ముక్తో
హమితి భావయేత్। అశక్నువన్ భావయితుం వాక్యమేతత్సమభ్యసేత్। ఏవం
యః ప్రత్యహం స్మృత్వా మానసం స్నానమాచరేత్। స దేహాంతే పరబ్రహ్మప
దం యాతి న సంశయః ॥ ఇతి హేమాద్రౌ మానసస్నానవిధిః ॥ అథ నిషిద్ధది
వసేషు తాంబూలభక్షణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ అమాయాం చ పి

—*నిషిద్ధదివసే తాంబూలభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

తృశ్రాద్ధే తీర్థయాత్రాసు సర్వదా। క్షయే రాజ్ఞో బంధుమృతౌ పక్షద్వయమహ
ర్దినే ॥ అశుచౌ మార్గమధ్యే చ సంధ్యయోరుభయోరపి । దేవాలయే
సభాస్థానే తథా కర్మంధిభావనే । దుఃఖాయితే వ్యాకులే నేత్రైర్వా త్సాత
దర్శనే। రాజ్యభంగే ప్రజాక్షోభే గురుదేవార్చనేషు చ । వ్రతాచరణకాలే
షు పురాణశ్రవణే తథా। తాంబూలం భక్షయేద్యస్తు విష్ఠాసమమిదం నృప॥ మ
హో రాజవిజయే॥ ఇక్షూనపః ఫలం మూలం తాంబూలం పయ ఔషధం। భక్ష
యిత్వాపి కర్తవ్యా బ్రహ్మయజ్ఞాదికాః క్రియాః । ఏతద్వచనముక్తకాలవ్యతిరి
క్తవిషయం॥ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ గౌతమః ॥ అమాశ్రాద్ధాదికాలేషు
తాంబూలం యస్తు ఖాదయేత్ । తస్య దోషనివృత్త్యర్థం జపేదష్టశతం ద్విజః।
అన్యథా దోషమాప్నోతి విష్ఠాశీ జాయతే భువి॥ *ఇతి హేమాద్రౌ నిషిద్ధదివసే
తాంబూలభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్ *అథ తులాదిషోడశ మహాదానానామితర

—*తులాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

దానానాం చ ప్రతిగ్రహీతౄణామాచార్యాదీనాం ప్రాయశ్చిత్తం బ్రువన్ తత
త్రాదౌ తులాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ ఋణాపకరణార్థం
వా హ్యత్యయార్థమేవ వా॥ ద్విజః ప్రతిగ్రహం కృత్వా తదుద్ధరణమాచరేత్॥ దే

వక్ష్యామి॥ తులాప్రతిగ్రహీతా చ పూర్వజో విషయాతురః । సారణ్యే నిర్జలే దేశే భవతి బ్రహ్మరాక్షసః తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి నవలక్షజపాదృతే॥ తులా త్రివిధా॥ స్వర్ణమయీ॥ రజతమయీ॥ రత్నమయీ చ॥ తాసాం ప్రతిగ్రహే ఆచార్యబ్రహ్మణోర్నిష్కృతిర్నాస్తి । తథాపి మునిభిః ప్రోక్తా నిష్కృతిర్విష్టా॥ తదేవాహ మార్కండేయః॥ తాసాం ప్రతిగ్రహే విప్రబుద్ధ్యా యాగాదిభిర్వినా। రౌరవే నరకే ఘోరే ఋత్విగ్భిస్సహ మజ్జతి ॥ ఋత్విజః బ్రహ్మసదస్యాధ్యక్షాః జాపకా హోతారశ్చ ॥ దేవీపురాణే ॥ ఆత్మతుల్యసువర్ణం యః ప్రతిగృహ్యాధనాతురః । అకృత్వా నిష్కృతిం తస్య ఋత్విగ్భిస్సహ రాక్షసః॥ కూర్మపురాణే॥ కాశ్యాదిపుణ్యతీర్థేషు ఉపరాగాదిసంభవే॥ ప్రతిగృహ్య తులాం రాజ్ఞః సహస్రాబ్దం పిశాచతా ॥ గారుడపురాణే ॥ శ్రీశైలే హేమకూటే వా హ్యచలే గంధమాదనే ॥ అహోబిలే వేంకటాద్రౌ కాశ్యాదిషు విశేషతః ॥ సూర్యోపరాగకాలేషు అన్యకాలేషు పర్వసు । ప్రతిగృహ్య తులాం విప్రో రాజ్ఞో మోహభోగలోలుపః॥ సారణ్యే జలే దేశే వృత్తిహీనో నిరాశ్రయః॥ సహస్రాబ్దం భవేద్రక్షో నవలక్షజపాదృతే॥ నవలక్షజపశ్చ గాయత్ర్యాః॥ బ్రహ్మాండే॥ సేత్వాదిపుణ్యతీర్థేషు ఉపరాగాదిపర్వసు ॥ పూర్వజః ప్రతిగృహ్ణీయాత్తులాం రాజసుతాద్యది ॥ భవేద్రక్షస్సహస్రాబ్దం దృష్టిహీనో నిరాశ్రయః ॥ నిష్కృతిస్తస్య గాయత్ర్యా నవలక్షజపాదిహ ॥ తదశక్తౌ॥ లింగపురాణే ॥ వాణిజ్యస్యాష్టమం భాగం కృషేర్వింశతమం తథా॥ ప్రతిగ్రహే చతుర్థాంశం దత్వా పాపైః ప్రముచ్యతే ॥ తదేవ మార్కండేయః ॥ వాణిజ్యస్యాష్టమం భాగం భాగం వింశతమం కృషేః॥ ప్రతిగ్రహే చతుర్థాంశం దత్వా విప్రో న దోషభాక్ ॥ అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి దానైర్వ్రతైస్తీర్థసేవనైరితి॥ మహారాజవిజయే॥ యదా ప్రతిగ్రహస్స్యాత్ పాతిత్యమహర్నిశి। సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి విఫలంతి న సంశయః । సావిత్రీపతితం విద్యాత్పునస్సంస్కారమర్హతి॥ సారంగే॥ ప్రతిగృహ్య తులామాత్రః నవలక్షం జపేద్బుధః ॥ వ్యయం కృత్వా చతుర్థాంశం యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం ॥ ప్రయుతం వాభిషేకస్య శంభోరుద్రవిధానతః । తదర్ధం బ్రహ్మణః ప్రోక్తం తదర్ధం చ సదస్పతేః ॥ హోతౄణాం ద్వాదశాంశం చ పాలానాం పాఠకానాం మహామునే ॥ జాపకానామిదం ప్రోక్తం తయోరర్ధవిభజనే ఇతి । తయోః బ్రహ్మసదస్యయోరర్ధం సర్వేషాం ప్రాయశ్చిత్తం మునిభిర్దర్శితం । అన్యథా దోషమాహ ॥ బ్రహ్మాండే॥

అగ్రక్షేత్రేషుతీర్థేషు పుణ్యకాలేషుసర్వసు। భోగాసక్తస్తులాంధృత్వాహ్యకృత్వానిష్కృతీరిమాః ॥ తదాచార్యస్సహస్రాబ్దం భవతిబ్రహ్మరాక్షసః। తద్ఋత్విక్చసదస్యశ్చకోటరౌనామరాక్షసౌ । హోతారఃప్రేతభూతాస్స్యుర్ద్వారపాలామహోదరాః ॥ పాఠకాఃకూరవాక్యస్థాఃకూశ్మాండాజాపకాభవన్ ॥ అకృత్వానిష్కృతింభూప యావద్బ్రహ్మాచరన్నిహ ॥ నభవంతీహకర్మాహాఃనసంభాష్యాకదాచన । అహోనిష్కృతిరేతైర్వైకార్యాలోకవిశుద్ధయే ॥ తత్రాపిసులభమాహ ॥ మార్కండేయః॥ తులాప్రతిగ్రహీతాచ ప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ ॥ చతుర్థాంశధాంశభాగేన పరిషద్విధిపూర్వకం। చతుర్థాంశధనంసర్వంచతుర్థాభాగమాచరేత్ ॥ అనువాదేభాగమేకంభాగమేకంవిధాయకే ।విధాయకేష్వివ్యర్థకః॥ భాగఃపరిషదిప్రోక్తః । శేషంకృచ్ఛ్రాదిషున్యసేత్ । తతఃపరంవిశుద్ధోభూదిహలోకేపరత్రచ । బ్రహ్మాగ్నౌతుసనిష్కృత్త్యైకృత్వాయాగాదికంసుధీః ॥ పునస్సంస్కారవిధినాహ్యభ్యసేత్వేదమాతరం ।బ్రహ్మోపదేశంతత్రైవ కుర్యాదాచార్యవాక్యతః। తతఃపరంజపేద్వేదమాతరంప్రత్యహంసుధీః । ప్రతిగ్రహపరాన్నేషువిముఖోవిష్ణుమాదరాత్ । చింతయన్వర్తయన్విప్రస్సుఖీహచపరత్రచ । ఏవంకృత్వాద్విజోయస్తు నిష్కృతింశుద్ధమానసః । తులాప్రతిగ్రహే రాజన్ శుద్ధోభవతి నాన్యథా । అకృత్వానిష్కృతీరేతా ఏకాంవాపినరేశ్వర । సంధ్యాదినిత్యకర్మాణిపితృకార్యాణియానిచ ॥ నఫలంతిహిసర్వాణిభస్మనిన్యస్తహవ్యవత్ । పునస్సంస్కారమాత్రేణపునరాయాంతితానివై అతఃప్రతిగృహీతాతుఆత్మనోహివిశుద్ధయే । కుర్యాద్దైవవిరజాహోమంపంచగవ్యమనంతరం॥ ❋ఇతిహేమాద్రౌతులాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం❋॥ అథ

—❋హిరణ్యగర్భప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమ్.❋—

హిరణ్యగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే॥ పూర్వజోద్రవ్యలోభేనవిమిశ్రైఃపూర్వజైర్వినా । గర్భంస్వర్ణమయంధృత్వాఋష్విగ్భిస్సహరాక్షసః ॥ కూర్మపురాణే ॥ హిరణ్యగర్భం గృహ్ణీయాద్ద్విజోలోకపరాఙ్ముఖః । తస్యాపనయనంభూయోభవేద్దైవతక్తచార్యసౌ ॥ మాత్స్యే॥ హిరణ్యగర్భంభూపాలభూపాలాద్ద్విజపల్లవః । ప్రతిగృహ్యాసశీఘ్రేణనక్తచారీభవేద్భువి ॥ ఋత్విజఃకీకసానామపిశాచాస్సభ్యవన్త్యథ । అరణ్యేనిర్జలేదేశేబ్రహ్మస్వపాదాపమహోదరాః ॥ న తేషాంనిష్కృతిర్దృష్టా ప్రాయశ్చిత్తా

యుత్తైరపి । కథంచిన్నివృత్తిర్దృష్టాపునర్గర్భాన్నచాన్యథేతి ॥ దేవీపురా
ణే ॥ దక్షిణామాత్రమాలమ్బ్య ప్రధానంసమ్పరిత్యజేత్ । తయాపియాగధ
ర్మాదీన్ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ శేషమేధ్యాదిమోహేన వృత్త్యర్థం
భోగలోలుపః । తస్యోపనయనంభూయోజననంగర్భగోళతః ॥ ప్రాయ
త్తేనశమ్యేద్బ్రాహ్మాభిషేకాత్ప్రముచ్యతే ॥ అష్టలక్షజపాద్దివ్యాః కూశ్మా
ణ్డాయుతహోమతః ॥ గవ్యయోవాపియజ్ఞోవాసర్వదక్షిణః । ఏవం
కుర్యాద్ద్విజోయస్తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే । అభిషేకాద్యశక్తౌదక్షిణా
మాత్రపరిగ్రహేహిరణ్యగర్భగ్రహణేసులభంప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కణ్
డేయః ॥ ప్రధానంసమ్పరిత్యజ్యయాగార్థందక్షిణాంవహేత్ । తస్యైవనివృ
త్తిరియంమునిభిః పరికీర్తితా । పరేద్యుర్వ్రతదాసీంవాస్నాత్వాశుచిరలఙ్కృ
తః । నీలవర్ణాశ్చగామేకాంశ్యామామాదాయ నిర్గతామ్ ॥ ఆపోహిష్ఠాదిభి
ర్మన్త్రైః ప్రాఙ్ముఖీంమార్జయేజ్జలైః । రక్తేనవాససాచ్ఛాద్యత్రిః పరిక్రమ్యయత్న
తః ॥ తన్మాత్రస్థానమాసాద్యజపేన్మన్త్రమిమంసుధీః । హిరణ్యగర్భస్సమవ
ర్తతాగ్రే—హవిషావిధేమేత్యనముక్త్వాష్టౌనిమిత్యా—సమర్థయాంతా
భిరనుమన్త్రయేత్ ॥ తతఃపరంమహామన్త్రమాత్రంస్థిత్వాగోగర్భగమాత్మనో
మార్గానం విధాయ అష్టయోనీమష్టపుత్రామిత్యనువాకంపఠేత్ ॥ తతఃపర
మాత్మానంపునర్జాతంమత్వాస్వగృహంవాపితావా ఆచార్యోవాజాతకర్మాద్యు
పనయనాన్తంకుర్యాత్ ॥ గాంద్రవ్యాణిచాచార్యాయదత్వాక్షమాపయేత్ ।
తతఃపరంపూతోభవతి ॥ దక్షిణామాత్రప్రతిగ్రహేప్రాయశ్చిత్తమేతద్వేది
తవ్యమ్ ॥ ప్రధానత్యాగాభావే పూర్వోక్తైరష్టలక్షజపాదిభిః పూతోభవ
తి ॥ అన్యథాననివృత్తిః । తదేతద్దోషమాహ ॥ హారీసాగరే ॥ అన్యథానివృ
త్తిరిమాః ॥ సహస్రాబ్దంభవేద్రక్ష ఆచార్యోద్రవ్యలోభతః ॥ బ్రహ్మోపదస్సతి
చైవ తదర్థంగతుసోపినే । ద్వారస్థాఋత్విజశ్చైవ పారకాజాపకాఅపి ॥
తయోరర్ధంభజేయుస్తే గతుసాఘోరరూపిణః । ఆచార్యర్త్విజపుత్రాపౌత్రాబ్ర
హ్మాణస్సదస్పతేః ॥ తయోరర్ధంహోతృకాణామితరేషామిషట్త్రిశః । నాగ
రఖండే ॥ ఏవంహిరణ్యగర్భస్యగ్రహణేనివృత్తిః పురా । దృష్టామన్వాదిభి
ర్విప్రైర్ధర్మశాస్త్రపరాయణైః ॥ అన్యథాఽవనివృత్తిర్నాస్తిప్రాయశ్చిత్తైర్జలా
ప్లుతైరితి ॥ ॥ఇతిహేమాద్రౌహిరణ్యగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥ । అథబ్ర
హ్మాండఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురాణే ॥ ద్విజైర్బ్రహ్మాం

—॥ బ్రహ్మాండఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

డసంజ్ఞో వై ఘటస్త్వాపత్స్వయాం సు చ । ఏధార్థ్యం పుణ్యతీర్థేషు ఆత్మనాశకరో మహాన్ ॥ దేవలః ॥ బ్రహ్మాండం యో ను గృహ్ణీయాద్ద్విజః క్రత్వాదిభిర్వినా । ఋత్విగ్భిస్సహ దుష్టాత్మా రౌరవే సోఽభవద్ధ్రువమ్ ॥ మాత్స్యే ॥ ద్విజో గృహీత్వా బ్రహ్మాండం రాజ్ఞో దానాధికారిణః । తస్యాహ్యనిష్కృతిర్నాస్తి స్త్రీహ్యాశీత్యబ్దాన్సహస్రాత్తు పాతే ॥ మార్కండేయః ॥ బ్రహ్మాండం పుణ్యతీర్థేషు పుణ్యకాలేషు పర్వసు । గృహీత్వా నిష్కృతిర్నాస్తి సుఖజపాద్యైరితి ॥ బ్రహ్మవైవర్తే ॥ బ్రహ్మాండం... ఖజోద్ధృత్వా పాపీ లోభపరాయణః । అష్టలక్షజపాదస్య నిష్కృతిస్స్యాద్బ్రహ్మరాక్షసాదితి ॥ మహాభారతే అష్టలక్షజపాద్దేవ్యా బ్రహ్మాండస్య పరిగ్రహే । వినశ్యతి శేషః ॥ ఆసహస్రాబ్దపర్యంతం నష్టం ముక్తిస్స్యాద్బ్రహ్మరాక్షసాదితి ॥ దేవీపురాణే ॥ దశలక్షజపాద్దేవ్యా విప్రస్య బ్రహ్మణో ఘటే । ఆసహస్రాబ్దపర్యంతమితి యత్తగ్నసాప్రతికమ్ ॥ తథాహ ॥ లింగపురాణే గౌతమః ॥ బ్రహ్మాండం యో ద్విజో దత్వా వసులక్షజపాదిహ । పూతో భవతి దుష్టాత్మా ఇహలోకే పరత్ర చ ॥ నియుతేనాభిషేకశ్చ శమ్యోః పూర్వవదాస్థితః । చాతుర్భాగ్యగవ్యాలంకృత్వా యజ్ఞం వా బహుదక్షిణమ్ ॥ సర్వస్వదక్షిణమిత్యర్థః । న శేషయేత్ ॥ ఏషా వై నిష్కృతిస్తస్య ఋత్విగ్భిస్సహితస్య చ । అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి సహస్రాబ్దం పిశాచతః ॥ ప్రాయశ్చిత్తాకరణే దోషమాహ ॥ భవిష్యోత్తరే ॥ ఆచార్యో జీవకో నామ భవతి బ్రహ్మరాక్షసః । బ్రహ్మభవేశ్వరారూఢస్సహస్రాణి సదస్యవాన్ ॥ ద్వారస్థాస్సుశ్రుతిక్రూరకర్మాణః పాతకాః పిశితాశనాః । హోతారశ్చ కలాసాస్సుజ్ఞాః పశవః పాదహీనజాః ॥ ఆచార్యార్ధం తయోః ప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రభో । ద్వారస్థానాం తదర్ధం స్యాదితరేషాం చ పూర్వవత్ ॥ అథవాస్త్వశుభాగ్యవ్యయం వా కురుతేతదా । అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి దానైస్తీర్థావగాహనైః । ఆచార్యం ప్రవిశేత్పాపం రాజ్ఞో దానాధికారిణః । పాదహీనం ద్వయోః ప్రోక్తం శేషం సర్వేషు సంవిశేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తైర్వినా ...జన్న పునస్తిప్రతిగ్రహాత్ । తస్మాద్విశం ప్రకర్తవ్యం ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజాతిభిః ॥ ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా శుద్ధో భవతి నాన్యథేతి ॥ ఇతి హేమాద్రౌ బ్రహ్మాండఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ కల్పతరుప్రతిగ్రహప్రాయ

—॥ కల్పతరుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—

శ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ ఆపత్స్వపి సమ్భవాద్విప్రో న గృహ్ణీయాదశుంతరుం ।

యావన్తి సన్తి పర్ణాని ఫలాని కుసుమాని చ॥ తావన్తి హాయనాని స్యాద్రాక్షసో నిర్జ లేవనే। ఋత్విగ్భిర్బ్రాహ్మణైస్సార్ధమధః పాదవివర్జితః॥ సోపణే॥ నగృహీ యాద్ద్విజః పాపీ బహుభిః కారణైర్వినా । తరు కనంప...ావంతం రక్షో భవతి కాననే। దృష్ట్వాపద్భ్యాం ...వి...రాజన్ఋత్విగ్భిస్సహ నిర్జలే। యావంతి తస్య పర్ణాని తావదబ్దా నరాధిప॥ తద్రౌద్రే బ్రాహ్మణ్యాని వృత్త్యర్థం క్రతుః॥ ఋత్విగ్భి ర్నాత్మనా వా కృతమ్యాం స్యే నైవకృతో గ్రహారస్తటాకో వాఖిలీభవతి చేత్ తదుద్ధరణార్థం ప్రతిగ్రహః॥ ఏతాని నిమిత్తాని ప్రతిగ్రహే, ఏతేషాం తు నార్థం స...నవ్యాయే...దోషః॥ తదాహ గౌతమః ॥ కుటజం ప్రతిగృహ్యాపి ద్విజో ఋణవిముక్తయే। ...గార్థం స్వకృతారంభ తటాకాదివినాశనే॥ సర్వం తదర్థం సహసా వ్యయీకృత్య నదోషభాక్ ॥ శుద్ధో భవతి మానుష్యే నభ వేద్బ్రహ్మరాక్షస ఇతి॥ మార్కండేయః ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో లోభాత్తదు మేనం సుఖాయ వై। నిష్కృతిస్తస్య చాస్తి హ నగణాదేకవింశతేః॥ ...థ చిన్ని ష్కృతి ద్రష్టా మనుచారదగాలవైః। అష్టలక్షో వేదమాతుశ్చతుర్థాంశ వ్యయేన వా॥ అభిషేకే...వా శంభో భూమేర్వా త్రిః పరిక్రమాత్ । సేతౌ వా దిపుణ్యతీర్థేషు త్యక్త్వా బ్రాహ్మణ...నాన్యాచరేత్ ॥ ఏతాని ష్కృతయో ప్రోక్తాస్తా సరో రేత స్య సం...హా। బ్రహ్మసదస్య ఋత్విజాం హోతృజాపక పాఠకానాం ప్రాయశ్చిత్తమర్ధార్ధాంశేన వేదితవ్యం। బాహుజాదేకగుణితం పాదజా ద్విగుణం చరేత్॥ ముఖజాదుత్తమా నేహ్యా ఊరుజాత్ క్షత్రవన్నృప। ఏతా భ్యో నిష్కృతిభ్యశ్చ తి...త్రద్రష్టవ్యత ఇతి ॥ ఇతి హేమాద్రౌ కల్పతరు ప్రతి గ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ గోసహస్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

—— ❋ గోసహస్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ❋ ——

తులాయాం గోసహస్రే చ ఆచార్యస్య పునర్భవః। ఆ బ్రహ్మణోబ్దపర్యంతం నా స్తి మహాపిశాచతః॥ గ్రంథాంతరే ॥ తులాయాం గోసహస్రే చ ఆచార్యో యది పూర్వజః॥ తస్య నాస్తి పునర్జన్మ యావద్బ్రహ్మలయం గతః । తథాచా ర్యస్తథా బ్రహ్మసదస్యో ...సాస్త్రగ...ః । యావద్బ్రహ్మలయం యాతి తా వత్తే సంచరంత్యధః॥ మార్కండేయః। ఏకాగౌర్న ప్రతిగ్రాహ్యా ద్వితీయా న క దాచన ॥ సా చేద్విక్రయమాపన్నా దహత్యాసప్తమం కులం ॥ విష్ణురహస్యే కాశీక్షేత్రే చ గౌతమ్యాం కృష్ణవేణ్యాం నదీతటే । శ్రీశైలే వెంకటాద్రౌ చ మహాక్షేత్రే అహోబిలే॥ కాంచీక్షేత్రే చ శ్రీరంగే గోకర్ణే గంధమాదనే। ధను

షాంకాట్యాంమహారాజాత్తులాంవాగోసహస్రకం ॥ప్రతిగృహ్యద్విజోలోభా
దృణయాగ్యానాన్నృప । పుత్రపౌత్రైః పరివృతో నరకే వాసమశ్నుతఇతి॥
స్కాందే॥ గ్రహణే సంక్రమే చైవ పుణ్యతీర్థేషు పర్వసు । గోసహస్రం తు
లాంవిప్రః ప్రతిగృహ్య ధనాతురః ॥ పూర్వోక్తానిష్కృతీరేతాః పరిత్యజ్యతు
నిర్విశేత్ ॥ సపుత్రపౌత్రసహిత స్సహస్రాబ్దం నిశాచర ఇతి ॥ దేవీపురాణే॥
గోసహస్రం ద్విజో ధృత్వా అకృత్వా తద్వ్రియాం సుధీః॥ సోఽత్యైనిజకలే దేశే
కులేనసహరాక్షసఇతి ॥ మార్కండేయః ॥ ధృత్వాగ్రజో గోసహస్రం రా
జ్ఞో న్యస్తాద్ద్విజస్మృతః। నవలక్షం జపేద్దేవ్యాః పుస్సంస్కారమర్హతీతి॥ మా
త్స్యే ॥ పుణ్యక్షేత్రే పుణ్యతీర్థే సూర్యాచంద్రమసోర్గ్రహే ॥ ధేనూనాం
యస్సహస్రం చ ప్రతిగృహ్య ధనాతురః। భువః ప్రదక్షిణం కృత్వా నవలక్షం జ
పేత్తతః॥ కేశానాం వపనం కృత్వా పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ మహారాజవి
జయే॥ సహస్రధేనుదానే తు ఆచార్యత్వం వ్రజేద్ద్విజః ॥ తస్యాన్యా నిష్కృతి
ర్నాస్తి నవలక్షజపాదృతే । భూమేః ప్రదక్షిణం కృత్వా కేశానాం వపనం పు
నః। ప్రాయశ్చిత్తైనపూతాత్మా పునస్సంస్కారమర్హతీతి॥ ఏతదశక్తౌపక్షాం
తరమాహ॥ కూర్మపురాణే సహస్రధేనుదానే తు ఆచార్యో యదిలోభతః।
భూమేః ప్రదక్షిణం కృత్వా నవలక్షం జపేత్తతః । తదశక్తౌ మహాశంభోర్నమ
కైశ్చమకైశ్శుభైః॥ కృత్వాఽభిషేకం విధివచ్చతురయుతం ప్రయత్నతః । స
ర్వవ్యయం చ దయాగే వా కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ నాగరఖండే॥ బ్రహ్మాసద
స్యైః పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తార్ధమర్హతః। తదర్ధం ద్వారపాలానాం పాఠకా
నాం తథైవ చ। హోతౄణాం జాపకానాం చ పూర్వవన్మునిభిస్స్మృతం॥ తత్రవి
శేషమాహ॥ లింగపురాణే ॥గోసహస్రే తులాయాం చాప్యాచార్యో యద్ధనం
హరేత్। అకృత్వా తద్వ్రియం ధర్మ్యం పత్నీపుత్రపరిష్కృతః । తత్పత్నీనాం
చ పుత్రాణాం మహాజాతాం జనాధిప। హవ్యకవ్యేషు యో భోక్తా యే వా సంబం
ధిబాంధవాః। తత్తత్కృచ్ఛ్రత్రయం పశ్చాన్నిష్కృతిః కథితోత్తమైః । ఏత
దబ్దపర్యంతం। అతః పరం నిష్కృతిర్నాస్తి॥ చాంద్రాయణత్రయం ప్రోక్తం
తత్పుత్రాణాం ధనాగమే। తద్భృత్యానాం పరాకం స్యాద్యది చేద్విభవార్ధనం।
హవ్యకవ్యేషు భోక్తౄణాముపవాసో దినం భవేత్ । పరేద్యుః ప్రాశనం కృ
త్వా పంచగవ్యం విశేషతః ॥ తేషాం పరాకస్స్యాత్ప్రోక్తో యే చ సంబంధి బాంధ
వాః। తస్య సంభాషణాదేవ కుర్యాత్సూర్యావలోకనం॥ తస్మాచ్చ నిష్కృతిః

కార్యా ఆచార్యేణ శుభేప్సునా । అన్యథా దోషమాప్నోతి ఇహలోకే పరత్ర చ। తులాప్రతిగ్రహే హ్యేవ మేవ వేదితవ్యమ్ ॥ గోసహస్రం తులా చ ద్వయం సమం॥ తస్మాత్తయోః పరిగ్రహ ఏవ వరం। ఉభయోర్లోకయోరతిగర్హితత్వాత్॥ ॥ ఇతి హేమాద్రౌ గోసహస్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ ॥ అథ హిర

—॥ హిరణ్యకామధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—

ణ్యకామధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ। మహాభారతే॥ వ్యాసః ॥ శృణు ధర్మజ వక్ష్యామి స్వర్ణకామదుహం సకృత్ । ప్రతిగృహ్య ద్విజో యస్తు స సద్యః పతితో భవేత్॥ తస్య ప్రాఙ్నిష్కృతిరుక్తా పఞ్చబ్రహ్మోపదేశతః। అష్టలక్షజపాద్రాజన్ ద్రవ్యదానాద్వ్యష్టమభాగతః॥ అభిషేకేణ వా శమ్భోర్యజ్ఞాద్వా స్వర్ణదక్షిణాత్॥ ఏతైః శుద్ధిమవాప్నోతి హ్యుభయోర్లోకయోరపి ॥ లిఙ్గపురాణే॥ హిరణ్యకామధుక్పూర్వం రాజ్ఞాం శ్రేయోభివృద్ధయే। సర్వపాపక్షయకరీ మహాపాతకనాశినీ । అగ్నికుణ్డాత్సముత్పన్నా పశ్యతాం ద్యుసదాం సతాం॥ దృష్ట్వా బ్రహ్మాణముద్రాక్షీద్దృష్ట్వా తాం ప్రత్యువాచ హ॥ ఇత ఆగచ్ఛ భద్రం తే మహీం గచ్ఛ ప్రయత్నతః। రాజానస్తత్ర వర్తన్తే మహ్యర్థం పాపకారిణః। తత్ర తాన్ రక్ష దానేన ఘోరాత్పాపసఙ్కటాత్॥ ఓమిత్యుక్త్వా తదా ధేనుర్భువం గతవతీ యదా। తదాప్రభృత్యసౌ ధేనుః కామధుక్స్వర్ణరూపిణీ॥ రాజ్ఞాం పాపనిబద్ధానాం వస్త్వర్థం పాపచేతసాం। పాపనిర్మోచనీ తేషాం స్వర్చితా పుణ్యసఙ్గమే ॥ ఏతాదృశీం పుణ్యరూపాం స్వర్ణకామదుహాం ద్విజః। ప్రతిగృహ్ణాతి యో లోభాత్స సద్యః పతితో భవేత్॥ కూర్మపురాణే ॥ స్వర్ణకామదుహాం రాజ్ఞా స్వర్చితాం శాస్త్రవర్త్మనా । ద్విజో యః ప్రతిగృహ్ణాతి స సద్యః పాతకీ భవేత్॥ శివపురాణే॥ సర్వదా పవిత్రాం పితృభిః పూజితామిమాం। యో గృహ్ణాతి తు శ్రీకాలే పూర్వోక్తైః కారణైర్వినా॥ ప్రాయశ్చిత్తీ భవేత్సద్యః పఞ్చబ్రహ్మోపదేశతః। అష్టలక్షజపం కృత్వా ప్రత్యహం విధిపూర్వకం॥ ధనస్యాష్టమభాగేన ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్। అభిషేకేణ వా శమ్భోర్యజ్ఞాత్సర్వస్వదక్షిణాత్ ॥ ఏతేషామేకేన రాజేన్ద్ర ప్రాయశ్చిత్తేన బుద్ధిమాన్। ఇహలోకే పరత్రాపి శుద్ధిమాప్నోతి సత్తమం మహాభారతే॥ స్వర్ణకామదుహం ధృత్వా ద్విజో [illegible] నా। అష్టలక్షజపం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నైహికీం॥ ధనస్యాష్టమభాగేన ప్రాయశ్చిత్తేన వా ద్విజః। అభిషేకేణ వా శమ్భోర్నిశ్శేషపాపమోచనాత్ ॥ నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి ద్విజో లో

ఛాద్ధనార్జక ఇతి॥ నియమేన గాయత్రీజపం కృత్వా స్వర్ణకామధేనుప్రతిగ్రహాత్పూతో భవతి। తదశక్తావథ నాష్టచుభాగేన తులాప్రగ్రహోక్తప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్॥ నమకచమకైశ్చ హోమ్యః ప్రయుతాభిషేచనాత్పూతో భవతి।అథవా ధనేః ప్రతిగ్రహాల బ్ధేన నిష్కేష స్తృణమూలసంకల్ప్య ఉపఋత్వ్యం ప్రాశ్య శుద్ధో భవతి॥ ॥ ఇతి హేమాద్రౌ హిరణ్యకామధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ ॥ అథ హిరణ్యాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కూర్మపురా

—*హిరణ్యాశ్వ ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

ణే॥ హిరణ్యవాజినం గృహ్ణన్ ద్విజో లోభపరాయణః। జన్మాంతరేషు సత్వమనుభూయాపి శాంతతాం॥ తతస్తైభువనాన్ సాద్య సఖత్వమవాప్నుయాత్। తదన్తే గర్దభత్వం భూత్వా నరకం యాతి పాండవ ఇతి॥ మత్స్యపురాణే హిరణ్యవాజినం ధృత్వా గాఢ్లో లోభపరాయణాత్। పుణ్యా లేపుణ్యదేశే ద్విజో భోగలోలుపః। సోఽపి దేహాంతరే భూయాడరణ్యే గాడభస్తరా.తదన్తే రాసభో భూత్వా తతో నరకమాప్నుయాత్॥ బ్రహ్మాండే॥ హిరణ్యవాజినం విప్రః ప్రతిగృహ్యాథ లాతురః సోఽరణ్యే గర్జలదేశే రాత్రుసత్వం భజేత హ॥ తతస్తు గార్ధభతనుమనుభూయ తతః పరం। తతో వ్యాధిభిరాకీర్ణో నరకే వా సమశ్నుతే॥ న తస్య పునరావృత్తిః కల్పకోటిశతైరపి॥ తథైవాహ॥ వామన పురాణే॥ హిరణ్యాశ్వం ద్విజో లోభాద్రాజ్ఞః పుణ్యదినే స్థితే। ప్రతిగృహ్య భోగార్థం సభవేద్బ్రహ్మరాక్షసః ॥ తతః ఖరత్వమాసాద్య రోగవాన్జన్మనాం త్రయం॥ తతో నరకమాసాద్య తిష్ఠత్యాచంద్రతారకం ॥ తస్యాప్యాతి ష్కృతిర్నాస్తి హ్యష్టలక్షజపాద్భృతే॥ బ్రహ్మకైవర్తే॥ హిరణ్యాశ్వం ద్విజో ధృత్వా తస్య నిష్కృతిరీరితా । అష్టలక్షజపాద్వాపి నియుతాదభిషేకతః అష్టమాంశవ్యయా వ్యాపి యాగే వా సర్వదక్షిణైః॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి పునర్నాం జీవిధానత ఇతి॥ పునస్సంస్కారాదిస్యర్థః॥ తద్బ్రహ్మానవస్యాశ్వప్రాయశ్చిత్తార్థమవాంతరః। ద్వ్యష్టాష్టజాపకారాజన్యవర్ణాన్ న్యథార్థమంశతః॥ అన్యథా దోషవన్తస్సేన సంభాష్యాః కదాచన । న సంస్పృశ్యా న పాఙ్క్తేయా నాలపేత్తాని వా ద్విజానితి ॥ ఇతి హేమాద్రౌ హిరణ్యాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ ॥ అథ హిరణ్యాశ్వరథప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ బ్రహ్మ

—*హిరణ్యాశ్వరథప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

కైవర్తే॥ హిరణ్యాశ్వరథం దివ్యం పూజితం నృపసూనుభిః। తం ధృత్వా బ్రాహ్మ

ణోలోభాద్యః శ్వి దాజవల్లభ సమృశ్వారాక్షసోఘోరోనిర్జలే విజనే వనే ॥ భవత్యేవసదాకాశేరీక్షు సర్వదావదన్ ॥ భవిష్యోత్తరే విశ్వాచీచఘృతాచీచప్రియాలోకవిమోహనే । అకల్పయత్పురాబ్రహ్మాహిరణ్యాశ్వర థముదా ॥ తేఆరోహ్యరథే స్మిన్నానయాన్తిదివంసురాః ॥ రథంతమిన్ద్ర హిసా హసాఆలాక్య్రాసరసాంగణైః ॥ ఆరురోహముదాయుక్తో వాతవాబ్రాక్ష సాబహూన్ । హిరణ్యాశ్వరథంద్రృష్ట్వాదీప్త్వా రాక్షసాహతాః । తదన్తే దివసానా హిరణ్యాశ్వరథే వై । తతః పరంపి ముప్స్య జ్యోతిర్వేన్ద్రో రథమంజసా ॥ బ్రహ్మాతమవదద్వాక్యాధ హిరణ్యాశ్వరథం త్వయా ॥ నాస్తిగృహీత్వాతం దివ్యం రాజభ్యః ప్రదదౌముదా ॥ దానంకురుతేవిప్రేభ్యస్స్వపాపాపనుత్తయే హేమాకరమిమందివ్యంపూజితం వాన్తిరోద్విజైః । ఇతితేభ్యోముతాదత్వాబ్రహ్మా లోకపితామహః ॥ తూష్ణీమాసేతతేన్తేపి క్రుర్వన్తిహ్మానిదేశతః ॥ తస్మాద్దింసాకరంప్రోనగృహ్ణీయాత్కదాచన ॥ శమ్భోరహస్యే ॥ హిరణ్యాశ్వరథంయస్తు ద్విజోగృహ్ణాతిగాధిపాత్ । సోరణ్యేనిర్జలేదేశేబుభుక్షిస్సహరాక్షసః ॥ యావన్తిహస్తేప్రజన్వశ్వంతావద్వర్షసహస్రకాన్ । తస్యైవనిష్కృతిర్దృష్టామునిభిస్తత్వదర్శిభిః ॥ వసులక్షజపాద్వాపీనీయుతేనాభిషేకతః ॥ అష్టమాంశంక్రమేణాపిప్రాయశ్చిత్తవిధానతః ॥ తదన్తేవపనంప్రోక్తంపునస్సంస్కారమర్హతి ॥ ఏవంచేచ్ఛుద్ధిమాప్నోతిప్రాయశ్చిత్తైర్నధాన్యథా ॥ అన్యథాతేనశుద్ధానాన్యర్నసంభాష్యాః కదాచన । బ్రహ్మాసదస్యద్వాత్రింశతానాంబుభిర్జాంపూర్వవన్ప్రాయశ్చిత్తం వేతవ్యం ॥ పునస్సంస్కారః పూర్వవత్ ॥ ఇతిహేమాద్రౌహిరణ్యాశ్వరథప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ హేమహస్తిరథప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ బహ్మాండపురాణే ॥

—— * హేమహస్తిరథప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. * ——

హిరణ్యహస్తిరథంపుణ్యకాలేషుపర్వసు । యోవిప్రోలోభమోహేనరాజ్ఞోదానార్థినోనృప ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తిదశలక్షజపాద్భవేత్ ॥ లక్షహోమేనకుశాద్దైశ్శుద్ధిమాప్నోత్యసుత్తమాం ॥ బ్రహ్మైవర్తే ॥ హిరణ్యహస్తిరథంభూపాద్విజోయోలోభమోహతః । పుణ్యకాలేషుపుణ్యేషుతీర్థేషావ్యయతనేషుచ ॥ ప్రతిగృహ్యతతోలోభాదక్షతేషునివర్తంపృథక్ । సోరణ్యేనిర్జలేదేశేరాక్షసోంబచావాన్ ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి సవలక్షజపాద్భవేత్ ॥ లక్షహోమేనకుశాద్దైశ్శుద్ధిమాప్నోతివైదికీం । అష్ట

మాంశవ్యయేనాపిప్రాయశ్చిత్తవిధానతః। ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతిహ్యశుద్ధో
హ్యన్యథాద్విజః॥ దేవీపురాణే॥ హేమహస్తిరథంధృత్వావిప్రోయదివి
మోహితః। నిశాచరత్వమాప్నోతిఋత్విక్భిస్సహపార్థివ। నిశాచరాద్వి
ముక్తోథమాన్నవలక్షజపాదిహ॥ లక్షహోమేనహోమాంతైశ్శుద్ధోభవతినిశ్చ
యః। కేశానాంవపనంకృత్వాపునస్సంస్కారమాచరేత్। తదర్థంబ్రహ్మణః
ప్రోక్తంతథైవపదసప్తతేః॥ తదర్థంద్వాపాలానాంజాపకానాంతదర్ధ
తః॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తంహేమహస్తిరథగ్రహే॥ లింగపురాణే॥ పు
రాదైవానురేయుద్ధేనిర్జితంవిశ్వకర్మణా॥ హేమహస్తిరథంవిష్ణుమారు
రోహప్రజాపతిః॥ జిగాయరాక్షసాన్సర్వాన్హేమహస్తిరథేనవై।జిత్వా
లోకంపునర్గత్వాదృష్ట్వారథమనుత్తమమ్। ఉభాషేదేవతామధ్యేయోవా
కోవాభువస్థలే॥ పూజయిత్వాద్విజాగ్ర్యాయదత్వామాంప్రతిపద్యతే॥ ఇ
తీరయిత్వాతందివ్యందత్తవాన్కృపయాతదా। తదాప్రభృత్యదోయానంనృ
ణాంపాపహరంమహత్। పూజయిత్వాద్విజాగ్ర్యాయయోదద్యాత్సప్ర
జాపతిః॥ తంధృత్వాబ్రాహ్మణోయస్తుతస్యపాపంమహత్తరం॥ తస్మైవని
ష్కృతిరియంసర్వపాపప్రణాశినీ ॥ ఇతిహేమాద్రౌహేమహస్తిరథప్రతి
గ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథపంచలాంగలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ శి

——॥ పంచలాంగలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥——

వపురాణే॥ పుణ్యక్షేత్రేపుణ్యకాలేరాజాధర్మపరాయణః। లాంగలంచా
థపంచైవహ్యాత్మదోషోపశాంతయే॥ కుర్యాద్యదిసపూతాత్మాపాపాదస్మా
త్ప్రముచ్యతే॥ తత్రజ్ఞాత్వాద్విజోయశ్చలోకద్వయవిగర్హణం। లాంగ
లంప్రతిగృహ్ణీయాదేకంవాపంచవావా॥ఋత్విక్సహదుష్టాత్మాకిలీభూ
తేజలేవనే। సహస్రాబ్దంభవేద్రక్షశ్శపజన్మాత్మవత్తదా॥ మహాభార
తే॥ లాంగలయోనుగృహ్ణీయాద్రాజ్ఞఃకర్షాధికారిణః। సవనేనిర్జలేఘో
రేసహస్రాబ్దంభవేత్తరో॥ రాజన్నాప్యపశ్యంతంనిష్కృతిర్నాస్తికుత్రచి
త్॥ దశలక్షజపాద్దేవ్యాశ్శ్వచిద్దృష్టామనీషిభిః॥ప్రధానత్యాగమాత్రేణయా
గార్ధందక్షిణాంవహేత్॥ తదర్థంమునిభిఃప్రోక్తంప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం
ఏతద్దక్షిణామాత్రప్రతిగ్రహవిషయం। ప్రధానత్యాగాభావేదశలక్షజపా
చ్ఛుద్ధిః॥ శివధర్మే॥లాంగలందేవిగృహ్ణీయాన్మూర్ఖజోభోగలోలుపః॥తస్యా
న్యానిష్కృతిర్నాస్తిదశలక్షజపాదృతే॥ ఏతదశక్తౌపక్షాంతరమాహ॥ వసిష్ఠ

సంహితాయాం॥ లాంగలంముఖజౌధృత్వా పంచవా ప్యేకమేవవా। తస్యై వ కృష్టభూతీర్వాప్యేకశృణునాన్యామనాః ప్రభో। దశలక్ష జపం సాధ ప్రయుతంవా ద్విషేచనం॥ చతుర్థాంశస్య హోమంవాపి యజ్ఞంవాసర్వదక్షిణం। ఏతత్పాపవి. శుద్ధ్యర్థంపరేద్యుర్వా ఇతోపివా ॥ మార్తాండస్యోదయాదర్వాక్ స్నానం కృత్వాయథావిధి। నిత్యకర్మ సమాప్యాశుయా తృర్యోదయోభవేత్ తావద్గత్వాజలాధారంనది పుష్కరిణీమపి। కణ్ఠమాత్రే జలేస్థిత్వాస్మరన్నారాయణంవిభుం। మాణిక్యకర్ణి [illegible] రత్నాంశంపశ్యన్నుత్తానపాణికః। అఘమర్షణసూక్తంచజపత్ పాపవిముక్తయే। యావదస్తంగతోభానుస్తావత్కాలంజపేత్సుధీః। మధ్యాహ్నాద్యాహ్నికం కృత్వా బ్రహ్మయజ్ఞంపతర్పణం॥ మనసాదేవమారాధ్య పునర్గత్వాజలంజపేత్। సాయంసంధ్యాముపాసిత్వా సాయంహోమమనంతరం। మౌనంత్యక్త్వాతదారాజన్ ఫలాహారంసమాచరేత్॥ ఉత్థాయాపరకంభక్షేదథవాముద్గభక్షణం। అధశ్శాయీభవేత్తత్ర స్మృతం పాపమనుస్మరన్। ప్రభాతాయాంతువ్యుష్టాయాంపూర్వవద్వ్రతమాచరేత్॥ ఏవంతు ఖండలేభ్యో దినే విరజాహోమమాచరేత్। ఉపోష్యదివసేకైక పంచగవ్యంపిబేత్తతః॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాత్తేభ్యోదత్వాచదక్షిణామ్॥ పశ్చాత్స్వయంప్రభుంజీయాత్తద్విప్రానుజ్ఞయాసహ॥ సర్వేషు వామేషు [illegible] కేషుమృత్యేవాప్యాయత్తా ఇత్యఘమర్షణసూక్తం। ఔపాసనాగ్నౌతిలైస్సహ భిస్త్రీరాగ్నే జుహోమి యమంత్రైర్విరజాహోమః॥ పంచగవ్యంబ్రహ్మకూర్చవిధానేన। ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తమాచార్యః॥ సర్వేషాంప్రాయశ్చిత్తానాం మాత్స్యే బ్రహ్మసదస్పతిశ్చభా తదర్ధంభాగమర్హతః॥ ద్వారస్థానాంతదర్ధంస్యాత్తదర్ధమితరేషు వై। ప్రాయశ్చిత్తవిధిశ్చైవ మవాన్తరభాగతిరస్త్వితి। ప్రాయశ్చిత్తాకరణేదోషమాహ॥ గౌతమః॥ తులాయాంగోసహస్రేచలాంగలేయేచబుక్త్వా ద్విజః। ప్రాయశ్చిత్తమకృత్వాచేన్మర్త్యైస్సంభాషణంచరేత్॥ నతేషాందర్శనం కుర్యాత్తైస్సహన సవిశేత్॥ మహాదానేషుసర్వేషుప్రాయశ్చిత్తముదీరితం॥ తదకృత్వా ద్విజోగర్భే చండాలత్వమవాప్నుయాత్॥ నయోగ్యోహవ్యకవ్యేషునసంభాష్యఃకదాచన॥ సోనుభూయమహత్పాపంమృత్యేవాథపరత్ర చ। ఇహజన్మనిచండాలః పరత్రబ్రహ్మరాక్షసః॥ తస్మాదేవంప్రకర్తవ్యంప్రాయశ్చిత్తంద్విజోత్తమైః॥ ఇతిహేమాద్రౌపంచలాంగలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

—॥ అథ ధరాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

త్తం॥ అథధరాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ యో రాజా మండలం రక్షేద్ధర్మశాస్త్రానుసారతః । సోపిస్వర్గమవాప్నోతి కిము నైవేద్యదానపారగైః। తథాపి కురుతే పాపం ప్రగ్రామేషు సర్వదా ॥ దేవద్రోహం జనద్రోహం విప్రద్రోహం ముహత్తరం । చండాళాదపి సర్వత్ర తథా నాజ్ఞామిశ్రితం। దుష్టదండశ్చ సర్వత్ర తథా స్థూరభాషణం। న దానం పుణ్యకాలేషు రతిర్బహ్వీషు సర్వదా। వ్రతత్యాగస్సదాచారాన్యషు విత్తార్జనం మహాత్। బ్రహ్మహత్యాది పాపాని మనసా చింతయేత్సదా । ఏవమాదీని పాపాని రాజ్ఞస్స్యుర్దినే దినే॥ ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం ధరాదానం సమాచరేత్॥ అభ్యర్చ్య గంధవస్త్రాద్యైర్విద్యాశ్వేదవిదే ముదా॥ శివపురాణే॥ ధరామభ్యర్చ్య గంధాద్యైర్యో రాజా పుణ్యసంగమే ॥ విప్రసాత్కురుతే యత్ర తస్య చాంతో న విద్యతే। గృహ్ణీయాద్యో ధరామేనాం పుణ్యకాలేషు పర్వసు । తస్యాః ప్రస్యనా స్త్రీహపునర్జన్మ చ గాత్రసాత్। బ్రహ్మోపదేశః కర్తవ్యస్సావిత్రీదానమేవ చ। తతః పరం జపేద్దేవ్యా దశలక్షమతంద్రితః ॥ పద్మపురాణే॥ ధరామభ్యర్చితాం రాజ్ఞో ధర్మశాస్త్రానుసారతః। యో విప్రః ప్రతిగృహ్ణీయాద్ధనలోభపరాయణః। యజ్ఞాదికమకృత్వా చేత్ భవతి బ్రహ్మరాక్షసః। దశలక్షం జపాద్దేవ్యాస్తస్య నివృత్తిరీరితా। పునస్సంస్కారవిధినా గాయత్రీం వేదమాతరం। గృహ్ణీయాద్విప్రముఖ్యేభ్య స్తతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ బ్రహ్మాండే॥ అభ్యర్చ్య గంధవస్త్రాద్యైర్ధరా దత్తాం మహీభుజా । దీయతే విప్రవర్యాయ సర్వపాపాపనుత్తయే। రాజ్ఞా దత్తాం ధరామేనాం నిష్కారణతయా ద్విజః । పుణ్యకాలేషు గృహ్ణీయాత్స్వరేత్తస్య కిల్బిషం । తస్యైవ నిష్కృతిర్నాస్తి కదాచిత్ప్రతిగ్రహాత్ సా నిష్కృతి స్తస్య కథితా దశలక్షజపాదిహ॥ పునర్బ్రహ్మోపదేశశ్చ కర్తవ్యో బ్రహ్మవిత్తమైః । జప్తవ్యా తేన సావిత్రీ పునస్సంస్కారమాగతః। అన్యథా సనయోగ్యస్స్యాద్ధవ్యకవ్యేషు కర్మసు । అసంభాష్యో హ్యపాంక్తేయో న తేన సహ సంవిశేత్। సదస్య బ్రహ్మణోర్ధం ద్యాత్తిష్ఠానాం తదర్ధకం। తదర్ధం జాపకానాం చ హోతౄణాం చ తద్ద్విజః। మాజనం సర్వదానానామాచార్యాణాం స్వయంభువా । ఉక్తం పురా దేవమర్త్యలోకస్యాస్య హితైషిణా। అన్యథా మృత్యుమాప్నోతి కుర్యాదేతత్ప్రయత్నతః॥ ఇతి హేమాద్రౌ ధరాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ విశ్వచక్రప్రతిగ్రహప్రా

అతస్తన్మాసపతః కుర్యాదన్నప్రాశనమాదరాత్॥ తదతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్త
మాహ ॥ ఉశనాః ॥ అతిక్రాన్త పాతః ॥ ఇతి హేమాద్రౌ అన్న
ప్రాశనకాలాతిక్రమప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథచౌలకర్మణో ముఖ్యకా

—* చౌలకర్మణోముఖ్యకాలాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తం. *—

లాతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ చూడాకార్యా ద్విజాతీ
నాంసర్వేషామేవధర్మతః । ప్రథమేఽబ్దేతృతీయేవాకర్తవ్యా శ్రుతిచోద
నాత్ ॥ పరాశరః ॥ చూడాచామ శిశూనాంచ వపనం తచ్ఛిఖాం వి
నా। పంచవారశిఖాఽఽపేకామపశ్యామపేత్తదా॥ శిశుర్దీర్ఘాయురత్రైవజా
యతేపృథివీపతే । అన్యథా దోషమాప్నోతి ఆయుర్హీనోభవేత్తదా ॥
మరీచిః ॥ ప్రథమేవాత్సరేయోబ్దే శిశూనాం ముండనం స్మృతం । శిఖాః
పంచైవసంశిష్టా ఆపస్తంబానువర్తినాం । యాస్యైవబహుధాయేవయ
స్యైవకులధర్మతః । తత్సంఖ్యయాశిఖాంస్థాప్యవాపయేదితరానిమాన్॥
గౌతమః ॥ కేశకాలానురోధేన యదిదైవాన్నసమ్భవేత్ । ప్రాజాప
త్యద్వయం కృత్వా తత్పాపపరిశోధనాత్ ॥ చతుష్పాత్రవిధానేన పరిస్తీర్య
హుతాశనం । మహావ్యాహృతిహోమంచకృత్వా కర్మసమాచరేత్ ॥ శిశు
శ్శుద్ధిమవాప్నోతి కర్తాచైవ నదోషభాక్ । క్షత్రియాదీనామేవం ॥
ఇతి హేమాద్రౌ చౌలకర్మణోముఖ్యకాలాతిక్రమప్రాయశ్చిత్తం॥ అ

—* శిశూనామక్షరాభ్యాసకాలాతిక్రమణేప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

థ శిశూనామక్షరాభ్యాసకాలాతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దే
వలః ॥ ఉదగ్గతే భాస్వతి పంచమేఽబ్దే ప్రాప్తేఽక్షరస్వీకరణం శిశూనాం। స
రస్వతీంవిఘ్నవినాయకౌచ గురూన్సవాద్యైరభిపూజ్యకుర్యాత్ ॥ గాలవః
పంచమేఽబ్దే శిశూనాంతుకుర్యాద్విద్యాపరిగ్రహం । వినాయకంశారదాం
చ్ఛపూజయిత్వాజనార్దనం ॥ మార్కండేయః ॥ ఆరోగ్యం భాస్క
రాదిచ్ఛేద్ద్రవ్యమిచ్ఛేద్వినాయకాత్ । శ్రియమిచ్ఛేన్మహేశ్వరాదిచ్ఛేన్మోక్ష
మిచ్ఛేజ్జనార్దనాత్ ॥ అతః పంచమేవర్షే విద్యాభ్యాసః ప్రశస్తః॥ మే
ధావీచభవతి । తదతిక్రమప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ పరాశరః ॥ పంచ
మాబ్దం విలంఘ్యాశుశిశోరక్షరసంగ్రహే । కాలంకంసత్రకతత్త్యంకృ
చ్ఛ్రం కృత్వా విశుద్ధ్యతి ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి విద్యాంసంనప్ర
బోధయేత్ । విద్యాగమాణాంనామ పంచాశద్వర్ణమాతృకాస్వీకారః॥

తం స్త్రీవ్యసనం తథా ॥ గన్ధః పుష్పం తథోష్ణీషం ఛత్రం వా పాదుకాద్వయం । పాషండజనసంసర్గస్తథా పాషండభాషణం ॥ తథా వేదపరిత్యాగో గుర్వశుశ్రూషణం తథా । [illegible] మచండాలసంభాషా బ్రహ్మచండాలభాషణం ॥ దర్పణం దన్తకాష్ఠం చ పర[illegible]కర్తనం । ఏతాని సంత్యజేన్నిత్యం బ్రహ్మచారీ జితేంద్రియః ॥ ఏతేషాం సంపరిత్యాగే వ్రతీ బ్రహ్మపదం వ్రజేత్ । ఏతేషాం పూర్వ ద్వారి హ్యేకమేవ యదా వ్రతీ ॥ ప్రాయశ్చిత్తీ భవేత్సోఽపి బ్రహ్మచారీ న సంశయః । ఏతాంశ్చ నియమాంస్త్యక్త్వా బ్రహ్మచారీ యదా వసేత్ । చాంద్రాయణవ్రతం కృత్వా శుద్ధిం ప్రాప్నోతి నిశ్చయః ॥ మహాపాతకయుక్తో వా యుక్తో వా సర్వపాతకైః । బ్రహ్మచర్యపరో యస్తు స గచ్ఛేద్బ్రహ్మణః పదం ॥ * ఇతి హేమాద్రౌ బ్రహ్మచర్యవ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తం ॥ * అథాగ్నికార్యబ్రహ్మయజ్ఞతర్పణగురుసేవాదిలోపప్రా

—* అగ్నికార్యబ్రహ్మయజ్ఞాదిలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

యశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ అగ్నికార్యం బ్రహ్మయజ్ఞం దేవర్షిపితృతర్పణం । బ్రహ్మచారీ యది త్యక్త్వా భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ గౌతమః ॥ అగ్నికార్యం బ్రహ్మయజ్ఞం దేవర్షిపితృతర్పణం । త్యక్త్వా వ్రతీ యదా భుఙ్క్తే [illegible] చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ మార్కండేయః ॥ అగ్నికార్యం బ్రహ్మయజ్ఞం దేవర్షిపితృతర్పణం । దేవపూజాం గురోః సేవాం త్యక్త్వా భుఙ్క్తే వ్రతీ యది ॥ భుక్త్వా చాంద్రాయణం కుర్యా[illegible] నవ్రతం । జాబాలిః ॥ దేవపూజాం గురోః సేవాం తథా వృద్ధాభివాదనం । అగ్నికార్యం బ్రహ్మయజ్ఞం దేవర్షిపితృతర్పణం । ఏకత్రైవ సంత్యక్త్వా బ్రహ్మచారీ యదా వసేత్ । లౌకికాగ్నిం సమాధాయ వ్యాహృతీహోమమాచరేత్ । [illegible] శోధనం ॥ సంవత్సరేతు చాంద్రం స్యా[illegible]తః [illegible] ఏవ చ ॥ * ఇతి హేమాద్రౌ బ్రహ్మచారిణామగ్నికార్యబ్రహ్మయజ్ఞదేవర్షిపితృతర్పణగురుసేవాద్యతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ వేదాధ్యయనలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ హేమాద్రౌ ॥ [illegible] జీర్ణవ్రతము

—* వేదాధ్యయనలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

పక్రమ్య పంచ శ్రావణకర్మాణి । బ్రహ్మ[illegible] వేదాభ్యాసం వినాదినం ॥ [illegible] నిత్యధర్మః ॥ వేదభూతిస[illegible] [illegible] । గౌతమః ॥ ఉపాయనద్వి[illegible]మూర్ధ్వం పంచశ్రావణకర్మాణి

—॥ విశ్వచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్, ॥—

యశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ పురా స్వాయంభువో రాజన్ లోకానాం హితకామ్యయా। విశ్వచక్రమిదం సృష్టం రాజ్ఞాం పాపాపనుత్తయే॥ స్థావరా జంగమాశ్చైవ దేవరాశిసపన్నగాః। యక్షాః పిశాచాః కూశ్మాండా విశ్వచక్రం సమాశ్రితాః। కాలమృత్యుహరం చేదం సర్వపాపప్రణాశనం॥ రాజ్ఞాం శ్రేయస్కరం పరం దివ్యం విశ్వచక్రమిదం ద్విజాః। సమాయయౌ లోకం గతవాన్ హంసారూఢశ్చతుర్ముఖః॥ మాంధాతృప్రముఖాన్ దృష్ట్వా క్షితిపాలాన్ ప్రజాపతిః। దదౌ పరమయా భక్త్యా విప్రేభ్యో దీయతామితి॥ ఇత్యుక్త్వా తాన్ తదా దత్త్వా పునర్లోకం జగామ హ। తదా ప్రభృతి తచ్చక్రం పూజ్యతే రాజభిస్సదా। దీయతే విప్రవర్యేభ్యస్సర్వశ్రేయోఽపపత్తయే॥ కూర్మపురాణే యో రాజా బ్రాహ్మణాద్దత్తం విశ్వచక్రం మహత్తరం। అభ్యర్చ్య గంధవస్త్రాద్యైర్ధర్మమార్గోపదేశతః। విప్రాయ వేదవిదుషే దత్త్వా చేత్ప్రాప్యసంగమే। తస్య పుణ్యస్య లేశం వా మయా వక్తుం న శక్యతే। కల్పకోటిసహస్రాణి కల్పకోటిశతాని చ॥ స్థిత్వా స బ్రహ్మలోకే పునర్భువముపాగతః। చక్రవర్తీ భవేత్సోఽపి ధార్మికో నైకబహుభాషితైః॥ మహాభారతే॥ ఏతాదృశం విశ్వచక్రమర్చితం రాజసత్తమైః। దత్తం విప్రోఽనుగృహ్ణీయాద్యది నిస్తారణాదిహ। న తస్య పునరావృత్తి రాతుసాద్భిన్నామకాత్। కథంచిన్నిష్కృతిర్దృష్టా మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః। అరణ్యే నిర్జనే స్థిత్వా మండలం వాయుపూరితః। తత్ర త్రిషవణస్నానం కుర్వన్ సంధ్యాదికాః క్రియాః॥ మార్తాండోదయతో రభ్య యావత్సూర్యో లయంగతః॥ తావజ్జపేచ్చ సావిత్రీం తిష్ఠన్నుత్తానపాణికః। రాత్రౌ మధ్యంగతే తత్ర మాధ్యాహ్నికమథాచరేత్॥ పునర్జపేచ్చ సావిత్రీం యావదస్తంగతో రవిః। తావద్విరమ్య నియమాదబ్భక్షో వాయుభక్షకః। అత్యశక్తః ఫలాహారః కేవలే స్థండిలే స్వపేత్। ఏవం మండలమావర్త్య తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే॥ మార్కండేయః। విశ్వచక్రం ద్విజో ధృత్వా నిర్నిమిత్తేన లోభతః॥ అరణ్యే నిర్జలే దేశే రాక్షసస్స్యాద్భయంకరః॥ న తస్య పునరావృత్తిస్సహస్రాబ్దం మహాభయాత్। ఏషా వై నిష్కృతిర్దృష్టా వసిష్ఠేన మహాత్మనా॥ చతుర్థాంశవ్యయం కృత్వా ప్రాయశ్చిత్తవిధానతః। పునస్సంస్కారవిధినా పునస్సంస్కారమాచరేత్॥ బ్రహ్మాసదేశం సావిత్రీమభ్యసేద్ద్విజపుంగవాత్। ప్రయుతేనాభిషేకే నిష్కృతిస్తస్య నాన్యథా॥ తదర్థం బ్రహ్మణః ప్రోక్తం తత్ర దేవసదస్సతైః। ద్వాస్త్రానాం జాపకానాం చ తయో

రథేన ప్రకల్పయేత్॥ విశ్వచక్రం మహద్భూతం సర్వపాపహరం పరమ్। మృత్యుదంష్ట్రాగ్రహీతానాం దాతుః శ్రేయః ప్రదం సదా॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం విప్రాః విశ్వచక్రకృతా నృణామ్। ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరీరితేతి॥ ఇతి హేమాద్రౌ విశ్వచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ కల్పలతా ప్రతిగ్రహప్రా

—॥ కల్పలతాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

యశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే॥ కల్పవల్లీ సురైః పూజ్యా హ్యుత్పన్నా క్షీరసాగరే। విష్ణుప్రియకరీ నిత్యం సర్వదా సర్వదా నృణాం॥ లక్ష్మీరూపామిమాం వల్లీం పూజయిత్వా నరాధిప పుణ్యకాలేషు సంక్రాంతౌ వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ। విప్రాయ ధ్యాత్వా విమృష్టే దద్యాత్స జనార్దనః॥ మహానారదీయే॥ లతామిమాం మద్భిభవాః సర్వే యిత్వా జనాధిప। పుణ్యక్షేత్రే పుణ్యకాలే విప్రసాత్కురుతే యది। షష్టికోటిసహస్రాణి ... తృప్యంతి పితరః సదా। విష్ణులోకం సమాసాద్య స్థిత్వాత్ర చతుర్యుగం। పునర్భువముపాగమ్య ధనవాన్ క్షితిపాలక। బ్రహ్మజ్ఞానముపాగమ్య పశ్చాన్నిర్వృతిమాప్నుయాత్॥ విష్ణురహస్యే॥ దత్తామిమాం కల్పలతాం రాజభిః పూజితాం శుభాం॥ యో గృహ్ణీయాద్ద్విజః కామాత్స భవేద్బ్రాహ్మరాక్షసః। యావత్తిష్ఠంతి జ్యోతీంషి తావత్తిష్ఠతి రాక్షసః॥ లైంగే॥ ఇమాం కల్పలతాం దివ్యాం పూజితాం రాజవల్లభైః। దత్తాం పర్వసు కాలేషు ద్విజో యః సంప్రతిగ్రహేత్॥ న తస్య పునరావృత్తిశ్చిరాద్వై బ్రహ్మరాక్షసాత్। తద్బ్రహ్మ చ సదస్యశ్చ తద్వ్యవస్థాపకా అపి॥ రాక్షసాః క్రూరకర్మాణో భవంత్యేవ తతః క్షణాత్॥ సహస్రం చ తదర్ధం చ తదర్ధం వై యథాక్రమం। కల్పలతాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం కల్పతరుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తవద్వేదితవ్యం॥ ఇతి హేమాద్రౌ కల్పలతాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ సప్తసాగరప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గారుడపురాణే॥ లవణేక్షుసురాసర్పిర్దధిక్షీరోద

—॥ సప్తసాగరప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

కార్ణవాః। జంబూద్వీపశ్చ ప్లక్షశ్చ శాల్మలీద్వీప ఏవ చ। కుశద్వీపశ్చ క్రౌంచశ్చ శాకః పుష్కల ఏవ చ। ఏతే ద్వీపాః సముద్రాణాం మధ్యే తిష్ఠంత్యనామయాః॥ మేరుశ్చ హిమవాన్ శైలః కైలాసో గంధమాదనః। మహేంద్రో మలయశ్చైవ త్రికూటాఖ్యో మహాగిరిః॥ ఏతే సప్త శైలాశ్చ లవణోదధిమధ్యగాః। జంబూద్వీపే మనుష్యా యే వసంత్యత్ర నిరామయాః। ప్లక్షద్వీపే మహాపుణ్యే తురంగాస్యా వసంత్యథ। తథైవ శాల్మలిద్వీపే కిన్నరాస్సంతి కామినః। కుశద్వీపేషు

హారాజవసంతిచ్ఛావిహారిణః। క్రౌంచద్వీపే మహాపుణ్యే తిష్ఠంతి పితర స్తథా
శాకద్వీపే మహారాజ విశ్వేదేవా వసంత్యథ। వసంతి పుష్కరద్వీపే దేవాశ్చా
గ్నిపురోగమాః। మత్స్యా అశనమిచ్ఛంతి ప్రత్యహం మునివల్లభ॥ తస్మాన్నా
స్తి ప్రభావశ్చ నిగ్రహస్సగ్రహేష్వణాం। తురంగాస్య స్తథా రాజన్ వారివా
రిణ్యకాంక్షిణః॥ కిన్నరాః పశుమాత్రేణ వాంఛంత్యన్నం సకృత్సకృత్। కుశద్వీ
పగతా రాజన్ వింశత్యాదివసాత్ః॥ క్రౌంచద్వీపే తు పితర స్సకృన్మాంసాను
భోజినః। శాకద్వీపే తు శృణు మే విశ్వేదేవా మహాబలాః। ప్రశ్రాద్ధేషు భుంజం
తి శ్రాద్ధాహే సర్వత్ర జంతవః॥ దేవాశ్చ పుష్కరద్వీపే ప్రతిపన్న శ్రాద్ధభోజినః॥
వీతైస్సముద్రైః పుణ్యాహే సద్దానం పృథివీపతిః। నిష్ఠాం మనసయా కుర్వన్
సన్నృపః పురుషోత్తమః॥ సూర్యసోమోపరాగేషు పుణ్యకాలేషు సర్వశః। పుణ్య
క్షేత్రే పుణ్యతీర్థే వా కుర్యాత్పృథివీపతిః। అభ్యర్చ్య గంధవస్త్రాద్యైస్సాగ
రాంత్సప్తసంఖ్యయా॥ పలముద్ధృత్య సహస్రాదశపూర్వం దశాపరం। వైశం
తేవా సమాసాద్య తిష్ఠత్యాచంద్రతారకం॥ మణిజో ధనలాభేన యోగకృష్ణోత్స
ప్తసాగరం। తేనసహసంయుక్తో రాజసస్స్వర్గే నైవజలే॥ యాగార్థం దక్షి
ణాం కృష్ణాం ప్రధానత్వాత్ గమాచరేత్। యజ్ఞే సర్వేయుచ్ఛక్తే కృతత్వనాస్తి త
స్య పిశాచతా। ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా ఇహలోకే పరత్ర చ॥ పూతో భవతి
రాజేంద్ర నాత్రకార్యా విచారణా॥ లైంగే। యో విప్రః పృథివీపాలాద్గృహ్ణీ
యాత్సప్తసాగరం॥ పలైకైకేన సంపీతో రాజసస్స్యాన్మహావనే। అశేషయి
త్వా తద్ద్రవ్యం యాగం కుర్యాద్ద్విజో యది॥ తస్యనాస్తి పిశాచత్వమిహలో
కేన దోషభాక్॥ నాగరఖండే యో విప్రః పుణ్యకాలేషు జ్ఞానదత్తం స్వఖా ప్ర
తః॥ సప్తసాగరదానం చ ప్రతిగృహ్య ద్విజోత్తమః॥ రాక్షసత్వం భవేత్తస్య న
పునర్జన్మరాక్షసాత్। తద్దోషపరిహారార్థం ద్వాదశాబ్దం తపశ్చరేత్। తేనో
పనయనం భూయో గాయత్రీజపమేవ చ। కుర్యాద్విప్రమప్యుపదేశం చ పున
స్సంస్కారమాగతః॥ గారుడపురాణే। విప్రో యది హ మోహాత్మా గృహ్ణీ
యాత్సప్తసాగరం। సద్యః పతితో యాతి స్వసంస్కారమహాః॥ త
ద్దోషోపశమాయాలంకుర్యాద్ద్వాదశలక్షం చతుర్భాగగవ్యమేనాది ప్రా
యశ్చిత్తం సమాచరేత్॥ తతస్సీమంతనయనం సన్నాహి త్రిదినమేవ చ। పున
స్సంస్కారమహాహే కుర్యాత్ప్రహ్లాదేశనం। బ్రాహ్మణాంకుమారస్యా
విహాలోకే పరత్రచ। బ్రహ్మస్వాదస్య సత్సార్థం ప్రాయశ్చిత్తమిహ స్మృతః। త

యోఽర్థంతు ద్వాస్థానాం జాపకానాం యథాక్రమం। ప్రాయశ్చిత్తమిదం కా
ర్యం సాగరాణాం ప్రతిగ్రహే॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి పతితస్యాన్నసంశ
యః॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్॥ ఇతి హేమాద్రౌ
సప్తసాగరప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథ చర్మధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

—॥ చర్మధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

త్తమాహ॥ వాయుపురాణే॥ పురా చర్మమయీ ధేనుర్నిర్మితా విశ్వకర్మ
ణా॥ సర్వపాపహరా పుణ్యా విష్ణులోకప్రదాయినీ॥ తాం చర్మధేనుం దత్వా హి
రాజా పుణ్యకాలేషు పర్వసు। దద్యాత్తాం విధివద్విప్రవర్యాయ ధర్మాత్మవేది
నే॥ స రాజా కాలసంయుక్తో హ్యాత్మపితృతస్సహ। యావంతి ధేనురోమాణి
తావత్కాలం వసేద్దివి। తతస్తస్మాన్మానుష్యే చక్రవర్తిత్వమాగతః॥ తతో
జ్ఞానమవాప్యైవ బ్రహ్మణా సహ మోదతే॥ శివహారే॥ కృత్వా చర్మమయీం
ధేనుం పుణ్యకాలేషు యో ద్విజః। దత్వా విప్రానుగృహ్ణాతి సూర్ధనభోగపరాయణః॥
సప్తజన్మసు చాండాలో విజన్నిజ జాయతే। కృతం చ పాపనమస్కృత్య ఋషభవేద్బ్ర
హ్మరాక్షసః॥ తస్య నిష్కృతిరప్యస్తి ద్వాబ్దా ద్వాదశకృచ్ఛ్రతః॥ తస్యోపనయనం
భూయః పునస్సంస్కారమర్హతి॥ కూర్మపురాణే॥ యో దత్వా చర్మణో
ధేనుం ద్విజో దత్తాం స్వపాత్రజః॥ పూజితాం పుణ్యకాలేషు నగో యో రాతు
స్వాన్నరః॥ తస్యైవ నిష్కృతిర్ద్విష్టా దేవ్యా ద్వాదశలక్షకః। బ్రహ్మోపదేశః
కర్తవ్యో గాయత్రీదానమేవ చ। పునస్సంస్కారమాత్రేణ పూతో భవతి చో
భయోః॥ అన్యథా పతితం పద్యాత్ర స్నాన పెత్తంక వాసనే॥ పరాశరః॥ యః ద్విజో
యోనుగృహ్ణాతి యో ధేనుం దత్తాం స్వపాత్రజైః గ్రహణాదిషు కాలేషు పుణ్యతీర్థే
షు యేషు చ। తస్య హ్యనిష్కృతిర్నాస్తి తు భారవ్యయాదృతే॥ ప్రాయ
శ్చిత్తవిధానేన శుద్ధో భవతి పాపతః॥ దేవ్యా ద్వాదశలక్షేణ జయుతే నాభిషే
కతః॥ శుద్ధిం పరామవాప్నోతి పునస్సంస్కారతస్సుధీః। బ్రహ్మోపదేశ గాయ
త్రీప్రదానవిరజాహోమాఅష్టదశితాః ॥ బ్రహ్మోపదేశయోస్తదర్థం పూ
ర్వవదృత్విజామపి॥ అపమృత్యుత్తరణపూజనమత్రాపి ప్రయోజ్యం॥ తథా
చ గారుడపురాణే॥ తులాపురుషం గోసహస్రే చ పంచలాంగలసంజ్ఞితే। విశ్వచ
క్రే చర్మధేనౌ మహాభూతఘటగ్రహే॥ హేమహస్తిరథే చైవ ఆచార్యం స్వ
త్వ్యారావిశేత్॥ తస్మాత్తస్యార్జనం మృత్యూత్తరణహోతవే॥ తదానీం వా
పరేద్యుర్వా పక్షే వా పంచమేఽపి వా। ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా పునస్సంస్కార

మర్హతి॥ వ్యవహారతః శోభాయా ఉభయోర్లోకయోరపి। అన్యథా దోషమాప్నోతి నముక్తిర్బ్రహ్మఘాతుకాత్॥ ఇతి హేమాద్రౌ చర్మధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ మహాభూతఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥

—*మహాభూతఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

మహాభూతఘటస్యాస్య ప్రాయశ్చిత్తమిదం శృణు॥ యేన పూతో భవేద్విప్రస్తదహం కథయామి తే॥ పంచభూతఘటం గృహ్ణన్ విప్రో భవతి రాక్షసః। సహస్రాబ్దం వనే ఘోరే నిర్జలే నిర్జనే ఘనే। తులాదీని చ దానాని యో రాజా కర్తుముద్యతః॥ సర్వపాపవినిర్ముక్తస్స్వర్గలోకమవాప్నుయాత్॥ పూజితం భూమిపాలైస్తం మహాభూతఘటం శుభం॥ ధృత్వా యో ముఖజో లోభాత్తస్యానాస్తీహ నిష్కృతిః। పురా వృత్రవధే రాజన్ బిడౌజా విప్రహత్యయా। పీడితశ్చ [illegible] గత్వా ధిషణం స్వపురోహితం॥ ఉవాచ వచనం సత్యం శ్రద్ధోపేతం పరమాయ వై॥ గురుస్త్వం పునః పాహి లోకానుగ్రహకామ్యయా। [illegible] జ్ఞానః క్రూరకర్మాణో రాజ్యార్థం ధనలోభతః। మాతరం పితరం [illegible] ఘ్నంతి [illegible] భ్రాతరం తథా। కిం న కుర్వంతి కామాంధాః కిం న కుర్వంతి పాపినః। కిం న కుర్వంతి భూపాలాః కిం న కుర్వంతి యోషితః। తస్మాద్దేవ ద్విజశ్రేష్ఠ [illegible] శేఖర। కర్తవ్యం పుణ్యకాలేషు మహాభూతఘటస్సకృత్॥ [illegible] మాత్రేణ ముక్తో భవతి కిల్బిషాత్॥ ధేతి వృత్రహా [illegible] పుణ్యకాలే [illegible]॥ యత్ప్రోక్తం గురుణా పూర్వం విధినా తచ్చకార హ [illegible] సద్యః కిము తైర్యైరుపపాతకైః॥ మత్స్యపురాణే. పుణ్యకాలేషు జన్మర్క్షే [illegible]॥ మహాభూతఘటం సమ్యగర్పయిత్వా ద్విజన్మనే॥ [illegible] నాస్తి [illegible] భవః॥ యో గృహ్ణాతి తం ద్విజస్తస్మాత్ [illegible]॥ లింగపురాణే॥ అర్చితం పుణ్యకాలేషు భూపాలేన మహాత్మనా। యో గృహ్ణాతి [illegible] పి అరణ్యే బ్రహ్మరాక్షసః॥ పతనమాత్రం [illegible] పరిశుద్ధ [illegible] తస్యోపనయనం భూయః పునస్సంస్కారపూర్వకం॥ నియుతే [illegible] భాగవ్యయేన వా నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి బ్రహ్మఘాతుస జాయతే॥ మత్స్యపురాణే॥ అర్చితం భూమిపాలేన పుణ్యకాలేషు పర్వసు॥ మహాభూతఘటం ప్రోగృహ్య [illegible] గతః। తస్యానాస్తి నిష్కృతి [illegible] సంఖ్యయా॥ ఉపోష్య పునః కుర్యాత్పునస్సంస్కారమేవ చ॥ [illegible] విశుద్ధిమాప్నోత్యసత్తమాం। తదర్థం బ్రహ్మణః ప్రోక్తం [illegible]॥ [illegible] స్థానాం జాప

కానాంచతతోఽర్థం ప్రకల్పయేత్ । మహాభూతఘటస్యాస్య ప్రాయశ్చిత్తమీరితం ద్విజాః॥ యః కర్తా ఋత్విగ్వదశః ద్రష్టాలస్యాపిముక్తో నసంశయః। పుంస్సంస్కారహీనేన ప్రాయశ్చిత్తే నిష్ఫలం । బ్రహ్మహత్యాయుతైర్విప్రైరపిసపునంతీహాసత్క్రియాః। అలంకృతం ప్రయత్నేన సురాభాండమివాపగాః। ప్రాయశ్చిత్తైఃకృతైర్విప్రాస్తుష్టాస్స్యుర్దేవతాః। ఋషయః పితరో దేవాస్తుష్టాస్స్యుర్నసంశయః॥ సంతుష్టేష్వేషు దేవేషు సంతుష్టస్స్యాజ్జనార్దనః। మహాపాతకజాలాని ప్రాయశ్చిత్తం వహ్నేర్యథా ॥ దురన్నం దుష్టసంసర్గం దుర్దానం దుష్ప్రతిగ్రహం ॥ ప్రాయశ్చిత్తం దహత్యాశు తూలరాశిమివానలః॥ ప్రాయశ్చిత్తవిహీనేన ద్విజేనవిదుషాపి వా। తేన కార్యం కిమస్తీహ తస్య కర్మనిరర్థకం॥ ఇతి హేమాద్రౌ మహాభూతఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథేదానీం తులాదిదానేష్వాచార్యబ్రహ్మర్త్విజామపమృత్యూత్తారణమార్జనసహస్రాంతే॥ తులా

—— తులాదిష్వాచార్యాదీనామపమృత్యూత్తారణమార్జనమ్, ——

పూర్ణశైలాంగ తథా గోసహస్రప్రతిగ్రహే॥ విశ్వచక్రే చర్మధేనౌ సప్తసాగరసంగ్రహే॥ మహాభూతఘటగ్రాహే ఆచార్యం మృత్యురావిశేత్ ॥ తదానీం వాపరేద్యుర్వాపంచాహే పక్షసంజ్ఞితే। మాసే వాథ త్రిమాసే వా వత్సరే పూర్ణతాంగతే॥ తస్మాదేతత్పరికర్తవ్యమపమృత్యుప్రశాంతయే॥ భవిష్యోత్తరే ॥ రాజ్ఞాం పాపాని యాంతి బ్రహ్మహత్యాయుతాని చ॥ సప్తజన్మార్జితానీహ మిళిత్వా తాని సర్వశః॥ పాపాన్యేతాని రాజేంద్ర పిశాచాస్సంభవంత్యథ ॥ ఖేచరీదుర్భరీ భృంగీ ఖేటకీ లంబకస్తనీ । పంచైతాశ్చ మహాభూతా ఆచార్యనిధనప్రదాః॥ రాజ్ఞశ్చైవ యజమానస్య త్వాయుర్వర్ధనకారిణః॥ తులాసహస్రగోదానే లాంగలే సప్తసాగరే ॥ విశ్వచక్రే చర్మధేనౌ మహాభూతఘటే తథా ॥ దానేష్వేతేషు కర్తారం త్యక్త్వా కాశముపాశ్రితాః । ఆచార్యం ప్రవిశంత్యేవం బ్రహ్మాణం వా నరేశ్వర॥ వాయురూపేణ సహసా హ్యుత్తభీత్యా జనాగమే॥ తత్పత్నీ వా సుతో వాపి స్వయం వా మృత్యుమాప్నుయాత్॥ తత్పరిహారమాహ॥ మార్కండేయః॥ తదానీం వాపరేద్యుర్వా హ్యపరేద్యుర్ అథాపి వా ॥ స్నాత్వా శుచిరలంకృత్యదర్భపాణిర్జితేంద్రియః॥ ఆచార్యం వరయేత్పూర్వమపమృత్యూపశాంతయే॥ ప్రాఙ్ముఖస్స్వయమాసీనో ద్వితీయోదఙ్ముఖస్తతః॥ కాంస్యపాత్రం పంచపలం తిలైరాపూర్య యత్నతః॥ తత్రోపరిలిఖేత్పద్మం కలశం తత్రనిక్షిపేత్॥ వరుణం పూజయేత్తత్ర గంధపుష్పాక్షతాదిభిః॥ ఇమం మే వరుణ

ఇతిపూజామంత్రః॥ తతాగ్నిర్వారుణైర్మంత్రైః రక్షోఘ్నై రేభిరాదరా
త్॥ఆపోహిష్ఠామయోభువఇతితృచః।హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయఃపావకాఇతిచ
తృచః॥పరంమృత్యోఅనుపరేహిపంథామిత్యంతం।అపమృత్యుమపతుధఇత్య
నువాకఃమృత్యవేస్వాహేత్యంతం॥ హిరణ్యశృంగమిత్యనువాకః॥ పవమాన
స్సువర్జనః॥ సహస్రశీర్షందేవమిత్యనువాకః॥ క్షేత్రియైత్వేతిపంచభిః॥న
మకైశ్చమకైశ్చ॥మృత్యో మాంజహియజమానంజహియజమానంరక్షమాం
రక్షగచ్ఛగచ్ఛస్వాహా॥౧॥ బ్రహ్మఘ్నగోఘ్నచారీఘ్నమృత్యోమాంజహియ
జమానంజహియజమానంర..మాం రక్షగచ్ఛగచ్ఛస్వాహా॥ ౨॥ సర్వపాప
మయసర్వభూతమయసర్వఘ్నశ్రేయోఘ్నమృత్యోమాంజహియజమానంజ
హియజమానంరక్షమాంరక్షగచ్ఛగచ్ఛస్వాహా॥ ౩॥ నిశాచరాణామధిపప్రే
తరాజమహామృత్యోమాంజహియజమానంజహియజమానంరక్షమాంరక్షగ
చ్ఛగచ్ఛస్వాహా॥ ౪॥ భూతప్రేతపిశాచ బ్రహ్మరాక్షసశాకినీడాకిన్యధిపమ
హామృత్యోమాంజహియజమానంజహి యజమానంరక్షమాంరక్షగచ్ఛగచ్ఛ
స్వాహా॥ ౫॥ భూమ్యంతరిక్షదిగ్విదిగీశమహాకాలరూపమహామృత్యోమాం జ
హియజమానంజహియజమానంరక్షమాంరక్షగచ్ఛగచ్ఛస్వాహా॥ ౬॥ సము
ద్రగిరివనయంత్రతంత్రమంత్రాధిపమహామృత్యోమాంజహియజమానంజహి
యజమానంరక్షమాంరక్షగచ్ఛగచ్ఛస్వాహా॥ ౭॥ సర్వాంతర్యామిన్సర్వసం
చారసర్వవ్యాధిమయమహామృత్యో మాంజహియజమానంజహియజమానం
రక్షమాంరక్షగచ్ఛగచ్ఛస్వాహా॥ ౮ ॥ ఇత్యథర్వణోక్తామార్జనమంత్రైఃఏతై
ర్యజమానంమార్జయేత్॥ దేవస్యత్వేతిమార్జనశేషంసమాప్య॥ యజమా
నఃపునఃస్నాత్వాధౌతవస్త్రధరశ్శుచిః। నిత్యకర్మాణినిర్వర్త్యఆచార్యంపరి
తోషయేత్।కాంస్యంక్షౌద్రసముద్భూతంసర్వదేవమయంచయత్। కాంస్యదా
నేనమహతామమపాపంవ్యపోహతు కాంస్యదానం।తిలాఃపాపహరానిత్యం
విష్ణోర్దేహసముద్భవాః। తిలదానాదసహ్యంమేపాపంనాశయకేశవ। తిల
దానం।కలశోబ్రహ్మదైవత్యఃకలశేషుసురాస్థితాః॥ కలశశ్శంకరస్సాక్షాద్దత్తశ్శాం
తింప్రయచ్ఛమే॥కలశదానం॥ దక్షిణాభిశ్చబహుభిరాచార్యంపరితోషయేత్
ఏవంప్రతిగ్రహీతాచకృత్వామృత్యుంతరేత్తతః।అఘోరామృత్యుహోమాన్విప
త్తేవామాపివాద్విజః।తతఃపరంవిశుద్ధాత్మాబ్రాహ్మణాన్భోజయేత్తతః॥ప్రా
యశ్చిత్తంతతఃకుర్యాదిహలోకేసుఖాప్తయే ॥ ఇత్యపమృత్యుతరణమా

జనవిధిః॥ ఆచార్యాదీనాంపునస్సంస్కారమాహ॥ దేవలః ॥ తులాయాం

— ॥తులాదిష్వాచార్యాదీనాంపునస్సంస్కారః॥ —

గోసహస్రేచ లాంగలే పృథ్వీమండలే । సప్తసాగరదానే చ బ్రహ్మాండే ధేనుప్రతిగ్రహే॥ మహాభూతఘటే చైవ ఆచార్యోయోఽథ వేద్విజః॥ ససద్యః పతితో భూయాత్పునస్సంస్కారమర్హతి । తస్యోపనయనం భూయో నకర్మార్హో ఽభవేదిహ॥ మత్స్యపురాణే॥ తేషు తేషు ద్విజో [illegible] ఆచార్యత్వం వ్రజేత్॥ సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి తస్యనశ్యంత్యధోగతేః ॥ యేచాన్యే ప్రతిగ్రహాస్తేషు దానేష్వేతేషు సత్క్రియా । భస్మీభవతి రాజేంద్ర దానమన్త్రోక్తి [illegible] యథా। తస్యోపనయనం భూయః స్వాధ్యాయః సావిత్రీదానమేవ చ । బ్రహ్మోపదేశః కర్తవ్యో బ్రహ్మకర్మఫలాప్తయే॥ సౌపర్ణే॥ ఏతేషు తేషు దానేషు హ్యాచార్యత్వం సకృద్ద్విజః॥ కరోతి ధనలోభాచ్చ తస్య సంధ్యాదికాః క్రియాః ॥ నఫలంతి ప్రవస్య భస్మని న్యస్త హవ్యవత్ ॥ అధికారో జపేనాస్తి నిత్యకర్మసు మోహతః । సావిత్రీపతితం విద్యాత్ప్రాలపేత్తం కదాచన॥ బ్రహ్మాండే ॥ ఆచార్యో యో భవంత్యేషు దానేషు ద్విజవల్లభాః। తేషాం సంధ్యాదికర్మాణి గాయత్రీజప ఏవ చ॥ నఫలంతి ద్విజాస్తే తు కర్మార్హా న భవంత్యథ । పునస్సంస్కారమాత్రేణ శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమామ్॥ భవిష్యోత్తరే॥ తులాదిష్వేషు దానేషు ప్రతిగృహ్యా ద్విజో యది। తస్య సంధ్యాదికర్మాణి న ఫలంతి ద్విజన్మనః। పైతృకాదిషు రాజేంద్ర నాధికారీ భవేదిహ ॥ అతస్తద్దోషశాంత్యర్థం పునస్సంస్కారమర్హతి॥ కౌర్మే॥ మహత్స్వేతేషు దానేషు యదా యస్య ప్రతిగ్రహః ॥ తదా ప్రభృత్యసౌ విప్రః పతితస్స్యాన్నసంశయః ॥ సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి పితృకార్యాణి యాని చ॥ తాని సర్వాణి విప్రమేఽనఫలంతి ద్విజన్మనః॥ పతితం తం నయో భ్రాతా నస్పృశేత్తం కదాచన। తస్మాద్దోషనివృత్త్యర్థం పునస్సంస్కారమాచరేత్॥ నవలక్ష గాయత్రీజపాదిమతిప్రేక్ష్యైకేన ప్రాజాపత్యేన పరిశుద్ధో భూత్వా పశ్చాత్సంస్కారం కుర్యాత్॥ తదాహ దేవలః॥ ప్రాజాపత్యేన పూతాత్మా నవలక్షజపాదినా॥ పునస్సంస్కారమాత్రేణ శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః॥ అథ కాలో భవేత్ప్రశ్చాత్తైత్తృకాదిషు కర్మసు॥ తత్ప్రకారమాహ ॥ నృసింహపురాణే॥ పటగర్భం సమావృత్య తత్ర తం వినివేశయేత్ ॥ నూతనేనైవ వస్త్రేణ కుర్యాద్గర్భం కుసూలవత్ । తస్యాధస్తండులాన్ స్థాప్య తత్ర పద్మం లిఖేత్తతః । తస్యోపరి న్యసేద్విప్రః కిం కారం పాపముక్తయే॥ పిధాయ తేన వస్త్రేణ తత్ర బ్ర

పశ్మిణమర్చయేత్॥ గంధపుష్పాక్షతైర్ధూపదీపనైవేద్యవందనైః। పటంభిం
ద్యాత్తతః పశ్చాత్ హిరణ్యగర్భ ఇత్యృచా॥ బ్రహ్మపురాణే॥ పంచమే దివసే ష
ష్ఠే మాసే వాన్యదినేపి వా। అభ్యుదయం పత్నీ స్నాత్వా ప్రాతః కాలే యథావిధి॥
పుణ్యాహవాచనం కుర్యాన్నాంద్యశ్రాద్ధం తతః పరం। పూతేన సారా
జ్యద్రవ్యాలోభపరిజ్ఞాః॥ స్వగృహే వా శుచిస్థానే పాషండజనవర్జితే॥ ఆ
చార్యం వరయేత్ప్రాజ్ఞం మాంగల్యం సకుటుంబినం। స్థవిరం కర్మకుశలం ద్రవ్య
లోభపరిజ్ఞితం॥ బ్రహ్మాదిస్థానమారభ్య బ్రహ్మపూజా॥ పూజాంతే పూర్వమంత్రైః తే
నగర్భాంతర్భింద్యాత్ తత్రోదరాంతరితం వ్యం। దివసే రాత్రౌ స్వానికేం జపేదాచా
ర్య ఏవ సః। అంగాదంగాదితి ద్వాభ్యామభిమంత్రిణం। మూర్ధన్యవఘ్రాణం॥
దక్షిణే కర్ణే జపః। గర్భనిర్భేదమంత్రౌ। పదధాస్య యశోధాస్య ఇతి॥ మం
త్రేణ పటం వర్జయేత్। ఇతి సీమాంత్యా వా పృథివీతి మంత్రేణ గర్భోపవేశః॥
తతః పూజాం కర్తవ్యా పూర్వవత్। ఉత్థితోసి గర్భాత్పుత్రో భవసి। గర్భా
త్పాత్రాద్భవసి। నరకాదుత్తారో భవసీతి మంత్రైః కర్తారం విమోచయేత్॥ స్నా
తకం స్వస్థితం కారయిత్వా। తత్రావలోకనం కారయిత్వా। క్షేత్రమై
త్వతి పంచభిస్సత్కృత్వా స్నాపయిత్వా। ఆచార్యస్స్వసకోపవేశ్య। లౌకికా
గ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య అలంకృత్య స్థిరస్థాపనం ఆజ్యభాగాంతం కృ
త్వా ప్రతిత్రయోదశహోమాన్ కుర్యాత్। అథ కర్తా స్వర్గస్థితస్మిన్నేవాగ్నౌ
పూర్వవత్పరిస్తరణాది పిష్టాజ్యసంమిశ్రైస్తిలైర్వ్రీహిజాహోమం కుర్యాత్ త
త ఆచార్యః కర్తారం పాదజాంకృత్వా బ్రహ్మోపదేశముపనయనవత్ కుర్యా
త్॥ తతో యజ్ఞోపవీతధారణం కృత్వా ఆచార్యో గాయత్రీముపదిశేదుపనయ
నవత్। తతస్త్వౌపాసనాగ్నేః పునస్స్థాపనమ్। ఔపాసనానంతరం పక్వాగ
వ్యప్రాశనం పత్నీపుత్రేషు యోజ్యం॥ బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్పశ్చాద్యథావిభవ
పూర్వకం॥ పశ్చాద్భవతి పూతాత్మా ఇహలోకే పరత్ర చ। నిత్యకర్మసు కామ్యేషు
పితృకార్యేషు సర్వదా నాస్తి కార్యేల్లోకసాదృగ్యాదాలస్యాద్వా శతాదపి। వి
సృజన్యః పునః కర్మ వర్జయేద్యది మోహతః॥ దుఃఖీభవతి పాపాత్మా ఇహ
లోకే పరత్ర చ। రాక్షసత్వం భవేత్తస్య జలపానవివర్జితం॥ పునస్సంస్కా
రకృత్పశ్చాద్భద్రో భవతి శోభనః॥ వేదశాస్త్రపురాణాని ప్రమాణం బ్ర
హ్మణోదితం। కలౌ యుగవిశేషేణ ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం। ప్రాయశ్చిత్తేన
పూతాత్మా తదేల్లో ద్వయమంముదా। ఆదాగ్న్యంత్రిః పరిక్రమ్య ప్రణిపత్య క్షమా

షయేత్॥ దద్యాద్ద్రవ్యాణి సర్వాణి ఆచార్యాయ సుధీమతే॥ ఇతి హేమాద్రౌ తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణామాచార్యాదీనాం పునస్సంస్కారవిధిః॥ అథ పశుపురోడాశభక్షణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే॥ యజ్ఞేషు సాధువృత్తేషు

—॥ పశుపురోడాశభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

ధర్మార్జితధనేషు చ తత్రైవ భక్షయేత్స్మిథ్యం పశు వృత్త్యర్థమాదరాత్॥ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్ప్రాజ్ఞః పశుం యద్యభిహారయేత్॥ తస్యైవ నిష్కృతిర్జాప వేదపారాయణం స్మృతం॥ ఏతన్మధ్యకృత్యవిషయమ్॥ అన్యత్ర ద్విగుణం॥ అశ్రోత్రియే త్రిగుణమ్। శూద్రద్రవ్యగ్రహణయజ్ఞేషు పశుభక్షణే పంచగుణమ్॥ పునస్సంస్కారశ్చ। తదేవాహ॥ కూర్మపురాణే॥ స్వబన్ధుకృతయజ్ఞేషు ప్రాప్తం యత్పశుభక్షణమ్। పారాయణం విశుద్ధం స్యాదన్యత్ర ద్విగుణం భవేత్। అశ్రోత్రియే తు త్రిగుణం। శూద్రే పంచగుణం భవేత్॥ పునస్సంస్కారకృత్వా తచ్ఛుద్ధో భవతి సర్వదా॥ తత్ప్రతిగ్రహే దోషమాహ॥ లైంగే॥ పశుం భక్షితో యస్తు ద్విజస్యాకృతనిష్కృతేః॥ ప్రతిగృహ్య సువర్ణం వా జ్ఞాత్వాన్నం సంపరిగ్రహేత్॥ అజ్ఞాత్వా కృచ్ఛ్రమాత్రేణ జ్ఞానే నైవ వ్యయం స్మృతమ్॥ అన్నభుక్కృచ్ఛ్రవ్యయేన శుద్ధిః ప్రోక్తా పూర్వజైః॥ అల్పసువర్ణప్రతిగ్రహే ప్రాజాపత్యం॥ సువర్ణమాత్రప్రతిగ్రహే ద్విగుణమ్॥ అన్నభక్షణే పఞ్చగవ్యాచ్ఛుద్ధిః॥ ఇతి హేమాద్రౌ యజ్ఞేషు పశుపురోడాశభోక్తృతత్ప్రతిగృహీతౄప్రాయశ్చిత్తం॥ అథాయాజ్యయాజనప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాం

—+ అయాజ్యయాజనప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్-+—

దే॥ యాజయేద్యజనే యోగ్యాన్ విప్రో వృత్త్యర్థమాదరాత్॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి నరకాగ్నౌ భవేదపి॥ అయాజనే అపహారః॥ కూర్మపురాణే॥ దేవాలకశ్చ గణకో వ్రాత్యో దుశ్శీలవాన్ జనః। శూద్రాపతిః కర్మహీనో ముక్త కుత్సితవృత్తిమాన్॥ మహాపాతకినస్సంగీ క్షయరోగీ భగందరీ। దుశ్చర్మా శూద్రసేవీ చ భిషక్శూద్రాన్నభక్షకః। తులాదిసంగ్రహీ మర్త్యో మర్యాదాఘాతకస్సదా॥ గ్రామదాహీ గ్రామణీశ్చ తథా దుస్సంగవాన్ జనః॥ దేవలః॥ జీవనార్థం గ్రామదేవార్చకః॥ గణకః॥ గ్రామరాష్ట్రేషు ధనధాన్యాదికం నిత్యం లిఖయన్యో వర్తతే స గణకః। వ్రాత్యో గాయత్రీజపనాశకః॥ తదేవాహ మనుః॥ నగ్నో వేదపరిత్యాగీ వ్రాత్యో గాయత్రినాశక ఇతి॥ సంధ్యానిత్యకర్మాణి త్యక్త్వా సర్వదా వర్తయన్॥ శూద్రాపతిః స్పష్టః। కర్మహీనః॥ ఐహికాముష్మికకర్మ

పరిత్యజ్య వ్యవహారాదికమనుకర్తుయుక్తః కర్మహీనః॥కుత్సితవృత్తిః। పరపాక
న్నపచనాదికృత్॥ మహాపాతకిత్వం దోషైశ్చస్పృష్టః। క్షయరోగభగందరినశ్చ
ర్మాణాస్పృష్టాః ॥కర్మస్వనర్హత్వాత్॥సదాశూద్రసంసర్గీ శూద్రసేవీ॥ భిష
గ్రసవిక్రయికః॥ శూద్రాన్నభోజీ॥శూద్రకృతేషు [illegible] తేషు [illegible] భోజీ॥ తులాదీ
నిగృహీత్వాత్ [illegible] ప్రసన్నం [illegible] పర [illegible] సంగ్రహీ॥
[illegible] కః॥ పితరం [illegible] [illegible] హణకా
రీ। [illegible] గ్రామణీశ్చస్పృష్టః॥ [illegible] దుర్జనైరావృతాయిభి
స్స [illegible] । ఏతేషాం [illegible] యాజనే [illegible] యశ్చిత్తమా
హ॥ [illegible] పురాణే:అ[illegible] [illegible] తే [illegible]। ప్రా
యశ్చిత్తవిహీనశ్చ [illegible] వేత్ ॥ [illegible] సాస్త్రా
సారిణో [illegible] దృష్ట్యానిందకను [illegible] గేణ [illegible]
తజ్ఞ [illegible] ప్రా [illegible]॥
తదాహమను [illegible] ॥ అ [illegible] భిషజాం [illegible] తాయినామ్।
[illegible] శివపురాణే॥ మహాపా
[illegible] । యజ్ఞేషు [illegible] తే పా [illegible]
కీ [illegible]॥ తేషాం [illegible] అ [illegible] మధ్య [illegible]
[illegible] తమ్। కేశా
[illegible] పశ్చా [illegible]
ద్రో [illegible] ఏ [illegible] పోకా [illegible] అనహాణా
[illegible] దికం చ రేత్ । తస్మాత్ [illegible] యశ్చి
త్తాదధో [illegible] రేత్।ప్రాయశ్చి
[illegible] సువర్ణస్య తదరేపా
[illegible] చరేత్। అ [illegible] ప్రా [illegible] రేత్ । ఏ
[illegible] దోభవ [illegible] ॥ ఇతిహేమా
[illegible] హొచప్రాయ
శ్చిత్తం॥ అ [illegible] స్నానాదిరూ

—॥ తులాదిషొడశమహాదానేష్వాచార్యాదీనాం నదీస్నానాదివిధిః ॥—

ప్రా [illegible] త్త [illegible] [illegible] హ [illegible] చ [illegible] నారా [illegible]
[illegible] పంచం [illegible] తతో [illegible] వారాణసీపురమ్॥ ప్రయాగం [illegible]

సక్షేత్రంగంగాసాగరసంగమః ॥ జగన్నాథశ్చసింహాద్రిః ద్రాక్షారామేశ్వరం
మహత్॥ మార్కండేయం శోభనాద్రి జగన్నాథాదియుహాద్యతః ॥ తతః పరంధ
ర్మపురీనృసింహో యత్ర తిష్ఠతి। తతస్సప్తనదీసంగః శ్రీశైలః పుణ్యసంస్థితః।
అహోబిలం మహాక్షేత్రం వైద్యనాథమతః పరం। వేంకటాద్రిః కాళహస్తికా
క్షీ క్షేత్రమతః పరం। అరుణాచలం మహాక్షేత్రం సుహస్త్రాంచిద బరిమ్। కమ
లాలయం మహాక్షేత్రం వృద్ధాచలమతః పరం। మధ్యార్జునం మహాక్షేత్రం కు
మ్భకోణం మహత్తరం। తత్రైన జంబునాథః శ్రీరంగః మహదున్నతమ్। తతస్తు
మధురాదేశే సున్దరేశో మహానభూత్। తతః పరం మహాక్షేత్రం మధురాగ్నేయ
భాగతః॥ రామేశ్వరం మహాక్షేత్రం జనార్దనమతః పరం। అనంతశయనం గోక
ర్ణం సుబ్రహ్మణ్యం మహత్తరం॥ పఞ్చక్షేత్రమిదం ప్రోక్తం పుణ్యక్షేత్రం యథా
క్రమం॥ ఏతాని పుణ్యక్షేత్రాణి స్వర్గభూమాని॥ అథ పుణ్యనద్యః॥ గంగా స స్వ
తీ చైవ యమునా ఫల్గునీ తథా। గండకీ శోణభద్రా చ నర్మదా గోమతీ తథా॥ మ
లాపహారిణీ భీమా గోదా కృష్ణా వేణీ తథైవ చ॥ తుంగభద్రా తథా ఖ్యాతా నదీ చ భవనా
శినీ। పినాకినీ చ కావేరీ తామ్రపర్ణీ మహానదీ ॥ పయోష్ణీ వంజులా చైవ తథా
వేగవతీ నదీ॥ ఏతాః పుణ్యతమా నద్యః స్నానాత్ పాతకనాశనాః । ఏతా మహా
నద్యః। అయోధ్యా మథురా మాయా కాశీ కాంచీ అవంతికా। పురీ ద్వారవతీ చై
వ సప్తైతా ముక్తిదాయకాః। క్షేత్రేష్వేతేషు రాజేంద్ర నదీష్వేతాసు పూర్వ
జః॥ ప్రతిగృహ్యాపులిందని ష్ఠః పాపపరాయణాత్। ... యుక్తే తేన పూతా
త్మా పుస్నానం పూర్వం గంగా ... మాసల స్నానైః షష్ఠస్నానాద్విశుద్ధిమా
ప్నుయాత్॥ రేవాయాం తు తథా స్నాత్వా శుద్ధిమాప్నోతి దైహికీం ।
విశేషేణైవ సరస్వత్యాం ప్రత్యహం విధిపూర్వకం। స్నానైస్త్రిషవణం స శు
ద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః॥ ఫల్గున్యాం పాతి రారభ్య పక్షార్ధం స్నానమాచ
రేత్॥ తత్రాపి త్రిషవణమిత్యేకే ॥ పూర్వం శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యేష్వేతేషు
సంగహాత్॥ ప్రాతరారభ్య గండక్యాం మాసాయుం స్నానమాచరేత్ ॥ విశ
ద్వయేన పూతాత్మా హన్యభయో ... కయోరపి । తథైవ శోణభద్రాయాం
పూర్వజశ్శుద్ధిమాప్నుయాత్॥ గౌతమ్యాం నియమాత్ స్నాత్వా నిత్యకర్మప
రాయణః। వింశత్యా మాసలస్నానైః బద్ధపాత్రేణ శుధ్యతి॥ స్నానైర్మలా
పహారిణ్యాం త్రింశత్యా తు దినైర్ద్విజః ॥ అబ్దమాత్రే ... పి శుద్ధిమాప్నోతి
పార్థివీం॥ భీమరథ్యాం మహానద్యామధరాత్రే జితేంద్రియః ॥ జానుదఘ్నజ

తస్థిత్వా జపేన్మంత్రం త్రియంబకమ్॥ సహస్రం పూర్ణతాం యాతి యావత్తావ
ద్విరపాయ్యేత్॥ ఏవం మాసత్రయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పార్థివః। కృష్ణవేణ్యాం
మహానద్యాం మేకాదశ్యామినోదయే॥ స్నాత్వా నిత్యం సమాప్యాథ చాఘదఘ్నే జ
లే వసన్। నమో నారాయణాయేతి జపేద్ద్విగుణపూర్వకం। ... ధ్యాత్వా హృత్కం
తతః కృష్ణవల్లభం ... జ్ఞం చతుర్భుజం। కృత్వా ... తతః పునర్జలం త్యక్త్వా స్నానం కా
లే రమ్యే చ ... ఘ్నం తతః ... । తత్త్రివర్షా వ
ర్త్య కృత్వా శుక్లే కృష్ణే తత్ర చ। వర్షమాత్రేణ పూతాత్మా త్రైలోక్యే వయం దా
త। ధేవతాం గంగాయాం ... ప్రస్నానాత్॥ జపేదాపద బిల్వక్షేత్రే కుం
డే నారాహసంజ్ఞితే॥ త్రైవభవనాం ... జానుదఘ్నజలే వసన్॥ జపేన్
సింహగాయత్రీం మాసమేకం నిరంతరం। తత్శుద్ధిమవాప్నోతి నప్రతిగ్రహదోష
భాక్॥ పింగళేన్నదీ ... తులాదికాన్। జపేత్పంచాక్షరం మంత్రం శై
వం పాపహరం పరం। స్నాత్వా ప్రాతశ్శుచిర్భూత్వా త్రిసహస్రం దినే దినే॥ మా
సత్రయేణ శుద్ధస్స్యాత్తులాదీనాం ప్రతిగ్రహాత్। అఖండాయాం తుంగభద్రాయాం
ప్రాతస్స్నాత్వా యథావిధి॥ ... సహస్రాణి ... ఘ్నజలే వసన్॥ జ
పేత్పాపక్షయం ... క్తమష్టోత్తరశతం క్రమాత్॥ ... తదా
మాసం పరిత్యజేత్। ఏవం ... దినం శుద్ధస్స్యాత్ ... మాత్రతః॥ తామ్ర
పర్ణీనదీతీరే ... బకం జపేన్నిత్యం సంఖ్యాం మన
సా తులాదికం ధారయన్। దినానాం ... పూర్ణే తస్మిన్ ... నాధిప। ... భ
వతి ప్రస్నానాం ప్రతిగ్రహాత్। గోదావర్యాం ... తథైవ చ। తు
లాదికానాం దానానాం గ్రహీతా ధనలోభతః। స్నాత్వా మధ్యాహ్నవేళా
యాం గత్వా రామేశ్వరాలయమ్॥ ... సనాన్ ... పంచాయాద్విర జా
... తః॥ అథవా ... వేన్నిత్యం మాసమేకం నిరంతరం॥ దు
ర్గాహ్యగ్రహఫలాపహరో వ్రతో రేకం సమాచరేత్॥ ఏవం మాసత్రయం కుర్యా
త్స్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే॥ ఏతన్నదీస్నానమాత్రం తం యాగాది ... కృత్వా
ణాం। పూర్వోక్తనిమిత్తైః పూతస్య నదీస్నానాదికమప్రయోజనం॥ శరీర
శుద్ధిః ... తదా ... తులాదిసంప్రగ్రహీతౄణాం పూర్వశుద్ధిమపేక్షతాం॥
పునస్సంస్కారిలాభానాం నదీస్నానముదీరితం। ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధానాం
పూర్వశుద్ధిమతాం సతాం। పునస్సంస్కారపూతానాం నదీస్నానం నిరర్థకం
నదీస్నానానిత్యర్థః॥ ఇతి హేమాద్రౌ తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణాం నదీస్నానాది

రూపప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ తులా[illegible]ప్రతిగ్రహీతౄణాం ప్రాయశ్చిత్తపద్ధతిః హేమా[illegible]॥ [illegible] లాయా[illegible] గోసహస్రే చ లాంగలే విశ్వ[illegible]లే॥ సాగ

—॥ తులాదిప్ర[illegible]గ్రహీతౄణాం ప్రాయశ్చిత్త[illegible]॥—

రే చ [illegible] బెం[illegible] కాం[illegible]క్రే[illegible]టిహోమే జ[illegible] ఆచా[illegible]చ[illegible]త్తే[illegible]గోవః[illegible]రోక్త్య[illegible] సు[illegible] హ[illegible] సె చ లాంగలే [illegible] బెగ్దా సాచచ ష[illegible] కో[illegible]టిహోమే [illegible] కా[illegible] లె॥ కా[illegible]స పర్యం తే[illegible]క్ త ధా[illegible]వ [illegible] కృచ్ఛ్రాణి [illegible] బ్రాహ్మణాన్ [illegible] జో[illegible]త్తమాః॥ [illegible]మేవాను[illegible] హస్రప్రశాంతిక్॥ ప్రాయశ్చిత్తం[illegible] మిహా[illegible]రే పర[illegible]చ॥ కో[illegible] అర్ధ [illegible]కృచ్ఛ్రాణి [illegible] కా[illegible] కె లవణ[illegible]పర్వ తే॥ కా[illegible] స పర్వతే[illegible]టిహోమే [illegible] లాహ్వ[illegible]యే॥ గోసహస్రే [illegible] యా[illegible] చ లాంగలే విశ్వ[illegible]లే॥ [illegible] ధేనౌ [illegible] మహా[illegible]తథా ఆ[illegible] వం [illegible] ది[illegible] త్తం [illegible] మె ఆచార్యో [illegible] ప్రతి రుచ్యతే॥ [illegible] కృచ్ఛ్రా[illegible] [illegible]గ్రహీతౄణాం తులా గోసహ[illegible] హో[illegible] బ్రహ్మ[illegible] బు[illegible] త [illegible] హ[illegible] ఆత్మ[illegible] గోసహస్రప్రతిగ్రహే ఆ[illegible] ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తం దె హాతు[illegible]దానే[illegible]వా[illegible]యే[illegible] తులాగోలాం గలా[illegible]చా[illegible] నా[illegible] ప్రాయశ్చిత్త విశోధనమితి॥ ఏతద్వ్య [illegible] హోమే[illegible]నే[illegible]త్త[illegible]క్తం॥ హిర[illegible]గర్భ సం [illegible] ప్రాయ[illegible]నే [illegible]కోటిహోమే [illegible] లె॥ కా[illegible] సపర్వ తే [illegible]తే[illegible] లగర్భే చ [illegible]జేంద్ర[illegible]త్త[illegible]స్వ తేషు[illegible]ద్విజః॥ తస్మై [illegible] ఏకధా [illegible] పూజ[illegible] వా[illegible]ణాం[illegible]లాగినాం [illegible]నాం యే[illegible] ఆ[illegible] ఋత్విజో [illegible] తేషా మేవ[illegible]తిః॥ త త్ప[illegible]॥ జె[illegible] సింహాపరేద్యుర్వ్యాప[illegible]మేవాధస త్తమ॥ య స్మిన్ [illegible] పూ[illegible] ॥ గంధాక్షతాన్ పంచగవ్యం [illegible] బ్రాహ్మణాన్ [illegible]దనం[illegible]టం॥ గత్వా[illegible] గ్ర[illegible] ధుఖీ[illegible] తైర[illegible]జ్ఞా మవాప్య శుప్రణి పత్య యథాక్రమం। ద్రవ్యలాభితయా విప్రా మయా కారి ప్రతిగ్రహః। యాగా

దిశ [illegible] శక్తిః [illegible] తవ్య [illegible] ద్విజోత్తమాః॥ ఇతి [illegible] సార్ధయిత్వా తిమాప [illegible] త్॥ [illegible] మరణ [illegible] పకత్వ [illegible] శాస్త్ర పరి [illegible] యిత్వా [illegible] ఉపవిశ్య [illegible] నం [illegible] దిత్యం [illegible] రయో [illegible] పాపమేతత్ప్ర తిగ్రహాత్॥ తదో [illegible] నావిన [illegible] ప్రకీర్తయే త్॥ ప్రాయశ్చిత్త [illegible] ధిద్ధం [illegible] తద [illegible] త్వా [illegible] పరిక్రమ్య [illegible] జ్ఞానవో [illegible] జ్ఞా [illegible] త్వా [illegible] ణం [illegible] తత్ప్రాయశ్చిత్తం [illegible] శోధత్వా [illegible] బోధ [illegible] తత్సర్వ [illegible] వాదాత్స [illegible] శోధనం ప్రాయశ్చిత్త [illegible] ॥ [illegible] పంచగ [illegible] తన్మతే [illegible] గోదానం [illegible] పరిపుష్ట [illegible] వైష్ణవా [illegible] మనంతరం [illegible] కార్యం [illegible] గోదానం [illegible] దానమనుక్రమాత్ ॥ భూరిదానం [illegible] త్వా

బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్సుధీః॥ ఏవంశుద్ధిమవాప్నోతి సముక్తోదోషాత్ప్రతి
గ్రహాత్ అన్యథాదోషమాప్నోతి దుఃఖీ భవేజ్జన్మజన్మని॥ ఇతి...లవచనాని
అథప్రాయశ్చిత్తప్రకారః॥ అహోబిలాదితీర్థస్నానం॥ తతఃపరిషన్నైకన్యాం
అష్టావింశంతిశ్చతుర్వింశతిరష్టాదశ ద్వాదశవా విప్రాన్ విద్వాంసః పరిషద్భేని
యోక్తవ్యాః॥ తతఃపరిషదాగమనకాలే॥ తతఃపరిషద్దర్శనం సంకల్ప్యతత్ర ఏక
వస్త్రం కంఠే బద్ధ్వా దర్భపాణిర్ముకుళితహస్తస్సన్ సపరిషదితిమంత్రముచ్చా
ర్య॥ పరిషదం ప్రదక్షిణీకృత్య దండవత్ప్రణమ్య నమస్కృత్య పరిషదగ్రే నిధా
య ముకుళితపాణిస్సన్ । అశేషే హే పరిషత్ మదీయాం విజ్ఞాపనామవధా
ర్యమయా సమర్పితాని సువర్ణాని మయా స్వీకృతాని దక్షిణాం గృహీత్వా క్ష్వి
కా త్వేన స్వీకృత్య కాశ్యపగోత్రస్యాముకనక్షత్రే అముక రాశౌ జాతం అముకశా
ఖాధ్యాయినం అముకశర్మాణం మామనుగృహ్ణీత్యుక్త్వా పునః ప్రణమ్య తా ము
కుళితకరస్సన్ అశేషే హే పరిషత్ పూర్వస్మిన్ పూర్వతమేద్యాగ్రహ స్మిన్
స్మిన్జన్మని వా అముకనక్షత్రే అముకదేవతాప్రీత్యర్థం అముకేన అముక
గోత్రేణాఽముకనక్షత్రే అముక రాశౌ జాతేన అముకశాఖాధ్యాయినా అముక
నామధేయేన ధర్మవతానా రాజ్ఞా ప్రేషితైశ్చైవ వాక్యైః తేషు తులాదిమహా
దానేషు కాశ్యపగోత్రస్యాముకనక్షత్రే అముక రాశౌ జాతస్య అముకశాఖా
ధ్యాయినః అముకనామధేయస్య మమ ... ప్రతిగ్రహః ప్రాప్తః॥ తస్మాత్ప్ర
హ్మాగతస్త్వప... ద్యాం... ...దిదానేషు ... ప్రతిగ్రహోత్థాన్యసంధ్యా
దినిత్యకర్మభ్రంశజన్యపాతకపరిహారార్థం ... ... సంధ్యాదినిత
కర్మానుష్ఠానాధికారసిద్ధ్యర్థం ... ... మనుష్ఠాతుం అహంయుష్మదను
జ్ఞయా ప్రతిగ్రహాబ్ధ ... ... తుఫలాధాగనవాత్రదర్శనవాధమ... శా
స్త్రోక్తవిధినా ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యఇతిసంకల్ప్య॥ పునఃప్రణమ్యోత్థాయ
తదగ్రేముకుళితకరస్సన్ తిష్ఠేత్॥ ... సంకల్పసై ... ౹ అశేషాపిపరి
ష... చార్య స్వపంచత్రీ ... దుష్టాని సాజ్ఞ పరిషద్దక్షిణాసమదక్షిణ యా
తోషయిత్వా హేవిద్వాం సోయూయం సమ్యగ్విచార్యకాశ్యపగోత్రేణ అ
ముకనక్షత్రేఅముకరాశౌజాతేన అముకశాఖాధ్యాయినా అముకనామధే
యేనాస్మద్విజ్ఞాపితస్య తులాదిషోడశమహాదానమధ్యేఽస్య దానస్య
సప్రతిగ్రహాత్ప్రాప్తం ... ప్రతిగ్రహోదితస్యాపనయాయ ప్రభృత్యేత
దుణపర్యన్తంసంధ్యాదినిత్యకర్మాణిభ్రంశితాని తత్పాపాపనోదనం ప్రా

యశ్చిత్తం ధర్మశాస్త్రేషు నిశ్చిత్య శక్త్యప్రత్యామ్నాయరూపేణోపదిశేత్యే
కమనువాదకం తత్పాపినోగ్న్యాదిపూర్వకం ప్రేషయన్తి వ్రతపరిషత్ప్రేషయేద్విధా
యకాన్ ॥ అథవిధాయకవాక్యమ్ ॥ సర్వే స్నాతవనః ఏకంవిపశ్చితం
గ్రహణధారణోచ్చారణాదిక్షమం స్వదక్షిణా తన్యదక్షిణయాసమ్భావ్య ॥
భో అనువాద ఇతిఆగచ్ఛ ఇమాం దక్షిణాం స్వీకృత్యఅముకనదీతీరే అము
కగోత్రస్యఅముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతస్య అముకశాఖాధ్యాయినోఽ
ముకనామధేయస్య ఎతస్యపూర్వోక్తస్మిన్ కస్మిన్నపి నెతులాది షోడశ
మహాదానేషు మధ్యే యద్దానప్రతిగ్రహోత్పాపముత్పన్నం తత్ప్రతిగ్రహోత్తర
స్యోపవనయన ప్రభృతి తత్క్షణపర్యన్తం సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి భ్రంశితాని
తత్పాపనోదనం ప్రాయశ్చిత్తం ధర్మశాస్త్రేషు విచార్య పరిషదా
నిర్ణీతం శక్త్యప్రత్యామ్నాయ రూపేణాస్యోపదిశేత్యేకంవిప్రం ప్రేష
యేయుః ॥ అనువాదవాక్యం ॥ సతుసకలంస్నాత్వా దర్భపాణిస్సన్
హేకాశ్యపగోత్ర అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతఅముకశాఖాధ్యా
యిన్నముకనామధేయ త్వయా పరిషత్సన్నిధౌ విజ్ఞాపితస్య పాపస్యాపనో
దనమస్మాభిర్నిర్ణీత సర్వప్రాయశ్చిత్తం ప్రాచ్యోదీచ్యాంగసహితం పూర్వో
త్తరకాలహోమానుగతం వైష్ణవనాన్దీ శ్రాద్ధసహితమేకమఖండం శక్త్యప్ర
త్యామ్నాయరూపేణ తస్యోపదిశేతి పరిధాయకముఖేనాశేషాపరిషన్మాం
ప్రేషితవతి ॥ అహామ ప్యపరిశామ స వధానస్సమాకర్ణయ । కాశ్యప
గోత్రఅముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతఅముకశాఖాధ్యాయిన్నముకనామధే
యఅముకనదీతీరే అముకదేశే ఆసన్నిధౌ అముకపుణ్యాదవసేఅముకగోత్రేణ
అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతే అముకనామధేయేనస్వధర్మవర్జనా
రాజ్ఞాకృతేషు తులాది షోడశమహాదానేషు మధ్యేయస్యదానస్యప్రతిగ్రహా
ద్యత్పాపముత్పన్నం ఇతఃపూర్వం త్వయాచరితనిత్యకర్మణాం ఫలమప్యధ్వస్తం
ఇతఃపరం నిత్యకర్మానుష్ఠానాధికారసిద్ధ్యర్థం పీతత్పాపనోదనం ప్రా
జాపత్యకృచ్ఛ్రత్రయం ప్రకృతికృత్యాపి పెభ్యఃప్రతిగ్రహశ్చేత్ పడబ్ద
ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం విశోధనం భవతి క్షత్రియేభ్యోద్విగుణంవిశోధనం
వణిగ్భ్యస్త్రిగుణం శూద్రేభ్యశ్చతుర్గుణం సజాతిభ్యశ్చేత్ వద్గుణితషడ
బ్దప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం విశోధనంభవతి॥ రాజ్ఞాంహత్యాదిదోషబాహు
ళ్యాత్తత్ప్రతిగ్రహే అశీత్యధికసహస్రప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్ర ప్రత్యామ్నాయా

త్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తం ప్రాచ్యాదీచ్యాఙ్గసహితం పూర్వోత్తరశాలా హోమ వైష్ణవనాన్ది [illegible] గ్రన్థసఙ్గత్యనుగతం భవతి । సాయం [illegible] చర్యాయాం శక్తశ్చేదాచరణ పూర్వం భవేత్ । [illegible] రోగ [illegible] మశక్తశ్చేత్ప్రతినిధినాచరేత్ ॥ [illegible] పనుపాగాని [illegible] దీన్యాన సంహితామాత్ర వేద పారాయణాయుతః [illegible] పావనాని [illegible] సహస్రహోమ [illegible] బ్రాహ్మణభోజన [illegible] ప్రత్యామ్నాయాః [illegible] తైః [illegible] ముక్తదా [illegible] కనాముఖే యేన [illegible] సమూర్ణ [illegible] కశాఖ్యాధ్యాయినా స్వధర్మ [illegible] రాజ్ఞా [illegible] హో [illegible] సేషు [illegible] దానస్య పరిగ్రహద్బ్రహ్మ [illegible] సత్య [illegible] జాత స్తస్మాద్బ్రహ్మ [illegible] పాపే [illegible] దిత్యనువాద [illegible] ధా [illegible] అను వాదకోపి [illegible] త్ ॥ [illegible] పిత ధాస్త్రి [illegible] పునర్వదేత్ । త [illegible] ప్రాచీన ప్రత్యా [illegible] యా [illegible] త్వా ప్రాచ్యాఙ్గభూతాని [illegible] సర్పిష్మానాసిత [illegible] త్వా ప్రాచ్యాఙ్గభూతం పూ [illegible] శాలాహో [illegible] న్యాత్ ॥ అనన్తరం బ్రహ్మ [illegible] ఉదీచ్యాఙ్గభూతం [illegible] త్తరశాలాహోమం [illegible] తగోదానం [illegible] బ్రాహ్మణభోజనం [illegible] త్ ॥ అన [illegible] పున [illegible] పూ [illegible] తో భవే [illegible] భవేత్ ॥ ఏ [illegible] హోమ [illegible] క్రమ [illegible] హేమాద్రౌ [illegible] ॥ తదాహాఙ్గిరాః ॥ యథా [illegible] యోగజః । [illegible] దా [illegible] సౌ ద్విజో [illegible] హి తః ॥ [illegible] త్వా [illegible] ప్రాయశ్చిత [illegible] హ్మణః । అప [illegible] తస్స [illegible] యోవా [illegible] ద్విజో లోకే విప్రప్రాప్తాకృతనిష్కృతేః । గృహే యదిహ ఘుంజీ యాద్గో [illegible] సాక్షిణిగ

ద్యతే॥ద్విజస్యాకృతచిత్తస్య గృహే నిత్యం సమాశ్రితాః। బాలగ్రహాః పిశాచాశ్చ శ్మశానసదృశం గృహమ్॥ పితరో నాత్ర భుంజన్తి న దేవా న మహర్షయః। న విష్ణుః పృథివీ గావశ్చ పశ్యన్తి న గంధమరంతి॥ ఇతి హేమాద్రౌ తులాప్రతిగ్రహీతౄణాం ప్రాయశ్చిత్తపద్ధతిః అథ తులాదిదానేషు ప్రతిగ్రహీతౄణామాచార్యా

—⁂తులాదానాచార్యాదీనామభయయన్త్రోద్ధారః.⁂—

దీనాంభయహారయన్త్రోద్ధారప్రకారమాహ॥ మన్త్రరహస్యే॥ తులాపురుషదానేషు కాలపురుషప్రతిగ్రహే। గాథాలిజ్ఞవదానే చ ఖట్వాద్యోరోగిణాం గృహే॥ అపామార్జనకాలే చ ఆసన్నమరణే గృహే। శవదర్శనకాలే చ సంగ్రామే రక్తదర్శనే ఏతేష్వాస్త్రిషు కాలేషు పిశాచాస్సంచరన్త్యథ॥ కేచిచ్ఛాయారూపేణ కేచిచ్ఛజనదర్శనే। దాతుః ప్రతిగృహీతుశ్చ దృష్టా కేచిచ్చరన్త్యతః॥ తత్కర్తుః సర్వరోగాని సర్వరోగాజ్వరాదయః। సర్వాణ్యరిష్టజాతానిదానమాత్రాద్వ్రజన్త్యథ॥ యదన్తి ప్రవిశన్త్యాశు ఆచార్యం భయవిహ్వలం। తదానీం వా పరేద్యుర్వా సప్తమే దశమేపి వా॥ పక్షే వా మాసమాత్రే వా ద్వితీయే వా తృతీయకే। శీతకః మోహో జ్వరో వా పిశూలం వా కుక్షిమధ్యతః॥ భ్రమస్సర్వత్ర దుస్స్వప్నాం రపాదః పీడనం। సర్వదా భ్రమబుద్ధిస్స్యాద్దిత దేవవిచేష్టితం॥ మన్దాగ్నిరరుచిస్తృష్ణా హైతన్ని తు సమీరితం। కోటిహోమకాలే శిరో భ్రమణాదికం ఆరంభన దానే స్వయం వా పతనే పాదౌ హస్తౌ న చలతః। రక్తదర్శనే సంగ్రామే కుణపదర్శనే మహాభీతిః॥ సైవ వ్యాధిహేతుః॥ తేషాం సంరక్షణార్థాయ లోకానాం హితకామ్యయా॥ సర్వపాపహరం పుణ్యం సర్వోపద్రవనాశనమ్॥ సర్వభూతహరం దివ్యం సుదర్శనమనుత్తమం। వక్ష్యామి శృణు రాజేన్ద్ర సర్వభూతఫలాయుతం॥ భూర్జైర్వా తాళపత్రే వా స్వర్ణే వా రజతేపి వా। లిఖిత్వా శ్రీపుణీర్బహు దానకాలే ధారయేత్॥ తద్దృష్ట్వా ప్రపలాయన్తే మహాభూతాదిశో దశ। భూర్జపత్రే ఖేత్యన్త్రం స్వర్ణకార్పాసలేఖయా॥ గోరోచనేన పూతాత్మా ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖశ్శుచిః। పత్రమధ్యే లిఖేద్యన్త్రం రేఖాత్రయసమన్వితం। చతుశ్శూలం చతుర్దిక్షు తన్మధ్యే తు నృకేసరీ। లక్ష్మీబీజం లిఖేత్పూర్వం ప్రస్తోపం పశ్చిమే లిఖేత్। దక్షిణే నారుకం బీజముత్తరే గారుడం లిఖేత్॥ దుర్గాభిస్స్తపూర్వాభిర్వలయాకారమాలిఖేత్। ఏవం యన్త్రం విలిఖ్యాదౌ పూజయేద్గంధపుష్పకైః। నానావిధైః ఫలైశ్చైవ ధూపదీపనివేదనైః। పూజయిత్వా న్యసేద్యన్త్రం స్వర్ణే వా రాజతేపి వా। బధ్నీయాద్దస్తమూలే తు సర్వ

ధూతనివారణే । ప్రతిగ్రహీతు దానానాం తులాదీనాం విశేషతః।రణమధ్యే
కోటిహోమే శివసందర్శనే తథా। శ్మశానమధ్యే రాత్రౌ చంద్రసభీతిస్సంభవేద్యదః।
నిరోగీ జాయతే పశ్చాన్నారసింహప్రసాదతః। దానప్రతిగ్రహేకాలే పూజక
నైవాస్య తోపివా। బద్ధ్వాయాత్సర్వదా యన్త్రం తత్త్రిస్త్రీపుత్రోథబాలకః। ఆ
యుః పూర్ణం చ సర్వేషాం సభయం విద్యతే క్వచిత్ ॥ ఇతి హేమాద్రౌ తులాది
ప్రతిగ్రహీతృ ఆసనానాం చార్యాదీనాం భయహరసుదర్శనయంత్రోద్ధారప్ర
కారః॥ తథాపి భయనిబద్ధానాం తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణాం జ్వరాదిరోగహర

—*తులాదిప్వాచార్యాదీనాం జ్వరాదిహరమృత్యుపూజా.*—

మృత్యుప్రతిమా పూజా విధానం తద్దానం హోమప్రకారం చ దర్శయతి ॥ మా
ర్కండేయః॥ తథా భయనిబద్ధానా మాచార్యాణాం చ ఋత్విజాం। దానప్రతి
గ్రహకాలే మృత్యుర్ రాయాంతి సర్వదా। అంధకారం తయా రాజన్నైతదీప్త్యా మ
హా త్తయా॥ అథవా జనఘోషేణ దృష్ట్వా వాస్యగ్రస్య పాపినః ॥ వ్యాధి విశతే దే
హే ఆచార్యస్య ద్విజన్మనః। కమ్పశ్చాంగకరశ్చాలం పాతన పాదఘాతనైః।
పిత్తం చ వమనం చైవ ఆంత్రవృద్ధిస్తథాపి వా। బహుమాత్రం బహుపలం బహు
వాక్యస్య బాధిమః। ఏల్లక్షణమేతేషా మాచార్యాణాం జనాధిప। మృత్యు
స్తు వాయురూపేణ అంగమావిశతే సదా। తదా తత్పరిహారార్థం మృత్యోః పూ
జాం సమాచరేత్। మృత్యుం స్వర్ణమయం కృత్వా పలమానసువర్ణతః। చ
తుర్భుజం నీలవర్ణం చ ఘోరాస్యం రక్తలోచనం। రక్తపాత్రం చ ఖడ్గం చ పాశం
శూలం చ పాణిభిః।దధానం పద్మమధ్యస్థం పూజయేద్వ్యాధిశాంతయే। ఆచా
ర్యః పూజయేన్మృత్యుం రక్తగన్ధాక్షతైర్ముదా ॥ తిలపద్మైశ్చ పూర్ణమాసే స్వ
గృహే శుద్ధదేశతః। యమం మృత్యోరితి పూజామంత్రః। గంధపుష్పాక్షతధూపది
పనైవేద్యైః ప్రదక్షిణనమస్కారైః పూజాం సమాప్యాదిశాస్వాది గర్భగేస్థండి
లే సమిదాజ్యచరుభిర్హోమం కుర్యాత్ । హోమేపూజాయాం స ఏవ మం
త్రః। హోమాంతే అపమృత్యుత్రాణం మాజనవద్రోగిణం మార్జయేత్ ।
ద్వివర్ష త్రివర్ష చతుర్వర్షమధ్యే యదా రోగోద్భవః తద్దైవకార్యమాచా
ర్యాదీనాం। అన్యథా మృత్యుత్తారణం న భవతి। హోమాంతే మార్జనం కృ
త్వా శతోదానం సమాచరేత్ ।ఆచార్యం గన్ధపుష్పాద్యైరలంకృత్య యథావిధా
తః॥ ఉపజ్ఞ్మభాయ విప్రాయ స్వయమిన్ద్రాసనశ్చరిః । తిలాః పాపహరా ని
త్యమితి తిలదానం॥ శీతవాతోష్ణసంత్రాణమితి వస్త్రదానం। మృత్యురూపా

మిమాం దివ్యాం సర్వరోగోపశాంతయే॥ మహాభయనిరాసార్థం దారిద్ర్యహం
వ్యాధివల్లభ। ప్రతిగ్రహసముద్భూతం పాపం యదుపార్జితం । తత్సర్వం
విలయం యాతు వ్యాధిమోక్షశ్చ తామియాత్ ॥ ఇతి ప్రతిమాదానమన్త్రః॥ తత
స్సుదక్షిణా దేయా దశగావస్స్వయమ్భువః। ఏతద్రోగవిశుద్ధ్యర్థం బ్రాహ్మ
ణాన్ భోజయేత్తతః॥ ఏవం ప్రకురుతే యస్తు పద్యోక్తో గాత్ప్రముచ్యతే। అన్య
థా దోషమాప్నోతి జన్మజన్మని పార్థివ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే
ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే మృత్యుప్రతిమాదానవిధిః॥ అథ కోటిహోమే లక్షహో

—॥ కోటిహోమాదిష్వాచార్యాదీనాం ప్రాయశ్చిత్తం ॥—

మే చాచార్యాదీనాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మహానారదీయే॥ యో విప్రః కోటి
హోమే లక్షహోమే మహీపతే । ఆచార్యత్వం యదా కుర్యాత్ తదా నశ్యంతి సత్
క్రియాః। ఇహాంతే నరకం గత్వా పిశాచోల్ముకసంజ్ఞకః । తస్యాన్యా నిష్కృ
తిర్నాస్తి త్రిః పరిక్రమణాద్భవేత్॥ లైంగే॥ కోటిహోమే చ యో విప్రో నిర్నిమిత్తం
ప్రధానకృత్॥ సుహంత నరకం భుక్త్వా పిశాచో జన్మనాం త్రయమ్॥ నిష్కృతిః కు
త్రచిద్దృష్టా శంభునా లోకశమ్భునా। త్రిః పరిక్రమణాద్భూమేరుత కాశీనివాస
నే॥ అజన్మపతనాత్త్రిష్వేతదాశుద్ధిమవాప్నుయాత్। తదాహ గౌతమః॥ కోటి
హోమేషు నియమా బహవస్సంతి పార్థివ। మౌనం పద్మాసనం ధ్యానం హవిష్యా
న్నస్య భక్షణం। స్థండిలే శయనం గంధతాంబూలాదినివర్జయేత్। మంత్రాంశ్చ
ముచ్చరన్ గుప్త్యా హవిరుత్తానపాణినా। కృమికీటాస్థికేశాదిబాహుళ్యాద్ధాన్య
మధ్యతః। సంత్యజ్య నియమానేతాన్ వాక్చేత్కురుతే యది। దోషాన్నియమసం
త్యాగాన్న హోమఫలమశ్నుతే॥ రాజపిండాః॥ అవ్రతఘ్నం తిలాన్ హుత్వా
పరార్థం శేషమంత్రితః। స ఏవ గ్రామచండాలస్త్వంకదానాలపేత్సుధీః। చతు
ర్దశ చ చండాలా గ్రామస్థాః తానాహ॥ లైంగే॥ రజకశ్చర్మకారశ్చ నట
బురుడ ఏవ చ। కైవర్తమేదభిల్లాశ్చ స్వర్ణకారశ్చ సౌచికః॥ తక్షకస్తైలయంత్రీ చ
సూనుశ్చ కీతధాత్వజీ॥ తప తే గ్రామచండాలా ఆజన్మ త్రేణాపి నాలపేత్। అపి
చ॥ తపతే బ్రహ్మచండాలా నాజన్మాత్రేణాపి నాలపేత్। పరార్థం కాశికాయా
యావత్తాన్నిక్షితికేసానుగః। అతోపి కోశపాహుళ్యాద్ధామమేకం పరిత్యజేత్॥
ఈషన్మాత్రస్య పాపస్య కోశమానం త్యజేద్బుధైః॥ పృథివ్యాం జ్యోతి కోటిహో
మో లక్షహోమశ్చ పార్థివ॥ బ్రహ్మాండే॥ హోమం కృత్వా పృథాప్రః కో
టిం లక్షమథాపి వా। యాగాద్యర్థావేకాక్ష్యో ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే। విప్రస్యా

ర్ధేకృతే హోమమేవ ద్విగుణం కృచ్ఛ్రత్రయం చరేత్॥ బాహుజార్ధం కృతే హోమమే తదేవ ద్విగుణం చరేత్। వణిగ్భృత్యే త్రిగుణం ప్రోక్తం పాదజే త్వశ్చతుర్గుణం। సంకరార్ధం కృతే హోమమేవద్వాదశపూర్వకం చరేత్। సదస్యబ్రహ్మణోరర్ధం తదర్ధం ఋత్విజాం స్మృతం। పూర్వోక్తప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వం కుర్యాత్॥ ప్రాయశ్చిత్తాకరే తదోషమాహ॥ మార్కండేయః॥ లక్షహోమే కోటిహోమే ఆచార్యో ఋత్విజో యది॥ తద్దోషపరిహారార్ధమకృత్వా నిష్కృతిం సకృత్। పైశాచ్యమనుభూయాథ తిలఘాతీ భవేద్భువి। భిషక్త్వం త్రీణి జన్మాని గర్దభః పంచజన్మసు। శ్వానః స్సంభవేత్పశ్చాత్ కృకలాసస్సప్తపం॥ తతో మానవంసమాసాద్య బహురోగీ ప్రజాయతే। ఆచార్యార్ధం తయోః ప్రోక్తం తదర్ధం చ ఋత్విజాం। పృథక్ ప్రాయశ్చిత్తం పూర్వోక్తరూపం పూర్వవత్సర్వం కుర్యాత్॥ లక్షహోమే కైవమేవ॥ లక్షహోమే కోటిహోమే చ ప్రాయశ్చిత్తార్ధమాచార్యస్య। తదర్ధం సదస్యబ్రహ్మణోః। తదర్ధం ఋత్విజాం. తదాహ॥ బోధాయనః॥ లక్షేర్ధం కోటిహోమే చ ప్రాయశ్చిత్తం ప్రధానకే॥ తదర్ధముభయోః ప్రోక్తం తదర్ధం చ ఋత్విజాం పృథక్॥ ప్రాయశ్చిత్తం సర్వం పూర్వవత్కుర్యాత్॥ ఇతి హేమాద్రౌ లక్షహోమకోటిహోమప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథేదానీం కాలచ

— * కాలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. * —

క్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కార్ష్ణ్యే॥ జన్మైకత్ర పైశాచ్యం కాలచక్రప్రతిగ్రహే॥ విప్రో భవతి దుష్టాత్మా భూర్యజ్ఞైః కారణైర్వినా॥ మాత్స్యే। భోగాసక్త్యా ద్విజో విద్వాన్ సౌరిచక్రప్రతిగ్రహే। పిశాచో భవతి క్షిప్రం గాఙ్గః పాపానువర్తినః। తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయాత్। సత్రిరూయా స్తస్య నశ్యన్తి పునస్సంసారమర్హతి॥ గారుడే॥ ముఖజో యమచక్రస్య సంగ్రహే పాపమశ్నుతే॥ పిశాచత్వం భవేత్తస్య జన్మన్యేకత్ర తథాపి నిష్కృతిః కథితా విప్రైః తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయాత్। అన్యథా దోషమాప్నోతి హ్యాకృత్వా నియమాన్ నిమాన్॥ స్థవిరయోః పిత్రోస్సంరక్షణం ॥ పశుదర్శపూర్ణమాసాదయః। ఏతే యమాః ॥ ఏతేషాం నియమానాం లోపే దోషప్రాప్తిః తస్మాదేతత్పరిపూరణార్ధం కాలచక్రకాలపురుషాదిప్రతిగ్రహః॥ ఏతద్గ్రహస్య సర్వస్యాప్యస్యే ఏకాంతరజనీముపోష్యపంచగవ్యప్రాశన విశోధనం। అన్యథా తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయపూర్వకప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్ ॥ ఉభయోరేతయోరభావే పిశాచత్వానంతరం సహస్రవృషణో నామమృగ విశేషో జాయతే

తదాహ కార్ష్ణే॥ చిత్రాదిరక్షణాభావే నియమానామసమ్భవే। ప్రాయశ్చిత్తమకృత్వాతు సహస్రవృషణోఽన్యగః ॥ తతః పరం వరాహస్స్యాత్ చాండాలస్త్రిషుజన్మసు ॥ తస్మాదేతద్విశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్॥ ఉభయోర్లోకయోః పూజ్య ఉభౌలోకౌ తరత్తదా॥ ఇతి కాలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ ఇదానీం కాలపురుషప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—✽ కాలపురుషప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ✽—

స్కాందే॥ రాజ్ఞః పీడానిబద్ధస్య సూర్యసోమగ్రహేపివా। పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే ద్విజోభోగపరాయణః॥ గృహ్ణీయాత్ కాలపురుషం స తు కాలవశో భవేత్। తతః పరం పిశాచస్స్యాచ్ఛ్వా వ్యాఘ్రో రేషు సర్వదా॥ మాత్స్యే। పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే ద్విజో భోగపరాయణః। గృహ్ణీయాత్ కాలపురుషం జ్ఞోదోషానువర్తినః। యమస్య నానాంగతాః యమపాశపీడితః। తతః పరం పిశాచస్స్యాచ్ఛ్వా వ్యాఘ్రో రేషు వర్తయన్ ॥ సన్తానిస యస్సర్వజనాన్ బాలవృద్ధాన్ హానిః॥ తస్మై సోపానిష్కృతిర్దృష్టా గాయత్ర్యాః పఞ్చలక్షతః। శిలాస్సన్తి నాయావన్తస్తావత్ కాలం న నిష్కృతిః । పఞ్చలక్షేణ గాయత్ర్యాస్తిలాభస్మీభవం త్వథ॥ లైంగే॥ కాశ్యాదిపుణ్యతీర్థేషు పుణ్యకాలేషు భూమిపాత్ గృహీయాత్ కాలపురుషం ద్విజో యోఽర్థిమితః ॥ స తు కాలవశం యాతి బహుకృచ్ఛ్రజలయాకృతః। శ్వా వ్యాఘ్రో రేషు సర్వేషు పిశాచస్సంభవేద్భవేత్। పఞ్చలక్షైర్వ్వేదమాతుర్నిష్కృతిస్స్యాన్నచాన్యథా తిలాస్సన్తి యావన్తః పురుషే కాలసంజ్ఞితే॥ తావన్త్యేతాని పాపాని ప్రాజ్ఞస్తస్య ప్రతిగ్రహాత్ । తదా విశుద్ధితం విప్రం తస్మాద్విప్రస్స పాతకీ ॥ శంకరాచార్య పర్వ్యస్మాత్ దాతా నావలోకయేత్। తస్మాద్విశుద్ధిం కుర్వీత పఞ్చలక్షైర్నచాన్యథా॥ సర్వస్య పుంసః కురుతే యాగార్థం స దోషభాక్। కాలచక్రం కాలపురుషం ద్వౌ మహత్సమం భువి ॥ యమస్తు కాలపురుషశ్చక్రం తస్యాయుధం స్మృతమ్ । ఉభయం యః ప్రగృహ్ణీయాద్దోష స్తత్ర నగణ్యతే॥ ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా ఉభయం స తరేత్తదా॥ ఇతి హేమాద్రౌ కాలపురుషప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ గజప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—✽ గజప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ✽—

దేవీపురాణే। గజప్రతిగ్రహీతా చ విప్రః పుణ్యే మహాగ్రహే। నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యమిష్టాపూర్తాదికం చ యత్॥ తత్సర్వం విఫలం యాతి భిన్నభాణ్డోదకం యథా। నిత్యాగ్నిహోత్రహీనాశ్చ క్రీడవతి భూతలే॥ చక్రేశులా

ణః॥ నిత్యంస్నానసన్ధ్యాది॥ నైమిత్తికం గ్రహణస్నానాది॥ కామ్యమనన్తవ్రతాది॥ ఇష్టమగ్నిష్టోమాది॥ పూర్తం తటాకధననిక్షేపాది। సప్తసన్తానమితియావత్॥ తదేవాహ కౌర్మే॥ తటాకౌ ధననిక్షేపో బ్రహ్మస్థాప్యాశ్రమాలయః। సత్కృతిర్వనకాసారౌ సప్తసన్తానమిష్యతే॥ చతుర్దశ చణ్డాలభేదాః॥ మార్కణ్డేయపురాణే॥ రజకశ్చర్మకారశ్చనటో బురుడ ఏవ చ। కైవర్తమేదభిల్లాశ్చ స్వర్ణకారశ్చసౌచికః॥ తక్షకస్తిలయన్త్రీచనూనాశ్చ క్రీతధ్వజీ॥ చతుర్దశ సమాఖ్యాతే చణ్డాలాః పరికీర్తితాః॥ నిత్యకర్మభ్రంశినామధారక ఇత్యుచ్యతే॥ తదేవాహ శివపురాణే॥ శూద్రాపతిః కర్మహీనో వేదహీనశ్చదూషకః। లోకే కుసీదవృత్తిశ్చ నామధారకసంజ్ఞితాః॥ అతః ప్రతిగ్రహో రాజన్ గర్హితస్సానువర్తినాం। యాగాదిసమ్భృతాతాతనదోష స్తత్ప్రతిగ్రహే। అన్యథాదోషమాప్నోతిదుఃఖిస్స్యాజ్జన్మజన్మని॥ శంభుపురాణే। నిష్కృతిస్తస్యకథితా గజం యస్సప్రతిగ్రహేత్। చాన్ద్రాయణత్రయం కృత్వా పునస్సంస్కారమర్హతి॥ స్కాన్దే॥ హస్తినం ప్రతిగృహ్ణీయాద్యో ద్విజశ్శృఙ్ఖలాన్వితం॥ తస్యైవనిత్యకర్మాణి సఫలాని ద్విజన్మనః। చాన్ద్రాయణత్రయం కృత్వా పునస్సంస్కారకృద్ద్విజః॥ శుద్ధిమాప్నోతి చణ్డాలాదన్యథా పతితో భవేదితి। చాన్ద్రాయణత్రయం కృచ్ఛ్రప్రకరణేఽభిహితం॥ భవిష్యోత్తరే॥ మంజూషాశ్శృఙ్ఖలాబద్ధం హస్తినం పాపదాయినం। దేవాలయేపుణ్యతిథౌ యో గృహ్ణాద్ద్విజాధమః కులాలకస్య సత్యస్నానకృత్తస్య నిత్యం వినశ్యతి। చాన్ద్రాయణత్రయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి దైహికీం॥ పునస్సంస్కారపూతాత్మా కన్యాదా[illegible]దించనః। అన్యథాదోషమాప్నోతి పుత్రహానిశ్చజాయతే॥ ఇతి హేమాద్రౌ గజప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

—*శ్వేతాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

త్తమ్॥ అథ శ్వేతాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కౌర్మే॥ పురాదుర్వాససశ్శాపాద్గతైశ్వర్యః పురన్దరః। తదర్ధంమధ్యతేసిన్ధుర్దితిజైరాసాన్వితైః॥ ఐరావతః కల్పతరుశ్చన్ద్రిమాః కమలోద్భవా। ఉచ్చైశ్శ్రవాస్సముత్పన్నశ్శ్వేతాశ్వస్తదనన్తరం॥ దేవమధ్యే హరిస్సాక్షాద్దివ్యాహావచస్తదా। శృణ్వన్తుదేవతాస్సర్వాశ్శ్వేతాశ్వ తం భువస్థలే॥ సపల్యాణం సకవికం సాయుధం వ్యాధివర్జితం। యో రాజా విప్రసాత్కుర్యాత్సగచ్ఛేన్నామకం పురం॥ తం హయం యో నుగృహ్ణీయాద్ద్విజః పాపపరాయణః। యాగాదికమకృత్వా తు ఆత్మభోగపరాయణః॥ సభవేన్మరణే విప్రో గర్దభః క్రోధసంయుతః। తస్యాన్వా

నిష్కృతిర్నాస్తి తత్కృచ్ఛ్రత్రియాత్। ప్రై.గ॥ శ్వేతాశ్వం పుణ్యకాలేషు పుణ్య
తీర్థేషు పర్వసు। సాయుధం సపల్యాణముపస్కరసమన్వితం। సపస్కరణం శ
తత్ర ద్విజో ధృత్వా ప్రవిద్దర్భతాంభువి। తస్యైవ నిష్కృతిం ధీరా ముని
పుంగవైః॥ తత్కృచ్ఛ్రత్రయం కృత్వా కేశానాం వపనం చరేత్ ॥ ప్రాయం త్రిశ
తం॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యేన శుధ్యతి। యాగాదికరణే తస్య పంచగ
వ్యమలం స్మృతమ్॥ న ప్రాయశ్చిత్తం॥ తస్మాత్పరిశుద్ధోభవేత్॥ మాత్స్యే। సాయు
ధం చ సపల్యాణముపస్కరసమన్వితం। పుణ్యకాలేషు తీర్థేషు దత్తం గృహ్ణాతి యో ద్వి
జో గ్రహాత్ ॥ దేహాన్తే తస్య వై జన్మ ఖరస్య క్రోధజన్మనః। తదనేన ద్విజో యాగ
క్రమేణ మోదః సేవతా ॥ అకృత్వా యది భోగీస్యాత్ సద్యో గర్దభో భవేత్।
ప్రాయశ్చిత్తమిదం కృత్వా తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయం॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచ
గవ్యేన శుధ్యతి బ్రహ్మాండే ॥ ద్విజో హయం శ్వేతరూపం ప్రతిగృహ్య మాత్పుణ్య
సంగమే। తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయాత్॥ కేశానాం వ
పనం కృత్వా పంచగవ్యేన శుధ్యతి ॥ ఇతి శ్వేతాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥

——*తిలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.*——

అథ తిలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ బ్రహ్మాండే॥ పురా శంభూరథా
రూఢః ప్రయాస్తైన్యసాధనే । వేదాహయా సూర్యచంద్రౌ రథచక్రే బభూవ
తుః॥ తిరథశ్చ సురగణాః శేషస్సాయకస్తు చతుర్ముఖః। సారథిర్భగవాన్
సాక్షాచ్ఛంభోరేవ హి సాధకః॥ తథాపి తేన నాగేంద్రన సాధ్యం తత్పురత్రయం
తిలచక్రం హరిరిదం త్ర్యంబకం పూజయేత్॥ పూజితం విప్రవర్యాయ దత్వాశీ
ఘ్రం పురత్రయం। అజయత్పునరాగత్య మహేంద్రా శక ధాం హరిః। బిడౌజా
స్తస్య దానం కృత్వా హ్యాజ యచ్ఛక్రమండలం। సర్వపాపహరం పుణ్యం సర్వో
పద్రవనాశనం। రాజ్యదం స్వర్గదం స్త్రీణాం తిలచక్రం సుదుర్లభం। పూజయి
త్వా ద్విజాగ్ర్యాయ యో దద్యాత్స నరో భువి॥ అథ భూయో భువశ్చక్రం తదంతే
నారి మంత్రతే॥ స్కాందే॥ పుణ్యకాలే ప్రదద్యాద్వై తిలచక్రం భువః పతిః। పూజయి
త్వా ద్విజే దద్యాత్తత్పాత్రం తోనాస్తి కుత్రచిత్॥ సభూమా మండలం సా ంశసప
వణం ద్విజైస్సహా। పాలయిత్వా హరేస్స్వర్గచ్ఛేత్స వ్యకులసంయుతః । త
చ్చక్రం యో ద్విజో ధృత్వా బహుభిః కారణైర్వినా। రాజభిః పుణ్యకాలేషు దత్తం
లోభపరాయణః॥ స భవేద్భువి చండాలస్త్రీలఘూత్త్రిజన్మసు ॥ తస్యాన్యా ని
ష్కృతిర్నాస్తి కృచ్ఛ్రాత్సాంతపనాచ్ఛతాత్॥ నిష్కృతిం కృతయాగాదికేష

యం॥ యాగాదికంకృత్వా వివాహముపోవ్యాపంచగవ్యమేవాలం॥ నప్రాయ
శ్చిత్తం॥తదేవాహ శివధర్మే॥ తిలచక్రం ద్విజో దత్త్వా నిష్కారణతయా నృప।
సభవేత్తిలఘూకీచత్రిషు జన్మసు పాపభాక్ ॥కృత్వాశతం సాంతపనం శుద్ధో భవ
తి పాపతః॥ అన్యథా పాపమేవాశు భుక్త్వా నరకమశ్నుతే ॥ కృచ్ఛ్రం సాం
తపనం నామ మహాపాతకనాశనం। ఏతచ్ఛతం ద్విజః కృత్వా తస్మాద్దోషాత్ప్ర
ముచ్యతే॥సాంతపనకృచ్ఛ్రం తు ఋణం కృచ్ఛ్రప్రకరణే అభిహితం॥ఇతి హేమాద్రౌ
తిలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥అథేదానీం తిలగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—❋తిలగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.❋—

మాహ॥బ్రహ్మాండే॥ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మసమ్పన్నో యమలోకభయాతురః। గ
ర్భం తిలమయం కృత్వా పినగృహ్ణీయాజ్జనాధిప॥ తిలగర్భం ద్విజో దత్త్వా తిర్యగ్యో
నిత్వమాప్నుయాత్।ఏతస్య పునరావృత్తిస్తిర్యగ్జన్మాన్నరాధిప॥ నారదీయే॥ఇ
హలోకే సుఖం భుంక్తే పరలోకభయాతురః॥ త్యజేత్తిలమయం గర్భమన్యథా
సూకరో భవేత్।విష్ణుధర్మే॥ నిష్కారణం తిలమయం గర్భం దత్త్వా ద్విజో య
ది। అనంతం నరకం భుక్త్వా తిర్యగ్యోనిత్వమాప్నుయాత్॥ దేవీపురాణే॥కృత్వా
తిలమయం గర్భం పూర్వజః కారణం వినా। మహాదోషమవాప్నోతి సూకరో భి
విజాయతే॥హిరణ్యగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం సర్వం కుర్యాత్। ఇతి తిలగ
ర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ కనకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ బ్ర

—❋కనకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.❋—

హ్మాండే॥ద్విజో యః పుణ్యకాలేషు తీర్థేష్వాయతనేషు చ ॥ రాజభ్యశ్చాన్యతో
వాపి లోభమోహపరాయణః॥ కనకం ప్రతిగృహ్ణీయాదణుమాత్రమకించనః।
సదరిద్రో భవేత్ప్రేత్య నరకాననుధావతి ॥ పునస్సంసృతిమాపన్నో మృతః క
పటకక్రిమిః॥తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి చాంద్రాయణచతుష్టయాత్॥ నారదీ
యే॥పుణ్యకాలేషు పుణ్యక్షేత్రేషు తీర్థేష్వాయతనేషు చ। హిరణ్యమణుమాత్రం
వా ద్విజో యది నరాధిప।ప్రతిగృహ్య ప్రభోః పాపి మృతః కర్పటకక్రిమిః ॥తస్యా
న్యా నిష్కృతిర్నాస్తి చాంద్రాయణచతుష్టయాత్॥ భారతే॥ కనకం ప్రతిగృహ్ణీ
యాద్ద్విజో నిష్కారణాన్మనే॥ సమహానిరయం గత్వా క్రిమిః కర్పటసమ్భవః।
పశ్చాత్తాపసమాయుక్తశ్చాంద్రాయణచతుష్టయం। కృత్వా శుద్ధిమవాప్నో
తి నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే॥బ్రహ్మకైవర్తే॥ బ్రహ్మవాధిసముద్భూతం కారవల్లిఫ
లం యథా॥ తద్వదాథాపి సర్వత్ర కనకం తదుదాహృతం॥ రాజ్ఞః పాపం తదా

దగ్ధ్వా దానకాలే విశేద్ద్విజం । అతః పరిగ్రహాస్త్యాజ్యో ద్విజైర్లోకే కేప్సుభిస్స
దా॥ కనకప్రమాణం స్తేయాదిప్రకరణేఽభిహితం ద్రష్టవ్యం ॥ బ్రహ్మాండే ॥
హిరణ్యగర్భసంఘాతం కనకం యస్సకృద్గృహేత్ ॥ పుణ్యకాలేషు పుణ్యేషు తీ
ర్థేషు ద్విజవల్లభాత్॥ తస్యైషా నిష్కృతిర్దృష్టా చాంద్రాయణచతుష్ట
యాత్ ॥ అథవా త్రిః పరిక్రమ్య భూమండలమిదం మహేశ్వర ॥ అణుమాత్రమితిశ్లోక
పూరణార్థం । కనకస్య యావత్ప్రమాణం పూర్వముక్తం ॥ తావత్పరిగ్రహే
పాపబాహుల్యమిత్యర్థః ॥ కనకం శుద్ధం నవర్ణజాం ఖదిరాంగారదీప్తియుక్తం
మహాభాష్యాదిమయావత్ప్రమాణముక్తం తావదిత్యర్థః ॥ ఇతి హేమాద్రౌ కనక

—॥ తిలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ దాని తిలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥
మార్కండేయః॥ ముఖజో బాహుజో రాజన్ పుణ్యకాలేషు పర్వసు। తిలప్రతి
గ్రహం కృత్వాఽప్యకారణతయా ధనీ । మహాపాపమవాప్నోతి వ్రణరోగీ స జా
యతే॥ బ్రహ్మాండే ॥ మధుకైటభయోర్యుద్ధే మాసషట్కం నిరంతరం । అత్యంత
గ్లానిమాపన్నో హరిస్స్వేదాంబుభృత్తదా॥ స్వేదబిందుసముత్పన్నాస్తిలా
రాశ్యభవంస్తదా। తిలానాలోక్య స హరిః సత్రజగాద హ ॥ యుష్మాన్ద
త్వా తు హుత్వా తు భుక్త్వా వా జనవల్లభ ॥ సర్వపాపవినిర్ముక్తో మామకం పద
మశ్నుతే॥ ఇత్యుక్త్వా తాన్ గృహీత్వా దాద్దేవో మునిగణాయ సః॥ మధుకైటభ
నామానౌ హత్వా చైకాంతమాయయా ॥ తదారభ్య తిలాస్త్వేతే లోకేస్మిన్
సంచరంతి హి ॥ తానేతాన్యోఽపరో దద్యాద్విష్ణులోకమవాప్నుయాత్ ॥ లైం
గే॥ విష్ణుదేహోద్భవం ధాన్యం యో ధృత్వా పుణ్యసంగమే॥ ద్విజస్త్వజ్ఞానతాం
యాతి ద్విపాత్పశురుదహ్యతే॥ తేషాం ప్రతిగ్రహే రాజన్ ధర్మశాస్త్రో
క్తమార్గతః। ద్విజో లోకద్వయం త్యక్త్వా పశురూపమవాప్నుయాత్॥ తస్యై
వ నిష్కృతిరియం కంఠదఘ్నజలే వసన్ ॥ ప్రాతరారభ్య సాయాహ్నే ఫలభో
జనమాచరేత్ ॥ తద్విష్ణోరితి మంత్రేణ మాసమాత్రేణ శుద్ధ్యతి ॥ నిష్కారణత
యా తిలాన్ ప్రతిగృహ్య పశ్చాత్తాపసంయుక్తః ప్రాతఃకాలమారభ్య కంఠద
ఘ్నజలే వసన్ తద్విష్ణోరితి మంత్రముచ్చరన్ సాయంకాలే విరమ్య ఫలాహారం
కృత్వా స్థండిలే శయీత। ఏవం మాసమాత్రేణ శుద్ధో భవతి । నాన్యేన॥ దశదా
నమధ్యే తిలదానస్య యావంతస్తిలాస్తత్ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమిదం వేదిత
వ్యం। నాల్పస్య॥ తదాహ బ్రహ్మపురాణే॥ తిలప్రతిగ్రహే విప్రః పశ్చాత్తాప

సమన్వితః॥ ప్రాతస్స్నాత్వా నిత్యకర్మ సమాప్య విధిపూర్వకం ॥ ఉదయాజ్జ
లమావిశ్య కంఠదఘ్నజలే వసేత్ ॥ తద్విష్ణోరితిమంత్రేణ జపన్నా సాయమాద
రాత్॥ విరమ్య నియమాత్సమ్యక్ఫలాహారం సమాచరేత్॥ కేవలే స్థండిలే సుప్త్వా
స్మరన్నారాయణం విభుం॥ మాసమాత్రేణ శుద్ధస్స్యాద్యదశుచిస్త్వన్యథా ద్వి
జః॥ ఇతి హేమాద్రౌ కులప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథేదానీం దాసీ ప్రతిగ్ర

—*దాసీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః ॥ సురూపాం సుస్తనీం సుభ్రూం
సుకేశీం శూద్రయోనిజాం । దాసీం ద్విజోనుగృహ్ణీయాద్యో గార్ధ్యం పతితో భ
వేత్॥ నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం సద్యః కురుతి పాపినః॥ విక్రయేద్యది తాం మూ
ఢశ్చండాలత్వమవాప్నుయాత్॥ లైంగే॥ దాసీం శూద్రసముత్పన్నాం సర్వా
భరణభూషితాం॥ నిష్కారణతయా బ్రహ్మన్ సంగృహ్ణాతి ద్విజో యది। స సద్యః
పతితో భూయాద్విక్రయిత్వా చ తాం గమేత్ ॥ చండాలయోనిమావిశ్య వసే
ద్బ్రహ్మణః పదాత్॥ భవిష్యోత్తరే॥ దాసీమలంకృతాం రాజన్ దత్తాం రా
జభిరాదరాత్॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో యస్తు కారణైర్బహుభిర్వినా ॥ రమేద్వా
విక్రయేద్వాపి స చండాలో భవేత్తదా। యావద్బ్రహ్మసృజత్యేవం తావచ్చం
డాలజన్మతా॥ శివపురాణే ॥ దాసీమలంకృతాం యస్తు ప్రతిగృహ్య ద్విజాధ
మః। పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రధానం సపరిత్యజేత్ । యాగంకృత్వా ఋ
ణంతీర్త్వా తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే॥ అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి త్రివర్షం
యావద్భిక్షుకః। కేశానాం వపనం కృత్వా పుణ్యస్నానం సమాచరేత్ ॥ ఏవంత్రి
వర్షాచ్ఛుద్ధస్స్యాన్నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే॥ బ్రహ్మకైవర్తే॥ దాసీమలంకృ
తాం శూద్రీం నిష్కారణతయా ద్విజః । ప్రతిగృహ్య పునః పశ్చాత్తాపేనానేన
సంయుతః। కృత్వా త్రిషవణస్నానం జప్త్వా నారాయణాక్షరం। చతుర్థకా
లఆయాతే యవభుక్ స్థండిలేశయః॥ ప్రధానం సంపరిత్యజ్య వర్షత్రయమితం
వ్రతః। ఇహలోకే పరత్రాపి శుద్ధిమాప్నోతి దైహికీం। ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం ఋ
ణమోచనయాగాద్యకరణే వేదితవ్యం। తథా పంచగవ్యమాత్రేణ శుద్ధిః॥ తయో
రభావే ప్రాయశ్చిత్తేనానేన శుద్ధిమాప్నోతి। నాన్యదానైరిత్యర్థః ॥ సర్పద
ష్టస్య యథా విషనివారక ఔషధం యోజనీయం ॥ నాన్యథా ॥ తద్వదత్రాపీతి
భావః ॥ ఇతి హేమాద్రౌ దాసీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథసోపస్కారగృ

—*సోపస్కరగృహప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

హప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ బ్రహ్మాండే॥ గృహంసోపస్కరంరాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యద్విజాధమః॥ అకృత్వాతద్వ్రతంభోగాద్వ్యాళీభవతికాననే॥ లైంగే॥గృహంసోపస్కరంరాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యైవబాహుజాత్ । యాగాదికంవకుర్యాచ్చేద్దండకాకోభవేద్వనే॥ సోపస్కరమితినిత్యోపధాన్యంవర్షపూర్త్యర్థంమాతనభాండఖట్వాపీఠకుసూలముసలోలూఖలకుండలీనిదృషదుపలపశ్వాగామకూపగోమహిష్యాదికమింధనాదికం గృహిణఃప్రతిగృహీతుర్వర్షపూరణంయేనభవతి తేనప్రకారేణ గృహంనిర్మాయ శ్రోత్రియాయదత్వాగృహదానఫలమాప్నోతి। నోచేద్యావదత్తంతావన్మాత్రఫలం। తద్గ్రహీతుస్తావన్మాత్రమేవపాపం। తథాహమార్కండేయః॥ సోపస్కరం గృహంరమ్యంనిర్మాయద్రుఢవత్ప్రభుః॥పుణ్యతీర్థేపుణ్యకాలేశ్రోత్రియాయకుటుంబినే।సప్తజన్మసుగార్హంప్రహర్షేత్ప్రీతికరోభవేత్॥ తద్గృహీత్వాద్విజోలోభాద్యాగాదికమనర్థకం॥ వ్యాగాంకృత్వాసమూధాత్మావ్యాళీభవతికాననే।తద్దోషపరిహారార్థంవర్షతోయసహిష్ణుతః॥ మార్తాండోదయమారభ్యక్లిన్నవాసాబహిఃస్థలే। జపన్నైవవారుణంసూక్తం స్వమూర్ధ్నిన్యస్తబాహుకః॥మధ్యాహ్నేనిత్యకర్మాణి కృత్వాపూర్వవదాచరేత్।సాయంకాలేఫలాహారస్స్వపేద్వైస్థండిలేవ్రతీ । వర్షర్తుమేవంనీత్వాథశుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం। వారుణంసూక్తం హిరణ్యశృంగమిత్యనువాకః॥ బ్రహ్మాండే॥ సోపస్కరంగృహంవిప్రః ప్రతిగృహ్యావగాధిపాత్।తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి సప్తజన్మతయాన్నృప॥ వర్షర్తౌజలవాతార్తః క్లిన్నవాసాజితేంద్రియః॥ న్యస్తబాహుస్స్వస్తికాంగో బహిరేవవసేత్సదా ।జపన్వైవారుణం సూక్తంయావదస్తంగతోరవిః । తతఃపరమ్యసహసా ఫలాహారంసమాచరేత్॥ స్థండిలేచస్వపేద్రాత్రౌ కృతంపాపంనుస్మరన్ । ఏవంమాసద్వయంకృత్వా గృహదానప్రతిగ్రహాత్।తస్మాద్దోషాద్విముక్తస్స్యాద్యథాభుజగోభవేత్॥ యాగేబుద్ధేవాసర్వస్వస్వీయంకృత్వాదోషభాక్ ॥ ప్రధానత్యాగతోథవా పశునిక్షేపవర్జితం॥ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి సముక్తస్సర్వజన్మగః॥ ఇతిహేమాద్రౌసోపస్కరగృహదాన ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథశయ్యాదాన

—*శయ్యాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*—

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మాత్స్యే ॥ శయ్యాంసోపస్కరాందివ్యాం

సఖట్వాం బాహుణాద్ద్విజః। పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే యదిపర్వసు సంగ్రహేత్।
తస్య మృత్యుభయం ప్రోక్తం షణ్మాసాభ్యంతరే మహత్ ॥ తతః పిశాచతాం
యాతి త్రిషు జన్మసు గోఖరః॥ స్కాందే॥ ఏకాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాం చంద్ర
సూర్యగ్రహే ద్విజః॥ పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే శయ్యాం చోపస్కరాన్వితాం॥
రాజ్ఞస్సంపాదయేద్యస్తు తస్య మృత్యుభయం భవేత్॥ తతః పిశాచో భవతి గో
ఖరత్వమవాప్నుయాత్ ॥ భవిష్యోత్తరే॥ ఆషాఢశుద్ధద్వాదశ్యాం పుణ్యతీర్థే నృప
రాధిప॥ శయ్యాం సోపస్కరాం రాజ్ఞో ద్విజో యస్సంపరిగ్రహేత్॥ సఖాత్వ
మవాప్నోతి మృత్యువక్త్రే ద్విషోచితః॥ తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి తీర్థదా
నశతైరపి॥ బ్రహ్మాండే॥ శయనోత్థానద్వాదశ్యోః పుణ్యకాలే నదీతటే॥ సఖ
ట్వాం దామసంయుక్తాం శయ్యాం యస్సంపరిగ్రహేత్ ॥ షణ్మాసాన్మృత్యు
మాప్నోతి గోఖరత్వమవాప్నుయాత్।తస్యైషా నిష్కృతిర్దృష్టా బ్రహ్మణా లో
కవర్తినా। చాతుర్భాగ్యస్వయం వాపి యాగార్థం దక్షిణాం కవాన్॥ ఉభ
యాసంభవే ...జన్ కృత్వా నిష్కృతిమత్తమాం ॥ వసంత్తౌ జలే స్నాత్వా
హ్యశ్వత్థం సమాపాశ్రయేత్ ॥ హస్తమాత్రం విలిప్యాథ గోమయేన సువర్చ
సా ॥ ఉపవిశ్యాత్ర దేశే వై నిత్యకర్మ సమాప్య చ ॥ మౌనవ్రతముపాస్థాయ
జపేదస్తమయావధి ॥ త్ర్యంబకం మహామంత్రం న్యాససధ్యానపురస్సరం।
మాధ్యాహ్నికం తతః కృత్వా పునః కర్మ సమారభేత్ ॥ సాయంసంధ్యాము
ముపాస్యాథ నిత్యహోమం సమాప్య చ। ఫలాహారం తతః కృత్వా స్థండిలే
స్వగృహే స్వపేత్ ॥ బ్రహ్మచర్యవ్రతం కుర్వన్ కృతం పాపమనుస్మరన్। ఏవం
మాసద్వయం తీర్త్వా శుద్ధస్సల్పపరిగ్రహాత్ ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి
పిశాచత్వం భవేదిహ॥ సోపస్కరామితి ॥ శయ్యాద్యోశార్థం శృంఖలా చ
తుష్టయం ॥ హస్తపాదః వేశ నార్థం సూక్ష్మతల్పవదుపబర్హణం। స్తో
త్రరచ్ఛదం చ। పీఠత్సోపస్కరం। సోపస్కరం తల్పం ద్వైతైలోక్యే కేపి ప్సుభిః
ర్నిపారకరణాన్న ప్రతిగ్రాహ్యం। ఉభయోరపి వైశాఖ మాఘ మాసయోః
పూర్వోక్తనిష్కృతిం కృత్వా తల్పప్రతిగ్రహోచ్ఛ్రద్ధో భవతీత్యర్థః॥ ఇతి హేమా
ద్రౌ శయ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ కన్యాదాన ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—॥ కన్యాదాన ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—

మాహ॥ దేవీపురాణే॥ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మసమ్పన్నో బ్రహ్మచర్యపురస్కృతః। స
ముద్వహేత్స్వకులజాం కన్యాం బ్రాహ్మాదిషు స్థితాం॥ తయోః ప్రసూతః కులజః

పితృభక్తిపరాయణః। సంతారేదుభయం లోకం సత్పుత్రః పుత్రవాన్ ద్విజః। దా
దిషు పంచవిధవివాహేషు హేమకన్యాస్వీకరణేన దోషః॥ తదేవాహ నారదీయే॥
బ్రాహ్మో దైవస్తథా చార్షః ప్రాజాపత్యస్తథాసురః॥ గాంధర్వో రాక్షస
శ్చైవ పైశాచశ్చాష్టమో మతః। తేషాం త్రయః ప్రశస్తాస్స్యుశ్శేషాః పంచవిగ
ర్హితాః। తస్మాద్బ్రాహ్మాదిషు బ్రహ్మన్ వివాహః పుణ్యలోకదః। ఏవం ద్విజో
యః కురుతే స పితౄన్ తారయేత్తదా ॥ ఏతం ముఖ్యతమం త్యక్త్వా యో వి
ప్రో దాహుజాదిషు ॥ కన్యార్థం ధనమాదాయ కామలోభపరాయణః। త
ద్గర్హితేన వివాహేన నాం కన్యాం య ఉవాహ పాపభాక్ ॥ రతిమాత్రసుఖం త
స్య సంతతిర్దాతు రేవహి। తస్మాదేతత్పరిత్యాజ్యం ద్విజైస్సర్వత్ర సర్వదా
బ్రాహ్మణవ్యతిరిక్తజాతిభ్యః కన్యాధన సంగ్రహే దోషమాహ ॥ కౌర్మే॥
ముఖజోఽన్యత్రజాతిభ్యో వివాహార్థం ధనం వహన్ । తేన పూతేన వసునా
యః కన్యాం సముద్వహేత్ ॥ స విప్రః పతితో ధరాయాం తత్పుత్రాః పతితా భ
వన్ । తత్పత్నీ తత్సుతా రాజన్ విప్రో యత్ర ధనార్జనం। కలౌ యుగే వి
శేషేణ స్వజాతేస్సంపరిగ్రహః । ఇతరేషు యుగేష్వేషు అన్యజాతిపరిగ్ర
హాః॥ తేషు ముఖ్యతమః ప్రోక్తః కలౌ నేచ్ఛంతి సూరయః॥ బ్రహ్మక్షైవ తేన॥
స్వజాతేరన్యజాతిభ్యో న్వ్యూఢః కన్యాపరిగ్రహం॥ దత్తాసు తాసు కన్యాసు
పునర్దానం పరస్య చ ॥ సముద్రయాత్రాస్వీకారం కమండలువిధారణం ।
దీర్ఘకాలబ్రహ్మచర్యం వర్జయేత్తు కలౌ యుగే॥ తతః పాణిగ్రహార్థం వాన్నా
హరేద్ధనమన్యతః। అపత్యార్థం వివాహశ్చ యాగార్థం దుష్ప్రతిగ్రహః॥
బ్రహ్మణ్యం పరలోకార్థం బ్రహ్మచర్యం తు ముక్తయే॥ పాతివ్రత్యం కులాఢ్య
త్వం జపః పాపప్రణాశనే। సత్యం ధర్మప్రశస్త్యార్థమాచారః కులవృద్ధయే॥
తస్మాత్కన్యాపరిత్యాజ్యా విప్రైరన్యకులోద్భవా । కన్యాః కన్యార్థం ధన
పరిగ్రహాః॥ తత్ప్రతిగ్రహే దోషం ప్రాయశ్చిత్తంచాహ॥——కౌర్మే॥ ముఖ
జః ప్రత్యాదిశేషు కాలేషు పర్వసు। జాతిత్రయాద్ధనం హృత్వా దారార్థం సు
లిప్సయా॥ సా పత్నీ తత్కులోద్భూతా తత్సంతానం తదిష్యతే। తద్భర్తా చ
త్రయం లోకే యావత్కాలం చరేదితః । తత్కులం తస్య వై పుత్రాః పతితా
స్యుర్న సంశయః । తస్మాదేవ వర్జయేత్ప్రాజ్ఞో విప్రో లోకపరాయణః । కన్యా
దానం నమస్కారం భోజనం సహభాషణమ్॥ అమన్త్రేణ పితృశ్రాద్ధే స్వప్నే
పి చ న సంస్మరేత్॥ ప్రాయశ్చిత్తం యదీచ్ఛేత్స పశ్చాత్తాప సమన్వితః। పత్నీ

పుత్రాశ్చ పరిత్యజ్య ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్॥ పూర్వం పతితప్రాయశ్చిత్తము
క్తం॥ తత్సర్వం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి। నాన్యథా॥ తత్పుత్రాణాం తత్పతత్వాత్కేచిః
ప్రాయశ్చిత్తం నేచ్ఛన్తి॥ పతితప్రాయశ్చిత్తం సమ్యక్కృత్వా స్వకులేకన్యా
ముద్వాహ్యాలోకే సమ్యగ్వ్యవహరేత్॥ తత్పాపం ప్రకటయేత్। నగూహయే
త్। తదాహ నారదః॥ గురురాత్మవతాం శాస్తా రాజాదురాత్మనాం। ఇహప్ర
చ్ఛన్నపాపానాం శాస్తా వైవస్వతో యమః। తస్మాద్ద్విజః కులేష్వత్ర నాచరే
ద్దారసంగ్రహం॥ ఇతి హేమాద్రౌ కన్యాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥
అథ కపిలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే॥ కపిలాం వత్ససహి

—(*)కపిలధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం (*)—

తాం రాజ్ఞాదత్తామలంకృతాం। పుణ్యకాలేషు పుణ్యక్షేత్రే ద్విజో యస్సంప
రిగ్రహేత్॥ తస్య వై జన్మ విఫలం విప్రం స్త్యేవ వదన్తి హి। యావన్తి ధేనురో
మాణి తావద్వత్సరకమశ్నుతే॥ హారివంశే॥ కపిలాం సఙ్గ్రహేద్యస్తాం
ద్విజో లోభపరాయణః॥ తద్రోమాణి హి యావన్తి తావన్నరకభా
గిహ॥ మాత్స్యే॥ కపిలా బ్రహ్మణా దత్తా లోకోపకరణాయ
హి॥ రాజ్ఞాదత్తా ద్విజేభ్యశ్చ దేహే పాపానుత్తమే। ఇతీరితం తదా వా
క్యం మాన్ధాత్రప్రముఖా నృపాః। తాం గృహీత్వా ద్విజాగ్ర్యేభ్యో దదుః
పాపవిమోచనే। తదా ప్రభృత్యసౌ ధేనుదాతౄణాం పుణ్యవర్ధనీ। తథైవ
పుణ్యకాలేషు స్వర్గదా మోక్షదాయినీ॥ నాన్దీయే॥ కపిలాం సమలంకృత్య
సవత్సాం విధిపూర్వకం అర్చయిత్వా ద్విజాగ్ర్యాయ యో దద్యాత్సోపి పుణ్య
భాక్। తాం తు యో ముఖజో ధృత్వా పృథాశద్రవ్యసంగ్రహీ॥ సోఽన్త్యజ
కేదేశే గవయో భవతి ధ్రువమ్॥ తస్యైవ నిష్కృతిర్నాస్తి త్రిషు జన్మసు పాపిన॥
బ్రహ్మాణ్డే॥ ద్విజో దత్తాం పుణ్యకాలే రాజ్ఞా వత్సాన్వితాం స్వయం। కపిలాం ద
వ్యవాప్స్యత్యాశుభవేద్గవయో వనే। తస్యైవ నిష్కృతిర్నాస్తి దృష్టా మునివరో
త్తమైః। గాం సవత్సాం పరిత్యజ్య తద్ద్రవ్యం యాగపూర్తయే। వ్యయంకృ
త్వా ఋణేవాపి న దోషః కపిలాగ్రహే॥ ప్రాజాపత్యసహస్రాణాం త్రయ
ణాం శుద్ధిరీరితా। పూర్వోక్తేనైవ మార్గేణ పరిషద్విధిపూర్వకం॥ ప్రాయశ్చి
త్తేన పూతాత్మా యాగమాత్రం సమాచరేత్॥ అథానివాభవేత్సోపి దర్శపూ
ర్ణాదికాః క్రియాః॥ నభవేత్తస్య దోషాత్రి అగ్నిదగ్ధం హన్తి పాతకం॥ తదాహాపస్త
మ్బః॥ అగ్నిర్నాథాస్యే సర్వత్రిక్రత్వర్థమితి వచనబలాదాధానదీక్షానుస

రన్నగ్నిహోత్రాదికాస్సంచరేత్ సర్వపాపేభ్యో ముక్తో భవేదితి వేదితవ్యం॥ ఇ
తి హేమాద్రౌ కపిలధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ పృథ్వీదాన ప్రతిగ్ర

—(*)పృథ్వీదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.(*)—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే॥ పృథివీ భూమిపాలేన దత్తా శాలీక్షుసం
భవా। యాం గాధమగ్నిహోత్రార్థం పరిగృహ్య ద్విజోత్తమైః। తతో౽ప్యేవ వే
నధాన్యైః ఆధానాదికమాచరేత్। ఆధానానంతరం పశుదర్శపూర్ణమాసా
దిః॥ బ్రహ్మాండే॥ బ్రహ్మవిద్బ్రాహ్మణో యస్మాద్భవం భూపాలవల్లభాత్॥ ప్రతిగృ
హ్యాగ్నిహోత్రాదీన్ సిద్ధిం కృత్వాపి పూజయేత్॥ మార్కండేయః॥ కుటుంబపాలనే
చైవ క్రత్వర్థం యావతీ చ సా॥ సమాప్తిశ్చ యయా భూమ్యా తావతీం తాం ప
రిగ్రహేత్॥ రాజవిజయే॥ వృద్ధౌ చ మాతాపితరౌ సాధ్వీ భార్యా సుతశ్శిశుః॥
సత్క్రియాశ్చ యమాపన్నాః ధర్మో నిక్షిప్యతే యదా। తదా ప్రతిగ్రహో భూమె
ర్విప్రశ్చైవ న దోషభాక్। అశీతివర్షాదూర్ధ్వం వృద్ధః॥ యా నారీ స్వప్నేపి ప
రం న చింతయేన్న సంభాషయేత్ పతిపాదప్రక్షాళనాదికం ప్రత్యహం మనసా
ప్యకుత్సయంతీ కుర్యాత్సా సాధ్వీ॥ షోడశవర్షాత్పూర్వం శిశుః॥ సత్క్రియా అ
గ్నిష్టోమాదయః ధర్మో నిత్యస్నానాదిః॥ తదా తస్మై పరిగ్రహే విప్రస్య న దోషః
యావత్యా భూమ్యా తేషాం పరిపూరణం భవతి తావద్భూమిపరిగ్రహేణ దోషః।
— ॥ విష్ణురహస్యే ॥ పితృపత్నీసుతానాం చ అగ్నిష్టోమాదికర్మణాం॥
లోపే సంరక్షణే రాజకే న దోషః తస్మాత్పరిగ్రహాః। వినా హ్యేతైర్నిమిత్తైర్యస్తు
పృథివీం సంగ్రహేద్ద్విజః॥ సభార్యాపుత్రసహితో నరకే వాసమశ్నుతే॥
మార్కండేయః॥ ధాన్యం ప్రధానం ముఖజస్తత్ర జాతం వృథా వ్యయే॥
విక్రయిత్వా స్వభోగార్థం భవేయుం ధనికో భువి। ఇత్యహంకారకృద్యస్తు
స చండాలత్వమాప్నుయాత్॥ నిష్కృతిస్తస్య కథితా వసిష్ఠేన మహాత్మనా॥
పాదత్రయే బద్ధకృచ్ఛ్రం స్యాత్తస్మై గుర్వ్యా వ్యధాస్మృతం। బీజానాం ప్రస్థమా
త్రాణాం సమాప్తిర్యావతీ క్షితిః॥ తస్యాః పరిగ్రహే కార్యం మునిభిః పరికీర్తి
తం। సమాప్తిద్రోణ బీజానాం పృథివీ యావతీ భవేత్॥ తస్యాః పరిగ్రహే
చాంద్రం ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం॥ వింశత్యా దశభిర్ద్రోణైర్యావతీ తస్యా మహీ
భుజా। దత్తా వహేద్ద్విజో యస్తాం నిత్యం చాంద్రాయణం చరేత్॥ అతః పరం ద్వి
జస్యాస్య ప్రాయశ్చిత్తం న దృశ్యతే॥ స వై పశ్చాద్దశాం యాతి వృథా భూ
మేః పరిగ్రహాత్। యదా పిత్రార్జితం క్షేత్రం రాజాక్రాంతం హృతం భవేత్॥

ఆత్మార్జితం వా రాజేంద్ర ప్రసదాగ్రాహ్యం న్నృపాత్మజైః । తదా ప్రతిగ్రహం కు ర్యాద్యావన్మాత్రేణ జీవనం । తావత్పరిగ్రహే దోషో న భవేత్తం ప్రగృహ్ణ తః ॥ కౌర్మే ॥ రాజాక్రాంతం జనాక్రాంతం క్షేత్రం విప్రార్జితం యది । త దా ప్రతిగ్రహం కుర్యా ద్యావన్మాత్రేణ జీవనం ॥ తావత్ప్రతిగ్రహా విప్రో రాజ్ఞస్తేన న దోషభాక్ ॥ ఇతి హేమాద్రౌ పృథివీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథేదానీం సప్తమహాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం బ్రువన్ కనకాచలప్రతిగ్ర

—(*) కనకాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం (*)—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ శివపురాణే ॥ అచలం కనకం ధృత్వా రాజ్ఞః పుణ్యాశ్ర మవర్తినః । ద్విజో ముదితమోహాత్మా స భవేద్బ్రహ్మపిశాచకః ॥ కనకస్వరూప మాహ ॥ లైంగే ॥ పదేవ్యప్తమసంశుద్ధం శోధితం వహ్నితాపనాత్ ॥ అతీవశు ద్ధతాం యాతి కనకం తదుదాహృతమ్ ॥ పాద్మే ॥ కనకాద్రిం ద్విజో ధృత్వా రా జ్ఞః పుణ్యానువర్తినః ॥ పుణ్యక్షేత్రేషు పుణ్యేహ్ని స భవేత్పిశితాశనః ॥ మార్కం డేయః । కనకాద్రిం న దీక్షిరే పుణ్యకాలేషు రాజభిః ॥ దత్తం ద్విజో యో గృహ్ణీ యాత్స పిశాచో భవేద్ధ్రువం ॥ శంభురహస్యే ॥ నదీషు పుణ్యతీర్థేషు పుణ్యకాలే షు పర్వసు । కనకాద్రిం ద్విజో జ్ఞో ధృత్వా నిష్కారణం భువి ॥ స భవేద్వింధ్య శైలేషు పిశాచః కాంతివర్జితః । చతుర్థాంశవ్యయం కృత్వా యాగం వా స ర్వదక్షిణం ॥ ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా పునస్సంస్కారమాత్రతః । శుద్ధిమాప్నోతి లోకేస్మిన్ న్యర్హతాం నిత్యకర్మసు । భిక్షాటనం వరం నృణామేతస్మాత్సంపరిగ్రహాత్ । సంసారం వా త్యజేద్విద్వాంస్త్యక్త్వా సంసార పరిగ్రహం । కృత్వా ముక్తిమవాప్నోతి కనకాద్రిం త్యజేదతః । అపరిగ్రహ విప్రస్య ముక్తిర్నావృత్తిరీరితా ॥ ఉంఛవృత్తిస్శిలావృత్తిః కుంభవృత్తిః కుసూ లికా । చతుర్ధా వృత్తయః ప్రోక్తాః కనకాద్రేః ప్రతిగ్రహాత్ । ఏతేషాం పూ ర్వోక్తానామభావే కనకాద్రిప్రతిగ్రహీతుః ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండే యః ॥ కనకాద్రిం ద్విజో యస్తు ధృత్వా నిష్కారణం సుధీః ॥ స తు శుద్ధిమవాప్నోతి కృచ్ఛ్రైస్త్వయుతసంఖ్యయా । కృచ్ఛ్రాణి ప్రాజాపత్యాని ॥ లైంగే ॥ కనకాద్రిం ద్విజో ధృత్వా రాజ్ఞః పుణ్యాగమే సుధీః ॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః కృచ్ఛ్రాణా మయుతం చరేత్ ॥ అద్రేరాధిక్యాత్కృచ్ఛ్రాధిక్యం ॥ నృసింహపురాణే ॥ కృచ్ఛ్రైర యుతసంఖ్యాకైః కనకాద్రిం సముద్వహన్ । శుద్ధిమాప్నోతి ముఖజః పునస్సం స్కారపూర్వకం ॥ బ్రాహ్మే ॥ కనకాద్రిం ద్విజో యస్తు రాజ్ఞః పుణ్యాగమే

పృథా । కృచ్ఛ్రైరయుతసంఖ్యాకైః శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా ॥ ఇతి హే
మాద్రౌ కనకాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం । అథ రజతాచలప్రతిగ్రహప్రా

—॥రజతాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥—

యశ్చిత్తమాహ ॥ వామనపురాణే ॥ రాజతం యోనుగృహ్ణీయాదచలం రాజవ
ల్లభాత్ । పూర్వజో భోగమాప్నోతి కాలపాశవశంగతః ॥ తత్పాపమను
భూయాశు బలాకస్స భవేన్నరః । త్రిషుజన్మసు కంకస్స్యాత్ శ్వేతరోగీ భవే
త్తతః ॥ శివపురాణే ॥ రాజభిః పుణ్యకాలేషు దత్తం యో రజతాచలం । వినాని
మిత్తైర్బహుభిః ప్రతిగృహ్ణాతి భోగవాన్ ॥ శీఘ్రం కాలవశం గత్వా దుఃఖం త
త్రానుభూయ చ । బలాకస్స భవేత్పశ్చాచ్ఛ్వేతరోగీ స జాయతే ॥ జన్మత్ర
యే తు కంకస్స్యాత్తతో ముక్తిర్న జాయతే ॥ స్కాందే ॥ అచలం ప్రతిగృ
హ్యైవ ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖః । బలాకస్స భవేత్పశ్చాత్కంకస్స్యాత్త్రి
షు జన్మసు । కథంచిన్ముక్తిమాపన్నశ్శ్వేతరోగీ భవేత్తదా । ఏతదకృతప్రా
యశ్చిత్తవిషయం ॥ కృతప్రాయశ్చిత్తస్య న బలాకాదిజన్మ ॥ తదేవాహ ॥ గారు
డపురాణే । ప్రాయశ్చిత్తేన పూతస్య ద్విజస్యాస్య శృణుష్వ యత్ । తస్యైవ జన
బలాకాదిదేహేషు కిం సిద్ధిరీరితా । ప్రాయశ్చిత్తం పురా కృత్వా ధర్మశాస్త్రో
క్తమార్గతః । తతః పశ్చాత్పునః కర్మ పంచగవ్యమతః పరం । ఏవం పూతస్య
విప్రస్య పక్షిజన్మ న జాయతే । కనకాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తార్థమపి తాపి
నిష్కృతిర్నాన్యథా ॥ ఇతి రజతాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ రత్నా

—॥రత్నాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥—

చలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ రత్నాచలం ద్విజో
గృహ్ణాతి ప్రాజ్ఞః పుణ్యాంగదినే ॥ న తస్య పునరావృత్తిర్నరకాద్దుఃఖదాయినః ॥
బ్రహ్మాండే । గంగాతీరేథ గౌతమ్యాం కృష్ణవేణీనదీతటే ॥ శ్రీశైలే సంగమే వా
పి భీమరథ్యాస్తటే ॥ అన్యోపి తే మహాక్షేత్రే వైద్యనాథస్య సన్నిధౌ । కాం
చీస్థానే వేంకటాద్రౌ శ్రీరంగే కుంభఘోణకే ॥ మధురాయాం మహారాజ చా
పాగ్రే గంధమాదనే ॥ ద్విజో మోహవశాల్లోభేన హ్యజ్ఞానాద్దత్తాని మానగిరీన్ । సము
త్రిస్తస్య విప్రస్య పైశాచ్యాజ్జన్మనాం త్రయే । నిష్కృంతతయా ధూపనిషజ్జన్మ
రకార్ణవే ॥ పిశాచాం తే మున్యలోకే జాయతే పిటకాకృతిః । తేషాం మద్యో
యదా రాజన్ రత్నాచలపరిగ్రహః । అన్యోన్యం నిర్జలే దేశే పిశాచో భవతి ధ్రు
వం ॥ స్కాందే ॥ గ్రహణే సంక్రమే చైవ మన్వాదిషు యుగాదిషు । అజ్ఞానాద్వత

యేచైవవ్యతీపాతేచవైధృతౌ। కృష్ణాంగారకచతుర్థ్యామమాయాం పూర్ణిమాదినే॥ ద్వాదశీషుస్వనక్షత్రేద్విజోలాభపరాయణః। అచలాన్ రాజభిర్దత్తానేషుపుణ్యాదినేష్వపి। ధృత్వేతిశేషః। అకృత్వానిష్కృతిం తేషాం తత్తత్పాపవిముక్తయే। యమస్యసదనంగత్వావ్యాఘ్రానుభూయమహద్భయం॥ పిశాచోభవతిక్షిప్రంవిజనేనిర్జలేవనే॥ భవిష్యోత్తరే॥ రత్నాచలమిమంధృత్వాద్విజోనిష్కారణాన్మునే। అకృత్వానిష్కృతింతస్యమృత్వానరకమాప్నుయాత్॥ పిశాచానుభవంకృత్వా జాయతేపిటకాకృతిః। తస్యైవనిష్కృతిరియంబ్రహ్మణాపరికల్పితా॥ అరణ్యంనిర్జనంగత్వాశూన్యందేవాలయంవిశన్। కృత్వాత్రిషవణస్నానం భస్మకృష్ణాజినంవహన్॥ మౌనవ్రత ముపాస్థాయవీరాసనముపాశ్రితః। రుద్రాధ్యాయంజపన్నిత్యం తావత్సంఖ్యాం సమాచరేత్। యావదస్తంగతోభానుర్వ్యోమేత్తావతాజపాత్ ॥అవ్రతఘ్నంపయోవాపిబ్యాశక్తౌఫలభోజనం। స్వపేచ్చస్థండిలేరాత్రౌద్విజస్యైతస్యనిష్కృతిః। ఏవంబుతుత్రయంనీత్వాశుద్ధిమాప్నోతిదైహికీం। అశక్తౌతద్ధనస్యార్థం తదర్థంవ్యయమాచరేత్। ఏవంచేన్నిష్కృతిర్నాపరత్నాచలపరిగ్రహాత్। పునస్సంస్కారమాత్రేణశుద్ధోభవతినిశ్చయః ఇతి॥ ప్రతిగ్రహధనస్యచతుర్థభాగవ్యయేనపూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాపునస్సంస్కారకాలేబ్రహ్మోపదేశంగాయత్రీంగురుణాస్వీకృత్యశుద్ధిమాప్నోతి। నాన్యథాశుద్ధిరిత్యర్థః॥ ఇతిరత్నాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథధాన్యాచలప్రతిగ్రహప్రాయ

——*ధాన్యాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*——

శ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే॥ శ్లో॥ ధాన్యాచలప్రదాతాచపుణ్యక్షేత్రేషుపర్వసు। అర్చయిత్వాద్విజాగ్ర్యాయసవైలోకాధిపోభవేత్॥ కౌర్మే॥ అర్చితాయద్విజాగ్ర్యాయధాన్యాచలమనుత్తమం। అర్చితంశాస్త్రమార్గేణపుణ్యకాలేషుపర్వసు॥ యోదద్యాత్పృథివీపాలసగచ్ఛేద్విష్ణుమందిరం॥ లైంగే॥ ధాన్యాచలంద్విజోమోహాత్పుణ్యకాలఉపాగతే। ప్రతిగృహ్యనృపశ్రేష్ఠాదకృత్వాధర్మసంగ్రహం॥ ఆరామేష్విక్షుదేశేషుపిశాచోదుర్భగోభవేత్। తత్రానుభూయనరకంపునర్మానుషతాంవ్రజేత్॥ స్కాందే॥ శృణుషణ్ముఖవక్ష్యామిధాన్యాచలపరిగ్రహే। దోషంప్రతిగ్రహీతుర్వై రాజ్ఞాంధర్మానువర్తినః॥ శాలిక్షేత్రేవనేష్వేవమారామేవృతిసంకులే। పిశాచోదుర్భగోనామత్రాసయన్వైజనాన్బహూన్॥ మహాంతంనరకంభుక్త్వా వ్యాహ్యాకృత్వా

ధర్మనిష్కృతిం । సభవేత్స్వానసస్థాలస్త్రీషుజన్మసుసంగ్రహాత్ ॥ భవిష్యో
త్తరే॥ ధాన్యాచలంద్విజోధృత్వాద్రవ్యలోభపరాయణః ।అకృత్వానిష్కృ
తింతస్యసభవేత్పశితాశనః ॥ తద్దోషపరిహారార్థంకృత్వా చాంద్రాయణ
త్రయం। పునస్సంస్కారమాత్రేణశుద్ధిమాప్నోతివైహికీం॥బ్రహ్మవైవర్తే॥
పుణ్యకాలేషుసంక్రాంతౌద్విజో రాజ్ఞఃపరిగ్రహాత్ । ధాన్యాచలస్యమహాత
స్తస్యనిష్కృతిరీరితా ॥ యాగాదికం పరాకృత్యప్రోక్తం చాంద్రాయణత్ర
యం । పునస్సంస్కారపూతాత్మా గాయత్రీమభ్యసేద్ద్విజాత్॥ తాంపఠన్
ప్రయతోనిత్యంవర్తయేద్యదిశుద్ధిమాన్ । అన్యథానిష్కృతిర్నాస్తి పాప
స్యాస్యగౌరవాత్॥ విష్ణుపురాణే॥ సపాచలాస్సముద్రాశ్చనిర్మితాశ్చక్ర
పాణినా । జనానాంపాపనాశాయస్మరణాత్కీర్తనాదిహ ॥ తేషాంప్రతి
గ్రహేరాజన్పతితస్స్యాద్ద్విజాధమః ॥ అత స్తస్యపునఃకర్మమునిభిః పరికీ
ర్తితం । పునఃకర్మపునస్సంస్కారఇత్యర్థః ॥ ఇతిహేమాద్రౌ ధాన్యా
చలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథతిలాచలప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*తిలాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం *—

నారదీయే॥ శ్లో॥ తిలాచలఃకాలపురుష స్తిలధేను స్తిలా స్తథా । తిలచక్రంప్ర
తికృతిరార్ద్రా కృష్ణాజినంతథా ॥ తిలకృష్ణాజినంచైవశకటంసయుగంతథా।
ఏతాసువిప్రవర్యాణాంమహానరకదానివై ॥ నిష్కారణతయారాజన్ప్రతిగృ
హ్యద్విజాధమః । మహాంతంనరకంభుక్త్వా స్త్రీజన్మతదనంతరం॥ పశ్చాత్తా
పసమాయుక్తఃప్రాయశ్చిత్తంయదీచ్ఛతి । ప్రాయశ్చిత్తేనమహతాపునస్సం
స్కారమర్హతి॥ బ్రహ్మాండే॥ ధనలోభేనయోవిప్రఃప్రతిగృహ్యతిలాచలం।
సప్తజన్మసునారీస్యాత్తత్రాపివిధవాభవేత్ ॥ నాన్యేవనరకస్థానం కిమన్యై
ర్బహుభాషితైః । వైధవ్యసదృశందుఃఖం స్త్రీణామన్యన్నవిద్యతే ॥ తత్రా
పిబాలవైధవ్యంతిలాచలపరిగ్రహాత్ ॥ స్కాందే ॥ పుణ్యకాలేషుయఃపుత్ర
పుణ్యతీర్థేషుపర్వసు । తిలాచలంద్విజోధృత్వామహాంతం నరకంవ్రజేత్॥
పశ్చాద్భవతినారీత్వంసప్తజన్మసునిశ్చితం । వైధవ్యదుఃఖితామృత్వా పశ్చా
చ్చండాలిమాభవేత్ ॥ అతోద్విజన్మనఃపుత్ర ధిగేతత్ప్రతిగ్రహం । కృ
త్వాప్రతిగ్రహంవిప్రోయాగాదిషుపరాఙ్ముఖః ॥ అజాగళ స్తనఇవతస్యజన్మ
నిరర్థకం॥ భవిష్యోత్తరే॥ విప్ర స్తిలాచలంధృత్వారాజభిఃపుణ్యపర్వసు। శు
ద్ధోయాగాదికంకృత్వాహ్యన్యథానిత్యసూతకీ ॥ కౌర్మే ॥ యావంతఃపా

తా రాజన్ శిలా రాశీకృతాస్స్మృతాః। తావంతి పాపజాతాని కర్తుః పుత్రవసంశయః॥ అతో విప్రవరాణాం హి గర్హిత స్తత్పరిగ్రహః। యదీచ్ఛేన్మనసా శుద్ధిం తిలాచలపరిగ్రహాత్। అనుజ్ఞాతో ద్విజేంద్రాణాం మనసా హరిమర్చయన్। నద్యాం సముద్రగామిన్యాం ప్రాతస్స్నాత్వా యథావిధి॥ నిత్యకర్మ సమాప్యాథ సద్గృహే దేవసన్నిధౌ। స్వగృహ్యాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యాహుత్యాజ్యభాగాంతమాచరేత్॥ త్రియంబకేతి మంత్రేణ తిలై రాజ్యవిమిశ్రితైః। ఆసాయం జుహుయాద్వహ్నౌ తావత్సంఖ్యాం సముద్వహన్॥ విసమాప్య తదా హోమాంతమగ్నిం నత్వా జపేద్బుధః। అత్ర తద్భస్మ తిలాన్ భుక్త్వా స్వపేద్దైవగృహే ముదా॥ పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ పూర్వవద్ధోమమాచరేత్। ఉపోష్య రజనీమేకాం పునస్సంస్కారమాచరేత్॥ ఏషా విశుద్ధిరుదితా తిలాచలపరిగ్రహే॥ అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి దానైః స్త్రీధనవగాహనైః॥ ప్రయుతం దశలక్షం ॥తదుక్తం మహాభారతే॥ అయుతం దశసాహస్రం నియుతం లక్షముచ్యతే। ప్రయుతం దశలక్షం స్యాదర్బుదం కోటిరుచ్యతే॥ ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తాకరణవిషయం। స్వధనస్య చతుర్థభాగేన పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాదన్యథా న నిష్కృతిః॥ ఇతి తిలాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ కార్పాసాచలప్రతిగ్రహప్రాయ

—*కార్పాసాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

శ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ సబీజం కృమికీటాద్యైర్వ్యాప్తం పుణ్యపర్వసు॥ కార్పాసం ద్విజవర్యాయ యో దద్యాత్సోపి ముక్తిభాక్॥ బ్రహ్మాండే॥ కార్పాసస్యాచలం రాజన్ పుణ్యక్షేత్రేషు పర్వసు। అర్చితం గంధపుష్పాద్యైశ్శాస్త్రమార్గేణ ధర్మతః॥ యో దద్యాద్ద్విజవర్యాయ సముక్తస్సంసృతేర్భయాత్। తద్బీజాని హి యావంతి తావత్కాలం వసేద్దివి॥ కౌర్మే॥ కార్పాసస్యాచలం విప్రః ప్రతిగృహ్య జనాధిపాత్। సద్యః క్షరతి పుణ్యం స్వం కర్తుః పాపం చ సంవిశేత్॥ స విప్రః పతితో భూయాదాత్మఘాతీ నరేశ్వర॥ మృతః కాలవశం గత్వా కాకోలం నరకం వ్రజేత్॥ తదంతే భువమాసాద్య శ్వేతరోగీ దరిద్రవాన్। పత్నీపుత్రపరిత్యాగదుఃఖితస్స్యాత్పునః పునః॥ బ్రహ్మాండే॥ యో విప్రః పుణ్యకాలేషు గిరిం కార్పాససంజ్ఞితం॥ అర్చితం గంధవస్త్రాద్యైర్నృపైః ప్రతిగృహ్య జనాధిపాత్॥ అకృత్వా తద్వ్రియం సమ్యగ్యమపాశవశం గతః। కాకోలం నరకం గత్వా శ్వేతరోగీ భవేద్భువి॥ అత స్తద్దోషశాంత్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం చరేద్బుధః॥ స్కాందే॥ కార్పాసస్యాచలే పుత్ర ప్రాయశ్చిత్త

మిదంశృణు। పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాప్యానుజ్ఞాం ద్విజోత్తమైః ॥ వివి
నాంసి జలానాం గత్వా వపనం కారయేత్తతః। తత్ర త్రిషవణస్నానం కృత్వా విష్ణు
పరాయణః॥ నాభిమాత్రజలే స్థిత్వా ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖః శుచిః। పురుషసూక్తం
జపన్ తిష్ఠేదానక్షత్రోదయాజ్జలే ॥ తతో విరమ్య సహస్రసంఖ్యాం మనసి ధార
యేత్। హస్తస్య చుమితాన్ సక్తూన్ భక్షయేద్గుడవర్జితమ్॥ స్వపేన్నారాయ
ణస్యాగ్రే కేవలే స్థండిలే క్షితౌ। పునః పరేద్యురుత్థాయ పూర్వవజ్జపమాచరేత్॥ త
ద్దైవ పూర్వవత్సంఖ్యా యావత్కాలేన సాధ్యతే। తదా విరమ్య పూర్వేద్యురుపో
ష్య విధిపూర్వకమ్। జనః కర్మాణి ధారయేద్దండమౌంజ్యజినం వినా। ఏతేనైవ
విశుద్ధిస్స్యాన్నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే ॥ ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తాచరణే ॥ పూర్వవ
త్స్వధనార్ధార్ధప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం । స్వధనస్య చతుర్థభాగః పూర్వ
వత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధో భవతీత్యర్థః ॥ నచాన్యథా॥ ఇతి కార్పాసా
చలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ లవణాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమా

—॥ లవణాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.॥—

హ॥ మార్కండేయపురాణే। శ్లో॥ లవణాచలం పరపతి గాదరాతుర్యాన్స
దీపుణ్యాత లేషషడ్వసు । విప్రో య వేదాఢ్య చ నాశ్నశిలనేన తస్య భూమౌ
పునరాప్నసంభవః॥ స్కాందే॥ పురా హిమవతః పార్శ్వే కన్యకా కాచిదప్స
రాః। సుకేశీ సుదతీ సుహాస్యా సంతీ సుందరస్తనీ ॥ విహారార్థం బహిర్గ
త్వా విచచార గృహాంగణే। తదా తామవలోక్యాథ రావణో నామ దైత్యరా
ట్ ॥ కామాతురస్తదా తన్వీం హస్తం జగ్రాహ పాణినా। హస్తస్పర్శమా
త్రేణ తదాభూత్సాత్త్వికోదయః॥ స్తంభప్రళయరోమాంచాస్స్వేదో వైవ
ర్ణ్య వేపథూ । అశ్రువైస్వర్యమిత్యష్టౌ సాత్త్వికాః పరికీర్తితాః॥ స్వేదోద
కం తదా తస్యా నదీరూపా ప్రవర్తత। తదా ప్రభృత్యసౌ సింధు లావణీ
భువి విశ్రుతా॥ సా తదా హిమవత్పార్శ్వాత్ప్రత్యేకం సాగరం గతా। స్వే
దరూపప్రవాహేణ పత్నీభా పరిష్కృతః॥ అంగీచకార సలిలం లావణ్యం ల
వణాంబుధి। తదా ప్రభృత్యసౌ సింధురుదకే జలసంగమాత్॥ అత్యాశరత
యా రాజన్ లవణోదధిరీరితః। తత్రోత్పన్నం తు లవణం దోషాధికతయా ము
నే॥ న ప్రతిగ్రహణం తస్య కేచిదిచ్ఛంతి సూరయః। లవణం చాణుమాత్రం వా
ప్రతిగృహ్య ద్విజో యది॥ తన్నిష్కృతిం పరాకృత్య వింధ్యదేశే పిశాచతా॥
మార్కండేయః॥ లవణస్యాచలం ధృత్వ రాజ్ఞః పుణ్యాగమే సకృత్। వి

ప్రోయదీహ కష్టాత్మా యమపాశవశంగతః ॥ మహాంతంనరకంభుక్త్వా పిశా
చోభవతిధ్రువం । పశ్చాచ్ఛ్వవమనాహారః క్రిమిస్స్వాంగోజాయతేసదా ॥ బ్ర
హ్మకైవర్తే ॥ పూర్వజన్మస్యబలంధృత్వా లాపణం జవల్లభాత్ । పుణ్యా
తీర్థేపుణ్యదేశేపుణ్యకాలేషుపర్వసు ॥ నిష్కారణతయాఽభాద్యమలోక
ముపాగతః । మహద్భంతదాకృత్వా ప్రవచ్ఛమునాపిశత్ ॥ పిశాచజ
న్మతామేత్యతదంతేశ్వపదేహవాన్ । అతిపాతుహ స్తస్య గహీణజోలో
కవర్జితః ॥ శైవే ॥ ముంజో బాహుజాద్ధృత్వా లావణ్యమచలంభువి । పిశా
చత్వంభవేత్తస్య శ్వదాంగోజాయతేపునః ॥ తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయ
శ్చిత్తమిదంద్విజైః । దర్శితంలోకరక్షార్థంతదహంకథయామితే ॥ విప్రా
నుజ్ఞామథప్రాప్య శుపశ్చాత్తాపసమన్వితః । స్నాత్వాశుద్ధనదీతోయే గత్వా
పర్వతగహ్వరం ॥ కంటకంచాదరంధృత్వా స్వయంమూర్ధ్నిత్మనస్తదా ।
త్రిక్షంస్తుత్రజపేదేనంసర్వపాపాపహృత్తమం ॥ నారాయణం హృదా ధ్యా
యన్ సర్వపాపప్రణాశనం । ఆధారంసర్వమంత్రాణాంయావదస్తంగతో
రవిః ॥ తదావిరమ్యసహస్రగణనాంహృదిధారయన్ । హస్తద్వయప్రమా
ణేనవిబద్ధ్వాదుగ్ధమాదరాత్ ॥ స్వపేన్నారాయణస్యాగ్రే స్థండిలేకేవలేభు
వః । తతఃపరేద్యురుత్థాయపూర్వవజ్జపమాచరేత్ ॥ ఏవంబహుదినద్వయంకృ
త్వానియుతంవిధిపూర్వకం । రుద్రాధ్యాయంపఠేజ్జప్త్వా ఉపవిష్టోరనుజ్ఞ
యా ॥ ఏతద్ద్వయోరభావేపిప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ । పూర్వవత్స్వధ
నాధార్ధప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధిదం ॥ అస్యార్థానిష్కృతిర్నాస్తిలవణాచల
సంగ్రహే । నియుతంమకచమకౌఅరణ్యకందశాధ్యాయాఃనారాయణంస
ర్వమంత్రాణామాకరత్వాల్లవణాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తంభవతి । దశా
ధ్యాయంసకృజ్జప్త్వాసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ తదేవాహ ॥ అత్యాశనాద
తీపానాద్యచ్చఉగ్రాత్ప్రతిగ్రహాదితి ॥ అత్యాశనంసపిండీకరణశ్రాద్ధాదిషునిమి
త్తస్థానేభోజనం ॥ అతీపానంశూద్రప్రపాదిషుపానం ॥ ఉగ్రప్రతిగ్రహః
శూద్రాదేర్లవణాచలాదిప్రతిగ్రహః ॥ ప్రాయశ్చిత్తపక్షేపునస్సంస్కారం
పూర్వవత్కృత్వాశుద్ధోభవతి ॥ నాన్యథేతి ॥ ఇతిలవణాచలప్రతిగ్రహప్రా
యశ్చిత్తం ॥ అథగుడాదిదశధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తంబ్రువతే తత్రాదౌ

—*గుడధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

గుడధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మాత్స్యే ॥ శ్లో॥ గుడధేనుస్తిలమ

యీఘృతధేనురనంతరం । ధేనుర్జలమయీపశ్చాత్ క్షీరధేనురనంతరం॥ మధుధేను స్తతఃపశ్చాచ్ఛర్కరాధేనురుత్తమా ॥ దధిధేనురిక్షురసధేనుఃప్రత్యక్షరూపిణీ ॥ ఇతిదశధేనవః ॥ తాసాం ప్రతిగ్రహేపృథక్పృథక్ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ ధేనుంగుడమయీంకృత్వా తామలంకృత్యాసర్వతః ॥ పుణ్యకాలేపుణ్యతీర్థే యోదద్యాత్సోపి[illegible]రాట్॥ శైవే॥పుణ్యకాలేపుణ్యతీర్థే యోరాజాగుడనిర్మితాం । ధేనుం సగత్వాందద్యాద్విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే॥ సోపిశిష్ణుపదంయాతిశివపదేమోదతే । పునర్భువముపాగమ్యమండలాధిపతిర్భవేత్ ॥ గారుడే ॥ గుడధేనుంసమభ్యర్చ్యగంధవస్త్రాదిభూషణైః । బ్రాహ్మణాయసుశీలాయయోదద్యాత్సోపిముక్తిభాక్॥ యోవిప్రస్తాంతదాగృహ్ణాత్ పరలోకపరాఙ్ముఖః । యమస్యభవనేపాశైః కాలసూత్రనిపీడితః ॥ పునర్భువముపాగమ్యజాయతేభిల్లజన్మవాన్। యాగాదికంతతఃకృత్వాశుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం॥ కౌర్మే॥ ధేనుంగుడమయీంగంధవస్త్రాదిభిరలంకృతామ్ । పుణ్యకాలేపుణ్యతీర్థే పుణ్యక్షేత్రేనదీతటే॥ యోగృహ్ణాత్పృథివీపాలాద్బ్రాహ్మణోధనలోభతః । యమలోకముపాగమ్య పీడితోయమకింకరైః ॥ భిల్లజాతిర్భవేద్భూయో యాగాదిషు పరాఙ్ముఖః॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదంకృత్వాపశ్చాత్తాపసమన్వితః । విప్రానుజ్ఞామవాప్యాథ ప్రాతఃస్నాత్వాయథావిధి ఇదంకరిష్యే యమంప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధయే। ఇత్యుక్త్వావ్రతపతిష్ఠేద్ధృఢంతేనతసంకటే ॥ జలాహారస్తదాతిష్ఠేద్ధ్యాత్వాత్ప్రాతఃపునర్భవేత్ । ప్రాతరభ్యర్చ్యమేధావీస్మరన్నారాయణంవిభుం॥ చతుర్థకాలఆయాతేయవైకంభోజనంచరేత్ । యావకమితిహస్తమాత్రియవాన్పక్త్వాభోజయేత్ । పునరస్తంగతేభానౌపూర్వవజ్జపమాచరేత్॥ జపేన్మృత్యుంజయస్నాన[illegible]స్నానపూర్వకం। అనాధారోబహిర్దేశే నీహారే వసతిసతిసంఖ్యామృద్వహస్తిష్ఠేత్ ॥ ఏవంబుభుద్వాదశీంనీత్వా పంచగవ్యంపిబేత్తదా । ఏవ కృతే శుద్ధాత్మా నాన్యథా శుద్ధిమాప్నుయాత్॥ ఏతదాచరణాశక్తౌపూర్వోక్తస్వధనచతుర్థాంశేన ప్రాయశ్చిత్త కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ పునస్సంస్కారః ॥ ఇతిగుడధేనుప్రతిగ్రహప్రాయ

—* తిలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. *—

శ్చిత్తం॥ అథతిలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురాణే॥శ్లో॥ మహాపుణ్యనదీరేవ్యతీపాతేవైధృతౌ । గ్రహణేసంక్రమేచైవ మన్వాదిషు

యుగాదిషు ॥ రాజ్ఞా దత్తాం తిలమయీం ధేనుం గంధాక్షతైరలం ॥ అర్చి
తాం యో ద్విజో ధృత్వా స వై మృత్యువశం గతః ॥ అనుభూయ మహాఘో
రాం వేదనాం దూతనిర్మితాం । పశ్చాద్భవతి పాపాత్మా నిష్పుత్రో రోగ
వాన్భువి ॥ కౌర్మే ॥ పుణ్యకాలేషు పుణ్యాహే జన్మర్క్షే జన్మసంభవే ।
గంధాద్యైరర్చితాం దత్తాం రాజభిస్తిలరూపిణీం ॥ యో ద్విజః ప్రతిగృహ్ణీయాదను
హ్యాకృత్వా నిష్కృతిం శుభాం । తద్ధైవ మృత్యుమాయాతి హ్యనుభూయ మహ
ద్భయం ॥ పశ్చాత్పాపీ మహాఘోరో నిష్పుత్రో రోగవాన్భవేత్ । తిలాస్సం
తిష్ఠా యావంతో హ్యజినే ధేనువత్సయోః ॥ తావద్యుగసహస్రాణి నరకే వాస
మశ్నుతే । తస్యైవ నిత్యకర్మాణి క్షరంత్యేతస్య ప్రతిగ్రహాత్ । తస్మాత్ప్రతి
గ్రహో ధేనోర్నిష్కారణతయా నృప । గర్హితో ముఖజానాం హి తస్మాదే
తత్పరిత్యజేత్ ॥ లైంగే ॥ పూర్వోక్తేష్వేషు పుణ్యేషు దినేషు పృథివీపతేః । ధే
నుం తిలమయీం కృత్వా విప్రో భోగపరాయణః ॥ తస్య నిత్యం చ కామ్యం చ
ఇష్టాపూర్తాదికం చ యత్ । సర్వం క్షరతి తత్కాలే దానమన్త్రోక్తియోగ
తః ॥ తస్యైవ నిష్కృతిరియం కథితా మునిపుంగవైః । తద్ద్రవ్యం సంపరిత్యజ్య
దక్షిణామాత్రముద్వహేత్ ॥ ఆధానం వాగ్రకర్మ వాపి కృత్వా సర్వస్వదక్షి
ణం । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి పునస్సంస్కారపూర్వకం ॥ అన్యథా నిష్కృతి
ర్నాస్తి పంచచాంద్రాయణైర్వినా ॥ స్కాందే ॥ రౌద్రాగస్త్యాదినిష్కృత్య
ర్థం ధేనుం తిలమయీం ద్విజః । అగ్న్యాధేయం పయాగం వా కృత్వా తత్పా
వశేషయేత్ ॥ ప్రధానం సంపరిత్యజ్య న దోషస్తత్ప్రతిగ్రహాత్ । అథవా పం
చభిశ్చాంద్రైశ్శుద్ధిమాప్నోతి వైదికీం ॥ పునస్సంస్కారమాత్రేణ నిత్యః కర్మ
స్వనర్హతా । ఉభయం యః పరిత్యజ్య కేవలం భోగలోలుపః ॥ తదంతే ని
ష్ప్రజో భూయాత్స మహారోగవాన్భువి ॥ ఇతి తిలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

—॥ఘృతధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.॥—

త్తం॥ అథ ఘృతధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ ధేనుం
ఘృతమయీం శుద్ధాం కృష్ణాజినపరిష్కృతాం । స్వర్చితాం గంధపుష్పా
ద్యై రాజభిః పుణ్యసంగమే ॥ వృథా పరిగ్రహం కృత్వా ద్విజో యాగాదిభిర్వి
నా । యమలోకముపాగమ్య కుంభీపాకే నిమజ్జతి ॥ తదంతే భువమాసాద్య
వైణవో జాయతే భువి । అతో మహాదోషభయాత్పరిత్యజ్యా ద్విజన్మభిః ॥
లైంగే ॥ ధేనుమేకాం ద్విజో రాజన్నజినే ఘృతనిర్మితాం । సవత్సాం భూషణై

ర్వస్త్రైః కృష్ణాపరిణతయా వహేత్ । కుంభీపాకే నిరుచ్ఛ్వాసః పీడితో యమకిం
కరైః । తదంతే పృథివీమేత్య వైణవానాం కులోద్భవః ॥ హీనజాతిషు సర్వాసు
భూత్వా భూత్వా నిషత్ప్రజః । యాగాదికమకృత్వా చేదేతస్మాన్న విముచ్యతే ॥
గారుడే కృష్ణాజినేషు పుణ్యేషు నిర్మితాం ఘృతరూపిణీం । పూజితాం రాజపు
రుషైర్ధేనుం యో ముఖజో వహేత్ । తస్యైవ నరకే ఘోరః కుంభీపాకస్స
ముజ్జ్వలః । తత్ర పక్త్వా పునః పాపీ ప్రాప్య వైణవజన్మతాం । నానాయోనిషు సం
భూయ యోద్యాగాదిషు పరాఙ్ముఖః । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాయశ్చిత్తీ భ
వేత్తతః ॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ బ్రహ్మాండే ॥ ఘృతధేనుం రాజదత్తాం స్వ
ర్చితాం వస్త్రభూషణైః । పుణ్యకాలేషు పుణ్యాహే ప్రతిగృహ్య ద్విజో యది ॥
ద్రవ్యలోభాదరీత్యా తు ప్రాయశ్చిత్తమిదం చరేత్ । నదీషు పుణ్యతీర్థేషు స్నా
త్వా ప్రాతర్యథావిధి ॥ స్వగృహం పునరాగమ్య స్వగృహ్యాగ్నౌ విశుద్ధయే । అ
గ్నీంధనాదికం కృత్వా ఆజ్యభాగాంతమాచరేత్ ॥ తస్మిన్నగ్నౌ సమిత్తిలైః
కూశ్మాండం జుహుయాచ్ఛతం । తదర్థం గణహోమం చ కృత్వా శుద్ధిమ
వాప్నుయాత్ ॥ నిరాహారస్త్రిరాత్రం వా ప్యేకరాత్రమథాపి వా । అధశ్శా
యీ భవేత్తత్ర పత్నీపుత్రవివర్జితః ॥ ఏవం ప్రతిదినం కుర్యాత్సంఖ్యా యావ
త్సమాప్యతే । తదంతే భోజయేద్విప్రాన్ హోమశేషం విశుద్ధయే ॥ బ్రాహ్మ
ణాన్ భోజయిత్వా పశ్చాత్పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ । స్వయం చ పారణం కుర్యాత్ప
త్నీపుత్రసమన్వితః ॥ ఏవం కృత్వా ద్విజశ్శుద్ధో హ్యన్యథా పాతకీ భవేత్ । ఏత
దాచరణే స్వసమర్థః ॥ పూర్వోక్తస్యార్ధపాదార్ధప్రాయశ్చిత్తం విశు
ద్ధిదం ॥ ఇత్యుక్తరీత్యా ధనవత్తరతమ్యానుసారేణ ప్రాయశ్చిత్తం కృ
త్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ ఇతి హేమాద్రౌ ఘృతధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥

—॥ జలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

అథ జలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ శృణు వత్స ప్రవ
క్ష్యామి జలధేనుప్రతిగ్రహే ॥ అమాయాం పర్వసంక్రాంతౌ ద్వాదశీపూర్ణి
మాదినే । మహాక్షేత్రేషు పుణ్యేషు తథా పుణ్యాలయేషు చ । కృష్ణాజినే
వినిర్మాయ ధేనుం జలమయీం శుభాం । అర్చితాం గంధపుష్పాద్యైర్యథా
మార్గేణ రాజభిః । దత్తాం ద్విజో వృథా గ్రహద్రవ్యలోభపరాయణః ॥
ఆత్మనః పరలోకార్థమకృత్వా నిష్కృతిం యది । సోఽనుభూయ మహాత్మా
తం యమలోకే తదాజ్ఞయా ॥ పునర్భూమిభాగమాసాద్య జాయతే కచ్ఛపో

మహాన్ । అతిప్రతిగ్రహాద్దోషః పూర్వజానామపి హాన్యతః ॥ కౌర్మే ॥
ధృత్వా జలమయీం ధేనుం ద్విజో లోభపరాయణః । అతీతాం ప్రభుభిః
పూతాం శాస్త్రపూతేన జన్మనా । యాగాదికం పరాకృత్య పరాకృత్యై
వ నిష్కృతిం ॥ స్థిత్వా క్షారోదకే కూపే తదంతే భువమావిశేత్ ॥ ఆగా
ధే జాయతే కూపే మహాప్రహాదే జలపరిష్కృతే । ఏతద్దోషభయాద్భూపత్యా
జ్యా విప్రైః ప్రతిగ్రహః ॥ మాత్స్యే ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో లోభాద్ధేనుం జల
మయీం నృపాత్ । యాగాదికం స్వశుద్ధిం వా హ్యకృత్వా భోగలోలుపః ॥
యమలోకే మహాఘోరే పీత్వా క్షారోదకం బలాత్ । తదంతే త్ర సమాగత్య జా
యతే కచ్ఛపో జలే ॥ ఏతద్దోషోపశాంత్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ।
గంగాయాం వాథ గౌతమ్యాం కృష్ణవేణ్యా నదీతటే ॥ కావేర్యాం తుంగ
భద్రాయాం చాపాగ్రే గంధమాదనే । ఆత్మనో యదియ తీర్థం పూర్వోక్తే
ష్వేషు సంభవేత్ ॥ అనుజ్ఞాప్య ద్విజైస్సాకం గత్వా పుణ్యోదకం తదా । ని
మిత్తం కీర్తయిత్వాథ స్నానం మాసమాగతః ॥ త్రిసహస్రం చ ద్విశ
తం వింశత్యుత్తరమేవ చ । ఏకతః కృత్వా విశుద్ధాత్మా పరిషత్సన్నిధౌ తదా ॥
ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజన్మనాం । నాన్యథా శుద్ధిమాప్నో
తి జలధేనుప్రతిగ్రహాత్ ॥ పరిషత్సన్నిధౌ యథాశాస్త్రం పూర్వవత్కృ
త్వా పశ్చాత్స్నానాదికం కృత్వా పంచగవ్యం పీత్వా బ్రాహ్మణాన్భోజయే
దితి ॥ ఇతి జలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ క్షీరధేనుప్రతిగ్రహప్రా

—* క్షీరధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. *—

యశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ పురా షణ్ముఖ క్షీరాబ్ధౌ రమా జాతా సధే
నుకా । సవత్సా క్షీరసంపన్నా సర్వావయవసుందరీ ॥ పోషయామాస జ
లధిర్దుగ్ధధేనుం సవత్సకాం । పురుషోత్తమాయ లక్ష్మీం తాం ప్రదదౌ స్వసా
క్షిణే ॥ న ప్రాయచ్ఛత్స తాం ధేనుం పుత్రీవాత్సల్యగౌరవాత్ । యయాచే జ
లధిం ధేనుం వృత్రహా పాపమోచనీం ॥ తథైవ ప్రదదౌ సింధుర్దానవస్మై త్రి
వాచికం ॥ తాం దుగ్ధధేనుమాదాయ పునః ప్రాయాత్స్వమాలయం । ధిష
ణాయ స్వవృత్తాంతం కథయామాస దేవరాట్ ॥ పుణ్యకాలముపాయాతే దు
గ్ధధేనుం సపుత్రిణీం । దాపయామాస విప్రాయ వృత్రహత్యావిముక్తయే ॥ త
దా ప్రభృత్యసౌ ధేనుర్బ్రహ్మహత్యావినాశినీ । రాజా యః ప్రదదౌ ధేనుమ
ర్చితాం కృష్ణచర్మిణీం ॥ సర్వపాపవినిర్ముక్తో విష్ణులోకమవాప్నుయాత్ ।

యోవిప్రః స్వర్చితాం ధేనుం నిర్మితాం దుగ్ధరూపిణీం ॥ ప్రత్యగృహ్ణా ద్ధనే
లోభాత్సంప్రాప్తే పుణ్యపర్వణి । సకాలవశమాపన్న స్త్వనుభూయయమహా
ద్భయాం ॥ తతస్తేషువయాసార్ధం వృకవారోభవేద్భువి ॥ కాలీపురాణే॥
పుణ్యకాలేషు పుణ్యేషు పుణ్యక్షేత్రే జనాధిప । యోరాజాస్వర్చితాం ధేనుం
నిర్మితాం దుగ్ధరూపిణీం ॥ విప్రాయ వేదవిదుషే ప్రదద్యాత్సోపి ముక్తిభాక్॥
ఏతాదృశీం దుగ్ధమయీం ద్విజో నిష్కారణాద్ధరేత్। తస్యావాసః సప్తరాత్రిరా
స్తిపంచచాంద్రాయణాదృతే ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి దుగ్ధధేను ప్రతిగ్రహా
త్ ॥ లైంగే ॥ పుణ్యకాలేషు రాజేంద్ర పుణ్యపర్వసు వా ద్విజః । దుగ్ధధే
నుం ప్రగృహ్యైవ వృథాభోగపరాయణః । తస్యైవ పాపనివృత్తిర్దృష్టా పం
చభిశ్చాంద్రభక్షణైః ॥ ఆధానయాగప్రాప్తౌ న ప్రాయశ్చిత్తం ॥ పంచగ
వ్యప్రాశనమేవ ॥ తదాహ ॥ కౌర్మే ॥ ద్విజో దుగ్ధమయీం ధేనుం ప్ర
తిగృహ్య జనాధిప । యాగాదికం ప్రకుర్వీత పంచగవ్యం పిబేత్తతః ॥ అ
కృత్వా ద్రవ్యలోభేన హ్యాసక్తః పాపభీ స్సదా । పంచచాంద్రాయణైః శుద్ధి
ర్నాన్యథా తీర్థసేవనైరితి॥ ఇతి క్షీరధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ

—— * మధుధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. * ——

మధుధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ అథాపరం ప్రవ
క్ష్యామి ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే । మధుధేనుగృహీతౄణాం ద్విజానాం హి
తకామ్యయా । నిష్కారణే ప్రవృత్తానాం భోగేచ్ఛానాం శృణుష్వ మే। పుణ్య
కాలేషు సంక్రాంతౌ వ్యతీపాతాదిసంభవే ॥ కల్పితాం మృణ్మయైః పాత్రై
రర్చితాం రాజవల్లభైః । మధుధేనుం సవత్సాం చ సర్వాలంకారభూషితాం॥
గృహ్ణీయాద్యో ద్విజో లోభాత్సద్యః పాపమవాప్నుయాత్ । యమశాలాం
ప్రవిశ్యాథ పునర్భువముపాగతః ॥ మధువృక్షోభవేత్సోపి యావత్తన్నిష్కృ
తిర్న చేత్ । కథంచిన్నిష్కృతిర్దృష్టా తేషాం పాపరతాత్మనాం ॥ పంచ
చాంద్రాయణైశ్శుద్ధిర్నచాన్యైశ్శుద్ధిరీరితా ॥ క్షౌద్రధేనుః క్షత్రజాతేర్ద్వి
జైర్న ప్రతిగృహ్యతే । దైవాద్యదీహాలభ్యేత పంచభిశ్చాంద్రభక్షణైః ॥ శు
ద్ధిమాప్నోతి సర్వత్ర మధుధేనుప్రతిగ్రహాత్ । ఏతద్విప్రాత్ప్రతిగ్రహే ప్రా
యశ్చిత్తం బాహుజేభ్యో ద్విగుణం । ఊరుజేభ్యస్త్రిగుణం । పాదజేభ్యశ్చ
తుర్గుణం । సంకరజాతిభ్యః పంచగుణం వేదితవ్యం ॥ తదాహ॥ బ్రహ్మ
కైవర్తే ॥ ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజాతిభ్యః ప్రతిగృహ్య కథంచన॥ యావదుక్తం

త దేవాలం బాహుజేభ్యో ద్విధా స్మృతం । ఊరుజేభ్యస్త్రిధా ప్రోక్తం పా
దజేభ్యశ్చతుర్గుణం । ఏతేభ్యోప్యతిరిక్తేభ్యః పంచధా పరికీర్తితం ॥ స
ర్వవర్ణేభ్యస్సర్వదానప్రతిగృహీతౄణామేవం ప్రాయశ్చిత్తం వేదితవ్యం॥
కలౌ యుగే సంకరజాతయో బహ్వ్యః । తత్ప్రతిగ్రహస్యాఃషిద్ధత్వాత్ప్రా
యశ్చిత్తబాహుళ్యముక్తం । ప్రాయశ్చిత్తవిహీనా ద్విజాః శ్లేష్మమధ్యస్థమ
క్షికావన్నానాజాతిషు సంభవంతి ॥ అతః ప్రాయశ్చిత్తమేవ ప్రతిగృహీతౄ
ణాం సాధనం నచాన్యత్ ॥ యస్యయస్య ప్రతిగ్రహస్య ధర్మశాస్త్రే ప్రతిప
దోక్తం యద్యత్ప్రాయశ్చిత్తం తత్తత్కర్తవ్యం ద్విజన్మభిః ॥ నాన్యథా శుద్ధి
ర్భవేదితి ॥ ఇతి మధుధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ శర్కరాధేనుప్ర

——*శర్కరాధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*——

తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ ధేనుం శర్కరయా కృ
త్వా సవత్సామజినే శుభాం । యో రాజా ద్విజవర్యాయ దద్యాత్పుణ్యాగహే
ముదా । అర్చితాం గంధపుష్పాద్యైర్బహుభిర్భూషణైర్వృతాం । స గ
చ్ఛేద్విష్ణుభవనం యావదాచంద్రతారకం ॥ శివధర్మోత్తరే ॥ కృత్వా జి
నేషు యో ధేనుం శర్కరాభిరలంకృతాం । అర్చితాం గంధపుష్పాద్యైర్విప్రా
యాధ్యాత్మవేదినే ॥ దద్యాత్పుణ్యతమే కాలే తీర్థేషు గ్రహణేషు చ ॥ న త
స్య పునరావృత్తిర్బ్రహ్మలోకాత్కదాచన ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ కృత్వా
శర్కరయా ధేనుం పుణ్యకాలేషు పర్వసు । దద్యాద్దక్షిణయా సార్ధం విప్రా
యాధ్యాత్మవేదినే ॥ స నిస్తరతి సంసారం నావాబ్ధిం నావికో యథా ॥ ప్ర
తిగ్రహే దోషమాహ ॥ మహానారదీయే ॥ యో గృహ్ణీయాద్ద్విజో ధేనుం
కృత్వాం శర్కరయా చితాం । పుణ్యకాలేషు తీర్థేషు ద్రవ్యలాభపరాయణః॥
మహాంతం నరకం భుక్త్వా స్థావరత్వమవాప్నుయాత్ । తస్యైషా నిష్కృతి
ర్దృష్టా మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః ॥ స్నాత్వా ప్రాతర్యథాచారం దంతధావన
పూర్వకం । విభూతిం విశ్వరూపం చ హృద్యాత్స్వర్ణమూలమతః పరం । జపేత్
త్రిషవణస్నానం కృత్వా నిత్యమతంద్రితః । ఆసాయం ప్రాతరారభ్య సంఖ్యయా
గణయేజ్జపం ॥ ఫలాహారోత్రకర్తవ్యః స్వపేద్దేవసమీపతః । పునః పరేద్యు
రుత్థాయ పూర్వవజ్జపమాచరేత్ ॥ యదా భవేత్తత్ప్రియుతం తదా శుద్ధిమ
వాప్నుయాత్ । యద్దైవసంగ్రహే ధేనుం శర్కరాయాః పృథగ్ద్విజః । త
దా పాపాన్యనేకాని ప్రవిశంతి ప్రతిగ్రహే । తత్పాపశోధనార్థాయ ప్రా

యశ్చిత్తమిదంశుభం । ఆధానంవాప్రకుర్వీతయాగసాధనముత్తమం। సర్వే
షాంసప్తతంతూనామాధానంప్రథమంవిదుః । వర్ణానాంచయథావిప్రో
దేవానామపివాసవః। భృగుర్ఋషీణాంప్రవరోవాచాంసత్యంయథాభవేత్॥
తథైవసర్వయజ్ఞానామాధానంమూలకారణం । ప్రాయశ్చిత్త మిదంవాపి
హ్యాధానంవాద్విజశ్చరేత్ । తాభ్యాం పాపవినిర్ముక్తః ప్రయాతి పరమంప
దం ॥ ఇతిశర్కరాధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథదధిధేను ప్రతిగ్రహ

—దధిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ శృణువత్సప్రవక్ష్యామిదధిధేను ప్రతి
గ్రహే । ప్రతిగృహీతుర్విప్రస్య దోషోభవతిసర్వదా । తద్ద్రవ్యత్యాగ
మాత్రేణఆధానంయజ్ఞమేవవా । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి కమలేహిమా
జాయతేధ్రువం ॥ శివధర్మోత్తరే ॥ దధిధేనుమలంకృత్యగంధవస్త్రాదిభూ
షణైః । అభ్యర్చ్యవిధివద్భక్త్యాదద్యాద్యోవిప్రపుంగవే । నతస్యయమబా
ధాస్తితద్గృహేనాపవేశనం । తద్దర్శనంవారాజేంద్ర నభవేజ్జన్మజన్మని॥
బ్రహ్మకైవర్తే ॥ యోరాజాపుణ్యకాలేషుపుణ్యతీర్థేషుపర్వసు ॥ కృష్ణాజి
నేదధిమయీం ధేనుంకృత్వాసవత్సకాం ॥ అభ్యర్చ్యగంధ వస్త్రాద్యైర్వి
ప్రాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ సతంమృత్యుర్నవాప్నోతినవ్యాధిర్నచతస్కరః॥ అ
స్తేవిష్ణుపదంయాతి యానదింద్రాశ్చ్యదర్శ । బాహుజోధేనుమారాధ్యద
ద్యాత్కృష్ణాజినేశుభాం। నతస్యపునరావృత్తిర్బ్రహ్మలోకాత్కదాచన॥
ప్రతిగృహ్యద్విజోధేనుం రాజ్ఞఃపుణ్యదినేష్వపి। ప్రాయశ్చిత్తంతదాకుర్యా
త్పూర్వోద్ధంభాగతః॥ అథవాధానంకర్మ యజ్ఞంవాసర్వదక్షిణం। ఋణ
నిర్మోచనంకుర్యాచ్ఛుద్ధస్స్యాత్తత్ప్రతిగ్రహాత్ ॥ మాత్స్యే ॥ దధిభి
స్తుకృతాంధేను ముచితాంసవత్సావస్త్రైః । పూజితాంగంధపుష్పాద్యైః
పుణ్యకాలేషుపర్వసు ॥ తీర్థేషు దేవశాలేషు ప్రతిగృహ్యద్విజోయది । అ
కృత్వానిష్కృతింతత్ర సభవేద్గంధమూషకః ॥ దేవీపురాణే । తద్దోషో
పశమంరాజన్ శృణుసర్వప్రయత్నతః। ప్రాతస్స్నాత్వానదీతోయే నిత్యక
ర్మసమాప్యచ॥ నిత్యహోమంచకుర్వీత కృతమాలమపాత్రితః।కృత్వారు
ద్రజపంతత్ర యావదస్తమయోభవేత్ ॥ తదావిరమ్యమౌనస్సాఫలాహారంస
మాచరేత్। గృహంగత్వాస్వపేత్తత్ర నారాయణమనుస్మరన్ ॥ పునఃపరే
ద్యురుత్థాయపూర్వవజ్జపమాచరేత్ । త్రియుతంపూర్ణతామేతితావ

త్పారణమాచరేత్। అశక్తానులభంతాతఆధానంయజ్ఞమేవనా । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి విప్రో ధేను ప్రతిగ్రహాత్ ॥ ఇతిదధిధేను ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథేక్షురస ధేను ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—॥ ఇక్షురసధేనుప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం ॥—

వామనపురాణే॥ యోరాజాపుణ్యకాలేషు ధేనుమిక్షురసోద్భవాం। అర్చితాంగంధపుష్పాద్యైర్భూషితాంసర్వభూషణైః ॥ విప్రాయవేదవిదుషే శాన్తాయాధకుటుమ్బినే । దద్యాద్దక్షిణయాసార్ధం సరాజావిష్ణుమందిరం॥ గత్వాస్థిత్వాచిరంకాలం భూమండలపతిర్భవేత్। తత్రాపిజ్ఞానసంపాద్యదానధర్మపరాయణః ॥ కృత్వాధర్మాన శేషేణ విష్ణుసారూప్యతాంవ్రజేత్ ॥ మహాభారతే ॥ శృణుధర్మప్రవక్ష్యామిధేను మిక్షురసోద్భవాం అర్చితాంశాస్త్రమార్గేణ భూషితాంబహుభూషణైః ॥ పుణ్యకాలేషు సంక్రాన్త్యాయనద్వితయేతథా । అర్ధోదయేమహాపర్వే గ్రహణేచన్ద్రసూర్యయోః ॥ రచయిత్వాజినేసమ్యగ్విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే।దక్షిణాభిశ్చబహుభిర్దద్యాత్ఫల్గునోయదా ॥ తదావైకుణ్ఠమాప్నోతి పునరావృత్తివర్జితం ॥ నృసింహపురాణే ॥ కల్పితాంరాజపురుషైరిక్షూణాంవరసేనతాం । అర్చయిత్వావిధానేన పూర్వోదితాంద్విజన్మనే॥ దక్షిణాభిర్యథోక్తాభిర్దద్యాన్మనసినిస్పృహః । తస్యదేవఃప్రసన్నస్స్యాత్ప్రీతోదాయాద్యథాపుతా ॥ తత్రప్రాయశ్చిత్తమాహ బ్రహ్మాండే ॥ పూర్వజోబాహుజాద్గృత్వాధేనుమిక్షురసోద్భవాం । అకృత్వానిష్కృతింపశ్చాద్దానంవాక్రతుంచవా॥ యమలోకముపాగమ్య నరకానేకవింశతిం । అనుభూయ సహసాపాత్తాగో మాంసభుగ్భవతిక్షితౌ ॥ మాత్స్యే ॥ విప్రోధేనుంరసమయీందత్తాం రాజకుమారకైః । గృహీత్వాపుణ్యకాలేషు తన్నిష్కృతిపరాఙ్ముఖః ॥ యాగాదికంపరాకృత్య గోమాయుర్భవతిధ్రువం। తస్యైపానిష్కృతిర్దృష్టా విష్ణునాప్రభవిష్ణునా ॥ ప్రాతరాగత్యమేధావిస్నాత్వానిత్యంసమాప్యచ । వృక్షమూలముపాగమ్య పరేద్యుపనిషత్త్రయం॥ సంఖ్యాంసముద్వహాన్ సమ్యగ్యావదస్తంగతోరవిః । తావజ్జపాద్విరమ్యాథ ఫలాహారంసమాచరేత్ ॥ స్వపేద్భూమౌ సమీపేతుకృతంపాపమనుస్మరన్।పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయపూర్వవజ్జపమాచరేత్ ॥ ద్వ్యయుతంపూర్ణతామేతితతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తంయాగాద్య కరణవిషయం

త్రత్వాప్తౌ పంచగవ్యమాత్రం ప్రాయశ్చిత్తం ॥ ఇతీక్షురసధేను ప్రతిగ్ర

—సాక్షాద్ధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.—

హ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ సాక్షాద్ధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ మాత్స్యే ॥ ఏతాసాం దశధేనూనాం ప్రత్యక్షా పాపనాశినీ। మహాపాపవిశుద్ధ్యర్థం బ్రహ్మణా నిర్మితా పురా ॥ రాజా వా విప్రమాత్రో వా దశనిష్కాధిపోపి వా । ధేనుమేకామలంకృత్య హ్యభ్యర్చ్య విధిపూర్వకం ॥ పుణ్యకాలేషు పుణ్యర్క్షే యో దద్యాద్ద్విజపుంగవే । సయాతి విష్ణుభవనం దేవైస్సహ నతారిప ॥ లైంగే ॥ ధేనుం యస్సమలంకృత్య పుణ్యకాలేషు పర్వసు । అభ్యర్చ్య గంధపుష్పాద్యై ర్యో దద్యాద్ద్విజపుంగవే॥ సయాతి బ్రహ్మణః స్థానం యత్ర గత్వా న శోచతి । పశ్చాద్భువముపాగమ్య సభవేన్మండలాధిపః ॥ మహారాజవిజయే॥ ధేనుమేకామలంకృత్య పుణ్యకాలేషు పర్వసు । పుణ్యక్షేత్రే పుణ్యదినే వ్యతీపాతే చ వై ధృతౌ ॥ యో దద్యాద్విప్రవర్యాయ సయాతి పరమాం గతిం । పునర్భువముపాగమ్య రాజా భవతి ధార్మికః ॥ స్కాందే ॥ ధేనుం విప్రో ను గృహ్ణీయాద్వృథాభోగపరాయణః। అకృత్వా నిష్కృతిం లోభాద్వ్యాళీ భవతి కాననే ॥ తద్దోషపరిహారార్థం జపేద్రుద్రమధ్యాయుతం తదా దోషవినిర్ముక్తశ్శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం ॥ భవిష్యోత్తరే ॥ యో ధేనుం సమలంకృత్య దశధేన్వనుయాయినీం। గంధపుష్పాక్షతైర్వస్త్రై స్సర్వాభరణభూషితాం ॥ దత్తాం రాజకుమారేణ పుణ్యకాలేషు పర్వసు । ప్రతిగృహ్ణాతి ద్విజో లోభాదకృత్వా నిష్కృతిం శుభాం ॥ వ్యాళీ భవతి దుష్టాత్మా యోగం వా దానమేవ వా । ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం రుద్రం ద్వ్యయుతముచ్యతే॥ ఉపక్రమ్య తదానీం వా పరేద్యుర్వా పరేఽహని । స్నాత్వా ప్రాతర్యథాచారం నిత్యకర్మ సమాప్య చ॥ రహస్స్థానం సమాగమ్య సంఖ్యాం మనసి ధారయన్ । ఆరభ్యచోదయాద్భానోరస్తమేతి దివాకరః ॥ విరమ్య నియమం పశ్చాత్ఫలాహారం ప్రకల్పయేత్ । స్వపేద్వా స్వగృహే దేవసమీపే స్థండిలే వ్రతీ ॥ పరేద్యుర్గేహం కుర్వీత యావత్సంఖ్యా సమాప్యతే । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి యజ్ఞదానపరాఙ్ముఖః ॥ ఇతి సాక్షాద్ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథార్ద్రకృ

—*ఆర్ద్రకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

ష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే ॥ శృణు పుత్ర ప్రవక్ష్యామి ఆర్ద్రం కృష్ణాజినం శుభం । తిలై రాచ్ఛాద్య తత్పృష్ఠే దద్యాద్వై ప్రాయధీమ

తే ॥ సనరః పాపనిర్ముక్తో బ్రహ్మలోకం సమశ్నుతే । పశ్చాద్భవమహాపా
గ్యస్సప్తజన్మభవేద్ద్విజః ॥ తత్రాధీత్య శ్రుతిం సమ్యగ్బ్రహ్మజ్ఞానమవాప్య
చ । తేన జ్ఞానేన మహతా నిర్వాణం సమవాప్నుయాత్ । సూర్యసోమగ్రహే
రాజన్ మన్వాదిషు యుగాదిషు । అయనద్వితయే చైవ వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ
సంక్రమేషు చ జన్మర్క్షే నదీతీరేషు గాలయే । స్వగృహే వాపి రాజేంద్ర పుణ్య
క్షేత్రేషు పర్వసు । సరోగయస్సమ్యగభ్యర్చ్య ఆర్ద్రం కృష్ణాజినం దృఢం ॥ తిల
పూర్ణం ద్విజేంద్రాయ హ్యర్చితాయ సుభూషణైః । దద్యాద్దక్షిణయా సా
ర్ధం తస్య పుణ్యఫలం శృణు ॥ యావంత్యజినరోమాణి యావంతస్తత్ర వై తి
లాః । తావద్యుగసహస్రాణి బ్రహ్మలోకమవాప్నుయాత్ ॥ లింగపురా
ణే ॥ తిలపూర్ణం పుణ్యకాలే ఆర్ద్రం కృష్ణాజినం నరః । అభ్యర్చ్య గంధవస్త్రా
ద్యైస్సమ్యక్పుష్పాక్షతాదిభిః ॥ యో దద్యాత్ప్రవరాయ స గచ్ఛేద్బ్రహ్మ
ణః పదం ॥ తత్ప్రతిగ్రహదోష ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ ఆ
ర్ద్రం కృష్ణాజినం జ్ఞః పుణ్యకాల ఉపాగతే । యో విప్రః ప్రతిగృహ్ణీయాత్స
సద్యః పతితో భవేత్ । నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం యాగాదికమనంతరం ।
తదా నశ్యంతి కర్మాణి గాయత్రీజపఏవ చ ॥ యమలోకముపాగమ్య భుక్త్వా
తత్ర మహద్భయం । సపాపీ ఘువమాసాద్య నారీత్వం సప్తజన్మసు ॥ చ
తుర్వింశతిమతే ॥ యో విప్రః పుణ్యకాలేషు కృత్తిమార్ద్రాం తిలైర్యుతాం ।
తాం ద్విజః ప్రతిగృహ్ణీయాద్వృథా భోగపరాయణః ॥ తదా నశ్యంతి కర్మాణి
ఇష్టాపూర్తాదికాని చ । తదా మృత్యువశం యాతి పుణ్యభ్రంశాద్యమాలయే ॥
మహాంతం నరకం భుక్త్వా స్త్రీజన్మ తదనంతరం ॥ ప్రాప్నోతీతి శేషః ॥ బ్ర
హ్మాండే ॥ తిలపూర్ణం పుణ్యకాలే చర్మార్ద్రం రాజవల్లభాత్ । ప్రతిగృ
హ్య ద్విజో మోహాత్సప్తతంతుపరాఙ్ముఖః ॥ యమలోకముపాగమ్య చిరం న
రకభాక్తతః । నానాజన్మానుభూయాథ కృకలాసో భవేద్భువి ॥ తస్యైషా ని
ష్కృతిర్దృష్టా మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః । అపమృత్యూత్తారణమార్జనపూ
ర్వవత్కృత్వా తదనంతరం ప్రాయశ్చిత్తం ॥ ప్రాతస్స్నాత్వా తిలైస్సమ్య
గఘమర్షణపూర్వకం । ఆర్ద్రవాసాస్తటం గత్వా హ్యనుజ్ఞాప్య ద్విజన్మ
నః ॥ ప్రతిగ్రహవిశుద్ధ్యర్థం తు మహార్థసజ్జనాః । ఇతి ప్రార్థ్య ద్వి
జాన్ సర్వాన్ పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ ॥ తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం కృత్వా శుద్ధిమా
ప్నోత్యనుత్తమాం ॥ ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా పునస్సంసారమాచరేత్ ।

పంచగవ్యంపిబేచ్ఛ్వశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతిలౌకికః॥ కృచ్ఛ్రాతిచరణేనప్రాయశ్చిత్తం పునఃకర్మణాపూర్వకంకృత్వాతదంగప్రాయశ్చిత్తేన పూతోభూత్వాయాగాదికంకుర్యాత్ ॥ అన్యథాపునఃకర్మాసంభవేయాగాదికంనఫలతి।పునఃకర్మైవహ్యాచార్యత్విజాంసర్వకర్మసాధనం । నోచేన్మలముష్టిప్రక్షాళనవత్॥ అతఃపునఃకర్మైవబలవత్తరం॥ ఇత్యార్ద్రకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥

—॥తిలకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.॥—

అథతిలకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ తిలైరాపూర్యయశ్చర్మదద్యాత్కృష్ణాజినంనృప। నతస్యయమలోకోస్తివైకుంఠేవాసమశ్నుతే॥ కార్ష్ణే॥ పుణ్యకాలేపుణ్యదినేసాంగకృష్ణాజినంతిలాన్। నిక్షిప్యవిప్రవర్యాయయోదద్యాత్సతుపుణ్యభాక్ ॥ స్కాందే ॥ పూర్వవత్తిలసంయుక్తంశుభ్రంచర్మద్విజాతయే। పుణ్యకాలేషుపుణ్యాహేయోదద్యాత్సోపివైహరిః ॥ అజినంయోనుగృహ్ణీయాద్బ్రాహ్మణంవిప్రస్తిలైర్యుతం। అపమృత్యుమవాప్నోతినారీత్వంప్రాప్నుయాదిహ ॥ దానసాగరే ॥ పుణ్యకాలేషుపుణ్యాహేపుణ్యతీర్థేనృపోత్తమ। తిలకృష్ణాజినంధృత్వాపృథాభోగపరాయణః॥ యమలోకమవాప్నోతిస్థిత్వాథంజన్మహద్భయం । పునర్నారీత్వమాప్నోతి తిలచర్మప్రతిగ్రహే ॥ ఆర్ద్రకృష్ణాజినేపూర్వంప్రాయశ్చిత్తం ప్రదర్శితం। పాదహీనంద్విజఃకుర్యాత్తిలకృష్ణాజినగ్రహే॥ పాదహీనంపంచోత్తరసప్తతితప్తకృచ్ఛ్రాణికృత్వాపునస్సంస్కారంపూర్వవత్కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతినాన్యథేతి॥ ఇతితిలకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథయోగవ్రతాది

—॥యోగవ్రతాదిషుకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త.॥—

షుకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మాత్స్యే॥ అర్ధనారీశ్వరేయోగయోగేహరిహరాత్మకే। లక్ష్మీనారాయణేయోగవ్రతేష్వన్యేషు షణ్ముఖ॥ కృష్ణాజినేవ్రతాంగత్వాన్నదోషఇతిగోబిలః। తథాపిశృణువక్ష్యామిప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధిదం ॥ మహానారదీయే॥యోగేషువ్రతకాలేషుఅర్ధనారీశ్వరాదిషు। యోదద్యాదజినంవిప్రేవ్రతంతస్యఫలప్రదం ॥ పురానారాయణోదేవోలోకాన్సంహృత్యచాత్మని । నిధాయజలధౌశిశ్యేదీర్ఘకాలమరిందమః॥ తన్నాభౌసైవలంజజ్ఞేతత్రాభూత్పంకజంమహత్ । హిరణ్మయంబృహన్నాళంరక్తకుంకుమకేసరం॥ సహస్రపత్రంతరుణంప్రతప్తకనకోజ్జ్వలం । తత్రజజ్ఞేవిధాతాచవ్యస్రాక్షీజ్జగతాంపతిం ॥ హరిఃప్రసన్నవదనోబభాషేకమలాస

నం। సృజవిశ్వమిదం భద్ర వేదాన్యజ్ఞాన్ద్విజానపి॥ ధేనుంచ లోకరక్షార్థం మాలస్యం మాహురుష్యహా। ఇత్యుక్త్వా భగవాన్విష్ణుస్తత్రైవాంతరధీయత॥ బ్రహ్మా తదవధార్యాథ సృష్టవాన్విశ్వమోజసా। వేదాన్యజ్ఞాన్ద్విజాన్గాశ్చ తస్మిం త్రాం స్తత్రసాధనాన్॥ అరణిం స్రుక్స్రువౌ దర్వీం ధ్రువాం జుహ్వాం తథాయుధం। కృష్ణాజినంచ ముసలములూఖలమతః పరం॥ పాత్రాణ్యన్యాని విశ్వాత్మా ససర్జ జగదీశ్వరః। వ్రతేషు యజ్ఞదానేషు బ్రహ్మచర్యవ్రతాదిషు॥ అజినం దానపూర్వార్థం దదౌ విప్రేభ్య ఆదరాత్। తదా ప్రభృత్యదశ్చర్మ ప్రసిద్ధిమగమద్భువి॥ యస్త్వేతచ్చర్మ దానేషు వ్రతేషు నియమేషు చ। ప్రధానం కురుతే సోఽత్ర బ్రహ్మనిర్వాణమాప్నుయాత్॥ తత్ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ యాగాదిషు వ్రతేష్వేతత్ప్రతిగృహ్య ద్విజోత్తమః। ప్రాయశ్చిత్తం తదా కుర్యాత్పునస్సంస్కారవర్జితం॥ దశాయుతాని గాయత్రీరర్ధనారీశ్వరే వ్రతే। తథా హరిహరే యోగే లక్ష్మీనారాయణే తథా॥ ఉగ్రవ్రతేషు దానేషు పుంవంధ్యాత్వహరాదిషు। ఏతేషు వ్రతేషు కృష్ణాజినానామంగత్వాల్లఘుప్రాయశ్చిత్తముక్తం॥ ఆర్ద్రకృష్ణాజినాదేస్స్వయం ప్రధానత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తబాహుళ్యం॥ పునస్సంస్కారశ్చ ఏతేషు నోభయం। ఉక్తప్రాయశ్చిత్తమేవాలం॥ ఇతి యోగాదిషు కృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥

=*తిలపద్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*=

అథ తిలపద్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే॥ యో రాజా పుణ్యకాలేషు పుణ్యతీర్థేషు పర్వసు। తిలపద్మం యథాశాస్త్రమర్చయిత్వా ద్విజన్మనే॥ దద్యాద్దక్షిణయా సార్ధం తస్యాంతో నైవ విద్యతే। పునర్భవముపాగమ్య మండలాధిపతిర్భవేత్॥ బ్రహ్మకైవర్తే॥ తిలపద్మం ద్విజో ధృత్వా రాజ్ఞః పుణ్యదినేషు యః। స తు దేహవిశుద్ధ్యర్థం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ పునస్సంస్కారపూర్వాత్మా శుద్ధిమాప్నోతి దైహికీం॥ లైంగే ప్రతిగృహ్య ద్విజో లోభాద్భోగతృష్ణాపరాయణః। తిలపద్మం సముత్సృష్టం రాజభిః పుణ్యసంగమే। పునః కర్మప్రకుర్వీత తతః పశ్చాచ్ఛృణుష్వ మే॥ సమ్యగ్విప్రైరనుజ్ఞాతః షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్। తతః పాపవిముక్తస్స్యాన్న దానైర్నాన్యకర్మభిః॥ ద్విజో లోభపరాయణో భోగేచ్ఛయా తిలపద్మం ధృత్వా పూర్వం పునస్సంస్కారం కృత్వా పశ్చాత్పరిషదుపస్థానపూర్వకం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాణి షడబ్దమాచరేత్। తేన పూతో భవతి। న దానైర్నాన్యకర్మభిః పూతస్స్యాత్॥ ఇతి

తిలపద్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథరజతపద్మ ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్త

—రజతపద్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.—

మాహ॥ మార్కండేయః। కమలంరాజతందద్యాద్యోరాజాపుణ్యసంగమే। అభ్యర్చ్యవిధినాశాస్త్రాద్విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే॥నతస్యపునరావృత్తిర్బ్ర హ్మలోకాత్కదాచన ॥ శైవే ॥ నిష్కామనతయారాజన్నుద్దిశ్యహరిమవ్య యం। హారంవాద్విజవర్యాయదద్యాత్సుప్రియకమేసుధీః ॥ సర్వపాపవినిర్ము క్తఃపుత్రపౌత్రపరిష్కృతః। ఇహైవవిపులాన్భోగాన్భుక్త్వాదేవపదంవ్రజే త్ ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ యోధృత్వారాజకంపద్మంపుణ్యకాలేషురాజభిః దత్తంసమ్యగలంకృత్యతస్యశుద్ధిరనుత్తమా ॥ ప్రధానంసంపరిత్యజ్యకృత్వా చాంద్రాయణద్వయం। శుద్ధిమాప్నోతిమహతీమేతత్పద్మప్రతిగ్రహాత్॥ ఆధా నంవాఋణంతీర్త్వాతేనవిప్రోనదోషభాక్ । ఆధానకరణేసర్వ స్వదక్షిణే ప్రాయశ్చిత్తంపంచగవ్యప్రాశనం॥ఇతిరాజతపద్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥

—రోగప్రతికృతిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.—

అథరోగప్రతికృతిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే॥ క్షయఃకాసశ్చ గుల్మశ్చశిరోవాయుస్సకందరః। అర్శోరోగస్తథాశూలంగండమాలాశిరో భ్రమః ॥ ఏతేమహాపాతకజన్యాః ॥ వాతవ్యాధ్యశ్మరీకుష్ఠమహోదరభగం దరాః,అర్శాంసిగ్రహణీత్యష్టౌమహారోగాఃప్రకీర్తితాః॥ ఇత్యేతేఉపపాత కజన్యాః। ప్రమేహోమధుమేహశ్చజ్వరశ్శీతోష్ణసంభవః। కంపశ్చపక్షఘాత శ్చఅంత్రవృద్ధిస్తథైవచ॥ ఇత్యేతేసంకలీకరణజన్యాః ॥ అరుచిశ్చతథాపిత్తం బహుమూత్రంశిరోవ్రణం । సర్వాంగతాపనంతద్వద్బధిరత్వ మునగ్నితా॥ ఇత్యేతేమలినీకరణజన్యాః॥ అక్షిశూలంకర్ణశూలం పాదశూలం తథాంగశూ లం। కండూశ్చర్దిర్దుష్టరోగఃకామిలాచతథాభ్రమః॥ ఇత్యేతేఅపాత్రీ కరణజ న్యాః॥ నక్తాంధత్వంగుదేశూలంనానారోగసముజ్జృంభితం। హిక్కారుక్తుతమజీ ర్ణత్వంకంఠశోషణమేవచ॥ ఇత్యేతేజాతిభ్రంశకజన్యాః ॥ ఏతేచాన్యేచబహ వోవ్యాధయఃపాపసంభవాః । ఇహజన్మనివారాజన్ పూర్వజన్మ నివాజి తాః॥ వ్యాధయఃపాపమూలాస్స్యుఃప్రత్యక్షనరకాస్త్వమీ। సర్వవ్యాధ్యుప శాంత్యర్థంకుర్యాత్ప్రతికృతింబుధః ॥ బ్రహ్మహత్యాదిరోగనిరాసార్థంయ స్యయస్యపాపస్యయోయోరోగోజాతః తన్నిరాసార్థంప్రధాన దేవతాస్తి కర్మవిపాకేషుసైవప్రతికృతిః ॥ తత్ప్రతిగ్రహాద్విప్రస్యపాప బాహుళ్యం॥

తస్మాత్కర్తవ్యం ప్రాయశ్చిత్తం॥ తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ వామనపురాణే। కృష్ణాజినం ప్రతికృతిం మేషీం చోభయతోముఖీం। శకటం యోనుగృహ్ణాతి న భూయః పురుషో భవేత్। ఏతదకృతయాగాదికస్యాకృతప్రాయశ్చిత్తస్య విషయం॥ ఉభయోరేకతరాసంభవే స్త్రీత్వం॥ తదాహ మార్కండేయః॥ ద్విజః ప్రతికృతిం ధృత్వా యాగం వా నిష్కృతిం తు వా। అకృత్వా ద్రవ్యలోభేన స స్త్రీ భవతి సర్వదా॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కూర్మపురాణే॥ ధృత్వా ప్రతికృతిం విప్రః సప్తతంతుపరాఙ్ముఖః। తత్ప్రతిగ్రహశుద్ధ్యర్థం కుర్యాచ్చాంద్రాయణత్రయం॥ నిరంతరమహోరాత్రం జపన్నారాయణం విభుం। స్వపేచ్చ దేవతాగారే స్థండిలే కేవలే పరః॥ కబళం భక్షయేత్త్రాతరవిమర్ణం దాయతే యథా। ఏవం మాసత్రయే పూర్ణే శుద్ధస్స్యాత్తత్ప్రతిగ్రహాత్। ఆధానం వా ప్రకుర్వీత ఋణాని మోచనం తు వా॥ ద్వయోరభావే లోభార్థే ప్రాయశ్చిత్తమిదం చరేత్। తత్రాపి చ పునః కర్మ శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథేతి॥ ఇతి రోగప్రతికృతిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ మృతశయ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—॥ మృతశయ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—

మాహ॥ కూర్మపురాణే జనస్య మరణే కాలే యమదూతగణైస్సహ। పాపాని తస్య యావంతి సఖీభూయ వ్రజంత్యథః॥ భూతప్రేతపిశాచాద్యా మృతశయ్యాబహిః స్థితాః। కేచిద్దృష్టిపథం యాతాః కేచిత్ప్రేతం శపంత్యలం। మ్రియమాణం తతో దృష్ట్వా కుత్సయంతి తథాపరే। మరణాంతే యథా రాజన్ శయ్యాస్పృశ్యా న సాజనైః। తత్పుత్రాదిస్తు తాం శయ్యాం విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే॥ ద్వాదశే దివసే దద్యాన్మృతస్స్వర్గమవాప్నుయాత్। బహ్వాభిర్దక్షిణాభిశ్చ తోషయేద్విప్రవల్లభం॥ తత్ప్రతిగ్రహదోషమాహ॥ మాత్స్యే॥ విప్రో లోభపరీతాత్మా మృతతల్పం పరిగ్రహేత్। నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం సద్యః క్షురతి సర్వథా। నిత్యనైమిత్తికాభావాత్పతితస్స్యాద్ద్విజాధమః। గర్భాధానాదిసంస్కారాః పునః కార్యా ద్విజాతిభిః॥ తతః పంచ రేత్కృచ్ఛ్రింద్వశతంతప్తసంజ్ఞకం। తతః పూతో భవత్యేవ కర్తాహో లోకయోర్ద్వయోః॥ అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి హ్యాధానక్రతుభిర్వినా। ప్రధానం సంపరిత్యజ్య ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్॥ అన్యథా స్యాత్స దుష్టాత్మా హ్యాలోకే నిజనే వనే। ఏతద్యాగప్రాయశ్చిత్తాద్యకరణవిషయం॥ ఉభయోరేకతరసంభవే నాలూకత్వం॥ ఇతి మృతశయ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ గోచర్మప్రతిగ్రహ

—॥ గోచర్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లింగపురాణే ॥ గోచర్మవిప్రవర్యాయ రాజాధర్మపరాయణః। పుణ్యకాలఉపాయాతే దద్యాద్దక్షిణయా సహ॥ యావంతః పాంసవోభూమేరాశిభూతాభవంతిహి। తావద్యుగసహస్రాణి విష్ణులోకే మహీయతే। గోచర్మప్రమాణమాహ॥ రంగరాజీయే ॥ గోశతస్య సవత్సస్య సంచారస్స్వేచ్ఛయా భవేత్। సతు ద్వాదశధాయాతో గోచర్మేతి విదుర్బుధాః॥ కామే॥ అనర్గళతయా రాజక సంచారో గోశతస్యచ। రాత్రౌయావత్ప్రదేశే స్యాత్సవత్సస్య నృపోత్తమ॥ సతు ద్వాదశమానేన గోచర్మేతి ప్రకీర్తితం। తం దేశం విప్రవర్యాయ అర్చితా కుటుంబినే ॥ యాగాసక్తాయ యో దద్యాత్సవై నారాయణస్మృతః। పునర్భువముపాగమ్య మండలాధిపతిర్భవేత్ ॥ లింగపురాణే॥ పుణ్యకాలేషు పుణ్యేష్వే వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ। నదీతీరే పుణ్యదినేషు న్వాదిషు యుగాదిషు। అర్చితాయ ద్విజాగ్ర్యాయ కర్మనిష్ఠాయ శీలినే। గోరాజాచర్మ తద్దద్యాత్సవై విష్ణుమవాప్నుయాత్॥ తత్ప్రతిగ్రహే దోషప్రాయశ్చిత్తే దర్శయతి॥ స్కాందపురాణే, గోచర్మద్రవ్యలోభేన యో విప్రస్సంప్రతిగృహ్ణాత్। పుణ్యకాలే పుణ్యదినే దత్తం రాజ్ఞానువర్తినా॥ సద్యః పతంతి రాజేంద్రసతి ప్రియాః కాయసంభవాః। నిత్యకర్మపరిభ్రంశాత్సాంకరత్వమవాప్నుతే॥ తస్యాన్నాన్నిష్కృతిర్నాస్తి యాగభ్యస్తత్ప్రతిగ్రహే। తదభావే నరశ్రేష్ఠ శతచాంద్రాయణం చరేత్॥ త్రయస్త్రింశన్నతే॥ పూర్వజైః ప్రతిగృహ్ణీయాద్రాజదత్తం సుపూజితం। గోచర్మేతి భూవస్థానం ద్రవ్యలోభేన పార్థివ ॥ తస్యకర్మాణి నశ్యంతి మృత్యురాయాతితత్క్షణాత్। నరకానుభవం కృత్వా సూకరో భవతి క్షితౌ॥ బహుసంస్కారపూతేభ్యో యాగాదిభ్యోఽనిష్కృతిః। తస్యాపనయనసంభూయః కర్మభ్రంశాద్భవేత్ః॥ కృచ్ఛ్రచరణపూర్వకముపనయనాదికం కృత్వా పశ్చాద్యాగః కర్తవ్యః ॥ తదభావే చాంద్రాయణశతం కృత్వా దండమేఖలాశ్మస్థాపనాదిం వర్జయిత్వా కల్పోక్తవిధినా స్వం కుర్యాత్॥ నాన్యథా శుద్ధిరీరితేతి ॥ ఇతి గోచర్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥

—॥ శకటదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

అథ శకటధానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మత్స్యపురాణే॥ స్త్రీ తేకర్కటకేభానామకరస్థే దివాకరే। మామమాసే పూర్వపక్షే పత్తమ్యాం గవివాసరే॥ అయనద్వితయే చైవ మన్వాదిషు యుగాదిషు। శకటం ధాన్యసమ్మిశ్రం యో

గరజ్జుపరిష్కృతం॥ చతుర్భిర్నడుద్భిశ్చ యుక్తం వస్త్రైరలంకృతం। యోదద్యాద్విప్రవర్యాయ న తస్య పునరుద్భవః॥ స్కాందే॥ తీర్థేషు పుణ్యకాలేషు పుణ్యావత్సు సదినేష్వపి। యో రాజా శకటం దద్యాద్విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే॥ అనడుద్యుగసంయుక్తం రజ్జుధాన్యపరిష్కృతం। అర్చితం గంధవస్త్రాద్యైర్యుక్తదక్షిణయా సహ॥ సూర్యలోకమవాప్నోతి కులత్రయసమన్వితః। తదంతే ధ్రువమాసాద్య సర్వసంపత్సమృద్ధిమాన్॥ దానైరనేకైః పూతాత్మా నిర్వాణముపపద్యతే। శకటే ధాన్యాదినిర్మాణప్రకారస్తు పరిభాషాయామభిహితః॥ నారదీయే॥ శకటం పుణ్యకాలేషు యో రాజా పృథివీతలే। విప్రాయ వేదవిదుషే దద్యాద్దక్షిణయా సహ। మాతృతః పితృతశ్చైవ కులమేకం సముద్వహన్। మేరుముల్లంఘ్య సహసా విష్ణులోకం ప్రపద్యతే॥ లింగపురాణే॥ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ శకటం యో హి గృహ్ణీయాద్యాగతీర్థపరాఙ్ముఖః। పుణ్యకాలేషు పుణ్యక్షేత్రే సభవేచ్చక్రధారకః॥ ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం చరేచ్చాంద్రాయణాష్టకం। యాగాద్యకరణే దోషః శకటస్య ప్రతిగ్రహే॥ ప్రధానం సంపరిత్యజ్య ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్। పార్షదుపస్థానపూర్వకం పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్॥ ఇతి శకటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ ఉభయతోముఖీప్రతిగ్రహ

——*ఉభయతోముఖీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*——

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే॥ సూయమానాం యదా ధేనుం పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ। యో దద్యాద్విప్రవర్యాయ స వై విష్ణుపదం వ్రజేత్॥ సాయం వా ప్రాతరథవా సూయమానాం విలోకయన్। శిరః పాదౌ యదా వత్సస్తదా దానం మహత్స్మృతం॥ పితౄనుద్దిశ్య వా రాజన్నుత విష్ణుం హరం చ వా। తం తం లోకమవాప్నోతి పునరావృత్తివర్జితం॥ మహానారదీయే॥ సూయమానా యదా ధేనుః సర్వపాపక్షయంకరీ। తదా నరేణ దాతవ్యా విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే॥ న తస్య పునరావృత్తిర్బ్రహ్మలోకాత్కదాచన॥ శివధర్మోత్తరే॥ ద్విముఖీం షట్పదాం ధేనుమనువ్రజ్య ప్రణమ్య చ। యో దద్యాద్విప్రవర్యాయ స తు బ్రహ్మపదం వ్రజేత్॥ మహాభారతే॥ ద్విముఖీం షట్పదాం శుద్ధాం విలోక్య జనవల్లభ। పరిక్రమ్య ప్రణమ్యాథ ద్విజాయాధ్యాత్మవేదినే॥ బహ్వీభిర్దక్షిణాభిశ్చ దద్యాద్యది నరోత్తమ। యావంతి పశురోమాణి తావద్బ్రహ్మపదం వ్రజేత్॥ తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే॥ ద్విముఖీం షట్పదాం ధేనుం విప్రో లోభపరాయణః। ప్రతిగృహ్య ద్విజో దేవి యావద్భోగపరాయణః॥ తావద్యుగ

సహస్రాణినారీత్వంప్రాప్నుయాదిహ ॥ కౌర్మే ॥ ద్విజోయోద్వ్యముఖీంధే
నుంసోపస్కరాంసదక్షిణాం। సవస్త్రాంవిధివద్దత్త్వాతదామృత్యువశంగతః॥
నరకానుభవంకృత్వానారీజన్మసమశ్నుతే । నారీపాపస్యమూలంహికిముత
స్సంప్రతిగ్రహే ॥ యావంతిపశురోమాణితావన్నరః మశ్నుతే । కేచిత్సం
సారమిచ్ఛంతిహ్యుభయోముఖసంగ్రహే ॥ స్త్రీత్వాచ్చ దోషబాహు
ల్యాత్ప్రాయశ్చిత్తప్రధానతః। అతఃప్రాయేణగాయత్ర్యాశ్శుద్ధిమాప్నోతిద్వై
హికీం॥ యావద్దినానిశేతేతావత్ప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ । ప్రాయశ్చిత్తేన
పూర్ణేనత్వాప్రధానంసంపరిత్యజేత్ ॥ అనేనవిధినాశుద్ధిర్నత్రైర్వైర్జపాది
భిః. లక్షత్రయజపానంతరంపునస్సంస్కారంకృత్వాహ్యుభయతోముఖీప్రతి
గ్రహేశ్శుద్ధిరితితాత్పర్యం॥ ఇత్యుభయతోముఖీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అ

—*ఉత్క్రాంతిగోప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

థోత్క్రాంతిగోప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥విపత్క్రా
త్క్రాంతికాలేతుహ్యవిచార్యమహద్భయం। తాంధేనుంప్రతిగృహ్యాశుమహా
పాతకమశ్నుతే॥ దేవీపురాణే। ఉత్క్రాంతిధేనుమాసన్నాంతమస్యాంవా
యథావ్రతః। ప్రతిగృహ్యద్విజోయస్తుసవైనరకమశ్నుతే॥ కౌర్మే॥ ద్విజో
యశ్శ్రీతిసంపన్నఃప్రతిగ్రహపరాయణః । ఉత్క్రాంతికాలేతస్మాన్నీంధే
నుంధృత్వాసదోషభాక్॥ నరకాననుభూయాశుదరిద్రోభువిజాయతే। అన్న
వస్త్రప్రతిక్షీణస్సదారోబహులప్రజః॥ కింకరోమిక్వగచ్ఛామికంవాశరణమా
శ్రయే। ఇతీవవతంయస్నిత్యంమేతద్దారిద్ర్యలక్షణం ॥ దారిద్ర్యంమరణాత్క
ష్టందరిద్రోనహిపూజ్యతే। దరిద్రస్యవృథాజన్మదరిద్రస్యవృథావయః॥దరిద్ర
స్యవృథారూపం దరిద్రస్యవృథాగుణాః । తస్మాదపిబాలదారిద్ర్యంక్షణమా
త్రంనశక్యతే। తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ భవిష్యోత్తరే । ఉత్క్రాంతిధేను
మాగృహ్ణ్యప్రధానంసంపరిత్యజేత్॥ లక్షద్వయంచగాయత్ర్యాశుద్ధిమాప్నో
త్యనుత్తమాం। నాన్యథాశుద్ధిమాప్నోతిదరిద్రత్వాన్నముక్తిభాక్॥ దారిద్ర్యం
జన్మధిగ్రూపంధిగ్దరిద్రంపునఃపునః । దారిద్ర్యజనకంధేనోర్గ్రహణంనభవేది
మాహ॥ఇత్యుత్క్రాంతిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథవైతరణీప్రతిగ్రహ

—*వైతరణీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కూర్మపురాణే॥ యమలోకేమహాఘోరేసరిదంగార
రూపిణీ। షష్టియోజనవిస్తీర్ణా శతయోజనమాయతా॥ సాసరిత్పాపినోద్ధృ

ష్ట్వాప్రజజ్వాలతద్రుషా । దృష్ట్వాపుణ్యజనాన్సైవశాంతిమాప్నోతితత్క
ణాత్॥ పాపినఃపాపకర్మాణిపుణ్యవాన్పుణ్యమాచరేత్ । పాపీనరకమా
ప్నోతిపుణ్యవాన్పుణ్యలోకభాక్ ॥ పుణ్యంసుఖార్థీకుర్వీతదుఃఖార్థీపాప
మాచరేత్। దుష్టప్రతిగ్రహాదేవపాపం॥ తదపరిగ్రహాదేవపుణ్యం ॥ దుష్టప్రతి
గ్రహశ్చాత్రవైతరణ్యాదిః తేషాంత్యాగఏవపుణ్యం। ద్రవ్యస్యాల్పత్వా
త్పాపబాహుళ్యాద్యాగాదికరణస్యాశక్యత్వాత్ప్రతిత్యాజ్యమేవసర్వథా॥
మాత్స్యే॥ దారిద్ర్యంస్థిరతామేతివైతరణ్యాఃప్రతిగ్రహే। సర్వేషామేవపా
పానాందారిద్ర్యమధికంవిదుః॥ దారిద్ర్యాద్దోషబాహుళ్యాత్త్యజేదేతత్ప్ర
తిగ్రహం । దారిద్ర్యాత్పరంపాపంజనస్యేహనవిద్యతే॥ తత్ప్రాయశ్చిత్త
మాహ॥ మార్కండే॥ ప్రతిగృహ్యద్విజోధేనుమాశౌచాంతేనరాధిప। పిండనిర్వా
పణేకాలేదీనమానాందరిద్రవాన్॥ ప్రధానంసమ్పరిత్యజ్యస్నాత్వానిత్యంస
మాహితః। లక్షద్వయంజపేద్దేవిమేతద్దోషోపశాంతయే॥ నాన్యథాశుద్ధిమా
ప్నోతిదారిద్ర్యాన్నవిముక్తిమాన్॥ ఇతివైతరణీధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

—*మృత్యుమహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

త్తం॥ అథమృత్యుమహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయే॥
విప్రోయోమహిషీంగృహ్ణన్సాక్షాన్మృత్యుస్వరూపిణీం । మృత్యునాశకరీం
దాతుఃగృహీతుర్మృత్యుదాయినీం ॥ అభ్యర్చ్యనీలవస్త్రాద్యైర్ధాన్యైస్స్వర్ణ
దక్షిణయాసహ। సాక్షాన్మృత్యుమవాప్నోతిషణ్మాసాభ్యంతరేనృప। స్కాం
దే॥మహిషీంయోనుగృహ్ణీయాత్మృత్యుదాంపాపనాశినీం । ధాన్యైర్గం
ధాక్షతైర్దీపైరర్చితాంమృత్యురూపిణీం॥సవత్సాంరోగిభిర్దత్తాంబ్రాహ్మణో
భయవర్జితః। మృత్యుమాప్నోతిసహసాపశ్చాత్తస్యాకరతాంవ్రజేత్। బ్రహ్మాం
డే ॥ భానుఃకుజోభృగుశ్చైవశనీరాహుర్గ్రహాస్త్వమీ। ద్వాదశాష్టమజన్మ
స్థాషంచైతేయస్యదేహినః। కుర్వంతిప్రాణసందేహంస్థానభ్రంశంధనక్ష
యం।తదామృత్యువశంయాతఃపీడితోగ్రహనాయకైః॥ పీడాః॥జ్వరశ్చాలం
వాతపిత్తంశ్లేష్మల్బణమసూరికాః। విషూచీగ్రహణీపాదహస్తశూలంమహా
ద్భయం ॥ జ్వాగత్తిసారోనిశ్శక్తిఃమూర్ఛాభ్రమణమేవచ। కమ్పావాబహు
మూత్రోవారోగాన్స్త్రీణాంభవంతిహి॥ సర్వరోగవినాశాయమృత్యూత్తర
ణహేతవే। తదాయోమహిషీందద్యాత్పూజితాంవస్త్రభూషణైః॥ మృత్యు
రూపాయవిప్రాయససద్యోరోగముక్తిభాక్ । గృహ్ణీయాన్మహిషీమేనాం

ద్విజోద్రవ్యాతురస్తదా ॥ మృత్యుమాయాతిసహసానూకరత్వమవాప్యతే।
తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ గారుడే॥ తదానీంవాపరేభ్యర్వాస్నాత్వాశుచి
రలంకృతః। నిత్యకర్మవిశుద్ధాత్మాజపేన్మృత్యువినాశనం ॥ అయుతంనియు
తంకృత్వాప్రత్యహంసంఖ్యయానృప।అయుతేనవిశుద్ధస్స్యాన్మహిషీంయోను
మన్యతే॥ పక్షమాత్రందశాహంవాదీక్షామారభ్యబుద్ధిమాన్ । చతుర్థకాలఆ
యాతేహవిరోభ్బజనమాచరేత్ ॥ అపమృత్యుమపత్యుధమితినవభిర్వాక్యైఃజ
పః॥ ఇతిమృత్యుమహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథమహిషీప్రతిగ్రహప్రా

—*మహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

యశ్చిత్తమాహ॥ వామనపురాణే ॥ కృష్ణాంగారచతుర్దశ్యాంకృష్ణాష్టమ్యా
మమాదినే। మహిషీంనీలవస్త్రైర్ద్యైరర్చితాంసర్వభూషణైః ॥ దద్యాద్యో
విప్రవర్యాయతస్యనాస్తియమాలయః॥ స్కాందే॥ యుగాదిషుచష్వేషు
కృష్ణాష్టమ్యామమాదినే। కృష్ణాంగారచతుర్దశ్యామమాయాంభృగువాసరే॥
మహిషీంసమలంకృత్యవస్త్రగంధాదిభూషణైః ॥ యోదద్యాద్విప్రవర్యా
యయమపీడానివృత్తయే । యమస్తంపూజయన్పశ్యన్ప్రత్యుత్థానాదివంద
నైః॥ స్వర్గలోకంనయత్యాశులోకేబంధుజనంయథా। తస్యైవపూర్వత
త్పాత్రనిష్కృతిఃకథితాబుధైః॥ తేనశుద్ధోభవేద్విప్రఃపాపాదస్మాత్ప్రముచ్య
తే॥ ఇతిమహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథగోముఖజననశాంతిధేనుప్రతిగ్ర

—*గోముఖజననశాంతిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే ॥ అథోక్తేగండనక్షత్రే లగ్నసంధౌచ
తుర్దశీ। తద్వేవవిషనాడీషువ్యతీపాతేచవైధృతౌ ॥ మాతాపిత్రోస్తథాజ్యే
ష్ఠభ్రాతుర్నక్షత్రసంభవే। ఏతేషుసంభవఃపుత్రఃకులనాశకరోభవేత్ ॥ అథు
క్తసంజ్ఞామాహ॥ జ్యోతిర్నిదానే॥ ఆశ్లేషామఘానక్షత్రసంధిః। జ్యేష్ఠామూ
లానక్షత్రసంధిః। రేవత్యశ్వినీసంధిః। ఇత్యేతేవ్యాచక్తాః ॥ కుళీరసింహయోః
కీటచాపయోర్మీనమేషయోః ॥ గండాంతమంతరాళంస్యాద్ఘటికాద్వితయం
స్మృతం। ఏతేషుజాతఃపుత్రోవాపుత్రీవాతిథిగండకే । మధ్యేపూర్ణానంద
యోస్తుపితరౌహంత్యసంశయం॥ఆశ్లేషాచిత్రాజ్యేష్ఠామూలాపుష్యపూర్వా
షాఢాహస్తాభరణీవిశాఖాఏతానిగండనక్షత్రాణి । ద్వయోర్లగ్నయోరంత
రాళంలగ్నసంధిః। చతుర్దశీకృష్ణచతుర్దశీ। అమాచస్పష్టా ॥ ఏతద్దోషవి
ముక్త్యర్థంజననంగోముఖేపురా। పశ్చాచ్ఛాంతింప్రకుర్వంతితత్తద్దోషోప

శాంతయే॥ సా ధేనుర్విప్రసూర్లోకే సర్వదుష్కృతకారిణీ । స్వజాతిప్రసవం
త్యక్త్వా హ్యన్యజాతిం ప్రసూయతే ॥ తదాప్రభృత్యసౌ ధేనుః సర్వపాపవివ
ర్ధిని। తస్మాదేనాం ద్విజో ధృత్వా సద్యః పాతిత్యమాప్నుతే॥ మృత్వా నరకమా
ప్నోతి ప్రళయం దేవ్యభిజాయతే। తస్యాపనయనం భూయః కుర్యాచ్చాంద్రాయణ
త్రయం ॥ ఏషా తు నిష్కృతిస్తస్య నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే । పూర్వం పునః స్వం
సంస్కారం కృత్వా తేన శుద్ధో భూత్వా పశ్చాచ్చాంద్రాయణత్రయం కుర్యాత్ పూ
తో భవతి॥ ఇతి గోముఖజననశాంతిషు ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ ఆ

—*ఆలింగనదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

లింగనదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ వామనపురాణే ॥ ధనార్థం
ముఖజో యస్తు రోగిణం యది గూహయేత్ । స రోగీ భవతి క్షిప్రం తద్దోషాణ్మాస
తః క్రమాత్॥ ఉత పత్నీ సుతో వాపి ధనం యాతి పార్థివ। తం కదానాలపెట్టే
పో... ఏవ మానుషా మహీ॥ గారుడే ॥ ధనార్థం యది యో విప్రో మహాం
తం రోగిణం నరం। ఆలింగ్య సహసా భూమౌ రోగీ భవతి నిశ్చయః॥ యమలోక
ముపాగమ్య భుక్త్వా తత్రైవ వేదనాం । పత్నీపుత్రవియోగస్స్యాత్తత్ర జన్మాపా
ప్యాంతరే నృప॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ । సూక్త
మేనం జపేన్నిత్యం స్నాత్వా శుచిరలంకృతః ॥ మాసం వా పక్షమేకం వా దీక్షా
మారభ్య వాగ్యతః। హవిష్యాశీ భవేన్నిత్యం స్వాసీనో నారాయణం స్మరన్॥ పరే
ద్యురేవం కుర్వీత హ్యయుతం యది పూర్యతే। తదా విసృజ్య నియమం బ్రాహ్మణా
న్భోజయేత్తతః॥ ఏవం యః కురుతే సమ్యక్ ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే। సద్యస్తర
తి పాపాని పాపేభ్యో ముచ్యతే తదా ॥ ముంచామి త్వేతి ప్రముంక్తమేనమిత్యాం
తం॥ ఇత్యాలింగనదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ దుష్టనక్షత్రశాంతిధేను

—*దుష్టనక్షత్రశాంతిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయే ॥ దుష్టధేనువశాదీక్ష్యాప్యతీ
పాతే వైధృతౌ। అమాకృష్ణచతుర్దశ్యోః పిత్రోర్నక్షత్రకే యదా ॥ చంద్ర
సూర్యగ్రహే చైవ యస్యాపత్నీ ప్రసూయతే । తదా శాంతిం ప్రకుర్వీత తద్దో
షోపశాంతయే॥ శాంత్యంగభూతా యా ధేనుస్సా దేయా విప్రపుంగవే। ఏత
స్మిన్ దుష్టనక్షత్రే జాతస్య శిశోర్దోషశాంత్యర్థం తత్తన్నక్షత్రాధిదేవతా
ప్రీత్యర్థం తత్తద్దేవతావర్ణాం గాం దదే ఇతి మయా శాంత్యర్థమభిహితం॥
అలాభే కపిలా వా తదాచార్యత్వే ధేనుస్సంభవతి । తదా ప్రాయశ్చిత్తం భవతి॥

తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కౌమే॥ దుష్టనక్షత్రజాతస్యశాంతిక ర్మణి యో ద్విజః। ఆచార్యత్వం యదా కుర్యాద్ధారత్రప్రతిగృహ్యతే। తస్యైవ నరకేవాసః కాలసూత్రే మహతరే। తదంతే మానవమాసాద్య పాషండత్వమ వాప్నుయాత్॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం। ప్రాయశ్చి త్తేనపూతాత్మా శుద్ధిః స్యాన్నాత్రపూర్వజః॥ స్వాధ్యాయాదివసేరాజన్నుపవి శ్యసుఖాసనే। తదా పారాయణం ప్రోక్తం దశరాత్రమతంద్రితః। తతః పరము పోష్యైవ పంచగవ్యేన శుధ్యతి। సంహితామాత్రపారాయణం। నపదక్ర మాది। న పారాయణాదిపఠనం। పశ్చాత్పంచగవ్యం పీత్వా శుద్ధిః స్యాదితినా న్యథా। వేదో నారాయణః సాక్షాదితిస్మరణాత్॥ ఇతి దుష్టనక్షత్రజననశాంతి షు ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ దుష్టనక్షత్రే ప్రథమరజోదర్శనశాంతి

—+ దుష్టనక్షత్రేప్రథమరజోదర్శనశాంతిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం +—

ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ యస్యపత్నీనర శ్రేష్ఠదుష్టర్క్షే స్త్రీహి పుష్పిణీ। పత్నీనాథస్య యం నాథస్యావశ్యం మృత్యుమా విశేత్॥ భరణీకృత్తికార్ద్రాః పునర్వసూ ఆశ్లేషా మఖా పూర్వఫల్గునీ జ్యేష్ఠా పూర్వాషాఢోత్తరాషాఢా పూర్వాభాద్రా ఏతాని దుష్టనక్షత్రాణి॥ ప్రతిప ద్ద్వితీయా చతుర్థీ షష్ఠీ అష్టమీ నవమీ ద్వాదశీ ఉభయత్ర చతుర్దశీ అమా ప్రథ మా తథైవ ఏతాని దుష్టదినాని॥ భాన్వంగారకమందవారాః। ఇతి దుష్టవారాః। మేషలగ్నం వృషభలగ్నం సింహలగ్నం। ఏతాని దుష్టలగ్నాని। జామిత్రే ప్రథ మరజోదర్శనం లగ్నాత్సప్తమలగ్నం జామిత్రస్థానం। తత్ర దుష్టగ్రహాశ్చేజ్జా యాపత్యోర్మరణం శీఘ్రప్రాప్తిః। ఏతేషు నారీ ప్రథమరజోదర్శనకాలే। ఏకైకం ద్వ యం వా ప్రాప్తం చేత్తద్దోషపరిహారార్థం శాంతికర్మ। తత్ర ఆచార్యో యో విప్రస్తస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ [illegible]॥ యో ద్విజో యస్య భార్యాయాః ప్ర థమార్తవశాంతిషు। స్వయం ప్రముఖతః కృత్వా తత్ర ధేనుప్రతిగ్రహం। తత్ర దేవతగృహ్ణీయాదర్పితం వస్త్రభూషణైః॥ అనుభూయ తతః పాపం నిత్య యాచ్ఞాపరో భవేత్। తద్దోషోపశమాయాలం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ ప్ర ధానం సంపరిత్యజ్య దేహశుద్ధిం సమాచరేత్॥ స్త్రీణాం రజస్సముద్భూతం పంచధా పాపమీరితం। తదాచార్యస్య ప్రథమం గార్ద్వితీయమనంతరం॥ తృతీ యం ప్రతిమాదానం చతుర్థం తత్ర భోజనం। పంచమం ఋత్విజాం ప్రోక్తమే తత్పాపస్య లక్షణం॥ ఆచార్యస్తు షడబ్దం స్యాద్ద్విగుణం ధేనుసంగ్రహే। షడ

బ్దం పాదహీనం స్యాత్ప్రతిమాయాః ప్రతిగ్రహే ॥ తదర్ధం భోజనే ప్రోక్తం
తదర్ధం ఋత్విజాం స్మృతమితి ॥ నారీప్రథమరజోదర్శనశాంతిధేనుప్రతిగ్ర
హప్రస్తావే తచ్ఛాంతిప్రతిమాప్రతిగ్రహే తదాచార్యస్య ఋత్విజాం చ సంసర్గ
జాదోషగుణా భవంతీతి న్యాయాత్ప్రాయశ్చిత్తం తేషామప్యుక్తం॥ అన్యత్రా
నుక్తత్వాత్॥ ఇతి దుష్టః తత్ర ప్రథమః జోదర్శనశాంతిధేను ప్రతిగ్రహప్రా

—॥ అద్భుతశాంతిషు ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

యశ్చిత్తం॥ అథాద్భుతశాంతిషు ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురా
ణే॥ అద్భుతేషు మహత్స్వద్య దివ్యేషు పృథివీపతే । అంతరిక్షేషు భౌమేషు శాం
తిస్సర్వత్ర సర్వదా॥ అద్భుతాః వాయోసరతిసతరక్తం పయోదో వర్షతి దు
ర్గంధయుక్తో వా యదా వాయుర్వాతి । నీహారాః పూతిగంధా యదా భవం
తి। యేన వాయునా సౌధా వృక్షా అధో నిపతంతి స ఏవ మహాద్భుతః॥ సూర్యా
చంద్రమసోః పరివేషః। అకాలే మహేంద్రచాపోద్భవః । యత్ర యత్ర దిశి సూ
ర్యమండలాకారమేఘకా తిరుత్పద్యతే। స తు ప్రతిసూర్యః । మత్స్యాకారః
ధ్వజపదాకాశే మేఘవికారో దృశ్యతే। స ఏవ మత్స్యః । గంధర్వనగరం నామ
కోశమాత్రం వలయాకారవదాకాశే దృశ్యతే తద్గంధర్వనగరం॥ తేషు వా
లో యదా జాతః తద్బాలనక్షత్రం। అశ్విన్యాదినక్షత్రాణాం గ్రహాణాం చ దర్శ
నం విపరీతవద్దృశ్యతే తదద్భుతవిశేషః॥ నక్షత్రాణి క్వచిద్ధ్వజాకారవద్విభాం
తి స తు ధ్వజో నామాద్భుతః॥ ఇతి దివాద్భుతాః ॥ వసంతర్తౌ మేఘాస్సూర్య
మావృత్య దినమేకం దినద్వయం వా తిష్ఠంతి సోప్యద్భుతః॥ ఇత్యాద్యాంతరిక్షాః॥
ఆరామేషు వృక్షేషు క్షీరం రక్తం జలం వా స్రవతి। ప్రతిమాదయః కంపంతే। తా
సు స్వేదోద్భవః। నిరగ్నిధూమోద్భవః। ఆకస్మికో ధ్వనిః। బహిస్సంచర
తాం మండూకానాం వాలోద్భవః వాయసాః శ్వేతపక్షాః। ఆకస్మికో భూకం
పకః। దేవాలయేషు ధూమోద్భవః। అకాలే వృక్షేషు ఫలోత్పత్తిః । అకాలే వృ
ష్టిశ్చ దేశభేదేన ద్రష్టవ్యా। వృష్టిం వినా తటాకానాం జలాగమః। ఇతి భౌమాద్భు
తాః॥ గృహేఉత్పాతాః। సుజనస్య దుర్గుణాః। దుర్జనస్య సుగుణాః। మహిషీ
యమళప్రసూః। నారీ పితరం పుత్రం యమళం వా ప్రసూయతే । సదంతజననం
ఊర్ధ్వదంతజననం । గృహే ఉత్పలశిథిలీమధుపటలోద్భవశ్చ ఉలూఖలముస
లే వాయసారోహణం। గృహే వాయసప్రవేశః। స్వేనైవ గృహోపరి ఉలూ
కగృధ్రపింగళ్యాద్యారోహణం। స్వపుత్రాది దేహేష్వంగవైకల్యం। అశ్వో

దివాజాతః । కదళ్యా రామెదక్షిణభాగకోణోద్భవః । నారీప్రసవసమయే
పాదోత్పత్తిః। మార్జాలమూషికాదీనాం ప్రసవకాలెవై పరిత్యజననం । స
ర్పమార్జాలాదీనాంధ్వన్యా వికారః । ఏతేస్వగృహోద్భవాఉత్పాతాః॥
స్వచ్ఛస్యమనుష్యస్యశిరోహీనమంగం దృశ్యతే । సప్తర్షిమండలం మేఘావర
ణాదిరహితేపినదృశ్యతే। తస్మానసిదుష్టగ్రహాస్సంచరంతీతిసదాభ్రమః । స్వ
హృదయస్థగంధశ్శిఖరింశుమోయతే। ధ్వనేర్వికారః॥ ఇతిస్వస్థారిష్టాః। ఇతి
దివ్యాంతరిక్షభౌమాద్భుతేషుదృష్టేషుశాంతిః ప్రజాక్షోభభయాద్రాజభి
రుత్పైఃకర్తవ్యా॥ గృహదేహాద్భుతేషుగృహపతిభిః కర్తవ్యా । అన్యథామ
హాన్ దోషః । తచ్ఛాంతిషువిప్రస్యప్రధానప్రతిమా ప్రతిగ్రహెప్రాయశ్చిత్త
మాహ॥ కౌర్మే॥ అద్భుతేష్వేషుదృష్టేషుతచ్ఛాంతిషుద్విజోత్తమః। ఆచార్య
త్వంయదాకుర్యాత్తదాపాపంసమశ్నుతే ॥ అల్పద్రవ్యేప్రధానస్యప్రతిమా
సంపరిగ్రహే। యథోక్తప్రతిమాదానెదోషాధిక్యంభవెత్తదా॥ యమస్యస
దనంగత్వాభుక్త్వాపాపమయంతదా। వ్యాఘ్రోభవతిజన్మాంతెసర్వప్రాణి
విహింసకః॥ అతస్తద్దోషశాంత్యర్థంప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ । యథో
క్తప్రతిమాదానెదక్షిణాత్వేనకల్పితె। చాంద్రాయణద్వయంకుర్యాత్తదథా
వెప్రతిగ్రహె॥ అతోన్యాసేహిసర్వత్రవిప్రశ్చాంద్రాయణంచరేత్।ప్రతిమా
ల్పత్వేదక్షిణాల్పత్వేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ నృసింహపురాణే॥ సంపూర్ణే ద
క్షిణాదానెకుర్యాచ్చాంద్రాయణద్వయం । నోచేద్ద్విజఃప్రకుర్వీతఏకంచాం
ద్రస్యభక్షణం॥ అతిసూక్ష్మతయావిప్రఃప్రాజాపత్యంసమాచరేత్। శేషాణా
మృత్విజాంప్రోక్తంవేదమాతుశ్శతంద్విజాఃఇతి॥ ఇత్యద్భుతశాంతిప్రతిమాప్ర
తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం। అథభాగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మా ౨౬౦

—*భాగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

డేయః॥ ద్విజఃపర్వణిసంక్రాంతావమాయాంతుణ్యసంగమె । సకృద్భాగం
ప్రగృహ్యాశున్యపేథ్యాఃపాపధామయనె॥ సప్తజన్మసునారీత్వమంతేవాప్నోత్య
మాశ్యతే॥ లింగపురాణె॥ భాగంయఃప్రతిగృహ్ణీయాద్విప్రోభోగపరాయణః॥
సప్తజన్మసునారీత్వమనుభూయమహాద్భుతం ॥ ఉష్ట్రోభవతిదుష్టాత్మాభార
వాహీవిగర్హితః। స్కాందె॥ భాగంరాజ్ఞోద్విజోధృత్వాఅకృత్వానిష్కృ
తింత్విమాం। నారీత్వమనుభూయాథక్రమేణోధువిజాయతె॥ తత్పాపపరిహా
రార్థంప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ । పంచపర్వసుపంచైవకలశాన్స్వంజయ

స్వ్రతీ॥ ఋతుద్వయం జపేద్దేవ్యాః ద్విలక్షం జపముత్తమం। అంతర్దినేషు పర్వే షు హవిష్యాశీ జితేంద్రియః॥ ఋతుద్వయావసానే తు జపే చ పరిపూరితే। ఉపో ష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి ॥ నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి దానైః బ్రా హ్మణభోజనైః॥ ఇతి ఛాగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ అనడుద్దానప్రతిగ్ర

—*అనడుద్దానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మాత్స్యే॥ త్రిషు జన్మసు పైశాచ్యమనడ్వాహ ప్రతి గ్రహాత్। తదంతే నరకం గత్వా వానరత్వమవాప్యతే॥ స్కాందే॥ అనడ్వా హం ద్విజో ధృత్వా గోణీగుడసమన్వితం। దత్తం దోషవిముక్త్యర్థం రాజభిః పుణ్యవర్జభిః॥ పర్వకాలే యదా సూర్యసోమగ్రహణసంభవే। అర్చితం గంధ వస్త్రాద్యైర్వానరత్వమవాప్యతే॥ లైంగే॥ రాజా వృషభమారాధ్య గంధవ స్త్రాదిభూషణైః। పుణ్యకాలేషు పుణ్యర్క్షే విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే॥ దద్యా ద్యది గ్రహప్రీత్యై స్కాంనతమాజలైః। నభవేద్గ్రహపీడాభిః బద్ధో భువి స సర్వదా॥ ఏనం వృషం ద్విజో ధృత్వా సద్రవ్యం కారణం వినా। సప్తజన్మసు పై శాచ్యమనుభూయ తతః పరం॥ మహాంతం నరకం గత్వా వానరో భువి జాయ తే॥ బ్రహ్మాండే॥ అనడ్వాహం ద్విజో ధృత్వా నిష్కారణతయా మునే। ద్రవ్య లోభేన మనసా ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్। ద్విజానుజ్ఞామనాప్యాథ పరా కాన్వింశతిం చరేత్। తతః పూతేన మనసా పంచగవ్యం పిబేత్తతః॥ తతశ్శుద్ధిమ వాప్నోతి అనడ్వాహప్రతిగ్రహాత్॥ ఇతి అనడుత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥

—*తైలఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

అథ తైలఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే॥ శృణు షణ్ముఖ వక్ష్యా మి ప్రాయశ్చిత్తం సుఖాప్తయే। శనిపీడానివృత్త్యర్థం ప్రదత్తం రాజవల్లభైః॥ అర్చితం గంధపుష్పాద్యైః ప్రతిగృహ్య ద్విజోత్తమః। యమస్య సదనం గత్వా స్థిత్వా తత్ర బహూన్ సమాః॥ తిలఘాతీ భవేత్పశ్చాత్సర్వకర్మబహిష్కృతః। త ద్దోషపరిహారార్థం యాచకం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ మహానారదీయే॥ అమోఘ టం సమాదాయ నీలవస్త్రేణ యత్నతః। అభ్యర్చ్య గంధవస్త్రాద్యైః దానం ద ద్యాద్ద్విజాతయే॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో యస్తు ఘటం తైలేన పూరితం। యమ లోకే చిరం కాలం స్థిత్వా తత్రైవ ముక్తిమాన్॥ తిలఘాతీ భవేత్పాపీ ప్రాయ శ్చిత్తం వదేవిహ। తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం యాచకం మండలం చరేత్॥ తతః ప రం విశుద్ధాత్మా పంచగవ్యం పిబేద్వ్రతీ। బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధి

మాప్నోతిపౌర్వకీమ్॥ నాన్యథాశుద్ధిమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తంవినానృప॥ ఇతి తైలఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథకనకాజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహప్రాయ

—*కనకాజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

శ్చిత్తమాహ॥ కౌషేణ॥ దుష్టగ్రహస్యపీడాయాంజన్మనక్షత్రసంగమే। జన్మర్క్షేచశనైర్యత్రశనిర్వారాహుకేవవా॥ తదాతస్యమహద్దుఃఖంభవేదేతస్యసంగ్రహే। తదారాజాప్రకుర్వీతకనకాజ్యనిరీక్షణం॥ బ్రాహ్మణాయసుశీలాయదరిద్రాయకుటుంబినే। మహదక్షిణయాసాకందద్యాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే॥ చతుర్వింశతిమతే॥ జన్మభేజన్మరాశౌచతథాజన్మదినేశుభే। అంగారకశ్శనిర్వాథరాహుర్వాసంగతోయది॥ తదామహద్భయంతస్యరోగోవారాజపీడనం। తద్దోషపరిహారార్థంకనకాజ్యనిరీక్షణం॥ కృత్వాసుఖమవాప్నోతిమేఘముక్తోరవిర్యథా। తత్ప్రతిగ్రహేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లింగపురాణే॥ కనకాజ్యంనగృహ్ణీయాత్కారణైర్బహుభిర్వినా। ద్విజశ్శుద్ధిమవాప్నోతియావత్తైఃపంచభిఃకృతైః॥ అన్యథాదోషమాప్నోతిగృహగోధాభవేదిహ। ప్రాయశ్చిత్తేనపూతాత్మాతరేదేతద్భయంమహదా॥ ఇతికనకాజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథాలంకారధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—*అలంకారధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

మాహ॥ మార్కండేయః॥ ధేనుంసమ్యగలంకృత్యవస్త్రైరాభరణైశ్శుభైః। దద్యాద్ద్విజాయయోరాజాసదక్షిణాదానపూర్వకం॥ సయాతివిష్ణుభవనంనివృత్తిమనతయానృప। యావంతిపశురోమాణితావద్వర్షసహస్రకం॥ లింగపురాణే॥ స్వర్ణశృంగీంరౌప్యఖురాంకాంస్యదోహనసంయుతాం। తామ్రపృష్ఠాంసవత్సాంచముక్తాలాంగూలభూషితాం॥ ఘంటాచామరసంయుక్తాంవస్త్రైశ్శుభ్రైరలంకృతాం। యోదద్యాద్విప్రవర్యాయప్రోక్తదక్షిణయాసహ॥ సయాతివిష్ణుభవనంయావచ్చంద్రదివాకరం। తాంధేనుంయోద్విజోధృత్వావృథాపాపపరాయణః॥ నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన॥ విష్ణుధర్మే॥ అలంకృతాంవస్త్రయుతాంద్విజోధేనుంసముద్వహేత్। నిష్కారణంతుభోగార్థంనరకంయాతిదారుణం॥ పశురోమాణియావంతితావద్వర్షాణిసంశయః॥ చతుర్వింశతిమతే॥ తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ అలంకృతాంద్విజోధేనుంప్రతిగృహ్యమహద్భయం। అనుభూయతతఃపశ్చాన్నరోనరకమశ్నుతే॥ తద్దోషపరిహారార్థంప్రధానంసంపరిత్య

జేత్ । ప్రాతఃస్నాత్వా యథాచారం నిత్యకర్మ సమాపయేత్ ॥ జపిత్వా త్ర్యంబకం మంత్రం ప్రత్యహం న్యాసపూర్వకం । యావదస్తంగతో భానుః తావన్నిత్యం సమాప్య చ ॥ ఫలాహారం ప్రకుర్వీత హ్యశక్తో యావకం చరేత్ । పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ పూర్వవజ్జపమాచరేత్ । లక్షద్వయం యదా పూర్ణం తావచ్ఛుద్ధో భవేదిహ । నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి ధేనుదానప్రతిగ్రహాత్ ॥ ఇత్యంగారధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ ప్రాచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహప్రా

—✽ ప్రాచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం, ✽—

యశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ ప్రాయశ్చిత్తాంగినీ ధేనుః సా ప్రాచ్యాంగముదీరితా । సర్వథా న ప్రతిగ్రాహ్యా ద్విజైర్ధర్మపరాయణైః ॥ మాత్స్యే ప్రాచ్యాంగధేనుదాతా చ సర్వపాపవివర్జితః । స యాతి బ్రహ్మణః స్థానం పునరావృత్తిదుర్లభం ॥ ధేనుం తాం యో నుగృహ్ణీయాద్ద్విజో లోభపరాయణః । కృతఘ్నస్సర్వాణి పాపాని శీఘ్రమాప్నోతి నిశ్చయః ॥ మహాంతం నరకం గత్వా సూనుజన్మ సమాప్నుయాత్ ॥ లింగపురాణే ॥ ప్రాచ్యాంగధేనుం గృహ్ణీయాద్ద్విజః పరమధార్మికః. స యాతి నరకం ఘోరం యమలోకే మహత్తరం ॥ పశ్చాత్పూర్వసుర్భవేత్సోపి యది తన్నిష్కృతిం వినా । పతతేతి శైవః ॥ తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ రేణుకాఖండే । ప్రాచ్యాంగభూర్యదా ధేనుః సా ధేనుః పాపదాయినీ । ప్రతిగ్రహీతుస్సద్యో హి సర్వశ్రేయోవినాశినీ ॥ బ్రాహ్మణైరభ్యనుజ్ఞాతశ్చరేచ్చాంద్రాయణత్రయం । పశ్చాన్మాసి పూతాత్మా పంచగవ్యం పిబేత్తతః ॥ ఏవం శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరీరితా ॥ ఇతి ప్రాచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ ఉదీచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లైంగే ॥ ద్విజో

—✽ ఉదీచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ✽—

యః పరితుష్టాత్మా ప్రాయశ్చిత్తైర్నృపోత్తమ । ధేనుం ద్వితీయాం సంగృహ్ణన్నుదీచ్యాంగం పయస్వినీం ॥ తస్యైవ నిష్కృతిర్నాస్తి స్నానైస్తీర్థావగాహనైః । చాంద్రాయణత్రయం కుర్యాత్పూర్వవద్రాజవల్లభ ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి పరత్రాముత్ర దుర్గ్రహాత్ ॥ ఇత్యుదీచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

—+ అథ గ్రహమాలికాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. +—

త్తం ॥ అథ గ్రహమాలికాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లైంగే ॥ ఆదిత్యాదిగ్రహాస్సర్వే జన్మరాశౌ స్థితాస్సకృత్ । అష్టమద్వాదశస్థాన్స్వైర్యస్య తుంసో మహద్భయం ॥ పంక్తిశో మిళితా యస్య తస్య మృత్యుభయం భవేత్ । సర్వాభావేషు

సప్తైవ షడ్వాసం మేళయంతి హి ॥ రాజ్యభ్రంశో విత్తనాశో భవేదావశ్యకం నృప। షట్గ్రహా వా రాశౌ ద్వాదశాష్టమజన్మగాః ॥ పూర్వవద్దుఃఖమాప్నోతి గ్రహయజ్ఞం సమాచరేత్ ॥ దేవీపురాణే ॥ యస్య రాజ్ఞో జనస్యాపి ద్వాదశాష్టమజన్మగాః । క్రూరగ్రహాశ్చ పంచైతే మేళయంత్యేకరాశితః ॥ తస్య రాష్ట్రభయం విప్ర జననాశో భవేదితః । శరీరపీడాబాహుళ్యం నిమిత్తై రాజసత్తమైః ॥ గ్రహమాలాప్రకీర్తితా వ్యా రాజభిర్దోషశాంతయే । తస్యానుష్ఠానమాత్రేణ తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే ॥ తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కౌర్మే॥ గ్రహమాలాం ప్రగృహ్ణీయాద్ద్విజః పాపభయాదిహ । గృహీత్వా యది లోభాత్మా యమలోకం సమావిశేత్ ॥ స్థిత్వా తత్ర చిరం కాలమనుభూయ మహద్భయం । పునర్భవముపాగమ్య గోలాంగూలో భవేదిహ॥ ఆదిత్యపురాణే ॥ భోగమోహపరీతాత్మా నిష్కారణతయా ద్విజః । గ్రహమాలాం ప్రగృహ్ణాతి యమలోకముపాగతః ॥ నరకాననుభూయాథ జాయతే వానరో మహాన్ । తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥ అతికృచ్ఛ్రద్వయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పూరుషః । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాత్స్నానం [illegible] శుద్ధిరిష్యతే ॥ అతికృచ్ఛ్రలక్షణం కృచ్ఛ్రప్రకరణేఽభిహితం ॥ ఇతి గ్రహమాలికాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ షడ్గ్రహయోగప్ర

—※షడ్గ్రహయోగప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.※—

తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ యస్యైకస్య జనస్యాపి జన్మరాశౌ జనేశ్వర । అష్టమే ద్వాదశే వాపి సాంఘాతే సముదాహృతే॥ నామలగ్నే గ్రహాస్సర్వే షణ్మేళనమవాప్నుయుః । తస్య రోగభయం చాపి పత్నీపుత్రవినాశనం ॥ గృహనాశో రాజభయం ధననాశోపి వా భవేత్ । యస్మిన్ దినే మేళయేయుః కేతవః షడ్గ్రహానాయకాః ॥ తస్మిన్ దినే పరేద్యుర్వా స్నాత్వాభ్యజ్య స్నానమాచరేత్ । బ్రాహ్మణావాచనం కృత్వా శాంతికర్మ సమాచరేత్॥ సూర్యాదిగ్రహషట్కస్య ప్రతిమాస్తత్స్వరూపిణీః । సవాహనాస్సాయుధాశ్చ పత్నీపరిజనావృతాః ॥ సువర్ణేన ప్రమాణేన ప్రత్యేకం ప్రతిమాః క్రియాత్ । తథాచార్యస్య వస్త్రాణి ధేన్వాసనపరిగ్రహే ॥ ప్రాయశ్చిత్తం మునిశ్రేష్ఠ సర్వపాపవిశోధనం । ఇహలోకే పరత్రాపి తారకం గతిసాధనం॥ అర్చితాం గంధవస్త్రాద్యైస్తత్తన్మంత్రైః పృథక్పృథక్ । యో ద్విజః ప్రతిగృహ్ణాతి తన్నిష్కృతిపరాఙ్ముఖః ॥ స వై నరకమాసాద్య వక్రాంగో జాయతే

భువి । తద్దోషోపశమాయాలంస్వగృహ్యాగ్నౌ విధానతః ॥ పూసంకీర్త్యాము పక్రమ్యాసహస్రంజుహుయాత్త్రిలైః । చతుర్థకాలఆయాతేఫలాహారోవిధీయతే ॥ జపేద్దేవసమీపేతునారాయణమనుస్మరన్ । పునఃప్రాతస్సముత్థాయ పూర్వవద్ధోమమాచరేత్ ॥ త్రిరాత్రయుతంపూర్ణంతామేతి తదోపోష్యప రేహాని । పంచగవ్యవిధానేనకృత్వాతత్ప్రాశయేత్సుధీః ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాద్యథావిభవపూర్వకం । అనేనశుద్ధిమాప్నోతి నశుద్ధిస్త్వన్యకర్మభిః ॥ సౌమ్యగ్రహైఃదుష్టగ్రహైర్మిళితాశ్చే ద్దుష్టగ్రహా ఫలదాయినః । అతస్తేషాం ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమిదంకథితం ॥ ఇతిషడ్గ్రహయోగదోషన్యాసహప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ పంచగ్రహమేళ

—*పంచగ్రహమేళనప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

నప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ యస్యరాజ్ఞః ప్రభోర్వాపిజన్మర్క్షేనామభేపివా । కాలచక్రవశాద్రాజన్సంభ్రద్రవశాదపి ॥ పంచగ్రహాఃసమేళంతేజన్మరాశౌవదేష్టమే । చతుర్థే ద్వాదశే వాపిసాంఘాతేసాముదాయికే ॥ ధనహానిర్యశోహాని ర్గృహక్షేత్రాపహారణం । దేహపీడాభవేత్తస్యమాసార్ధేమాసతోపివా ॥ తస్మాదేషాంప్రకర్తవ్యంశాంతికర్మసుఖాప్తయే । తత్రాచార్యోభవేద్యస్తు విద్వానపివిమాత్సర్ధీః ॥ హోమేజపేచపూజాయామపచారోభవేదిహ । మంత్రముచ్చార్యమనసాస్వాహాంతేజుహుయాద్ధవిః ॥ అంగుష్ఠానామికాభ్యాంచసమిన్మధ్యంప్రగృహ్యచ । మంత్రాంతేజుహుయాద్వహ్నౌసమిద్ధోమో విధీయతే అంగుళ్యగ్రేగృహీత్వాతుషష్టిభిఃఫలకైర్యుతాం । ఆహుతింజుహుయాద్వహ్నౌమనసామంత్రముచ్చరన్ ॥ స్వాహాంతేదేవతోద్దేశంకుర్యాద్ధోమఫలాప్తయే । మార్జనంభోజనందానం హోమంచోత్తానపాణినా ॥ అర్చనందేవపూజాసుప్రోక్షణంచార్ఘ్యమేవవా । ఉత్తాన పాణినాకార్యంనాధోముఖేనకారయేత్ ॥ షష్టిబీజైర్ధాన్యహోమోహవ్యేజ్ఞేన చతురంగులం । ద్రవాహుతింస్రువంపూర్ణంవహ్నౌహుత్వాప్రదేశికః ॥ అంగుళ్యగ్రేణయజ్జప్తంయజ్జప్తంమేరులంఘనే । ద్విధాచిత్తేనయజ్జప్తం తత్సర్వంనిష్ఫలంభవేత్ ॥ ఏతేహోమనియమాః ॥ ఏతేషాంవ్యుత్క్రమేమహాన్దోషః ॥ సత్వాచార్యమేనఃప్రవిశతి ॥ తదాహకౌర్మే ॥ పత్నీపాపంపతింగచ్ఛేత్ శిష్యపాపంగురుస్తథా । రాజాష్ట్రకృతంపాపంరాజపాపంపురోహితః ॥

ఆచార్యశ్శ్రోత్రియాణాంపాప గ్రాహిణీగ్రామసంభవం । ఆచార్యే పాపబాహుళ్యాదంగత్వాద్ధైనాసంగ్రహం ॥ పాపబాహుళ్యమస్త్యేవహ్యాచార్యస్య నసంశయః । యద్యాచార్యోభవేదస్మిన్ ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥ పూర్వేవన్నిహోమంకృత్వా హోమంకర్మ సమాచరేత్ । షడ్గ్రహాపంచగ్రహాచాతుర్గ్రహామేళనే ప్రాయశ్చిత్తాంగహోమేతేష్వేవయుతహోమే పురుషసూక్తమేవమంత్రః ॥ చతుర్భిర్వ్యాహృతైర్వైకాహుతిః ॥ ప్రత్యహం సంఖ్యాంగణనాద్జుహుయాత్ । హోమాంతరీపూరణాపూర్వవదాచరేత్ ॥ ఏవం చాతుర్గ్రహామేళనే దానాచార్యస్య ప్రాయశ్చిత్తం ॥ ధైన్యంగతయా ప్రాయశ్చిత్తబాహుళ్యం ॥ ప్రాయశ్చిత్తాంతరణే పూర్వయుక్తపాపం ప్రాప్నోతి । ఇతి పంచగ్రహచాతుర్గ్రహమేళనకర్మణ్యాచార్యాదీనాం తత్ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ రాశిచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండే

—+రాశిచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.+—

యః ॥ రాశిచక్రం ద్విజో లోభాద్రాజ్ఞాదత్తంసుపూజితం । తస్యాన్యాని షట్కృత్వశ్చ సిచాంద్రాయణచతుష్టయాత్ ॥ కౌర్మే ॥ రాశిచక్రంద్విజో ధృత్వాపూజితంవస్త్రభూషణైః । వినానిమిత్తైర్బహుభిః పాపంమనసి ధారయన్ ॥ తేన షట్కృత్వమాత్రేణనరకంకాలచోదితం । అనుభూయతు మహద్దుఃఖంచక్రవాన్లోభకద్భవి ॥ లైంగే ॥ బ్రాహ్మణశ్చక్రధృల్లోభాత్సప్తతంతుపరాఙ్ముఖః । భోగాసక్తఃప్రగృహ్యాతద్రాశి చక్రంసుపూజితం ॥ యథోక్తదక్షిణాభిశ్చసాకం రాజ్ఞాపివర్జితం । తన్నిమిత్తం పరాకృత్య మృత్వానరకమశ్నుతే ॥ తత్రానుభూయనరకంతిలయంత్రం మహద్భయం । తపంతేయవనాపాద్యచక్రవాన్లోభకద్భవి ॥ ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం క్రతుం కుర్యాత్స్వదక్షిణం । అథానంతహోమంచచరేత్పాపవిశుద్ధయే ॥ ద్వయోరాసంగతః పాపమోచన దేహశుద్ధిదం । చాంద్రాయణైశ్చతుర్మాసాన్ చతుర్భిః పాపమోచనం ॥ కృత్వాలోకవిశుద్ధస్స్యాచ్ఛ్రీత స్నాతేన షకర్మసు । నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యంకృత్వాతత్ఫలమశ్నుతే ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతినరకః పాపమోచనే । తస్మాత్సతత్పరిత్యాజ్యం ద్విజైర్లోకపరాయణైః ॥ ఇతిరాశిచక్రప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథనవగ్రహ

—*నవగ్రహమఖప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

మఖప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందపురాణే ॥ అథాతస్సంప్రవ

త్స్యేదం ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజన్మనాం । గ్రహయజ్ఞే ప్రధానత్వం యః కరోతి ద్వి
జోత్తమః ॥ గ్రహాణాం దేవతానాం చ సంగ్రహః పాపవృద్ధయే । హోమక
ర్మసు పూజాయాం నియమాత్తు త్రమేతథా ॥ ఏకగ్రహస్య సంగ్రాహీ స్వర్చి
తస్య సుఖాసనే । దేహాంతే నరకం యాతి ఇత్యుక్తం మహద్భయం ॥ సర్వే
షాం మండలే పత్రే స్వస్తితానాం నృభిః క్రమాత్ । ప్రతిగ్రహే మహద్దుఃఖప
సంధూయ ఋయమాలయే ॥ తదంతే భువమానాద్యనిలబిందుః ప్రజాయతే ।
ప్రతిగ్రహవిశుద్ధ్యర్థం పశ్చాత్తాపపరాయణః ॥ బ్రాహ్మణై రభ్యనుజ్ఞాత
షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ । అన్యథా సమృతి ర్నాస్తి వ్యాదాసీన తయా
నృణాం ॥ ఏతద్విప్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తవిషయం రాజప్రతిగ్రహే ద్విగు
ణం ॥ ఊరుజప్రతిగ్రహే త్రిగుణం ॥ శూద్రప్రతిగ్రహే చతుర్గుణం ॥ సం
కరజాతిప్రతిగ్రహే పంచగుణం ॥ చతుర్దశ చండాలాత్ప్రతిగ్రహే పాతి
త్యమేవ ॥ సర్వదానప్రతిగ్రహేష్వేవమేవ వేదితవ్యం ॥ చతుర్దశ చండా
లస్వరూపం పూర్వముక్తం ॥ జాతిభేదప్రతిగ్రహే ప్రత్యేకమాహ ॥ కౌర్మే ॥
పూర్వజే యత్ర యత్ప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజోత్తమైః । తదేవ పూర్వ
జానాం చ ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం ॥ తద్ద్వైగుణ్యం బాహుజానా మూరు
జానాం తథా స్మృతం । చాతుర్గుణ్యం పాదజానాం సంకరాణాం తు పం
చధా ॥ చతుర్దశవిధానాం తు సంగ్రహే పతితో భవేత్ । సర్వత్ర ప్రతి
గ్రహప్రాయశ్చిత్తేష్వేవం వివేచనీయం ॥ ఇతి నవగ్రహమఖప్రతిగ్రహప్రా

— [illegible] యిణస్సకాశాత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ —

యశ్చిత్తం ॥ [illegible] విక్రయిణస్సకాశాత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥
లింగపురాణే ॥ ఉత్తరఖండే ॥ ధర్మవిక్రయిణః పుంసో నిత్యకామ్యే తథా
క్రతౌ । ప్రతిగ్రహే ద్విజస్యాస్య ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే ॥ నిత్యం మాతా
పిత్రోర్మృతాహాది । కామ్యం వ్రతాదికం ॥ అపిచ ॥ నిత్యం ప్రాతస్స్నాన
సంధ్యాదికం కృత్వా కామ్యం వ్రతాదికం గంగాస్నానాదికం చ కార్యం ॥ ఆరా
మస్థాపనకూపతటాకదేవాలయధర్మనిక్షేపనిత్యసువారితాన్నదానపరోప
కారవస్త్రహిరణ్యరజతకాంస్యఅశ్వమహిషీభూదానాదికం ధర్మాః ॥ తేషాం
యం కంవాపి విక్రయిత్వా యోజీవేత్ స ధర్మవిక్రయీ ॥ ఏతద్విక్రయమా
త్రేణ పాతిత్యం విప్రస్య సూచితం ॥ తదాహ కూర్మపురాణే ॥ ధర్మవి
క్రయిణశ్చైవ సోమవిక్రయిణస్తథా । స్మృతివిక్రయిణశ్చైవ పుస్తకస్యం సాహ

రభిధీయతే ॥ పాద్మపురాణే ॥ విక్రయిణ స్తస్య మార్గే యః పత్నీకృతా స్వివర్జయేత్ । సౌభాగ్య నరకం భుక్త్వా మాతంగత్వ మవాప్నుయాత్ ॥ ఏతస్య నిష్కృతి ర్నాస్తి చాంద్రాయణశతైరపి । అథ వా శృణు రాజేంద్ర త్రిఃపరిక్రమ్య భూతలం ॥ ఏతేన ద్వివిధా పాపశుద్ధి మాప్నోతి దైహికీం । నాన్యథా శుద్ధిర స్తీహ పాపస్యాస్య భూమిప ॥ తస్మాత్ప్రతిగ్రహీతుః ప్రాయశ్చిత్తం తావదాహ ॥ విష్ణురహస్యే ॥ వరకన్యావిక్రయిణో విప్రః ప్రతిగృహ్యాధనాదికం । దానం వా పర్వకాలేషు సంప్రయత్నా మోహభవేత్ ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ యాఖిజ్యో ధర్మవిక్రేతుః ప్రాప్య కాలేషు దైన్యకృత్ । అణుమాత్రమపి దానం వా దానం వాథ పరిచోదితం ॥ ప్రతిగృహ్య యమం గత్వా నరకాననుభూయ చ । తదంతే ధనవాన్ స్యాద్వై జలేవాసం సమశ్నుతే ॥ దిద్ధోషోపశమాయాలం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ । పలాశసమిదాజ్యాద్యైః స్వగృహ్యాగ్నౌ పృథక్పృథక్ ॥ సహస్రం హావయేన్నిత్యం ప్రాతస్స్నానాదిపూర్వకం । అద్యతా(?)యేతి సమిధమన్నం తొ హైన్యై ఘృతం ॥ చరుం గోపందనామ్నా ధ్యాయతేన విశుద్ధయే । సమిధోశనాహ సహాజ్యాహామ సంస్థైవచ ॥ చరుర యుత సంఖ్యాయ దాపూర్యేతి దాహోమం విరమ్యకీర్త్యా మధ్యే ఫలాహారః కర్తవ్యః ॥ అథస్న ఛనాయకం పూర్వవత్ ॥ తిదంతే పంచగవ్యప్రాశనం చ । ఏతద్వ్రోధ్వంభవతి నాన్యథా ॥ ఇతి ధర్మవిక్రయిణ స్సకాశాత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ నామవిక్రయిణః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపు

—॥ నామవిక్రయిణఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.॥—

రాణే ॥ స్వపుత్రస్యాత్మనో వాపి దారాణాం భ్రాతు రేవ వా । నామధేయం విక్రయిత్వా జీవేద్యదిన రాధమః ॥ తస్యాన్నాని వర్జ్యాని నాస్తి నరకాదేకవింశతేః । తదంతే పునరాసాద్య భవే త్స్వరా వరతః ఖలు ॥ శివధర్మోత్తరే ॥ విక్రీణీతే పుత్రభార్యాత్మనామ స్వసైస్య ప్రభవేయదా । క్షేత్రార్థం వా ధనార్థం వా తస్యాన్న మనిరర్థకం ॥ నరకాననుభూయాథ భువి పారావతోభవేత్ । తస్యైషా నిష్కృతిర్దృష్టా మునిభిస్తత్త్వవాదిభిః ॥ ఋతౌ శరది హేమంతే ప్రాతస్స్నాన యథావిధి । ఆర్ద్రవాససా జపేత్ త్రిసంధ్యం విష్ణోర్మంత్రం దశాక్షరం ॥ ప్రత్యహం నియతాహారః క్షితిశాయీ జితేంద్రియః । ఋతుద్వయం యదా పూర్ణం నిర్విఘ్నం జనాధిప ॥ తదా శుద్ధిమవాప్నోతి పాపాదస్మాన్మహాభయాత్ । తస్మాత్ప్రతిగ్రహీతుః ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ సారం

దే ॥ నామవిక్రయిణో యస్మాదాధానేవాక్రతౌ తథా । దానంవాపుణ్యకా
లేషుప్రతిగృహ్యద్విజోత్తమః ॥ సువర్ణేఽర్ధంమునిప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తవి
శోధనం । భూమౌమాత్రేతుధాన్యేహిప్రాజాపత్యముదీరితం ॥ సువర్ణార్ధే
తదర్ధంస్యాత్పాదేపాదంవిశోధనం ॥ పైతృకేభోజనేచైవజ్ఞాత్వోపోష్య
దినద్వయం । పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాదేతత్పాపవిశోధనం ॥ నాన్యథాశుద్ధి
మాప్నోతిద్విజోభోగపరాయణః ॥ ఇతినామవిక్రయిణఃప్రతిగ్రహప్రాయ
శ్చిత్తం ॥ అథస్మృతివిక్రయిణఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురా

—*స్మృతివిక్రయిణఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

ణే ॥ స్మృతివిక్రయిణోమర్త్యాదప్రతిగ్రహణంవరం । ప్రతిగృహ్యద్విజో
లోభాద్ధాన్యంవాస్వర్ణమేవవా ॥ అధానాదిషుకాలేషు సువర్ణం చంద్ర
సూర్యగ్రహణకాలేషుధాన్యం ద్విజైర్ద్వయమపినప్రతిగ్రాహ్యం ॥ దోషా
ధిక్యాత్ ॥ స్మృతయః ॥ మనుఃపరాశరశ్చైవయాజ్ఞవల్క్యోమహామునిః ।
జాబాలిరంగిరాఃకణ్వోజాతూకర్ణోఽథగోభిలః ॥ విశ్వామిత్రోవసిష్ఠోఽత్రిమర్
రీచిఃకాశ్యపోభృగుః ॥ విష్ణుఃపులస్త్యోధర్మాత్మా గౌతమఃపుణ్యవర్ధనః ।
ఏతేస్మృతికర్తారః ॥ అష్టాదశపురాణాని ॥ బ్రాహ్మ్యంపాద్మం వైష్ణవంచ
వారాహంవామనంతథా । భవిష్యంనారదీయాఖ్యంశైవంభాగవతంతథా ॥
బ్రహ్మాండంబ్రహ్మకైవర్తంలైంగ్యంస్కాందంతథైవచ । మార్కండేయం
మాత్స్యంకౌర్మంచాగ్నేయంగారుడంతథా ॥ ఇత్యష్టాదశపురాణానివేదా
నుసారీణి ॥ మునయఃపురాణేభ్యఃసారముద్ధృత్యస్మృతీర్లిఖితవంతశ్చతుర్వ
ర్ణోపకారార్థంతాస్స్మృతీర్విలిఖ్యయేవిక్రయంతి తేస్మృతివిక్రయిణః ।
తేభ్యఃప్రతిగ్రహేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ స్మృతిఃక్రయి
ణోయేచమూల్యందత్వాద్విజాభువి । తేవైబ్రహ్మవిహంతార [illegible]
ద్ధిమర్షిభిః ॥ తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతిపార్వకీమ్ । ఉపో
ష్యరజనీమేకాంపంచగవ్యాశనేతతః ॥ ఏతేభ్యోయేద్విజాదానమణుమా
త్రంప్రతిగ్రహేత్ । ప్రాజాపత్యత్రయంకుర్యాదల్పస్వర్ణప్రతిగ్రహే ॥ స్వ
ర్ణప్రమాణప్రతిగ్రహేవిశేషమాహ ॥ కౌర్మే ॥ స్మృతివిక్రయిణఃపాపా
త్స్వర్ణమాత్రప్రతిగ్రహే । తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంకృత్వాపంచగవ్యం పిబే
త్తతః ॥ నతేషుభోజనంకుర్యాన్నతాన్వ్యవహారయేత్ । సర్వధర్మవిక్ర
యిణాంపాపంయదస్తితత్పాపంస్మృతివిక్రయీప్రాప్నోతి ॥ స్నేహరూపే

ణాదానరూపేణవాదద్యాన్నంతుమూల్యరూపేణ ॥ తదేవాహ ॥ స్కాందపురాణే ॥ స్మృతింపురాణంశాస్త్రంవాజ్యోతిషంసూత్రమేవవా।లిఖిత్వాస్నేహరూపేణ ప్యాద్దోషంనచాప్నుయాత్ ॥ భరణమాత్రేణ దోషస్స్యాత్తదాధానార్థేనదోషభాక్ । వృథాలిఖిత్వావిక్రీయపూర్వోక్తందోషమాప్నుయాత్ ॥ ఇతిస్మృత్యాదివిక్రయిణఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథసోమవిక్రయి

—॥ సోమవిక్రయిణఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

ణఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ । స్కాందపురాణే ॥ సోమ ఇతిసోమాఖ్యకోలతావిశేషః ॥ సోమాహుతిశేషమపహృతంసోమంపిబతీతి సోమపాః॥ ఏషః సోమపబ్రాహ్మణస్యానిపతితపాతకః । తస్యయజ్ఞసాధనత్వాత్ । తద్విక్రయాద్బ్రాహ్మణస్యపతనహేతుః॥ సంక్రీత్వాపూర్వజశ్శుద్ధిమాప్నోతి । తద్విక్రేతాపతితోభవేత్ । తదేవాహ ॥ దశభిర్వత్సతరైస్సోమంక్రీణాతి॥ దశపెరోభవతీతిశ్రుతివాక్యస్యప్రామాణ్యాత్ ॥ యజ్ఞంకుర్యాన్మహత్ఫలమాప్నోతి।ద్విక్రేతా పతతఏవ ॥ తదాహ ...మనపురాణే॥ సోమంక్రీత్వాద్విజోయస్తుమూల్యాధికతయా నృప । సద్యఃపతతివిప్రాత్మాప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తతః ॥ నారదీయే ॥ విక్రయేత్సోమరాజానంద్విజోమోహవిగర్హితః। సచండాలసమోజ్ఞేయస్సర్వధాతపరిత్యజేత్ ॥ తస్యైవపాపనిష్కృతిర్దృష్టాపరాశరేణసూరిణా । తత్కృచ్ఛ్రత్రితంకృత్వావాపయిత్వాశిరోరుహాన్ ॥ పునస్సంస్కారకృచ్ఛుద్ధస్త్వన్యథాపతితోభవేత్ । పునస్సంస్కారపూర్వంతస్మాత్ప్రతిగ్రహేదోషమాహ ॥ శ్రాద్ధదానేపుణ్యకాలేష్వన్నంవాస్వర్ణమేవవా । అప్రసజ్జ్ఞానతోధృత్వాకుర్యాచ్చాంద్రాయణత్రయం। జ్ఞానాచ్చేద్ద్విగుణంకృత్వాహ్యన్నమాత్రేశిరోరుహాన్ ॥ వాపయిత్వాదినంసమ్యగుపోష్యప్రాతరేవహి । పంచగవ్యంప్రాశయిత్వాశుద్ధిమాప్నోతినాన్యథా ॥ ఏతదల్పసువర్ణప్రతిగ్రహవిషయం ॥ సువర్ణమాత్రే ద్విగుణమతఊర్ధ్వంతుతత్సమః। తత్ప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాత్పునస్సంస్కారంచ॥ ఇతిసోమవిక్రయిణఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథసోమపాయినః ప్రతిగ్ర

—॥ సోమపాయినఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే ॥ సోమంపిబేద్ద్విజోయస్తుహ్యజ్ఞాతకులనామభిః । సార్ధంయజ్ఞేషుమోహాత్మాసవృథాబ్రాహ్మణస్మృతః॥ వ్యర్థనామధేయః ॥ ఘృతకోశగుడపర్వతాదివత్॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నా

స్త్రిః పునస్సంస్కారణాద్వృతే । పశ్చాచ్చాంద్రాయణం కుర్యా ద్వాపయిత్వా శిరోరుహాన్ ॥ ఏతదజ్ఞాతకులగోత్రనామభిహోతృభిస్సహ సోమభక్షణవిషయం । స్వబంధుభిస్సహ పీతస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కూర్మపురాణే॥ బంధుభిస్సహ యోహోతా పీత్వా సోమం మహాక్రతౌ । స్వమంత్రోచ్చారణం కృత్వా త్రివార శుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ స్వమంత్రాః స్తోహోతా గాయత్రకేషణ జేనియుక్తః తత్ర యే మంత్రాస్తానుచ్చార్య పశ్చాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి॥ స్వబాంధవాః ॥ స్కాందే ॥ సకులశ్చ సనాభిశ్చ సపిండశ్చ సగోత్రవాన్ । మాతులస్తస్య పుత్రశ్చ భ్రాతృకో దుహితుః పతిః ॥ శ్వశురస్తస్య పుత్రశ్చ భాగినేయస్తదాత్మజః । పితుః పితృష్వసుః పుత్రాః పితుర్మాతృష్వసుస్సుతాః ॥ పితుర్మాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞేయాః పితృబాంధవాః । మాతుః పితృష్వసుః పుత్రా మాతుర్మాతృష్వసుస్సుతాః ॥ మాతుర్మాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞేయా మాతృబాంధవాః । సమానం కులం యస్య సకులః త్రిపురుషాదూర్ధ్వం । సమానా నాభిర్యస్య స నాభిః జ్యేష్ఠకనిష్ఠభ్రాత్రాదిః ॥ సమానః పిండో యస్య సః సపిండః జ్యేష్ఠకనిష్ఠపితృవ్యాస్తత్పుత్రాః ॥ సమానం గోత్రం యస్య సః సగోత్రః పంచమాదూర్ధ్వం । ఏతే స్వబాంధవాః ॥ ఏతైస్సహ సోమభక్షణే స్వమంత్రం పునః త్రేధావర్తనే న దోషః । అజ్ఞాతబంధుభిస్సహ భక్షణే చాంద్రాయణం కృత్వా పునస్సంస్కారః । ఏతేభ్యః ప్రతిగ్రహే దోషమాహ ॥ శంఖపురాణే॥ అజ్ఞాతహోతృభిస్సార్ధం యః కుర్యాత్సోమభక్షణం । తస్మాత్సువర్ణమన్నం వా । ప్రతిగృహ్య ద్విజోత్తమః ॥ ప్రాజాపత్యం చరేత్కృచ్ఛ్రం యవమాత్రసువర్ణతః । పూర్వోక్తేన ప్రమాణేన షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ ఉపోష్య రజనీమేకామన్నభుక్ఛుద్ధిమాప్నుయాత్ । ఉపోష్య పంచగవ్యం పీత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ ఇతి సోమప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ పశుపురో

—॥ పశుపురోడాశభక్షణే ప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

డాశభక్షణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ శైవీపురాణే ॥ యజ్ఞేషు సాధువృత్తేషు ధర్మార్జితధనేన చ । తత్రైవ భక్షయేచ్ఛేషం పశుం వ్యక్త్యర్థమాదరాత్ ॥ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్పూతః పశుం యద్యభిహారయేత్ । తస్యైషా నిష్కృతిర్వ్యాప్తవేదపారాయణ స్మృతం ॥ ఏతద్బంధుకృతవిషయం॥ అన్యత్ర భక్షణే ద్విగుణం ॥ అశ్రోత్రియయజ్ఞే పశుపురోడాశభక్షణే త్రిగుణం। శూద్రదరిద్ర్యగ్రహణయజ్ఞేషు పశుభక్షణే పంచగుణం॥ పునస్సంస్కారశ్చ॥ తదేవా

హాకౌర్మే ॥ స్వబంధుకృతయజ్ఞేషు ప్రాప్తం యత్పశుభక్షణం । పారాయణాద్విశుద్ధిస్స్యాద్యదన్యత్రి ద్విగుణం భవేత్ ॥ అశౌత్రియేతు త్రిగుణః శూద్రేపంచగుణం భవేత్ ॥ పునస్సంస్కారః కృత్వాపి శుద్ధో భవతి సర్వదా। తత్ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లింగపురాణే ॥ పశుంభక్ష్య యతో యస్యద్విజస్యాకృతవిష్ణుతేః । ప్రతిగృహ్యానువర్ణం వాజ్ఞాత్వాన్నం దోషభాగ్భవేత్ ॥ అజ్ఞాత్వాకృచ్ఛ్రమాత్రం స్యాజ్జ్ఞాత్వే తద్ద్వయం స్మృతం। అన్నభుక్సంచగవ్యేనశుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః ॥ స్వల్పసువర్ణప్రతిగ్రహే ప్రాజాపత్యం। సువర్ణమాత్రప్రతిగ్రహే ద్విగుణం॥ అన్నభక్షణే పంచగవ్యాచ్ఛుద్ధిః ॥ ఇతిపశుపురోడాశభోక్తుః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ అయాజ్య

—అయాజ్యయాజినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్—

యాజినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ ॥స్మృత్యంతరే ॥ యాజయేద్యజనేఽయోగ్యాన్ విప్రోవృత్త్యర్థమాదరాత్। అన్యథాదోషమాప్నోతి నకర్మాహోభవేదహ ॥ యాజనే అనర్హాః ॥ కౌర్మే ॥ దేవాలకశ్చగణకో వ్రాత్యోదుశ్చీలవాన్నరః। శూద్రపతితః కర్మహీనోలోకే కుత్సితవృత్తిమాన్ ॥ మహాపాతకినస్సంగీ క్షయరోగీభగందరీ । దుశ్చర్మానాదిసేవీచ భిషక్శూద్రాన్నభక్షకః ॥ వృధాతులాదిసంగ్రాహీమద్యాచాఘాతుకస్తథా । గ్రామదాహీగ్రామణీశ్చ తథాదుస్సంగవాన్ జనః ॥ ఏతే అనర్హాః ॥ దేవాలకో జీవనార్థం గ్రామదేవాద్యర్చకః ॥ గణకః- గ్రామరాష్ట్రేషుధనధాన్యాదికం నిత్యంలేఖయన్వర్తతేసగణకః ॥ వ్రాత్యః - గాయత్రీలోపనాశకః ॥ తదేవాహమనుః ॥ నగ్నోవేదపరిత్యాగీవ్రాత్యోగాయత్రినాశకఇతి ॥ సంధ్యాదినిత్యకర్మాణిత్యక్త్వాసర్వదావర్తయన్॥ సదుశ్శీలః॥ శూద్రాదాపతితస్పష్టః।కర్మహీనః । విహితకర్మపరిత్యాగీ వ్యవహారాదికమనువర్తయన్కర్మహీనః।కుత్సితవృత్తిః - పరేషామన్నపశునాశికృత్ ॥ మహాపాతకినః తత్సంగీచస్పష్టః ॥ క్షయరోగీభగందరీదుశ్చర్మాచకర్మస్వనర్హాః ॥ శూద్రసేవీ- సదాశూద్రసంసర్గీ । భిషక్ - రసవిక్రయీ । శూద్రాన్నభోజీ - శూద్రకృతేషుసతేషునిత్యభోజీ । తులాదినిగ్రహీ శ్వాత తప్రాయశ్చిత్తపునస్సంస్కారపరాఙ్ముఖః -వృధా తులాదిసంగ్రాహీ॥మద్యాచాఘాతుకః- పితరంజ్యేష్ఠభ్రాతరంచత్యక్త్వా అందోళికాద్యారోహణకృత్ । గ్రామదాహీ గ్రామణీశ్చస్పష్టః । దుస్సంగవాన్ - దుర్జనైర్ధూతతాయిభిస్సంసర్గవాన్। ఏతేనక

స్తాస్తాః ॥ ఏషాం యజ్ఞైర్యాజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ వామనపురాణే ॥ అనర్హేషు చ యజ్ఞేషు విప్రో యాజయతే సకృత్ । ప్రాయశ్చిత్తవిహీనశ్చేద్భవి పాషండతాం వ్రజేత్ ॥ పాషండో నామ వేదశాస్త్రానుసారిణో విప్రాన్ దృష్ట్వా పదా నిన్దయతి । పితా మాతా తత్పితా చ యేన మార్గేణ వర్తంతతన్మార్గముత్సృజ్య తప్తముద్రాధారిణో యే విప్రాస్తే పాషండాః ॥ తదాహ వామనః ॥ అనర్హాణాం చ వ్రాత్యానాం భిషజాం మాతతాయినాం । యజ్ఞేషు యే యాజయంతే తే పాషండా భవన్త్యహో ॥ శివపురాణే ॥ మహాపాతకినాం చైవ భిషక్సూద్రోపజీవినాం । యజ్ఞేషు యే ప్రవర్తంతే తే పాషండాః ప్రకీర్తితాః ॥ తేషాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ అనర్హాణామధ్వరేషు యే బ్రహ్మర్త్విగాదయః । తేషాం పాపవిశుద్ధ్యర్థం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమీరితం ॥ కేశానాం వపనం కృత్వా పునస్సంస్కారమాచరేత్ ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి నాన్యథా । ఏతేభ్యః ప్రతిగ్రహే దోషమాహ ॥ లింగపురాణే ॥ అనర్హాణాం తు యో యజ్ఞే సోమపానాదికం చరేత్ । తస్మాత్ప్రతిగ్రహం కృత్వా ప్రాయశ్చిత్తాదధో [illegible] ॥ ఏతత్పాపఫలం భుంక్తే ఏకం చాంద్రాయణం చరేత్ । ప్రాయశ్చిత్తే కృతే పశ్చాద్దోషో న విద్యతే । చాంద్రాయణం సువర్ణస్య తదర్ధం పాదమాచరేత్ ॥ అన్నమాత్రం యదా ప్రాప్తం గాయత్రీశతమాచరేత్ । ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా తత్ప్రతిగ్రహాచ్ఛుద్ధో భవతి నాన్యథా ॥ ఇత్యయాజ్యయాజినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

——*తప్తముద్రాధారిభ్యః ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తం.*——

త్తం ॥ అథ తప్తముద్రాధారిభ్యః ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ వామనపురాణే ॥ బ్రాహ్మణో యస్తు మూఢాత్మా తాపయేద్వహ్నిముద్రయా । కర్మార్హో న భవేత్తత్ర స వై పాషండసంజ్ఞితః ॥ నారదీయే ॥ బ్రాహ్మణస్య తనుర్జ్ఞేయా సర్వవేదమయీ యతః । సా చేత్సంతాపితా యేన కిం వక్ష్యే మమహైనసః ॥ చక్రాంకితతనుర్యత్ర రాజన్ లింగాంకితోఽపి వా । జహేచ్ఛ పౌరుషం సూక్తమన్యథా రౌరవం వ్రజేత్ ॥ లింగపురాణే ॥ చక్రం శంఖం తాపయిత్వా యస్య దేహః ప్రదహ్యతే । స జీవత్కుణపస్త్యాజ్యస్సర్వకర్మబహిష్కృతః ॥ ఆదిత్యపురాణే ॥ వేదేషు యజ్ఞభాగేషు యస్య నాస్త్యధికారితా । స తాపయిత్వా చక్రాదీన్ ధారయేత్స్వభుజద్వయే ॥ బ్రాహ్మణో యది మోహేన ధారయేద్దగ్ధముద్రికాః । తస్య దర్శనమాత్రేణ కుర్యాత్సూ

ర్వ్యావలోకనం ॥ వహ్నిపురాణే ॥ పూర్వజః స్వతనుందగ్ధ్వా శంఖచక్రాదిభిః పృథక్ । ఏతస్యాపిష్కృతిర్నాస్తి స్నానదానజపాదిభిః ॥ తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నాపారాశర్యేణభాషితా । కేశానాంవపనంకుర్యాత్పునః కర్మసమాచరేత్ ॥ గర్భగోళాత్సముద్ధృత్యగర్భాధానాదిపూర్వకం । షోఢావృత్త్యైపకృచ్ఛ్రాణాం ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం ॥ పరిషదుపస్థాన పూర్వకం షడబ్దకృచ్ఛ్రాణికృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి ॥ ప్రాయశ్చిత్తాకరణే తేభ్యః ప్రతిగ్రహేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కూర్మపురాణే ॥ అజ్ఞాత్వా ముఖజోయత్రముద్రాదగ్ధేభ్యఆదరాత్ । సువర్ణమాత్రంసంగృహ్య ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ తద్ధేమార్ధంప్రసంకృత్వా హ్యన్నమాత్రముపోషణం । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతిశుద్ధిర్నాన్యత్రదృశ్యతే ॥ ఇతితప్తముద్రాధారిభ్యఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథలింగధారిణాంప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*లింగధారిణాంప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

దేవీపురాణే ॥ లింగంచిహ్నంద్విజోమూఢాధృత్వాస్యదేహేభయవర్జితః । సఏవ నరకస్థాయీయావదాభూతసంప్లవం ॥ స్కాందపురాణే ॥ ద్విజోయదిస్వదేహేతులింగంధృత్వాస్వకామతః । సభుక్త్వానరకానుగ్రానంతేమాతంగతాంవ్రజేత్ ॥ శైవే ॥ ద్విజోయః స్వతనౌధృత్వాలింగంముద్రాపితంముదా । నతస్యనిష్కృతిర్దృష్టాసంసారైర్బహుభిర్నృప ॥ పాద్మపురాణే ॥ శృణురామమహాబాహోలింగచక్రాదిధారిణాం । శూద్రధర్మరతానాంహి తేషాంనాస్తిపునర్భవః ॥ విప్రస్యైతద్విగ్రహ్యత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ ॥ ఆదౌకృత్వాపునఃకర్మషడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । తేభ్యోగృహ్ణాతిద్విజోయస్తుసువర్ణంపాదమేవవా ॥ తత్ప్రతిగ్రహశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ అన్నపరిగ్రహణేచ ॥ ఇతిలింగధారిణఃప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చి

—+పునస్సంస్కారేగాయత్రీప్రదాతుః ప్రాయశ్చిత్తం.+—

త్తం ॥ అథపునస్సంస్కారే గాయత్రీప్రదాతుఃప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ నపితానగురుర్భ్రాతాపితృవ్యశ్చపితామహః । నదద్యాద్దాదరాద్దేవీంపునస్సంస్కారకర్మణి ॥ యదాప్రసిద్ధహేతుస్స్వేషుతాలాదిషుమహత్స్వపి । దానేషుప్రత్యవాయస్స్వల్పఃసంత్యాగేవృద్ధిమాన్స్మృతః ॥ నిత్యనైమిత్తికాదీనికర్మాణిసవిఫలంత్యజేత్ । కర్మణాభ్రంశితస్తస్యనదద్యాద్వేదమాతరం

రం ॥ క్రీత్వా ప్రతిగ్రహేణాపి యైరన్యగోత్రం ద్విజోత్తమం । అభ్యర్చ్య యాగం ధవస్త్రాద్యైః తస్మాద్దేవీం సమభ్యసేత్ ॥ బ్రహ్మోపదేశం హోమం చ సర్వం తేన సమభ్యసేత్ ॥ లింగపురాణే ॥ పితా భ్రాతా పితృవ్యశ్చ తులాదీనాం ప్రతిగ్రహే । పుత్రాయ ధనవాత్సల్యాన్న దద్యాద్వేదమాతరం ॥ పునః కర్మాణి సంస్కారే క్రీత్వా మాత్రేన భూయసా । బ్రాహ్మణం కమణ్డకుశలమన్యగోత్రం ప్రయత్నతః ॥ తస్మాద్బ్రహ్మోపదేశం చ గాయత్రీం వేదమాతరం । అభ్యసేద్విధినా రాజన్ పాదపూర్వమతంద్రితః ॥ గారుడపురాణే ॥ యో విప్రో ధనలోభేన గాయత్రీం వేదమాతరం । తులాప్రతిగ్రహీతౄణాం దద్యాత్తస్య న నిష్కృతిః ॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తస్త్ర్యయుతం జపమాచరేత్ । అన్యథా దోషమాప్నోతి సావిత్రీపతితో భవేత్ ॥ స్కాందే ॥ తులాప్రతిగ్రహీతౄణాం యో విప్రో వేదమాతరం । తత్రైవ నిష్కృతిం దృష్ట్వా దద్యాదాదరపూర్వకం ॥ జపిత్వా త్ర్యయుతం దేవ్యాః శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం । నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి జపహోమసురార్చనైః ॥ విదిత్వా యో ద్విజో మోహాత్ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖః । స పాపమనుభూయాశు వటకో భువి జాయతే ॥ ఇతి పునస్సంస్కారే గాయత్రీప్రదాతుః ప్రాయశ్చిత్తం ॥

—*పరార్థం గాయత్రీజపకర్తౄణాం ప్రాయశ్చిత్తం.*—

అథ పరార్థం గాయత్రీజపకర్తౄణాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ బ్రహ్మాండే ॥ పరార్థం శృణు రాజేంద్ర గాయత్రీజపకృన్నరః । మోహాద్వా ధనలోభాద్వా స వై పాషండతాం వ్రజేత్ ॥ గారుడపురాణే ॥ బ్రాహ్మణో ధనలోభేన పరార్థం వేదమాతరం । జప్త్వా నరకమాప్నోతి తంక దానాలపెద్బుధః ॥ కూర్మపురాణే ॥ వేదమాతా చ గాయత్రీ జపతాం పాపనాశనీ । పరార్థం తాం జపేద్యస్తు స నరో మాతృఘాతుకః ॥ లైంగే ॥ పాదపూర్వం జపేద్యస్తు గాయత్రీం శుద్ధమానసః । స వై నారాయణస్సాక్షాద్ద్విబాహురపి విశ్రుతః ॥ మహాభారతే ॥ వేదమాతా తు గాయత్రీ లోకమాతా తు జాహ్నవీ । తయోర్యది ద్విజో భక్త్యా నిత్యం సేవేత బుద్ధిమాన్ ॥ తయోరేకాం పరిత్యజ్య పరార్థం జనవల్లభ । స దివాకీర్తితుల్యస్స్యాత్ స్మృత్వా నరకమశ్నుతే ॥ తదంతే భువ సాద్య పాదలంబి దిమాంధవాః । తస్యాసినిష్కృతిం త్రైవ దృష్టా మునిపరాయణైః ॥ దశకం జపతే దేవ్యాః పరార్థం కృచ్ఛ్రమీరితం । శతం పరార్థం జపతః పరాకం పరికీర్తితం ॥ సహస్రసంఖ్యయా న్యార్థం

శుద్ధ్యర్థంచాంద్రమాచరేత్ । అయుతంనియుతంవాపిపరార్థంధనలోభతః ॥ జపతస్తస్యకర్మాణిసద్యశ్శీర్యంతిదేహతః । తస్యోప నయనం భూయశ్చాంద్రాయణచతుష్టయం ॥ ఔపాసనాగ్నిస్సంధానం గాయత్రీదానమేవచ । కేశానాంవపనంకృత్వాపంచగవ్యంతతఃపరం ॥ పరార్థం యావతీసంఖ్యాగాయత్రీప్రణవాత్మికా । పునస్సార్థం జపేత్పశ్చాత్తతశ్శుద్ధిరవాప్యతే ॥ ఏవంకృత్వాద్విజశ్శుద్ధ్యేదన్యథాజలకాకవత్ । తస్యజన్మపృథాలోకేనామధారణమాత్రకం ॥ ఇతిపరార్థం గాయత్రీ జపకర్తౄణాంప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ గ్రామప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ

=*గ్రామప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*=

గ్రామప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ మఖజస్త్వాత్మభోగార్థంగ్రామంరాజ్ఞఃప్రతిగ్రహేత్ । వృత్తిదానంద్విజాతీనాం తద్వృద్ధింవానసంస్మరేత్ ॥ నగరంకాలసూత్రాఖ్యంచిరంగత్వా తతోభువి। విద్వరాహోభవేత్సోపి సర్వధర్మబహిష్కృతః ॥ గ్రామలక్షణమాహ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ దశాగారంజనపదః శతాగారంజనాలయః । అతఊర్ధ్వంతుపల్లిస్స్యాత్సహస్రంగ్రామఉచ్యతే ॥ తతఃపరం రాజధానిసౌధప్రాకారశోభితా । జనపదాదీనాంప్రతిగ్రహేవృత్తిదానక్రియాద్యభావేప్రత్యేకందోషంప్రాయశ్చిత్తంచాహ ॥ కూర్మపురాణే॥ అకృత్వానిష్కృతింయాగంవృత్తిదానంద్విజన్మనాం । గృహీత్వాయోద్విజనపదంబ్రహ్మచూడోభవేద్భువి ॥ జనాలయప్రతిగ్రాహే చండాలాదివిభూషితే । ప్రతిగ్రహీద్విజోయస్తుసభవేచ్ఛ్వపచోభువి ॥ పల్లీప్రతిగ్రహేరాజన్నానావర్ణసమాకులే । నరసంస్సోనుజాయాంతేజన్మాభవేద్భువి ॥ గ్రామప్రతిగ్రహేవిప్రఃపత్నీభోగపరాయణః । గ్రామసూకముపాగమ్యస్థిత్వాతత్రైవయాతనాః ॥ భుక్త్వాభువిమహాదీర్ఘశ్శూలస్సర్పోభవేద్భువి । అబ్దం షడబ్దచాంద్రంచతత్తత్కృచ్ఛ్రశతత్రయం ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదంరాజక్రియాథాక్రమముదీరితం । వృత్తిదానక్రియాభావేప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం ॥ తయోశ్చైవ్యంసంభవేత్పంచగవ్యంబ్రాహ్మణభోజనంచ ॥ ఇతి జనపదాదిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథకూశ్మాండప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*కూశ్మాండప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం.+—

లింగపురాణే ॥ ఏకంద్వయంత్రయంవాపికూశ్మాండంయోనుమన్యతే। తిలా

జ్యామిశ్రితంస్వర్ణవస్త్రమాల్యాదిభూషితం ॥ మకరేసంక్రమే రాజన్ కాం త్రి
క్ష్యాంపౌర్ణమీదినే । దత్తంజన్మైదక్షిణయా సాకంతస్యశృణుత్వ్విదం॥ ప్ర
ధానంసంపరిత్యజ్యసచేలంస్నానమాచరేత్ । గాయత్రీం చజపేత్పశ్చాత్స
హస్రంపాదపూర్వకం ॥ ద్వయోఃప్రతిగ్రహేతద్వద్ద్విసహస్రం మునీశ్వర।
బాహుళ్యేసంఖ్యయా తాత తావత్సంఖ్యాప్రశస్యతే ॥ తత్రైవస్వర్ణరూపం
చేత్ప్రతిగృహ్యాగ్రజోత్తమః । బ్రహ్మహత్యాపనుత్త్యర్థమతపుత్రార్థ
మేవవా ॥ తత్రాప్రధానంసంత్యజ్యగాయత్రీలక్షమాచరేత్ । ఏవంచైవ
విశుద్ధస్స్యాన్నాన్యథాశుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ ఇతికూశ్మాండప్రతిగ్రహప్రా

—*దశదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

యశ్చిత్తం ॥ అథదశదానప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కూర్మపు
రాణే ॥ ప్రాయశ్చిత్తవ్రతేశాంతౌప్రతిష్ఠాసుమునీశ్వర । తటాకారామ
గ్రామాణాంతత్త్వస్యణ్యాప్రపూరణే ॥ దశదానానివిప్రేభ్యః ప్రత్యేకం
ఫలసంఖ్యయా । దశదానాని ॥ గోభూతిలహిరణ్యాజ్య వాసోధాన్యగు
డానిచ । రౌప్యంలవణమిత్యాహుర్దశదానాన్యనుక్రమాత్ ॥ ఏతత్ప్రతి
గ్రహేవిప్రఃప్రాయశ్చిత్తంసమాప్తయే । తత్తద్దానాత్తద్దోషబాహుళ్యం॥
తతఃప్రతిగ్రహీతౄణాంప్రాయశ్చిత్తమథాహ ॥ లైంగే ॥ ధేనోః ప్రతిగ్ర
హేభూమేశ్చాంద్రమేకంవిశోధనం । తిలప్రతిగ్రహేతప్తకృచ్ఛ్రత్రయము
దాహృతం ॥ పరాకంమునిభిఃప్రోక్తంసువర్ణస్యప్రతిగ్రహే । ఆజ్యప్ర
తిగ్రహేరాజన్ప్రాజాపత్యంవిశోధనం ॥ వస్త్రప్రతిగ్రహేదేవీంజపేద్దశ
శతంబుధః । ధాన్యప్రతిగ్రహేతద్వత్ ॥ ద్రోణాదూర్ధ్వమితత్ప్రాయ
శ్చిత్తం ॥ యస్యదానస్యయావత్పరిమాణముక్తం మయాపరిభాషాయాం
తావత్పూర్ణంచేత్తదుక్తంప్రాయశ్చిత్తం ॥ అల్పంచేత్తత్తద్రవ్యస్య ప్రతి
గ్రహేస్నాత్వాసహస్రంజపేత్ ॥ ఆర్తావిప్రస్యహ-గోప్రతిగ్రహే పూర్వ
వత్ప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాత్ ॥ భూధానేషితద్దేవయోజనీయం ॥ ఇతిదశ
దానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథచతుర్వింశతిమూర్తి ప్రతిగ్రహప్రా

—*చతుర్వింశతిమూర్తిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ బ్రహ్మహత్యాసురాపానంస్తేయం గుర్వం
గనాగమః । విప్రద్రోహఃప్రజాద్రోహః ఆచండాలాద్ధనార్జనం ॥ ఉపే
క్షాపాపినాంనృణాంపుణ్యకృత్సుశఠంతథా । చాపల్యంపరనారీషుపరద్రి

న్యేషు కృతా ॥ స్వజాతిం సంపరిత్యజ్య హ్యన్యజాతేః పరిగ్రహః । ద్విజా
తేర్వా న్త్రాశ్రమేణం ప్రవృత్తి స్సర్వసర్వదా ॥ హా. సాపశున్యాగాదీనాం మా
తాపిత్రోషు హింసనం । నిషిద్ధస్య గమాంసానాం భక్షణం కుక్కుటస్య చ ॥ త
దా మ్లేచ్ఛజనసంసర్గస్సజ్జనత్యాగ ఏవ చ । పుణ్యకాలేషు పుణ్యక్షేత్రేష్వదానం
శ్రోత్రియేషు చ ॥ గీతనృత్తప్రసంగశ్చ సభాసు పరభాషణం । అగ్నిసాక్షిషు
దారేషు సత్సు వర్ణాన్యాః పరిగ్రహః ॥ ఉపవాసదినే భుక్తిస్సదా తాంబూల
భక్షణం । పాషండజనసంసర్గో జీవబ్రాహ్మణదూషణం ॥ తీర్థే దేవా
లయే క్వాపి హ్యవిశ్వాసస్సదా భవేత్ । ఏవమాదీని పాపాని రాజ్ఞాం పాపర
తాత్మనాం । విచార్య సహసా బుద్ధ్యా బ్రహ్మలోకపితామహః । కృపయా
పరయా తేషాం లోకానాం హితకామ్యయా ॥ చతుర్వింశతి మూర్తీనాం
దానం పాపాపనుత్తయే । కల్పయామాస విశ్వాత్మా దదౌ రాజ్ఞాం ముదా
తదా ॥ కురుధ్వం పుణ్యకాలేషు దానాన్యేతాని సర్వదా । ఇతి వ్యాధ మహా
త్మా పరం నాలస్యం కర్తుమర్హథ ॥ ఓమిత్యుక్త్వా తథా వాక్యం మాంధాతృ
ప్రముఖాన్నృపాః । కుర్వంతి విప్రముఖ్యేభ్యో దానాన్యేతాని పంక్తిశః ॥ తదా
ప్రభృతి లోకేస్మిన్ రాజానః పుణ్యసంగమే । కుర్వంతి దానమఖిలం విముక్తాః
పాపరాశిభిః ॥ కలౌ యుగవిశేషేణ రాజానో దానశీలినః । భవేయుస్తైమ
హద్భ్యశ్చ పాపేభ్యో ముక్తిమాప్నుయుః ॥ చతుర్వింశతిమూర్తీనామేకా
మేకాం యథేచ్ఛయా । యది కుర్వీత స్వర్ణేన స రాజా సుఖమశ్నుతే ॥ కూ
ర్మపురాణే ॥ చతుష్పలప్రమాణేన మూర్తిం కేశవరూపిణీం । సువర్ణేనై
వ యో రాజా నిర్మితాం తు శుభాన్వితాం ॥ ప్రాయవేదవిదుషే దరిద్రాయ
కుటుంబినే । అర్చితాం గంధవస్త్రాద్యైః పూజితాం నామభిః పృథక్ ॥ దద్యా
త్పుణ్యాదినే ప్రాప్తే స యాతి పరమాం గతిం । కేశవం పలమానేన సువర్ణేన విచ
క్షణః ॥ పూజయిత్వా విధానేన దద్యాద్విప్రాయ ధీమతే । స్వర్ణం విమా
నమారుహ్య అప్సరోగణసేవితః ॥ ప్రపేదే వైష్ణవం స్థానం పునరావృత్తి దు
ర్లభం । కేశవం ప్రతిగృహ్ణీయాత్ త్వన్యః ప్రోధనాతురః ॥ దత్తం స్వభి
ర్విధానేన నిష్కారణతయా నృప । అకృత్వా దానమపి వా కుర్యాత్సోపద్రవ
పూరణం ॥ తస్మైన్యపాని కృచ్ఛ్రాష్టా స్నాత్వా నిత్యం సమాప్య చ । రహ
స్థానముపాగమ్య నామమంత్రముపజపం చరేత్ ॥ మాసం దీక్షాముపాకృత్య భుంజ
న్యావకముత్తమం । ప్రత్యహం స్థండిలే సుప్త్వా మాసమాత్రేణ శుద్ధ్యతి । జ

పెల్లకం తతః పూతశ్శుద్ధో భవతి సర్వదా ॥ ఏతద్దానస్య సౌమ్యత్వాద్దానా భావే తు మాత్రినా మంత్రయజపాత్పూతో భవతి ॥ ఏవం నారాయణాదీనాం ప్రతిగ్రహే ఆధానాద్యకరణే లక్షమాత్రినామంత్రయోగశుద్ధిః ॥ అథవా ఇష్టాపూర్తాదికం కృత్వా న ప్రాయశ్చిత్తం ॥ తటాకారామదేవాలయాద్యర్థం ప్రతిగ్రహః న స్యాదరణ్యాణాద్యర్థం ప్రతిగ్రహః ॥ ఇతి చతుర్వింశతిమూర్తి ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ దశావతార ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమా

—*దశావతారప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం,*—

హ ॥ మార్కండేయః ॥ మత్స్యః కూర్మో వరాహశ్చ నారసింహోఽథ వామనః । రామో రామశ్చ రామశ్చ బుద్ధః కల్కిస్తథైవ చ ॥ జయంతీదివసే వాపి ఉతపుణ్యాగమేపి వా । శయనోత్థానద్వాదశ్యాం అన్యాసు యుగాదిషు ॥ దశరూపాణి కృత్వైవ సువర్ణేన గుణాః । పలస్య సువర్ణేన ప్రత్యేకం ప్రతిమాత్రయోః ॥ మత్స్యాదీన్ పూజయిత్వా విధానతః । దద్యాదధ్యాత్మవిదుషే తస్య పుణ్యం నిశామయ ॥ మాతృతః పితృతశ్చైవ కులకోటిసమన్వితః । వైకుంఠే ఉషిత్వా తతో నిర్వాణమశ్నుతే ॥ ఏవమన్యావతారాణాం తత్తదుక్తవిధానతః । దద్యాత్ సహ విప్రాయ పూర్వవత్ ... శ్నుతే ॥ అ... ప్రతి ... భోగ పరాయణః । ప్రతిగృహ్య స భోగార్థం స విప్రో ... ॥ అథానం వా తటాకాదీన్ కృత్వా దేవం ... । స ... కం ... కాలమాత్రమవాప్నుయాత్ ॥ చతుర్వింశతిం ఇతే ॥ సౌమ్యప్రతిగ్రహస్త్వేష ఇతి బుద్ధ్యా విచారణే । అశనాచ్ఛాదనే దక్షో వృథా భోగపరాయణః ॥ అకృత్వా ధర్మనిలయం యో విప్రస్తం న సంస్పృశేత్ । తస్మాత్ పాపవిశుద్ధ్యర్థం నిష్కృతిం పాపమోచనీం ॥ ప్రాతస్స్నాత్వా యథాకాలం నిత్యకర్మ సమాప్య చ । సాలగ్రామే థవా రాజత్ప్రతిమాయాం విధానతః ॥ పంచామృతైః పంచమంత్రైః మధ్యాహ్నే నివేదనం । అభిషిచ్య పునర్దేవం పంచవారం దినే దినే ॥ చతుర్థకాలే చ రాత్రౌ శేస్వపేత్ స్థండిలదేశతః ॥ పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ పూర్వవద్విధిమాచరేత్ ॥ ఏవం మాసం వ్రతం కృత్వా పంచగవ్యం పిబేత్తతః; గోదానం తత్ర కుర్వీత ప్రాయశ్చిత్తోపపత్తయే ॥ ఏకేన ద్రవ్యేణాభిషిచ్య తతో జలేన స్నాపయిత్వా మధ్యే ధూపదీపనైవేద్యాంతం కృత్వా పునరన్యేన ద్రవ్యేణ పూర్వవదభిషిచ్య సర్వం పూర్వవత్ కుర్యాత్ ॥ ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం దశావ

తారప్రతిమాప్రతిగ్రహే వేదితవ్యం ॥ ఏకప్రతిమాప్రతిగ్రహే దినత్రయం ప్రత్యేకాభిషేకః ॥ ద్వయోస్త్రయోశ్చైవం దినసంఖ్యాక్రమేణాభిషేచనీయం॥ ఏతద్దానస్యసౌమ్య ప్రతిగ్రహత్వాదల్పప్రాయశ్చిత్తముక్తం ॥ ఇతిదశావతారప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథరామలక్ష్మణప్రతిమాప్రతిగ్ర

—*రామలక్ష్మణప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ ద్విజోయోభోగలోభార్థంపత్నీపుత్రవశంగతః । చాతుర్మాస్యేపుణ్యకాలేగృహ్ణీయాద్రామలక్ష్మణౌ॥ అర్చితౌగంధవస్త్రాద్యైస్స్వర్ణరూపావరిందమౌ । కల్పోక్తవిధినారాజన్ప్రతిగృహ్యసుఖాప్రయే ॥ తేనాధ్యాంతతటాకాదీన్కృత్వాముక్తిపదంవ్రజేత్ । అన్యథాదోషమాప్నోతిప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తదా ॥ ఏతదుక్తప్రతిగ్రహవిషయం ॥ తద్వ్యతిరిక్తప్రతిమాప్రతిగ్రహవిషయేనత్వా ధానాదికం ॥ ఉక్తద్రవ్యప్రతిమాప్రతిగ్రహేతత్తద్ధర్మాచరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లైంగే ॥ ద్విజోయస్తూక్తమార్గేణప్రతిమాసంప్రతిగ్రహే । ధర్మాదీంశ్చపరాకృత్యప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ ॥ చైత్రశుద్ధనవమ్యాంతు ఉషస్స్నాత్వాజితేంద్రియః । నిత్యకర్మవిధాయాశుగంధపుష్పనివేదనైః॥ శ్రద్ధైవాష్టసుయామేషుపూజయేద్రామలక్ష్మణౌ । పరేద్యుఃప్రాతరుత్థాయపూర్వోక్తస్నానమాచరేత్ ॥ అభ్యర్చ్యవిధివద్భక్త్యా తతో హోమంసమాచరేత్ । స్వగృహ్యోక్తింప్రతిష్ఠాప్యహవ్యాజ్యాభాగంతమాచరేత్॥ తిలైశ్చవిరజాహోమంకృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । బ్రాహ్మణాన్భోజయేచ్ఛక్త్యాయథావిభవసారతః ॥ అల్పసువర్ణప్రతిగ్రహేనవమ్యామేకవారంపూజయిత్వాపరేద్యుర్విరజాహోమంకుర్యాత్ । ఏతేనమహాపాతకనివృత్తిర్భవతీతి ॥ ఇతిరామలక్ష్మణప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథచక్ర

—*చక్రపాణిప్రతిగ్రహీతుఃప్రాయశ్చిత్తమ్*—

పాణిప్రతిగ్రహీతుఃప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లింగపురాణే ॥ చక్రపాణింద్విజోయస్తుప్రతిగృహ్యసమర్చయేత్ । తన్మధ్యంకాశికాక్షేత్రం తద్గృహంద్వారకోపమం ॥ తత్తీర్థంగంగయాతుల్యంజాత్వాతన్మనుజోభువి । సర్వపాపవినిర్ముక్తస్సయాతిపరమంపదం ॥ చక్రపాణింద్విజోమోహాత్ప్రతిగృహ్యైవవిక్రయేత్ । సమాతృఘాతకఃప్రోక్తస్సర్వకర్మబహిష్కృతః॥ బ్రహ్మసూత్రంవాయంకన్యాం దేవం[illegible] యది । విక్రయిత్వావహా

పాపమవాప్నోతిసుదారుణం ॥ చక్రపాణివిక్రయేసాలగ్రామవిక్రయవత్స
ర్వంప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్ ॥ ఇతిచక్రపాణిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అ

—॥ శ్రీమూర్తిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

థశ్రీమూర్తిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురాణే ॥ విద్యమాన
ధనోవిప్రస్త్వకించనఇవార్జనే । యాచయిత్వాశిలాంసాలగ్రామరూపాం
మహేశ్వర ॥ ప్రతిగృహ్యమహాయత్నాత్తత్పూజావిముఖోయది । వి
క్రయేద్యదిమూఢాత్మా భవేత్స్థాణుఘుణఃఖలః ॥ లింగపురాణే ॥ సాల
గ్రామశిలాంవిప్రః ప్రతిగృహ్యప్రయత్నతః । తదర్చనంపరాకృత్య విక్రయే
ద్యదిమూఢధీః ॥ సవైనరకభుక్త్వాపీఘుణస్తంభేప్రజాయతే । తస్యపాప
విశుద్ధ్యర్థంప్రాయశ్చిత్తంనిదర్శితం ॥ పంచరాత్రముపస్నాత్వాప్రాత
స్సంధ్యాదికంచరేత్ । పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాత్పంచమంత్రైరనుక్రమాత్॥
పృథక్పృథక్ప్రాశయిత్వా శుద్ధోభవతినిశ్చయః । పలమేకంతు గోమూ
త్రంపలార్ధంచైవగోమయం ॥ క్షీరమష్టపలందద్యాత్త్రిపలందధిసేవనం।
సర్పిరేకపలంగ్రాహ్యంపంచరాత్రమతంద్రితః ॥ గాయత్ర్యాచైవ గోమూ
త్రంగంధద్వారేతిగోమయం । ఆప్యాయస్వేతిచక్షీరందధిక్రావ్ణేతివైదధి।
దేవస్యత్వేతిమంత్రేణపిబేదాజ్యమనంతరం । ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి విక్రయి
త్వాశిలాంద్విజః ॥ నోచేదిదంనకర్తవ్యంతత్పూజాసర్వపాపహా । సాశి
లాయస్యగేహస్థాగయాక్షేత్రంతుతద్గృహం ॥ సాలగ్రామ శిలాంయస్తు
కోమలైస్తులసీదళైః । అర్చయేద్యదిదుష్టాత్మాసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే॥ ఏ
తత్ప్రాయశ్చిత్తంతద్విక్రేతురేవనప్రతిగ్రహీతుః ॥ ఇతిశ్రీమూర్తిప్రతిగ్ర
హప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథశివలింగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ సాంబ

—॥ శివలింగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

దే ॥ మరకతంస్ఫటికంలింగంశిలారూపంద్విజోత్తమ । ప్రతిగృహ్యప్రయ
త్నేనహ్యుభయోస్తారకంద్విజః ॥ అవిక్రీయగృహేస్థాప్యపూజయిత్వాదినే
దినే । తస్యపుణ్యంనిగదితుం మయాబ్రహ్మన్నశక్యతే ॥ లింగంశిరోన్నతం
శుద్ధంపంచసూత్రానుపాదితం । పూజయేద్యదిపూతాత్మాసపాపాత్పరి
ముచ్యతే ॥ శివగాయత్ర్యాచతుర్దశ్యాంచాతుర్మాస్యవ్రతాదిషు। ప్రతిగృ
హ్యసమర్థోపివిక్రయేద్యదిపాపధీః ॥ తత్ఫలంనాశమాయాతియమలో
కంసమాప్నుయాత్ । లింగవిక్రేతుః ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండే

యః ॥ సంపాద్య బహుభిర్ద్రవ్యైః ప్రతిగృహ్యానరోత్తమాత్ । విక్రయి
త్వా ద్విజో మోహాత్ తాలకూటం సమశ్నుతే ॥ న తస్య పునరావృత్తిర్యమ
లోకాత్ కదాచన । సోఽరణ్యే నిర్జనం గత్వా స్నాత్వా ప్రాతర్యథావిధి ॥
లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య సమిద్భిర్జుహుయాద్ద్విజః । అయుతం ప్రత్యహం చైవ
చరుణాజ్యం తిలైస్సహ ॥ త్రియంబకేన మన్త్రేణ నియమాశనపూర్వకం ।
యావదష్టగుణం యాతి సంఖ్యా తావత్ప్రపూర్యతే ॥ ఫలాహారం తతః కు
ర్యాత్ స్వపేద్దేవమనుస్మరన్ । ఏవం కుర్యాత్పంచరాత్రం పంచాయుతమ
తంద్రితః ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి నాన్యథా ॥ ఇతి శివలింగ

=+ శంఖప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. +=

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ శంఖప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ ఖా
మే ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజశ్శంఖం దేవపూజార్థమాదరాత్ । సలక్షణం చ
సాగ్రం చ పుణ్యకాలేషు పర్వసు ॥ విక్రయేద్యది మోహాత్మా యమలోకం స
మశ్నుతే । శంఖదర్శనమాత్రేణ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ తం విక్రయిత్వా
మోహేన స పాపీ చ భవేన్నరః । ఏతస్యాపి ప్రకృతిరియం కథితా మునిసత్తమైః ॥
స్నాత్వా హరిదినే శుద్ధః కృతం పాపమనుస్మరన్ । ఉపవిశ్య శుచౌ దేశే విష్ణో
ర్నామ్నాం సహస్రకం ॥ ప్రాతరారభ్య సహసా యావత్సూర్యోదయో భ
వేత్ । తావజ్జపిత్వా నామాని పరేద్యురుదయే యజేత్ ॥ స్నాత్వా ప్రవ
స్త్రాద్యాపశ్చాత్ పంచగవ్యం పిబేత్తదా । పారణాం చ తతః కుర్యాచ్ఛుద్ధిమా
ప్నోతి పౌష్టికీమ్ ॥ ఇతి శంఖప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ ఘంటా ప్రతి

——ఘంటాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.——

గ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ । స్కాందే ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో ఘంటాం ధూపపాత్రం
చ సాధనం । వేదికాం దేవపాత్రం చ స్నానపాత్రం తథైవ చ ॥ స్వార్థం ప్రతిగృహ్య
దౌర్ధనార్థం విక్రయేద్యదా । స వై నరకమాసాద్య త్రిశోకోపి హి జాయతే ॥
స్కాందే ॥ ధూపపాత్రం చ ఘంటాం చ స్నానపాత్రం చ వేదికాం । దీపసా
ధనపాత్రాణి సమర్థః ప్రతిగృహ్య చ ॥ విప్రో ధనవిమోహార్థే విక్రయేద్య
ది మూఢధీః । స వై నరకమాసాద్య త్రిశోకోపి హి జాయతే ॥ తస్య నిష్కృ
తిరుక్తా స్మాన్మునిభిస్తత్త్వవాదిభిః । ప్రాతస్స్నాత్వా శుచిర్భూత్వా దేవా
గారం విశేత్తతః ॥ ఉపలిప్య శుభే దేశే రంగవల్ల్యాద్యలంకృతం । పాలాశ
సమిధస్తత్ర నిక్షిపేచ్ఛతసంఖ్యయా ॥ స్వగృహ్యాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య హుత్వాజ్యభా

గాంతమాచరేత్ । తద్విష్ణోరితిమంత్రేణజుహుయాత్సమిధఃక్రమాత్ ॥ ఆజ్యంచతత్రహోతవ్యంచ స్తావాంశ్చసంఖ్యయా । యావద్భాను స్సాయమేతితదాహోమంసమాచరేత్ ॥ స్వపేద్దేవసమీపేతు పునఃప్రాతః ప్రబోధయేత్ । ఇంద్రాదిపూర్వవత్కృత్వా మండలంయత్రపూర్యతే ॥ తదావిరమ్యనియమంపంచగవ్యంపిబేత్తతః । ఘంటాదివిక్రయేతత్ప్రాయశ్చిత్తమిదంస్మృతం ॥ నతస్మాత్ప్రతిగృహ్ణీయాదన్నంవాజలమేవవా । యదిమోహాత్ప్రతిగృహ్ణీపంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ ఇతిఘంటాదివిక్రేతుః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథతామ్రాదిపాత్రప్రతిగ్రహీతుఃప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—తామ్రపాత్రప్రతిగ్రహీతుఃప్రాయశ్చిత్తం.—

దేవీపురాణే ॥ తామ్రపాత్రంద్విజోయః సుపుణ్యకాలేషుపర్వసు । ప్రభుమాత్రాద్వృథా గ్రాహీసవైనరకమశ్నుతే ॥ తదంతే భవమాసాద్య బ్రహ్మద్వ్రణవాన్భవి ॥ కూర్మే ॥ తామ్రంయదిద్విజోలోభా ద్వృథాయః కారణంవినా । పుణ్యకాలేషుపుణ్యాక్షేవ్యతీపాతేచవైధృతౌ ॥ ధృత్వానరకమాప్నోతిబ్రహ్మదండస్సజాయతే ॥ మత్స్యపురాణే ॥ పుణ్యకాలేషుసంక్రాంతౌవ్యతీపాతేవవైధృతౌ । తామ్రపాత్రంరాజదత్తం కరాగ్రదానమథాపివా ॥ ప్రతిగృహ్యమహాదుఃఖమవాప్యసభవస్థలే । బ్రహ్మదండోభవేత్పాపీతస్మాదేతత్పరిత్యజేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపార్థివేం । తద్ద్రవ్యస్యచతుర్భాగంబ్రాహ్మణాయనివేదయేత్ ॥ తేనముక్తోభవేత్పశ్చాత్పంచగవ్యంపిబేత్తతః । అన్నంజలంవా దానంవాశుద్ధిమిచ్ఛన్నసంగ్రహేత్ ॥ యదిదైవాత్సముత్పన్నంపంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ ఇతితామ్రపాత్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథకాంస్యపాత్రప్రతిగ్రహప్రా

—కాంస్యపాత్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.—

యశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురాణే ॥ ధనిష్ఠాపంచకవ్యతీపాతేధోదయమహోదయే । పుణ్యకాలేషుయఃకాంస్యం ప్రతిగృహ్ణాతిద్విజోయది ॥ రౌరవంనరకంఘోరమనుభూయనరేశ్వర । తదంతేభువమాసాద్య ఝషజన్మాభవేత్తదా ॥ లింగపురాణే ॥ అష్టాశీతిపలంకాంస్యం తదర్థంవాతదర్ధకం । పుణ్యకాలేద్విజోలోభాత్ప్రతిగృహ్యధనాతురః ॥ యమలోక ముపాగమ్యనరకాంతేభువస్థలే । పుంజన్మనమాసాద్య ఝషోభవతి నిశ్చయః ॥ తత్పాపస్యవిశుద్ధ్యర్థంపచ్చతుర్థాంశమాదరాత్ । తద్ద్రవ్యాద్ద్విజాతమేతా

తతస్తాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥ తేనాన్నంవాసువర్ణంవాజలంవా వస్త్ర మేవవా । ప్రతిగ్రహేద్యదాసై వాత్పంచగవ్యంపిబేత్తదా ॥ ఇతి కాంస్య ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథతిలపాత్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*తిలపాత్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

మార్కండేయః ॥ విష్ణుప్రీత్యైయమప్రీత్యై మ్రియమాణో గృహీయదా। గ్రహాణామనుసారార్థంరోగశాంత్యర్థమాదరాత్ ॥ తిలపాత్రం ద్విజేద ద్యాదర్చితంతిలపూరితం । ద్విజోలోభేనమహతాప్రతిగృహ్య ధనాతురః॥ తత్పాపఫలమాసాద్యజాయతేనారకేనసః । హరిమండూకః ॥ తద్దోష పరిహారార్థమయుతంజపమాచరేత్ । ఏతదల్పగ్రహవిషయం॥ యథా శాస్త్రపరికల్పితతిలపాత్రప్రతిగ్రహేదోషమాహ । గారుడపురాణే॥ పా త్రంవింశత్పలంపూర్ణంప్రస్థమాత్రతిలైస్సహ । పూజితంగంధవస్త్రాద్యైర్ దక్షిణాభిర్యథోక్తతః ॥ ప్రతిగృహ్యద్విజఃపాపశుద్ధ్యర్థంశాస్త్రచోది తం । నియుతేనజపేద్దేవ్యాస్సంఖ్యాపూర్ణమతంద్రితః ॥ శుద్ధోభవతిదు ష్టాత్మాపాపాదస్మాన్నరాధిప । పంచగవ్యపూర్వకత్ । తత్రాన్నజ లధాన్యసంగ్రహేవిప్రస్యపూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం ॥ ఇతితిలపాత్ర ప్రతి గ్రహప్రాయశ్చిత్తం । అథఆజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—+ఆజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం.+—

మార్కండేయః ॥ నిరీక్షితాజ్యంయోదృత్వా కాంస్యపాత్రేస్థితంముదా తస్యాలక్ష్మీర్భవేన్నిత్యంనిర్భాగ్యోజాయతేభువి ॥ తద్దోష పరిహారార్థం ప్రధానంసంపరిత్యజేత్ । స్నాత్వాతదానీమన్త్రంసహస్రం జపమాచరే త్ ॥ ఉపోష్యరజనీమేకాంపంచగవ్యంపిబేత్తతః । ఏతదల్పాజ్య ప్రతిగ్రహ విషయం ॥ శాస్త్రాదారాధితస్యనిరీక్షితాజ్యస్యప్రతిగ్రహే అయుతగాయ త్ర్యా శుద్ధిః ॥ ఇత్యాజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ హరిహ

—*హరిహరప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

రప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ ఖరసంవ త్సరే రాజన్ కార్తికేపూర్ణిమాదినే । యోగోహరిహరోనామసర్వపా పప్రణాశనః ॥ క్రతుకోటిసహస్రాయోగః గంగాస్నానాయుతంసమం । మ హాపాతకసంఘాతదావానలసమోమునే ॥ తత్రస్నానానిదానానిపితృశ్రా ద్ధంమహోత్తరం । యోగేతత్రయదారాజన్ బ్రాహ్మణోవాజనాధిపః ॥ హ

రింహారంస్వర్ణమయంగంధవస్త్రాక్షతాదిభిః । పూజయిత్వాజాగరిత్వా విప్రాయాథ్యాత్మవేదినే ॥ దద్యాద్యదిసపూతాత్మాముక్తిమాప్నోతి పార్థివ ॥ లింగపురాణే ॥ యోగేహరిహరేరాజన్ బ్రాహ్మణోవాజనాధిప । యోవాకోవాధరిత్రీకే పూజయిత్వాహరిహరమ్ ॥ జాగరిత్వాతదారాత్రింపరేద్యుర్విధిపూర్వకం । అర్చయిత్వాద్విజాగ్ర్యాయదద్యాద్దక్షిణయాసహ ॥ తస్యపుణ్యఫలంవక్తుంమయాబ్రహ్మాన్నశక్యతే । నతస్యపునరావృత్తిర్బ్రహ్మణాంకాలకదాచన ॥ ముక్తిస్థానానిచత్వారికలౌపాపరతాత్మనామ్ । అన్నమాత్రేపరిగ్రాహీచలోకేసాధనే ॥ పరిత్యజన్లోకవార్తాంసవిప్రోముక్తిమాన్ తథా । అంత్యకాలఉపాయాతే మనసానన్యసంస్మరన్ ॥ నారాయణంసముచ్చార్యసవైముక్తిందంవ్రజేత్ । బ్రహ్మజ్ఞానిసదాశాస్త్రంవేదాంతంపర్యాలోచయన్ ॥ సఏవముక్తిభాక్ విప్రోహ్యద్వయంసంస్మరన్ముదా । ఉభయోఃంహరిహరంసాధయేద్యదిపుణ్యవాన్ ॥ సఏవముక్తిమాప్నోతియోవాకోవాభువస్థలే । చత్వార్యేతానిరాజేంద్రముక్తిస్థానానిసర్వదా ॥ ధనసాధ్యమిదంరాజన్ నకాయక్లేశసాధనం । తతోహరిహరేయోగేయోవిప్రోభోగలోలుపః ॥ ప్రతిగృహ్ణానరోయస్మాత్సతతంతుపరాఙ్ముఖః । సతుపాపంమహాఘోర మనుభూయభువస్థలే ॥ స్థావరత్వమవాప్నోతితస్మాదేతత్పరిత్యజేత్ ॥ కౌర్మే ॥ యోగేహరిహరేవిప్రఃప్రతిగృహ్యాథనాతురః । సతుపాపంమహద్ఘోరమనుభూయభువస్థలే ॥ స్థావరత్వంభజేల్లోకేయావదాభూతసంప్లవం । ప్రాయశ్చిత్తమిదంరాజన్మునిభిఃపరికీర్తితం ॥ ధాన్యంచమణిపరిత్యజ్య బ్రహ్మస్థానముపాగమన్ । త్రైరన్నిస్నామవాప్యాథకుర్యాచ్చాంద్రాయణద్వయం ॥ ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యంపిబేత్తతః । ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి నదానైర్బ్రహ్మణార్చనైః ॥ ఇతిహరిహరయోగహరిహరప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథఅర్ధనారీశ్వరయోగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—*అర్ధనారీశ్వరయోగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

బ్రహ్మాండే ॥ ఖరసంవత్సరేమాఘేపౌర్ణమీయోగయుగ్యదా । తత్రాపి భగవాన్శంభురర్ధనారీశ్వరోఽవ్యయః ॥ పూజనీయోనృభిఃపాపమోచనేనాన్యసాధనం । తత్రదానంమహాపుణ్యంస్నానంవావిప్రభోజనం ॥ పితృనిర్వాపణంవాపిదీపోవాదేవతాలయే । హోమోవాతిలసమ్మిశ్రః స్వస్వపా

పాపనుత్తమే ॥ పౌర్ణమాస్యాం ప్రతిమాం కృత్వా సౌవర్ణీం లక్షణాన్వితాం । పౌర్ణమాస్యాముపోషణం । పూజయిత్వా ప్రదోషే తాం జాగరిత్వా నిశామిమాం ॥ పరేఽహ్ని పునరభ్యర్చ్య పూర్వవద్విధిపూర్వకం । దద్యాద్ద్విజవర్యాయ పూర్వోక్తస్ముక్తిభాగ్భవేత్ ॥ మనుష్యజన్మ ధిక్కష్టం మలమూత్రవిగర్హితం । సర్వపాపాలయం హేయమస్థిత్వఙ్మాంస పూరితం ॥ మనుష్యజనవాప్రాజన్ పాపాన్యంతర సదా । అతస్స్వార్జితవిత్తేన యోగమేవం సమాచరేత్ ॥ సమాగతబ్రాహ్మణస్త్వానం నష్టకల్మషపూరితః । అత్రయో బ్రాహ్మణో లోభాద్వృథా కుర్యాత్ప్రతిగ్రహం ॥ స ఏవ నరకస్థాయీ యావదాభూతసంప్లవం । ఏతత్స్వర్ణాదిదానం హి వృథా తస్య పరిగ్రహే ॥ ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్వాపి యోగాదిక మథాపి వా । ఉభయోర్వ్యాధిలోపస్స్యాన్నరకం ప్రతిపద్యతే ॥ తస్మైస్మామహర్తాదృష్టాపూర్వవత్సర్వమాచరేత్ । లక్ష్మీనారాయణం చంపాపష్ఠీ యోగం విప్రస్తుత్తార నరనారాయణయోగేషు ప్రతిగ్రహేత్వేవమేవ ప్రాయశ్చిత్తం వివేచనీయం ॥ న చాన్యథా ॥ ఇత్యర్ధనారీశ్వరయోగే ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ దుర్జన

—॥ దుర్జనప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లింగపురాణే ॥ వేదమార్గం పరిత్యజ్య సదా వేశ్యాపరాయణః । కర్మహీనో వృథా ద్వేషీ దేవబ్రాహ్మణనిందకః ॥ సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి త్యక్త్వా గ్రామణ్యమాచరన్ । వృథాహింసామృగాదీనాం సంలాపో వ్యాధిసాధుషు ॥ పత్నీపుత్రపితృభ్రాతృదేవతారాధనం త్యజన్ । పరవిత్తపరక్షేత్రపరదారాపహారిణం ॥ వేదశాస్త్రపురాణేషు కథాసు మహతీషు చ । అవిశ్వాసో హేతువాదశ్చార్వాకపరస్తథా ॥ ఇదం పాపమిదం పుణ్యమిదం వై విప్రసాధనం । అయం పరోపకారశ్చాప్యయాలిప్సుశ్శిరోప్యయం ॥ ఉపవాసవ్రతాదీనాం జయంతీ నామనాస్తవాన్ । కచ్ఛమేకం పూర్వతశ్చ పశ్చాదేకం తథావహన్ ॥ కర్ణమాత్రే గంధరేఖాం శిరోష్ణీషం చ వక్రకం । నాసికాగ్రే లలాటే వా తిలకం వా ప్రకాశనం ॥ శుకం కపోతం గృధ్రం వా ధారయన్ శ్యేనమేవ వా । చండాలాదిషు సంసర్గే తాంబూలం భక్షయన్ సదా ॥ పర్వకాలే పితృశ్రాద్ధే సోమసూర్యగ్రహే పి వా । ద్విజోక్తం పాపమననాకన్యాం నారీం వరాంగనాం ॥ అపేక్షమాణశ్చామేధ్యమభోజ్యం భోజయన్ సదా । పంచార్ద్రిం భోజనత్యక్త్వా

పిత్రోమాత్రోసుతైస్సహ ॥ భోజనంకురుతేవిప్రః పాపమాత్రం నచింత యేత్ । అథయందుర్జనసంజ్ఞస్స్యాత్తంకదానాలపేద్బుధః ॥ శకటంపం చహస్తేనదశహస్తేనవాజినం । హస్తినంశతహస్తేనదుర్జనంమూరత స్త్య జేత్ ॥ అతోదుర్జనసంసర్గఃపరిత్యాజ్యస్సుఖేప్సుభిః । పుణ్యకాలేషుపు ణ్యాహేనదీతీరేషుసర్వదా ॥ విప్రఃపరిత్యజేద్యత్నాద్దుర్జనస్యప్రతిగ్రహం॥ అన్నంవాసలిలంవాపిహిరణ్యంధాన్యమేవవా ॥ మహాదోషమవాప్నోతి త స్మాదేతత్పరిత్యజేత్ । యదిదైవాత్సముత్పన్నస్తస్మాద్రాజన్పరిగ్రహః॥త దామనసిసంస్మృత్యహాయపఙ్క్తిపద్మభూ । స్నాత్వాసచేలంసహసా ప్రా జాపత్యంసమాచరేత్ ॥ సువర్ణమాత్రేద్విగుణ మన్నేపాదంజలేతథా॥ ఇతిదుర్జనప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథఆతతాయినఃప్రతిగ్రహ ప్రాయ

—*ఆతతాయినఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

శ్చిత్తమాహ ॥ లింగపురాణే ॥ అగ్నిదోగరదశ్చైవశస్త్రపాణిర్ధనాప హః । క్షేత్రదారహరశ్చైవషడేతేహ్యాతతాయినః ॥ ఏత త్పరిగ్రహం కృత్వావిప్రోనరకమాప్నుయాత్ । దుర్జనంవృశ్చికంసర్పంభిషజం చాత తాయినం ॥ పాపిష్ఠందుర్భగంవాన్ధ్యంనగ్నముత్కృత్తనాసికం । ప్రాతర్న పశ్యేదేతాంస్తుదృష్ట్వాపశ్యేద్దివాకరం ॥ చందనంరోచనంహేమమృదంగం దర్పణంమణిం । గురుమగ్నింతథాసూర్యంప్రాతఃపశ్యేత్ప్రయత్నతః॥ అ గ్నిచిత్కపిలాసత్రీరాజాభిక్షుర్మహోదధిః । దృష్టమాత్రాః పునంత్యేతే తస్మాత్పశ్యేత్ప్రయత్నతః ॥ భర్తృఘ్నీంపుష్పిణీంనారీం పుత్రహీనాంపి రాత్రయాం । సవాహనంసుతిందృష్ట్వాసచేలంస్నానమాచరేత్ ॥ పతి తంభషకంచాన్ధందుర్జనంచాతతాయినం । కపింసర్పంఖరంస్పృష్ట్వా స చేలంస్నానమాచరేత్ ॥ ఏతత్ప్రతిగ్రహేరాజన్పూర్వముక్తంమనీషిభిః॥ ప్రాయశ్చిత్తంద్విజఃకుర్యాదన్నపానేజలేతథా ॥ నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి దానైర్వాబహుభిర్నరః ॥ ఇత్యాతతాయినఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం అథ

—+కుండగోళకప్రతిగ్రహప్రాశ్చిత్తం+—

కుండగోళకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లింగపురాణే ॥ జీవద్భావాపతిం త్యక్త్వాకుమారంసూయతేఽన్యతః । సపుత్రఃకుండసంజ్ఞస్స్యాత్సర్వలోకద్వ యబహిష్కృతః ॥ సామాతాజారిణీనామసపుత్రఃపతితోభవేత్ । మృతేభ ర్తరియానారీప్రాప్తాపుత్రంతథాన్యతః ॥ సశిశుగోళకోనామసర్వకర్మ

బహిష్కృతః । నచనామకరణంచాపి నమౌంజీబంధనంతయోః ॥ కుండగో
ళకనామానౌ దర్శనాత్పాపవర్ధనౌ। స్పర్శనాత్స్నానదౌనిత్యం కీర్త
నాత్పుణ్యహారిణౌ ॥ నిత్యనైమిత్తికేకామ్యే స్నానదానజపాదిషు । ఏత
యోర్దర్శనంభాషాం క్షుతంజృంభణమేవచ ॥ సంత్యజేద్దర్శనాత్కర్మ
శ్రుత్వాతజ్జృంభణాదికమ్। విరమ్యభోజనంపశ్చా న్మార్తాండమవలోకయే
త్ ॥ ఏతయోఃపాపినోర్యస్తు ద్విజస్సంస్కారకర్మసు । ఆచార్యత్వంయ
దాకుర్యా త్సవిప్రస్తత్సమోభవేత్॥ తస్యోపనయనంభూయః కేశానాం
వపనంతథా। ప్రాయశ్చిత్తంతదాకుర్యాత్షడబ్దంవిధిపూర్వకం ॥ త్యక్త్వాప్ర
తిగ్రహేరాజన్ సువర్ణంధాన్యమేవవా । అన్నంవాజలమాత్రంవా ప్రా
యశ్చిత్తమిదం శుభం ॥ సువర్ణసంగ్రహే తాభ్యాం ప్రాజాపత్యద్వ
యంచరేత్ + ధాన్యేతదర్ధమర్ధంస్యాదన్నతోయప్రతిగ్రహే ॥ ఏవంశు
ద్ధిమవాప్నోతి హ్యన్యథావైననిష్కృతిః । కుండగోళకయోః కేచిత్ప్రా
యశ్చిత్తంవదంతిహి॥ పరాశరాదయస్సర్వే ఇతియత్తదసాంప్రతం॥ ఇతి కుం
డగోళకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥

—* పాషండప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

అథపాషండప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥మార్కండేయః॥ శూద్ర
ధర్మరతోవాపితప్తముద్రాఙ్కితస్తదా। లింగధారీతుముఖజఃశుష్కతర్కా
నువాదవాన్॥ విష్ణుంవేదంద్విజంగాంచయజ్ఞంశాస్త్రంపతివ్రతాం । ఉపోష
ణాదికాన్త్యక్త్వాహ్యాత్మభోగపరాయణః ॥ శివంద్వేష్టిపరంద్రష్ట్వా దేవ
పూజాంవ్రతంపథా। దానంవానియమంవాపికుర్వాణంద్వేష్టియోనరః॥ ఏతే
పాషండినఃప్రోక్తాఃసర్వేనేషేషుభాగశః। పాషండినఃప్రగృహ్ణీయాద్ద్విజోలో
రాయణః॥ కుర్యాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థంప్రాజాపత్యద్వయంసకృత్। హిరణ్యా
దిసంభవేపూర్వవద్ద్రష్టవ్యం॥ ఇతి పాషండినఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥

—* వేశ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

అథ వేశ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లింగపురాణే ॥ వేశ్యాప
రిగ్రహే రామపైతృకేపుణ్యపర్వసు। ఆమంసువర్ణంరజతం ప్రతిగృహ్య
ద్విజోయది। తేనజీవేన్మహాపాపీ మృత్వానరకమాప్నుయాత్॥

స్కాందే ॥ నదీతీరేపుణ్యకాలే పైతృకేషుచపర్వసు । వేశ్యాప్రతి
గ్రహంకుర్వన్ ద్విజశ్చండాలతాంవ్రజేత్ ॥ అంతేనరకమాసాద్యసర్వధర్మ
బహిష్కృతః॥

మహాభారతే ॥ దశసూనాసమశ్చక్రీ దశచక్రీసమోధ్వజీ। దశధ్వజి సమావేశ్యా దశవేశ్యాసమోనృపః ॥ వేశ్యాప్రతిగ్రహస్స్పర్శో దానమన్నంవచస్తథా। ఏతానితస్యపుణ్యానిహరంతిక్షణమాత్రతః॥ తస్మాద్విప్రైః పరిత్యాజ్యో వేశ్యాయాస్సంప్రతిగ్రహః। యదిప్రతిగ్రహేద్రామ ప్రాయశ్చిత్తంశృణుష్వమే ॥ కేశానాంవపనంకృత్వా సంస్కారంపునరాచరేత్। ప్రాజాపత్యత్రయంకుర్యాత్తండులానాంప్రతిగ్రహే॥ సువర్ణమాత్రసంగ్రాహే షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్। అన్నేజలేవవస్త్రేచప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥ ఏతత్సకృత్ప్రతిగ్రహవిషయం॥ అభ్యాసేద్విగుణం॥ అత్యంతాభ్యాసేచతుర్గుణం॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వం తత్సమఇతిసూచితమ్ ॥ ఇతి వేశ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥

వ్యభిచారిణీ ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.

అథ వ్యభిచారిణీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లైంగ్యే ॥ అటనం భాషణం దృష్టిర్హాసోలజ్జావిమోక్షణం। ఏతానిపంచనారీణాం వ్యభిచార ఉదాహృతః॥ మైథునమష్టవిధం॥

స్మరణంకీర్తనంకేళిః ప్రేక్షణంగుహ్యభాషణం । సంకల్పోఽధ్యవసాయశ్చ క్రియానిర్వృతిరేవచ ॥ ఏతన్మైథునమష్టాంగం ప్రవదంతిమహర్షయః। కృతేస్మరణతోగర్భస్త్రేతాయాందర్శనాద్భవేత్ ॥ ద్వాపరేస్పర్శతోగర్భః కలౌసంప్రరతఃక్రమాత్। అష్టవిధంమైథునమితి కలియుగవ్యతిరిక్తవిషయం॥ కలౌస్మరణాదికంసప్తవత్యేవ ॥ క్రియానిర్వృతిసాక్షాత్సంసర్గ ఏవగర్హితః॥ శేషంరజస్వలావత్॥

తదేవాహ వామనపురాణే॥ స్త్రీణాంస్మరణజంపాపం మాసిమాసి రజస్స్థలాత్। నాశ్యతేపురుషసంసర్గగర్భత్యాగోవిధీయతేఇతి॥

కార్మే ॥ స్త్రీణామహరహఃపాపం స్మృతిజందృష్టిజంతథా । నష్టత్వంయాతిరాజేంద్ర మాసిమాసిరజస్స్థలాత్॥ పరసంసర్గజోదోషో నక్షీణత్వమవాప్నుయాత్ । తదపేక్షణతాంయాతి గర్భత్యాగోవిధీయతే ॥ అతస్సాక్షాద్వ్యభిచారిణీస్త్రీణాం యదాసప్భవతి। సతుసాక్షాత్స్వయమేవదర్శయతి॥ నతువార్తామాత్రేణ॥

తదాహకాత్యాయనః ॥ స్వానుభూతం సదృష్టాంతం వతుప్రష్టస్యనిగ్రహం। తథాపియత్నతోరక్షేద్గర్భత్యాగోవిధీయతే ॥ గర్భసంభవేసా యదాభర్త్రాత్యక్తా తదాతత్ప్రతిగ్రహేదోషమహ॥

లైంగే॥ వ్యభిచారేయదాదృష్టా త్యాజితాయాధవాదిభిః । తస్యాః ప్రతిగ్రహస్త్యాజ్యో ముఖ్యైః పాపభీరుభిః॥ తథాపి దైవాత్ప్రాప్తం చేత్సువర్ణం ధాన్యమేవవా। ప్రాజాపత్యంచరేత్స్వర్ణే తదర్ధంధాన్యసంగ్రహే॥ పాదం చరేత్తతఃపశ్చా దన్నతోయాదిసంభవే॥ ఇతివ్యభిచారిణీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥

భర్తృఘ్నస్త్రీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్-

అథ భర్తృఘ్నస్త్రీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

కౌర్మే॥ భర్తారంహంతియానారీ గృహదాహాదిభిర్విషైః। పరప్రేరణయావాపిసానారీభర్తృఘాతినీ॥

శివధర్మోత్తరే॥ యానారీబహుభిర్విప్రంపతింహంతివిషాదిభిః । జారాసక్తాఽన్యతోవాపికదాతాం నావలోకయేత్॥

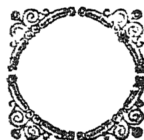
చతుర్వింశతిమతే॥ గృహదాహేనపాషాణరజ్జుదండాదిభిర్గృహే। భర్తారంహంతియాపాపాకరణాదినిపీడయా ॥ యమదూతైస్తదాబద్ధాపీడితాయాతికింకరైః। క్రోశంతీస్వకృతంకర్మనిందంతీజననంస్వకం ॥ కర్మణామనసావాచా భర్తారంనానుమన్యతే । తదాజ్ఞాంయాపరిత్యజ్యతస్యాఃప్రోక్తాహ్యధోగతిః॥ భర్తృఘ్నీబ్రహ్మహంతాచ హ్యుభయంయాతిరౌరవం। తతఃపరిగ్రహస్త్యాజ్యో భర్తృఘ్న్యాఃపాపశంకయా ॥ దోషంబుద్ధ్వాయదావిప్రః తస్యాఃకుర్యాత్ప్రతిగ్రహం। మహాంతంనరకంగత్వాభవేద్భువితపోదరః॥ పుణ్యకాలేషుసంక్రాంతౌ వ్యతీపాతేచవైధృతౌ । తత్ప్రతిగ్రహణం కుర్యాత్తదాపాపవిశుద్ధయే॥ సువర్ణేరజతేవస్త్రే అన్నేజలపరిగ్రహే।తప్తంతదర్ధంపాదోనం క్రమాత్కృత్వావిశుద్ధ్యతి॥ ఏతదజ్ఞానవిషయం॥ జ్ఞాత్వాప్రతిగ్రహేద్విగుణం॥ అభ్యాసేత్రిగుణం ॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వంసోఽపితత్సమః॥ ఇతిభర్తృఘ్నస్త్రీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥

చండాలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్-

అథ చండాలప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురాణే॥ చండాలాద్యోద్విజోమోహాత్ప్రతిగృహ్యాశనాదికం । తేనసకలమాక్రోద్యతి తత్సర్వంతదవాప్తికం ॥ భోక్తారోనరకంయాంతికర్తా చండాలతాంవ్రజేత్ । చండాలేనకృతంవస్త్రం వర్జయేత్సర్వకర్మసు॥ స్నానేదానేజపేహోమే స్వాధ్యాయేపితృకర్మణి । తస్యస్మరణమాత్రేణతత్సర్వం నిష్ఫలంభవేత్॥

తదాహాపస్తంబః। చండాలోపస్పర్శనే సంభాషాయాం దర్శనే చ దోషః॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తం అవగాహనమపాముపస్పర్శనే సంభాషాయాం బ్రాహ్మణసంభాషా దర్శనే జ్యోతిషాం దర్శనమితి ॥ తత్ప్రతిగ్రహే దోషమాహ ॥ చండాలాత్ప్రతిగృహ్ణీయా ద్విప్రో ధనపరాయణః। తస్యాన్యాని ష్కృతిర్నాస్తి చాన్ద్రాయణచతుష్టయాత్ ॥ సకృత్ప్రతిగ్రహే తావత్ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం। అభ్యాసే ద్విగుణం ప్రోక్తం తత్సమస్తు తతః పరం॥

ఇతిచండాలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥

—॥ పరివేత్తృప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

అథపరివేత్తృప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మను రఘ్వేయః ॥ అను జే భ్రాతరి జ్యేష్ఠే యవీయాన్పరిణయేద్యది । పూర్వజఃపరివిత్తిస్స్యాత్పరి... ద్వితీయజః। పరివిన్నస్తుతత్పుత్రోద్వితీయః పరివిందకః ॥ కౌమేౘ ॥ జ్యేష్ఠో ద్వ్యంగహీనస్స్యాన్మూకో ఽపస్మారవాన్ యది । తదాజ్ఞామవాప్యాథభరణం పరికల్ప్యచ॥ స్నాతకాదివ్రతంకృత్వా దళ్యాథవివాహ్యచ । ద్వితీయఃపరిణయేత్త్రత్రహ్యస్యాథ పతితోభవేత్ ॥ ఏవంనశాస్త్రికోపస్స్యాత్ జర్హ్మాథ తిలౌకికే॥ తయోఃపుత్రాస్తయోర్దారాః పతితాస్స్యుర్నసంశయః ॥ నిత్యో కామ్యోవ్రతే దానేనకర్మాహః స్మృతో త్తము । తస్మాదేతేపరిత్యాజ్యాఃదర్శనే ధాష ణేంధా ॥ ప్రతిగ్రహఃపరిత్యాజ్యోవిప్రైర్ధనాఙ్గపరాయణైః। తథా పిలోభవాన్విప్రఃకుర్యాదితత్ప్రతిగ్రహం ॥ నతేనశుద్ధిమాప్నోతిసురాభాండోదకంయథా । యాగార్థంభరణార్థంవా ద్విజోయస్తత్పరిగ్రహేత్ ॥ పరాకత్రయమాత్రేణ శుద్ధోభవతినాన్యథా। భోగార్థంధనబాహుళ్యాత ప్రకృచ్ఛ్రత్రయంచరేత్॥ పరాకఃస్వల్పమాత్రేణహ్యన్తే వస్త్రే భవేత్తతః॥ ఇతి పరివేత్త్రాదిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథపుస్తకప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్త

—॥ పుస్తకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

మాహ ॥ స్కాందే ॥ శాస్త్రంపురాణంకావ్యంచ స్మృతింనాటకమేవచ। యోదద్యాత్పుణ్యకాలేషువ్యతీపాతేచవైధృతౌ ॥ ద్విజాయాధ్యాత్మవిదుషే ఫలకంవాథలేఖనం। సజన్మసువిద్యావాన్ సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వవిత్ ॥ కౌర్మే॥ పురాణంధర్మశాస్త్రంచస్మృతింకావ్యంసనాటకం । పుణ్యకాలేషుసంక్రాన్తౌ గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ॥ యోదద్యాద్విప్రవర్యాయసభవేత్సర్వశాస్త్రవాన్ । యోద్విజోద్రవ్యలోభేనప్రతిగృహ్యాసుస్వతీం ॥ సోఽపిజన్మాంతరేరాజన్ విద్యావాన్ సంప్రజాయతే । ప్రతిగృహ్యాథవార్థంతువిక్రయంమోహబుద్ధిః॥ కుర్యాత్సద్యసపాపాత్మాప్రాజాపత్యత్రయంచరేత్। ఉపోష్యార జనీమేకాంపంచగవ్యంపిబేచ్ఛుచిః ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి వ్రాత్యోభవతి భూతలే॥ ఇతిపుస్తకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥ అథవ్రాత్యాదిభ్యోయజ్ఞో

—॥ వ్రాత్యాదిభ్యోయజ్ఞోపవీతప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

పవీతప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ బ్రహ్మాండే ॥ అనధ్యాయేతు యత్సూత్రంయత్సూత్రంరండయా కృతం । యత్సూత్రం నాన సమ్యాభత. క్రీతంయ

ష్ట్రిహ్యసూత్రకం ॥ వ్రాత్యాదిభిశ్చయద్దత్తంతత్సూత్రం పరివర్జయేత్। అపృష్ఠాగ్రంథియుక్తంస్థూలంమాత్సర్యసబర్బరం ॥ ప్రమాణహీనమధికం నధార్యంతద్ద్విజాతిభిః। నాభేరూర్ధ్వమనాయుష్యమధస్తాచ్చ తపఃక్షయః॥ తస్మాన్నాభిసమంకుర్యాదుపవీతంవిచక్షణః। ఏకావృతం గార్హపత్యంద్వితీయందక్షిణానలం ॥ తృతీయంచాహవనీయంస్యాత్త్రిదేవమయీశుభా। గ్రంథిస్తస్యపరంబ్రహ్మకృత్వావిప్రపుంగవః॥ నిత్యనైమిత్తికాదీనికర్మాణి జీవనసమాచరేత్। దినేదినేక్రతుఫలంసంప్రాప్నోతినసంశయః॥ ఏతద్దుర్మాగవృత్తిభ్యఃప్రతిగృహ్యద్విజాతయః। యద్యత్కర్మయదాకుర్యుస్తత్తదాప్నోతినిష్ఫలం॥ పూర్వకల్పితణాసీతముపవీతంద్విజోత్తమః। ధృత్వానిత్యంయదాచార్యాత్తదానంతాయకల్పతే। యాజ్ఞవల్క్యః॥ అష్టోత్తరశతం సూత్రకంగవ్యాసపదేయినామ్। ఇతరేషుచసర్వత్రషణ్ణవత్యూత్రముచ్యతే॥ అంగుష్ఠాగ్రేష్వనాయుష్యంఅంగుళ్యాదౌతపఃక్షయః। తస్మాదంగుళిమధ్యేతు తత్సూత్రకరణంపృథక్। కేశవాదిచతుర్వింశనామసంఖ్యాచతుష్టయంష ణ్ణవేనేతిముఖ్యత్వంయాజ్ఞవల్క్యాదిస్మృతిః॥ బ్రహ్మచారిణామేకంస్యాద్గృహస్థోబహుధారయేత్। వానప్రస్థోగృహస్థస్యచత్వారివననాసినః॥ ధుక్త్వాత్రయమనధ్యాయంవిక్రీతంవిధవాకృతం। పతితంతోరణంఛిన్నంతస్మాత్ సప్తవివర్జయేత్॥ పూర్వోక్తేభ్యస్త్వనార్యేభ్యఃప్రతిగృహ్యోపవీతకం। కుర్యాద్యదిద్విజఃకర్మసమహాదోషమాప్నుయాత్॥ తద్దోషోపశమాయా లంప్రాజాపత్యంసమాచరేత్। అస్వామ్యంకృత్వాసుఖీభూయాదన్యథాదుఃఖవాన్భవేత్॥ ఇత్యుపవీతప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథనటవిటగాయకేభ్యః

—*నటవిటగాయకేభ్యఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ నటశ్చవిటవృత్తిశ్చగాయకఃపరిహాసకః। చాటువాక్యప్రపంచైస్తైనకర్మహాస్యకలాయుగా॥ దేవాగారేరాజగృహనర్తనైర్వృత్తింప్రాప్యదినేదినే। కుమారీంభగినీంవాపిత్యక్త్వానత్యేదివ్యప్సలజ్జయా॥ వేదశాస్త్రపరిత్యజ్యనిత్యంనైమిత్తికంతథా। విసృజ్యపరనారీగస్యస్వభార్యాత్వటవృత్తిమాశ్రితః॥ నారీణాంకథాః [illegible] ప్రబంధాస్సురుచక [illegible]। పఠతేయోవదతేనిత్యంసగాయకఇతీరితః॥ మాతరంభగినీంశ్వశ్రూంస్నుషాంపితరంగురుం। దేశంవహ్నింతథాధర్మం [illegible] సదాపరిహాసయేత్॥ జ్ఞాంతీహాసాధవస్సాధువత్సలాః। పరిహాసజనస్సైవ

తిలక్షారానాంచలోకయేత్ ॥ అబాచ్యంవానువాచ్యంవాసదా దుర్బ్రాహ్మణాప
దః। సర్వాన్నస్వాధ్యాయాన్పశూన్వాక్యచారువాక్త్రైవ్యాపనయేత్ ॥ సస్వధర్మా
సంన్యాసీచారువాకఇత్యభిధీతః । ఏతేభ్యోయుదిదేయాని ప్రాగ్గృహీయాద్ధనముత్త
మం ॥ కుర్వీత దేహశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యంవిశోధనం । ఉపోష్యరజనీమేకాం
పంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తం సర్వపాపప్రణాశనం॥
ఇతినటవిటగాయకేభ్యఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్। అథఆభీరప్రతిగ్రహప్రా

—ఆభీరప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.—

యశ్చిత్తమాహ। సూతప్రోక్తే। బ్రాహ్మణఃప్రతిగృహ్ణీయాన్నాస్నేహాభీరవర్జి
తమ్। ఏతస్మాన్నిష్కృతిర్నాస్తిహ్యాభీరాణాంప్రతిగ్రహే॥ స్కాందే। ధాన్యాం
తరంనజానాతిసమ్యాభోపాయాంనసంవదేత్ । అదాయంవిప్రస్త్వపాయం వ ఇదం
పాపమిదంఫలం ॥ కుటీరేవతురాశాలా రాజకేను ప్రపోషకః । తక్రాదీని
విక్రీయజీవేచ్ఛాపిసదాభువి॥ ఆభీరఇతివిఖ్యాతస్సర్వధర్మబహిష్కృతః । త
స్మాద్ధనంవాధాన్యంవాపుణ్యకాలేఉపాగతే ॥ ప్రతిగృహ్యద్విజోమోహాత్ప
శ్చాన్నరకమశ్నుతే। తద్దోషపరిహారార్థంప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్॥ అన్యథా
ధాదోషమాప్నోతిఇతస్మాన్నచ్చావాదేధునా ॥ ఇత్యాభీరప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

—చాతుర్మాస్యవ్రతాదిషుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.—

త్తం॥ అథచాతుర్మాస్యవ్రతాదిషుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కం
డేయః ॥ నాకంజేంకతామ్యాలంగోధూళిస్నానమేవచ । గోశృంగోదకసం
స్నానంసంధ్యాయాంమౌనమేవచ ॥ త్రికటుకంధనంధాన్యం మాద్రాచాన
మేవచ । విప్రపాదోదకస్నానంవిప్రవందనమేవచ॥ శివవిష్ణ్వోశ్చస్మరణంపు
రాణపఠనంతథా। పురాణశ్రవణంశాస్త్రపఠనంతులసీపత్రైః॥ విష్ణుపూజాం
తథాశమ్భోర్బిల్వపత్రైశ్చనామభిః । అథవాయ్యూపమభూక్రిర్చాన్మాసూ
త్రంచదానం॥ తులసీవనదానంచదూర్వాదానమేవచ । శ్రీమార్తండా
నంద్వాదశ్యాంసూర్యార్ఘ్యంప్రత్యహంతథా ॥ మృష్టాన్నభోజనం విప్రే
ప్రాతస్నానంతథైవచ। సహస్రనామపఠనంవిష్ణోశ్శంకరస్యవా ॥ అ
ఖండదీపదానంచశాకత్యాగంతథైవచ । శ్రావణేవర్జయేచ్ఛాకం దధిభాద్ర
పదేత్యజేత్॥ అశ్వినేవర్జయేత్క్షీరంకార్తికేద్విదళంత్యజేత్ । వృంతాకంపల్ల
వంపుష్పంఫలంకోశంచజీరకం॥ శుంఠీబీజంచనిష్పావసందశథాశాకఉచ్యతే।
ధాత్రీఫలంసదాగ్రాహ్యంవిష్ణుప్రియకరంమహత్ ॥ శాకత్యాగంతథావిష్ణోః

త్రివిధేపాపవర్జితం। క్షీరాబ్ధిపూజా రాజేంద్రదివానిద్రావివర్జనం॥ పంచగవ్యప్రాశనంచద్వాదశీద్వాదశీదినే । తథాత్రైస్స్నపనంశంభోర్హరేర్వా ప్రత్యహంవ్రతీ॥ రంగవల్లీవ్రతంతద్వద్గోష్ఠేబృందావనేపివా। ప్రతిమాసంచతుర్థ్యాంతుగణనాథస్యపూజనం॥ ప్రతిపక్షంతృతీయాయాంగౌరీపూజామహావ్రతం। ద్వాదశ్యాంప్రత్యహంవాపిగోదానంపాపనాశనం॥ ఏతానిచాతుర్మాస్యవ్రతాని॥ ఏతేషాంతువ్రతానాంచమహాత్మ్యాద్యాపనేషుచ। ప్రతిగృహ్యద్విజోలోభాత్తత్తద్దానంసుఖాప్తయే॥ తత్తత్పాపఫలంభుక్త్వాయమలోకమవాప్నుయాత్ । ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థంప్రాయశ్చిత్తముదాహృతం ॥ గవాం ప్రతిగ్రహేచాంద్రంసువర్ణేతప్తమేవచ । ప్రాజాపత్యంతథావస్త్రే అన్నేగవ్యంపిబేత్తతః॥ ఏతేషాంద్రవ్యబాహుళ్యేపూర్ణప్రాయశ్చిత్తముక్తం ॥ అల్పతదర్థం॥ అత్యంతాల్పేపాదం॥ అతోన్యూనంచేన్నగ్రాహ్యం ॥ ఇతిచాతుర్మాస్యవ్రతోద్యాపనేషుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథకార్తికమాసవ్రతో

——*కార్తికమాసవ్రతోద్యాపనేప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్,*——

ద్యాపనప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే॥ నవలక్షార్చనంశంభోర్విష్ణోర్వాపుష్పజాతిభిః । తత్పౌర్ణమ్యాం వృషత్యాగోనక్తవ్రతమతఃపరం॥ సర్వశాకపరిత్యాగోదంపత్యోర్భోజనంతథా । ఆకాశదీపంద్వారేచశిఖరే దీపమేవచ॥ అఖండదీపంకార్తిక్యాంధాత్రీపూజనమేవచ । ధాత్రీదానంతథావిప్రేతులస్యర్చనమేవచ ॥ ప్రాతస్స్నానంమాసపూర్ణంశివవిష్ణ్వోఃప్రపూజనం। తాంబూలదానంకార్తిక్యాంఫలదానంమహాఫలం ॥ పురాణపఠనంచైవపురాణశ్రవణంతథా । వేదపారాయణంచైవధర్మశాస్త్రంతథైవచ॥ ప్రత్యహంసాయమాకాశదర్శనంపాపనాశనం। పంచగవ్యాభిషేకంచ పంచగవ్యస్యభక్షణం ॥ స్మరణంకీర్తనంశంభోర్హరేర్నామసహస్రకం। ప్రత్యహంశాకదానంచ బ్రహ్మపత్రేషు భోజనం ॥ పాషండ జనసంగంచ పాషండాలాపంతథా । వర్జయేత్సర్వథావిప్రః కార్తికేతువిశేషతః ॥ పరాన్నం పరశయ్యాంచ పరవస్త్రంపరాంగనాం । సర్వదావర్జయేత్ప్రాజ్ఞః కార్తికేతువిశేషతః॥ కార్తికేవర్జయేత్తైద్రం మృషావాదంవిశేషతః। సాలగ్రామశిలావారిస్నానంపాపప్రణాశనం॥ హవిష్యాన్నంవ్రతీ భుంజన్ చాంద్రాయణఫలంలభేత్ । అవ్రతేనతుపేద్యస్తుమాసందామోదరప్రియం॥ పుణ్యాన్మోహాపరీతాత్మాసూకరేష్వభిజాయతే। నకార్తికసమో

మాసోపవాసైర్వం కేశవాత్పరం॥ తాపుభాయదిసన్త్యజ్యవతా తేష్వ్యాశపాపధీః॥
గోపీచందనదానంచతులసీదానమేవచ॥ ప్రత్యహంధాన్యదానంచశుచిశ్వం
కార్తికేముదా । ఏతానికార్తికవ్రతాని ॥ ఉద్యాపనేషుసర్వేషాంవ్రతా
నాంపుణ్యకర్మణాం। ప్రతిగృహ్యద్విజోయస్తుపతతాయాచాన్మోపోషణం॥మహా
దోషమవాప్నోతి యమలోకేభయంకరే । ప్రాయశ్చిత్తమిదంతస్య దర్శితం
విప్రపుంగవైః॥ దీపప్రతిగ్రహేచాంద్రంపరాకంస్వర్ణసంగ్రహే । వస్త్రే
కాంస్యేతథాతామ్రేప్రాజాపత్యంవిశోధనం ॥ అన్నేజలేచమృష్టేచతదర్ధం
పరికీర్తితం। ద్రవ్యాధిక్యేఽల్పేచపూర్వవద్వేదితవ్యం॥ ఇతికార్తికవ్రతోద్యా
పనేప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ మాఘమాస వ్రతోద్యాపన ప్రతిగ్రహ

—*మాఘమాసవ్రతోద్యాపనప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం.*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లింగపురాణే తిలహోమశ్చతద్దానంతత్స్నానంత
ర్పణంతథా । తద్భక్తిశ్చసదాలేపష్షడ్విధంపాపనాశనం ॥ మార్తాండోద
యవేళాయాంస్నానంసర్వాఘనాశనం। పురాణపఠనంచైవపురాణశ్రవణం
తథా॥ బదరీఫలదానంచతిలపిష్టంమహాఫలం । తథాన్నఫలదానంచపూజనం
శంకరేహరౌ॥ సాలగ్రామశిలాతీర్థంప్రత్యహంధారయేన్ముదా । సూర్య
స్యార్ఘ్యంవందనంచతులసీపూజనంతథా॥ సాలగ్రామశిలాదానంమాసమే
కంనిరంతరం। వంచనంవిప్రముఖ్యానాంతథాబ్రాహ్మణభోజనం॥ గోదానం
ప్రత్యహంపిష్టాప్రతిమేపాపనాశనం। తిలతండులదానంచకుమ్భదానమతః
పరం॥ సహస్రనామపఠనంశివవిష్ణ్వోర్నిరంతరం। వస్త్రదానంతదామాఘే
జమ్బీరఫలమేవచ॥ గోపీచందనదానంచస్నానంత్రాణాంగంధపూజనం। పుస్త
కస్యప్రదానంచస్వగృహేదేవసన్నిధౌ ॥ దేవాలయేవారాశేంద్రదేవతారా
ధనంతథా । విదుషఃపూజనంపాపనాశనంపుణ్యదాయకం॥ చూతపల్లవపు
ష్పైశ్చపూజనంప్రత్యహంతథా । సూపోదనంతథామాఘేభోజయేచ్ఛ్రీ
పదంముదా॥ అఖండదీపదానంచస్వగృహేదేవసన్నిధౌ। దేవాలయేవారా
శేంద్రదీపదానంప్రబుద్ధిదం॥ చూతకోశప్రదానంచతథాలవణమేవచ । తా
మ్బూలదానం విప్రాణామేకంవాబహుశోపివా । మృష్టాన్నదానంవిప్రా
ణాంవిప్రయోరేకమేవవా । తథాచకింశుకైఃపుష్పైఃరుద్రయోఃపూజనంత
థా॥ ఉభయోఃహరిహరయోః ॥ కింశుకైర్లింగపూజాచతథాదానంవిశేష
తః॥ ఇతిమాఘమాసవ్రతాని ॥ వ్రతేష్వేతేషుసర్వేషువిప్రోయఃప్రతిగృహ్య

గః। సగచ్ఛేద్యమసాన్నిధ్యం మహాభీతిప్రదం నృణాం ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం రా
జన్ సర్వపాపప్రణాశనం। ధేనుప్రతిగ్రహేతు త్రీన్కృచ్ఛ్రాన్ సమాచరేత్॥
సువర్ణప్రతిమాగ్రాహీ ప్రాజాపత్యద్వయం చరేత్। తామ్రకాంస్యతిలా
నాం చ స్వీకారే కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ అన్నే జలే చ వస్త్రే చ తదర్ధం కృచ్ఛ్రమా
చరేత్। ఏతేషాం వ్రతానాముద్యాపనేషు ప్రతిగ్రహే ప్రధానపరిత్యాగధ
నతః సాధనే నాన ప్రాయశ్చిత్తం। నోచేత్ప్రాయశ్చిత్తమేవేతి వేదితవ్యం॥
ఇతి మాఘమాసవ్రతోద్యాపనే ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ వైశాఖమా

—*వైశాఖమాసవ్రతోద్యాపనే ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం *—

సవ్రతోద్యాపనే ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః ॥ ప్రపా
శయ్యా చ పుష్పాణాముశీరాణాం సురేశ్వర। పుష్పప్రవాళపర్ణాని వ్యజనం వే
ణుశమ్భవం। ఛత్రం తత్పుష్పం తథా గంధః పాదుకాద్వయమేవ చ। దధ్యన్నం ఫల
సంయుక్తం తథా చైవ గుడోదకం। తథైవ చమ్పకాశోక ముశీరం శర్కరా త
థా॥ లవంగమేలకం చైవ జాతీకుసుమమేవ చ। కర్పూరం శీతలం తోయం సైకతం
జలసేకజం॥ మహామ్బుదాపంపుష్పాణాం పటీం కౌస్తుంభరంజితాం। తక్రం
జంబీరనీరేణ యుక్తం లవణసంయుతం ॥ ప్రాతస్స్నానం చ వైశాఖే తథా
మాధవపూజనం। వసంతమాధవప్రీత్యై దద్యాద్రేతాని పార్థివ॥ ఏతేషాం దా
నమాత్రేణ నరాణాం తీంద్రసంపదం। తతస్తు ఘనమాసాద్య మండలాధిపతి
ర్భవేత్॥ వైశాఖే ప్రత్యహం కృత్వా ద్వాదశ్యాం పౌర్ణమీదినే। సర్వపాప
విముక్త్యర్థం కుర్యాద్యాపం చ పర్వసు॥ వ్రతస్యోద్యాపనం కుర్యాద్వ్రతస్య
పరిపూర్ణతామే। ఉద్యాపనేషు వైశాఖే కుర్యాత్తత్పరిగ్రహం ॥ సస్యాన
రకాణ్ధుక్త్వా వికోభూయాత్తతః పరం। ధేనుప్రతిగ్రహే రాజన్ తత్ప్రధా
నం పరిత్యజేత్ ॥ కుర్యాచ్చాంద్రాయణం సమ్యక్ శయ్యాయాం ద్విగుణం స్మృ
తం। పుష్పప్రవాళోశీరశయ్యాస్వేవం వేదితవ్యం ॥ సువర్ణే రజతే ధాన్యే
పూర్వవత్సుసమాహితః। తతో ధార్ణార్థప్రమాణేన ప్రాయశ్చిత్తం విశోధ
నం ॥ ప్రాయశ్చిత్తమకృత్వా చ న శుద్ధః పూర్వజో న్యతః। తస్మాత్ప్రతిగ్రహ
స్త్యాజ్యస్స్వీకేషు వ్రతేష్వపి॥ ఇతి వైశాఖమాసవ్రతోద్యాపనే ప్రతిగ్రహప్రా

—*నానావిధఫలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం *—

యశ్చిత్తం॥ అథ నానావిధఫలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండే
యః ॥ కదళీం మాతులింగం చ నారికేళం ఫలం తథా। ఖర్జూరం పనసం చైవ

ద్రాక్షాఫలమనుత్తమం॥ చూతంకపిత్థం జంబీరం జమ్బూ దాడిమమేవవా । ...
రపూర్వఫలం చైవ తింత్రిణీఫలమేవచ। ఉర్వారుకఫలం చైవ ఎరండకఫలంతథా।
ఫలానియాని లోకేస్మిన్ నానానామాని పార్థివ ॥ యోదద్యాత్తాని సర్వాణి
రాశీకృత్య ఫలాన్యుత్తమే। బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాం వినాశార్థం ద్విజర్షభ॥
...స్త్రైణః స్థితం రాశిం దక్షిణాభిర్యథేచ్ఛయా। హేమంతే శైశిరే వాపి సర్వపా-
పైః ప్రముచ్యతే ॥ దత్త్వేతి శేషః । తత్ఫలానిద్విజో యస్తు ప్రతిగృహ్యధనాతు
రః। అథానార్థం తటాకార్థం ద్వయం కుర్యాత్ప్రయత్నతః॥ తతో దోషాత్ప్ర
ముచ్యేత హ్యన్యథా పాపమశ్నుతే । స తత్కర్మ ఫలనాశం చ ఫలదానం మహా
త్తరం॥ తస్మాత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తముదాహృతం॥ రాశీభూతం ఫ
లం దివ్యం గృహీత్వా ద్విజనాయకః । అకృత్వా నిష్కృతిం తస్య వ్యాధానం
కర్మసాధనం॥ ప్రధానం సమ్పరిత్యజ్య విప్రానుజ్ఞామవాప్య చ । కేశానాంవ
పనం కృత్వా షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యేనశు
ద్ధ్యతి । నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి ఫలబాహుళ్యసంగ్రహే ॥ కేచిదిచ్ఛంతి సం
స్కారం నిత్యకర్మవినాశనాత్ । యజ్ఞధారాశిసంగ్రాహీ ఫలానాంప
లనాశకః॥ తస్య కర్మాణి నశ్యంతి తదా ఫలసుఖేప్సయా । బ్రహ్మోపదేశః క
ర్తవ్యో గాయత్రీదానమేవచ। ఏతత్ప్రతిగ్రహవిషయేణ॥ కింతు రాశీకృత
నానావిధఫలప్రతిగ్రహే। కర్తుః బ్రహ్మహత్యావినాశార్థం దానేతస్యాపా
పాన్యశేషాణి బ్రాహ్మణమావిశంతి। తతః పునస్సంస్కారః ॥ ప్రాయశ్చిత్త
బాహుళ్యం॥ ఏకద్రవ్యప్రతిగ్రహే మైవం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రమాత్రం । రా...
ప్రతిగ్రహే ప్రతిపదోక్తప్రాయశ్చిత్తాద్యసమ్భవే పక్ష్యభయమస్తీతి ॥ ఇతిరా...

—మకరసంక్రాంతివ్రతేషు ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం—

కృతనానావిధఫలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథమకరసంక్రాంతివ్రతేషు
ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ ముద్గదీపం తిలానాంచస
ధాన్యం సహావదీపకం। తథా చ లావణం దీపం మహాకోపమనంతరం ॥ శృంగిబే
రం తథా కందం హరిద్రాదానమేవచ। అన్యాని సంభవానాని కానిచిత్ప్రది...
నిచ ॥ ఏషు వ్రతేషు పూర్ణేషు యోద్విజః పనమాచరేత్ । హోతుః పాపమపా
పుణ్యం సకలం త్రాణం స్పృశేత్ ॥ కిపాస్త్వేయదా రాజకర్షకహోకభూం
...థ... ధాన్యపాత్రాణాం దానకర్తా ద్విజాతయః ॥ పాం...
...షుద్వ్యే వ్రతిక్రవతఫలాన్యుత్తమే తత్ర ... ద్విజో ధృత్యా దీపధాన్యే ...

స్మృత ॥ ఉద్యాపనేయదా మోహాత్ప్రతిగృహ్యాసుఖాప్తయే । తస్యైవయ
మలోకశ్చయావదాభూతసంప్లవం॥ దీపపాత్రాణియావంతిసవర్తీనిసధా
న్యకం। ఉద్యాపనేద్విజోధృత్వాయమలోకశ్చశాశ్వతః ॥ లైంగమహాదీపా
వసానఘృతత్పాత్రంయోద్విజోహరేత్ । తస్యైవయమలోకశ్చశాశ్వతఃపు
త్యానాశనః॥ మహాదీపఫలంయాపత్త్వావద్యాగసహస్రకం। యమలోకం వా
ప్నోతిపునరావృత్తిదుర్లభం॥ భవిష్యోత్తరే॥ యోద్విజోదేవతాగారేమహా
దీపవ్రతేషుచ।తత్పాత్రాణిప్రగృహ్ణీయాద్వ్యాధాయాగాదికంవినా॥ తస్యైవ
వనాకేవాసోయావచ్చంద్ర దివాకరౌ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాయశ్చి
త్తంకరోమ్యహం॥ ఇతిసంకల్ప్య మనసా ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్। గోధూ
ళిరజసాస్నాత్వాతథాకృత్వాఘమర్షణం ॥ బ్రాహ్మణైరభ్యనుజ్ఞాతః ప్ర
కృచ్ఛ్రచతుష్టయం। కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతిచాంద్రాయణమథాచరేత్॥
ముద్గదీపేపాకంస్యాల్లవణేచాంద్రభక్షణం । మాషదీపేతిలానాంచఏకంతి
ప్తసమాచరేత్॥ ప్రాజాపత్యంధాన్యదీపేపంచగవ్యంతతఃపిబేత్ । స్వ
దీపప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తాదనంతరం పంచగవ్యప్రాశనంకర్తవ్యం ॥ ఇతి
మకరసంక్రాంతౌదీపప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథకారణంవినాపత్నీత్యా

═❀కారణంవినాపత్నీత్యాగినఃప్రాయశ్చిత్తం.❀═

గినఃప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లైంగే॥ స్వపత్నీంయోద్విజోమోహాత్స త్యజే
త్కారణంవినా। తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తినపుంసకభవాదృతే ॥ యస్త్య
జేత్కులజాంసాధ్వీంలోకవార్తాపరాయణః । ఏతస్యానిష్కృతిర్నాస్తినపుం
సకభవాదృతే॥ సతీత్యాగేహేతుమాహ ॥ లైంగే ॥ అప్రజాందశమేవర్షే
స్త్రీప్రజాంద్వాదశేత్యజేత్। మృతప్రజాంపంచదశేసద్యస్త్వప్రియవాదినీం॥
అప్రియవాదః సాక్షాద్వ్యభిచారఃస్వదృష్టఃనతువార్తాశ్రవణమాత్రేణ । అ
ప్రియాణిబహూనిసంతిప్రతివాక్యం। నిష్ఠురవచనం। నాభ్యుత్థానం। నపాద
ప్రక్షాళనాదికం। సర్వదాశాఠ్యం। దరిద్రాగమేనిందా। మనస్యపూర్ణేచభ
ర్తరినప్రీతిః। ఏవమాదీన్యప్రియవచనాని। ఏతేషుసత్సునసతీత్యాగః॥కలియు
గత్వాత్ । వ్యభిచారస్సాక్షాత్స్వయమేవదృష్టశ్చేత్త్యాజ్యా ॥ తదాహగౌ
తమః॥స్వానుభూతం సదృష్టాంతంనతుప్రత్యక్షనిగ్రహం॥ నప్రమాణంలోక
వార్తాజనవాదోన్యథాక్వచిత్ ॥ అతోభర్తారి శ్రవణమాత్రేణనత్యా
జ్యా। వృథాత్యాగేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ దారవ్యతిక్రమీ

బ్ర హ్మ హత్యావ్రతం చరేద్విజః। రాజన్యంబహిర్లోమ ధృత్వాభిషేకవనం చ రేత్ ॥ దాసస్య వాగ్విభిస్త్రిషవణం తథా। సప్తాగారాణి భిక్షాం చరన్ కృచ్ఛ్రేణ శుధ్యతి ॥ ఇతరత్స్త్రియమవాప్నోతినాన్యథా ఘనం వన। భర్త్రుణా వా గ్రహం హావాతకేన విశుద్ధి స్త్రీ గోమహిష్యాదం ప్రాయశ్చిత్తం సత్యేనాత్ ప్రాప్నోతి త్వత్తమవాప్నోతి। మహాపాతకశిరో భర్తా న్యా జ్ఞానే॥ నాన్యత్ర॥ తథాశ్వాదిగ్రహణే॥ దుర్వృత్తా వా సువృత్తా వా రోగిణీ వా స్థవతో పివా। స్త్రీ గృహపతిర్నిష్కాస్యా స్వకర్మభిర వా నకి॥ వా స్వబ్రహ్మ హత్యాదికం। వ్యాఘ్రచాపాదిమనృణ్యానా కృత్వా న త్యాజ్యః॥ వచనంత త్తం చరేత్॥ దారకం యోగ్రతీ ద్విజరాజిసంబహిర్లోమ ధాయ సంవత్సరం చ రేత్ భిక్షామిసప్తాగారాణిచరే త్వా స్నాత్వా కృచ్ఛ్రం చరేత్। స్త్రియాస్తు కృచ్ఛ్రం కృచ్ఛ్రాద్యదశరాత్రం త్రిభాగ్యానస్నానం కాలమితి॥ అశోకం గృహే యా పరిత్యాగాదోష హేతుః॥ ఇతి తారమంపినాపత్నీ త్యాగినః ప్రాయశ్చిత్తం

—॥ అశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.॥—

త్తం॥ అథాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః॥ సోమసూర్యగ్రహే వా పి వ్యతీపాతే ప వర్ణికే। సంక్రాన్తౌ విషువే చైవ మన్వాదిషు యుగాదిషు॥ అశ్వప్రతిగ్రహం రాజన్ నాచరేద్యో ద్విజః। యమలోకే నరకం ప్రాప్యాంతే తిర్యగ్యోనిం ప్రయాంతి సః॥ పునస్తు వమనం సాగమ్యాత్కృచ్ఛ్రాయి శ్చాహార్యో భవేత్॥ లింగపురాణే॥ అశ్వప్రతిగ్రహే వాపి ప్రాప్తానాం తేషు పశ్వ సు। కాంచనేన వినా రాజా ముమ్మయీం ముద్రాం గవాం॥ పశ్చాన్నిపతతి ఘోరే లోకే మందరాం పుణ్యసంయుతః। స నిష్కృతేరపి ప్రాపయేత్ సవిధానతః॥ అశ్వక్రయే దోషమాహ॥ కౌర్మే॥ పోష్యమందరస్థలాని పాపాని విధా సిద్ధ స్యహరిద్రేణసర్వయం క్రియా॥ ధృత్వా ప్రక్రయ ద్యస్తు దాభోగ స్యయాన్నప। ఊర్ధ్వం యోస్తు వేదా త్వబ్రాహ్మణో చరేత్॥ ప్రతిగ్రహేత్తద్ధంస్యాద్విక్రయే పూర్ణ మాచరేత్। తావదుపశోం పాపసంతతం సీమాతావత్ తిష్ఠతి రుద్రజాపీహ రేత్తా నకస్యాహ యువిక్రయీ। వృథాశ్వం ప్రతిగృహ్ణీయాద్యో విక్రయీతుంపుత్రః। గసూన్ పావ పవిత్రం శతం వాక్యంకృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ నోచేత్తదర్ధం కృచ్ఛ్రం చ వై పూర్ణమాచరేత్। అశ్వవిక్రయిణః పాపం దేహాదు వ్యపగచ్ఛతి। ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రాహుస్తత్ర పాపస్మృత్యేత్యదునా। ఇత్యశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥

—॥ మహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

అథమహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ త్రైంగ ॥ యోఽబ్రాహ్మణో మహిషీం ధృత్వాకుటుంబభరణాయ వై । పుణ్యకాలేషుసంక్రాంత్యాదిషు తేనవై ధృతా ॥ సయాతినరకం ఘోరం కాలసూత్రంసుదారుణం । పశ్చాచ్ఛ్వపచపాపాత్మాజాయతఃకృష్ణవర్ణవాన్ ॥ గారుడపురాణే ॥ మహిషీముగృహ్ణాతిద్విజోమహాతిసంక్రమే । సయాతినరకంఘోరవసుధారాసమహత్తరం ॥ పశ్చాద్వ్యాంఘ్రియోభవేత్పాపీకీలోంలోభాత్ప్రతిగ్రహో । తస్మాత్తేనత్వరిత్వాజ్యం మహషీగ్రహణంద్విజైః ॥ ప్రాయశ్చిత్తేనశుద్ధాత్మాతద్దోషమిమం ద్విజః । తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ సౌపర్ణే ॥ మహిషీమాత్మభోగార్థంప్రతిగృహ్యద్విజోమహాన్ । తస్యాపాపవిశుద్ధ్యర్థంపరాకఃకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ విక్రయేద్విగుణంకృత్వా తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాత్తత్తన్మంత్రపురస్సరం ॥ ఇతిమహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథధేనుప్ర

—॥ ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. ॥—

తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ ధేనుంయఃపూర్వజోధృత్వానిమిత్తైర్బహుభిర్వినా । పుణ్యకాలేపుణ్యతీర్థేవస్త్రాదిభిరలంకృతాం ।సవస్త్రాం దోహసంయుక్తాంముక్తావాలోపశోభితాం । తామ్రపృష్ఠాంస్వర్ణశృంగీం స్వర్ణఘంటోపశోభితాం ॥ సురూపాంసాధువృత్తాంచధేనుంరాజ్ఞః స్వసుఖాప్తయే । మహాపాపఫలంభుక్త్వానరకాయోపపద్యతే ॥ తస్మాద్ధేనుసుగ్రాహ్యాద్విజైరధ్యాత్మవేదిభిః ॥ లింగపురాణే ॥ పుణ్యకాలేషు వైధేనుంసమభ్యర్చ్య శ్రీద్విజాతయే । దద్యాత్స్వర్గతుష్ట్యర్థంసవైనారాయణస్మృతః ॥ ధేనవోబ్రహ్మణాసృష్టాఃయజ్ఞార్థంయాగసాధనాః । మహాపాతకహారిణ్యః పుణ్యాకమలఫలప్రదాః ॥ సప్రాప్తీతాస్సదాసర్వా ధేనవోలోకపూజితాః । తాఃప్రతిగృహ్యయోద్విజోయస్తుద్రవ్యార్థీపాపసంగ్రహీ ॥ నరకేనియతిస్తస్యధేనురోమాణిసంతతిః । అతఃప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ నాగఖండే ॥ ధేనుప్రతిగ్రహీతాయఃపుణ్యకాలేషుపర్వసు । హేమాద్యర్థంనభిక్షేత్ సాధనంచ తేన హి సదోషభాక్ ॥ ఉభయోరప్యభావేతుప్రాజాపత్యత్రయంచరేత్ । ఉభయోర్వ్యసనప్రాప్తిః పంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతినాన్యథారఘునందన । ఉభయతోముఖీధేనుప్రతిగ్రహేవద్దుష్టప్రతిగ్రహత్వాభావాత్ ప్రాయశ్చిత్తమల్పముక్తం ॥ అన్యత్రప్రాయశ్చిత్తబాహుల్యందోషాధిక్యాత్ ॥ ఇతిసౌమ్యధేనుప్ర

తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ సన్న్యాసినఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహాపస్తం

—॥ సన్న్యాసినఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. ॥—

దేః॥ సర్వసంగవిహీనస్య ధర్మార్థత్యాగినో యతేః। పరబ్రహ్మణి సక్తస్య నిస్పృహస్యైవ వస్తుషు॥ తస్య ప్రతిగ్రహం యస్తు ద్విజో భవతి యోగినః। కృతఘ్నస్య [illegible] వేత్సొ వృథా బ్రాహ్మణస్య [illegible]॥ చ జంజయే॥ పరబ్రహ్మణి సక్తస్య సర్వాసక్తస్య సంగినః। సర్వసంగవిహీనస్య ధర్మార్థత్యాగినో దాతేః॥ త్రిరాత్రముపోష్యాథ జంత్ర సావిత్ర్యాం ద్విజోత్తమః। [illegible] రూపక వా [illegible] గతః। [illegible] బ్రాహ్మణే [illegible] తస్య హి॥ మహాకాంతే అ[illegible] రూపకం [illegible] కమండలునో ద్విజో [illegible] ॥ తస్య [illegible] జాపత్యం తు రూపకే। అతఃపరం తు చాంద్రం స్యాద్దన [illegible] ॥ పరేద్యుః పంచగవ్యం చ పీత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్। [illegible] ॥ ఇతి సన్న్యాసినఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ పతితవృత్తేఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

—॥ పతితవృత్తేఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం. +—

త్తమాహ॥ దేవలః॥ స్నానాది [illegible] ధారిణా దండాదికం పాత్ర్యజ్ఞోపవీతం వయంతుకః॥ నానాగ్నిహోత్రస్యాన్నం [illegible] షు వత్సలః। గ్రామార్థం శిష్య [illegible] గ్రంథవార్జనపరాయణః॥ పతితస్నాతకస్య కమండలునతం సంభాషణం [illegible] చిత్। నమస్కారం నక్రీత యదిచ [illegible] త్సపాతకీ॥ గౌతమః॥ దండహీనో వృథా [illegible] కాషాయమాత్రకమ్। పట్టదేవతాయన్యాపి వ్యవహారపురస్సరం॥ శిష్యసమ్పాదనార్థాయ ధనార్జనపరాయణః। [illegible] పరిత్యజ్య గత్రో పాసనహాయుగ్యః॥ సవిశైష్యన్నమస్కార్యః సన్నిధిదానపాత్రవాన్। మాయావేషధారిణం [illegible] తి వేషో యుధానటః॥ పరాశరః॥ అగ్రదానం గృహస్థాయ తాంబూలం బ్రహ్మచారిణే। యతయే కాంచనం దత్వా దాతా నరకం వ్రజేత్॥ సురాపూరితభాండస్య పటవాస్య మంత్రపూరితః। కమండలు హీనస్తు కమండలుప్రియస్య తేవృథా వృథా॥ ఏకరాత్రం వసతి స్త్రక్రాస్వధర్మాన్ స్వర్గమేధ్యాని। ఏతస్యఃస్మృతిర్నాస్తి ఇహలోకే పరత్ర చ। తస్మాత్ తైర్ద్విజో యస్తు ప్రతిగృహ్య గంధవాదికం। జీవద్యది హాపాపాత్ [illegible] చాంద్రం చరేత్ [illegible] శుద్ధయే॥ ద్రవ్యప్రతిగ్రహే చాంద్రం కాయం చాన్నస్య సంగ్రహే। క్షేత్రప్రతిగ్రహే తాతమహా[illegible]

[illegible]ముదీరితం ॥ వస్త్రాదిసంగ్రహే విప్రో మహాశాంతపనం చరేత్ । స్త్రీరిసా
మస్త్యేవం ॥ ఇతి పతిత[illegible]తేః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ మతపతేస్సన్న్యా

॥ మతపతేస్సన్న్యాసినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥

సినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ సర్వసంగపరిత్యాగీ [illegible]
ర్యదిమతాధిపః । తస్య [illegible] స్తి [illegible] జన్మ [illegible] గణాత్ ॥
మార్కండేయః ॥ [illegible] సర్వసంగపరి[illegible] భోగ[illegible]
[illegible] దాన [illegible] ॥ తస్యాప్యానివర్తి[illegible] లో
కాత్ప్రదా[illegible] । [illegible] ర్ద్రోగ్యభవేన్మహేశ్వర ॥ [illegible]
యోగినామేవ [illegible] । [illegible] విరోధః ॥ [illegible]
ధీమతా [illegible] యోగభ్రష్టస్య [illegible] । మతపతేర్యతేశ్చాండాలజన్మైవ ॥ [illegible]
హింగికాః ॥ సర్వసం[illegible] ఏతస్యాజన్మనా [illegible]
చాండాలాత్ప్రతిగ్రహాత్ ॥ తస్మాద్యతేర్ద్విజో [illegible] ప్రతిగ్రహే పరా
[illegible] । తస్మై [illegible] నిష్కృతిం [illegible] పంచగవ్యం [illegible] పూర్వకం ॥ కృత్వా శుద్ధిమవా
ప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరస్తి హి । స్త్రీరిసామస్త్యేవం ॥ క్షేత్రవస్త్రాదిసంగ్ర
హే పూర్వవత్ ॥ ఇతి మతాధిపతియతేః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ పా

॥ పాపపురుషస్య ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥

పపురుషస్య ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ [illegible]
ధాదివధో [illegible] । [illegible] పాపీయాన్ పురుషో [illegible] ॥
మార్కండేయః ॥ [illegible] భాగ[illegible] । [illegible]
[illegible] పురుషః [illegible] ॥ గౌతమః ॥ [illegible]
భాగే పాపపురుషస్య దానం [illegible] । [illegible] ధర్మం [illegible]
మంగళం ॥ తస్యైవ నాశకరణం దానం [illegible] । తద్దానం [illegible]
[illegible] ॥ మరీచిః ॥ పాపపురుషం ద్విజో [illegible]
[illegible] । మహాంతం నరకం [illegible] తస్య [illegible]
తా ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాతః స్నాత్వా [illegible] । నాభి[illegible] జలే స్థి
[illegible] ॥ పురుషసూక్తం [illegible]
[illegible] । ధృత్వా [illegible] సంఖ్యాం మనసా ప్రత్యహం సదా ॥ [illegible]
[illegible] । స్వవేదే [illegible]
మనుస్మరన్ ॥ [illegible] సద్యః శుద్ధ్యతి । [illegible]

తం జపసంఖ్యా స్యాత్పునస్సంస్కారతత్పరః ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాత్త్రి
పాదస్తాత్ప్రముచ్యతే॥ ఇతి పాపపురుషప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ పతి

—॥ పతితసంసర్గప్రాయశ్చిత్తం ॥—

తసంసర్గప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ పతితైస్త్రివిధః ప్రోక్తో మహాపాతకసం
గమః। నిత్యం తేషాం పతితానాం [illegible] సంప్రయుజ్యతే। పూర్వజస్య మహాపా
తకప్రాయశ్చిత్తముపదిష్టం॥ ద్వితీయస్య చైవమాహ॥ [illegible]॥ నిత్యం
[illegible] యోనిసంబంధాత్। [illegible] సం
[illegible] సంసర్గాత్॥ [illegible] భోజనాత్। [illegible]
[illegible] యాజనాత్॥ దుష్కృతాసక్తస్య [illegible]
[illegible] పాదకాత్। గంధతామ్బూలసత్కారైర్దేవాదీనామ [illegible]
[illegible] సంసక్తః పతితో [illegible]। మహాపాతకసంసర్గా [illegible]
[illegible] ఉచ్యతే॥ తస్య [illegible]॥ కుత్రచిద్దయయా [illegible]
[illegible] ఉక్తా। కదాచిద్భ్రష్టస్య పతితస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ [illegible]
॥ [illegible] సంకరే హీనవాన్। [illegible]
[illegible] విశుద్ధయే॥ [illegible] తప్తకృచ్ఛ్రం [illegible]
[illegible]। [illegible] చాంద్రాయణం తతః పశ్చాద్వర్షాణాం [illegible]॥ అన్యో [illegible]
[illegible] తేజసః। కదాచిద్భ్రష్టస్యా [illegible]
[illegible]। [illegible] పతితప్రాయశ్చిత్తమాహ [illegible]
[illegible] యోనిసంయం। పంచమహాపాతకిసంసర్గే మహాపాతకి [illegible]
[illegible] ప్రాయశ్చిత్తం॥ [illegible] ప్రాయశ్చిత్తం
[illegible]॥ ఇతి కదాచిద్భ్రష్టప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ రహస్యకృత

—॥ రహస్యకృతబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తం ॥—

బ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ [illegible] మహారాజన్ [illegible]
[illegible] లోకతః। యో విప్రో హంతి యం విప్రం [illegible]॥
[illegible]॥ అజ్ఞానాద్బ్రహ్మహత్యాం [illegible]
[illegible] నరకం వ్రజేత్॥ రహస్యం [illegible]
[illegible] భవతి॥ తదాహ మనుః [illegible]
[illegible]। [illegible]
[illegible] కృత్వా॥ తథా [illegible]॥ [illegible] బ్రహ్మహా [illegible]॥

అతోరహసిపాపంనకాశయేత్॥ గాలవః॥ రహఃపాపంనకుర్వీతకర్మణా
మనసాగిరా। యదికుర్యాత్ప్రమోహేన ప్రకాశాద్ద్విగుణంభవేత్ ॥ తస్య
వై నిష్కృతిర్జ్ఞాత్వా స్త్రీజన్మభిర్బహుభిర్నృప॥ గౌతమః॥ పూర్వజన్మంరహసిస్థానే
విప్రహన్యాద్ధనాతురః। అథవామత్సరాక్రాంతస్తస్య వై స్త్రీహనిష్కృతిః॥
బ్రహ్మహత్యాసమంపాపం ద్విజానాంన స్త్రీణాంతదా। పాపరట్బ్రహ్మహత్యే
యంతస్మాదశ్చాగరాట్ ॥ కృచ్ఛ్రైర్జప్తైస్తథాదానైర్వ్రతైస్తులాస్యాత్తాన
రాస్తథా। వేధాఃప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రైః॥ అతోరహసివిప్రస్య నకుర్యాద్ధింస
నంబుధః॥ పరాశరః॥ రహసిద్విజహత్యాయాస్సర్వేషాంకులనాశినీ। అస్నేన
శ్చమహత్పాపకరీబ్రహ్మహత్యనాశిని ॥ ఉభయోర్లోకయోర్ధ్వంస్త్రీసర్వపాపవివ
ర్ధినీ। తస్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవలః॥ విప్రహత్యాంరహః కృత్వాప
శ్చాత్తాపపరాయణః। తటాకంప్రాప్యదంత్యాప్రాతస్స్నానం సమాచ
రేత్ ॥ మనసానిశ్చయకర్మాణిజప్త్వాదానంసమంత్రకం। కృత్వాజలముపా
గమ్యకంఠదఘ్నజలేవసన్ ॥ ఆకర్ణవాససాచ్ఛాద్యమూర్ధానం స్వేన
పాణినా। ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖోవాపిజపేన్నారాయణాత్మకం ॥ సహస్రశీ
ర్షామిత్యనువాకం। ప్రత్యహంయావతిసంఖ్యామనసాతాంనిధాయచ। జపే
దస్తంయదాభానుస్తావత్పర్యంతమాచరేత్ । తత్తీరేశుచింకృత్వా నారా
యణపరాయణః। ప్రత్యహంకబళింభుజక్ నారాయణనివేదితం॥ స్వపేచ్చ
స్థండిలేరాత్రిసాలగ్రామసమీపతః। పునఃప్రభాతేవిమలేపూర్వవత్సర్వమాచ
రేత్ ॥ ఏవంబుధస్త్రయంకృత్వాపునస్స్నంపారణాత్మకం। శుద్ధిమాప్నో
తిరాజేంద్రతన్నధ్యాత్రియతేమపిః ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతియోనిభవే
ద్భువి। ఏతస్యనిష్కృతిర్జ్ఞాత్వా స్త్రీజన్మజన్మనిభూమిప ॥ ఇతిరహసికృతబ్రహ్మ
హత్యాప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథరహసికృతసురాపానప్రాయశ్చిత్తమాహ। దే

—రహసికృతసురాపానప్రాయశ్చిత్తం.*—

వలః ॥ రహసిబ్రాహ్మణఃపీత్వామద్యమేకాదశంయది। నతస్యపునరావృత్తి
ర్బ్రహ్మలోకాత్కదాచన॥ మరీచిః॥ మద్యమేకాదశంప్రోక్తంగౌడ్యాదిమహ
ద్భయం। తేషాంమధ్యేద్విజోలోభాద్రహస్యేకంపిబేద్యది॥ తస్యైవనిష్కృ
తిర్దృష్టామరణాంతానహినాన్యథా। రహస్యేతానిమద్యానిఘోరాణ్యాపిత్వా
ద్విజఃపతేత్॥ మహాభారతే॥ శృణుధర్మజయత్నేన మద్యంరహసియఃపిబే
త్ । ఏతస్యనిష్కృతిర్జ్ఞాప్తిమరణాంతం వినానృప ॥ భవిష్యోత్తరే॥

స్పృష్ట్వా హేమపట్టణైకదేశమల్పమేకాదశంవిధం । తస్మాద్ద్వారోపస్థో మోహాద్ర హాత్కించిత్ చేద్యది ॥ సద్యః ప్రస్తుతిదిష్టా హ్యవకాంతం హేమవద్బుధైః ॥ జాబాలిః ॥ గౌడీమాధ్వీచ సైష్టిచ పిష్టైచమా త్రిరపిమాధ్వరాః । తాలం మధూకజం సైక్షవం ఖార్జూరం నారికేళజం ॥ ద్రాక్షోత్థం చైవసా రేణుకం లాంగలికం టంకం । మద్యమేకాదశం ప్రోక్తం మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ ఏతేషాం రోగరహితాదీనాం త్రైవర్ణికానాం ద్విజన్మనః । తస్యాన్యనివృత్తిర్నాస్తి సుమనసాం జ్ఞానాధిప ॥ కథంచిన్నిషధాద్రిష్టాశ్చ నిషిద్ధాస్తత్త్వతస్తు । అజ్ఞానాజ్జలే చేత్పాపం ననంకృత్వా కథాపి । సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి కుర్యాద్విప్రసూతకేన । పంచకుటీరమాసాద్య స్వగృహాగ్నివిధానతః ॥ కూశ్మాండైర్జుహుయాద్వహ్నౌ యావదస్తంగతో రవిః । తావత్సంయమ్య వాచం హోమమంత్రాన్ జపేద్ధారణాం ॥ అనంతపుణ్యం పయఃపీత్వా స్వపేద్దేవసమీపతః । తతఃప్రాతస్సముత్థాయ పూర్వాహ్నేస్నానమాచరేత్ ॥ ఏవం త్రిరాత్రం కృత్వా ప్రాతఃకర్మ తతఃపరం । కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి నో చేద్దోషోమహాన్ భవేత్ ॥ అథవా రాజదండేన కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । ఋషయశ్చౌరమాతంగసాన్నిధ్యం హి మానవః । తదర్ధంగవాంకర్మాదౌ । ఋతుత్రయాపవాదే పుంసాంనాశకరః । పంచగవ్యం చ పీత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి ॥ ఇతి రహసికృతమద్యపానప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ రహసికృ

—*రహసికృతస్వర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్.*—

తస్వర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవలః ॥ రహోమాత్రం హృత్వా పారక్యం సువర్ణం ద్విజపుంగవః । ప్రాయశ్చిత్తం హి కర్తవ్యం మరణాంతం ద్విజోత్తమః మరీచిః ॥ యో హరేద్రహసి స్వర్ణం పారక్యం ముఖజః స్మృతః । తస్యాన్యా నివృత్తిర్నాస్తి కుంభీపాకాద్భయంకరాత్ ॥ హారీతః ॥ పారక్యం రహసి స్వర్ణం ద్విజోహృత్వా తత్తదా । ఏతస్యైవ నిష్కృతిః ప్రోక్తా మునిభిర్ధర్మవిత్తమైః ॥ సువర్ణాద్యపహరణాంతే సువర్ణస్తేయపాతకంనిరూపితం ॥ గాలవః ॥ తిరోహత్యాన్యహాసి స్వర్ణం ద్విజో రాజ్యమథాపి వా । తస్యాన్యాని వర్తన్ని ర్నాస్తి కుంభీపాకనిమజ్జనాత్ ॥ కథంచిన్నిష్కృతిర్ద్రష్టా మునిభిర్ధర్మదర్శిభిః । అన్యత్సర్వం నిజకార్యంగత్వా తత్రస్నాత్వా కథాపి చ ॥ నిమజ్జేత్ పశ్చాత్ విరంతరం తత్ర స్థాప్య హవిః శాశ్వతం । సమిద్భిః ప్రవ్యాహృత్య సాశ్వత్థే పరికల్ప్య చ ॥ ఊర్ధ్వాసనోపవిష్టో మంత్రం జప్త్వా సహస్రం దశాకారం । ప్రాతరారభ్య మధ్యాహ్నం జపసంఖ్యా చ యావతీ ॥ తావతీం సమస్తాం ద్రవ్యమాహృత్య హోమ్యకము

ధాచరేత్ । తతఃపరంజపేదేనంమంత్రరాజమనుత్తమం ॥ అస్తంయాతి దు
ష్టాభానుస్తావత్స్నానంపరిత్యజేత్ । సంధ్యాంతాంమనసాస్థాప్యసావిత్రీంధా
రయేత్స్వధీః॥ తండులైఃప్రస్థమాత్రైర్ఘృతగోజలాద్యైఃపచేత్తతః । ప్రా
ర్థ్యంనివ్యదేవాయుపర్యగ్నిద్యాత్స్వయంబుధా ॥ స్వపేత్తత్ర సమీపే చ నా
రాయణపరాయణః । తతఃప్రాతస్సముత్థాయపూర్వవన్నియమాన్వితః । చ
రుప్పూర్వవదాసీతహుతాశసమీపతః । ఏవంమాసద్వయంకృత్వా తేనైవచ
జపంతథా॥ పంచగవ్యవిధానేనప్రాశనంసాదరమాచరేత్ । పంచగవ్యంపిబే
త్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవితుమర్హతి ॥ నాన్యథాశుద్ధిమాప్నోతిబహుభిః స్నానమజ్జ
నైః ॥ లోకసాదృశ్యకథనైర్నశుద్ధోభవతిద్విజః । గంగాసేతుఃప్రయాగశ్చ
గంగాసాగరసంగమః ॥ గోదావరీకృష్ణవేణీచకావేరీచమహానదీ। దర్శనాత్స్ప
ర్శనాద్వాపిస్నానాన్మోక్షప్రదాయినీ॥ తానద్యోపిమహాపాపకృత్యంపవి
త్రీకృతిమ్ । నపునంతిహిరాజేంద్ర సురాభాండమివాపగాః ॥ సకృ
తంమహాపాపంప్రాయశ్చిత్తైనశుద్ధ్యతి । సాశుద్ధిర్నజలైర్నాన్యైః మహాప్ర
స్థానకైరపి॥ అతోరహస్యకృతస్యపాపస్యప్రాయశ్చిత్తమీదృశం। నాన్యత్ ॥ ఇతి
రహసికృతసువర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తం॥ అథరహసికృతగురుతల్పగమనప్రా

—*రహసికృతగురుతల్పగమనప్రాయశ్చిత్తమ్,*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ మోహాద్రహసిగత్వాతత్పత్నీమథవాపివా।
ప్రజాపతింగురోర్విప్రః ... రోమశః॥ స్వయముష్ణంరహసికృ
త్వాపూర్వంగృహీత్వాముఖః । గచ్ఛేన్మృత్యావిశుద్ధోనూనంధాపతితోభవే
త్॥ మహాభారతే ॥ శృణుధర్మజవక్ష్యామిపాపమేతన్మహత్తరం । మోహా
ద్గురోరహసిస్త్రీనామాతరంతత్స్వసారమపి ॥ గురోఃపత్నీంభ్రాతృజాయాంయాభో
తాంమాతురస్వసౄః । స్వమాతరంస్వహస్తైవఅసినాతీక్ష్ణధారయా। కృ
త్వాంజలౌనిరాహారోదక్షిణాందిశమన్వగాత్ । యదాత్యజేదసూంస్తత్ర స
హాశుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ అన్యథా...పశుత్రస్యాద్...ద్వి
జః గౌతమ ॥ స్వ... తరంనిహత్యాగత్వాతత్రః మాతురస్వసృః । తత్సు
తింగురోర్దారాన్ భ్రాతృపత్నీంమథాపివా ॥ కృపాణేనస్వయంఛిత్వా ము
ష్కద్వయ...కితః, విధాయపాణ్యంజలౌగాఢ్యం ...ద్యా... శంక
థాం ॥ ని... ధత్వా...దాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । ప్రాయశ్చిత్తమి
దంతస్యమునిభిఃపరికీర్తితం ॥ అరణ్యంనిర్జనంగత్వాతత్రస్నాత్వా విధానతః।

కుటీరం పూర్వవత్కృత్వా తత్ర మౌనముపాశ్రితః ॥ యవానం జలిమానానాం శ్చ పాచయేద్వ్రహకోఘటాత్ । యవాగూం తాం పునః పాత్రే ధృత్వాగ్నిం ప్రజ్వలేత్తతః ॥ దారుమయ్యా స్రుచా ధృత్వా జుహుయాన్మంత్రపూర్వకం। తథా చ శ్రుతిః ॥ యవాగూ రాజన్యస్య వ్రతం క్రూరేవ వై యవాగూః క్రూర ఇవేతి మంత్రేణ ద్విసహస్రం హుత్వా హోమం సమాప్య హోమావశిష్టాం తాం యవాగూం స్వయం పిబేత్॥ తదాహ గౌతమః ॥ రహోమాత్రగమః పక్త్వా యవానంజలిపూరితాన్ । తద్యవాగూం బ్రహత్పాత్రేః ధాయాగ్నౌ సమీపగః । సమిద్భిరగ్నిం ప్రజ్వాల్య స్రుచా పాలాశమిశ్రయా। గృహీత్వా తాం యవాగూం చ యవాగూ రాజన్యమంత్రతః ॥ క్రూర ఇత్యంతముక్త్వా తాం జుహుయాన్మంత్రపూర్వకం । ప్రత్యహం ద్విసహస్రం చ హుత్వా హోమం సమాపయేత్ ॥ అవశిష్ట యవాగూం చ స్వయం పీత్వా స్వపేద్వ్రతీ । పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ పూర్వవత్సర్వమాచరేత్ ॥ ఏవం మాసద్వయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పాతకీ। నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి మలినాషిర్యదాన్నృణాం ॥ ఇతి రహస్యకృతగురుతల్పగ

——*చాంద్రాయణాదికృచ్ఛ్రలక్షణం*——

మనప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ చాంద్రాయణాదికృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ దేవలః॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం స్తేయం గుర్వంగనాగమః । తత్సంయోగశ్చ పంచైతన్మహాపాతకమీరితం ॥ ఏతేషాం పాతకానాం మరణాంతం ప్రాయశ్చిత్తం। న కృచ్ఛ్రాది॥ గోవధో గుర్వధిక్షేపః భృతకాధ్యాపనాదికం । ఏతదుపపాతకం । కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాద్యైః పరిశుద్ధం ॥ తిలానాం ధాన్యరాశీనాం విక్రయస్త్వన్యవస్తునాం। ఏతత్సంకలీకరణం । కృచ్ఛ్రసాధ్యం ॥ కన్యాపహారణం చైవ ధేనుహరణాదికం । మలినీకరణం చైతత్కృచ్ఛ్రసాధ్యం ప్రయత్నతః ॥ చండాలగమనాదీని అపాత్రీకరణాని చ । కృచ్ఛ్రైర్విశోధనీయాని విప్రైర్దోషపరాఙ్ముఖైః । దురన్నభోజనం చైవ దుష్టభక్షణమేవ చ॥ దుష్టశాకాదికం చైవ జాతిభ్రంశకరం మహత్ । ఏతదపి కృచ్ఛ్రసాధ్యం॥ దుర్బ్రాంణాదికం ప్రకీర్ణకం కృచ్ఛ్రసాధ్యం । గర్భధానాదికర్మణాం తత్తత్కాలాతిక్రమే కృచ్ఛ్రైరేవ శోధనం ॥ తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణాం బ్రహ్మరాక్షసత్వం కృచ్ఛ్రైరేవ నివారణీయం॥ ఏతేషాం కృచ్ఛ్రాణాం లక్షణమాహ॥ మార్కండేయః ॥ యవమధ్యం మందమధ్యం యతిశిశ్వోర్మహత్తరం। మహాచాంద్రమితి ప్రోక్తం పంచధా పరికీర్తితం ॥ ప్రాజాపత్యం తప్తకృచ్ఛ్రం పరాకం

యావకం తథా । తతస్సాంతపనం కృచ్ఛ్రం మహాసాంతపనం తథా ॥ ఔదు
మ్బరం చ పార్ణం చ ఫలకృచ్ఛ్రమతః పరం । కృచ్ఛ్రం మహేశ్వరం చైవ బ్ర
హ్మకృచ్ఛ్రం తథైవ చ ॥ ధాన్యస్వర్ణమయం కృచ్ఛ్రం దశత్రేధా ప్రకీర్తితం ।
ఏతేషాం స్వరూపమాహ ॥ పరాశరః ॥ యవమధ్యశ్కృచ్ఛ్రస్య స్వరూపం
ప్రవదామ్యహం । యత్కృత్వా సర్వపాపేభ్యో ముచ్యతే మనుజోత్తమః ॥ శు
క్లప్రతిపదారభ్య వ్రతీ నియమపూర్వకం । ప్రాతస్స్నాత్వా యథాచారం
దంతధావనపూర్వకం ॥ ధౌతవస్త్రం పరీధాయ నిత్యకర్మ సమాప్య చ । జప్త్వా
త్వావన్మహాదేవానీ యావన్మందాయతే రవిః ॥ తదా హరిం సమారాధ్య గంధపు
ష్పాదిభిశ్శుభైః । మయూరాండప్రమాణేన గ్రాసం కృత్వా వ్రతీ తథా ॥ విష్ణవే
తం నివేద్యాథ తం గ్రాసం భక్షయేత్స్వయం । ఏకమాం శక్యత్వాద్ద్విధాకృ
త్యైవ భక్షయేత్ ॥ ఉత్తరాపోశనం కృత్వా [illegible] త్వా ధర్మార్ఘ్యలః । ప్ర
క్షాళ్య జితో మనసం దూషేద్వాదశాత్మకైః ॥ [illegible] ప్రక్షాళ్య బాహు
ప్తాపునః కృత్వా స్వాచమనం । స్వయమేవ పునః కృత్వా శుద్ధిం గోమయవారి
భిః ॥ తైనః ప్రస్థాప్య తం పాత్రం దేవం నత్వాథ సంవిశేత్ । పాషండాదీన్న పశ్యే
త్తు న సంభాషేత కర్హిచన ॥ సాయం సంధ్యాముపాసిత్వా సాయం హోమ
మథాచరేత్ । స్వపేచ్చ స్థండిలే దేవసమీపే నియతో వ్రతీ ॥ తతః ప్రాతస్సము
త్థాయ పరేద్యుస్స్నానమాచరేత్ । పూర్వవన్నియమం కృత్వా భక్షయేదేక
వృద్ధితః ॥ ఏకోత్తరేణ వై రాజన్ వృద్ధ్యా ప్రతిదినం బుధః । భక్షయేత్కబళా
న్విద్వాన్ యావదా పౌర్ణమీ దినం ॥ దశపంచైవ కబళాన్ భుక్త్వా తత్ర వ్రతీ క్ర
మాత్ । ఏకైకం హ్రాసయేద్గ్రాసం కృష్ణపక్షే వ్రతీ ముదా ॥ పూర్వవన్నియ
మం కృత్వా యవామాసం ప్రవర్తతే । త్రైశి భక్షయేదేకం హరిధ్యానపరా
యణః ॥ వ్రతాంతే గౌః ప్రదాతవ్యా వ్రతస్య పరిపూర్తయే । పంచగవ్యం పిబే
త్పశ్చాద్యవమధ్యముదాహృతం ॥ ఏతదాచరణేనైవ బ్రహ్మహత్యాం వ్యపో
హతి । ఇతరాణి చ పాపాని నశ్యంతీతి కిమద్భుతం ॥ మయూరాండప్రమాణ
మాహ ॥ దేవలః ॥ అప్రమాత్రత్తృతీయాంశైస్తండులైః పాచయేద్ద్విజః । తా
వదన్నం మయూరాండమితి సంతో వదంతి హి ॥ ఇదం చాంద్రాయణం కృత్వా య
వమధ్యం సుపావనం । బ్రహ్మహత్యాదిభిః పాపైర్ముక్తో భవతి తత్క్షణాత్ ॥
యవమధ్యమిదం చాంద్రం కర్తుం యస్తదుపక్రమేత్ । తస్య పాపాని నశ్యంతి
కిం పునర్వ్రతచారిణః ॥ విష్ణుప్రియాకరం చైతత్సర్వపాపప్రణాశనం । నారీ

ణాం విశేషణ నాగ చ యతీనాం బ్రహ్మచారిణాం ॥ గృహస్థానాం విశేషేణ మహా
పాతకనాశనం । వృద్ధిక్షయాభ్యాం చంద్రస్య వర్తేత తద్వదగ్రహీ ॥ అత ఏతద్వ్రీ
హీనం స్నామధేయం ॥ చంద్రస్య శుక్లపక్షే వృద్ధిః । కృష్ణపక్షే క్షయః ॥ తన్నా
మధేయమేతద్యవమధ్యం కృచ్ఛ్రం ॥ ఇతి యవమధ్యచాంద్రాయణప్రకారః ॥ అ

॥ పిపీలికామధ్యచాంద్రాయణం ॥

థ పిపీలికామధ్యచాంద్రాయణమాహ ॥ దేవలః ॥ పూర్వవత్కృష్ణపక్షస్య ప్ర
తిపద్వాసరే వ్రతీ । ప్రాతస్స్నానాదికం తోయేఽంతరాసనపూర్వకం ॥ కృత్వా
ధౌతే పరిధాయాథ సంధ్యావందనమాచరేత్ । బ్రహ్మయజ్ఞాదికాన్ కృత్వా
దేవపూజాపరాయణః ॥ పఠేత్పవమానాద్యాకం నారాయణమథాపి వా । స
హస్రనామ విష్ణోర్వా గజేంద్రస్య మోక్షణం ॥ జపేన్నారాయణం ధీమాన్
యదా మందాయతేఽసిః । తత్రైవ దేవతాపూజాం పురుషసూక్తవిధానతః ॥
కృత్వా పంచసహస్రాణి నైవేద్యం పరమాత్మనే । తతస్తాన్భుక్తమపేక్ష్యాన్నా
న్నతిపరాయణః ॥ ప్రదోషే పూర్వవత్ప్రాణాగ్నిహోత్రాణి కల్పయేత్ । స్వయ
మేవ పునః కృత్వా శుద్ధిం గోమయవారిణా ॥ పునః ప్రదోష్యే తం పాణిం దేవంచ
త్వా తథ సంవిశేత్ । పాదదాన్యపరైశ్చైవ సహ పత్న్యాదిక జాచన ॥ సా
యం సంధ్యాముపాసిత్వా సాయం హోమముపాచరేత్ । స్వపేచ్చ స్థండిలే దే
వసమీపే నియతో వ్రతీ ॥ తతః ప్రాతస్సముత్థాయ ఉపదేద్యః స్నానమాచరేత్ ।
పూర్వవన్నియమం కృత్వా భక్షయేత్ పాణిస్వతః । ఏకైకగ్రాసహీనం తు
తత్తద్దినే క్రమశో గ్రాసశేషతః । అమావాస్యాం కబళైకం పూర్వవన్నియతో వ్రతీ ॥
పరేద్యుః ప్రతిపద్దివసే కృత్వా వృద్ధియోగపరాత్ । గ్రాసకం తథా భుక్త్వా
పూర్వవత్పూర్వపూర్వకం ॥ ద్వితీయాయాం ద్వితీయాసు తృతీయాయాం త్ర
యం తథా । ఏకవృద్ధిక్రమేణైవ రాకాయాం పౌర్ణమాసికం ॥ తావత్పంచ
దశ గ్రాసాన్ భుక్త్వా వ్రతశేషం సమాపయేత్ । ప్రతిపదం తతః ప్రదాతవ్యా వ్రతస్య
సంపూర్ణమే ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాన్ మధ్యమహ్న తం । ఏతదాచ
రణేన బ్రహ్మహత్యాప్యపహాతి ॥ ఇతరాణిచ పాపాని నశ్యంతీతి కిముచ్య
తే । అత్రాపి గ్రాసపరిమాణం యవమధ్యవత్ ॥ లక్షణం తత్రైవోక్తం ॥ పిపీలి
కామధ్యచాంద్రాయణాచరణే ఫలం పూర్వవత్ ప్రతిపత్తవ్యం ॥ వ్రతోపక్రమకాలే
మహాత్మనామనుజ్ఞామవాప్య ప్రాయశ్చిత్తం సంకల్ప్య సంకల్పకాలే మంత్రమేవ
ముచ్చరయేత్ ॥ దేవలః ॥ గృహీతేస్మిన్ వ్రతే దేవ పంచత్వం యది మే భవేత్ । త

దాభవతుసమ్పూర్ణంత్వత్ప్రసాదాజ్జగద్గురో॥ ఇతిసంకల్పమన్త్రః॥ ఇతి పిపీలికామధ్యచాంద్రాయణం ॥ అథయతిచాంద్రాయణ స్వరూపమాహ॥

—— యతిచాంద్రాయణవిధిః ——

దేవలః ॥ యతిచాంద్రాయణంవక్ష్యేసర్వపాపప్రణాశనం। సర్వపాతిత్యశమనమగమ్యాగమనాశనం ॥ పతితమాహ వ్యాసః ॥ ఆపస్తమ్బః॥ స్తేయమభిశస్తంపురుషవధోబ్రహ్మోజ్ఝంగర్భశాతనం । మాతుఃపితురితియోనిసమ్బన్ధసహాపత్యస్త్రీగమనంసురాపానమసంయోగసంయోగో గుర్వీసఖీం గుర్వీసఖీంగత్వాన్యానిచపరతల్పాని ఇతిపతనీయహేతూని । అథాశుచికరాణి॥ శూద్రగమనమార్యస్త్రీణాం ప్రతిషిద్ధానాంమాంసభక్షణంశునోమనుష్యస్యచకుక్కుటసూకరాణాంగ్రామ్యాణాం క్రవ్యాదానాం మనుష్యాణాంమూత్రపురీషప్రాశనంశూద్రోచ్ఛిష్టమపపాత్రాగమనమార్యాణా మేకేప్యపపతనీయానీత్యేకే । అథధర్మనాశహేతూని ॥ క్రోధోహర్షో రోషోలోభోమోహోదమ్భోద్రోహోమృషోద్యమత్యాశాపరివాదావసూయాకామమన్యూఅనాత్మ్యమయోగ ఇతి॥ ఏతేషాంపూర్వోక్తానాంపాతిత్యదాయినామశుచికరాణాంధర్మనాశహేతూనాం యతిచాంద్రాయణం విశోధనం॥ తదేవాహమనుః ॥ స్తేయాదిసర్వపాపానాంతథైవాశుచినామపి। ధర్మనాశకరాణాంచయతిచాంద్రాయణంపరం ॥ ఏతస్యాచరణేనైవ సర్వపాపం ప్రణశ్యతి । యతిచాంద్రాయణంనామయతిలోకప్రదాయితత్ ॥ తత్స్వరూపమాహ॥ గౌతమః॥ మాసాదౌప్రతిపద్దివసేప్రాతర్విప్రోయథావిధి కృత్వా మూత్రపురీషేతుశౌచంకుర్యాద్యథావిధి ॥ దన్తకాష్ఠంశోధ్య యత్నేన హ్యపామార్గస్యశాఖయా। స్నానంకృత్వానదీతోయేతటాకేవాప్రహేపి వా॥ ధృత్వాధౌతంచోత్తరీయంనిత్యకర్మసమాపయేత్ । ఔపాసనాదికంకృత్వా దేవపూజామథాచరేత్ । సంకల్పమేవంకుర్వీతపూర్వమన్త్రమనుస్మరన్। తావద్ధ్యాయేన్మహావిష్ణుంయావన్మధ్యాయతేరవిః ॥ కుక్కుటాండ ప్రమాణేనపంచైవకబళాన్సుధీః । భక్షయేద్విష్ణవేదత్వాపూర్వవత్క్షాళయేత్కరౌ॥ పాదౌప్రక్షాళయేత్పశ్చాద్ద్విరాచమ్యశుచిర్భవేత్। సాయంసంధ్యాముపాసీతస్వాపేన్నారాయణంస్మరన్ ॥ తతఃప్రాతస్సముత్థాయసర్వంపూర్వవదాచరేత్ । తావతోపోషణంకృత్వాయావచ్ఛుక్లాష్టమీభవేత్ ॥ తత్రైవపూర్వవత్పిండాన్భక్షయేత్పూర్వసంఖ్యయా । పౌర్ణమాస్యాంబహుళాష్టమ్యాం

తథా మాసాంయథాక్రమం ॥ భక్షయేత్పంచపంచైవ కబళాన్ భక్తిపూర్వ
తః । అథశ్నాయీ భవేన్నిత్యం గంధతాంబూలవర్జితః ॥ మాసాంతే గోః ప్ర
దాతవ్యా వ్రతస్య పరిపూర్తయే । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాద్యతిచాంద్రాయ
ణంస్మృతం । అనేన విధినా యస్తు యతిచాంద్రాయణం పరం । కుర్యాత్పాపవి
శుద్ధాత్మా ప్రాప్నుయాత్పరమాం గతిం ॥ విధవా వా యతిర్వాపి ప్రతీవా పాప
నాశనం । గృహీవా కురుతే సమ్యక్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ఇతి యతిచాం

—॥ శిశుచాంద్రాయణలక్షణమ్. ॥—

ద్రాయణవిధిః ॥ అథ శిశుచాంద్రాయణలక్షణమాహ ॥ దేవలః ॥ శృణురామ
మహాబాహో శిశుచాంద్రాయణం పరం । శిశుచాంద్రాయణంనామ సర్వర్షి
గణదేశితం ॥ పురా తూద్దాలకో నామ మాతుర్గర్భద్వినిర్గతః । నాభినాళ
ముపాదాయ స్వాంజలౌ పర్యటన్మహీం ॥ గర్భభ్రష్టమేసమాయాతే స్వగో
త్రేణ వ్రతం చరేత్ । తదాప్రభృత్యసౌ యోగీ సాయాహ్నే భైక్షమాచరేత్ ॥
శ్రోత్రియాణాం ద్విజాతీనాం గృహేషు వేశ్మసు సంచరేత్ । కబళత్రయమానీయ ప్ర
క్షాళ్య శుభజలైః ॥ భాగత్రయంతదా కృత్వా భాగమేకం హరేత్తదా । ద్వి
తీయం మగ్నాన్ నిక్షిప్య తృతీయంచాత్మనేన్యసేత్ ॥ రాత్రౌ స్వపేత్ స్థండిలే సౌగం
ధపుష్పాదివర్జితః । ఏవం వైప్రత్యహం కుర్యాన్యావత్పుత్రసమాగమం ॥ నా
చికేతూ ప్రవృత్తిపర్యంతమిత్యర్థః ॥ తదాప్రభృతిలోకేస్మిన్ శిశుచాంద్రాయ
ణం స్మృతం । కలౌ యుగే విశేషేణ మహాపాతకనాశనం ॥ మహాపాతకశుద్ధ
ర్థ్యం శ్రుతకృత్యైవ తద్వ్రతముత్తమం ॥ గౌతమః ॥ శిశుచాంద్రాయణం సమ్య
క్సాసమేకం నిరంతరం । కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి మహాపాతకవానపి ॥ జాబా
లిః ॥ శిశుచాంద్రాయణం కుర్వాద్ద్విజోయః పాపముక్తయే । స సద్యః పాపని
ర్ముక్తః ప్రప్నోతి పరమాం గతిం ॥ తత్ప్రకారమాహ ॥ దేవలః ॥ మాసాదౌ ప్ర
తిపద్దివసే పూర్వేద్యుస్నానమాచరేత్ । దంతధావనస్నానధౌతవస్త్రాసం
ధ్యావందనాదికం పూర్వేద్యుః కృత్వా చతుర్థేయామే ॥ పయే పణపుటే వాపి
హ్యాత్త్వా వాపి నః శిలాన్ ॥ శ్రోత్రియాణాం ద్విజాతీనాం గృహేషు వేశ్మసు సంచరేత్ ॥
కబళత్రయమానీయ ప్రక్షాళ్య శుభజలైః । భాగత్రయంతదా కృత్వా భా
గమేకం హరేత్ క్షిపేత్ ॥ ద్వితీయం మగ్నౌ ప్రక్షిప్య అవశిష్టం స్వయం హరేత్ ।
ప్రక్షాళ్య పూర్వవద్ధస్తౌ ద్విరాచమ్య శుచిర్భవేత్ ॥ రాత్రౌ స్వపేద్ధరేరగ్రే స్థండి
లే గంధవర్జితః । పునః పరేద్యురేవంహి కుర్యాత్స్నాపై విశుద్ధయే ॥ ఏవ రూ

పంచ్రవత్సంకృత్వామాసాంతేసార్ధవార్ధతః । దేయావిప్రాయమహాషాషంచ
గవ్యంపిబేత్తతః ॥ ఏవంకుర్వన్నరోయస్తు సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే । శిశు
చాంద్రాయణంసమ్యక్కరిష్యత్యేషపూర్వజశ్శుచిః ॥ సర్వాన్కామానవాప్నో
తిప్రాప్నుయాద్విష్ణుమందిరం ॥ ఇతిశిశుచాంద్రాయణం ॥ అథమహాచాంద్రా

—— మహాచాంద్రాయణవిధిః ——

యణవిధిమాహ ॥ కేశవః ॥ శృణురామప్రవక్ష్యామిమహాచాంద్రాయణంప
రం । బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాంశోధనంసర్వమంగళం । గురుద్రోహేచయత్
పాపంయత్పాపంపరవంచనే । యత్పాపంపుత్రశత్రుత్వేయాంయత్పాపంప
శుమారణే ॥ పిత్రోర్గర్భపరిత్యాగేశిష్యద్రోహేచయద్భవేత్ । యత్పాపం
శివనిందాయాంయత్పాపంచక్రధారణే ॥ యత్పాపంశివనిర్మాల్యభక్షణేత
స్యధారణే । లింగధారణఇత్యర్థః ॥ చండాలీగమనేపాపంయత్పాపంవిధవా
గమే । పరస్త్రీషుచయత్పాపంయత్పాపంపరభోజనే ॥ యత్పాపంవృషలీ
సంగాద్యత్పాపంకుండగోళయోః । శూద్రాపత్యేషుయత్పాపంయత్పాపంర
సవిక్రయే ॥ పురోహితస్యయత్పాపంయత్పాపంపరదారగే । యత్పాపంత
ర్యసంసర్గేయత్పాపంధేనువిక్రయే ॥ యత్పాపంరజకీసంగేయత్పాపంపతి
నిందయా । యత్పాపంవిప్రనిందాయాంకన్యాసందూషణేపిచ ॥ ఏవమాదీని
పాపానిగురూణిచలఘూనిచ । ఆద్రాణిచైవశుష్కాణియానిపాపాన్య
నేకశః ॥ తేషాంనాశకరంశోధనంమహాచాంద్రంమహాఫలం । యత్కృత్వాము
చ్యతేపాపైర్గురుభిర్లఘుభిస్తథా ॥ తత్ప్రకారమాహ ॥ గౌతమః ॥ శుక్లప్ర
తిపదిస్నాత్వాపూర్వవచ్ఛ్రద్ధయాయుతః । పూర్వవన్నియమంకృత్వాతుకర్త
కాలఆగతే ॥ విష్ణుపూజాపరోభూత్వాపూర్వసంకల్పమాచరేత్ । పూర్వవ
న్మంత్రముచ్చార్యనిరాహారస్స్వపేత్తతః ॥ తతఃప్రభాతఉత్థాయస్నాత్వా
చమ్యయథావిధి । పూర్వవన్నిత్యకర్మాణిసమాప్యవిధిపూర్వకం ॥ చతుర్దశక
లశాయాంతేపూర్వవద్దేవమర్చయేత్ । తతోభోజ్యయథాపూర్వంపూర్వవ
న్నియతస్స్వపేత్ ॥ ఏవంప్రతిదినంకార్యంరాకాయావత్ప్రవర్తతే । తతోపి
పూర్వవత్కృత్వానిత్యకర్మాణిసర్వశః । తత్ప్రభృతియోత్పంచదశగ్రా
సాఃప్రజాస్తయే । తత్రాపిహరిసాన్నిధ్యేస్వపేద్గంధాదివర్జితః ॥ ఉక్తోప
ణంప్రకర్తవ్యమమాయావత్ప్రవర్తతే । తత్రాపిపూర్వవత్స్వండాక్ష భక్ష
ణేత్యుక్త్వాస్వపన్ క్రియయా ॥ శుక్లప్రతిపదిస్నాత్వాగౌరేయాప్రతపూరణాయ ।

పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాన్మహాచాంద్రమితీరితం ॥ అశక్యస్సర్వలోకానామన్న త్యాగో మహత్తరః । కృతే చ మాసత్రితాః ప్రాణాస్త్రేతాయాం కీకసాశ్రితాః ॥ ద్వాపరే రక్తమాత్రేష్వకలావన్నాశ్రయాస్సదా । మహాచాంద్రస్య సంహిమాకథితో మయానఘ ॥ యత్కృత్వా ముచ్యతే పాపైర్మహద్భిరుపపాతకైః । ఇతి మహాచాంద్రాయణవిధిః ॥ అథ పంచవిధ చాంద్రాయణప్ర

—॥ పంచవిధచాంద్రాయణప్రత్యామ్నాయః ॥—

త్యామ్నాయమాహ ॥ దేవలః ॥ ఆదావత్ర్యాదిరాత్రం చ మహాపాతకనాశనం । ప్రత్యామ్నాయం చాంద్రస్య విష్ణులోకప్రదాయకం । అశక్తత్వాద్వృద్ధత్వాత్తు స్త్రీణాం చ రోగిణః । భక్తిశ్రద్ధాదిహీనస్య బాలస్యాన్నాత్రకాదేః ॥ చాంద్రాయణశక్త్యా తాపసైరాజవిద్వరసంకయా । పురా దేవేంద్రసభావిదేవానామాహ పురందరః ॥ చాంద్రాయణేష్వశక్తశ్చేత్ప్రత్యామ్నాయం తు వక్ష్యహ । శుక్లప్రతిపది స్నాత్వా నిత్యకర్మ సమాప్య చ ॥ సంకల్పం పూర్వమా కృత్వా కరిష్యామీదం వ్రతం । ఇతి సంకల్ప్య మనసా పూర్వవద్విధిపూర్వకం ॥ గావో దేయాః ప్రయత్నేన పంచాశత్స్వర్ణరూపిణీః । సవత్సాశ్చ మహోద్దేశినో విప్రేభ్యో జలపూర్వకం ॥ అనేన కృతవాన్స్యాచ్చాంద్రం శాస్త్రచోదితం మార్గేణ దేవదః ॥ మార్కండేయః ॥ అశక్తో యది చాంద్రస్య భక్షణే రాజవల్లభ । ప్రత్యామ్నాయం తదా కుర్యాత్సవత్సా గాః స్వలంకృతాః ॥ పంచాశత్పంచ వా దద్యాత్సర్వపాపాన్న సంశయః ॥ గౌతమః ॥ చాంద్రాయణస్య విప్రేన్ద్రో ప్రత్యామ్నాయం సమాచరేత్ । అర్చితా గంధపుష్పాద్యైర్గావ్యా షితాస్స్వర్ణభూషణైః ॥ పంచాశద్గాః ప్రయత్నేన విప్రేభ్యశ్చ పృథక్పృథక్ । ప్రత్యామ్నాయే మహాహారిస్యాత్ఫలం స్యాన్నసంశయః ॥ అశక్తో వా ప్రవిశమే ప్రత్యామ్నాయం తదాచరేత్ । ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి చాంద్రాయణఫలం లభేత్ ॥ మహాచాంద్రప్రత్యామ్నాయస్తు శతం గావో దేయాః ॥ మహాచాంద్రాయణఫలమాప్నోతీత్యర్థః ॥ ఇతి పంచవిధచాంద్రాయణప్రత్యామ్నాయః ॥

—॥ ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రలక్షణం ॥—

అథ ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ దేవలః ॥ త్రిదినం తు దివాశ్నీయాత్త్రిదినం రాత్రిభోజనం ॥ అయాచితం త్ర్యహం త్రిదినం నిరాహారో దినత్రయం ॥ కృచ్ఛ్రమేతద్విజానీయాద్దానం గవ్యభక్షణం । బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాం తత్కృచ్ఛ్రం విశోధనం ॥ మార్కండేయః ॥ ఏకభుక్తేన నక్తేన తథైవాయాచి

తేనచ । ఉపవాసేనచైకేనగోదానంగవ్యభక్షణం ॥ ఏతత్త్రిరాత్రకంయే నకృచ్ఛ్రంస్యాత్పరికీర్తితం । బ్రహ్మహత్యాదిపాపానామితరేషాం విశుద్ధిదం ॥ గౌతమః ॥ ప్రాజాపత్యంకృచ్ఛ్రమిదంసర్వపాపప్రణాశనం। త్రిదినం స్యాద్దివాభుక్తిఃత్రిదినంరాత్రిభోజనం ॥ అయాచితంస్యాత్త్రిదినం త్రిదినం వాయుభక్షణం । గోదానంపంచగవ్యాంతేశుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం ॥ తదాహాపస్తంబః॥ త్ర్యహంనక్తాశ్యదివాశితతస్త్ర్యహం త్ర్యహమయాచితవ్రతస్త్ర్యహంనాశ్నీతికించనేతి కృచ్ఛ్రద్వాదశరాత్రస్యవిధిః ॥జాబాలిః॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపానామితరేషాంమునీశ్వరాః । తులాదిదానంయుక్తంస్యా న్నాంపాపానాంసాధనంస్మృతం ॥ ప్రజాపతిరిదంప్రాహ్ శౌత్సృష్టవాన్ దేవసన్నిధౌ। సర్వలోకోపకారాయసర్వపాపాపనుత్తయే॥ దినత్రయందివాభుక్తిస్తథారాత్రౌదినత్రయం । అయాచితంస్యాత్త్రిదినం నిరాహారోదినత్రయం॥ పంచగవ్యంతతఃపశ్చాద్గోదానాంచవిశోధనీ । ఏవంకుర్యాద్ద్విజోయస్తు సర్వపాపవిముక్తవాన్॥ ఇతిప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రలక్షణం॥ ఏతదాచరణాశ

—*ఏతదాచరణాశక్తానాంప్రత్యామ్నాయః.*—

క్తానాంప్రత్యామ్నాయమాహ॥ దేవలః॥ ధేనుర్మహానదీస్నానం ద్వాదశబ్రాహ్మణార్చనం । సంహితామాత్రపాఠశ్చద్విశతంప్రాణరోధనం॥తిలహోమసహస్రంస్యాదయుతంజపఉచ్యతే । ఏతేప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాః॥ తదాహలైంగేఈశ్వరః॥ ప్రాజాపత్యేతుగాం కేచిద్ద్వాదశ బ్రాహ్మణార్చనం । సముద్రగానదీస్నానంసంహితామాత్రముచ్యతే॥ ప్రాణాయామాశ్చద్విశతంఅయుతంజపఉచ్యతే। తిలహోమసహస్రంస్యాత్కృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయస్తుసతథా॥ గారుడపురాణే ॥ యత్రోక్తంమునిభిఃకృచ్ఛ్రంధర్మశాస్త్రేషుగౌరవాత్ । సర్వత్రైతద్విజానీయాద్ద్వాదశాహాభిరీరితం ॥ యత్ర యత్రమునిభిఃకృచ్ఛ్రమిత్యుక్తంతత్రతత్రప్రాజాపత్యమేవ ॥ ద్వాదశరాత్రసాధ్యత్వంచాంద్రాయణైర్వినాసర్వకృచ్ఛ్రేషుయోజనీయం॥ సజైవాహగౌతమః ॥ కృచ్ఛ్రంద్వాదశరాత్రంస్యాన్మునిభిఃపరిభాషితం । సర్వత్రైతద్విజానీయాత్ప్రాజాపత్యంమనీషిభిః॥ పరాశరః ॥ అకామతఃకృతంపాపంవేదాభ్యాసేనశుద్ధ్యతి। కామతస్తుకృతేపాపేప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥ ప్రత్యామ్నాయాచరణప్రకారమాహ ॥ దేవలః ॥ విప్రస్స్నాత్వాతు పూర్వాహ్ణేనద్యాంవాన్యత్రవాజలే॥వస్త్రాద్యుపపూర్వకంధృత్వానిత్యకర్మసమాపయేత్

డౌపాసనాదికంకృత్వా తతో దేవార్చనాత్పరం । చతుర్భిర్బ్రాహ్మణై
స్సార్ధం పుణ్యాహం వాచయేత్తతః ॥ దేశకాలౌ చ సంకీర్త్య స్వపాపమనుసం
వదేత్ । ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం కామాత్కృతమకామతః । ప్రాజాప
త్యస్యకృచ్ఛ్రస్యసాక్షాత్కర్తుమశక్తవాన్ ॥ ప్రత్యామ్నాయమహం
కుర్యాంభవంతః శంతుమర్హథ । ఇత్యుక్త్వా గాంసవత్సాంచ సుశీలాంచ
పయస్వినీం ॥ పూజయిత్వావిధానేనబ్రాహ్మణంచయథార్థతః । హే
గౌస్త్వంసర్వలోకానాంమాతేతిపరికీర్తితా ॥ అతస్త్వాం పూజయిష్యా
మిసర్వపాపాపనుత్తయే । ఇతిసర్వత్రకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయ గోదానే
షుపూజామంత్రః । వేదాధ్యాయిన్సదాపూజ్యోదానేష్వేతేషు పావనః ॥
తత్త్వామారాధయామ్యద్యపాపాదస్మాద్విమోచయ । ఇతివిప్రపూజామం
త్రః ॥ ప్రత్యామ్నాయేషుహోమజపస్నానదక్షిణాదానగోదానేషుచ । గ
వామంగేషుతిష్ఠంతి భువనానిచతుర్దశ । యస్మాదస్మాచ్ఛివంమేస్యా దత
శ్శాంతింప్రయచ్ఛ మే ॥ యజ్ఞసాధనభూతాయావిశ్వస్యాఘప్రణాశినీ । వి
శ్వరూపధరోదేవః ప్రీయతామనయాగవా ॥ ఇతిసర్వత్రగోదానేషు మం
త్రా ॥ తత్రాపిదక్షిణాదేయాయథాశక్త్యనుసారతః । ఏవంకుర్యాన్నరో
యస్తుప్రత్యామ్నాయమనుత్తమం ॥ సంపూర్ణఫలమాప్నోతిప్రాజాపత్యా
స్యకృచ్ఛ్రతః । కృచ్ఛ్రస్యేత్యర్థః । ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నా
యత్వేనగోర భావేతన్మూల్యమాహ ॥ కేవలః ॥ గవామభావే నిష్కం
స్యాత్తదర్ధంపాదమేవవా । దరిద్రఃకురుతేపాదంధనికః పూర్ణమాచరే
త్ ॥ అన్యథాతత్ఫలంనాస్తిప్రాజాపత్యంనసిద్ధ్యతి । నిష్కశబ్దోద్వివిధః ॥
వరాహస్తదర్ధమేకఃపక్షఃముఖ్యః । తదన్యఃపక్షః కనీయాన్ ॥ తదస్యాం
గీకృతమస్మాభిః ॥ తదాహమార్కండేయః ॥ ప్రమాణంపూర్వపక్షస్యశ్రే
డుత్తమఃపరికీర్తితః । మధ్యమాచరణంనాస్తిప్రథమానాం తత్ఫలంచవా ॥
మధ్యమానాంవరాహస్స్యాదుత్తమఃపక్షఉచ్యతే । ఉత్తమంయఃపరిత్యజ్య
మధ్యమంసముపాశ్రితః ॥ నదానఫలమస్యాస్తిమధ్యమో మధ్యమంచరేత్ ।
కనీయసోవరాహార్ధముత్తమఃపరికీర్తితః ॥ ఏతస్యమధ్యమంనాస్తి నైత
త్కృచ్ఛ్రఫలంలభేత్ । అకించనానాంసర్వేషాంధరణంగౌరుదాహృతా ॥
అతోఽర్థహీనంనకర్తవ్యంగోమూల్యేషుహిసర్వదా । ఏవంయఃకురుతేభక్త్యా
హ్యుత్తమాధమమధ్యతః ॥ తత్తత్ఫలమవాప్నోతినాన్యథాఫలమస్తిహి । స

ర్వాత్రసర్వేషాం గోదానప్రత్యామ్నాయమూల్యేష్వేవమేవ వేదితవ్యము త్తమ
మధ్యమలఘుభావేన । ఉత్తమఃప్రభుర్మధ్యమంకుర్యాత్ । కించిద్ధనా
ఢ్యోమధ్యమఃకనీయాంసంనకుర్యాత్ । అకించనస్యకనీయాన్పతు ఉత్తమః।
అతఃస్వశక్తిపురస్సరతయాప్రత్యామ్నాయంకుర్యాత్ ॥ అన్యథా నిష్ఫల
త్వమాపద్యేతేత్యర్థః ॥ ఇతిప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయస్యగోదా
నస్యప్రత్యామ్నాయగోమూల్యం॥ అథసముద్రగానదీస్నానరూప ప్రత్యా

—❊ సముద్రగానదీస్నానరూపప్రత్యామ్నాయః.❊—

మ్నాయమాహ ॥ దేవలః ॥ సముద్రగానద్యః ॥ భాగీరథీచయమునానన
ర్మదాచసరస్వతీ । గోదావరీకృష్ణవేణీ తుంగభద్రాపినాకినీ ॥ మలాప
హాభీమరథీవంజు శౌభవనాశినీ । అఖండాచైవ కావేరీతామ్రపర్ణీమ
హానదీ ॥ ధ. ఘాటిఃప్రయాగశ్చగంగాసాగరసంగమః ।. ఏతాఃపుణ్యత
మానద్యఃదర్శనాత్పాపహారిణీః ॥ స్పర్శనాన్మోక్షదాన్యాణాం స్నానేము
క్తిప్రదాస్మృతాః । వింశతియోజనగాయహానదీసముద్రగాచ ॥ ఏతాసు
స్నానమాత్రేణమనుజఃపూతోభవతి । ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాచరణేఅశక్త
స్యనదీస్నానరూపమేవకలౌయుగేసమీచీనం । అతోనదీస్నానమేవ వయం
బ్రూమః ॥ గంగాయాంమాసల స్నానంప్రాజాపత్య సమం విదురితిభవి
ష్యోతరోక్తత్వాత్ । గంగాస్నానంవిశుద్ధిదమితి ॥ పంచవిధాగంగా॥
స్కాందే ॥ భాగీరథీగౌతమీచకృష్ణవేణీపినాకినీ । అఖండాచైవకావేరీపం
చగంగాఃప్రకీర్తితాః ॥ అన్యాస్సముద్రగానద్యోన్యాణాం పాపాపహారి
ణీః । ఏతాసుమహానదీషుస్నాతృణామేతాః ప్రతియాతృణాంపృథక్పృ
థక్ఫలమాహ ॥ గౌతమః ॥ స్వగ్రామస్యచయాసింధుర్యానద్యోజనమా
త్రగా । తాముద్దిశ్యయదాగంతుంస్నానార్థందర్శనాయవా ॥ యావం
తియోజనాన్యహతావత్కృచ్ఛ్రఫలంలభేత్ । పరార్థంయోనుగచ్ఛేత్తాం
స్నానమాత్రఫలంలభేత్ ॥ భృతింగృహీత్వాయోగచ్ఛేన్నతస్యఫలమస్తిహి।
విష్ణుపాదోద్భవాగంగాదశకృచ్ఛ్రఫలప్రదా ॥ యమునాచతథాన్యాణాం
దశకృచ్ఛ్రఫలప్రదా । గౌతమీకృష్ణవేణీచనవకృచ్ఛ్రఫలప్రదా ॥ పినాకి
నీచకావేరీహ్యష్టకృచ్ఛ్రఫలప్రదా । తుంగభద్రాభీమరథీసప్తకృచ్ఛ్రఫల
ప్రదా ॥ వంజుశౌభవనాశీచషట్కృచ్ఛ్రఫలప్రదా । ఫల్గునీ తామ్రప
ర్ణీచపంచకృచ్ఛ్రఫలప్రదా ॥ చాపాగ్రంస్నానమాత్రేణహ్యబ్దకృచ్ఛ్రఫల

ప్రదం । శ్రీశైలసంగమేచైవగంగాసాగరసంగమే ॥ వింశత్కృచ్ఛ్రఫలం
స్నానమతోనద్యశ్చపావనీః । ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయనదీస్నా
నప్రకారమాహ ॥ పూర్వవత్పుణ్యాహవాచనసంకల్పాఃకంకృత్వాఋత్వి
జోవృత్వానదీస్నానాభిముఖోభూత్వాయాయాత్ ॥ నదీంగత్వాకర్తాపూ
ర్వంస్నాత్వాస్నాతాన్ గంధపుష్పాదైర్యరభ్యర్చ్యమయా పరిష త్సన్నిధౌ
సంకల్పితస్యసర్వప్రాయశ్చిత్తస్యసమగ్రఫలవాప్త్యర్థంపరిషన్నిర్ణీతప్రా
జాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయస్నానరూపమబ్దంద్వ్యబ్దంత్ర్యబ్దం చతురబ్దం
పంచాబ్దంషడబ్దంషడ్గుణితషడబ్దంత్రేధావతీతం యేనయేన ప్రకారేణయే
నసంకల్పితంతత్తత్ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయభూత షబ్దాదిసం
ఖ్యాకంఅహంవాబ్రాహ్మణైర్వామహానదీస్నానరూపమాచరిష్యే ఇతి సంక
ల్ప్యబ్రాహ్మణాన్ప్రేషయేత్ । ఋత్విజస్తు । యజమానగోత్రనక్షత్రరా
శిశాఖానామధేయానిపృష్ట్వాంతేనసముచ్చార్య ఏతేనయజమానేన నామకగో
త్రేణాముకనక్షత్రే అముకరాశౌజాతేనాముకశాఖాధ్యాయినామకనామ
ధేయేనపరిషత్సన్నిధౌ సంకల్పితస్య సర్వప్రాయశ్చిత్తస్యపరిష న్నిర్ణీతస్య
ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయపరికల్పితాని మహానదీస్నానాని మాస
అవదా చరిష్యామఇతి ఋత్విక్సంకల్పః । మహానద్యాంనదీముఖస్సన్ మం
త్రవర్జంమాసమజ్జనవత్స్నానం కృత్వాతటమాగత్య శుచిర్భూత్వాచమ్య
ధౌతవస్త్రంపరిధాయతదభావే ద్వాదశసంఖ్యయా వస్త్రావధూనసంకల్ప
త్వాచ్ఛాద్యద్విరాచమ్య పూర్వవత్స్నాయాత్ । ఏవం సంకల్పితాబ్దాది
సంఖ్యాభవతి । యజమానస్నానకర్తృభ్యఋత్విగ్భ్యోనిష్కంవా తదర్ధం
వాపాదంవాస్నానఫలస్వీకారార్థందద్యాత్ । నిష్కశబ్దో దేవమానేన
వరాహద్వయం । ఋషిమానేనతదర్థం । మానుషమానేన తదేవగ్రా
హ్యం । ప్రధానాముక్తప్రకారమేవ ॥ సమర్థస్యనమధ్యమం । అకిం
చనస్యతదర్థం । సువర్ణప్రమాణంయథోక్తం తద్ధేవనాన్యత్ ॥ గౌత
మః ॥ గంగాయాంమాసస్నానం ప్రాజాపత్యసమంవిదుః । ఏతత్పంచ
గంగాస్నానవిషయం ॥ ఇతి రామసముద్రగామునదీషుప్రతిస్నానసంకల్పః॥
కుల్యాయాంతటాకపుష్కరిణ్యాదిషు పృథక్సంకల్పః ఖండామవాక పతనం॥
స్నానాభిముఖస్సన్ సంకల్పజలసంకల్ప్య తటాకంగత్వాధౌతవస్త్రాదికంధృ
త్వాఅష్టోత్తరశతంగాయత్రీంజపేత్ । ఏతత్ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రస్నానం

భవతి । స్నానమేకమేవకృచ్ఛ్రఫలదం తేభ్యశ్చ దక్షిణా దేయా ॥ ఏవము
ద్ధాదిసంఖ్యయా కృత్వా పూతో భవతి ॥ ఇతి ప్రాజాపత్య ప్రత్యామ్నాయన
దీస్నానం ॥ అథ ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయత్వేన పరికల్పిత ద్వాద

—*ప్రాజాపత్యప్రత్యామ్నాయబ్రాహ్మణార్చనం.*—

శబ్రాహ్మణభోజనవిధిమాహ ॥ దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యస్యకృచ్ఛ్రస్య ప్ర
త్యామ్నాయమిమం శృణు । యం కృత్వా ముచ్యతే పాపైర్మహద్భిరపి నా
రద ॥ పూర్వవత్సంకల్పాదికం కృత్వా ద్వాదశబ్రాహ్మణాన్నిమంత్రయేత్॥
పరాశరః ॥ ప్రాజాపత్యస్యకృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయం ద్విజార్చనం । కృ
త్వా శుద్ధిమవాప్నోతి ప్రాజాపత్యఫలం లభేత్ ॥ విప్రాన్ శాంతాన్ సపత్నీ
కాన్ వేదశీలపరిష్కృతాన్ । సదాచారాన్ శుచీన్నిత్యం కృచ్ఛ్రార్థం తా
న్నియోజయేత్ ॥ తదాహాపస్తంబః ॥ శుచీన్మంత్రవతః ప్రాతస్సర్వకృత్యే
షు భోజయేత్ । దేశతః కాలతశ్శౌచతస్సమ్యక్ప్రతిగ్రహీతృత ఇతి ॥ ఏవం వి
ప్రాన్నిమంత్ర్యార్థభోజయేద్బహువిస్తరైః । తేభ్యశ్చ దక్షిణా దేయా య
థా విత్తానుసారతః ॥ ఏవం యః కురుతే సమ్యక్ ప్రాజాపత్యఫలం లభేత్॥ ఇతి
ప్రాజాపత్యప్రత్యామ్నాయ ద్వాదశబ్రాహ్మణార్చనం ॥ అథ తత్ప్రత్యా

—*తత్ప్రత్యామ్నాయపారాయణప్రకారః*—

మ్నాయపారాయణప్రకారమాహ ॥ దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యస్యకృచ్ఛ్ర
స్య వేదపారాయణం మహత్ । ప్రత్యామ్నాయం ప్రశంసంతి శాఖామాత్రం
సహస్రకం । పారాయణేన భగవాన్ కృతకృత్యో భవేత్తదా । ఫలం సం
పూర్ణకృచ్ఛ్రస్య ప్రదదాతి న సంశయః ॥ ప్రాతఃకాలే శుచిర్భూత్వా నిత్య
కర్మ సమాప్య చ । స్వగృహే దేవతాగారే నద్యాం వా దేవతాలయే॥ ప్రా
ఙ్ముఖోదఙ్ముఖో వాపి సంకల్పం పూర్వవచ్చరేత్ । పారాయణాదౌ ప్రణవం
కృత్వా పారాయణం చరేత్ ॥ దిశస్త్వనవలోక్యైవ వ్యాసంభాష్యైవ
పాపినః । మౌనవ్రతం సమాగమ్య పఠేద్వేదం శనైశ్శనైః ॥ శీఘ్రపాఠీ శి
రఃకంపీ తథా లిఖితపాఠకః । గద్గదః స్వరహీనశ్చ షడేతే పాఠకాధమాః॥
తతశ్శనైశ్శనైర్విద్యామభ్యసేదాత్మశుద్ధయే । యావత్సమాప్తిర్భవతి తా
వత్కృచ్ఛ్రఫలం లభేత్ ॥ స్వయమేవ పఠేద్వేదముత్తమం పరికీర్తితం । ప్ర
త్యామ్నాయో మధ్యమస్స్యాద్భృతకేన విఫలం భవేత్ ॥ ఇతి సంహితా ప్ర
త్యామ్నాయః ॥ అథాయుతగాయత్రీజపరూపప్రత్యామ్నాయమాహ॥

—॥అయుతగాయత్రీజపరూపప్రత్యామ్నాయః॥—

దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయోఽజపో మహాన్ । అయుతం వేదమాతుశ్చ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ప్రాతస్స్నాత్వా యథాచారం దంతధావనపూర్వకం । అగ్నిహోత్రాలయే దేవగృహే వాపి నదీతటే ॥ గోష్ఠే బృందావనే దేశే జపేదయుతసంఖ్యయా । పర్వభిర్జపమాలాభిః కుశగ్రంథిభిరేవవా ॥ స్వయం మౌనముపాస్థాయ దిశశ్చానవలోకయేత్ । జపేన్మహాపాపజాలదహనార్థం దినే దినే ॥ అవ్యగ్రచిత్తః ప్రజపేద్వ్యర్థా దోషమశ్నుతే ॥ మార్కండేయః ॥ సందిగ్ధస్తు హుతో మంత్రో వ్యగ్రచిత్తో హుతో జపః । అబ్రహ్మణ్యం హుతం తస్మాత్తమనాచారం కులం హుతం ॥ తతో మానసిజప్తవ్యం మానసం కోటిరుచ్యతే । అయుతమాత్రే జపే పూర్ణే ప్రాజాపత్యఫలం లభేత్ ॥ అంగుళ్యగ్రేణ యజ్జప్తం యజ్జప్తం మేరులంఘనే । ద్విధాచిత్తేన యజ్జప్తం తత్సర్వం నిష్ఫలం భవేత్ ॥ పరాశరః ॥ హస్తస్యానామికామధ్యపర్వాదారభ్య యత్నతః ॥ తద్ద్వితీయం కనిష్ఠాయాః పర్వత్రయమనుక్రమాత్ । అనామికోర్ధ్వపర్వాథ మధ్యమాయాశ్చ తర్జనీ ॥ పర్వత్రయం తథా కృత్వా తదేవాక్రమ్య పూర్వవత్ । మేరురంగుష్ఠ ఏవ స్యాత్తస్య నాతిక్రమం చరేత్ ॥ పర్వభిర్గణయేద్యస్తు గాయత్రీం వాన్యదేవవా । ఏకైకస్య శతం ప్రోక్తం గణనం మునిభిః పరైః ॥ అయుతేన జపేనాశు ప్రాజాపత్యఫలం లభేత్ । జపతో నాస్తి పాతకమితి స్మరణాచ్చ ॥ ఇతి ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాయుతగాయత్రీజపవిధిః ॥ అథ తిలహోమసహస్రరూపప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య

—॥తిలహోమసహస్రరూపప్రత్యామ్నాయః॥—

ప్రత్యామ్నాయవిధిస్త్వయం । హోమస్తిలైస్సహస్రం చ ఘృతాక్తైః పాపనాశకృత్ ॥ మృత్యుంజయేన మంత్రేణ న్యాసధ్యానపురస్సరం । మంత్రాంతేన హునేద్వహ్నౌ వాహుతీర్ఘృతపూరితైః ॥ సహస్రహోమం కృత్వాపి పూతో భవతి తత్క్షణాత్ । స్వయం వా ఋత్విగేకో వా తిలహోమసహస్రకం ॥ కార్యాన్మానేన మేధావీ ప్రాజాపత్యఫలం లభేత్ । అప్రమాత్రే తిలైర్హోమస్సర్వపాపవినాశకృత్ ॥ ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయో మహత్తరః ॥ ఇతి ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయ సహస్ర తిలహోమః ॥ అథ ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయశతద్వయ ప్రాణాయామానాహ ॥

—* ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయశతద్వయప్రాణాయామవిధిః. *—

దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యస్యకృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయోమహత్తరః । ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గేణప్రాణాయామశతద్వయం ॥ మహాపాతకయుక్తోవాయుక్తోవాసర్వపాతకైః । సద్యఃపునాతివిప్రేంద్రప్రాణాయామశతద్వయైః ॥ జపసంకల్పహోమేషు సంధ్యావందనకర్మసు । ప్రాణాయామాంశ్చరేద్విప్ర స్తదానంత్యాయకల్పతే ॥ మార్కండేయః ॥ వామేన పూరయేద్వాయుంపూరణాత్పూరకస్స్మృతః । సమ్పూర్ణకుంభవత్తిష్ఠేత్కుంభనాత్కుంభకస్స్మృతః ॥ సవ్యేనరేచయేద్వాయుం రేచనాద్రేచకస్స్మృతః । వాయుమాపూరయన్రంధ్రాద్గాయత్రీం మనసాస్మరన్॥ పూరణేకుంభనేచైవ రేచనేతాంజపేత్త్రిధా । ఏవంత్రివారం జపతస్సంఖ్యైకాతుభవేదిహ ॥ పరాశరః ॥ వామేనవాయుమాపూర్యగాయత్రీంమనసాస్మరన్ । సమ్పూర్ణకుంభవత్తిష్ఠేత్పునస్తా మనువర్తయన్॥ రేచయన్సవ్యరంధ్రేణపునస్తామేవసంస్మరన్ । ఏవంపూరణ కుంభాభ్యాం రేచకేణసహామునా ॥ యోవర్తయేత్త్రిధాబ్రహ్మన్ప్రాణాయామ ఇతీరితః । శ్రాద్ధేజపేచహోమేచ సంధ్యాకర్మసుసర్వదా ॥ యోవర్తయేత్ప్రతిదినంపరబ్రహ్మాసఉచ్యతే । ఏవంశతద్వయంకృత్వాపూర్వోక్త విధినాద్విజః ॥ ప్రాజాపత్యస్యకృచ్ఛ్రస్యప్రత్యామ్నాయోనిగద్యతే । సర్వపాపవినిర్ముక్తస్సయాతిపరమంపదం ॥ ఇతిశతద్వయ ప్రాణాయామవి

—*తప్తకృచ్ఛ్రలక్షణం.*—

ధిః ॥ అథతప్తకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ దేవలః ॥ వార్యుష్ణం త్రిదినంవిప్రః పయఉష్ణందినత్రయం । త్రిదినంఘృతముష్ణంచపీత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ మార్కండేయః ॥ విషముష్ణంపయస్తప్తంఘృతముష్ణం దినత్రయం॥ విషంజలం । పీత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి బ్రహ్మహాపిద్విజర్షభః ॥ గౌతమః॥ ఉష్ణంపయఃపయస్తప్తముష్ణంఘృతమనంతరం । చతుర్ణామపి పాపానాం పావనంమునిభిస్స్మృతం ॥ ఆపస్తంబః ॥ త్ర్యహముష్ణంపిబేద్వారి త్ర్యహముష్ణంపిబేత్పయః । పలమేకంపిబేత్సర్పి రేతత్తప్తంవిధీయతే ॥ పలసంఖ్యామాహ ॥ జాబాలిః ॥ షట్పలంచపిబేద్వారిత్రిపలంచపిబేత్పయః । దినత్రయంపిబేత్సర్పి రేతత్తప్తం విధీయతే ॥ గ్రంథాంతరే ॥ త్ర్యహముష్ణంపిబేద్వారిత్ర్యహముష్ణంపిబేత్పయః । త్ర్యహముష్ణం పిబేత్సర్పిర్వాయుభ

క్షోదినత్రయం ॥ వాయుభక్షఇతి ఉక్తమనుక్తంవా ద్వాదశదినపరిపూర్త్యర్థి థఙంకితవ్యా ॥ యత్ర యత్ర కృచ్ఛ్రమితి మునిభిరుపదిష్టం తత్ర తత్ర ద్వాదశదినం వేదితవ్యం ॥ తథాహ బృహస్పతిః ॥ మునిభిః కృచ్ఛ్రమిత్యుక్తం శాస్త్రేషు ద్విజవల్లభ । తత్కృచ్ఛ్రం ద్వాదశాహాభిన్నాఖ్యం దేహవిశుద్ధిదం ॥ యత్ర యత్రాబ్దమిత్యుక్తం కృచ్ఛ్రేషు తత్ర త్రింశద్దిన సంఖ్యా పాఠ్యం॥ తదేవాహ మరీచిః ॥ ప్రాజాపత్యేషు కృచ్ఛ్రేషు అబ్దమిత్యుచ్యతే బుధైః ॥ త్రింశత్సంఖ్యాం విజానీయాత్ప్రాజాపత్యస్య లక్షణమ్ ॥ ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్యైవ నామాన్తరమ్ । అబ్దస్య వత్సరః కృచ్ఛ్రగణనాయాం మహావధ ఇతి ॥ రజస్వలాసంస్పర్శాదిషు తప్తకృచ్ఛ్రమేవ విశుద్ధిదం సర్వేషాం పాపానామితి ॥ విష్ణుః ॥ సర్వేషామేవ పాపానాం తప్తకృచ్ఛ్రం విశుద్ధిదం। అతః పరమమిత్యుక్తం మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ ఇతి తప్తకృచ్ఛ్రం ॥ అథత

—✽తప్తకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః.✽—

ప్తకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ దేవలః ॥ అథాతస్సప్తకృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయో మనీషిభిః । అశక్తానాం చ కృపయా కథ్యమానః పురాతను ॥ తమేవాహ ప్రవిస్తృత్య శృణుధ్వం ద్విజసత్తమాః । కలౌయుగే విశేషేణ ప్రత్యామ్నాయో గ్రాహ్యః సంగతాః ॥ పరాశరః ॥ కృతేచ మానాశ్రితాః ప్రాణాః త్రేతాయాం కీకసాశ్రితాః । ద్వాపరే క్షమాశ్రిత్య కలావన్నాశ్రితాస్థితాః ॥ ఇతి ॥ కలౌయుగే ద్వాదశరాత్రసాధ్యమానసాధ్యకృచ్ఛ్రాణ్యాచరితుమశక్తాన్ జనాన్నిరీక్ష్య బుధాః ప్రత్యామ్నాయానుక్తవంతః॥ తమేవాహ తస్మై వగౌతమః ॥ మహాతస్తప్తకృచ్ఛ్రస్య బ్రహ్మహత్యానివారిణః । తులాప్రతిగ్రహీణాం శోధకస్య మహామునే ॥ ప్రత్యామ్నాయస్తదా ప్రోక్తో యదాదేవసమాగమః । స్వయంభూః కృపయా నృణాంగవాం వింశతిమాదరాత్ ॥ సవత్సాం బహుదుగ్ధాం చ సుశీలాం చ ద్విజాతయే। ద్విజాతిభ్య ఇత్యర్థః ॥ జాతావేకవచనం ॥ మరీచిః ॥ పాపనాశస్య కృచ్ఛ్రస్య తప్తస్య బ్రహ్మరూపిణః । దద్యాద్ద్విజాతయే సమ్యగ్గవాం వింశతిమాదరాత్ ॥ పరాశరః ॥ మహాతస్తప్తకృచ్ఛ్రస్య విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే। సాలంకారాం సవత్సాం చ ధేనూనాం వింశతిం దదత్ ॥ శుద్ధిమాప్నోతి రాజేంద్ర తప్తకృచ్ఛ్రఫలం లభేత్ । అతో ద్విజాతిభిః కార్యస్స్వశక్త్యా తప్తరూపిణః ॥ ప్రత్యామ్నాయ ఇతి శేషః ॥ పంచగవ్యపిబేత్పశ్చాత్ప్రత్యామ్నాయ

ఇతీరితః । తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణామియమేవపరాగతి స్తత్త్వాంకుశ
త్త్వాకరణవిషయే ॥ ఇతితప్తకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ అథపరాకకృచ్ఛ్ర

—*పరాకకృచ్ఛ్రలక్షణం.*—

లక్షణమాహ ॥ దేవలః ॥ అథవక్ష్యామికృచ్ఛ్రస్యపరాకస్యమహాత్మనః స
ర్వదోషనివృత్తస్యసర్వశాస్త్రానువర్తితః ॥ పరాకఃకృచ్ఛ్రఇత్యుక్తో విష్ణు
నాప్రభవిష్ణునా । యస్యాచరణమాత్రేణ సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ బ్ర
హ్మహత్యాసురాపానంస్తేయంగుర్వంగనాగమః । సంకలీకరణంచైవమలి
నీకరణంతథా ॥ అపాత్రీకరణంచైవజాతిభ్రంశకరంతథా । ఉపపాతక
మిత్యేతన్నవధాపరికీర్తితం ॥ తులాహిరణ్యగర్భశ్చబ్రహ్మాండోయం ఘట
స్తథా । తథాకల్పతరుశ్చైవగోసహస్రమనంతరం ॥ హిరణ్యకామధే
నుశ్చహిరణ్యాశ్వస్తథైవచ । హిరణ్యాశ్వరథశ్చైవ హేమహస్తి రథస్త
థా ॥ పంచలాంగలకంచైవధరాదానమతఃపరం । విశ్వచక్రం కల్పలతా
సప్తసాగరమేవచ ॥ చర్మధేనుశ్చమహాతిమహాభూతఘట స్తథా । కాల
పురుషఃకాలచక్రంరాశిచక్రమనంతరం ॥ కోటిలక్షతిలైర్హోమో ద్వాము
ఖీసురభిస్తథా ॥ అర్ధకృష్ణాజినంచైవ శకటంసర్వసంగమే ॥ ఛాగాది
పంచకంచైవతథైవదశధేనవః । తథాదశమహాదానా మచలాస్సప్తనామ
కాః ॥ రహస్యకృతపాపాఃబ్రహ్మహత్యాదికానిచ । పాపానాంనవవిధా
నాంహిఇతరేషాంమునీశ్వరాః ॥ తులాదిసంగ్రహీతౄణాం పరాకః కృ
చ్ఛ్రఈరితః । సర్వపాపహరోనౄణాందేవర్షీణాంప్రియంకరః ॥ సర్వే
ష్వేతేషు కృచ్ఛ్రేషు మహాన్ప్రోక్తః స్వయంభువా ॥ గౌతమః॥ ప్ర
త్యహంఘృతమాత్రంచ ద్వాదశాహంగవోద్భవం । పీత్వాపలం ద్విజశ్శు
ద్ధ్యేత్పరాకఇతివిశ్రుతః ॥ సర్వపాపప్రశమనస్సర్వోపద్రవనాశనః । స
ర్వలోకప్రదోయస్మాద్భగవానాహ విశ్వసృక్ ॥ వ్యాసః ॥ ప్రత్యహంగో
ఘృతంవిప్రోద్వాదశాహంపలంముదా । పీత్వాశుద్ధిమవాప్నోతిపాపేభ్యో
నాన్యథాద్విజఇతి ॥ లౌగాక్షిః ॥ ద్వాదశాహంఘృతంతప్తంపలమాత్రం
గవాంపిబన్ । ద్విజశ్శుద్ధిమవాప్నోతిసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ పరాకో
నామయత్రతప్తంగోఘృతంపలమానేన ద్వాదశరాత్రం చతుర్థకాలేనియ
మానంతరంపీత్వాశుద్ధిమాప్నోతి ॥ అయమేవపరాకః ॥ఇతిపరాకకృచ్ఛ్ర
లక్షణం ॥ అథపరాక కృచ్ఛ్ర ప్రత్యామ్నాయ మాహ ॥ దేవలః ॥

—పరాకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః—

ప్రత్యామ్నాయంపరాకస్యవక్ష్యే ... సుత్తమం। సర్వపాపోపశమనంమహాపాపనికృంతనం॥ పరాకం ... ద్విజోత్తమః॥ అశక్తస్సఃకృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయ ... తి ॥ ... చరణమాత్రేణ పరా... ఫలంలభేత్ । ప్రత్యామ్నాయం ... దద్యాద్ద్విజోత్తమ ... సవత్సకాః॥ సర్వ ... పరాకేపరమంపదం । మహాపాతకజాలానిహ్యుపపాతకమేవచ। తత్స ... నాశ ... త్యాశుతావా ... మివానలః॥ మరీచిః॥ ప్రత్యామ్నా ... రాకస్య ... గవాం ... జః । దద్యాత్పాపవిశుద్ధ్యర్థంసర్వశ్రేయోభివృద్ధయే ॥ మహాపాతకయుక్తోవాయుక్తో ... సర్వ ... తైః । ప్రత్యామ్నాయేనకృచ్ఛ్రస్యపరాకస్యజనాధిప ॥ సర్వకృచ్ఛ్రఫలంలబ్ధ్వాప్రయాతిపరమంపదం ॥ పరాకకృచ్ఛ్రచంద్రాశక్తస్తుతత్ప్రత్యామ్నాయంపంచదశగవాంవిప్రేభ్యః పృథక్ప్రత్యేకం నత్వాశుద్ధ్యతీతివాక్యార్థః ॥ ఇతిపరాకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ అథయావకకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ దేవలః॥ అథా

—*యావకకృచ్ఛ్రలక్షణం.*—

తస్సమ్యగ్వక్ష్యామికృచ్ఛ్రంయావకసంజ్ఞకం। యస్యాచరణమాత్రేణముచ్యతేబ్రహ్మహత్యయా ॥ మరీచిః ॥ శృణుధ్వ ... యస్సర్వే యావకంకృచ్ఛ్రమీరితం । విషదానేచయత్పాపం యత్పాపంగృహదాహనే ॥ శస్త్రాఘాతేచయత్పాపంయత్పాపంవిప్రవఞ్చనాత్ । విధవావ్రతలోపేనవ్రతినస్త్యాగినోఽపి ॥ గృహస్థస్యసదాచారత్యాగేయత్పాపముచ్యతే । అనృతేనచయత్పాపంతపోవిస్మయతస్తథా॥ దానస్యకీర్తనాద్యచ్చతథావిప్రావమానతే । యత్పాపంపితృనిన్దాయాం యత్పాపంమాతృభర్త్సనాత్ ॥ భగినీపిత్రోః ... పలక్షణం । యత్పాపంధేనునిన్దాయాం యత్పాపంశివభర్త్సనే॥ యత్పాతంవిష్ణునిన్దాయాంయత్పాపంక్రతుకుత్సనే । అస్నానభోజనేపాపమనర్థ్యేష్వేషు ... నే ॥ దుస్సజతేశ్చయత్పాపంయత్పాపంధనగర్వితః।యత్పాపంవ ... సాన్నిపాతేయత్పాపందారమోచనే ॥ యత్పాపంబుధసన్త్యాగే ... త్పాతంభాండవిక్రయే । సకేశాన్నానరహితావిధవాతాంస్యభోజనీ॥ పునర్భుక్తాసతామ్బూలాసదానిద్రాపరాయణా । సదాభ్రమతియానారీపతిద్వేషపరాయణా॥ సపుత్రఃపితృవిద్వేషీసదావిప్రఃపరాన్నభుక్ ॥ కుచేలస్సర్వదాతిష్ఠేదదంతక్షాళనాననః । బహ్వాశీనిష్ఠురంవక్తావిప్రదానేషువిఘ్నకృ

త్॥ ఏతేషాం పావనార్థాయ యావకం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ పరాశరః॥ సర్వ పాపవిశుద్ధ్యర్థం యావకం కృచ్ఛ్రమీరితం । తదాచరణమాత్రేణ విప్రో భవతి శుద్ధిమాన్ ॥ అప్రమత్తశ్చ యవాన్ పక్త్వా స్వగృహ్యాగ్నౌ వ్రతీ శుచిః। తద్యవాగూం సమాధాయ బ్రహ్మపత్రపుటే వశీ॥ తదభావే వీహయో వా శ్యామాకా స్తస్య మానతః । తదన్నం ప్రతి వేదత్వాయ యవాగూం విష్ణవేర్పయేత్॥ నిత్యకర్మాదికం కృత్వా పూర్వేద్యుః శుద్ధమానసః॥ పూర్వవదిత్యనేనాత్ర ప్రాతస్స్నానని త్యకర్మాదికం కృత్వా యావన్మంత్రాయ తెరవిః తావత్పర్యంతం పూర్వవ ద్విశ్వరూపాదికం పఠన్ స్థిత్వా నారాయణమనుస్మరన్ యవాగూం పిబేత్॥ తదాహ గౌతమః ॥ బ్రహ్మపత్రపుటే దాజన్ ధృత్వా స్వయమతంద్రితః । తావత్ తాపనసా విష్ణుం స్మరన్ మంత్రాయ తెరవిః॥ యవాగూం విష్ణవే దత్వా పశ్చాత్ప్రీత్యా స్వయం ముదా । పూర్వవత్ప్రాశనం కృత్వా పాదపాణ్యోర్యథాక్రమం॥ ద్విరాచమ్య శుచిర్భూత్వా స్వపేన్నారాయణాగ్రతః । అజస్రం ధారయేదగ్నిం యావత్కృచ్ఛ్రం సమాప్యతే ॥ పరేద్యురేవం కుర్వీత ద్వాదశాహైరుదీరితం। తదంతే గాః ప్రదాతవ్యాః పంచగవ్యం పిబేత్తతః । ఏవం కుర్యాద్ద్విజో యస్తు సద్యః పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥ ఇతి యావకకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥ అథ యావ

==యావకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః==

కకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః॥ దేవలః॥ కృచ్ఛ్రస్య యావకస్యాస్య ప్రత్యామ్నాయఃమిమం శృణు । సకృత్ కుర్యాద్ద్విజో యస్తు స సద్యః పాపముక్తిమాన్॥ యోగీశ్వరః ॥ ప్రత్యామ్నాయం ప్రవక్ష్యామి యావకస్య మహాత్మనః । సర్వ పాపప్రశమనం సర్వకృచ్ఛ్రఫలం నృణామ్ ॥ గావో ద్వాదశ ప్రదాతవ్యాః ప్రత్యామ్నాయాః ప్రకీర్తితాః । సవత్సా దుగ్ధసంపన్నా స్సుశీలాస్సమలంకృతాః ॥ విప్రేభ్యః ప్రతిదాతవ్యా వ్రతినా హి పృథక్పృథక్। పంచగవ్యం తతః పశ్చాత్పిబేద్ధా విశుద్ధయే । ఏతత్కృచ్ఛ్రస్య చ ఫలం యావకస్య ఖ్యాప్తయే ॥ గౌతమః॥ యావకస్య మహాపాపహారిణః ఫలదాయినః । సర్వపాపోపశమనం మహాఫలప్రదాయకమ్ ॥ ప్రత్యామ్నాయం శృణ్వశేషః సమ్యగ్వర్ణవస్త్రాభరణాః ఖురశృంగోపశోభితాః ॥ సవత్సా ॥ యువతీస్స్వర్ధ్వర్గవాం సంఖ్యా ద్వాదశస్మృతాః । పయస్వినీర్ద్విజాగ్ర్యేభ్యః ప్రదాతవ్యాః ఫలాప్తయే ॥ పంచగవ్యం పిబేత్ శ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి మానవః। ఏవం కుర్యాన్నరో యస్తు యావకస్య స్వరూపిణీమ్ ॥ గవాం సంఖ్యాం ద్విజాగ్ర్యాయ దత్వా ఫలమవాప్నుయాత్ ॥ ఇతి

—*సాంతపనకృచ్ఛ్రలక్షణం.*—

యావకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ అథ సాంతపనకృచ్ఛ్రం హేమాద్రిరాహ ॥ దేవ
లః ॥ కృచ్ఛ్రస్సాంతపనస్యాగ్ర్యలక్షణం సర్వపాపహా। శ్రీశైలం కాశికా
క్షేత్రం గయాక్షేత్రం మహత్తరం।ప్రయాగం యమునాం సింధుం గంగాసాగర
సఙ్గమం । తథా సప్తనదీసంగం గౌతమీం పాపహారిణీం । కృష్ణవేణీం
తుంగభద్రాం హేమకూటం త్రిలోచనం । మార్కండేశం సింహగిరిం త
థా ధర్మపురీశ్వరం ॥ ద్రాక్షారామం జయావత్యాం మల్లికార్జునమేవ
వా । అహోబలం నృసింహం చ శ్వేతాద్రిం భవనాశనమ్ ॥ పినాకినీనదీతీరే వై
ద్యనాథం హరిం తథా। వేంకటాద్రిం స్వర్ణముఖీం కాళహస్తీశ్వరం తథా॥
సాక్షాద్వరదరాజం చ వరహబూలం స్వయంభువః । ఏకామ్రం చ తథా లింగం స
ర్వతీర్థం మహత్తరం॥ మధ్యార్జునేశం పాపఘ్నం కుంభఘోణం తదుద్భవం।శ్రీ
రంగం చ మహాక్షేత్రం జమ్బునాథమతః పరం॥ కావేరీం పాపశమనీం మధురా
విషయేశ్వరం।సుందరేశం చ తత్పుణ్యం తథా వేగవతీం నదీమ్। తత్రాగ్నేయస్య
దిక్ప్రాగపర్వతో గంధమాదనః । సేతుం లింగం ధనుష్కోటిం సర్వతీర్థపరిష్కృ
తాం॥ తత్రైవ దర్భశయనం తత్రత్యం చ మహత్సరః। తామ్రపర్ణీం మహాక్షేత్రం
తత్ర శ్రీవిష్ణుదేవతాః। అనన్తాఖ్యం మహాక్షేత్రం కాండివ్యాయాం తథాఖ్యవాక్
జనార్దనం మహాక్షేత్రం గోకర్ణం పాపనాశనం।తథా హరిహరక్షేత్రం సుబ్ర
హ్మణ్యం మహత్తరం। ఏతాని పుణ్యక్షేత్రాణి దృష్ట్వా పాపహరాణి చ ॥ నీరోగీ
సుఖితో యస్తు ఏతేషామేకమేవ వా । న స్నాయాద్వా న పశ్యేద్వా యో న్యస్త
స్మాదచేతనః॥ ధర్మహీనస్య మర్త్యస్య కర్మహీనస్య పాపినః। అజాగళస్తనస్యే
వ తస్య జన్మనిరర్థకం॥ యో మర్త్యో జన్మదివసాత్షష్టివర్షం ప్రవర్తతే।న పశ్యేద్యది
శ్రీశైలం తన్మధ్యే స తు గర్దభః॥ స్వజన్మనస్స్వజన్మదివసాదారభ్య షష్టివర్ష
మధ్యే శ్రీశైలచాపాగ్రవేంకటాద్రివరదరాజశ్రీరంగాదికం నాస్తికతయా
న పశ్యేత్ తిష్ఠేత్సర్వపాపభోగానంతరం గర్దభో భవతీతి వామనపురాణోక్తిశ్ర
వణాత్ ॥ తదాహ మరీచిః ॥ శ్రీశైలం వేంకటాద్రిం చ కాంచీం శ్రీరంగనాయ
కం । రామేశం చ ధనుష్కోటిం స్వభవాత్షష్టివర్షగః॥ న పశ్యేన్నాస్తికతయా
గర్దభో భువి జాయతే। తస్యాప్యాయనిష్కృతిర్నాస్తి కృచ్ఛ్రాత్సాంతపనాదృ
తే ॥ బృహస్పతిః॥ పుణ్యక్షేత్రాణ్యపుణ్యాన ఏర పశ్యేత్షష్టివర్షగః। మహాంతం
నరకం గత్వా పశ్చాద్రాసభతాం వ్రజేత్ ॥ తస్య దోషాపనోదాయ కృచ్ఛ్రం

సాంతపనంచరేత్। పఞ్చగవ్యంపిబేత్పశ్చాద్ద్వాహాదస్మాత్కృచ్ఛ్రముచ్యతే ॥ తల్ల
క్షణమాహ దేవలః ॥ ప్రత్యహంమాషమగ్నంచ ద్వాదశాహంపయఃపిబేత్।
శుద్ధిమాప్నోతిరాజేంద్ర యోగినామపిదుర్లభం ॥ ప్రజాపతిః॥ పూర్వవత్ప్రా
తరారభ్యస్నానంసంకల్పమేవచ।నిత్యకర్మసమాధాకృత్వా పూర్వోక్తంమనసా
స్మరన్। పఞ్చగవ్యాదికమంత్యర్థః॥యావన్మధ్యాయతే భానుస్తావద్గోదుగ్ధమా
దరాత్। విజ్ఞవేతన్నివేద్యాథమాషమగ్నంపిబేద్వ్రతీ ॥ స్వపేద్దేవసమీపేతు
గన్ధతామ్బూలవర్జితః । తతఃప్రభాతవేళాయామేవంకృత్వామహద్వ్రతం॥
ద్వాదశాహోభిరేతైశ్చశుద్ధోభవతిపూర్వజః । పఞ్చగవ్యంపిబేత్పశ్చాత్స
సాంతపనఈరితః ॥ ఇతిసాన్తపనకృచ్ఛ్రలక్షణం ॥ అథసాన్తపనకృచ్ఛ్రప్ర

—*సాన్తపనకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః*—

త్యామ్నాయమాహ ॥ దేవలః ॥ ప్రత్యామ్నాయం ప్రవక్ష్యామికృచ్ఛ్ర
స్యైతస్యపాపహం। సర్వపాపోపశమనంసర్వకృచ్ఛ్రఫలప్రదం ॥ మహా
పాపప్రశమనంధర్మకామార్థసిద్ధిదం। వ్యాసేనకథితంపూర్వం కృష్ణాయామి
తతేజసే॥ సువర్ణహారిణోయేచ పరదారరతాశ్చయే। మద్యపానరతాయేచ
అగమ్యాగమనాశ్చయే ॥ అసచ్ఛాస్త్రరతాయేచ యేచదుష్టప్రతిగ్రహాః। మి
థ్యాభివాదినోయేచ యేచమిత్రవిభేదినః॥ దీపనిర్వాపణాయేచ యేచకూశ్మాం
డభేదినః। దివాస్త్రీష్వచ్ఛాయాసురాత్రౌచలదశేషుచ॥ తమాలవృక్షచ్ఛాయాసు
రాత్రౌవాయదివాదివా । గచ్ఛతాంపాపనాశాయ ప్రత్యామ్నాయోమహ
త్తరః ॥ సదానిష్ఠురవక్తారస్సదాయాచ్ఞాపరాయణాః। పరాన్ననిరతాయే
చనిత్యకర్మవిరోధినః ॥ తేషామయంవిశుద్ధిస్స్యాత్ప్రత్యామ్నాయఃపరాత్ప
రః ॥ గౌతమః ॥ సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థంసర్వదోషవివర్జితం।ప్రత్యామ్నాయం
తదాకుర్యాద్యదాపాపసముద్భవః ॥ పరాశరః ॥ సాంతపనస్యకృచ్ఛ్ర
స్యప్రత్యామ్నాయోగవాందశ । సర్వాలంకారసంయుక్తాః సక్షీరస్స్వాదువృ
త్తిమాన్ ॥ మరీచిః ॥ ప్రత్యామ్నాయంప్రశంసంతిగవాం దశమునీశ్వరాః।
సాంతపనస్యకృచ్ఛ్రస్యసర్వపాపాపనుత్తయే॥ వ్యాసః॥సాంతపాఖ్యస్య
కృచ్ఛ్రస్యమునిభిఃపరికీర్తితః । ప్రత్యామ్నాయఇతిశేషః॥ సర్వాలంకారసం
యుక్తాఃగవాందశపయోన్వితా ఇతి ॥ ఇతి సాంతపనకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నా

—* మహాసాంతపనకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ *—

యః॥ అథ మహాసాన్తపనకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ దేవలః ॥ మహాసాంతప

నంనామకృచ్ఛ్రం సర్వఫలప్రదమ్। పురాపురందరస్యాత్ర గౌతమస్యసతీం। వ
జన్॥ తేనపాపేనమహతాసపాపఫలమప్యశేషః। వృత్రహత్యాలవాపాగమ్యబ్ర
హ్మభావముపాశ్రితః॥ తదాప్రసన్నోభగవాన్ శ్చక్రపాణిస్సనాతనః। దృష్ట్వా
పురందరంప్రాహదయాయాభక్తవత్సలః॥ ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం మహాసాం
తపనంచరన్। గురుదారాభిగమీవచండాలీగమనంచరన్॥ స్వసారగమనం
కృత్వాభగినీంయఃప్రధర్షయేత్। చరేద్వారజకీగామీగ్రామచండాలదారగః॥
విప్రచండాలదారేషు రేతస్సేకాద్విశోధనః। ఏతేషాంనిష్కృతిర్యుంమహా
సాంతపనంపరం॥ అసత్యభాషణేపాపమసత్యానాంచభాషణే। పరదత్తాప
హారేచస్వదత్తాపహారేతథా॥ అసూయాదిరతేచైవసదాభైషజ్యవర్తిని। వ్ర
తకాలేశ్రాద్ధకాలేతథాదేవార్చనేయది॥ పాషండంపతితంవ్రాత్యంతులా
స్పృశ్యనిష్కృతిమ్।నస్మరేదితిశేషః॥ షోడశమహాదానమధ్యేయత్రయత్రప
తిగ్రహాఃప్రాప్తాస్తత్తచ్చాగ్న్యాదీనామపిస్మరణాదినిషేధార్థంతులాస్వి
తిబహువచనం॥ తదాహమరీచిః॥ చండాలంపతితంవ్రాత్యంతులాస్వకృత
నిష్కృతిం। నస్మరేత్కర్మకాలేషు సపత్నీ జ్ఞాన దాచన॥ ఏతేషాంపాపరా
శీనాంమహాసాంతపనంపరం॥ ...ఏవః॥ ...దిన సముపోష్యద్వినంపూ
ర్వవత్పయః। పూర్వవన్నియమంకృత్వా ద్వాదశాహేనశుద్ధ్యతి॥ పరాశరః॥
మాసమగ్నింపిబేత్క్షీరంద్వినంసముపోషయేత్। ఏవంతుద్వాదశాహం
పూర్వోక్తనియమాశ్రితః॥ మనుః॥ పూర్వోక్తైశ్చిత్రరాగిభిర్యాజ్ఞోనియమ
పూర్వకం।యదామండాలతేభానుస్తానినామముత్సృజన్।మాసమగ్నిం
పిబేత్క్షీరంవిప్రవేణ్ణవేతతం। దినద్వయంపంచక్షీత్వాద్వినం సముపోషయే
త్॥ స్వపేచ్చపూర్వవద్దర్భసమీపేవనమాహరన్। ఎవంద్వాదశరాత్రంచ
కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ వినస్యముపోష్యదినద్వయంపయోభక్షణం।
ఎవంక్రమేణద్వాదశాహంమహాసాంతపనం॥ ఇతిమహాసాంతపనకృచ్ఛ్రం

—*మహాసాంతపనప్రత్యామ్నాయః*—

...ణం॥ అథమహాసాంతపనప్రత్యామ్నాయః॥ దేవలః॥ మహాసాంత
పకృచ్ఛ్రస్య...త్యామ్నాయ...మే। యస్యాచరణమాత్రేణవిప్రఃపా
పాత్ప్రముచ్యతే॥ మహర్షిరా...మహాసాంతపనస్యాస్యప్రత్యామ్నా
యోమహానయం। యస్యాచరణమాత్రేణమహాసాంతపనంవ్రతం॥ కృతంభవే
దితిశేషః॥ చతుర్వింశతిమతే।మహాసాంతపనంనామకృచ్ఛ్రంపాపహరంపరం॥

బ్రహ్మహత్యాదిశమనముపపాతకనాశనం ॥ కృచ్ఛ్రస్యైతస్యాచరణే విప్రస్యాశక్తశ్చేద్దశక్తిమాన్। ప్రత్యామ్నాయంప్రకుర్వీత తత్కృచ్ఛ్రస్యఫలాప్తయే॥ గావోదేయాఃప్రయత్నేనవిప్రేభ్యఃషోడశామలాః। అలంకృతాస్సుపుష్టాశ్చవస్త్రాభరణభూషితాః ॥ సుసాధ్వ్యశ్చపయస్విన్యస్సవత్సాఃపాపహారిణీః। పాపహారిణ్యఇత్యర్థః ॥ పరాశరః॥ మహాసాంతపనస్యాస్యప్రత్యామ్నాయంవిదుర్బుధాః। గావఃషోడశవిప్రేభ్యోదేయాస్సమ్యక్ఫలాప్తయే॥ అలంకృతాశ్చవస్త్రాద్యైఃపయస్విన్యఃపృథక్పృథక్। సవత్సాస్సాధుశీలాశ్చప్రత్యామ్నాయఉదీరితః ॥ ఇతిమహాసాంతపనప్రత్యామ్నాయః ॥ అథ

—*కాయకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

కాయకృచ్ఛ్రస్వరూపమాహ॥ దేవలః॥ ప్రాజాపత్యంతప్తకృచ్ఛ్రంపరాకంయావకంతథా। తతస్సాంతపనంకృచ్ఛ్రంమహాసాంతపనంతథా ॥ కాయకృచ్ఛ్రమిదంప్రోక్తమతికృచ్ఛ్రవిశుద్ధిదం। ఔదుంబరంచపర్ణంచఫలకృచ్ఛ్రమతఃపరం॥ కృచ్ఛ్రంమాహేశ్వరంచైవబ్రహ్మకూర్చంతథైవచ । ధాన్యంస్వర్ణమయంకృచ్ఛ్రందశపంచైవకీర్తితం॥ పూర్వంత్రయోదశకృచ్ఛ్రాణిప్రోక్తం ॥ ఇదానీంలింగపురాణోక్త్యా దశకృచ్ఛ్రికాయ కృచ్ఛ్రాభ్యాం సహపంచదశధాభవంతి। సర్వేషాముపకారకత్వాత్తేఅపిలిఖ్యంతే। కాయకృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రలక్షణంలింగపురాణోక్తంవిశిష్యతే। కాయకృచ్ఛ్రంప్రవక్ష్యామిమహాపాతకశుద్ధయే। ఉపపాతకశుద్ధ్యర్థంమునిభిఃపరికీర్తితం॥ భవిష్యోత్తరే॥ తులాధేనుసహస్రేచఅష్టమాబ్దంద్విజోత్తమ । దాతాప్రతిగృహీతాచఅన్యోన్యంనావలోకయేత్॥ యదిదైవాదనుప్రాప్తంతీర్థేషుచమహోత్సవే। తదాతద్దోషశాంత్యర్థంకాయకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్॥ వ్రతీయోజపకుర్యాత్తస్సహస్రంవిధిపూర్వకం । ఉభయోర్దానయోరాజా తదాబ్రహ్మసదస్యయోః॥చత్వార్యేవతువర్ణానితన్ముఖంనావలోకయేత్। దాతుఃకాయకృచ్ఛ్రం ఇతరయోఃబ్రహ్మసదస్యయోఃచతుస్సహస్రగాయత్రీజపః। అన్యథాదోషః॥ బృహస్పతిః ॥ దాతుఃప్రతిగృహీతుశ్చ కాయకృచ్ఛ్రంజపోమహాన్।అన్యోన్యావేక్షణేరాజన్ తద్దానంనిష్ఫలంభవేత్ ॥ తన్నిష్కృతింకృత్వాచేదిత్యర్థః ॥ సర్వత్రమహాదానప్రతిగ్రహేషుదాతృప్రతిగ్రహీత్రోర్బ్రహ్మసదస్యయోరేవముక్తంవేదితవ్యం ॥ ప్రాయశ్చిత్తంసర్వత్ర ॥ లాంగలేపఞ్చపూర్వేచాశ్వచక్రేమహోత్తరే । సప్తమాబ్దం తదారాజన్ తన్ముఖంనావలో

కయేత్ ॥ సప్తసాగర దానేచ చర్మధేనోః ప్రతిగ్రహే । మహాభూతఘటేచైవ తులావన్నావలోకయేత్ ॥ ఉక్తేషు సప్తస్వపి ప్రతిగ్రహేషు దాతా చార్యబ్రహ్మసదస్యానాం ప్రాగుక్తా కాయకృచ్ఛ్రాదికము కాదిలక్షణం। హిరణ్యగర్భబ్రహ్మాండేతు కాయం హి పూర్వవత్, అన్యోన్యావలోకనే రాజన్నదానఫలమశ్నుతే ॥ ఆచార్యబ్రహ్మసదస్యానాంపూర్వవత్॥ కల్పపాదపదానేచ తథాకల్పలతాగ్రహే। షడబ్దం తస్యముఖం రాజా పహాయ నావలోకయేత్। కాయకృచ్ఛ్రం గాంకుశీ జపశ్చ తత్తత్సంఖ్యాక్రమేణ వేదితవ్యం॥ హిరణ్యాశ్వరథదానే స్వర్ణాశ్వప్రతిగ్రహే। పూర్వవద్ధృతసక్తుక్షీరమన్యం నావలోకయేత్ ॥ కృచ్ఛ్రాదికం పూర్వవత్ ॥ హిరణ్యాశ్వం ధేచైవ హేమహస్తిరథేతథా। అష్టమాబ్దావధోయాత్వాదన్యాన్యం నావలోకయేత్॥ పూర్వవత్కృచ్ఛ్రాదికం। ధరాదానే కాలపురుషే కాలచక్రేతథైవచ తులగర్భే రాశిచక్రే పంచాబ్దం నావలోకయేత్॥ యదిదైవాత్సముత్పత్తిరతికృచ్ఛ్రంచరేద్వ్రతీ। పునస్సంస్కారకృద్విప్రః పటగర్భవిధానతః॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి దానఫలమశ్నుతే । కోటిహోమేలక్షహోమే మహాపూర్వసంగ్రహే ॥ ఆచార్యస్య ముఖం దాతా యుగాబ్దంనావలోకయేత్॥ తత్రాప్యతికృచ్ఛ్రం దాతుః ॥ ఇతరేషాం పునస్సంస్కారః ॥ శ్వేతాశ్వే మృతశయ్యాయాం గజదానప్రతిగ్రహే। త్రియాబ్దం తస్యముఖం దాతాద్రైవాద్వా నావలోకయేత్॥ అతికృచ్ఛ్రంచరేద్దాతా బ్రాహ్మణాః పటగర్భతః। ఆర్ద్రకృష్ణాజినేచైవ సప్తశైలప్రతిగ్రహే ॥ద్వయబ్దంతు తస్యముఖందాతా పూర్వవన్నావలోకయేత్। బ్రహ్మకృచ్ఛ్రంచరేద్దాతా ఇతరే పటగర్భతః॥ కపిలాద్విముఖీదానే దాసీగృహపరిగ్రహే। అబ్దమేకం ద్విజందాతా పూర్వవన్నాలోకయేత్ ॥ పర్ణకృచ్ఛ్రం తతఃప్రోక్తమితరేషాంతు పూర్వవత్। ఆలింగనే తైలఘటే మహాపూర్వభోజనే। షణ్మాసం నావలోకేద్వా పర్ణకృచ్ఛ్రంహి పూర్వవత్ । తులాదిసప్తదానేషు ఋత్విజో జాపకానపి ॥ తద్వద్వ్రాత్యాన్నావలోకేత్ఫలకృచ్ఛ్రముదాహృతమ్। మాసత్రయమిత్యర్థః॥ సర్వేషామృత్విజాంప్రోక్తస్సహస్రజపఆదరాత్ ॥ అజ్యాలంకారధేనూనామనడ్వాహాదిసంగ్రహే॥ మహిషీభాగవస్త్రానాంమాసమేకం నిరంతరమ్ । ఋత్విజాంశతగాయత్రీదాతాధేనుం సమాచరేత్ ॥ పాత్రకేషు చతుర్వింశతిమూర్తిదానేషు దాతాప్రతిగ్రహీతారనావలోకయేన్నతత్రదోషః॥ తథా

హా గాలవః॥ చతుర్వింశతిమూర్త్యాదిదానేషు ద్విజవల్లభః। దశావతారదా
నేషు అర్ధనార్యాదిషు ప్రభో॥ ముఖావలోకనం దాతృగృహీత్రోర్న్నహి దోష
కృత్। అర్ధనారీశ్వరలక్ష్మీనారాయణయో ఉమామహేశ్వరప్రతిమాదానేషు కృ
కృష్ణాజినతిలరహితేషు దాతృప్రతిగ్రహీత్రోర్ముఖావలోకనం నదోషహే
తుః ॥ కృష్ణాజినతిలప్రతిగ్రహే దోషమాహ ॥ జాబాలిః ॥ గళస్వేతేషు
రోగేషు ముక్తిమత్స్వ నృపోత్తమ। తిలాజినప్రదానేషు షణ్మాసం నావలోక
యేత్॥ ఉత్క్రాంతివైతరణ్యోశ్చ తథా ప్రతికృతేన్నృప। అన్నప్రతిగ్రహే తా
తఏకాహే భోజనే తథా। ఉగ్రశాంతిషు సర్వత్ర తథా మహిషసంగ్రహే। కర్తా
నావలోకయేద్విప్రం కాయకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్॥ షణ్మాసమితి శేషః॥ శిశూనాం
జననే మూలాదయోఽభుక్తాస్తత్సంధయశ్చ స్త్రీణాం ప్రథమార్తవే ముఖాదయ
స్త్వగ్రాః। తేషాం శాంతిషు ప్రతిగ్రహే షణ్మాసం నావలోకయేత్॥ కాయకృచ్ఛ్ర
లక్షణమాహ మరీచిః ॥ చత్వార్యహాని గ్రాసాస్స్యురేకైకం ప్రత్యహం వ్రతీ। ని
రాహారస్తథా తేషు చతుర్ష్వేతేషు భోజనమ్ ॥ తదంతే వ్రతిభిర్దేయా గౌరేకా
గవ్యభక్షణమ్। కాయకృచ్ఛ్రమిదం ప్రోక్తం మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః ప్రజాపతిః॥
చతుర్ష్వహస్సు గ్రాసాస్స్యుర్నిరాహారస్తథా పునః। చతుర్షు గ్రాసభక్ష
స్స్యాత్కాయకృచ్ఛ్రమిదం పరం॥ మరీచిః ॥ ఆసాయంప్రాతరారభ్య స్నా
త్వా విప్రో యథావిధి। అభ్యర్చ్య విష్ణుం గంధాద్యైః పరస్తంగతో య
దా। తదా గ్రాసం సమశ్నీయాద్విష్ణ్వర్పితమముం సుధీః। పవిత్రైః పూర్వవ
త్సర్వం ద్విరాచమ్య శుచిస్తదా॥ స్వపేద్దేవసమీపే తు నారాయణమనుస్మరన్।
పునః ప్రాతస్సముత్థాయ కృత్వా నియమపూర్వకమ్॥ తత్రాపి భక్షయేద్గ్రాస
మేవం చతురహం వ్రతీ। తతః పరం నిరాహారస్తథా చతుర్షు భోజనమ్॥ గో
దానం వ్రతపూర్త్యర్థం పంచగవ్యం పిబేత్తతః। కాయకృచ్ఛ్రమిదం దేవ
ద్విజానాం పావనం స్మృతమ్ ॥ ఇతి కాయకృచ్ఛ్రలక్షణం ॥ అథ కాయకృ

—*కాయకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః*—

చ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ దేవలః॥ శృణు రామ ప్రవక్ష్యామి కాయకృ
చ్ఛ్రస్య తత్త్వతః। ప్రత్యామ్నాయం మహాపుణ్యం శృణ్వతాం పాపనాశనమ్॥ ద
శ గావః ప్రదాతవ్యాస్సవత్సా భూషితా నృభిః। పయస్విన్యస్సుశీలాశ్చ స్వర్ణ
శృంగా మహోత్తరాః ॥ ఏతస్య కాయకృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయో మహర్షిభిః॥
గాలవః॥ సర్వపాపహరస్యాస్య కాయకృచ్ఛ్రస్య వై నృప। ప్రత్యామ్నాయో

దశగవాం సవత్సాస్సాధువృత్తయః ॥ అలంకారయుతస్సాధుః పయస్సాపరి
పూర్ణకాన్ । ఏతదాచరణేనైవ కాయకృచ్ఛ్రఫలం లభేత్ ॥—॥ స్మృతిః॥ స
ర్వపాపహరస్యాస్య కాయకృచ్ఛ్రస్య సర్వదా। రాజ్ఞః ప్రతిగ్రహీతౄణాం
సర్వపాపహరం పరమ్॥ స్నాత్వా పుణ్యదినే ప్రస్నుసంకల్ప్య పూర్వవ
త్। విప్రానభ్యర్చ్య గంధాద్యైర్దశధేనూః పృథక్పృథక్ ॥ దద్యాత్ప్రీత్యా
మ్నాయభూతాస్సర్వపాపాపనుత్తమె । ఏతస్యాచరణేపూర్ణే కాయకృ
చ్ఛ్రఫలం లభేత్ ॥ —॥ ఇతి కాయకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ అథాతి

* అతికృచ్ఛ్రలక్షణమ్ *

కృచ్ఛ్రలక్షణమాహ॥ దేవలః ॥ అథాతికృచ్ఛ్రం వక్ష్యామి సర్వపాపప్ర
శాంతిదమ్ । సర్వకృచ్ఛ్రప్రదం న్యాయ్యం శృణు రామ ప్రయత్నతః ॥ అతి
కృచ్ఛ్రస్య మాహాత్మ్యం వర్ణితుం నైవ శక్యతే । పురా హి కౌశికో నామ ఋ
షిర్ధర్మపరాయణః॥ వశిష్ఠాత్మజసూతిస్సాత్తత్సామాతాకారణాత్ప్రభో । తేషాం
హత్యావినాశార్థం కృచ్ఛ్రమాహ ప్రజాపతిః ॥ బ్రహ్మహత్యా గురోర్హ
త్యా భ్రూణహత్యా మహత్తరా । కన్యాహత్యా స్త్రీహత్యా తథా స్త్రేయ్యా
మహత్యపి ॥ వీరహత్యా గోవధశ్చ గజాశ్వమహిషీవధః । శృంగకాష్ఠద్రు
మచ్ఛేదస్సస్యారామాదిభేదనమ్॥ తటాకకూపకాసారభేదనం దేవవేశ్మనాం।
గృహదాహో ద్విజక్షేత్రహరణం పాపవర్ధనమ్। ధాన్యారామాదిదహనం
దాహనం మహిషీగవామ్ ॥ శృంగలాంగూలవిచ్ఛేదః తథా తేషాంచమర్ద
నమ్ । శుకచాషభుజంగానాం మీనహంసశవామపి ॥ కుక్కుటానాంచకా
కానాం హింసనం మృగమారణం । దారుచ్ఛేదః కవాటస్యవాపీనాంచవిభే
దనం ॥ దాహనం వనపర్ణానామార్ద్రాణామిహ భూమిప। సర్వాసామేవ
హింసానామతికృచ్ఛ్రం విశోధనమ్॥ సర్వకృచ్ఛ్రప్రదం హ్యేతత్సర్వపాపప్రణా
శనమ్॥ —॥ గాలవః ॥ అతికృచ్ఛ్రస్య మహతః తత్ప్రకార ఇహోచ్య
తే । అన్నమాత్రయవాన్సభ్రాన్ శ్యామాకాన్ తండులానపి ॥ ఏకద్ర
వ్యం సమాదాయ వ్రతాదౌ పూర్వవచ్చరేత్। పూర్వవదితి స్నానసంకల్పా
ది ॥ భాగత్రయం తదా కృత్వా తండులాన్పూర్వమానతః। వ్రతాదౌ మధ్య
దివసే వ్రతాంతే పాచయేత్త్రిషు ॥ వ్రతాదౌ భక్షయేద్గ్రాసం పూ
ర్వవద్వ్రతమాచరేత్ । చతుర్థకాలత్రయాంతే ప్రత్యగ్రాసాః పూర్వవత్ ॥
స్వపేద్దేవసమీపేతు నారాయణమనుస్మరన్ । తతః ప్రభాతే విమలేసంధ్యా

దీక్ పూర్వపక్షగతః॥ నిరాహారస్తథా స్థిత్వా యావత్త్రిష్టాదినాంతతా। తత్రైవ భక్షయేద్గ్రాసం ద్వితీయోక్తం విచక్షణః॥ తత్రాపి పూర్వవత్కృత్వా ద్వాదశే దివసే శుభమ్। తృతీయోక్తం తథా భుక్త్వా గౌరీం విప్రసాత్కృతా॥ బ్రహ్మకూర్చం తతః పీత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః। అతికృచ్ఛ్రమిదం సర్వముక్తం మునిభిరాదరాత్॥ ఏతస్యాచరణేనైవ సర్వదోషాత్ప్రముచ్యతే॥ —॥ ఇత్యతికృచ్ఛ్రలక్షణమ్॥ —॥ అథాతికృచ్ఛ్రప్ర

—※ అతికృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ※—

త్యామ్నాయమాహ॥ —॥ దేవలః॥ అతికృచ్ఛ్రస్య చ హి తః ప్రత్యామ్నాయో మనీషిభిః। ప్రోక్తస్సర్వహితార్థాయ సర్వపాపప్రణాశనః॥ సంకలీకరణానాం చ కన్యాధేన్వాదివిక్రయే। తిలతైలధాన్యానాం ఫలానాం రసవిక్రయే॥ మహాపాతకజాతానాం శోధనం పాపనాశనమ్॥ —॥ ప్రత్యామ్నాయమాహ॥ మార్కండేయః॥ ప్రత్యామ్నాయమిమం రాజన్వక్ష్యామి శృణు పార్థివ। యదాచరణమాత్రేణ అతికృచ్ఛ్రఫలం లభేత్॥ దశ గావః ప్రదాతవ్యా వస్త్రైస్సమలంకృతాః। సోపస్కృత్తాః పయస్విన్యో విప్రేభ్యశ్చ పృథక్పృథక్॥ —॥ మనుః॥ అతికృచ్ఛ్రస్య వక్ష్యే ప్రత్యామ్నాయం శృణుష్వ మే। విప్రేభ్యో దశ గావస్తాః పూర్వవత్ప్రజితాశ్శుభాః॥ స్వర్ణశృంగాదిభిస్సమ్యగ్భూషయిత్వా పృథక్పృథక్। శుచిభిశ్చ ప్రదాతవ్యా విప్రేభ్యో వేదవిత్తమైః॥ ఇత్యుక్తేన ప్రకారేణ కృత్వా కృచ్ఛ్రఫలం లభేత్॥ ...॥ ఇత్యతికృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః॥ ...॥ అథౌదుమ్బరకృచ్ఛ్ర

—※ ఔదుమ్బరకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ※—

లక్షణమాహ॥ ...॥ దేవలః॥ ఔదుమ్బరస్య కృచ్ఛ్రస్య లక్షణం వక్ష్మి తత్త్వతః। కృచ్ఛ్రం మహత్తరం ఘోరపాపసర్వహారకం పరమ్॥ పితృమాతృపరిత్యాగే సోదరాశ్చాపి బాలికాః। భగినీ భాగినేయాద్యా [illegible]కాః॥ బాలాశ్చ కులవృద్ధాశ్చ తిథయోఽభ్యాగతాః ప్రభో। సామర్థ్యే సతి బంధూనాం త్యాగినోఽపి మహత్తరః॥ బ్రహ్మహత్యామవాప్నోతి యతో [illegible] పరాయణః। భగినీం చ స్వసారం చ హ్యనాథాం గతభర్తృకామ్॥ పుత్రీమనాథాం విధవాం యస్త్యజేత్తాం [illegible] వినా। పితుర్మాతుశ్చ భగినీమథ భ్రాతృం గతభర్తృకామ్॥ అనాథాం యః పరిత్యక్త్వా స వై నరకమశ్నుతే॥ ...॥ మహాభారతే॥ పితా రక్షతి కౌమారే భర్తా రక్షతి యౌవనే। పుత్రస్తు స్థవిరే భా

వేన స్త్రీ స్వాతన్త్ర్యమర్హతి ॥ ఉన్మత్తం పతితం క్లీబం కామం బధిరమేవ చ పుత్రార్థీ యత్నతో రక్షేదన్నవస్త్రాదిభిశ్చ నైః ॥...॥ గౌతమః॥ అరక్షణీయాన్వార రక్షేద్రక్షణీయాన్పరిత్యజేత్। స వై నరకమాప్నోతి తిర్యగ్యోనిషు జాయతే॥ వేశ్యా దాసీ తథా న్యాతర స్తత్పుత్రాః కుణ్డగోళకాః నటవర్తక గాయకాశ్చారువాకాశ్చారక్షణీయాః॥...॥ అనాథా గతభర్తృకాః సపుత్రాః పితృవ్యజ్యేష్ఠభ్రాత్రాదయః నిష్పుత్రాః నిర్ధనాః కారుకజ్ఞాదయః॥ ఏతే వై యత్నతో రక్ష్యాః। ఏతేషాం పరిత్యాగదోషం తత్ప్రాయశ్చిత్తం చాహ...॥ మార్కణ్డేయః॥ సాపత్న్యసతి [illegible] కాదయోనింసయాంసాధ్య దుఃఖే మాయాత్పునశ్చ రః॥ మాసం త్యక్త్వా పఞ్చగవ్యం [illegible] సం స్వర్ణకృచ్ఛ్రకృత్। వర్షం త్యక్త్వౌదుమ్బరం ప్రోక్తం [illegible] పరమ్॥ ఔదుంబరకృచ్ఛ్రమాహ॥...॥ పరాశరః॥ అప్రపన్నం తండులాన్వా శ్యామాకాన్వా యవానపి। సంవిభజ్య ద్వాదశధా ప్రత్యహం పాచయేద్వ్రతీ॥ ఔదుమ్బరైః కృష్ణపక్వైః పాచయేన్నాన్యదారుభిః॥ ఔదుమ్బరైరార్ద్రైః [illegible] పటం [illegible] వా॥ తత్రైకషష్ట్యాతం గ్రాసం పిణ్డ వై పూర్వమాదిశేత్। చతుర్గ్రాసం అహ్నాతే పూర్వస్య నియమం చరేత్॥ భక్షయేదుత్తమం గ్రాసం తస్మాన్న వతప రాయణః॥ పాదప్రక్షాళ్య [illegible] పిధానతః॥ సాయమాహ్నికం తతః కృత్వా స్వపిత్వా రాయణాగ్రతః॥ పునః ప్రభాతే విమలే ద్వితీయం పూర్వవచ్చరేత్॥ [illegible] సపచనని యమాదికమిత్యర్థః॥ ఏవం ద్వాదశగ్రాసాంశ్చ ద్వాదశాహాన్సు భక్షయేత్। తత్రైకాగః ప్రదాతవ్యో పఞ్చగవ్యం పిబేత్తతః॥ ఏవమౌదుంబరం కృచ్ఛ్రం కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ ...॥ ఇత్యౌదుమ్బరకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ...॥ అథౌదుమ్బరకృచ్ఛ్రప్రత్యా

~~~~~* ఔదుమ్బరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః *~~~~~

మ్నాయమాహ॥...॥ దేవలః॥ ఔదుమ్బరస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయం పరం స్మృతమ్। వక్ష్యామీతి శేషః॥ యస్యాచరణమాత్రేణ సమాప్నోతి ఫలముత్తమమ్॥...॥ మార్కణ్డేయః॥ ప్రత్యామ్నాయం కృచ్ఛ్రరాజమభాషితో జమదగ్నినా। మాతృహత్యాదిశుద్ధ్యర్థం [illegible] పాపినః॥...॥ రాజనిజయే॥ కృచ్ఛ్రస్యౌదుమ్బరస్య ప్రత్యామ్నాయో [illegible] సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థం [illegible]॥...॥ [illegible] ఔదుమ్బరస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయసంజ్ఞకమ్। అష్టాదశ [illegible]
~~~~~

రాస్సలక్షణాః ॥ హేమశృంగా రౌప్యఖురాః కాంస్యదోహనసంయుతాః ।
తామ్రపృష్ఠాస్సవర్ణ ఘంటా వస్త్రాభరణభూషితాః॥ ద్విజేభ్యస్తాః ప్రదాత
వ్యాస్సర్వలక్షణసంయుతాః। సర్వపాపవినిర్ముక్తస్సమ్పూర్ణ ఫలమశ్నుతే॥ కృ
చ్ఛ్రాచరణాసమర్థస్సర్వత్యామ్నాయాచరణే సమ్పూర్ణ కృచ్ఛ్రఫలమాప్నో
తి॥...॥ ఇత్యేకుష్బురకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః॥...॥ అథపర్ణ కృచ్ఛ్రలక్షణ

* పర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ *

మాహ॥...॥ దేవలః। పర్ణకృచ్ఛ్రం ద్విజశ్రేష్ఠాశ్శృణ్వంతు పరమంశుభమ్।
సర్వపాపప్రశమనం సర్వదోషవిశాంతిదమ్॥ బ్రహ్మహాక్షయరోగీస్యాత్సు
రాపీశ్యావదంతకః। స్వర్ణస్తేయీతు కునఖీసశ్చర్మాగురుతల్పగః। అన్నా
హర్తాభవేద్గుల్మీశాకస్తేయీతు దర్దురః। స్తేయినో ధాన్యరాశీనాం కం
డూతిస్సతతం ద్విజాః॥ తామ్రస్తేయీదీర్ఘవృషణః ప్రమేహీపర్వమైథునీ।
శిరోవ్రణీస్నానహీనః పిత్తవాన్ త్రపుసీసహా॥ కాంస్యస్తేయీదీర్ఘవృషణః
శ్వేతవాన్ వస్త్రహాభువి। గజచర్మాంగహర్తా అశ్వహర్తామహావ్రణీ॥ కర్ణ
భూషణహారీస్యాద్గండమాలీ మహాన్ భువి। రక్తప్రమేహీమనుజశ్శుష్పవత్యాం
గనాగమః॥ భగినీగమనాద్భూమౌ మధుమేహీభవేన్నరః। మాతుస్సపత్నీం
భగినీం వ్రజేల్లూతామయో నరః। సపాపమనుభూయాశు రోగీభూయా
ద్భగందరీ॥ స్వసారంతుః ప్రమాన్ గచ్ఛేజ్జాయతే మూత్రకృచ్ఛ్రవాన్। ధేను
హంతా మహాపాపీహ్యగ్నిరోగీభవేద్భువి॥ గోవత్సహననాన్మర్త్యస్సభూ
యాదర్శవాన్ భువి। శివనిర్మాల్యభోక్తాపి జాయతే హిక్కవాన్సదా॥ అజీ
ర్ణరోగీ శతకృద్గృహదాహీ ప్రశూలివాన్। బందీగ్రహణజాద్దోషాజ్జా
యతే శ్వాసకాసవాన్॥ ప్రవద్గర్భభవేల్లాతు బాలకం హంతియావిమైః।
అన్యమాలింగతే నారీసావై స్ఫోటస్తనీభవేత్॥ క్షీరం ముష్ణాతి యా నారీ
తేనహీనాస్యజన్మని। పతివ్రతాపహారీచ కమలప్రణరోగవాన్॥ విధవాసం
గజాద్దోషాచ్ఛిశ్నచ్ఛేదీ క్షణీ భవేత్। పుష్పస్తేయీవిక్రనాసః కోశస్తేయీ
తు పేటవాన్॥ గన్ధస్తేయీతు దుర్గన్ధః కాముకస్సంతతజ్వరీ। వివాహవిఘ్న
కృన్మర్త్యోజాయతేదారహీనవాన్॥ మయూరహననాన్మర్త్యః జాయతే కృ
ష్ణబిందుకః। తటాకారామవిచ్ఛేదీసదా దుఃఖీభవేన్నరః...॥ ఇత్యేవమా
దయో దోషాః మహానరకదా నృణామ్। ఏతేషాంశోధనార్థాయ పర్ణకృ
చ్ఛ్రం సమాచరేత్॥—॥ మార్కండేయః॥ మహాపాతకజాలానాంలఘూనాం

చ గరీయసామ్ । ఆర్ద్రాణాం చైవ శుష్కాణాం పర్ణకృచ్ఛ్రం విశోధనమ్॥ పర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ॥—॥ పరాశరః। బ్రహ్మవృక్షస్య పర్ణాని మధ్యమాని ద్విజోత్తమః। ద్వాదశాహాబ్దపర్యంతం నిత్యం శుచిరలంకృతః॥ పూర్వవద్విష్ణుమభ్యర్చ్య రవిరస్తంగతో యదా। త్రిభిః పత్త్రైః బ్రహ్మభూతైః కృత్వా చైవ పుటత్రయమ్॥ శ్రేణి వేశ్మాని విప్రాణాం వేదాధ్యయనశాలినాం। భిక్షాత్రయం సమానీయ త్రిషు పత్రేషు బెష్విహ॥ ఏకం పుటస్థం దేవాయ ప్రాయైకం సమర్పయేత్। అవశిష్టం తదాశ్నీయాద్ధ్యానాపరాయణః॥ స్వపేద్దేవసమీపేషు సంచింత్య మనసా హరిమ్। తతః ప్రాతర్వేళాయాం పూర్వవత్సకలం చరేత్॥ విప్రాయ దేయా గౌరేకా పశ్చాద్గవ్యం పిబేత్తతః। పర్ణకృచ్ఛ్రమిదం భూప శోధనం పాపకర్మణామ్। యస్యాచరణమాత్రేణ చాంద్రాయణఫలం లభేత్॥...॥ ఇతి పర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమ్॥...॥ అథ పర్ణకృచ్ఛ్ర

※ పర్ణకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ※

ప్రత్యామ్నాయమాహ॥...॥ దేవలః॥ పర్ణకృచ్ఛ్రస్య రాజర్షే ప్రత్యామ్నాయం వదామి తే। సర్వపాపప్రశమనం సర్వోపద్రవనాశనమ్॥ సర్వకామప్రదం నౄణాం సర్వకృచ్ఛ్రఫలప్రదం। పంచగావః ప్రదాతవ్యాస్సాలంకారాస్సవత్సకాః॥ హేమశృంగరౌప్యఖురాః కాంస్యదోహనసంయుతాః। సాధుశీలా యువత్యశ్చ విప్రేభ్యశ్చ పృథక్పృథక్॥ పర్ణకృచ్ఛ్రస్య విప్రర్షే ప్రత్యామ్నాయో మహత్తరః॥...॥ ఇతి పర్ణకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః॥

※ ఫలకృచ్ఛ్రలక్షణం ※

...॥ అథ ఫలకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ॥..॥ దేవలః॥ ఫలకృచ్ఛ్రస్య దేవర్షే లక్షణం కథ్యతే మయా। శృణు బ్రహ్మమునే చిత్రం సర్వపాపప్రణాశనమ్॥ యే మాతృఘాతినో లోకే యే వా వై పితృఘాతకాః। యే వా స్యుర్భ్రాతృహన్తారస్తేషామేతద్విని ష్కృతిః॥ యాశ్చ నార్యః పతిం త్యక్త్వా రమంతే౽న్యాన్ జనాన్ శ్రితాః। తాసామపీదం శుద్ధ్యర్థం పురా సృష్టం స్వయంభువా॥ యే వా గర్భవిభేత్తారో యే వా స్యుర్గరదాయినః। యే వా గ్రామవిభేత్తారో యే వా కులవిభేదినః॥ యే బ్రహ్మఘాతాః పిశునా లోకే స్యుస్తేయినస్తథా। యే వా బాలవిభేత్తారస్తేషామేతద్విని ష్కృతిః॥ ఉచ్ఛిష్టభోజినో యే చ యే చ మిథ్యాభివాదినః। యే వై కణపహర్తారస్తేషామేతద్విని ష్కృతిః॥ మద్యపానరతా నిత్యం నిత్యం కర్మవిభేదినః। పితృశ్రాద్ధవిభేత్తారస్తేషామేతద్విని ష్కృతిః॥

మహాపాతకయుక్తో వా యుక్తో వా సర్వపాతకైః । కృచ్ఛ్రేణైతేన మహతా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ మహాంతః పాపకర్మాణః మహాపాపరతాస్సదా । ఏతేన కృచ్ఛ్రరాజేన పునంతి సతతం ద్విజాః ॥ ఫలకృచ్ఛ్రం మహాపాపహారి సమ్పత్ప్రవర్ధనం । దినే దినే మునీంద్రాశ్చ కృత్వైతచ్ఛుద్ధిమాప్నుయుః ॥ కాయశుద్ధిప్రదం కృచ్ఛ్రం సర్వకృచ్ఛ్రఫలప్రదం । సర్వపాపహరం చైదం ఫలకృచ్ఛ్రం మహత్తరం ॥ ఫలకృచ్ఛ్రప్రకారమాహ ॥...॥ దేవలః ॥ ప్రాతస్స్నాత్వా శుచిర్భూత్వా పూర్వవచ్ఛుద్ధిహేతవే । తావజ్జపన్ సదా తిష్ఠేద్యావద స్తమితో రవిః ॥ తావద్వ్రతీ స్థిరమనా నిత్యకర్మ సమాపయేత్ । కదలీఫలమేకం చ భిన్నవై తన్నివేదయేత్ ॥ తదేవ భక్షయేత్పూర్వం తద్వ్రతీ మానపూర్వకమ్ । ఏకైకం బ్రాసమ్పూర్ణం భక్షయిత్వా ఫలత్రయమ్ ॥ చూతఫలైర్వినా । ఏవం ద్వాదశ రాత్రాణి స్వపేన్నారాయణాగ్రతః । గాం దత్వా విప్రవర్యాయ బ్రహ్మకూర్చం పిబేత్తతః ॥ ఫలకృచ్ఛ్రమిదం సర్వం కథితం బ్రహ్మణోదితమ్ । కృచ్ఛ్రస్యైతస్య మాహాత్మ్యం స్నాత్వైవ మహద్భయం ॥...॥ ఇతి ఫలకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥ ... ॥ అథ ఫలకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ

ఫలకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః

॥...॥ దేవలః ॥ కృచ్ఛ్రస్యైతస్య మునయః ప్రత్యామ్నాయం మహత్తరం । శృణ్వంతు సర్వపాపఘ్నం సర్వశ్రేయః ప్రదం నృణామ్ ॥ పురా హి గాలవో నామ బ్రహ్మహత్యాభయాతురః । విష్ణుం శరణమాపేదే సర్వలోకహితైషిణం ॥ అనుగ్రాహ్యోఽస్మి భగవన్ త్వయా లోకహితైషిణా । రక్షమాం దేవదేవేశ త్వదంఘ్రిశరణాగతం ॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాం స్మరణం నాశహేతుకం । అత స్త్వత్పాదయుగళం ద్రక్ష్యామి పురుషోత్తమ ॥ విప్రహత్యా మహత్యాసీన్మయి దుర్నిందయా ప్రభో । నాస్తి ందాసమం పాపం నాస్తి క్రోధసమో రిపుః ॥ నాస్తి మోహసమః పాశో నహ్యేవం కేశవాత్పరం ॥...॥ విష్ణుః ॥ నాస్తి క్రోధసమో వహ్నిః నాస్త్యకీర్తిసమం భయం । నాస్తి కీర్తేస్సమం ధర్మ్యం తపో నానశనాత్పరం ॥ ప్రత్యహం త్రిషవణస్నానం కృత్వా మాం మనసి స్మరన్ । ఫలకృచ్ఛ్రం పురా కర్తుం యః శక్తో యది గాలవ ॥ ప్రత్యామ్నాయమిమం కృత్వా శుద్ధో భవతి పాతకాత్ । గోత్రయం సాధుసంయుక్తం ధూపదీపని వేదనైః ॥ పరిక్రమ్య నమస్కృత్య సవత్సాం సపయస్వినాం । దద్యాద్విప్రవర్యాయ ప్రత్యామ్నాయం ఫలప్రద ॥ స

పూర్వార్ధఫలకృచ్ఛ్రస్యహ్యాఖండంలభతేనరః । ఏవంకురుత్వంవిప్రశ్రేష్ఠప్రాతో
భవసితత్క్షణాత్॥ ఇత్యాజ్ఞప్తస్తదాతేనప్రత్యామ్నాయంతదాచరన్ । శు
ద్ధిమాపోత్సమహాంయోగిచాపకిదుర్లభాః॥ ఇతిఫలకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః

* మాహేశ్వరకృచ్ఛ్రలక్షణం. *

అథమాహేశ్వరకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ।—॥ దేవలః॥ కృచ్ఛ్రంమాహేశ్వరంనా
మసర్వపాపప్రణాశనం। పురాకందర్పదహనేమహాదోషోభవచ్ఛివే॥ తద్దోష
పరిహారార్థంబ్రహ్మాణం పర్యపృచ్ఛత । కచ్చిదాత్మస్య దహనాన్మహాదోషో
సముపస్థితః ॥ తద్దోషపరిహారార్థంనిష్కృతిర్దేవకథ్యతాం।—॥ బ్రహ్మా॥ సర్వ
దోషప్రశమనం సర్వపాపప్రణాశనం। సర్వకృచ్ఛ్రఫలంన్యూనానాంసర్వసాధన
ఫలంమహత్ ॥ ప్రాతస్స్నాత్వావిధాచారందంతధావనపూర్వకం। శుద్ధ
వస్త్రమలంకృత్యస్నాత్వాపుండ్రాదికంముదా ॥ నిత్యకర్మసమాప్యాదౌసంక
ల్పపూర్వకస్చరేత్ । తావన్నారాయణం స్మృత్వాపూర్వవత్పాపమో
చనం। ముహూర్తాయతిథీనాస్తథాకాపాలముద్వహన్। శ్రోత్రియాణాం
చవిప్రాణాంగృహేషుత్రిషుసంఖ్యయా॥ శాకంభైక్షంఫలంవాపియథాసమ్భ
వమాదరాత్। ఆనయిత్వాథదేవాయసమర్ప్యవిధిపూర్వకం॥ భక్షయేత్తాని
సర్వాణిరాగ్యాదౌతన్నమతత్సయన్। హస్తౌచపాదౌ ప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య
శుచిస్తతః॥ సాయంకాలేస్వపేద్దేవసమీపే నియతోవశీ । తతఃప్రాతస్స
ముత్థాయ పూర్వవత్సర్వమాచరేత్ ॥ గారేకాద్విజవర్యాయదేయా కర్మఫ
లంప్రదా। పఞ్చగవ్యంపిబేత్పశ్చాత్కృచ్ఛ్రం మాహేశ్వరంత్వదం॥ కురు
త్వంశివం భగవన్సర్వదోషోపశాంతయే। స్వపాపవినిర్ముక్తస్సర్వశ్రేయో
పపత్తయే॥ ఏవంశ్రుత్వామహాదేవో మహేశానస్తథాకరోత్ । ఏతస్యా
చరణేనైవ ద్విజఃపాపాత్ప్రముచ్యతే॥...॥ ఇతిమాహేశ్వరకృచ్ఛ్రలక్షణం ॥

* మాహేశ్వరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః *

...॥ అథమాహేశ్వరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ॥...॥ దేవలః॥ మాహే
శ్వరస్యకృచ్ఛ్రస్యప్రత్యామ్నాయం శృణుష్వమే। సర్వపాపోపశమనం స
ర్వకృచ్ఛ్రఫలప్రదం॥ బ్రహ్మహత్యాదిశమనం సర్వగ్రహనివారణం । తులా
ప్రతిగ్రహాణాంచ పాపనాశనహేతుకం ॥ సంధ్యాదిత్యకర్మాణి పరిత్య
క్తానిపూరిభిః । తేషాం విశోధనే శక్తం సర్వపాపహరం శృణు॥ గావో
దేయాః ద్విజాతిభ్యోహ్యర్చితా వస్త్రభూషణైః। హేమఘంటాదిభిశ్శుభ్రై

రలంకారైగలంకృతాః॥ స్వర్ణశృంగ్యో రౌప్యఖురాః కాంస్యదోహనసంయుతాః । రుద్రసంఖ్యాస్సవత్సాశ్చ పయస్విన్యః పృథక్పృథక్ ॥ ప్రత్యామ్నాయమేవ ధేనూనాం రుద్రసంఖ్యా మహత్తరా । రుద్రకృచ్ఛ్రఫలప్రాప్త్యై సర్వపాపాపనుత్తయే ॥ ఏవం తు యద్ద్విజో యస్తు ప్రత్యామ్నాయం యథార్హతః । తస్య సమ్పూర్ణకృచ్ఛ్రస్య ఫలం మునిభిరీరితమ్॥...॥ ఇతి మాహేశ్వరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః॥...॥ అథ బ్రహ్మకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ॥ ...॥

※ బ్రహ్మకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ※

దేవలః ॥ శృణుధ్వమృషయస్సర్వే బ్రహ్మకృచ్ఛ్రస్య లక్షణమ్ । దురన్నే నైవ యత్పాపం యత్పాపం దుష్ప్రతిగ్రహే ॥ అపేయపానే యత్పాపం యత్పాపం దుష్టభోజనే । శాంత్యన్నేషు చ యత్పాపం యత్పాపం శూద్రభోజనే ॥ సన్యాసినో మరపతేర్భోజనే యద్భవేన్నృణామ్। యత్పాపం రజకస్యాన్నే పాపం వృషలభోజనే ॥ యత్పాపం కుష్ఠవత్యన్నే యత్పాపం విధవాకృతే। అమన్త్రికే హైన్యకాన్నే తథా నారాయణేబలౌ ॥ చౌలే చ పైతృకే చైవ దీక్షితస్యైవ భోజనే। దమ్పత్యోశ్చ యదుచ్ఛిష్టం తథా సన్యాసినో ద్విజాః॥ ప్రేతసంస్థితవిద్యాయాం యదన్నభోజనే నృప।సూతకద్వితయే చైవ తథా దుష్టస్త్రీభోజనే। తథైవ దుష్టసఙ్ఘాన్నే తథా క్రీతాన్నభోజనే । పాపం పర్యుషితాన్నే చ శద్రసస్యకభోజనే॥ యత్పాపం పూతిగన్ధే చ యత్పాపం క్రూరభోజనే।యత్పాపం సర్వతే ప్రోక్తమపాసనవివర్జనే॥ ఏవమాదీని పాపాని లఘూని చ మహాన్తి చ। జ్ఞానాజ్ఞానకృతాని పాపాని మనోవాక్కాయకర్మభిః ॥ సర్వేషాం పాపనాశాయ బ్రహ్మకృచ్ఛ్రం ప్రకల్పితమ్। తత్స్వరూపమాహ॥...॥ మార్కణ్డేయః॥ గోమూత్రం గోమయం క్షీరం దధి సర్పిః కుశోదకమ్। సమ్పాద్య పూర్వాహ్ణేన ప్రత్యహం శుద్ధిపూర్వకమ్॥ ద్వాదశాహం చరేత్కృచ్ఛ్రం పూర్వవత్స్నానమాచరేత్। ప్రాతస్స్నాత్వా యథాకాలం నిత్యకర్మ సమాప్య చ ॥ దేవాగారేఽథవా గోష్ఠే పఞ్చగవ్యం పిబేద్వ్రతీ । గోమూత్రం మాషకాణ్యష్టౌ గోమయస్య తు షోడశ ॥ క్షీరం మాషాష్టకం జ్ఞేయం దధి మాషత్రయం తథా। ఘృతం మాషద్వయం ప్రోక్తం తథా శుచి జలం మునే॥ తత్తన్మన్త్రేణ సంయోజ్య తత్తన్మన్త్రేణ హావయేత్। హోమశేషం పిబేత్పశ్చాద్రవౌ మధ్యాహ్నగే సతి ॥ ఆసాయం మనసా విష్ణుం స్మరన్ సర్వేశ్వరం విభుమ్। స్వపేద్దేవసమీపే తు గన్ధతామ్బూలవర్జితః॥ తతః ప్రా

తస్యముత్థాయపూర్వవద్వ్రతమాచరేత్ । ఏవం ద్వాదశరాత్రాణి చరేద్వ్రతమనుత్తమమ్ ॥ మహాపాపం చోపపాపం యద్వ్యాప్తం పునరుత్తమమ్ । తత్సర్వం విలయం యాతి హరిప్రాసాదే యథా ॥—॥ ఇతి బ్రహ్మకృచ్ఛ్రలక్ష

~~~* బ్రహ్మకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాః. *~~~

ణమ్ ...॥ అథ బ్రహ్మకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాః [illegible] ...॥ దేవలః ॥ స్త్రీణాం [illegible] ర్గోభిరుపపాతకైః । [illegible] మహాపాతకనాశనమ్ । [illegible] ఫలం [illegible] । ప్రత్యామ్నాయాస్తు [illegible] కృచ్ఛ్రఫల [illegible] । అష్టౌ గావః ప్రదాతవ్యాః పూర్వోక్తస్య వ [illegible] । [illegible] ప్రత్యామ్నాయం తదా పర్యాప్తశక్తః ప్రజాపతౌ । అష్టౌ గావః ప్రదాతవ్యాః స్వర్ణశృంగ్యః పయస్వినీః ॥ [illegible] కృచ్ఛ్ర [illegible] ఏవం [illegible] ॥ ఇతి బ్రహ్మకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నా

* ధాన్యకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ *

యాః ॥ అథ ధాన్యకృచ్ఛ్రలక్షణం చ ॥ దేవలః ధాన్యకృచ్ఛ్రస్వరూపం చ లక్షణం ప్రవదామ్యహం ॥ సర్వేషామేవ కృచ్ఛ్రాణామశక్తో ధాన్యమాచరేత్ ॥—॥ మార్కండేయః ॥ తత్ప్రాప్తిసర్వకృచ్ఛ్రాణాం శక్తిర్యది హి ప్రభుః । ధాన్యకృచ్ఛ్రం తదా కుర్యాద్ధాన్యకృచ్ఛ్రేణ శోధితః ॥ బాహ్యధాన్యస్య మహతః [illegible] ధాన్యభాగం సమాచరేత్ । కృచ్ఛ్రస్యైకస్య యో భాగః కృచ్ఛ్రం ధాన్యమితి స్మృతమ్ ॥ తద్ధాన్యభాగశో దద్యాత్తత్కృచ్ఛ్రం పాదికం స్మృతం । తత్కృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ [illegible] పూర్వఫలం [illegible] తే ॥ ధాన్యముద్దిశ్య [illegible] రాజ్ఞః కృచ్ఛ్రం పాపవిముక్తయే ॥...॥ మరీచిః ॥ ఖారీధాన్యస్య సంప్రోక్తా ధాన్యకృచ్ఛ్రముదాహృతమ్ । అతో న్యూనం న కర్తవ్యమన్యథా యదా సమీరితమ్ ॥...॥ లౌగాక్షిః ॥ పంచమాంశో ధాన్యకృచ్ఛ్రం ఖారీధాన్యస్య మానుషః । అన్యథా ధాన్యదానం స్యాత్కృచ్ఛ్రశబ్దో న పుణ్యభాక్ ॥—॥ మరీచిః ॥ సమ్యక్త్వం ధాన్యకృచ్ఛ్రస్య పంచమాంశో నిగద్యతే । హీనే నైవం ధాన్యదానం న కృచ్ఛ్రఫలమశ్నుతే ॥ కృచ్ఛ్రస్యైతస్య ప్రత్యామ్నాయో న విద్యతే । స్వర్ణకృచ్ఛ్రస్య ధాన్యస్య గవార్థస్య [illegible] ॥ ప్రత్యామ్నాయో నిగదితో మునిభిర్ధ
~~~

ర్మపత్సరైః॥ ధాన్యశబ్దేన వ్రీహయఏవ సర్వకృచ్ఛ్రాణాం నధాన్యాంతరం కేచిచ్ఛ్యామాకధాన్యముపవదంతి ॥ కేచిన్నీవారానితి ॥ ——॥ వి.వి.॥ నీవారాః వ్రీహయోధాన్యం శ్యామాకాః కృచ్ఛ్రసాధనమ్। నధాన్యాంతరమస్తీహ ప్రభూతంకృచ్ఛ్రసాధనమితి॥...॥ ఇతిధాన్యకృచ్ఛ్రలక్షణమ్।...। అథ

* స్వర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ *

స్వర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ॥...॥ దేవలః ॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపానామితరేషాంమునీశ్వరాః। తులాదిష్వపి దానేషు గృహీతౄణాం విశోధనమ్॥ స్వర్ణకృచ్ఛ్రం బ్రహ్మమయం బ్రహ్మణా పరికీర్తితమ్। పురా హి బ్రహ్మపుత్రేభ్య ఋషిభ్యః పాపనాశనమ్॥ మహాప్రభోర్వరాహస్స్యాత్తదర్ధం మధ్యమస్యతు। తదర్ధమితరేషాంచ తతోన్యూనం నకారయేత్। తతోన్యూనం సువర్ణదానమాత్రమ్॥ నకృచ్ఛ్రశబ్దః॥...॥ మరీచిః॥ వరాహస్యార్ధం చ తదర్ధంకృచ్ఛ్రమీరితమ్। తతోన్యూనం దానమాత్రం కృచ్ఛ్రశబ్దో నవిద్యతే॥ వరాహాదిప్రమాణం॥...॥ మార్కండేయపురాణే ॥ గవాక్షాంతర్గతోయత్ర వాయునా సమ్ప్రదృశ్యతే। పరబ్రహ్మస్వరూపంయత్త్రసరేణురుదాహృతః॥ త్రసరేణ్వష్టకం లిక్షా తత్త్రయం యవ ఉచ్యతే। తత్త్రయం గుంజమాత్రం స్యాద్రక్తం వా శ్వేతమేవవా॥ పఞ్చగుంజలకో మాషః రూపకంతదుదాహృతమ్। రూపకాణాం నవానాంతు వరాహఇతి కథ్యతే ॥ స్వర్ణకృచ్ఛ్రం వరాహస్స్యాత్పట్టభద్రస్య పావనమ్। ప్రభుమాత్రే తదర్ధం స్యాదితరేషాం తదర్ధకమ్॥ తతోన్యూనం నకృచ్ఛ్రంస్యాత్సర్వదానేషు సర్వదా। సువర్ణకృచ్ఛ్రచరణం మహాపాతకనాశనమ్॥ తులాదిసంగ్రహీతౄణాం పరమం పాపనాశనమ్। స్వర్ణకృచ్ఛ్రం ప్రభోస్స్యాత్తన్మహాపాతకనాశనమ్॥ ప్రభోస్తస్యసమర్థస్యప్రత్యామ్నాయోనవిద్యతే। మరణాన్తానాం బ్రహ్మహత్యాదీనామకృతనిష్కృతీనామితరేషామకృతనిష్కృతీనాం రహస్యకృతపాతకానాం తులాదిసంగ్రహీతౄణాంయాగాదిరహితానాం అకృతచతుర్భాగవ్యయానాం కాలపురుషాదిప్రతిగ్రహీతౄణాం తత్తదుక్తసువర్ణకృచ్ఛ్రచరణేనతత్తత్పాపక్షయోభవతి॥ ...॥ తదేవాహ మార్కండేయః॥ ప్రమాదాద్బ్రహ్మహన్తౄణామితరేషాంచ భూయసామ్। ప్రాయశ్చిత్తైరశుద్ధానాం సువర్ణం కృచ్ఛ్రమీరితమ్॥ తులాదిసంగ్రహీతౄణాం రహితానాం విశుద్ధిభిః। ప్రాయశ్చిత్తమిదంకృచ్ఛ్రం బ్రహ్మణా పరికల్పితమ్॥ స్వర్ణంబ్రహ్మమయంప్రోక్తం

బ్రహ్మణా నిర్మితం పురా। సువర్ణకృచ్ఛ్రాచరణే కిమసాధ్యం శరీరిణామ్॥...॥ గౌతమః ॥ రహస్యకృతవిప్రస్యహత్యాయాం శృణు పార్థివ। త్ర్యయుతస్వర్ణ కృచ్ఛ్రాణాం దానే శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ రహస్యకృతమాతుర్వాగమనే మునిభిస్సంస్మృతమ్। చత్వార్యయుతకృచ్ఛ్రాణాం సువర్ణానాం మునీశ్వరాః॥ ఆచరన్ శుద్ధిమాప్నోతిహ్యన్యథా మరణాంతికమ్ । రహస్యకృతమద్యస్య పాయినః పరమర్షిభిః ॥ త్ర్యయుతం పూర్వవద్దేయమన్యథా మరణాంతికమ్ । రహస్యకృతవిప్రస్య స్తేయినః పాపకర్మణః ॥ త్ర్యయుతం పూర్వవద్దేయమన్యథా మరణాంతికమ్ । ప్రకాశకృతబ్రహ్మహత్యాదీనాం మరణాంత ప్రాయశ్చిత్తరహితానాం చతురయుతస్వర్ణకృచ్ఛ్రైశ్శుద్ధిర్భవతి॥...॥ తదాహ మనుః॥ ప్రకాశకృతహత్యాది చతుర్ణాం పాపినామిహ। నిమిత్తాకృతశుద్ధీనాం జపయాగాభిషేచనైః ॥ నదీస్నానాదిభిరాజన్ చతుర్భాగవ్యయేన వా। బ్రహ్మరాక్షసముక్త్యర్థం చత్వార్యయుతమాచరేత్ ॥ చత్వార్యయుతకృచ్ఛ్రాణీత్యర్థః ॥ ప్రభోరుత్తమప్రకారః ॥ మధ్యమస్యమధ్యమప్రకారః॥ కనీయసః పాదప్రమాణకః ॥ ఏవం కృచ్ఛ్రాణికృత్వాహ్యకృతప్రాయశ్చిత్తానాం శుద్ధిర్భవతీతి॥ ఉపపాతకానాం యస్యయస్యపాతకస్య యానియాని కృచ్ఛ్రాణి ప్రతిపదోక్తాని తేషామాచరణే౽శక్తతయా తావద్భిఃస్వర్ణకృచ్ఛ్రైః కృతైశ్శుద్ధిర్భవతి॥...॥ తదాహయాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఉపపాతకజాలానాం మునిభిర్యద్యదీరితమ్ । తత్తదాచరణాశక్తస్తావత్కృచ్ఛ్రం సమాచరేత్॥...॥మరీచిః ॥ సంకలీకరణే రాజన్యస్యయస్య యథోదితమ్ । తదాచరణశక్తస్య ఫలమానంత్యమశ్నుతే ॥ అశక్తస్య ద్విజస్యోక్తం సువర్ణం కృచ్ఛ్రమీరితమ్ । యద్యత్పాపస్య యత్కృచ్ఛ్రం మునిభిఃపరికీర్తితం । తత్తదాచరణాశక్తాస్తావంతి హిరణ్యకృచ్ఛ్రాణి ప్రభుమధ్యమదరిద్రతారతమ్యేన కృత్వా శుద్ధిమాప్నువంతి । ఏవం చండాల్యాదిగమనేషు కృచ్ఛ్రసంఖ్యయాహిరణ్యకృచ్ఛ్రాచరణైస్తత్ప్రతిపదోక్తైః శుద్ధోభవతి। ఏవం దురన్నాద్బంధనమరణాదిషు । ఉపనయనాదికర్మణాం ముఖ్యకాలాతిక్రమే గౌణేషు ప్రాయశ్చిత్తం నిరూపితమ్। తావంతిహిరణ్యకృచ్ఛ్రాణి కృత్వాశుద్ధోభవతీతి సర్వత్రయోజనీయం ॥ తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణాం విశేషమాహ ॥ ...॥ పైఠీనసిః ॥ తులాయాం ధనసంధాతా యాగం భాగచతుష్టయమ్।అభిషేకం జపంవాపిహ్యకృత్వా లోకనిందయా ॥ బ్రహ్మరాక్షసముక్త్యర్థం కృచ్ఛ్రా

ర్జ్యైతాని సర్వశః । చతురయుతం ప్రకుర్వీత ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గతః॥ పిశాచత్వవిముక్తిస్స్యాదిహలోకే పరత్ర చ । సువర్ణకృచ్ఛ్రరూపేణ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ హిరణ్యగర్భసంధాతా ధర్మనిష్కృతిభిర్వినా । చత్వారి కృచ్ఛ్రసాహస్రం కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ బ్రహ్మాండఘటసంధాతా తన్నిష్కృతిపరాఙ్ముఖః । త్రిసహస్రం చరేత్కృచ్ఛ్రం శుద్ధిమాప్నోతి పార్థివీమ్॥ కల్పవృక్షస్య సంధానే త్యజన్ తన్నిష్కృతిం పురా । త్రిసహస్రం స్వర్ణకృచ్ఛ్రం కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్॥ దానస్య గోసహస్రస్య సంధాతా ద్విజనాయకః । పరలోకభయాద్భీతస్తత్కృత్వా నిష్కృతిం పురా॥ పంచాయుతైస్తు కృచ్ఛ్రైస్స సువర్ణాఖ్యైర్విశుద్ధ్యతి । అన్యథా పశులోమాని యావంతీహ భవంత్యథ॥ తావత్యబ్దసహస్రాణి కుటజో బ్రహ్మరాక్షసః । హిరణ్యాశ్వసంధాతా శాస్త్రోక్తనిష్కృతిః॥ పంచాయుతైస్స్వర్ణకృచ్ఛ్రైశ్శుద్ధిమాప్నోతి పార్థివీమ్ । హిరణ్యాశ్వస్య సంగ్రాహీ పురా త్వకృతశుద్ధిమాన్ ॥ పంచాయుతైస్స్వర్ణకృచ్ఛ్రైశ్శుద్ధిమాప్నోతి పార్థివీమ్। హిరణ్యాశ్వరథే రాజన్నశుచీ రథసంగ్రహాత్ । షట్సుతైస్స్వర్ణకృచ్ఛ్రైశ్చ శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వవత్॥ హేమహస్తిరథవిప్రః ప్రతిగృహ్య ధనాతురః। అకృత్వా నిష్కృతిం శాస్త్రమార్గేణాజ్ఞానపూర్తితః ॥ షట్సుతైర్హేమకృచ్ఛ్రైశ్చ శుద్ధిమాన్భవేద్ద్విజః । పఞ్చలాంగలసంగ్రాహీ హ్యకృత్వా ధర్మనిష్కృతిమ్॥ త్ర్యయుతైస్స్వర్ణకృచ్ఛ్రైశ్చ శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః । అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి బ్రహ్మరాక్షసజన్మతః ॥ ధరాప్రతిగ్రహే రాజన్ విప్రశ్శుద్ధిపరాఙ్ముఖః । షష్టిం వర్షసహస్రాణి సూకరత్వమవాప్నుయాత్ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ద్వ్యయుతం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ । విశ్వచక్రస్య సంగ్రాహీ విపినే బ్రహ్మరాక్షసః॥ పంచాయుతైః స్వర్ణకృచ్ఛ్రైః శుద్ధిమాన్ భవతి క్షితౌ। కల్పలతాప్రతిగ్రహే కల్పతరుప్రతిగ్రహవత్ప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్ ॥ సప్తసాగరసంగ్రాహీ ఘోరో భవతి రాక్షసః । తన్నిష్కృతిపరాఙ్ముఖ్యో మహాంతం నరకం వ్రజేత్॥ షట్త్రింశత్కృచ్ఛ్రైరయుతపూర్వైః శుద్ధో భవతి సంగ్రహాత్। మహాభూతఘటే చర్మధేనోర్వా ప్రతిప్రతిగ్రహే। పూర్వవన్నిష్కృతిం వినా రాజన్ ఘోరో భవతి రాక్షసః । తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం త్ర్యయుతం కృచ్ఛ్రమాచరేత్॥ కాలపూర్ణే కాలచక్రే తిలగర్భే తిలాచలే । రాశిచక్రే ద్విజః కుర్యాద్ద్వ్యయుతం కృచ్ఛ్రమాదరాత్ ॥ కోటిహోమే లక్షహోమే పాపపూర్ణప్రతిగ్రహే ।

ద్వ్యయుతం స్వర్ణకృచ్ఛ్రాణామన్యథా నైవ నిష్కృతిః ॥ శ్వేతాశ్వే మృత శయ్యాయాం గజదానప్రతిగ్రహే । అయుతం స్వర్ణకృచ్ఛ్రం స్యాద్గృహీతు ర్గ్రహశుద్ధయే ॥ ఆర్ద్రకృష్ణాజినే చైవ సప్తశైలప్రతిగ్రహే । కృచ్ఛ్రం సహస్రం తత్కృత్వా తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే। కపిలాద్యశుభే దానే దాసీగృహపరిగ్రహే । సహస్రం పూర్వవత్కృత్వా శుద్ధిమాప్నోత్యసంశయః ॥ ఆలింగనే తైలఘటే మహాపూర్ణాదిభోజనే । షట్కృచ్ఛ్రశతం కృత్వా దోషాదస్మాత్ప్రముచ్యతే॥ తులాదిసప్తదానేషు ఋత్విజో హోతృకా అపి। తేషాం విశుద్ధిర్యా ప్రోక్తా పాలద్వారే స్పృహా మునీశ్వరైః ॥ సహస్రం స్వర్ణకృచ్ఛ్రంచ ప్రోక్తం లోకాంశ సంశయా । ఆజ్యాలంకరగోహూతాముపద్యాపాది సంగ్రహే॥ మహిషీఛాగబస్తానాం శతకృచ్ఛ్రవిశోధనమ్ । అన్యేషు దుష్టదానేషు దుష్టశాంతిషు సర్వదా ॥ ఉత్కృష్టంతి వై తరణ్యోశ్చ శతకృచ్ఛ్రముదీరితమ్ । ఏకాహాదిషు భోక్తౄణాం శూద్రసత్రానువర్తినామ్॥ దశకృచ్ఛ్రం సువర్ణాఖ్యం మునిభిశ్శుద్ధిరీరితమ్ । చండాలాంగనాదిగమనే యద్యప్యతిపదోక్తప్రాయశ్చిత్తముక్తం సర్వేషాం పాపానాం తదాచరణాసమర్థానాం నిస్సంసారపూర్వకం యస్య యస్య నిమిత్తస్య యావంతి కృచ్ఛ్రాణ్యుక్తాని తావంతి స్వర్ణకృచ్ఛ్రాణి కృత్వా శుద్ధిమాప్నుయాత్ । సర్వేషాం పూర్వోక్తానాం కృచ్ఛ్రాణాం ప్రత్యామ్నాయో నాస్త్యేతే ॥ స్వర్ణకృచ్ఛ్రధాన్యకృచ్ఛ్రయోః ప్రత్యామ్నాయో నాస్తి॥ ఉత్తమమధ్యమాధమాధికారికయా కల్పనీయం హిరణ్యకృచ్ఛ్రమత్ర ప్రత్యామ్నాయ స్వరూపావిర్భావం పూర్వముక్తం సమ్పూర్ణమేవయోజనీయం ॥ — ॥ తన్నాహమనః ॥ ఉభయోః కృచ్ఛ్రయోస్తాత్ప్రత్యామ్నాయో నవిద్యతే । సమ్పూర్ణం కృచ్ఛ్రమేవాత్ర కర్తవ్యం తారతమ్యత ఇతి॥...॥ఇతి స్వర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమ్॥...॥ ఇతి హేమాద్రి విరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే చాంద్రాయణ ప్రాజాపత్యాది కృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥ ... ॥

❋ కదళీవివాహః ❋

అథ కదళీవివాహః హా॥...॥ మార్కండేయః । పతితం క్లీబమున్మత్తం కుబ్జం కాణం రుజార్దితం । అపస్మారం పరిత్యజ్య వివాహేతు నదోషభాక్ ॥ ...॥ కాత్యాయనః॥ కాణంరుజార్దితం కుబ్జం పతితం క్లీబమేవచ । అపస్మారం వివాహ్యాశు కదళ్యా శుభమ్మృద్ధమె ॥ తదనుష్ఠాయ వా పశ్చాదథ వివాహేన స దోషభాక్॥...॥ జాతూకర్ణిః॥ కాణంరుజాన్వితం కుబ్జంపతితం క్లీబమేవచ।

అపస్మారంపూర్వజాతం కదళ్యాతువివాహయేత్ ॥ పశ్చాదనుజ్ఞయా రాజన్ వివాహేనసదోషభాక్। వివాహఇత్యుపలక్షణం ॥ యజ్ఞాందోళికారోహణాదావప్యేవంవేదితవ్యం। కదళీవివాహప్రకారమాహ॥...॥ మార్కండేయః ॥ కార్తికేమార్గశీర్షేవా మాఘేవాఫాల్గునేపివా । వైశాఖేజ్యేష్ఠమాసేవావివాహంరమ్భయాసమం ॥ ప్రశంసంతిమునిశ్రేష్ఠాఃపుత్రపౌత్రఫలప్రదం। వివాహశ్శుభనక్షత్రే చంద్రతారాబలాన్వితే।దివసేపిదివారాజన్ ప్రశస్తశ్శుభకర్మణి। జ్యేష్ఠంక్లీబాదిషుత్వేకం ప్రాతరభ్యజ్యస్నాపయేత్॥గంధపుష్పాదిభిస్సమ్యగలంకృత్య ప్రయత్నతః । సువాసినీభిర్గీతాశీర్భిస్వస్నారామసన్నిధిం॥ గత్వాచకదళీమూలం పుణ్యాహంవాచయేత్తతః।నాంద్యాహ్వానం తతఃకుర్యాద్యథావర్ణంయథావిధి॥ ఉన్మత్తమేనంపాపిష్ఠం కదళ్యాపరిణయేముదా । ఇతిసంకల్ప్యమనసా బృహత్సామేతి మంత్రతః ॥ కదళ్యాం కంకణం బద్ధ్వావిశ్వేత్తాత్తేతిమంత్రతః। విశ్వేత్తాతేతి పుమాన్ బృహత్సామేతి కదళీచ కంకణధారయేత్తాం॥ పరిత్వాగిర్వణేతి మంత్రేణకదళ్యాఃవస్త్రబంధనం। ఆశాసానేతిమంత్రేణయోక్త్రం దర్భమయందృఢం॥ బద్ధ్వాస్వర్ణమయీం తాళీంమాంగల్యేనేతి మంత్రతః। బద్ధ్వాకాంస్యమయేపాత్రేతండులైరక్షతైశ్శుభైః ॥ స్వహస్తాభ్యాం వరోధృత్వావృక్షస్యోపరి విన్యసేత్। ఏవంత్రివారం కృత్వాత్రవృక్షమూల ముపావిశేత్ ॥ లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యహ్యాజ్యభాగాంతమాచరేత్ । వనస్పతిభ్యఇత్యనువాకోక్తాన్ స్వాహాకారానుక్త్వా అజ్యాహుతీర్హుత్వాజయాది బ్రహ్మవిసర్జనాంతే। వర స్త్వగ్నిం పరిక్రమ్యహ్యౌపాసనముథాచరేత్ । లౌకికాచారమాపన్నః కదళీంతాంపరిత్యజేత్॥ తాంబూలాదికమాసాద్య పూర్వవద్గృహమావిశేత్। సగృహస్థానసుదేహశ్శుభకర్మసమాచరేత్ ॥ పరివేత్త్రాదిదోషోత్ర నభవేద్వైకదాచన। యజ్ఞంచాథవివాహంవారాజ్యంవాపాలయేత్తతః॥ ఉభయోర్వృద్ధిరభవత్పరివిత్త్యాదిహీయతే । అన్యథాదోషమాప్నోతినరకంచాధిగచ్ఛతి ॥ తత్కులం సంకరీభూయాత్సాంకర్యో నరకాయవై । ఏకంతేను నముక్తిస్స్యాదపుత్రస్య యథాతథా।...॥ ఇతికదళీవివాహః॥...॥ అథదుర్మృతానాంబ్రాహ్మణాంవర్ణత్రయస్థానాంపరలోకోపక్రమకాలేకర్తవ్యాంశం నారా

* దుర్మృతానాంనారాయణబలిప్రకారః *

యణబలిప్రకారమాహ॥...॥ దేవలః॥ విషాగ్నిజలపాషాణైర్దుర్మృతస్య ప్ర

మాదతః॥ కర్త్రాదౌ దేహశుద్ధ్యర్థం నారాయణబలించరేత్॥...॥మార్కండే
యః॥ దంష్ట్రిభిర్నఖిభిర్వాపి శృంగిభిర్యదివైమృతః। వృక్షైర్జలైశ్చపాషాణైః
ర్వైవతో యః ప్రమీయతే॥ తస్యైవ దేహశుద్ధ్యర్థం కర్త్రాదౌ లోకకాంక్ష
యా। నారాయణబలింకుర్యాత్సర్వపాపాపనుత్తయే॥...॥ పరాశరః॥ దుర్మృ
తస్య విషాద్యైర్వా చోరైర్నఖిదైర్మృగాదిభిః। కర్త్రాదౌ లోకసాక్ష్యా
ర్థంనారాయణబలించరేత్॥ నారాయణో జగత్కర్తా సర్వపాపాపహానృ
ణాం। దుర్మృతానాం విశేషేణ మహాపాపప్రణాశనః॥...॥ మరీచిః॥ దుర్మృ
తస్యాఖరోష్ట్రైశ్చ పశుభిర్వ్యాఘ్రపాతనైః। జలైః పాషాణలగుడైర్మృతస్య
ప్రమాదతః॥ కర్త్రాసౌ ప్రాక్ [illegible] నారాయణబలించరేత్। తత్ప్రకార
మాహ॥...॥ దేవలః॥ కర్త్రాదౌ పూర్వవదినే మృతస్యైతద్ద్విజన్మనః।
ప్రాయశ్చిత్తం తదా కృత్వా ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గతః॥ ఆహూయవిప్రాన్గ
ణశశ్చతుర్వింశతిమాదరాత్। తదర్ధంవాతదర్ధంవాసమ్పాద్యశ్రుతిపారగాన్॥
అభ్యర్చ్యగంధవస్త్రాద్యైరామంవాస్వర్ణమేవవా। కరిష్యేహంమృతస్యాస్య
బలిం నారాయణాత్మకమ్॥ ఇత్యుక్త్వా తాన్నమస్కృత్య హ్యుపవేశ్య సుఖా
సనే। లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్య విధానతః॥ స్రువేణాజ్యంసమాదా
య వ్యాహృతీరుచ్చరన్హృది। పృథక్పృథక్చతంహుత్వా సంఖ్యామేకాం స
ముద్వహన్॥ వ్యాహృతీనాంత్రయంహుత్వాపృథగగ్నౌవిధానతః। సంఖ్యా
మేకాం త్రయంకృత్వాహ్యష్టోత్తరశతంక్రమాత్॥ హుత్వైవం విధివద్వి
ప్రో హోమశేషంసమాపయేత్। బ్రాహ్మణాన్సమలంకృత్యపూర్వోక్తేనవిధా
నతః॥ చతుర్వింశతినామానికేశవాదీనివైక్రమాత్। చతుర్వింశతివిప్రపక్షేప్ర
త్యేకం వినియోజయేత్॥ ద్వాదశబ్రాహ్మణపక్షేనామద్వయమ్॥ షడ్బ్రాహ్మ
ణపక్షేచతుష్టయమ్॥ తదసమ్భవేసర్వాణినామాని యథాసంఖ్యం నియోజ
యేత్॥ తండులాంశ్చైవ ముద్గాంశ్చమాషాశ్చైకంఘృతందధి। తామ్బూలం
దక్షిణాంచైవవిప్రేభ్యఃపరికల్పయేత్॥ నాన్నేనతోషయేద్విప్రానధికారో
నదృశ్యతే। యదాసపిండసంభూయ దుర్మృతస్యద్విజన్మనః॥ నతావదన్నం
కర్తవ్యంపైత్రధ్యాత్మవేదిభిః। తదావిప్రైర్నభోక్తవ్యం యదిభుఙ్క్తే స
పాతకీ॥ జాతకర్మణివిప్రస్యదుర్మృతస్యద్విజన్మనః। నారాయణబలౌచైవ
నాన్నశ్రాద్ధంసమాచరేత్॥ హిరణ్యేనైవధాన్యైర్వాకుర్యాచ్ఛ్రాద్ధంవిధా
నతః। అన్నేనకారయేద్యస్తు సచండాలసమోభవేత్॥ దుర్మృతానాంద్విజ

న్నానాం పరలోకహితార్థం కర్మాదౌ ఆమేనహిరణ్యేనవా నారాయణబలిం కరిష్యామీతిసంకల్ప్య ॥ లౌకికాగ్నౌ ఘృతేన వ్యాహృతిభి స్త్రిసృభిఃప్రత్యేకం హుత్వైకైకస్య సంఖ్యాముద్వహన్ అష్టోత్తరశతం హుత్వా బ్రాహ్మణాన భ్యర్చ్య యథాసమ్భవం యథాసంఖ్యంతోషయిత్వా నారాయణబలిం కృత్వా పారలౌకికీం క్రియాం కుర్యాత్॥ ... ॥ ఇతి నర్మ్యతానాం కర్మాదౌ

*** వైష్ణవశ్రాద్ధవిధిః ***

నారాయణబలిః॥ ... ॥ అథవైష్ణవశ్రాద్ధవిధిమాహ॥ ... ॥ దేవలః॥ యాగాదౌ చతులాదానే ప్రాయశ్చిత్తేషుకర్మసు। శ్రాద్ధం కుర్యాద్వైష్ణవాఖ్యంసర్వదో షోపశాంతిదమ్॥ ... ॥ గాలవః। ప్రాయశ్చిత్తేషు సర్వేషు జీవన్నైవపితుస్సు చ। తత్కాలేవైష్ణవశ్రాద్ధం కృత్వా కర్మసమాపనాత్॥ ... ॥ పరాశరః॥ ప్రాయశ్చిత్తేషు దానేషు తులాదిషు మహత్స్వపి। యః కుర్యాద్వైష్ణవశ్రాద్ధంసతత త్కర్మఫలంలభేత్॥ సర్వత్రవ్యాసః॥ స్మృతిః ప్రాయశ్చిత్తేషుకర్మసు। విష్ణవ ర్పితంతు యత్కర్మ తదానన్త్యాయకల్పతే॥ ... ॥ హరివంశే। వేదే రామాయ ణేచైవపురాణేభారతే తథా। ఆదావన్తే చమధ్యే చ హరిస్సర్వత్రగీయ తే॥ ... ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ ఏకోపి కృష్ణస్య కృతః ప్రణామో ... ఫృథక్ఫృథక్ త్వాస్వనేకశః। త్రీన్లోకాన్ వ్యాప్య భూతాత్మా భుఙ్క్తే విశ్వభుగవ్యయః॥ అతస్సర్వత్రవిష్ణు రహితానికర్మాణినఫలంతి॥ సంకల్పానంతరం ... ప్రవపనానంతరంచవా॥ యః కుర్యాద్వైష్ణవశ్రాద్ధం తదానన్త్యాయకల్పతే। జీవత్పుప్రాయశ్చిత్తేషు ప్రా యశ్చిత్తానంతరం పూర్వకాలాపేక్షాయాం తతః ఆమేన హిరణ్యేనవావిష్ణు భక్తమేకం పంచోపచారైరభ్యర్చ్య విష్ణుప్రీతయే ఆమం వాహిరణ్యం వావ ద్యాత్॥ ... ॥ మనుః॥ భోజనం తృప్తిపర్యంతమామంద్విగుణముచ్యతే। హి రణ్యం త్రిగుణం ప్రోక్తం సర్వకర్మస్వయం విధిః॥ పిత్రేవిష్ణవర్పితే తుష్టే స ర్వాస్తుష్యంతి దేవతాః। తాసుతుష్టాసు గాఙ్గేంద తత్తత్కర్మ శుభంభవే త్॥ అతఃప్రాయశ్చిత్తేషు వైష్ణవశ్రాద్ధమవశ్యం ప్రాయశ్చిత్తవిధిః కర్తవ్యమ్॥ నాన్యథాఫలమాప్నోతి ॥ ... ॥ ఇతి వైష్ణవశ్రాద్ధవిధిః ॥ ... ॥ అథనాం

*** నాందీశ్రాద్ధప్రకారః ***

దీశ్రాద్ధప్రకారమాహ॥ ... ॥ దేవలః॥ ప్రాయశ్చిత్తేషు దానేషు వివాహాదిషు కర్మసు। నాందీశ్రాద్ధం తదా కార్యం సర్వకర్మాభివృద్ధయే ॥ ... ॥ మరీచిః॥ ప్రాయశ్చిత్తే వివాహాదౌ తులాదానాదికర్మసు। పూర్వేద్యుర్వాతదానీంవా

నాందీశ్రాద్ధంసమాచరేత్॥—॥ఆంగిరాః॥ ప్రాశ్చిత్తేషుశాన్త్యాదౌతులాదా
నాదికర్మసు।మహోత్సవేషుసర్వేషుప్రతిష్ఠాసువ్రతేషుచ॥ వివాహాదిషుసర్వ
త్రనాందీశ్రాద్ధంసమాచరేత్ । పూర్వేద్యుర్వాతదానీంవాశుభకర్మఫలాప్త
యే ॥ అన్నేనామేనవా రాజన్ హిరణ్యేనయథావిధి। ద్వాదశబ్రాహ్మణాన్భ
క్త్యాహ్యష్టౌవాపియథావిధి ॥ పితౄనుద్దిశ్యయత్నేన సూపాపూపాజ్యపా
యసైః।అత్రపితరః ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ పితాపితామహశ్చైవ తథై
వప్రపితామహః।మాతామాతామహీచైవతథైవ ప్రపితామహీ ॥ మాతా
మహాస్సపత్నీకాఃపృథక్పృథగనువ్రతాః। విశ్వేదేవాస్సత్యవసూమూర్తాస్త
పితరస్త్రయః ॥ తతఃపరమమూర్తాస్స్యుః నాగచ్ఛంతీహకర్మసు।ద్వాదశప్ర
గ్గోమూర్తః।తతఃపరమమూర్తః। యేయేపితరశ్శ్రాద్ధేషుభోక్తారస్తేమూర్త
సంజ్ఞాః॥ యేయేపితరశ్శ్రాద్ధేషునభుంజంతేతేఅమూర్తాః॥—॥ తదాహగా
లవః॥పిత్రాదిపితరోమూర్తాఃత్రయస్త్వేతేసుపుణ్యదాః। తతఃపరమమూర్తా
స్స్యుస్స్మరణాత్పాపహారిణః ॥ — ॥ అతస్సర్వత్రవృద్ధికర్మసునాందీశ్రా
ద్ధంకర్తవ్యం।ప్రాయశ్చిత్తాభివృద్ధికరమ్ ॥ — ॥ తదాహగౌతమః॥ ప్రాయ
శ్చిత్తంవివాహశ్చవ్రతందానంతులాభిధం । దూరయాత్రాసు సర్వాసునాందీ
శ్రాద్ధంప్రశస్యతే ॥ అతస్త్వవశ్యంకరణీయత్వాదత్రాపి నాంద్యాహ్వానంక
ర్తవ్యమ్ ॥ — ॥ ఇతినాందీశ్రాద్ధవిధిః ॥ — ॥ అథ రామలక్ష్మణప్రతిమాదా

— రామలక్ష్మణప్రతిమాదానవిధిః —

నవిధిమాహ ॥ ... ॥ వరాహపురాణే ॥ ఇదమన్యత్ప్రవక్ష్యామిసర్వపాప
హరంపరం।సర్వసంపత్ప్రదంనౄణాంపుత్రదంపుత్రకామినామ్ ॥ ధనదంధ
నకామానాంరాజ్యదంరాజ్యకామినామ్ । ఆషాఢమాసశుక్లేతుద్వాదశ్యాం
పౌర్ణమీదినే ॥ వ్యతీపాతేచసంక్రాన్త్యాంకుర్యాద్దానమనుత్తమం।బ్రాహ్మణక్ష
త్రియవిశాంశూద్రాణాంపుణ్యవర్ధనం ॥ పౌర్ణమ్యాం ప్రాతరుత్థాయస్నా
త్వాచమ్యయథావిధి। నిత్యకర్మాణునిర్వర్త్యస్వగృహేదేవతాలయే । గోమ
యేనవిలిప్యాథరంగవల్ల్యాద్యలంకృతమ్। తన్మధ్యేష్టదళంపద్మంరచయిత్వాసు
శోభనమ్।తత్రనిక్షిప్యధాన్యంచతండులాన్పూర్వసంఖ్యయా। అమంత్రంస్థాప
యేత్తత్రదశాష్టపలసంయుతమ్।తండులైఃపూరయిత్వాతుతత్రపద్మంలిఖేత్సు
నః।వస్త్రేణవేష్టయేత్కాంస్యంతత్రదేవాన్ప్రపూజయేత్ । పలద్వయేనస్వర్ణే
నతదర్ధేనవిచక్షణః।రామంశ్యామంవిశాలాక్షంసర్వాభరణభూషితం। సింహా

సనేసమావిశ్యధ్యాయేన్మంత్రంముద్రయాసహ । తేనైవస్వర్ణమానేనలక్ష్మణం కారయేత్తదా। కృత్వైతమంజలింబధ్వాకక్షేచాపద్వయంముదా।దధతంరామ పార్శ్వేతుస్నిగ్ధలంనియతేంద్రియం।ఏవంకృత్వోభయోర్దేవ క్షీరస్నానమా చరేత్।నిక్షిప్యపాత్రమధ్యేతుపూజయేదుపచారకైః। రామరామమహాబా హోకౌసల్యాగర్భసంభవ।పూజామిమాంగృహీత్వాశుయథేష్టఫలదోభవ। ఇతి రామపూజామంత్రః।సౌమిత్రేలోకసౌమిత్రేసర్వపాపహరావ్యయ। పా పంమేసకలంఛింధిపుత్రందేహిసువర్చసం॥ఇతిలక్ష్మణపూజామంత్రః॥గంధపు ష్పాక్షతైర్ధూపైర్దీపైర్నైవేద్యవందనైః।మహార్హైరుపచారైశ్చపూజయి త్వాయథాక్రమమ్।ప్రదక్షిణమనువ్రజ్యనమస్కారంసమాచరేత్।బ్రాహ్మణా యసుశాంతాయపత్నీపుత్రవతేముదా । అభ్యర్చ్యగంధపుష్పాద్యైఃదద్యా ద్రామంసలక్ష్మణం।ఉదఙ్ముఖాయవిప్రాయస్వయమింద్రాననశ్శుచిః। వామేన కాంస్యసంస్పృష్టాందక్షిణేనాక్షతాన్వహన్। అమంత్రసర్వపాపఘ్నంపు త్రప్రదమపుత్రిణామ్ । సర్వపాపహరంయస్మాదతశ్శాంతింప్రయచ్ఛమే॥ అ థరామప్రతిమాదానమంత్రః ॥ అయోధ్యాధిపతేవీర శ్రీరామ కరుణాసింధో। పూర్వజన్మసముద్భూతమిహజన్మనిసంభవమ్ । తత్సర్వంనాశమాయాతు త్వత్ప్రసాదాజ్జగద్గురో। రామత్వామహమభ్యర్చ్యసర్వపాపాపనుత్తయే। దాస్యామివిప్రవర్యాయసర్వశ్రేయోభివృద్ధయే।అనయాపూజయాస్వామిన్ ప్రసన్నోభవమేసదా। పుత్రందేహియశోదేహిరాజ్యందేహిజనార్దన। అనే నదానమాత్రేణపాపంసంహర్తుమర్హసి । సర్వపాపహరోయస్మాదతశ్శాం తింప్రయచ్ఛమే ॥ అథలక్ష్మణప్రతిమాదానమంత్రః ॥ రామానుజజగద్బంధో గృహాణేదంతవార్చనమ్ । సర్వపాపహరంయస్మాదతశ్శాంతింప్రయచ్ఛమే। తతస్తుదక్షిణాదేయావిత్తశాఠ్యవివర్జితం । ససర్వఫలమాసాద్య పుత్రమా ప్నోతిసర్వదా। దరిద్రోలభతేవిత్తంబ్రహ్మచారీతుకన్యకామ్ । సువాసినీపుత్ర కామాపుత్రమాప్నోతిసర్వదా। మోక్షకామోలభేన్మోక్షంరోగీరోగాత్ప్ర ముచ్యతే। ఆషాఢశుద్ధపౌర్ణమ్యాంశ్రేయసాకామైర్మనీషిభిః । ద్వాదశ్యామథ వారాజన్కార్యమేతద్వ్రతంముదా॥ ఇతిహేమాద్రౌవారాహోక్తరామ లక్ష్మణప్రతిమాదానవిధిః॥ అథాఘమర్షణవిధిమాహ॥ దేవలః।ఆత్మదేహవిశు

అఘమర్షణమ్.

ద్ధ్యర్థంకర్తవ్యమఘమర్షణమ్। ప్రాయశ్చిత్తేచక్రత్వాదౌతులాదానాదిషుద్వి

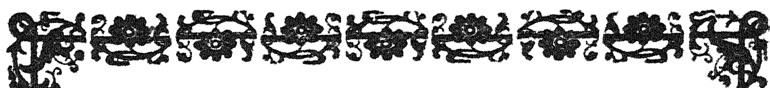
షః। వ్రతేష్వాప్యాపదవిధౌ కర్తవ్యమఘమర్షణమ్। పంచగంగాసు రాజేంద్ర న
కుర్యాదఘమర్షణమ్। సముద్రగాసు సర్వత్ర నకుర్యాదఘమర్షణమ్। వాపీకూప
తటాకేషు కర్తవ్యమఘమర్షణమ్ ॥ పరాశరః ॥ కృత్వాదౌ చతులాదానే ప్రా
యశ్చిత్తేషు కర్మసు। చండాలాదిషు సంస్పర్శే స్వదారేషు దివాగమే। దురన్నేదు
ష్ప్రతిగ్రాహే మద్యసంసర్గసంగమే । అపేయపానే సర్వత్ర హ్యఘమర్షణమీ
రితమ్। స్తేయే తల్పే హ్యయుప్రాప్తే తులాచార్యాదిసంగ్రహే। దుర్జనైస్సహసం
భాషే త్వఘమర్షణమీరితమ్। సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి పరిత్యజ్య యదావసేత్। శా
స్త్రేయాదిషు మంత్రేషు జప్యం చైవాఘమర్షణమ్। అకార్యకర్మకర్తుశ్చ మహాపూ
ర్తాదిభోజనే। సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థమఘమర్షణమీరితమ్। ఏకోద్దిష్టేషు శ్రాద్ధే
షు సపిండీకరణాదిషు । యో భోక్తా స ద్విజః కుర్యాదఘమర్షణమాదరాత్ । పి
తా పితామహశ్చైవ తథైవ ప్రపితామహః । యదాచరంతి తత్పుత్రాస్త్వవశ్య
ధా హ్యఘమర్షణమ్ । సూతకద్వితయే భోక్తా భోక్తా వై చౌళకర్మణి । యజ్ఞక
ర్మణి భోక్తా చాప్యఘమర్షణమాచరేత్ ॥ యానియానీహ నింద్యాని కర్మాణి సు
బహూని చ । తాన్యాచరన్ సదా విప్రః స కుర్యాదఘమర్షణమ్ ॥ అఘ
మర్షణప్రకారమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ మనసా పాపనిచయం
పూర్వజోఽపి సమాచరన్। తటాకం దీర్ఘికాం వాపీం గత్వా శుచిరతన్ద్రితః ॥ పు
రీషమూత్రే సంత్యజ్య శౌచం కుర్యాదతన్ద్రితః। ద్విరాచమ్య శుచిర్భూత్వా నా
రాయణమనుస్మరన్ ॥ మలాపకర్షణం కృత్వా నిత్యకర్మ సమాప్య చ। ప్రాయ
శ్చిత్తీ తథాన్యో వా సజలాప్ల్వ్య విధిపూర్వకమ్ ॥ నాభిదఘ్నజలం గత్వా సూర్య
స్యాభిముఖశ్శుచిః। సపవిత్రదర్భపాణిస్స్నానాంతే మంత్రముచ్చరేత్ ॥ మ
న్త్రాన్త్రైర్మార్జయేద్దర్భైస్స్వదేహవిశుద్ధయే। పవమానస్సువర్జనః ॥ హిరణ్య
శృంగమిత్యనువాకః। సర్వేషు వా ఏషు లోకేష్విత్యనువాకః । ప్రజాపతేఽత్వస్వే
త్యనువాకః । దేవస్య త్వేతి మార్జనం సమాప్య తత్ర దేవర్షిపితౄన్ తర్పయి
త్వా ద్విరాచమ్య ధౌతవస్త్రం పరిధాయ మౌనీ భవేత్। స్నానవస్త్రం నిష్పీడ్య
వామప్రకోష్ఠే నిక్షిప్య ద్విరాచమ్య శుచిర్భవేదితి ॥ — ॥ మనుః ॥ వస్త్రం చ
తుర్గుణీకృత్య కూలే నిష్పీడయేత్తథా । వామప్రకోష్ఠే నిక్షిప్య ద్విరాచమ్య శు
చిర్భవేత్ ॥ ఇత్యఘమర్షణం కృత్వా ప్రాయశ్చిత్తార్థమాగతాం పరిషదం న
త్వా నారాయణమనుస్మరన్ కృతం పాపం మనసి నిధాయ పుండ్రాదికం ధృ
త్వా పత్నీపుత్రపరివేష్టితస్తదనుమతః పరిషదం గచ్ఛేత్ ప్రాయశ్చిత్తీ । ఇతరస్తు

నిత్యకర్మాదికం కృత్వాదోషబుద్ధింనాచరేత్ ॥ — ॥ ఇత్యఘమర్షణస్నానవిధిస్సర్వేషామ్॥ — ॥ *********************

ఇతి శ్రీహేమాద్రిసుధీవరవిరచితే చతుర్వర్గచిన్తామణ్యాఖ్యే

ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయః

శ్రీరస్తు.

శ్రీ శివాయగురవేనమః.

ప్రాయశ్చిత్తప్రమాణవచనాని.

వందేరమాపతిం స్మృత్వా సర్వపాపహరం హరిమ్। సర్వేషాం పాప
సంఘానాం ప్రాయశ్చిత్తవిధేః కృతే॥ ఆలోడ్య సర్వశాస్త్రాణి యథాశక్తి యథా
మతి। క్రియతే సాధుబోధార్థం ప్రాయశ్చిత్తస్య పద్ధతిః॥ అత్ర స్మృతిప్రామా
ణ్యమాహ॥...॥ మనుః॥ శ్రుతిం పశ్యంతి మునయః స్మరంతి చ తథా స్మృతిమ్।
తస్మాత్ప్రమాణముభయం ప్రమాణైః ప్రమితం భువి। యోఽవమన్యేత తే తూభే
హేతుశాస్త్రాశ్రయాద్ద్విజః॥ స సాధుభిర్బహిష్కార్యో నాస్తికో వేదనింద
కః॥...॥ విష్ణుః॥ పురాణం మానవో ధర్మస్సాంగో వేదశ్చికిత్సకమ్। ఆజ్ఞాసిద్ధా
ని చత్వారి న హంతవ్యాని హేతుభిః। యస్తాని హేతుభిర్హన్యాత్సోంధే తమసి
మజ్జతి॥...॥ ఇతి ప్రాయశ్చిత్తానామశాస్త్రీయత్వాభిధానే దోషోఽభిహితః
వ్యాసః॥ జ్యోతిషం వ్యవహారం చ ప్రాయశ్చిత్తం చికిత్సకమ్। వినా శాస్త్రేణ యో
బ్రూయాత్తమాహుర్బ్రహ్మఘాతకమ్॥...॥ తత్రాధికారిణమాహ॥ మనుః॥
అకుర్వన్విహితం కర్మ నిందితం చ సమాచరన్। ప్రసక్తశ్చేంద్రియార్థేషు ప్రాయ
శ్చిత్తీయతే నరః॥...॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ విహితస్యాననుష్ఠానాన్నిందితస్య చ
సేవనాత్। అనిగ్రహాచ్చేంద్రియాణాం నరః పతనమృచ్ఛతి॥ ప్రత్యవాయీ
భవతి॥ నరగ్రహణం ప్రతిలోమజాతీనామపి ప్రాప్త్యర్థం। తస్మాత్తేనైవ కర్త
వ్యం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే॥ ఏవమస్యాంతరాత్మా చ లోకశ్చైవ ప్రసీదతి।
ఏవం ప్రాయశ్చిత్తైః కృతే। అస్యాంతరాత్మా శుద్ధతయా ప్రసన్నో భవతి।
లోకశ్చ సంవ్యవహర్తుం ప్రసీదతీత్యర్థః॥ ప్రాయశ్చిత్తాకరణే దోషమాహ
స ఏవ॥ ప్రాయశ్చిత్తమకుర్వాణాః పాపేషు నిరతా నరాః। అపశ్చాత్తాపినః
కష్టాన్నరకాన్యాంతి దారుణాన్॥ తామిస్రం లోహశంకుం చ మహానిరయ
శాల్మలీ। రౌరవం కుడ్మలం పూతిమృత్తికం కాలసూత్రకమ్॥ సంఘాతం లోహి
తోదం చ సవిషం సంప్రపాతనమ్। మహానరకకాకోలం సంజీవనమహాపథమ్॥
అవీచిమంధతామిస్రం కుంభీపాకం తథైవ చ। అసిపత్రవనం చైవ తాపనం చైక
వింశకమ్॥ మహాపాతకజైర్ఘోరైరుపపాతకజైస్తథా। అన్వితా యాంత్యచరి
తప్రాయశ్చిత్తా నరాధమాః ఇతి॥ ఏకవింశకమిత్యేతత్ప్రధాననరకాపే

క్షయోక్తం॥ మహాపాతకజైరిత్యాదిపాపమాత్రోపలక్షకమ్। తథాచపాప
తారతమ్యాత్ఫలతారతమ్యందర్శితం ॥ —— ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ అష్టావింశ
తికోట్యస్తు ఘోరాణినరకానివై। మహాపాతకినస్త్వేపిస ర్వేషునరకేష్వపి॥
ఆచన్ద్రతారకంయావత్పచ్యంతే వివిధైర్వధైః। ఉపపాతకినశ్చాన్యేనిరయా
ర్ణవకోటిషు ॥ ఏకవింశతిసంఖ్యేషుపాదోనబ్రహ్మకల్పకమ్। చతుర్దశసుపచ్యం
తేకల్పార్ధంసమపాపినః ॥ ఉపపాతకినశ్చాపితదర్ధంయాంతిమానవాః। శేషైః
పాపైస్తదర్ధంచకాలక్లుప్తిరియం స్మృతేతి॥ ... ॥ ఇదంప్రకాశకృతపాపఫ
లం ॥ రహసికృతపాపఫలమాహ ॥ ... ॥ పరాశరః॥ పాతేకేతుసహస్రం
స్యాన్మహాతిద్విగుణంభవేత్ । ఉపపాతకేతురీయంస్యాన్నరకం వర్షసంఖ
క్యయేతి॥ అత్రచతుఃపఞ్చవిధేషుపాతకేషు ఇతరేతరతారతమ్యమూహ్యమ్॥
మహాపాతకే వర్ష సహస్రద్వయం నరకపాతః ॥ అతిపాతకేత్వధ్యర్ధ
సహస్రమ్ ॥ సమపాతకేసహస్రమ్ ॥ ఉపపాతకేసహస్రార్ధమ్ ॥ సఙ్కరీ
కరణాదిషు అధ్యర్ధశతద్వయమితి ॥ ... ॥ యత్తుపంచవిధపాపాన్యాహకా
త్యాయనః।మహాపాపంచాతిపాపంతథాపాతకమేవచ । ప్రాసంగికంచోప
పాపమిత్యేవం పంచకోగణఇతి ॥ అత్రపాతకమితిసమపాపాన్యుక్తాని॥ ఉప
పాతకేషు కానిచిదగమ్యాగమనాదీని అవాన్తరభేదావివక్షయా ప్రాసంగిక
మిత్యుక్తాని ॥ ... ॥ అత్రపాతకపాపనిర్వచనంభవిష్యోత్తరే॥ అధోధఃపా
తనాత్పుంసాంపాతకంపరికీర్తితమ్ । నరకాగ్నిషుఘోరేషు పాచనాత్పాప
ముచ్యతేఇతి ॥ ... ॥ ప్రాయశ్చిత్తశబ్దార్థ మాహాంగిరాః ॥ ప్రాయోనామ
తపఃప్రోక్తంచిత్తంనిశ్చయఉచ్యతే॥ తపోనిశ్చయసంయుక్తం ప్రాయశ్చిత్తం
తదుచ్యతఇతి॥ అనుష్ఠితేనద్వాదశవార్షికవ్రతాదినా అవశ్యంపాపంనివర్త
తేఇతి విశ్వాసయుక్తంవ్రతానుష్ఠానలక్షణంతపఃప్రాయశ్చిత్తమ్॥ భాష్యకా
రస్తు ప్రాయోవినాశః చిత్తం సంధానం వినష్టస్య సంధానమితి ॥ విజ్ఞాన
యోగినా ప్రాయశ్చిత్తశబ్దః పాపక్షయార్థేనైమిత్తికే కర్మవిశేషే రూఢ
ఇత్యుక్తమ్॥ ...॥ ఇహతావత్కలియుగేఆపద్బాహుళ్యాదవర్జనీయతయా
పాపసమ్భవాత్ప్రతినిమిత్తం ప్రాయశ్చిత్తస్యకర్తుమశక్యత్వాచ్ఛరీరస్యాస్థిర
త్వాత్పాపఫలానుభవే చిరకాలం ఘోరతరనరకవేదనాయాస్సోఢుమశక్య
త్వాత్పాపభీరుణాపశ్చాత్తాపినా పురుషేణైకవేళయాసర్వపాపనోదకం
ప్రాయశ్చిత్తం సర్వథా ఆచారణీయమేవ । తత్రకాలాదర్శేమలమాసగురు

శుక్రమౌఢ్యాది దోషదుష్టకాలే ప్రతిషిద్ధత్వాత్ శుద్ధకాలే ఏకాదశ్యామస్య
స్యాంవావిధో కార్యమ్ ॥ అగ్న్యాధానాదిశ్రౌతౌపాసనాదిస్మార్తతులా
పురుషాదికర్మకర్తృత్వాభావే పాపావనార్థమధికారసిద్ధ్యర్థంచ కార్యమేవ॥ ...
తదుక్తం మనునా॥ శుచినా కర్మకర్తవ్యమితి॥ అంగిరసా చ॥ శ్రౌతంస్మార్తంచ
కర్తవ్యం కృత్వా పాపసమాశ్రయః । జపంతపశ్చ హోమంచ దానంచార్చన
మేవచ॥ జపః వేదపారాయణాది॥ తపః కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాది॥ హోమః
కూశ్మాండాది । దానం గవాదేః ॥ అర్చనం విష్ణ్వాదీనామ్ ॥ స్మృతిసంగ్రహ
కారైశ్చోక్తమ్ ॥ విశోధ్య కాయం విధివత్తు కృచ్ఛ్రైరితి । ఆతురస్యతు శు
ద్ధకాలప్రతీక్షా నైవ కార్యా । ఆశౌచాదిదోషే రాత్రావపి సద్య ఏవ కార్యం॥
తదుక్తం చంద్రికాయాం ॥ దానే విశేషాదార్తస్య విధినా శుద్ధిరుచ్యతే ।
అనిత్యత్వాత్స యద్వస్తు దానహోమాదివాంఛతీతి॥—॥ వారాహపురాణే॥
వ్యతీపాతోథ సంక్రాంతిస్తథైవ గ్రహణం రవేః । పుణ్యకాలాస్తదా సర్వే యదా
మృత్యురుపస్థితః॥ తదా గోభూహిరణ్యాదిదత్తమక్షయ్యతామియాత్ ॥—॥
భవిష్యోత్తరే ॥ తత్ర యే పాపనిచయాః స్థూలా నరకహేతవః । తే సమాసేన
కథ్యంతే మనోవాక్కాయసాధనాః ॥...॥ మనుః॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం
స్తేయం గుర్వంగనాగమః । మహాంతి పాతకాన్యాహుస్సంయోగం చైవ తైస్స
హేతి॥...॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ బ్రహ్మహా మద్యపస్తేనస్తథైవ గురుతల్పగః । ఏతే
మహాపాతకినో యశ్చ తైస్సహ సంవసేత్ ॥ ... ॥ మనుః ॥ బ్రహ్మహా
ద్వాదశ సమాః కుటీం కృత్వా వనే వసేత్ । భైక్షాశ్యాత్మవిశుద్ధ్యర్థం కృత్వా
శవశిరోధ్వజమితి ॥ ... ॥ హారీతః ॥ ద్వాదశభిర్వర్షైర్మహా
పాతకినః పూయంత ఇతి॥ ఇదమజ్ఞానతః కరణే॥...॥ జ్ఞానతః కరణే త్వంగిరాః॥
యః కామతో మహాపాపం నరః కుర్యాత్కథంచన । న తస్య శుద్ధిర్నిర్దిష్టా భృ
గ్వగ్నిపతనాదృత ఇతి ॥ ... ॥ తథాతిపాతకాని పతితసంసర్గాదీన్యా
హ॥ వ్యాసః॥ యో యేన సంవసేద్వర్షం సోపి తత్సమతామియాత్ । స తస్యై
వ వ్రతం కుర్యాత్తత్సంసర్గవిశుద్ధయే ఇతి॥ ఏతద్వ్యాగాంతరవిషయమ్...॥ సుమ
న్తుః॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం స్తేయం గుర్వంగనాగమః । మహాపాతకసం
జ్ఞాని చత్వార్యేవ కలౌ యుగ ఇతి ॥ అత్ర చతుర్గ్రహణాదేవ కాలాచ్చ కలియు
గే మహాపాతకిసంసర్గిణో న మహాపాతకిత్వం ॥ తస్యాపి సాక్షాన్మహాపాతకి
త్వే తత్సంసర్గిణోపి మహాపాతకిత్వం స్యాత్ తస్యాపి సాక్షాన్మహాపాతకిసం

సర్గిత్వాత్తతః పరమప్యేవమిత్యనవస్థా స్యాత్ । తస్మాత్కలియుగే సాక్షాన్మహాపాతకిసంసర్గిణోపి నమహాపాతకిత్వమ్॥...॥ తథాచోక్తం పరాశరేణ॥ కృతేతు మానవా ధర్మాస్త్రేతాయాం గౌతమస్మృతాః । ద్వాపరే శాంఖలిఖితాః కలౌ పారాశరాస్స్మృతాః ॥ త్యజేద్దేశం కృతయుగే త్రేతాయాం గ్రామముత్సృజేత్ । ద్వాపరే కులమేకంతు కర్తారంతు కలౌయుగే॥...॥ వ్యాసః॥ కృతే సమ్భాష్య పతతి త్రేతాయాం స్పర్శనేనతు । ద్వాపరేత్వన్నమాదాయ కలౌ పతతి కర్మణా॥...॥ స్మృతికామధేనౌ॥ సంసర్గదోషో నైవస్యాన్మహాపాతకినః కలౌ॥...॥ ఘటికానిఘణ్టౌ॥ సంసర్గదోషస్తేనాద్యైర్మహాపాతకనిష్కృతిః॥...॥ స్మృత్యర్థసారే॥ కలియుగే సంసర్గదోషో నాస్తీత్యుక్తమ్ । ఏవం బహుస్మృతివచనార్థపర్యాలోచనయా పతితసంసర్గిణో దోషాభావకథనం పాతిత్యాభావపరం సంసర్గప్రాయశ్చిత్తం తు పాదోనద్వాదశవార్షికం కార్యమేవేతి। తస్మాత్సంసర్గిణః కలియుగేపి పాపమేవేతి సిద్ధముక్తమ్॥...॥ యదుక్తం మనునా॥ సంవత్సరేణ పతతి పతితేన సహాచరన్ । యాజనాధ్యాపనాద్యౌనాత్సద్యో నశయనాసనాత్ । యాజనాధ్యాపనయౌనానాం నిత్యసమ్బన్ధాత్సద్యః పతతీత్యర్థః॥ యో యేన పతితేనైషాం సంసర్గం యాతి మానవః। స తస్యైవ వ్రతం కుర్యాత్తత్సంసర్గవిశుద్ధయే ఇతి॥ ఏతద్యుగాంతరవిషయం॥...॥ మనుః॥ బహూనామేకకార్యాణాం సర్వేషాం శస్త్రధారిణామ్ । యద్యేకో ఘాతయేత్తత్ర సర్వే తే ఘాతకాస్స్మృతాః॥ ఉపరుంధన్ పరం హంతుం సమర్పయతి యః పుమాన్ । యశ్చానుగ్రాహకస్సోపి బ్రహ్మఘాతక ఇష్యతే॥...॥ విష్ణుః॥ రాగాద్ద్వేషాత్ప్రమాదాద్వా స్వతః పరత ఏవవా। ఘాతయేద్బ్రాహ్మణం కశ్చిత్స భవేద్బ్రహ్మఘాతకః॥ భృతకో యది తం హన్యాత్సోపి స్యాద్బ్రహ్మఘాతకః । సోపి భృతేః ప్రదాతా భృతకశ్చ బ్రహ్మఘాతక ఇత్యర్థః ॥ ఉపదేష్టా హ్యర్థయితా ప్రేరకశ్చేతి సత్రిధా । అనుమన్తానుమననాత్సోపి ఘాతక ఇష్యతే॥...॥ విష్ణుః॥ ఆక్రుష్టస్తాడితో వాపి ధనైర్వా విప్రయోజితః । యముద్దిశ్య త్యజేత్ప్రాణాన్ తమాహుర్బ్రహ్మఘాతకమ్॥...॥ స్మృత్యన్తరే॥ హన్తా మంత్రోపదేష్టా చ తథా సమ్ప్రతిపాదకః। ప్రోత్సాహకస్సహాయశ్చ తథా మార్గానుదేశకః ॥ ఆశ్రయశ్శస్త్రదాతా చ భక్తదాతా చ కర్మిణామ్ । ఉపేక్షకశ్శక్తిమాంశ్చేద్దోషవక్తానుమోదకః ॥ అకార్యకారిణాం తేషాం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రకల్పయేదితి । ఏవంసురాపానసువర్ణస్తేయగుర్వంగనాగమనేషు యథా

దిష్టాన్యూన్యసత్వాత్తద్వ్రతంనహి । అతిదిష్టేషుసర్వత్ర పాదోనంతద్వ్ర
తంచరేత్॥ ... ॥ పతితసంసర్గ్యనుగ్రాహక ప్రయోజకానుమంతృనిమిత్త
కర్తౄదీనాం తత్తన్నిమిత్త నిష్కృత్యుక్తక్రమేణ యథా యోగం నవవార్షికం ష
డ్వార్షికం సార్ధచతుర్వార్షికం త్రైవార్షికంచవ్రతం కల్పనీయమ్ ॥ ...॥
అథ పతనీయాని ॥ యమః ॥ మాతృష్వసా మాతృసఖీ సుహితా చ పితృష్వసా ।
మాతులానీస్వసా శ్వశ్రూర్గత్వా సద్యః పతేద్ద్విజః ॥ ...॥ గౌతమః॥ మాతృ
పితృయోనిసంబంధాగస్తేన నాస్తికనిందిత కర్మాభ్యాసిపతితాత్యాగ్యపతిత
త్యాగినః పతితాః పాతకసంయోజకాశ్చేతి ॥ ... ॥ బోధాయనోపి॥ అథ
పతనీయాని॥ సముద్రయానం బ్రహ్మస్వన్యాసాపహరణం భూమ్యనృతవదనం
సర్వాపణ్యైర్వ్యవహరణం శూద్రసేవనం శూద్రాభిగమనం యచ్చ శూ
ద్రాయామభిప్రజాయతే తదపత్యంచ భవతీతి ॥ స్త్రీణాంవిశేషపతనీయా
న్యాహ ॥ — ॥ యాజ్ఞవల్క్యః । నీచాభిగమనం గర్భపాతనం గర్భనాశ
నమ్। విశేషపతనీయాని స్త్రీణామేతాన్యపి ధ్రువమ్ । పతిస్త్రీస్తు పరిత్యాజ్యా
శిష్యగాగురుగాచయా । పతిఘ్నీచ విశేషేణ జుంగితోపగతా చ యా॥ జుంగి
తః ప్రతిలోమం గతోహీనవర్ణో వా॥ ...॥ బ్రహ్మహత్యాసమాన్యాహ మనుః॥
అనృతంచ సముత్కర్షే రాజగామిచ పైశునమ్ । గురోశ్చాలీకనిర్బంధస్స
మానిబ్రహ్మహత్యయా॥ ...॥ విష్ణుః ॥ యాగస్థక్షత్రియ వైశ్యవధో రజస్వలా
యాశ్చాంతర్వత్న్యా ఆత్రేయ్యా అవిజ్ఞాతగర్భస్యశరణాగతస్యచ ఘాతనం
బ్రహ్మహత్యాసమానీతి॥ ... ॥ శివధర్మోత్తరే ॥ యస్తువిద్యాభిమానేన నీచో
జయతిసద్ద్విజమ్ । ఉదాసీనస్సభామధ్యే బ్రహ్మహాసప్రకీర్తితః ॥ పరదోష
మవిజ్ఞాయ నృపకర్ణే జపేత్తుయః । పాపీయాన్పిశునః శూద్రస్సచైవం బ్రహ్మ
హాస్మృతః ॥ దేవద్విజగవాం భూమిం పూర్వదత్తాం హరేత్తు యః । ప్రణష్టా
మపి కాలేన తమాహుర్బ్రహ్మఘాతకమ్ ॥ ... ॥ సురాపానసమాన్యాహ॥
మనుః ॥ బ్రహ్మోజ్ఝతా వేదనిందా కౌటసాక్ష్యం సుహృద్వధః। గర్హితాన్నాద్య
యోర్జగ్ధిస్సురాపానసమానిషడేతి॥ ...॥ స్వర్ణస్తేయసమాని ॥ నిక్షేపస్యా
పహరణం నరాశ్వరజతస్యచ। భూమివజ్రమణీనాంచ స్వర్ణస్తేయసమం
స్మృతమ్। ...॥ తత్ర యాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్త్రీధేనుహరణం బ్రాహ్మణక్షేత్రహ
రణం సువర్ణస్తేయసమం ॥ దేవబ్రాహ్మణరాజ్ఞాంతు విజ్ఞేయం ద్రవ్యముత్త
మమిత్యుక్తత్వాదిమాని దేవబ్రాహ్మణరాజసంబంధీని ॥ ... ॥ గురుతల్ప

సమాని॥ రేతస్సేకస్స్వయోనీషు కుమారీష్వంత్యజాసు చ । సఖ్యుః పుత్రస్య చ స్త్రీషు గురుతల్పసమం విదుః। ...॥ అంత్యజాస్తు । రజకస్స్వర్ణకారశ్చ నటో బురుడ ఏవ చ । కైవర్తమేదభిల్లాశ్చ చర్మకారశ్చ సౌచికః ॥ తక్షకస్తిలయంత్రిచమూనుశ్చ క్రీతిధాధ్వజీ। నాపితో లోహకారశ్చ తథైతే షోడశాంత్యజాః॥ ...॥ విష్ణుః ॥ మాతామహమాతులస్నుషపత్నీగమనం గురుదారసమానం॥ పితృష్వసుర్మాతృష్వసుర్గమనం శ్రోత్రియర్త్విగుపాధ్యాయమిత్రపత్న్యభిగమనమ్ స్వసుస్సఖ్యాస్సగోత్రాయా వర్ణోత్తమాయాః ప్రవ్రజితాయా నిక్షిప్తాయాగమనమితి॥ స్వయోనిః భగినీ॥ సగోత్రా జ్ఞాతిస్త్రీ ॥ ...॥ పురాణసారే ॥ అథవా మాతరం గచ్ఛేత్స్నుషాం గచ్ఛేద్దేవదాసికామ్ । సుదిగచ్ఛేత్స్నుషు దారసమమితి॥ ఏవమాదీని సమపాతకాని పరిగణితాని॥ కేషాంచిత్తత్తోపపాతకత్వవచనం ప్రాయశ్చిత్తవికల్పార్థం । సమత్వార్థమితి తేషాంత్రైవార్షికంవ్రతం॥...॥ ఉపపాతకాన్యాహ మనుః ॥ గోవధోఽయాజ్యసంయాజః పారదార్యాత్మవిక్రయా ॥ గురుమాతృపితృత్యాగస్స్వాధ్యాయాగ్న్యోస్సుతస్య చ॥ పరివిత్తితానుజేన పరివేదనమేవ చ । తయోర్దానం చ కన్యాయాస్తయోరేవ చ యాజనమ్॥ కన్యాయా దూషణం చైవ వార్ధుష్యం వ్రతలోపనమ్। తటాకారామదారాణామపత్యస్య చ విక్రయః ॥ వ్రాత్యతా బాంధవత్యాగో భృత్యాధ్యాపనమేవ చ। భృతాచ్చాధ్యయనాదానమపణ్యానాం చ విక్రయః॥ సర్వాకరేష్వధీకారో మహాయంత్రప్రవర్తనం। హింసౌషధీనాం స్త్ర్యాజీవోఽభిచారో మూలకర్మ చ ॥ ఇంధనార్థమశుష్కాణాం ద్రుమాణామవపాతనమ్। ఆత్మార్థం చ క్రియారంభో నిందితాన్నాదనం తథా॥ అనాహితాగ్నితా స్తేయమృణానామనపక్రియా । అసచ్ఛాస్త్రాధిగమనం కౌశీలవ్యస్య చ క్రియా॥ ధాన్యకుప్యపశుస్తేయం మద్యపస్త్రీనిషేవణమ్ । స్త్రీశూద్రవిట్క్షత్రవధో నాస్తిక్యం చోపపాతకమ్॥ ...॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ లవణవిక్రయౌషధజీవనహింసాయంత్రవిధాన శూద్రప్రేష్యహీనసఖ్య హీనయోనినిషేవణానాశ్రమవాసపరాన్నపరిపుష్టతా సర్వాకరాధికారాః సత్ప్రతిగ్రహాదీని ॥ ...॥ విష్ణుః ॥ అనృతవచనం సముత్కర్షే రాజగామి పైశున్యం గురోశ్చాలీకనిర్బంధః అభక్ష్యాణాం చ భక్షణమిత్యాదీని ॥ ...॥ శంఖలిఖితౌ॥ కృతఘ్నకూటన్యాసాపహారబ్రాహ్మణవృత్తిఘ్నమిథ్యాభిశంసిపతిత్యాగిత్యాది ॥ — ॥ వరాహపురాణే॥ ఘ్రాణహా పజ్జిహ్వాభేదక ఇతి పత్రీ- భేద చరణే దోషాధిక్యం

ప్రతిపాదితంవిద్వద్బ్రాహ్మణపఙ్క్తిభేదాచరణవిషయమ్॥ అన్యథాపఙ్క్తి-భేదాచరణదోషస్య ప్రకీర్ణకత్వాత్ ॥ ... ॥ స్మృత్యన్తరే ॥ విధవా దేవదాసీవేశ్యా వర్ధకీదాసీ గమనాదీన్యుపపాతకానీతి ॥ సఙ్కలీకరణాన్యాహ॥ ...॥ మనుః॥ ఖరాశ్వోష్ట్రమృగభానామజావికవధస్తథా । సంకలీకరణం జ్ఞేయంమీనాహిమహిషస్యచ ॥ మలినీకరణాని ॥ మనుః॥—॥క్రిమికీటవయోహత్యామద్యానుగతభోజనమ్।ఫలైధఃకుసుమస్తేయమధైర్యంచమలావహం॥ గోధాదిహననంచ॥—॥అపాత్రీకరణాని ॥ మనుః ॥ నిందితేభ్యోధనాదానం వాణిజ్యంశూద్రసేవనం । అపాత్రీకరణంజ్ఞేయమసత్యస్యచ భాషణం॥—॥ జాతిభ్రంశకరాణి॥ మనుః ॥ బ్రాహ్మణస్యరుజఃకృత్వాఘ్రాతిరఘ్రేయమద్యయోః । జైహ్మ్యంపుంసిచమైథున్యం జాతిభ్రంశకరంస్మృతం ॥ పశుగమనమయోనౌనిషేచనంచ॥ అవశిష్టంసర్వంప్రకీర్ణకశబ్దవాచ్యం॥—॥తథాచవిష్ణుః॥ యదనుక్తం తత్ప్రకీర్ణకమితి ॥ ఏవం మూలవచనబోధితాని ప్రాయశ్చిత్తనిమిత్తభూతాని పాపాని నవవిధాని । మహాపాతకాన్యతిపాతకాని సమపాతకాన్యుపపాతకాని సంకలీకరణాని మలినీకరణాని అపాత్రీకరణాని జాతిభ్రంశకరాణి ప్రకీర్ణకానీతి॥ — ॥ యథాహవిష్ణుః ॥ పురుషస్యకామక్రోధలోభాఖ్యం రిపుత్రయం సుఘోరంభవతి। తేనాయమాక్రాంతో మహాపాతకాతిపాతకసమపాతకోపపాతకేషు ప్రవర్తతే। సంకీర్ణకరణేషు మలినీకరణేషు అపాత్రీకరణేషు జాతిభ్రంశకరణేషు ప్రకీర్ణకరణేషుచేతి॥ తాని చపాపాని ప్రత్యేకంద్వివిధాని రహసికృతాని ప్రకాశకృతానిచేతి॥యత్పాపంకర్తృవ్యతిరిక్తేనకేనచిదపి నజ్ఞాతం తద్రహస్యం ॥ తస్య ప్రాయశ్చిత్తమపి రహస్యేవ కర్తవ్యం॥ తథాచయమహారీతౌ । రహస్యే రహస్యం ప్రకాశేప్రకాశమితి॥ రహస్యత్వాదేవ నాస్తి పరిషదనువత్త్యాపేక్షా॥ తదాహతుర్బృహస్పతియాజ్ఞవల్క్యౌ॥ —॥ విఖ్యాతదోషః కుర్వీత పర్షదోనుమతం వ్రతం । అనభిఖ్యాతదోషస్తు రహస్యవ్రతమాచరేదితి ॥ నచ పరిషదంవినా వ్రతజ్ఞానాభావఇతిశఙ్క్యం శాస్త్రజ్ఞస్య స్వత స్తద్విజ్ఞానసమ్భవాత్। ఇతరేణాపిబుద్ధిమతా విద్వద్గోష్ఠ్యాం కేనచిద్వ్యాజేనా వగన్తుం శక్యత్వాత్॥ రహస్యపాపం స్వల్పేనాపి జపాదినా నివర్తతే ॥ అతఏవ ప్రాజాపత్యాదివ్రతానాం జపాదీనాంచ వ్యవస్థామాహ॥—॥మనుః॥ ఏతద్ద్విజాతయః శోధ్యా వ్రతైరావిష్కృతైనసః । అనావిష్కృతపాపాంస్తు మన్త్రైర్హోమైశ్చ

శోధయేదితి॥ ప్రకాశకృతానాంతు పరిషదనుమత్యా ప్రాయశ్చిత్తంకార్యం
విఖ్యాతదోషఃకుర్వీతపర్షదోనుమతేవ్రతమిత్యుక్తబృహస్పతియాజ్ఞవల్క్య
వచనాత్ ॥ —— ॥ పరాశరః॥ వేదవేదాంగవిదుషాం ధర్మశాస్త్రం విజాన
తాం। స్వకర్మరతవిప్రాణాం స్వకంపాపం నివేదయేదితి॥——॥మనుః॥ ఖ్యా
పనేనానుతాపేన తపసాధ్యయనేనచ । పాపకృన్ముచ్యతే పాపాత్తథాదా
నేనచాపది॥ యథాయథానరోఽధర్మం స్వయంకృత్వానుభాషతే । తథా
తథాత్వచేవాహిస్తేనాధర్మేణముచ్యతే ॥ యథాయథామనస్తస్య దుష్కృ
తంకర్మనిందతి। తథాతథాశరీరంహి తేనాధర్మేణముచ్యతఇతి॥ ...॥ పరిష
ల్లక్షణమాహ ॥ మనుః ॥ దశావరావాపరిషత్తత్ర ధర్మంప్రకల్పయేత్॥
త్ర్యవరావాపి వృత్తస్థాతం ధర్మం నవిచాలయేత్ ॥ త్రైవిద్యోహైతుక స్త
ర్కీ నైరుక్తోధర్మపాఠకః । త్రయశ్చాశ్రమిణఃపూర్వే పర్షదేషా దశావ
రా॥ ఋగ్వేదవిద్యజుర్విచ్చ సామవేద విదేవచ । త్ర్యవరాపరిషజ్జ్ఞేయాధర్మ
సంశయనిర్ణయే ॥ ఏకోపివేదవిద్ధర్మం యంవ్యవస్యే ద్ద్విజోత్తమః । సవిజ్ఞేయః
పరోధర్మోనాజ్ఞానాంగదితోఽయుతైరితి॥——॥యాజ్ఞవల్క్యః ॥ చత్వారో
వేదధర్మజ్ఞాఃపర్షత్త్రైవిద్యమేవవా। సాబ్రూతేయంసధర్మస్స్యాదేకోవా
ధ్యాత్మవిత్తమఇతి॥...॥పరాశరః॥ చత్వారోవాత్రయోవాపియంబ్రూయు
ర్వేదపారగాః । సధర్మఇతివిజ్ఞేయో నేతరైస్తుసహస్రశః ॥ చత్వారోవా
త్రయోవాపి వేదవంతోగ్నిహోత్రిణః । బ్రాహ్మణానాంసమర్థాయే పరిష
త్సాభిధీయతే ॥ అనాహితాగ్నయోయేన్యేవేదవేదాంగపారగాః ॥ పంచ
త్రయోవాధర్మజ్ఞాఃపరిషత్సాప్రకీర్తితా ॥ మునీనామాత్మవిద్యానాం ద్విజా
నాం యజ్ఞయాజినాం । వేదవ్రతేషు స్నాతానా మేకోపి పరిషద్భవేత్ ॥
ప్రమాణమార్గంమార్గంతోయేధర్మంప్రవదంతివై । తేషాముద్విజతేపాపం
సద్భూతగుణవాదినాం ॥ యథాశ్మనిస్థితంతోయంమారుతార్కేణశుష్యతి।
ఏవంపరిషదాదేశాత్తత్రనశ్యతిదుష్కృతం॥ నైవగచ్ఛతికర్తారంనైవగచ్ఛతి
పర్షదం । మారుతార్కాదిసంయోగాత్పాపం నశ్యతితోయవత్ ॥ అమే
ధ్యానితుసర్వాణిప్రక్షిప్యంతేయథోదకే ॥ తథైవకిల్బిషంసర్వం ప్రక్షిపేచ్చ
ద్విజానలే॥ యేపఠంతిద్విజావేదంపంచయజ్ఞరతాశ్చయే। త్రైలోక్యంతార
యంత్యేతే పంచేంద్రియరతాఅపి ॥ ధర్మశాస్త్రరథారూఢా వేదఖడ్గధరా
ద్విజాః । క్రీడార్థమపియద్బ్రూయుస్సధర్మఃపరమస్మృతః ॥ చాతుర్వైద్యో

వికల్పీచ అంగవిద్ధర్మపాఠకః । వృద్ధాశ్చాశ్రమిణో ముఖ్యా పర్షదేషా దశా
వరేతి ॥ చతుర్ణాం వేదానాం పారగశ్చాతుర్వైద్యః । వికల్పాదిస్వరూప
ముక్తమంగిరసా॥ ...॥ ధర్మస్యాపర్షదశ్చైవ ప్రాయశ్చిత్తక్రమస్యచ। త్రి
యాణాం యః ప్రమాణజ్ఞ స్సవికల్పీభవేద్ద్విజః॥ శబ్దేఛందసికల్పేచశిక్షాయాం
చ సునిశ్చితః । జ్యోతిషాంగణితేచైవ సనైరుక్తాంగవిద్భవేత్ ॥ వేదవిద్యా
వ్రతస్నాతః కులశీలసమన్వితః । అనేకధర్మశాస్త్రజ్ఞః పఠ్యతేధర్మపాఠకః॥
బ్రహ్మచర్యాశ్రమాదూర్ధ్వంవిప్రోయంవృద్ధఉచ్యతేఇతి । చాతుర్వైద్యత్వా
ద్యుక్తవిశేషణవిశిష్టా గార్హస్థ్యాశ్రమవర్తినో దశసంఖ్యాకాః పరిషచ్ఛబ్ద
వాచ్యాః ॥ యేచత్వారోవాత్రయోవాపీత్యాదిపక్షాః పూర్వముక్తాస్తేసర్వే
మహాపాపేభ్యోర్వాచీనవిషయాః॥ యుగాన్తరవిషయావా॥ ... ॥ యథా
హ దేవలః॥ పాపానాంతారతమ్యేన విప్రాణాంగురులాఘవం। ఏకోనార్హతి
తత్కర్తుమనూచానోప్యనుగ్రహం ॥ సుశాన్తానాంచవిదుషాం కలౌసఙ్ఘః
ప్రశస్యతే । ధర్మజ్ఞాబహవోవిప్రాఃకర్తుమర్హంత్యనుగ్రహం ॥ స్నేహాద్వా
యదివాలోభాద్భయాదజ్ఞానతోపివా । కుర్వంత్యనుగ్రహంయేతుతత్పాపం
తేషుగచ్ఛతి॥ దుర్బలేనుగ్రహఃకార్య స్తథైవశిశువృద్ధయోః। అతోన్యథాభవే
ద్దోష స్తస్మాన్నానుగ్రహోభవేత్॥ .. ॥యత్తూక్తమంగిరసా॥ పాతకేషుశతం
పర్షత్సహస్రంమహదాదిషు। ఉపపాతకేషుపంచాశత్స్వల్పే స్వల్పంతథా
భవేదితి॥ తదభ్యాసవిషయం॥...॥ అంగిరాః॥ ఆర్తానాంమార్గమాణానాం
ప్రాయశ్చిత్తానియేద్విజాః । జానంతోనప్రయచ్ఛంతితేతేషాంసమభాగినః॥
తస్మాదార్తంసమాసాద్య బ్రాహ్మణంతువిశేషతః । జానద్భిర్ధర్మపంథానం
నభావ్యంతుపరాఙ్ముఖైః॥ అర్థితైరనాహూతైరపృష్టైశ్చైవసంసది। ప్రా
యశ్చిత్తంనదాతవ్యంజానద్భిరపిసర్వథా ॥ యత్పూర్వముద్ధృతేవిప్రేప్రమీయ
మాణేజ్వరాదిషు। తత్పుణ్యాంతారతేపాపాత్ప్రాయశ్చిత్తేస్తుమానవే॥ ప్రా
యశ్చిత్తవిధానేనమనుష్యాన్మోచయేన్నరం। ఇహాముత్రసుఖంవిందేద్విద్వా
నాయుర్యశోబలమితి॥ ...॥ విష్ణుః॥ కర్తారందేశకాలౌచ ప్రమాణంకారణం
క్రియాం । ఔచిత్యంచబలంచైవప్రాయశ్చిత్తంవదేద్బుధః ॥ శరీరబలమాయుశ్చ
వయఃకాలంచకర్మచ । పరీక్ష్యధర్మవిద్బ్రూయాత్ ప్రాయశ్చిత్తంప్రకల్పయేత్॥
ఊనైకాదశవర్షస్యపంచవర్షాత్పరస్యచ । ప్రాయశ్చిత్తంచరేద్భ్రాతా పి
తావాన్యస్సుహృజ్జనః॥...॥విష్ణుః॥ అశీత్యుత్తరవృద్ధో [illegible] బాలోవాప్యూనషో

జనః। ప్రాయశ్చిత్తార్థమర్హాణి స్త్రియో వ్యాధిత ఏవ చేతి॥ నామధారకవిప్రా
ణాం పరిషత్త్వం నాస్తి తద్యథా। ...॥ పరాశరః॥ అతఊర్ధ్వం తు యే విప్రాః కే
వలం నామధారకాః। పరిషత్త్వం న తేష్వస్తి సహస్రగుణితేష్వపి॥ అతః వర్ణి
తగుణవద్బ్రాహ్మణేభ్య ఊర్ధ్వం తద్వ్యతిరిక్తా గుణరహితా ఇతి యావత్॥
స ఏవ॥ సావిత్ర్యాశ్చైవ గాయత్ర్యాస్సంధ్యోపాస్త్యగ్నికార్యయోః। అజ్ఞానా
త్కృషికర్తారో బ్రాహ్మణా నామధారకాః। యథా కాష్ఠమయో హస్తీ యథా
చర్మమయో మృగః। బ్రాహ్మణో హ్యనధీయానస్త్రయస్తే నామధారకాః॥ ప్రా
యశ్చిత్తం ప్రయచ్ఛంతి యే ద్విజా నామధారకాః। తే ద్విజాః పాపకర్మాణస్సమే
తా నరకం యయుః॥ యమః- యాంత్యత్వర్థః॥ స ఏవ॥ అవ్రతానామమంత్రా
ణాం జాతిమాత్రోపజీవినాం। సహస్రశస్సమేతానాం పరిషత్త్వం న విద్యతే॥
యద్వదంతి తమోమూఢా మూర్ఖా ధర్మమతద్విదః। తత్పాపం శతధా భూత్వా
తద్వక్తౄనధిగచ్ఛతి॥ అజ్ఞాత్వా ధర్మశాస్త్రాణి ప్రాయశ్చిత్తం వదాతి యః।
ప్రాయశ్చిత్తీ భవేత్పూతః కిల్బిషం పర్షదం వ్రజేత్॥ యాన్యథా ధర్మశాస్త్రేణ ప్రా
యశ్చిత్తం వదేద్యది। తతస్సద్విగుణమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తే కృతేపి సః॥ రాజ్ఞశ్చా
నుమతే స్థిత్వా ప్రాయశ్చిత్తం వినిర్దిశేత్। స్వయమేవ న కర్తవ్యం కర్తవ్యా స్వ
ల్పనిష్కృతిః॥ ...॥ ప్రాయశ్చిత్తవిధానస్థలమాహ॥ ప్రాయశ్చిత్తం సదా దద్యా
ద్దేవతాయతనాగ్రతః। ఆత్మకృచ్ఛ్రం తతః కృత్వా జపేద్వై వేదమాతరమితి॥
శైవస్య వైష్ణవస్యాథ ఆయతనస్యాగ్రతస్స్థిత్వా నిర్దేష్టవ్యం। ఏతత్పుణ్యతీర్థా
దేరుపలక్షణం॥ దేవాలయే నదీతీరే శుచౌ దేశే సభాస్థలే। ఉపవిశ్య యథా
శాస్త్రం ప్రాయశ్చిత్తం వినిర్దిశేదిత్యుక్తేః॥ ఏవం ప్రాయశ్చిత్తం నిర్దిశ్యానం
తరం నిర్దేష్టా స్వస్య స్వాత్మశుద్ధ్యర్థం తత్ప్రాయశ్చిత్తానుసారేణ కిం
చిత్కృచ్ఛ్రం చరిత్వా స్నాత్వా వేదమాతరం గాయత్రీం యథాశక్తి జపేయుః॥
...॥ అంగిరాః॥ ఉపస్థానం వ్రతానాం చ శక్త్యా శుద్ధిప్రకాశనమ్। ప్రాయశ్చిత్తం
చతుష్పాదం నిహితం ధర్మకర్తృభిః॥ ...॥ పరాశరః॥ సచేలం వాగ్యతస్స్నా
త్వా ఆర్ద్రవాసాస్సమాహితః। క్షత్రియో వాథ వైశ్యో వా పర్షదం హ్యుప
తిష్ఠతి। ఉపస్థాయ తతశ్శీఘ్రమార్తిమాన్ ధరణీం గతః। గాత్రైశ్చ శిరసా
చైవ న చ కించిదుదీరయేత్॥ పాపం ప్రఖ్యాపయేత్పాపీ దత్వా ధేనుం తథా వృ
షం। కిం త్రిష్ట్రేనూన్మహాపాపే దత్వా ప్రఖ్యాపయేన్నరః। ద్విగుణే వ్రత ఆదిష్టే
ద్విగుణా దక్షిణా భవేత్। యావద్వ్రతం తు కర్తవ్యం దక్షిణా తావతీ భవేత్॥

విత్తశాఠ్యం న కుర్వీత సతిద్రవ్యేఽఫలప్రదం । విజ్ఞాప్యపాపంసభ్యానాంకించి
ద్దత్త్వావ్రతంచరేదితి॥...॥ దేవలః॥ గంధాంస్తాన్ పంచగవ్యంతామ్బూలాని
కుశాన్యపి। బ్రాహ్మణాన్స్వేదసమ్పన్నాన్ నానయిత్వానదీతటమ్॥ గత్వాసర్వై
స్సమాలోచ్య బంధుభిస్సహపార్థివ। తైరనుజ్ఞామవాప్యాథ ప్రణిపత్యయ
థాక్రమమ్॥ మలాపకర్షణంకృత్వానిత్యకర్మసమాప్యచ । పుండ్రాదికంతతో
ధృత్వాదర్భపాణిర్జితేంద్రియః॥ చతుర్వింశతివిప్రాన్వా వేదశాస్త్రపరిష్కృ
తాన్। అష్టౌవాద్వాదశవాపర్షదర్థంనియోజయేత్ । స్నాపయిత్వాతతస్స
మ్యక్పర్షదంవిధిపూర్వం । ఉపవేశ్యశుచౌదేశే తదగ్రేప్రాఙ్ముఖశ్శుచిః ॥ ఉప
విశ్యశుచౌనన్యక్త్వా ప్రాణాయామత్రయంచరేత్ । పుణ్యాహవాచనంకుర్యా
త్తేనతోయేనమార్జయేత్॥ నాన్ద్యాహ్వానంతతఃకుర్యాత్తేఽపిచేదిచ్ఛంతిపార్థివ।
ప్రాణానాయమ్యవిధివద్దేశకాలౌచకీర్తయేత్॥ ప్రాయశ్చిత్తమహంకుర్యాం
ధర్మశాస్త్రానుసారతః । ఇతిసంకల్ప్యవిధివద్గంధపుష్పాక్షతైర్ముదా ॥ అభ్య
ర్చ్యపర్షదంసమ్యక్జ్ఞాత్వారాయణమనుస్మరన్ । పరిషద్దక్షిణాంబధ్వాస్వవస్త్రే
ణాత్తుతైస్సహ ॥ సమస్తసమ్పదిత్యాదివాక్యంపౌరాణికంపఠన్ । త్రిఃపరిక్ర
మ్యాయతస్తేనప్రణమ్యాథతుదండవత్॥ తదగ్రేదక్షిణాంస్థాప్యతతోవిజ్ఞాప
యేత్సుధీః । యేమేసంభావితాదోషాస్తన్నిరాసార్థనిష్కృతిమ్ ॥ కరిష్యఇతి
విజ్ఞాప్యతత్సభాసన్నిధౌవసేత్ । సభాపితాంస్తుసంగృహ్య తేనవిజ్ఞాపితం
వచః॥ శ్రుత్వావిప్రాన్సప్తపంచత్రీన్వాపివిదుషోముదా । పూర్వోక్తదక్షి
ణాందత్త్వాప్రేషయేదనువాదకం॥ ప్రేషయంత్వితితానుక్త్వాస్మరేన్నారాయ
ణంవిభుం। తేష్వేకంవిదుషంశాస్త్రమనువాదార్థమాదరాత్॥ దక్షిణాంబహు
శోదత్త్వాప్రేషయేయుర్ద్విజోత్తమాః। సోఽపిస్నాత్వాదర్భపాణిఃకర్తారమ
నుబోధయేత్॥ తద్గోత్రనామనక్షత్రమనూచ్చార్యోపదేశయేత్ । తత్సర్వమ
నువాదాత్సశ్రుత్వాశక్త్యంసమాచరేత్ ॥ హిరణ్యాపాన్నరూపేణప్రాయశ్చి
త్తంవిశోధనం। ప్రాచ్యాంగవపనంకృత్వాదంతధావనపూర్వకం॥ దశస్నానా
నికృత్వాథతన్మన్త్రైఃపృథక్పృథక్ । కృత్వాప్రాచ్యాంగగోదానంశాలా
హోమంతతఃపరం॥ నాన్దీశ్రాద్ధంవైష్ణవాఖ్యంపంచగవ్యమనంతరం। శాలా
హోమఃపునఃకార్యఉత్తరాఙ్గ్యేవిచక్షణైః ॥ నాన్దీశ్రాద్ధంవైష్ణవాఖ్యముదీ
చ్యాంగంసమాచరేత్। పునర్గోదానకృత్కర్తాదశదానమనుక్రమాత్॥ భూరి
దానంతతఃకృత్వా బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్సుధీః । ఏవంకుర్యాద్ద్విజోయస్స
సర్వపాపాత్ప్రముచ్యతే॥ ఇతిమూలవచనాని.

౧౦ అథ సర్వప్రాయశ్చిత్తం నిరూప్యతే తస్యానుక్రమణికా.

ఆదౌ తూష్ణీం సచేలస్నానం । పుణ్యాహవాచనం । తతో మహాసంకల్పః। మృత్తికాస్నానమ్। పరిషదుపస్థానమ్। పరిషదోనుయోగః। కర్తుః స్వసభాం ప్రతి విజ్ఞాపనమ్ । సభాయాం విజ్ఞాపితపాపానాం పుస్తకవాచనపూర్వకం ప్రాయశ్చిత్తనిరూపణమ్। పరిషన్నియోగేన విధాయకవరణమ్। విధాయకం ప్రతి పరిషద్వచనమ్ । పరిషద్విధాయకనియోగేనానువాదకవరణమ్। తతోనువాదకం ప్రతి విధాయకవచనమ్ । కర్తారం ప్రత్యనువాదకవాక్యమ్। అనువాదకోక్తార్థే పరిషద్విధాయకానుమోదనమ్ । కర్త్రా తత్పాపస్యోపగమః। వ్రతసంకల్పః। వపనవిధిః। స్నానమ్। దన్తధావనమ్। దశవిధస్నానాని। నాన్దీశ్రాద్ధమ్। వైష్ణవశ్రాద్ధమ్ । ప్రాచ్యాంగగోదానమ్। పూర్వశాలాగ్నిహోమః। పంచగవ్యహోమః । పంచగవ్యప్రాశనమ్ । వ్రతగ్రహణమ్। కృచ్ఛ్రాచరణమ్। ఉదీచ్యాంగగోదానమ్ । ఉదీచ్యాంగశాలాగ్నిహోమః। నాన్దీశ్రాద్ధమ్। వైష్ణవశ్రాద్ధమ్। దశదానాని। నిరీక్షితాజ్యదానమ్ । శ్రీమూర్తిదానం। భూరిదానం। బ్రాహ్మణభోజనం। ఆశీర్వాదగ్రహణం। బ్రహ్మార్పణం॥ ఇత్యనుక్రమః॥ —॥ తత్ప్రకారః క్రమేణోచ్యతే॥ తత్రాబ్దసార్ధాబ్దత్ర్యబ్దషడబ్దషడ్గుణితషడబ్దాది వ్యవస్థా ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాశ్చ పూర్వముక్తాః । తత్ర త్రింశత్కృచ్ఛ్రమబ్దం । పంచచత్వారింశత్కృచ్ఛ్రం సార్ధాబ్దం నవతికృచ్ఛ్రం త్ర్యబ్దం । అశీత్యుత్తరశతకృచ్ఛ్రం షడబ్దం । అశీత్యుత్తరసహస్రకృచ్ఛ్రం షడ్గుణితషడబ్దం । కృచ్ఛ్రం ప్రాజాపత్యమితి పర్యాయః। కృచ్ఛ్రగవాదయస్తన్నిష్క్రయీభూతరజతసపాతదర్ధత్వాదాదయః ప్రత్యామ్నాయాః॥—॥ తత్ర సామగ్రీపరికల్పనం । ఫలతాంబూలగంధపుష్పధూపదీపాః। పంచగవ్యాని। మృద్భస్మగోమయదూర్వాతిలాః। సమిద్దర్భాః। హోమార్థం ఘృతం । పరిషద్దక్షిణా చ । పూర్వోత్తరాంగగోదాన నాన్దీశ్రాద్ధ వైష్ణవశ్రాద్ధ దశదాన నిరీక్షితాజ్యదాన శ్రీమూర్తిదాన భూరిదాన బ్రాహ్మణభోజనోపయోగి ద్రవ్యాణి చ॥

అథ ప్రయోగః॥ ప్రాయశ్చిత్తీ ప్రాతఃస్నాత్వా నిత్యకర్మ నిర్వర్త్య ప్రాయశ్చిత్తోపయోగి ద్రవ్యజాతం పరికల్ప్య స్నానద్రవ్యాణ్యాదాయ బ్రాహ్మణానాహూయ దేవాలయే నదీతీరే వా గోష్ఠే । బ్రాహ్మణసభాయాం వా

ఉపవేశ్య మహాపాపే త్రిస్రోధేనూర్వృషభంచ సమర్ప్య దశద్వాదశాదీన్
బ్రాహ్మణాన్ ఉపపాతకేషు ఏకాంధేనుం వృషభంచ దత్వా త్రిచతురాది
బ్రాహ్మణాన్ పరిషత్వేనియోజ్యగన్ధపుష్పాక్షతాదిభిరభ్యర్చ్యస్నాసయేత్।
స్వయంకర్తుమశక్తశ్చేత్ పరిషత్సన్నిధౌ సర్వప్రాయశ్చిత్తకర్మకలాపవిధాన
విచక్షణమముకశర్మాణమాచార్యం త్వాంవృణేఇతి కారయితారం వృత్వా
బ్రాహ్మణైః పుణ్యాహంవాచయిత్వాత్రిఃప్రాణానాయమ్య దేశకాలౌ సంకీ
ర్త్యఅముకగోత్రస్యాముకనక్షత్రే ముకరాశౌజాతస్యాముకశాఖాధ్యాయి
నోముక నామధేయస్య మమ జన్మాభ్యాసాజ్జన్మ ప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యంతం
సమ్భావిత సమస్తపాప నిరాసార్థం నిత్యకర్మానుష్ఠాన యోగ్యతాసిద్ధ్యర్థ
మిష్టదేవతా ప్రీత్యర్థంచ సర్వప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యమాణః మదీయం పాప
జాతం పరిషదగ్రే నివేదయితుకామః తద్యోగ్యతా సిద్ధ్యర్థం మలాపకర్షణ
స్నానమహంకరిష్యే ఇతిసంకల్ప్య సచేలంతూష్ణీం స్నాత్వా పుండ్రాదికం
ధృత్వా శక్తశ్చేదార్ద్రవాసా స్సభాంతికంగత్వా మహాసంకల్పముక్త్వా
ఏవంగుణేత్యాదిశుభతిథౌ అముకగోత్రస్యాముకనక్షత్రే ముకరాశౌ జాత
స్యాముకశాఖాధ్యాయినోముకనామధేయస్యమమజన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృ
త్యేతత్క్షణపర్యంతం మధ్యవర్తికాలే ఇహజన్మని జన్మాన్తరేషుచ బాల్య
కౌమార యౌవన వార్ధకేషు జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థాసు కామక్రోధ
లోభ మోహ మదమాత్సర్యైః మనోవాక్కాయకర్మభిః త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్ర
జిహ్వాఘ్రాణైర్వాక్పాణిపాద పాయూపస్థైః సమ్భావితానాం ప్రకాశ
కృత బ్రహ్మహత్యాసురాపాన స్వర్ణస్తేయ గుర్వంగనాగమనరూప మహా
పాతకచతుష్టయ వ్యతిరిక్తానాం అతిదిష్ట మహాపాతక రూపాత్మకాతిదిష్ట
మహాపాతక వ్రతాత్మకాతిదేశికాతి పాతకానాం మహాపాతకసమరూప
పాతకానాముపపాతకానాం సంకలీకరణానాం మలినీకరణానామపాత్రీ
కరణానాం జాతిభ్రంశకరణానాం ప్రకీర్ణకానాం రహస్యకృత మహాపాత
కాది ప్రకీర్ణకాన్తానాం అజ్ఞానతస్సకృత్కృతానాం అజ్ఞానతోభ్యస్తానాం
జ్ఞానతస్సకృత్కృతానాం జ్ఞానతోభ్యస్తానాం అజ్ఞానతో జ్ఞానతశ్చాత్యం
తాభ్యస్తానాం నిరన్తరాభ్యస్తానాం చిరకాలాభ్యస్తానాం నవవిధానాం
బహూనాం పాపానాం మధ్యే మయాకృతానాం సర్వేషాం పాపానాం
నిరాసార్థ మిష్టదేవతాప్రీత్యర్థం నిత్యకర్మానుష్ఠాన యోగ్యతా సిద్ధ్యర్థంచ

పరిషదుపస్థాన పూర్వకం పరిషదుపదిష్టం ప్రాయశ్చిత్తం ధర్మశాస్త్రోక్త మార్గేణ శక్త్యప్రత్యామ్నాయ రూపేణాహం కరిష్యే ఇతి సంకల్పయేత్। పుత్రాదిః ప్రతినిధిశ్చేత్ మమ పిత్రార్జితస్యాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృతీత్యాది వదేత్। శ్రౌతస్మార్తాధానాంగేషు ప్రాయశ్చిత్తే నిరాసార్థమిత్యంతే అగ్నిపరిచరణే అధికారార్థం అగ్నివిచ్ఛేదదోషపరిహారార్థం చ ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే ఇతి వదేత్। తత్తదేకపాపేషు మయా కృతస్యాముకవధస్యాముకభక్షణస్యాముకాగమ్యాగమనస్య వా ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్య ఇతి ప్రాకృతమేవ తత్తన్నిర్దిశేత్। నతు జన్మాభ్యాసాదీత్యాదికం వదేత్। తత ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తాఙ్గత్వేన మృత్తికాస్నానమహం కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య మృత్తికాస్నానం విధివద్విధాయాప ఉపస్పృశ్య శక్తశ్చేదార్ద్రవాసాః స్వగృహం గత్వా గన్ధపుష్పాక్షతైరభ్యర్చ్య ప్రాయశ్చిత్తార్థముద్దిష్టదేయద్రవ్యచతుర్థాంశం చేలాంచలేన బద్ధ్వా పుష్పాక్షతపాణిస్సన్॥ నమస్సకలకల్యాణదాయినే బ్రహ్మరూపిణే। సదసే సర్వపూజ్యాయ దుష్కృతారణ్యవహ్నయే॥ నమస్తస్యై ప్రదిత్యాది పౌరాణికమన్త్రముచ్చరన్ పరిషదం ప్రదక్షిణీకృత్య నమో మహద్భ్యః నమస్సదస ఇత్యాది శ్రౌతమన్త్రముచ్చరన్ దండవత్ప్రణమ్యోత్థాయాంజలిం బద్ధ్వా॥ సర్వధర్మవివేక్తారో గోప్తారస్సకలా ద్విజాః। మమ దేహస్య సంశుద్ధిం కుర్వంతు ద్విజసత్తమాః॥ మయా కృతం మహాఘోరం జ్ఞాతాజ్ఞాతం చ కిల్బిషం ప్రసాదః క్రియతాం మహ్యం శుభానుజ్ఞాం ప్రయచ్ఛత॥ పూజ్యైః కృతపవిత్రోహం భవేయం ద్విజసత్తమైః॥ అనుగృహ్ణంతు మాం దీనం భవన్తో ధర్మవిత్తమాః। ఇతి సమ్ప్రార్థ్య ప్రాయశ్చిత్తార్థం పరికల్పితద్రవ్యమధ్యే చతుర్థాంశం పరిషద్దక్షిణాత్వేన నిదధ్యాత్॥ తతః పరిషద్వాక్యం॥ కిం తే కార్యం కిమర్థం వా కస్మాన్మృగయసే ద్విజ। అగ్నో బ్రూహి సత్యేన సత్యం హి పరమా గతిః॥ సత్యేన ద్యోతతే సూర్యస్సత్యేన ద్యోతతే శశీ। సత్యేన వర్తతే వహ్నిః సత్యే సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్॥ అస్మాకం చైవ సర్వేషాం సత్యమేవ పరం బలమ్। యది వక్ష్యసి సత్యం త్వం నియతం ప్రాప్స్యసే శుభం॥ యద్యాగతోస్య సత్యేన త్వం శుద్ధ్యసి కర్హిచిత్। ఇత్యుక్త్వా కిం తే కార్యమిత్యాద్యావాదీస్సత్యమేవ వదేతి బ్రూయాత్॥ తతో యజమానః పరిషదనుజ్ఞాతః ప్రాంజలిః ప్రహ్వస్తిష్ఠన్ విజ్ఞాపయేత్॥ ... ॥ యజమానవాక్యం॥ అశేషే హే పరిషత్ భవత్పాదమూలే మయా సమర్పితామిమాం సౌవర్ణీమల్పీయసీమపి పరిషద్దక్షిణాం యథోక్త

దక్షిణాత్వేనస్వీకృత్యమదీయాం విజ్ఞాపనామవధార్య మామనుగృహ్యసర్వ
స్మాదేనసస్సముద్ధరేతి భూసుర ప్రణామోభ్యర్థ్యతాం ॥ అముకగోత్రస్యాముకనక్ష
త్రేముకరాశౌ జాతస్యాముకశాఖాధ్యాయినోముకనామధేయస్య మమ
జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యన్తమిహజన్మని జన్మాన్తరేషుచబా
ల్యకౌమారయౌవనవార్ధకేషు జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థాసు మనోవాక్కా
యకర్మభిః కామక్రోధలోభ మోహ మదమాత్సర్యైః త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్ర
జిహ్వాఘ్రాణైః వాక్పాణిపాదపాయూపస్థైః కామతోఽకామతస్స్వతః
పరప్రేరణయావా సమ్భావితానాం ప్రకాశకృత మహాపాతక చతుష్టయ
వ్యతిరిక్తానాం అతిదిష్టమహాపాతకరూపత్వాదాతిదేశికరూపాణాం మహా
పాతకిసంసర్గిత్వోపదేష్టృత్వానుగ్రాహకత్వానుమన్తృత్వ ప్రయోజకత్వ
ప్రోత్సాహకత్వ వ్యసపాతకానాం అతిదిష్ట మహాపాతక వ్రతత్వాదాతి
దేశికరూపాణాం యాగస్థక్షత్రియవైశ్యవధా విజ్ఞాతగర్భవధాత్రిగోత్ర
స్త్రీవధఋతుమతీగురుమతీసగోత్రస్త్రీదీక్షితస్త్రీవధాద్యుపపాతకానాంచ
గుర్వధిక్షేప వేదనిన్దాసుహృద్వధాధీత నాశనాదిరూప బ్రహ్మహత్యాసమ
పాతకానాం ఉత్కర్షానృతభాషణకలంజాది నిషిద్ధభక్షణ రజస్వలాముఖా
స్వాదనకూటసాక్షిత్వ సుహృద్విభేదకరణాదిరూప సురాపానసమపాతకా
నాం అశ్వరత్న మనుష్యస్త్రీ గోభూమ్యాహరణ నిక్షేప రజతహరణాదిరూప
స్వర్ణస్తేయ సమపాతకానాం సఖిపత్నీ సుతపత్నీ కుమారీ సగోత్రాన్త్య
జాశూద్రస్త్రీ సామాన్య నృపపత్నీ గమనాదిరూప గురుతల్పసమపాతకా
నాం సామాన్య గోవధ వ్రాత్యతా సామాన్య సువర్ణస్తేయ ఋణానపా
కరణా నాహితాగ్నితాఽపణ్య విక్రయపరివేదనభృతకాధ్యయనభృతకా
ధ్యాపనపారదార్యపారివేత్త్యలవణవిక్రయలవణస్త్రీస్త్రీశూద్రవిట్క్షత్రియ
వధనిన్దితార్థోపజీవననాస్తిక్యవ్రతలోపసుతవిక్రయ ధాన్యకుప్యపశుస్తే
యాయాజ్యయాజన పితృమాతృసుతత్యాగతటాకారామవిక్రయకన్యాదూష
ణపరివిత్తి పరివేత్తృయాజన పరివేదనకన్యాప్రదాన కౌటిల్యాత్మార్థపాక
క్రియారమ్భ మద్యపస్త్రీనిషేవణస్వాధ్యాయాగ్నిసుతత్యాగబాన్ధవత్యాగ
ఇన్ధనార్థద్రుమచ్ఛేదనస్త్రీవిత్తజీవనహింసాజీవనౌషధ
జీవనహింస్రయన్త్రవిధానవ్యసనపరితప్తాత్మవిక్రయశూద్ర
ప్రేష్యత్వహీనసఖ్యహీనయోనినిషేవణానాశ్రమవాస పరాన్నపరిపుష్ట

త్యాసచ్ఛాస్త్రాభిరతత్వభార్యావిక్రయాదిరూపోపపాతకానాం అజావిఖ
రోష్ట్రాశ్వమృగభమీనాహి మహిషవధాదిరూప సఙ్కరీకరణానాం క్రిమి
కీటపక్షివధమద్యానుగత ద్రవ్యభోజన ఫలైధఃకుసుమ స్తేయాది రూపమలినీ
కరణానాం నిన్దితధనాదాన కుసీదజీవనాసమ్భాష్య సమ్భాషణ శూద్ర
సేవాదిరూపాపాత్రీకరణానాం మద్యగన్ధాఘ్రాణ బ్రాహ్మణపీడనపుంమైథు
నాదిరూప జాతిభ్రంశకరాణాం విహితకర్మత్యాగనిషిద్ధకర్మాచరణషోడశ
కర్మానాచరణ శ్రౌతస్మార్తకర్మరాహిత్య మాతా పిత్రాచార్యాది శుశ్రూ
షారాహిత్యదర్శ మహాలయ సంక్రాన్తి వ్యతీపాతాష్టకాలభ్యయోగ గజ
చ్ఛాయాదిశ్రాద్ధవిస్మరణవార్శ్యవార్ధుషికనిన్దితక్లీబకుష్ఠ్యన్న యత్యన్న యతి
పక్వాన్న యతిపాత్రస్థాన్న యతిస్పృష్టాన్న యతిదాపితాన్నకర్మత్యాగ్య
న్న పతితాన్న పతితపక్వాన్న పతితదాపితాన్న పతితనిరీక్షితాన్న పతిత సం
స్పృష్టాన్న పతితపఙ్క్త్యన్న గణాన్న గణకాన్న గాయకాన్న గ్రామయా
జకాన్న దేవలకాన్న జ్యోతిషికాన్న చికిత్సకాన్న రాజాన్న రాజపురోహి
తాన్న రాజభృత్యాన్న శూద్రాన్న శూద్రదృష్టాన్న శూద్రస్పృష్టాన్న
శూద్రానుగతాన్న శూద్రప్రేరితాన్న దేవతానర్పితాన్న బ్రాహ్మణ జా
త్యాద్యాకోశాన్న బన్ధుమేళనోచ్ఛిష్టాన్నా బ్రాహ్మణభుక్తశేషాన్న దేవ
బ్రాహ్మణనిన్దకాన్న సదాభిక్షాన్నా పరిచితాన్న శఙ్కితాన్న ఛర్దితా
న్నారనాళపక్వాన్నా పక్వతండులాన్న శైవశాక్తేయ పాశుపత పాషం
డాద్యన్న మహాపురుషార్పితాన్న భూతప్రేత పిశాచోద్దిష్టాన్న బలిప్రదా
నాన్న నీరాజితాన్న మాంసపాకభాండ పక్వాన్న శావసూతకిస్పృష్టభాం
డపక్వాన్న విణ్మూత్రకేశాస్థికీట మక్షికా దూషితాన్న సూతికారజస్వలా
శూద్రాదిభుక్తశిష్టాన్న శ్రాద్ధశిష్టాన్న జైనాన్న తురుష్కాన్న కారాగృ
హాన్న పరాన్న భోజన వామహస్తాన్న భోజనవటతిన్దుకాశ్వత్థాది నిషిద్ధ
పత్రభిన్నకాంస్యపాత్ర తామ్రాలాబూదారుపాషాణ మృత్పాత్రభోజన
భూభాజనభోజనా పాత్రేయ పఙ్క్తిభోజనాతిథిరాహిత్యభోజనదివా
ద్విర్వారభోజనాకాలభోజనైకాదశ్యన్న భోజనచతుర్దశ్యష్టమీదివా భోజన
దశమీద్వాదశీపర్వకాల భానువార రాత్రిభోజన గ్రహణకాలాన్న భోజనా
నాచమనాన్న భోజనరజస్వలా చండాలాదివాక్య శ్రవణకాలిక భోజనదగ్ధ
పర్యుషితపూతిగన్ధోచ్ఛిష్టభోజన దమ్పతీభుక్తశిష్టాన్న భోజనవామహస్తే

కవోష్ణోదకపానపీత శేషోదకపానవర్ష ధారాజలపరదత్త జలపానచండాల
కారిత వాపీకూపతటాకోదకస్నానపానాన్యకారితప్రపాజలపానకరమథి
తతక్రపానఖరోష్ట్ర విడ్వరాహగర్దభ క్షీరపానవివత్సానిర్దశాహ గోక్షీర
పాన స్తన్యపాన దీపోచ్ఛిష్టాభ్యంగోచ్ఛిష్టతైలపాన రాత్రికాల తైలపాన
శుకపికకాకగృధ్రమయూరటిట్టిభభరద్వాజాద్య భక్ష్యభక్షణోద్ధృతసార
పిణ్యాకభక్షణ వృథాకృసరాన్న యావకపాయసాపూపభక్షణహస్తదత్త
శాకాదిభక్షణశ్వేత బృహతీశ్వేతవృన్తాకవర్తులాలాబుర క్తశిగ్రుర క్తమూల
కశ్లేష్మాతకకతకకాళిఙ్గ బిల్వోదుమ్బరశలాటుభక్షణ ఛర్ది కేశోపహిణ్యాత్ర
భక్షణ శివశక్తిసూర్య నిర్మాల్యభక్షణవిధిరహిత పశుమాంసభక్షణకళంజ
భక్షణ విడ్వరాహగ్రామకుక్కుట నిషిద్ధ మత్స్యమాంస భక్షణశూద్రపక్వ
భక్షణగోమాంస గన్ధాఘ్రాణ సన్ధ్యాకాలసల్లాప తామ్బూలచర్వణభోజన
మైథున నిద్రాది పారివశ్యోదయాస్తమయస్వాపదివాస్వాపదివాస్వస్త్రీసఙ్గ
మననటబురుడమేదమ్లేచ్ఛతున్న వాయ రథకారధ్వజ కారలోహ కారరజక
కారస్త్రీకులటావేశ్యా దాసీవృద్ధావిధవాగర్భిణీ ప్రవ్రజితాన్త్యజాతిస్త్రీ
సాధారణస్త్రీగమనాన్యావరుద్ధస్త్రీగమనతిర్యగ్యోనిగమనముఖమైథునగుద
మైథునపుంసిమైథునసాభిలాషపరస్త్రీనిరీక్షణ మిథునీభూతస్త్రీనిరీక్షణయోని
నిరోధనవగ్నస్నానాశుద్ధచేలస్నాన సంక్రాన్త్యమావాస్యా వ్యతీపాతా
లభ్యయోగప్రభృతిశ్రాద్ధార్హకాల నిషిద్ధదినతైలాభ్యంజనస్నానగ్రహణాది
పుణ్యకాలస్నానదానరాహిత్యపుణ్యకాలోష్ణోదకస్నానాశుద్ధజలస్నానా
మన్త్రకస్నానసన్నిహితతీర్థోల్లంఘనస్వగ్రామదేవోత్సవాదర్శనతత్తదుత్సవ
జనపదగ్రామకులాచారోల్లంఘన గుర్వాచార్య విప్రశ్రోత్రియాహితాగ్ని
నృపచ్ఛాయోల్లంఘనగురువిషయాహంకార హుంకారవాదబ్రాహ్మణహుం
కారతిరస్కారపరాజయ ప్రాపణతాడనార్థ దండోద్యమనపరతాడనపర
భర్త్సనానపరాధభార్యాదాసీభృత్యతాడన గురుబ్రాహ్మణదూషణకన్యా
విఘ్నకరణవివాహయోగ్యవరదూషణ దేవతాగుర్వాచార్య బ్రాహ్మణాది
నిన్దాశ్రవణ ప్రతిగ్రహాపరాఙ్ముఖ బ్రాహ్మణనిన్దన వేదశాస్త్రనిన్దన పరోప
తాపకరణవాక్పారుష్య దండపారుష్య పరమర్మోద్ఘాటనసూచకత్వదేవతా
చార్యస్వామిసుహృన్మిత్రభార్యాదివఞ్చనక్షత్రియవైశ్యాదిహీనవర్ణాభివాదన
చార్వాక పాషండాదిపూజిత దేవతాభివందనఖరోష్ట్రయుక్తయానారోహ

ణ సాక్షాత్పరోక్షాశ్రినదుదారోహణోన్నత వృక్షారోహణా సహాయారణ్య
మార్గగమనసాభిలాష విషదర్శన దుర్మరణ సంకల్పేంద్రియానియమనరథ్యా
వాపీకూపతటాకదేవాలయ వృక్షచ్ఛాయాగృహాంకణ గోష్ఠబృన్దావన జలా
శయనదీపాత్రవల్మీక కృషిస్థలకటాహరేతో నిఃక్షేప క్రోత్సర్జన తిష్ఠన్మూత్రో
త్సర్జనకచ్ఛరాహిత్య ద్వికచ్ఛత్వ కౌపీనపుచ్ఛాదికృత కచ్ఛకత్వ మలినవస్త్ర
ధారణశస్త్రధారణపాకభేదపఙ్క్తిభేదాచరణస్వోదరపూరణ సద్వృత్తి
పరిత్యాగ క్షత్రియావృత్తి ద్రవ్యార్జనాన్యాయార్జిత ద్రవ్యజీవన స్వయం
హాలకృత్తిజీవనపరోపకారనాశన తృణగుల్మలతాదినాశన చండాలస్పర్శన
సంభాషణకుసుమాదిమద్యపానమ్లేచ్ఛద్రవ్య ఫలభోగయాచకశూద్రార్థ
ప్రతిమస్త్రీజపహోమకరణకృజపాగమ స్త్రీజపతీర్థాటనస్నానకరణ
దీనాన్ధకృపణోపేక్షణ ముష్టిమాత్ర తిలకాష్ఠాఙ్గారయావసతూలాదినానాదుష్ప్రి
తిగ్రహాసమయరహిత వేదపారాయణాధ్యయనాధ్యాపన వ్యవహార పక్ష
పాతసాధారణ బ్రాహ్మణగృహ సీమానుకూలకుల్యా తటాక వాపీకూపా
ద్యపహరణ మనుష్య పశుపక్షిబన్ధన శీతవాతచోర వ్యాఘ్రవ్యాధవ్యాధ్యా
ద్యుపద్రుతగవాదిదుఃఖానివారణాన్నపానశయనప్రదానాకాలదన్తధావ
నాకాలక్షౌరకరణమిత్రద్రోహాదికరణపరమాత్మస్మరణరాహిత్యాదిరూప
ప్రకీర్ణకానాం రహస్యకృత మహాపాతకాది ప్రకీర్ణకాన్తానాం అజ్ఞానతస్స
కృత్కృతానామజ్ఞానతోభ్యస్తానాం జ్ఞానతస్సకృత్కృతానాం జ్ఞానతో
భ్యస్తానామజ్ఞానతో జ్ఞానతశ్చాత్యన్తాభ్యస్తానాం నిరన్తరాభ్యస్తానాం
చిరకాలాభ్యస్తానాం నవవిధానాం బహూనాం పాపానాం మధ్యే మయా
కృతానాం సర్వేషాం పాపానామపనోదకం ప్రతిపదోక్తం తత్తత్ప్రా
యశ్చిత్తం ప్రత్యేకరూపేణకర్తుమసమర్థస్యాముకగోత్రాదర్మమసకల
పాపాపనోదక మేకవిధం ప్రాయశ్చిత్తం ధర్మశాస్త్ర పర్యాలోచనయా
నిశ్చిత్యోపదిశ్యాముకగృహ్యాముకగోత్రాదికం మాం సర్వస్మాదేనసస్సముద్ధరేతి
విజ్ఞాప్య ప్రణమేత్ ॥ తతః పరిషదపి యజమానవిజ్ఞాపనామాకర్ణ్య తత
త్సమర్పితాం పరిషద్దక్షిణాం స్వీకృత్య ధర్మశాస్త్రాణి పర్యాలోచ్యైకవిధం
ప్రాయశ్చిత్తం నిర్ణీయ నిర్ణీతం ప్రాయశ్చిత్తం విధాయకమేవ విధాతుం
అస్మిన్ చికీర్షితే ప్రాయశ్చిత్తానుష్ఠానే భవద్భిర్విధాయకైర్భవితవ్యమ్ ॥ భ
వంతో హ్యశేష పరిషదనుజ్ఞయా తత్రైవాఙ్గీకృత్యేమాం ప్రత్యుపదిశంత్వితి ద

క్షిణాదానపూర్వకం యజమానేన సప్తపంచత్రీన్వావిదుషో విధాయకాన్వ
రయిత్వా తాన్ ప్రత్యేవం వదేత్ ॥...॥ పరిషద్వాక్యప్రకారః ॥ ... ॥ భోభో
విద్వాంసో విధాయకా ఇదానీమస్మద్దక్షిణా సదుసంఖ్యాకదక్షిణాం స్వీకృ
త్యాముకగోత్రేణాముకనక్షత్రే ముకరాశౌ జాతేనాముకశాఖాధ్యాయి
నాముకనామధేయేనానేన యజమానేనాస్మత్సన్నిధౌ విజ్ఞాపితానాం జ
న్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృతి త్యాగభ్యబహూనాం పాపానామిత్యన్తం పూర్వో
క్తముక్త్వా ఏతేషామిథ్యాస్యసమ్భావితానాం సర్వేషాం పాపానామజ్ఞాన
తస్సకృత్కరణే షడబ్దప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తమపనో
దకం భవతి । అజ్ఞానతోభ్యాసే జ్ఞానతస్సకృత్కరణే చ ద్విగుణం జ్ఞానతోభ్యా
సే త్రిగుణం అత్యన్తాభ్యాసే చతుర్గుణం నిరన్తరాభ్యాసే పంచగుణం చిర
కాలాభ్యాసే షడ్గుణం తదేవం షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపం అశీత్యధిక స
హస్రసంఖ్యాక ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తం భవత్యుత్త
మాధికారిణః మధ్యమాధికారిణస్తు ఏతదేవ ద్విగుణం సత్ షష్ట్యుత్తరశతా
ధికద్విసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం భవతి। అధమాధికారిణ
స్త్రిగుణితం సత్ చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాకప్రాజా
పత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం ప్రాయశ్చిత్తం పాపాపనోదకం భవతీతి సర్వసభానిర్ణ
యః ॥ అస్యకృచ్ఛ్రస్య సాక్షాత్స్వాచర్యయా కర్తుమశక్యత్వే తత్ప్రత్యామ్నా
యగోదానతన్నిష్క్రయరజతతదర్ధతత్పాదతిలహోమసహస్రసముద్రగా
నదీస్నానస్వశతప్రాణాయామద్వాదశబ్రాహ్మణభోజనాద్యన్యతమరూపే
ణ ప్రాచ్యోదీచ్యాంగనాందీశ్రాద్ధవైష్ణవశ్రాద్ధగోదానశాలాగ్నిహోమ దశ
విధస్నానబ్రహ్మకూర్చాదివిహితపంచగవ్యహోమప్రాశన దశదానభూరి
దానబ్రాహ్మణభోజనాదిసహితమాచరణీయమిత్యస్మన్నిర్ణీతం సర్వప్రా
యశ్చిత్తం అముకగోత్రాపరస్య యజమానస్యోవిశేత్యేకం ధర్మజ్ఞమను
వాదకం విప్రం ప్రేషయతేతి సప్తపంచత్రీన్వావిప్రః ప్రేషయేత్ ॥ అథ విధా
యకాస్తే పితథాకుర్మ ఇత్యుక్త్వా స్నాత్వా యజమానసమర్పితాం దక్షిణాం
స్వీకృత్య వివిధపాప తత్ప్రాయశ్చిత్తానువాదకుశలమేకం విపశ్చితం విప్రం
అస్మిన్ చికీర్షితే ప్రాయశ్చిత్తానుష్ఠానే భవతానువాదకేన భవితవ్యం భవా
నస్యశేషపరిషదనుజ్ఞయా తత్రైవాంగీకృత్యమానం రక్షిత్వేతి యజమానేన దక్షి
ణాదాన పూర్వకం పునరుదకం పరిషత్పా కుశ కుసుమాక్షత పాణయః

ప్రాఙ్ముఖాస్సముత్థాయానువాదక మేవముపదిశేయుః॥—॥ విధాయకవాక్యమ్ ॥ అహో విద్వదగ్రేసర ప్రాయశ్చిత్తాపనోద్య బహువిధపాపానువాదవిధివిహితశక్యప్రత్యామ్నాయరూపప్రతిపదోక్త ప్రాయశ్చిత్తానువాదకుశల ధర్మజ్ఞ హే అనువాదక యజమానసమర్పితామిమామస్మద్దక్షిణాం సముఖ్యాకదక్షిణాం స్వీకృత్య ఇదానీం గోత్రాదివిశిష్టేనానేన యజమానేన పరిషత్సన్నిధౌ విజ్ఞాపితానాం గోత్రాదివిశిష్టస్యాస్య యజమానస్య జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యన్తమిత్యాదినోక్తానాం ప్రకాశకృతమహాపాతకచతుష్టయవ్యతిరిక్తానాం అస్పష్టమహాపాతకరూపాత్మకాతిదిష్టమహాపాతకవ్రతాత్మకాతిదేశికరూపాతిపాతకానాం సమరూపపాతకానాముపపాతకానాం సంకలీకరణానాం మలినీకరణానామపాత్రీకరణానాం జాతిభ్రంశకరాణాం ప్రకీర్ణకానాం రహస్యకృతమహాపాతకాదిప్రకీర్ణకాన్తానాం అజ్ఞానతస్సకృత్కృతానామజ్ఞానతోభ్యస్తానాం జ్ఞానతస్సకృత్కృతానాం జ్ఞానతోభ్యస్తానామత్యన్తాభ్యస్తానాం నిరన్తరాభ్యస్తానాం చిరకాలాభ్యస్తానాం నవవిధానాం బహూనాం పాపానాం మధ్యే సమ్భావితానాం సర్వేషాం పాపానామజ్ఞానతస్సకృత్కరణ ఇత్యాదిక్రమేణోక్తం ప్రాచ్యాదీచ్యాంగాదిసహితం షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపమశీత్యధికసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సాక్షాత్కరణాశక్తౌ విధివిహితశక్యప్రత్యామ్నాయతత్సమసంఖ్యాకధేనుదానాదిరూపం వా సర్వప్రాయశ్చిత్తమపనోదకం భవత్యుత్తమాధికారిణః ॥ మధ్యమాధికారిణస్తు ద్విగుణితం సత్ షష్ట్యుత్తరశతాధికద్విసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం భవతి ॥ అధమాధికారిణస్త్రిగుణితం సత్ చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం భవతి । ఏవమధికారిభేదేన యథార్హమాచరితం సర్వప్రాయశ్చిత్తం సర్వపాపాపనోదకం భవతీత్యశేషవిద్వత్సభానిర్ణయః॥ యూయమస్యైతదేవాశేషపరిషన్నిర్ణీతం ప్రాయశ్చిత్తమనువాదకముఖేనాస్మై గోత్రాదివిశిష్టాయ యజమానాయోపదిశతేత్యస్మాన్ దిశదశేషాపి దక్షిపరిషత్ ॥ అతో వయమపి త్వాం నియోజయామః ॥ అముకగోత్రాదేరస్య యజమానస్య జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృతీత్యాదినా పూర్వోక్తానాం నవవిధానాం బహూనాం పాపానాం మధ్యే సమ్భావితానాం సర్వేషాం పాపానామపనోదనార్థం ప్రాచ్యాదీచ్యాంగనాందీశ్రాద్ధవైష్ణవశ్రాద్ధగోదానశాలాగ్నిహోమ

దశవిధస్నాన బ్రహ్మకూర్చవిహిత పంచగవ్య హోమప్రాశనదశదానభూరి
దానాదిసహితంషణ్ణవతిషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపంసర్వప్రాయశ్చిత్తంపాపానాం
చిరకాలాభ్యాసాదస్యాధమాధికారిత్వాచ్చ త్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రి
సహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం భవతి॥ సాక్షాత్కర్తుమశక్యం చే
త్తత్ప్రత్యామ్నాయభూతగోదాన సముద్రగానదీస్నాన సహస్రతిలహో
మసంహితామాత్ర వేదపారాయణద్విశత ప్రాణాయామాదిష్వన్యతమ శక్త్య
ప్రత్యామ్నాయరూపేణాచరణీయమితి పరిషన్నిర్ణీతమస్మాభిర్విహితం
త్వమిత్యుచ్చైరూర్ధ్వబాహుస్సువిస్పష్టం సవిస్తరం త్రివారముపదిశేదితి వదే
యుః॥ అథానువాదకోఽపి తథాకరోమీత్యుక్త్వా విధాయకదక్షిణాసమసం
ఖ్యాకదక్షిణాం స్వీకృత్య స్నాత్వా ద్విరాచమ్య ప్రాణాయామత్రయంకృ
త్వా దర్భపవిత్రపాణిరుత్థాయ యజమానాభిముఖస్తిష్ఠన్నూర్ధ్వబాహు
స్సన్ పరిషన్నిర్ణీతం విధాయకవిహితం ప్రాయశ్చిత్తం దేశభాషయా
ప్రాకృతభాషయాచాను వాదపూర్వకం త్రివారమేవముపదిశేత్ ॥ —— ॥
అనువాదకవాక్యమ్ ॥ భోయజమాన అముకగోత్ర అముకనక్షత్రే అముక
రాశౌజాత అముకశాఖాధ్యాయిన్నముకనామధేయ అశేషవిదుషీపరిష
త్త్వదీయానాం విజ్ఞాపనానామనధార్య త్వత్సమర్పితామప్యయసీమపి యథాశక్తి
పరిషద్దక్షిణాం యథోక్తదక్షిణామివ స్వీకృత్య త్వయావిజ్ఞాపితానాంసర్వే
షాంపాపానామపనోదకం సర్వప్రాయశ్చిత్తంనిర్ణీయ నిర్ణీతంసర్వప్రా
యశ్చిత్తమస్యయజమానస్యోపదిశేతి విధాయకముఖేనవయాంప్రేషితవతీ॥ త
దేవాహముపదిశామి ॥ సావధానమనాస్సమాకర్ణయ ॥ భో యజమాన అ
ముకగోత్ర అముకనక్షత్రే అముకరాశౌజాత అముకశాఖాధ్యాయిన్నముక
నామధేయ త్వయా జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యంతం మధ్యావ
ర్తినికాలేఇహజన్మనిజన్మాంతరేషు చేత్యాదినోక్తానాం ప్రకాశకృతమహాపా
తకచతుష్టయ వ్యతిరిక్తానాం అతిదిష్టమహాపాతకరూప వ్రతోభయాత్మకా
తిదేశకరూపాతిపాతకానాం సమపాతకానాముపపాతకానాంసంకలీకర
ణానాం మలినీకరణానామపాత్రీకరణానాం జాతిభ్రంశకరణానాం ప్రకీ
ర్ణకానాం రహస్యకృతమహాపాతకాదిప్రకీర్ణకాంతానాం నవవిధానాం బ
హూనాం సర్వేషాం పాపానామజ్ఞానతస్సకృత్కరణేషడబ్దకృచ్ఛ్రాత్మకం
సర్వప్రాయశ్చిత్తమపనోదకం భవతి ॥ అజ్ఞానతోఽభ్యాసే జ్ఞానతస్సకృత్క

రణేచద్విగుణితమ్ । జ్ఞానతోఽభ్యాసే త్రిగుణమ్ । అత్యన్తాభ్యాసే చతు
ర్గుణితమ్ ॥ నిరన్తరాభ్యాసే పఞ్చగుణితమ్ । చిరకాలాభ్యాసే షడ్గుణితం షడ
బ్దకృచ్ఛ్రరూపం అశీత్యుత్తరసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకంస
ర్వప్రాయశ్చిత్తం ఏతదుత్తమాధికారిణోభవతి (కృచ్ఛ్రసంఖ్యా ౧౦౮౦) మధ్య
మాధికారిణస్తు ఏతద్ద్విగుణితం షష్ట్యుత్తరశతాధికద్విసహస్రసంఖ్యాకప్రాజా
పత్యకృచ్ఛ్రాత్మకంభవతి (కృచ్ఛ్రసంఖ్యా ౨౧౬౦) అధమాధికారిణస్తు త్రిగుణితం
చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం
భవతి (కృచ్ఛ్రసంఖ్యా ౩౨౪౦) ప్రకృతేచ త్వయా పాపానాం చిరకాలా
భ్యాసాత్తవ చాధమాధికారిత్వాచ్చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్ర
సంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వపాపాపనోదకమేతత్సర్వప్రాయ
శ్చిత్తంప్రాచ్యాదీన్యంగనాందీశ్రాద్ధవైష్ణవశ్రాద్ధగోదానశాలాగ్నిహోమ
దశవిధస్నానబ్రహ్మకూర్చ విహితపంచగవ్యహోమప్రాశనదశదానభూరి
దానబ్రాహ్మణభోజనాదిసహితం సమ్పూర్ణమనుష్ఠేయమ్ ॥ త్వంసాకల్యేచ్చ
ర్యాయాంసమర్థశ్చేత్తథాచర ॥ నోచేత్ప్రత్యామ్నాయానాచర ॥ ప్రత్యా
మ్నాయాస్తు ॥ విధ్యుక్తధేనవః తన్నిష్క్రయరజతనిష్కతదర్ధతత్పాదావా ।
ఉపవాసః ॥ అయుతగాయత్రీజపః ॥ ద్విశతప్రాణాయామాః ॥ సహస్రతిల
హోమాః ॥ సంహితామాత్రవేదపారాయణమ్ ॥ ద్వాదశబ్రాహ్మణభోజ
నమ్ ॥ సముద్రగానదీస్నానాదికంచ । ఏతేషు ప్రత్యామ్నాయేషు తవశ
క్యప్రత్యామ్నాయైః చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాకప్రా
జాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం ప్రాచ్యాదీన్యంగసహితం సమ్పూర్ణంకుర్యాః పూ
తోభవేః ॥ అముకగోత్రేణేత్యాదినా త్వయా అస్మిన్ సర్వప్రాయశ్చిత్తే
సాక్షాత్తదశక్తౌ ప్రత్యామ్నాయరూపేణవా సాంగం సమ్యగనుష్ఠితే సతి జ
న్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృతీత్యాదినా సర్వేషాంపాపానామిత్యంతేన వాక్యేన
పరిషత్సన్నిధౌ విజ్ఞాపితేభ్యః ప్రకాశకృత మహాపాతకచతుష్టయవ్యతిరిక్తే
భ్యః అతిదిష్టమహాపాతకరూపవ్రతాతిదేశికరూపాతిపాతకేభ్యః సమరూ
పపాతకేభ్య ఉపపాతకేభ్యస్సంకరీకరణేభ్యో మలినీకరణేభ్యోఽపాత్రీకర
ణేభ్యోజాతిభ్రంశకరణేభ్యః ప్రకీర్ణకేభ్యః రహసికృతమహాపాతకాదిప్రకీ
ర్ణకాంతేభ్యశ్చ సర్వేభ్యః పాపేభ్యోముక్తోభవేః ముక్తోభవేః ముక్తోభవేః ఇ
తివదేత్ ॥ పరిషదప్యేకవాక్యతయా తథాస్త్వితి త్రివారముచ్చైస్సానుగ్ర

హం వదేత్ ॥ అనువాదకోపి ప్రాకృతభాషయా పునర్వదేత్ । పరిషదపి ప్రాకృతభాషయా తథాస్త్వితి పునర్వదేత్ ॥ ... ॥ తదాహ మనుః ॥ బాల్యాత్ప్రభృతి యత్కించిత్పాతకంచోపపాతకం ॥ షడబ్దైనైవ శుద్ధ్యేత మహాతః పాతకాదృతేఇతి ॥ ... ॥ తతో యజమానః ఓం మహాప్రసాద ఇత్యుక్త్వా పరిషత్సన్నిధౌ ద్విరాచమ్య త్రిః ప్రాణానాయమ్య దేశకాలౌ సంకీర్త్య గోత్రాదివిశిష్టస్య మమ జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృతీత్యాదినోక్తసమస్తపాపనిరాసార్థం ఇష్టదేవతాప్రీత్యర్థం నిత్యకర్మస్వనుష్ఠానయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థంచ విధాయకముఖేనానువాదకపురస్సరం పరిషదుపదిష్టం షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపం సర్వప్రాయశ్చిత్తం ప్రాచ్యోదీచ్యాంగనాందీశ్రాద్ధవైష్ణవశ్రాద్ధగోదానశాలాగ్నిహోమదశవిధస్నానబ్రహ్మకూర్చసహితపంచగవ్యహోమప్రాశనకృచ్ఛ్రాచరణదశదానభూరిదానాదిసహితం విధివిహితకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయభూతధేనుదానతిలహోమసహస్రసముద్రగానదీస్నానాయుతగాయత్రీజపాదిష్వన్యతమేనానేనశక్యప్రత్యామ్నాయేనకరిష్యేఇతి సంకల్పయేత్॥ ఆధానేతు ఆధానాగ్నిపరిచరణాదిపుణ్యకర్మణ్యధికారసిద్ధ్యర్థంచ సార్ధాబ్దకృచ్ఛ్రప్రాయశ్చిత్తం అగ్నివిచ్ఛేదదినాదారభ్య ప్రతివర్షమేకైక కృచ్ఛ్రప్రాయశ్చిత్తంచ తంత్రేణప్రాచ్యోదీచ్యాంగ సహితమముక ప్రత్యామ్నాయేన కరిష్యేఇతిసంకల్పః ॥ ప్రాయశ్చిత్తే సర్వేషాం వపనం కార్యమ్ । విధవానామపిస్త్రీణాం । అత్ర రాజ్ఞామన్యేషాంవా వపనాభావే ప్రాయశ్చిత్తం పరిషద్దక్షిణాదికంచ ద్విగుణమ్ ॥ కేశానాం రక్షణార్థాయ ద్విగుణం వ్రతమాచరేదితి స్మృతేః । యత్రసభర్తృకస్త్ర్యాదీనాం వపనం నిషిద్ధం తత్ర నద్వైగుణ్యమ్ । వపనంచ శిఖాకక్షోపస్థవర్జంనఖకేశరోమ్ణాముదక్సంస్థంకార్యం సర్వత్ర । రోమవర్జమప్యన్యత్ర । యత్రగోవధాదౌ విశేషవచనం తత్ర ప్రాయశ్చిత్తే శిఖాసహితమపివపనం । అన్యత్ర ప్రమాదాచ్ఛిఖావపనేకుశమయశిఖాం బ్రహ్మగ్రన్థియుతాం దక్షిణకర్ణేనిదధ్యాదితి కాఠకే । శిఖాంఛిన్దన్తియే మోహాద్ద్వేషాదజ్ఞానతోపివా। పునస్సంస్కారమర్హంతి త్రయోవర్ణా ద్విజాతయ ఇతిసంగ్రహే । గృహ్యాగ్నిసారే యజ్ఞోపవీతసహితశిఖాత్యాగేపి పునరుపనయనమేవ॥ క్రోధాదినా కేవలయజ్ఞోపవీతత్యాగేతు ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యఇతిసంకల్ప్య ఆచార్యం వృత్వా సతారంగాయత్ర్యా తిలైరాజ్యేనాష్టోత్తరం సహస్రం శతంవా జుహు

యాదితి ॥ ఇదం ప్రాసంగికం ॥ వపనాద్యంగజాతంచ కృచ్ఛ్రాదికేభవతిన
కృచ్ఛ్రేష్వ్యానఇతి షయోశాఖాదౌ ॥ ... ॥ వపనప్రకారః ॥ జంఘోరువ
క్షఃకక్షేషులోమానిభుజయోస్తథా । కుక్షిలోమశిఖావర్జంశ్మశ్రుకేశాం
శ్చవాపయేత్ । క్రమేణపాణిపాదస్యనఖానిచనికృంతయేత్ । కేశానాం
వపనంనాస్తినారీణాం వ్రతసత్రయోః । మహాదోషేషు సర్వేషు ఛేద
యేదంగుళిత్రయమ్ । తదేవవపనం స్త్రీణాం నానువ్రజ్యా జపాదికమ్॥
నగోష్ఠేశయనం తాసాం నచాస్త్యజినధారణమ్ । సర్వాన్ కేశాన్ సము
ద్ధృత్య ఛేదయేదంగుళి త్రయమ్ ॥ సర్వత్రైవహినారీణాం శిరసోముండ
నంనతు । పాదయోస్తైచ్ఛపాణ్యోశ్చకుర్యాన్నఖనికృంతనమ్॥ వ్రతస్థైర్వ
గుణ్యాచరణంకేశాన్ రక్షతిచేన్నరః । నరోవపనంకార్యం కారయేన్నఖ
కృంతనమితి ॥ ... ॥ ప్రాచ్యాంగకృత్యాని ॥ యానికానిచపాపానిబ్రహ్మ
హత్యాసమానిచ । కేశానాశ్రిత్యతిష్ఠంతితస్మాత్కేశాన్వపామ్యహమ్॥ ఇతి
కేశశ్మశ్రులోమ నఖాదికంవాపయిత్వాస్నాత్వాద్విరాచమ్య సంకల్పపూ
ర్వకందన్తధావనంకుర్యాత్ ॥ కంటకక్షీరవృక్షోత్థం దన్తకాష్ఠం ప్రయోజ
యేదిత్యుక్తేన । ఆయుర్బలంయశోవర్చః ప్రజాఃపశువసూనిచ । బ్రహ్మప్ర
జ్ఞాంచమేధాంచ త్వన్నోదేహి వనస్పతే ॥ ఇతిమంత్రోక్తేనద్వాదశాం
గుళ దంతకాష్ఠేన తన్మంత్రేణైవ దంత ధావనం విదళితేన తేనకాష్ఠేన జి
హ్వోల్లేఖనంగండూషాదికంచ కృత్వాస్నాత్వాచమ్యపరిషత్సన్నిధౌ ప్రా
ణానాయమ్య దేశకాలౌసంకీర్త్య మమ సమస్తపాపక్షయార్థం పరిషదుప
దిష్టం ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యమాణః తత్రాదౌదేహశుద్ధ్యర్థందశవిధస్నానా
ని కరిష్యేఇతి సంకల్ప్య తత్తన్మన్త్రైఃపృథక్పృథక్స్నాయాత్ ॥ ఈశానే
న శిరోదేశం ముఖం తత్పురుషేణచ । హృద్దేశమఘోరేణ గుహ్యంవా
మేనసువ్రత ॥ సద్యేనపాదౌసర్వాంగం ప్రణవేనచశోధయేత్ ॥ ఇత్యుక్త
రీత్యా ఈశానస్సర్వవిద్యానామిత్యాదిమన్త్రైః ఈశానాయనమఇతి శిరసి
తత్పురుషాయ నమఇతిముఖే । అఘోరాయనమఇతిహృదయే । వామదేవా
యనమఇతి గుహ్యే । సద్యోజాతాయనమఇతి పాదయోః ప్రణవేనచ స
ర్వాంగేషు అగ్నిహోత్రభస్మవిలింపేత్। అగ్నిరితిభస్మేతిమన్త్రైఃభస్మస్నా
నం ॥ ... ॥ అథ గోమయస్నానమ్ ॥ అగ్రమగ్రంచరంతీనామోషధీనాం
వనేవనే । తాసాం వృషభపత్నీనాం సురభీణాంశరీరతః ॥ ఉత్పన్నంలోక

సౌఖ్యార్థం పవిత్రం కాయశోధనమ్ । త్వం మే రోగాంశ్చ శోకాంశ్చ పాపం చ నుద గోమయేతి సమ్ప్రార్థ్య గోమయమాదాయ దక్షిణోత్తరం త్రిధా విభజ్య ప్రణవేన దిక్షు దక్షిణభాగం తీర్థే చోత్తరభాగం ప్రక్షిప్య మధ్యమభాగం మానస్తోక ఇత్యభిమన్త్ర్య అధస్సంస్థం త్రిధా విభజ్య ఆయనే తే ఇతి గృహీతదూర్వామిశ్రగోమయేన గన్ధద్వారామిత్యాదిమన్త్రేణ ఉత్తమమధ్యమాధమక్రమేణ సర్వాంగమాలిప్య హిరణ్యశృఙ్గమితి ద్వాభ్యాం ప్రార్థ్య యాః ప్రవత ఇతి తీర్థమభిమృశ్య స్నాత్వా ద్విరాచమేత్॥ ... ॥ అథ మృత్తికాస్నానమ్ ॥ అశ్వక్రాన్తే ఇత్యాదినా మృత్తికామభిమన్త్ర్య ఉద్ధృతాసి వరాహేణేత్యాదినాదాయ నమో మిత్రస్యేతి సూర్యాయ ప్రదర్శ్య ఆయనే తే ఇతి దూర్వామాదాయ గాయత్ర్యాభ్యుక్ష్య భూమౌ నిధాయ మృత్తికాస్నానం కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య మృదం కుశోదకేన ప్రోక్ష్య గోమయవద్విభాగాదికం కృత్వా॥ మృదైకయా శిరః క్షాల్యం ద్వాభ్యాం నాభేస్తథోపరి।అధశ్చ తిసృభిః కాయః షడ్భిః పాదౌ తథైవ చ॥ ప్రక్షాళ్య సర్వకాయం చ ద్విరాచమ్య యథావిధి ఇతి వశిష్ఠోక్తసఙ్ఖ్యయా దూర్వామిశ్రమృదా గన్ధద్వారామితి ఇదం విష్ణురితి స్యోనా పృథివీ భవా మన్త్రేణోత్తమమధ్యమాధమక్రమేణ శిరఃప్రభృతి సర్వాంగమనులిప్య స్నాయాత్॥...॥అథ వారిస్నానమ్॥ఆపో అస్మానితి హ్యుక్త్వా భాస్కరాభిముఖస్థితః । ఇదం విష్ణుర్జపిత్వా చ ప్రతిస్రోతో నిమజ్జతి। వారుణస్నానార్థం తీర్థసమీపం గత్వా హిరణ్యశృఙ్గమితి ద్వాభ్యాం సమ్ప్రార్థ్య యాః ప్రవత ఇతి తీర్థమభిమృశ్య ఇమం మే గంగే ఇతి ౧ సుమిత్రా న ఆప ఓషధయః ౧ సముద్రజ్యేష్ఠా ఇతి చతసృభిః ఏతోన్విన్ద్రమితి తిసృభిః తరత్సమన్దీతి సూక్తేన పావమానీభిః ఆపో హి ష్ఠేతి త్ర్యృచేన మార్జనం కృత్వా ఇమం మే గఙ్గే ఇత్యుదకమాలోడ్య ఋతం చేతి త్ర్యృచేన త్రిరావృత్తేనాఘమర్షణం కృత్వా త్రిర్ద్వాదశవారం వా నిమజ్జ్య ద్విరాచమ్య స్నానాంగతర్పణం కుర్యాత్ ॥ హిరణ్యశృఙ్గమిత్యాది తీర్థప్రార్థనాదికం సర్వం దశవిధస్నానాన్తే ఏవ కార్యమితి మయూఖే । తద్రీత్యా ఆపో హి ష్ఠేతి వారుణస్నానమ్ । గాయత్ర్యా గోమూత్రస్నానమ్ ॥ గన్ధద్వారామితి గోమయస్నానమ్॥ ఆప్యాయస్వేతి క్షీరస్నానమ్ । దధిక్రావ్ణ్ణ ఇతి దధిస్నానమ్। శుక్రమసీత్యాజ్యస్నానమ్। దేవస్య త్వేతి కుశోదకస్నానమ్। యద్వా దశాప్యేతాని స్నానాన్యమన్త్రకాణ్యేవ కార్యాణి । భస్మస్నానమారభ్య సర్వత్ర

శుద్ధోదకస్నానమాపాదంగికం ద్విరాచమనంచ । భస్మగోమయమృద్వారి
పంచగవ్యాదిలేపనైః। మలాపకర్షణంకార్యంబాహ్యశౌచాపనుత్తయే॥ అ
ధమోత్తమమధ్యానాం మంగానాంక్షాళనాయవై । త్రిధాతువిభజేత్తాని
దూర్వాఅపిసమాచరేత్ । శాస్త్రోక్తేనైనవిధినా కారయేత్తైరసఙ్కల్పైః
అధమోత్తమమధ్యాని గాత్రాణిసజలాంచతైః॥ స్వసంఖ్యయామృదాలిం
పేదేకవారంతుగోమయమ్ । మలాపకర్షణస్నానంస్వగృహ్యోక్తేనభస్మ
నా॥ పంచగవ్యైఃగృహ్యాంతే గోమయస్యైవతుక్రియా । ప్రక్షాళ్యసర్వ
గాత్రాణి వాససాశోధ్యవారిణా॥ ద్విరాచమ్యవిదధ్యాచ్చప్రాణాయామ
త్రయంతతః । మూర్ధ్నాన్యథాతుమృదం దూర్వా స్తిలాన్దర్భాన్విశుద్ధయే
ప్రవిశ్యనాభిసలిలం తతస్నానమాచరేద్యథావిధి । దేవానృషీన్పితౄంశ్చైవ
తర్పయిత్వాక్రమాదథ । ద్విరాచమ్యతతోధౌతే వాససీపరిధాయచ॥ ఊ
ర్ధ్వమృత్స్నాజలాభ్యాంచసంశోధ్యచకరావపి। ద్విరాచమ్యస్నానశాటీంత్రి
ర్మృదాద్భిశ్చశోధయేత్॥ పంచగవ్యహోమంశాలాగ్నిహోమంచవ్రతార
మ్భకాలేనిశాముఖే వ్రతసంకల్పాత్పూర్వమేవనియమేనకుర్యాదితికేచన॥ వ్ర
తసంకల్పాదర్వాక్ పంచగవ్యహోమం ప్రాశనంశాలాగ్నిహోమంచకు
ర్యాదిత్యన్యే॥ —॥ నిశాముఖే సఙ్కల్పప్రకారః॥ దేశకాలౌసఙ్కీర్త్యఅ
ముకగోత్రస్య ❀ మమజన్మాభ్యాసాదిత్యారభ్యబహూనాం పాపానాంమ
ధ్యేఇత్యన్తం సర్వముక్త్వామయాకృతానాం సర్వేషాం పాపానాం నిరా
సార్థం నిత్యకర్మానుష్ఠానయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం మిష్టదేవతాప్రీత్యర్థంచ ఉత్తమ
మధ్యమాధమాధికారిభేదేనపృథగ్విహితేషుప్రాయశ్చిత్తేషుమదనురూపంప
రిషన్నిర్దిష్టం విధాయకవిహితం మహ్యమనువాదకోపదిష్టం షడ్గుణితషడబ్దకృ
చ్ఛ్రరూపం త్రిగుణితంసచ్చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాక
ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వపాపనోదకం సర్వప్రాయశ్చిత్తం విధివి
హితకృచ్ఛ్రసమసంఖ్యాకధేనుదానతన్నిష్క్రయరజతనిష్క్రీతదర్భతత్పాదన
దీస్నానాదిష్వన్యతమేనాపేన శక్యప్రత్యామ్నాయరూపేణాహంకరిష్యే ఇ
తిగ్రామాద్బహిరేవ నద్యాదేస్తీరే నక్షత్రోదయాత్సమయే సంకల్పయేత్॥
వ్రతం నిశాముఖేగ్రామాద్బహిస్తారకదర్శనఇతిస్మృతేః॥ మహూర్తోస్తు
గృహేవాపివా। అస్మిన్దినే ఉపవాసః॥ అశక్తౌహవిష్యాశనమ్॥ తతోనా
న్దీశ్రాద్ధంవైష్ణవశ్రాద్ధంచ తత్ప్రకరణోక్తరీత్యాఆమేన హిరణ్యేన వాకు

ర్యాత్॥ —॥ తత్ప్రకారః॥ మయా ఆచరిష్యమాణ ప్రాయశ్చిత్తస్య ప్రాచ్యాంగత్వేన నాందీశ్రాద్ధం సర్వధర్మసహితం యథాశక్తిహిరణ్యేన కరిష్యేఇతి సంకల్ప్య । నాందీముఖాభ్యః మాతృపితామహీ ప్రపితామహీభ్యః నాందీముఖేభ్యః పితృపితామహప్రపితామహేభ్యః నాందీముఖేభ్యస్సపత్నీకమాతామహమాతుఃపితామహమాతుఃప్రపితామహేభ్యః అక్షయ్యతృప్త్యర్థమాగ్నేయం హిరణ్యం స్వాహానమః నమమఇత్యుపవీతీదత్వా పూర్వవద్వైష్ణవశ్రాద్ధం కరిష్యఇతి సంకల్ప్య కేశవాదిద్వాదశనామభిః ద్వాదశబ్రాహ్మణానావాహ్యభోజయేత్। ఆమంహిరణ్యంవా దద్యాత్। శ్రీమహావిష్ణుముద్దిశ్య మహావిష్ణుప్రీత్యర్థం భోజనప్రత్యామ్నాయమాగ్నేయం హిరణ్యం శ్రీమహావిష్ణుప్రీతిం కామయమానస్తుభ్యమహంసమ్ప్రదదేనమః నమమేతిదద్యాత్। అనేనపాపాపహారీమహావిష్ణుః ప్రీయతామితివదేత్॥ ఏవంసర్వత్రదానాదికర్మసు । అథప్రాచ్యాంగగోదానమ్। మయా ఆచరిష్యమాణప్రాయశ్చిత్తస్య ప్రాచ్యాంగగోదానంకరిష్యే ఇతిసఙ్కల్ప్య ॥ గవామంగేషుతిష్ఠన్తిభువనానిచతుర్దశ । తస్మాదస్యాఃప్రదానేనసర్వం దత్తమిహాస్తుమే॥ ఇతిమంత్రేణ గాం తన్నిష్క్రయద్రవ్యంవా దద్యాత్॥ —॥ తతశ్శాలాగ్నిహోమః॥ ప్రారమ్భేసర్వకృచ్ఛ్రాణాంసమాప్తౌచవిశేషతః । ఆజ్యేనైవతుశాలాగ్నౌజుహుయాదాహుతీఃపృథక్॥ తత్రవ్యాహృతిభిర్హోమోహ్యష్టోత్తరశతంశనైః॥ శాలాగ్నిర్నామౌపాసనాగ్నిర్లౌకికాగ్నిర్వా । మయాచరిష్యమాణపరిషదుపదిష్టప్రాయశ్చిత్తస్యప్రాచ్యాంగశాలాగ్నిహోమంకరిష్యే ఇతిసంకల్ప్య ఔపాసనాగ్నిం లౌకికాగ్నింవోపసమాధాయ చతుష్పాత్రప్రయోగవిధానేనాజ్యసంస్కారాన్తం కృత్వాగ్నిం పరిషిచ్యాజ్యేనభూస్స్వాహా। భువస్స్వాహా। సువస్స్వాహా భూర్భువస్సువస్స్వాహేతి సప్తవింశతివారం అగ్నివాయుసూర్యప్రజాపత్యుద్దేశేనజుహుయాత్॥ ఏవంచేదష్టోత్తరశతాహుతయోభవంతి। తతఉత్తరంపరిషించేత్॥ బహ్వృచాదయస్తుస్వస్వగృహ్యోక్తవిధినాగ్నిప్రతిష్ఠాపనాదిపూర్వకం ప్రధానహోమంనిర్వర్త్యతన్త్రశేషంసమాపయేయుః॥

...॥ అథ పంచగవ్యహోమః॥ పంచగవ్యం స్నానార్థం ప్రాశనార్థంచ ప్రాతరాహృత్యస్నానం ప్రాశనంచకుర్యాత్। ప్రాతరేవసమాహృత్యకుర్యాత్స్నానాదియత్నతఇతిస్మృతేః॥—।తత్ప్రకారమాహ ॥ పరాశరః॥

గోమూత్రం గోమయం క్షీరం దధి సర్పిః కుశోదకమ్ । నిర్దిష్టం పంచగవ్యం తు పవిత్రం పాపశోధనమ్ ॥ గోమూత్రం కృష్ణవర్ణాయాః శ్వేతాయాశ్చైవ గోమయమ్। పయశ్చ తామ్రవర్ణాయా రక్తాయా గృహ్యతే దధి ॥ కపిలాయా ఘృతం గ్రాహ్యం సర్వం కాపిలమేవ వా। మూత్రమేకపలం దద్యాదఙ్గుష్ఠార్ధం తు గోమయమ్ ॥ క్షీరం సప్తపలం దద్యాద్దధి త్రిపలముచ్యతే । ఘృతమేకపలం దద్యాత్పలమేకం కుశోదకమ్। యత్తు ప్రమాణాన్తరమాహ వృద్ధపరాశరః ॥ గోమూత్రం మాషకాన్యష్టౌ గోమయస్య తు షోడశ । క్షీరస్య ద్వాదశ ప్రోక్తా దధ్నస్తు దశ కీర్తితాః ॥ గోమూత్రవద్ఘృతస్యాష్టౌ తదర్ధం తు కుశోదకమితి ॥ ఏతదశక్తబాలాదివిషయం ద్రష్టవ్యమ్ । మాషప్రమాణం పూర్వముక్తం ॥ గాయత్ర్యాదాయ గోమూత్రం గన్ధద్వారేతి గోమయమ్ । ఆప్యాయస్వేతి చ క్షీరం దధిక్రావ్ణ్ణస్తథా దధి । తథా శుక్రమసీత్యాజ్యం దేవస్య త్వా కుశోదకం॥ పంచగవ్యమృచా పూతం స్థాపయేదగ్నిసన్నిధౌ । గోమూత్రం స్థాపయేత్పూర్వే గోమయం దక్షిణే న్యసేత్॥ క్షీరం తు పశ్చిమే స్థాప్యం దధి చైవోత్తరేణ తు । ఘృతపాత్రం తథాగ్నేయ్యామైశాన్యాం తు కుశోదకమ్ ॥ స్థాపయేదుత్తరేణాగ్నిం ప్రణవాద్భిశ్చ శోధయేత్ । అగ్నేః పశ్చాదేకపాత్రే తన్మన్త్రైస్తాని యోజయేత్ ॥ ఆపోహిష్ఠేతి చాలోడ్య మానస్తోకేతి మన్త్రయేత్ । సప్తావరాస్తు యే దర్భా అచ్ఛిన్నాగ్రాః శుకత్విషః ॥ ఏతైరుద్ధృత్య హోతవ్యం పంచగవ్యం యథావిధి । ఇరావతీ ఇదం విష్ణుర్మానస్తోకే తు శంవతీ ॥ ఏతాభిశ్చైవ హోతవ్యం హుతశేషం పిబేత్తతః। ఆలోడ్య ప్రణవేనైవ నిర్మథ్య ప్రణవేన తు॥ ఉద్ధృత్య ప్రణవేనైవ పిబేచ్చ ప్రణవేన తత్। యత్త్వగస్థిగతం పాపం దేహే తిష్ఠతి దేహినామ్॥ బ్రహ్మకూర్చో దహేత్సర్వం ప్రదీప్తాగ్నిరివేన్ధనమ్। పవిత్రం త్రిషు లోకేషు దేవతాభిరధిష్ఠితమ్ ॥ వరుణశ్చైవ గోమూత్రే గోమయే హవ్యవాహనః । దధ్ని వాయుః సముద్దిష్టః సోమః క్షీరే ఘృతే రవిః॥ ఇతి॥ —॥స్మృత్యన్తరే॥ పంచగవ్యం హునేదత్ర దర్భపత్రైర్ద్విశాఖకైః । ఇరావతీ ఇదం విష్ణుర్మానస్తోకే తు శంవతీ॥ ఆప్యాయస్వేతి మన్త్రైశ్చ ప్రయచ్ఛక ఋచా తథా। గాయత్ర్యా ప్రణవేనైవ సర్వవ్యాహృతిభిస్తతః ॥ కృత్వా పూర్ణాహుతిం శిష్టం ప్రణవేన పిబేత్తతః। పలాశమధ్యపర్ణేన పద్మపత్రేణ వా పిబేత్ ॥ స్వర్ణపాత్రేణ తామ్రేణ బ్రహ్మతీర్థేన వా పిబేత్ ॥ ఇతి ॥ ఉక్తక్రమేణ తత్తద్వర్ణానాం గవాం మూత్రాదికం గ్రాహ్యమ్ ॥ అలాభే గోమాత్రస్య మూత్రాదికం గ్రాహ్యమ్॥

ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తాంగత్వేన బ్రహ్మకూర్చవిధినా పఞ్చగవ్యప్రాశనం కరిష్యే
ఇతిసఙ్కల్ప్య ఉల్లేఖనాద్యగ్నిప్రతిష్ఠాపనం కృత్వా ఉక్తక్రమేణాగ్నే రుత్తర
తః పాత్రేషు తత్తన్మన్త్రైర్ద్రవ్యాణి ప్రక్షిప్య దర్భం సంస్కృత్యాగ్నిం పరిషి
చ్య ఆసాదితం పాత్రం ... వాయాగ్నేః పశ్చాన్నిధాయ తస్మిన్నేకపాత్రే తాని
ద్రవ్యాణి తత్తన్మన్త్రైస్సంయోజ్య యజ్ఞీయకాష్ఠేనాలోడ్య సప్తసఙ్ఖ్యాక
కుశమయేన బ్రహ్మకూర్చేన దర్వ్యా చతుర్గృహీత్వా ॥ ఇరావతీ ధేనుమతీ హి
భూతం = అభితోమయూఖై స్స్వాహా । విష్ణవ ఇదం । ఇదం విష్ణుర్విచక్ర
మే = పాంసురే స్వాహా॥ విష్ణవ ఇదం ॥ మానస్తోకే తనయే = స్వాహా॥
రుద్రాయేదమ్॥ శచుగ్నిరగ్నిభిస్సరదితివా శన్నోదేవీరితివా = అగ్నయ
ఇదమ్॥ అద్భ్య ఇదం వా॥ ఆప్యాయస్వ సమేతు తే = సోమాయేదమ్॥ త్రియ
మ్బకం యజామహే = త్ర్యమ్బకాయేదమ్ ॥ తత్సవితుర్వరేణ్యం = సవి
త్ర ఇదమ్॥ ప్రణవేన॥ పరమాత్మన ఇదమ్॥ సర్వాభ్యో వ్యాహృతిభిః॥ ప్రజాపతయ
ఇదమ్॥ అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా॥ అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదమ్ ॥ తత ఉత్తరం
పరిషించేత్। బహ్వృచాదయస్తు స్వస్వగృహ్యోక్తవిధినాగ్నిప్రతిష్ఠాపనా
దికం కృత్వా స్వశాఖాస్థమన్త్రైర్హుత్వా తన్త్రశేషం సమాపయేయుః॥ తతః
ప్రణవేనాలోడ్య నిర్మథ్య పలాశపత్రాదినా ప్రణవేనోద్ధృత్య॥ యత్త్వగస్థి
గతం పాపం దేహే తిష్ఠతి మామకే। ప్రాశనం పంచగవ్యస్య దహత్వగ్నిరివేన్ధన
మితి పఠిత్వా ప్రణవేనైవ సర్వం పిబేత్॥ న శేషయేత్॥ అశక్తౌ తు గోమూత్రా
దికం స్వల్పం గ్రాహ్యమ్ ॥ హుతశిష్టస్య సర్వస్య సేయత్వాత్ । ఆచమ్యాతః
పరం మౌనీ ధ్యాయన్ దుష్కృతమాత్మనః। పశ్చాత్తాప సమాయుక్తస్తిష్ఠే
దాసూర్యదర్శనాత్॥ ప్రత్యామ్నాయవిధానేతు సద్యస్సర్వం సమాచరేత్।
కృచ్ఛ్రాణి కృత్వా గోదానముదీచ్యాంగం సమాచరేత్ ॥ శాలాహోమం తతః
కుర్యాన్నాందీశ్రాద్ధం చ వైష్ణవమ్। దశదానం భూరిదానం కుర్యాద్బ్రాహ్మణ
భోజనమ్॥ తతస్తు సభవేన్ముక్తః పాపైరేతైర్మహాన్తైః । ప్రాయశ్చిత్తం
యదా కుర్యాత్తదా పూతో భవేన్నరః॥ ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా సర్వకర్మ
సు పావనః। తస్మాదేతత్ప్రకుర్వీత వేదశాస్త్రప్రచోదితమ్ ॥ తతః ప్రాణానా
యమ్య అముకగోత్రోత్పన్నః అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతేనాముకశాఖాధ్యా
యినా ముకనామధేయేన మయా జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యంత
మిత్యాది = సర్వేషాం పాపానామపనోదకం షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపం

అశీత్యధికసహస్రసఙ్ఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తమేత
దుత్తమాధికారిణ ఇత్యాదిక్రమేణ మదనురూపం ప్రగుణితంసచ్చత్వారింశ
దుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం పరిషదుప
దిష్టంసర్వప్రాయశ్చిత్తంశక్త్య ప్రత్యామ్నాయ రూపేణాచరిష్యామీతిసంక
ల్ప్య। గవామఙ్గేషుతిష్ఠంతీత్యాదినాగాఃదద్యాత్।అన్యానివాసముద్రగామహా
నదీస్నానాదిరూపాణి స్వశక్త్యానిస్వయంకుర్యాత్ । అశక్త్యానిబ్రాహ్మణైః
కారయేత్॥ తత్ఫలస్వీకరణార్థంతేభ్యోదక్షిణాందద్యాత్ ॥ తతో మయాచరి
తస్యసర్వప్రాయశ్చిత్తస్య ఉదీచ్యాంగగోదానంకరిష్యఇతి సఙ్కల్ప్యగాం
దద్యాత్॥ మయాఆచరితసర్వప్రాయశ్చిత్తస్యఉదీచ్యాంగశాలాగ్నిహోమం
కరిష్యఇతిసఙ్కల్ప్య పూర్వవజ్జుహుయాత్ । నాందీశ్రాద్ధవైష్ణవశ్రాద్ధేచ
పూర్వవత్కుర్యాత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తసాద్గుణ్యార్థం దశదానానికుర్యాత్॥
అశక్తౌతత్ప్రత్యామ్నాయద్రవ్యాణివాదద్యాత్ ॥ అలక్ష్మీపరిహారార్థంనిరీ
క్షితాజ్యదానంచకుర్యాత్॥ తద్యథా॥ అలక్ష్మీపరిహారార్థంనిరీక్షితాజ్యదా
నంకరిష్యఇతిసంకల్ప్య ॥ రూపంరూపం ప్రతిరూపోబభూవేతి ఆజ్యేస్వము
ఖంనిరీక్ష్యబ్రాహ్మణమభ్యర్చ్య॥ యాఽలక్ష్మీర్యచ్చమేదౌస్థ్యంసర్వాంగేషు
వ్యవస్థితమ్ । తత్సర్వంశమయాద్యత్వం శ్రియంపుష్టించవర్ధయ ॥ ఇతిమంత్రే
ణాజ్యం సపాత్రంతస్మై బ్రాహ్మణాయ సమ్ప్రదదేఇతిదద్యాత్ । ఆచరిత
సర్వప్రాయశ్చిత్తసాద్గుణ్యార్థం బ్రాహ్మణభోజనంకారయిత్వా ఆశిషంప్రతి
గృహ్ణీయాత్॥ యస్యస్మృత్యాచనామోక్త్యా తపోయజ్ఞక్రియాదిషు । న్యూ
నంసమ్పూర్ణతాంయాతి సద్యోవందేతమచ్యుతమ్ ॥ ఇత్యుక్త్వాఅనేనమయా
చరితేనసర్వప్రాయశ్చిత్తకర్మణాభగవాన్ శ్రీమహావిష్ణుః ప్రీయతామితి బ్ర
హ్మార్పణంకుర్యాత్॥ కృతపాపస్యయత్పుంసఃపశ్చాత్తాపోనుజాయతే। ప్రా
యశ్చిత్తంతుతస్యైవకృష్ణానుస్మరణంపరమ్ ॥ ఇత్యుక్తేఃశ్రీకృష్ణానుస్మరణం
కృత్వాశ్రీకృష్ణార్పణమస్త్వితిసాత్వికత్యాగంకుర్యాత్ ॥ ఏవంక్షత్రియవైశ్య
యోర్యథోచితంకార్యమ్॥——॥అథస్త్రీణాంప్రాయశ్చిత్తక్రమః ॥ తత్రసువా
సినీనాంవిజ్ఞాపనేవిశేషః ॥ స్వార్థక్రయాపరత్వనిషిద్ధకాలస్వపతిసఙ్గమపర
పురుషసంగమాస్పృశ్యాదస్పర్శనమిత్రస్త్రీద్రోహవిశ్వస్తవిషదాయిత్వ
సపత్నీవిషదాయిత్వపత్యభేదనపూర్వకవ్యఞ్జనాదిదానశిశువధక్షుధితశిశు

స్తన్యాప్రదానబుభుక్షితాప్రదానపత్యాజ్ఞారహిత వ్రతాద్యుపవాసకరణపత్యు
ర్పోషణకాలికస్వభోజనభర్తృశ్వశ్రూశ్వశురాదిశుశ్రూషా తదభివాదనరా
హిత్యగృహస్థద్రవ్యచౌర్యతద్విక్రయసదాన్యగృహనివాససదాభర్తృనిష్ఠుర
భాషణాకారణాక్రన్దనభర్తృవచననిరాకరణసదాకులీనత్వభర్తృప్రవాస
కాలికస్వదేహాలంకరణ సదానృతవచనాపృష్టోత్తరదాన సదోచ్చైస్తాడనరజ
స్వలానియమరాహిత్య రజఃకాల కామకృత గృహకర్మారంభసాభిలాషపర
పురుషనిరీక్షణాదిపాపానాంచనిరాసార్థమిత్యాది ॥ అన్యత్సర్వంయథార్హ
మూహ్యం॥ ఇతిసువాసినీవిజ్ఞాపనాక్రమః॥——॥ అథవిధవానాంవిజ్ఞాపనేవిశే
షః। అస్నానభోజనపర్వకాలభోజనరాత్రిభోజనపర్యుషితాన్న భోజనకాం
స్యపాత్రభోజనక్షౌద్రభక్షణోచ్ఛిష్టస్పృష్టద్రవ్యభక్షణాభక్ష్యభక్షణాలా
బుభక్షణప్రపాజలపానోచ్ఛిష్టపాత్రజలపాన తామ్బూలచర్వణనీలవస్త్ర
ధారణకేశరక్షణలలాట సుగన్ధిధారణ కస్తూర్యనులేపన పుష్పధారణరక్త
వస్త్రధారణకంచుకధారణఖట్వాశయనసాభిలాష పరపురుష నిరీక్షణపర
పురుషసహాసనైకశయనానులోమగన్ధధారణ శాకాహారైకభుక్తరాహి
త్యైకాదశ్యుపవాసరాహిత్యతీర్థాటనేష్టదేవతాస్మరణ పురాణశ్రవణరా
హిత్యస్వభర్తృకపైతృకశ్రాద్ధాదిరాహిత్య పిణ్యాత్రోత్సర్గకాలికమృచ్ఛౌ
చాద్యకరణానచ్ఛాస్త్రకథాగీతశ్రవణనాట్యదర్శనసాంగ్రామతీర్థగాహిత్య
భోజనాదిపాపానాంచనిరాసార్థమిత్యాది । అన్యత్సర్వంయథార్హమూ
హ్యమ్ ॥ సర్వపాపాపనోదకం సర్వప్రాయశ్చిత్తం ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గే
ణోక్తప్రత్యామ్నాయరూపేణ ద్రవ్యహస్త్యాద్య ఖండంప్రాచ్యోదీచ్యాఙ్గ
సహితమాచరిష్యామీతిసఙ్కల్ప్యోక్తమార్గేణకుర్యాత్॥ స్త్రీణాంహోమః
కృతాకృతఃకరణపక్షేవిధవాయాః క్షౌరాన్తంపూర్వవత్కృత్వా అమన్త్రి
కాణిదశవిధస్నానానికార్యాణి। సధవాయాస్తుసఙ్కల్పాంతేదన్తధావనం
దశవిధస్నానానిచకార్యాణి ॥ వస్త్రపరిధానాంతే విష్ణుశ్రాద్ధగోదానేకృ
త్వాప్రాయశ్చిత్తాఙ్గహోమార్థమాచార్యం త్వాం వృణేఇతి విప్రంవృత్వా
పూర్వవత్సర్వం పూర్వాఙ్గం విప్రద్వారాకారయిత్వా స్వయంపఞ్చగవ్యం
తూష్ణీంప్రాశ్యముఖ్యప్రత్యామ్నాయద్రవ్యందత్వా ఉత్తరాఙ్గానికారయే
త్॥ హోమాభావపక్షేదశవిధస్నానాంతే విష్ణుశ్రాద్ధగోదానేకృత్వావిప్రే
ణపంచగవ్యంకారయిత్వాతూష్ణీంప్రాశ్య ప్రాయశ్చిత్తద్రవ్యం సఙ్కల్ప్యద

త్వోత్తరాఙ్గవిష్ణుశ్రాద్ధగోదానదశదానాదికం కుర్యాత్॥...॥ అథశూద్రస్యయథోచితసఙ్కల్పాన్తంసర్వంప్రాగ్వత్ । తతఃక్షౌరాంతేఅమన్త్రకాణి దశవిధస్నానాని । వస్త్రతిలకధారణాంతే విష్ణుశ్రాద్ధగోదానేకృత్వావిప్రద్వారాపఞ్చగవ్యం కారయిత్వా స్వయంతూష్ణీంపిబేత్ ॥ శూద్రేణకపిలాయాఃపంచగవ్యానిన పేయాని। నాస్యవిప్రద్వారాపిహోమః। ప్రాయశ్చిత్తద్రవ్యంసంకల్ప్యదత్వాఉత్తరాంగవిష్ణుశ్రాద్ధగోదానదశదానభూరిదానాదికంయథార్హంకార్యమ్॥

ఇతిసర్వప్రాయశ్చిత్తపద్ధతిః.

అథ మహాసఙ్కల్పప్రారమ్భః.

అథ మహాసఙ్కల్పమాహ ॥ ... ॥ దేవలః॥మహాదానేషుయజ్ఞాదౌ ప్రాయశ్చిత్తేషుకర్మసు । కన్యాదానే నదీస్నానే మహాసఙ్కల్పమాచరేత్॥ ... ॥ మరీచిః ॥ కన్యాదానే నదీస్నానే తులాదానాదిషుద్విజః । ప్రాయశ్చిత్తేషు యజ్ఞాదౌ వ్రతాదిషు విశేషతః ॥ ఏతదాదిషు సర్వత్ర మహాసంకల్పమాదరాత్ । కృత్వాయత్కురుతే కర్మ తదానన్త్యాయ కల్పతే ॥ ... ॥ సఙ్కల్పప్రకారః ॥ అస్యశ్రీభగవతో మహాపురుషస్యానివార్యవీర్యస్యాఖిలలోకపరిపాలనపరాయణస్యాదినారాయణస్య నిత్యనిరుపమనిరవధికాప్రమేయ మహిమసహితమాయాశక్త్యాభిధీయ మానమహాజలౌఘమధ్యే పరిభ్రమతాం క్రమాద్దశగుణోత్తరైరప్తేజోవాయ్వాకాశాహంకారమహదవ్యక్తాత్మకసప్తావరణైః పరివేష్టితానామనేకకోటిబ్రహ్మాండానామేకతమేస్మిన్మహాబ్రహ్మాండమండలే ఆదిశక్తికూర్మవరాహానంతాదిభాగప్రతిష్ఠితానాం అతలవితలసుతలతలాతలరసాతలమహాతలపాతాలాఖ్యసప్తలోకానాముపరిభాగే భూర్భువస్సువర్లోకమహర్లోకజనోలోకతపోలోకసత్యలోకాఖ్యషడ్లోకానామధోభాగే ఐరావతపుణ్డరీకవామనకుముదాంజనపుష్పదన్తసార్వభౌమసుప్రతీకాఖ్యాష్టదిగ్వేదండశుండాదండోత్తమ్భితే, అయోధ్యామధురామాయాకాశీకాఞ్చ్యవన్తీద్వారవత్యశోకవతీ భోగవతీసిద్ధవత్యమరావతీతేజోవతీసంయమినీరత్నావతీసింధుమతీగన్ధవత్యలకావతీయశోవతీప్రభృత్యనేకపుణ్యపురీవిరాజితే, ఇంద్రాగ్నియమనిర్‌ఋతివరుణవాయుకుబేరేశానాఖ్యాష్టదిక్పాలపాలితే, అనలానిల ప్రత్యూషప్రభాససోమాధ్వరధ్రు

వాసవాఖ్యాష్టవసువిరాజితే, సూర్యచంద్రాంగారకబుధబృహస్పతిశుక్రశనై
శ్చరరాహుకేత్వాఖ్యనవగ్రహపరిపాలితే, ఆవహనివహసంవహానువహప్ర
వహోద్వహపరివహాఖ్యసప్తమరుత్సంచారసంజీవితజీవనికరమ్బే, విన్ధ్యార
ణ్యదండకారణ్యచంపకారణ్యశ్వేతారణ్యనైమిశారణ్యద్వైతారణ్యగుహార
ణ్యదేవదారువనేక్షువనకదళీకావనాఖ్యదశారణ్యపరిమండితే, శివ శమ్భువి
నాకిగిరశహరస్థాణుభర్గభైరవసదాశివకపాలీశ్వరాఖ్యైకాదశరుద్రవిద్యోతి
తే, మిత్రార్యమత్వష్టృధాతృవివస్వదరుణభగాంశుమదింద్రపర్జన్యవిష్ణుపూ
షాఖ్యద్వాదశాదిత్యప్రకాశితే, భిండివాలదండభుశుండినళికముసలచక్రల
విత్ర కాళరాత్రిద్రుఘణ బాణస్థూణాశక్తితోమరపరిఘపట్టసప్రాష్టికకుంతద
శకంకప్రాసపాశముద్గరశతఘ్నీసీరగదాగోశీర్షమయాఖీ యాపనపినాకా
సిధేనుకాస్త్రరిశాహస్త్రాముక్తవజ్రాఖ్య ద్వాత్రింశదాయుధమండలమండిత
దోర్దండశ్రీరామజామదగ్న్యదిలీపాంగయామ్బరీషశశిబిందుశిబిమాన్ధాతృ
మరుత్తభరతయయాతిపృథుభగీరథరంతిదేవసుహోత్రాఖ్యషోడశభూపాల
పాలితే, విశాలాక్షీమీనాక్షీకామాక్షీసింహికాశంకరీకుబ్జికామహాలక్ష్మీమహా
దేవీమహాకాళీపార్వతీసుప్రభాభ్రమరాంబికావిన్ధ్యవాసినీయోగినీహిమరూ
పిణీమాణిక్యదేవీకాద్రివేయీపూర్ణికాఖ్యాష్టాదశపీఠదేవీసమలంకృతేయమ
నియమాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధ్యానధారణసమాధ్యష్టాంగయోగ
నిష్ఠాంగిరసవసిష్ఠవాలఖిల్యవిశ్వామిత్రవాల్మీకజమదగ్ని చ్యవనదుర్వాసఃకపిల
మౌద్గల్యకౌండిన్యకశ్యపగార్గ్యగౌతమాంగిరసదక్షపరాశరజైమినిపతంజలిక
ణ్వబోధాయనాశ్వలాయనకాత్యాయనద్రాహ్యాయణవైశమ్పాయనాపస్తం
బజాబాలిమార్కండేయమాండవ్య భరద్వాజసనకసనన్దనసనత్కుమారస
నత్సుజాతాగస్త్యశౌనకాద్యనేకమునిరాజివిరాజితే, మలయమహేంద్రస
హ్యశుక్తిమదృక్షవద్వింధ్యపారియాత్రాఖ్యసప్తకులాచలవలయితే, ఋశ్యమూ
కమతంగకిష్కిన్ధమాల్యవద్గిరణ్యశృంగాఖ్యపంచమహానగసమధిష్ఠితే- లవణే
క్షుసురాసర్పిర్దధిక్షీరశుద్ధోదకాఖ్యసప్తసముద్రసంవృతే, వేదవేదాంగేతిహా
సాగమన్యాయకావ్యాలంకారనాటకగానకవిత్వనామశాస్త్రద్యూతనైపుణ
దేశభాషాజ్ఞానలిపికర్మవాచకసమస్తావధానస్వరశాస్త్రశకునసాముద్రికా
రత్నపరీక్షా స్వర్ణపరీక్షాశ్వలక్షణగజలక్షణమల్లవిద్యాపాకకర్మదోహళగన్ధ
వాదధాతువాదఖనీవాదరసవాదాగ్నిస్తమ్భ జలస్తంభవాయుస్తమ్భఖడ్గస్త

వ్యాభవశ్యాకర్షణమోహనవిద్వేషణోచ్చాటనమారణకాలవంచన వాణిజ్యపాశుపాల్యకృష్యాసవకర్మ లావకయుద్ధమృగయారతికౌశల దృశ్యాకరణీద్యూతకరణీచిత్రలోహపాషాణమృద్దారువేణుచర్మాంబరక్రియాచౌర్యౌషధసిద్ధిమంత్రసిద్ధిస్వరవంచానాదృష్టివంచనాంజనజలప్లవనవాక్సిద్ధిఘుటికాసిద్ధిపాదుకాసిద్ధీన్ద్రజాలమహేన్ద్రజాలాఖ్యచతుష్షష్టివిద్యా నిషద్యయమాననిరవద్యవిద్యాజ్జనవిద్యోతితే, అంగవంగకళింగకాశ్మీరకాంభోజకామరూపసౌవీరసౌరాష్ట్రమహారాష్ట్రబఙ్గాళనేపాళమలయాళకేరళసింహళచోళపాంచాలకోసలకుంతళజ్వాలాసాల్వమగధమాగధమాళవమత్స్యవత్సమద్రవైదర్భ సింధుసౌధాన్ధ్రకాంధ్రాలాటకరాటకర్ణాటద్రమిడద్రావిడపాండ్యకైకేయ పారశీకబాహ్లీకబర్బరవిదర్భకేకయకురుకుక్షిరాలదశార్ణహూణటెంకణకొంకణయావనశూరసేన ఘూర్జరవిదేహాదిభోజాద్యన్త్యాఖ్య షట్పంచాశద్దేశసమలంకృతే భాగీరథీభీమరథీసరస్వతీగౌతమీనర్మదాయమునాకృష్ణావేణీవే[?]కాతుంగభద్రాచంద్రభాగావరుణాపలాపహారికావేరీకపిలాకౌండీకృతమాలా పిపాశాతాపినీపూర్ణిమా తామ్రపర్ణీ వేగవతీ హేమవతీ వేత్రవతీ నేత్రవతీవిశోకాకౌశికీగండకీగోమతీపినాకినీపుణ్యాదాద్యనేకమహానదీవిరాజితే, వారాణసీ చిదమ్బరశ్రీశైలాహోబలవేంకటాచల శ్రీరంగ సేతు జమ్బుకేశ్వరకుమ్భకోణ హాలాస్యగజారణ్యగోకర్ణ రామనాథపురావర్తపురానన్తశయనామరగిరియాదవగిరిశేషగిరికనకాద్రి శ్వేతగిరినీలగిరిగోవర్ధనగిరి గయాప్రయాగాద్యనేకపుణ్యక్షేత్రసంయుతే, హరిశ్చంద్ర నళపురుకుత్స పురూరవస్సగరకార్తవీర్యాఖ్య షట్చక్రవర్తి పరిపాలితే, బ్రాహ్మీ మాహేశ్వరీ కౌమారీ వైష్ణవీన్ద్రాణీవారాహీచాముండాఖ్య సప్తమాతృకావిరాజితే, సావిత్రీసత్యవతీదమయన్తీమదయన్తీలోపాముద్రాసుకన్యాకేశినీ సుశీలానసూయారున్ధతీప్రభృతి మహాపతివ్రతాసందోహ సమలంకృతే, రైవతమైనాకద్రోణకాసింహళకైలాస మలయాశ్వ భద్రకేతుగోక్షిలాచలవ్యాఘ్ర ఋషభశైవతనిర్మోచనీయాద్య పారావార లంకాసౌరకృత మాలాఖ్యాష్టాదశోప ద్వీపవిరాజితే, పంచాశత్కోటియోజనవిస్తీర్ణేఽస్మిన్ భూమండలే సుందరతరచన్దనమన్దారకోవిదారకుటజవటపాటలకరవీరకురంటక కంటకీపిప్పలకర్పూరకదలీఖర్జూరనారికేళ రసాలతమాలతాళ హింతాళ కృతమాల సాలవకుళవంజుళపున్నాగమాజపిమ్భరనింబకదమ్బ సారంగలవంగరుద్రాక్షేక్షుక

పిత్థాశ్వత్థబిల్వభల్లాతకసల్లకీబదరీలికుచచమ్పకకేతకకర్ద్దాలి బంధూకసింధు
వారపిచుమందోదుమ్బర పలాశపారిజాతాద్యనేకానోకహనివహానిరంతర
మనోహరనందనవనప్రవిడావహక్రీడావనవిహారద్దేవదానవగరుడగన్ధర్వకిన్న
రకింపురుషసిద్ధసాధ్యవిద్యాధరయక్షరాక్షసాదిదివ్యజననివాస సమలఙ్కృత
శీతాంభశ్శైబిందుమన్దమన్దరకశిన్దశైలంకతమణిశైల శక్రశైల మహాకపిల
మహాశైలపంచశైలగజశైలభద్రశైలవసుధారవసుమార కుమారకాలంజ
రక్తాంజన పాండర పుష్కర వైదూర్య పారియాత్రసహస్రశిఖరమయూర
తామ్రాభశిఖివాససురసహంస నాగకుముదమర్కట త్రికూటకటుశంఖకూట
మహామేఘసుమేఘసుగన్ధగన్ధమాదన సుపార్శ్వసుషేణ సుపక్షకనకవిరజాది
కేసరశిఖరివిస్తరభాసుర మేరుధరాధరస్య దక్షిణదిగ్భాగే జంబూప్లక్షకుశ
క్రౌంచశాకశాల్మలిపుష్కరాఖ్యసప్తద్వీపానాం మధ్యేజంబూద్వీపే, భార
తకింపురుషహరిఇళావృతభద్రాశ్వకేతుమాలహిరణ్యరమణకకురువర్షాఖ్య
నవవర్షాణాంమధ్యే భారతవర్షే, ఇన్ద్రకశేరుతామ్రగభస్తినాగ గన్ధర్వ
సౌమ్యవరుణభరతాఖ్యనవఖండానాం మధ్యే భరతఖండే, నిరతిశయజనని
రూఢనిఖిలజనకలుషకరతిమిరభరకిరణసదృశకృష్ణామహానదీకమనీయకృపీట
పూర పరివిజ్ఞన భఙ్గురమఙ్గళతరఙ్గతరఙ్గ పరమ్పరాపరిగత పరిపూత
పవమానపరిస్పన్దపరమపావనప్రచురతరనిఖిలసస్యసమృద్ధిసమేధమానాం
ధోజన పదాధిష్ఠాన శ్రీశైలస్యైశాన్యదిగ్భాగే - దణ్డకారణ్యేస్మిన్ ప్రి
జాపతి క్షేత్రేఽన్యదేశేఽన్యక్షేత్రేవాశఙ్ఖ చక్రగదాశార్ఙ్గనన్దకాఖ్యపం
చమహాయుధధరస - దివ్యరత్నఖచితకిరీటహారకేయూరనూపురమకరకుం
డలప్రముఖప్రస్ఫురదప్రాకృతభూషణావళీవిభూషితస్య, చతురాననపుర
న్దరప్రముఖసకలసురాసురనికరశిరస్తటీవిరాజమానమకుటతటఘటితదివ్యర
త్నమరీచిపరమ్పరానీరాజితోపాన్తచరణామ్భోరుహస్య నిఖిలలోకానుజి
ఘృక్షాస్వీకృతమత్స్యకూర్మవరాహనారసింహవామనభార్గవరామశ్రీరామ
బలరామబౌద్ధకల్క్యాద్యనేకావతారవైభవస్య- ప్రహ్లాదనారద పరాశర
పుండరీక వ్యాసామ్బరీష శుకశౌనకభీష్మదాల్భ్యరుక్మాఙ్గదార్జున వసిష్ఠవిభీష
ణబలిహనుమదాద్యశేషమహాభాగవతవిమలతరహృదయాన్తరాళనిరన్త
రనిరర్గళదోళావిహారసమాసక్తస్యాగణ్యానేకకోటిబ్రహ్మాండమండలస్య, భ
గవతోలక్ష్మీపతేర్నారాయణస్య, నాభిసరోజమధ్యసముద్భూతస్య- చరా

చరాత్మకనిఖిలప్రపంచనిర్మాణ కపటనాటకసూత్రధారస్య-శారదనీరదపా
రదసచ్ఛాయవాగ్దేవతానిరర్గళకర న్యాసవిహరణవిలాసభవనాయమాన వద
నారవిన్దస్య- సరసతరసారసనికరభాసుర మానససరోవరవిహరణలాలస
మానస రాజహంసవాహనస్య- శ్రీభగవదాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్యాద్యబ్ర
హ్మణః ప్రథమపరార్ధే పంచాశద్వత్సరేష్వతీతేషు ద్వితీయపరార్ధే ప్రథమవర్షే
ప్రథమమాసే ప్రథమపక్షే ప్రథమదివసే అహ్ని ద్వితీయే యామే తృతీయే ము
హూర్తే ప్రథమప్రాణాయామసమయే పార్థివకూర్మప్రళయానన్తశ్వేతవ
రాహబ్రాహ్మసావిత్రాఖ్యసప్తకల్పానాం మధ్యే శ్వేతవరాహకల్పే స్వా
యమ్భువ స్వారోచిషోత్తమతామసరైవత చాక్షుషవైవస్వత సూర్యసా
వర్ణి ధర్మసావర్ణి దక్షసావర్ణి రుద్రసావర్ణి బ్రహ్మసావర్ణి ఇన్ద్రసావ
ర్ణి దేవసావర్ణ్యాఖ్య చతుర్దశమన్వన్తరాణాం మధ్యే సప్తమే వైవస్వతమ
న్వన్తరే- సప్తవింశతిమహాయుగేష్వతీతేష్వష్టావింశతితమే మహాయుగే-కృత
త్రేతా ద్వాపర కలియుగాఖ్యచతుర్యుగాణాం మధ్యేఅష్టావింశ
త్తరసప్తదశలక్షాబ్దే కృతయుగే- షణ్ణవతిసహస్రోత్తరద్వాదశలక్షాబ్దే త్రే
తాయుగే - చతుష్షష్టిసహస్రోత్తరాష్టలక్షాబ్దే ద్వాపరయుగే చ సమతీతే-
ద్వాత్రింశత్సహస్రోత్తరచతుర్లక్షాబ్దే వర్తమానే కలియుగే ప్రథమపాదే-
యుధిష్ఠిరవిక్రమశాలివాహనవిజయాభినన్దన నాగార్జునకలిభూపాఖ్యశకపు
రుషమధ్యపరిగణితశాలివాహనశకే- బౌద్ధావతారే-బ్రాహ్మదైవపిత్ర్యప్రా
జాపత్యబార్హస్పత్యసౌరచాన్ద్రసావననాక్షత్రమానాఖ్యనవమానమధ్యపరి
గణితేనాముకమానేన ప్రవర్తమానే ప్రభవాదీనాం షష్ట్యాస్సంవత్సరా
ణాం మధ్యేఽముకసంవత్సరే- దక్షిణాయనోత్తరాయణయోర్మధ్యేఽముకాయ
నే- వసన్తాదిషడృతూనాంమధ్యేఽముకఋతౌ-చైత్రాదిద్వాదశమాసమధ్యే
ఽముకమాసే- శుక్లకృష్ణపక్షయోర్మధ్యేఽముకపక్షే- ప్రతిపదాదితిథిమధ్యే
ఽముకశుభతిథౌ-భానుప్రభృతివాసరమధ్యేఽముకవాసరే - అశ్విన్యాదినక్ష
త్రమధ్యేఽముకనక్షత్రే- విష్కంభాదియోగమధ్యేఽముకయోగే- బవాదిక
రణమధ్యేఽముకకరణే- అస్మిన్ శుభముహూర్తే - గఙ్గావాలుకాభిస్సప్తర్షి
మండలపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్యసహస్రవర్షావసానే ఏకైకవాలుకాపకర్ష
ణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకర్షణసమ్మితకాలే దశపూర్వేషాం దశాపరేషాం మ
ద్వంశ్యానాం పితౄణాం మమ చ సకుటుమ్బస్య నరకాదుత్తీర్యశాశ్వతబ్ర

హ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం గోధూమైస్సూర్యమండలపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్య సహస్రవర్షావసానే ఏకైకగోధూమాపకర్షణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకర్షణ సమ్మితకాలే శాశ్వతబ్రహ్మలోక నివాససిద్ధ్యర్థం మాషైశ్చన్ద్రమండలపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్యసహస్రవర్షావసానే ఏకైకమాషాపకర్షణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకర్షణసమ్మితకాలే శాశ్వతబ్రహ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం సర్షపైర్ధ్రువమండలపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్యసహస్రవర్షావసానే ఏకైకసర్షపాపకర్షణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకర్షణసమ్మితకాలే శాశ్వతబ్రహ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం తిలైర్నక్షత్రమండలపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్యసహస్రవర్షావసానే ఏకైకతిలాపకర్షణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకర్షణసమ్మితకాలే శాశ్వతబ్రహ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం త్ర్యణుకైర్బ్రహ్మాణ్డోర్ధ్వకటాహపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్యసహస్రవర్షావసానే ఏకైకత్ర్యణుకాపకర్షణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకర్షణసమ్మితకాలే బ్రహ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం త్రిగుణీకృతాగ్నిష్టోమాతిరాత్రవా[illegible]పౌండరీకరాజసూయాశ్వమేధాదిసమస్తక్రతుఫలావాప్త్యర్థం ఇహ జన్మని జన్మాన్తరేషు చ బాల్యకౌమారయౌవనవార్ధకేషు జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థాసు జ్ఞానతోఽజ్ఞానతశ్చ కామతోఽకామతః స్వతః పరప్రేరణయా వా సమ్భావితానాం సర్వేషాం పాపానామపనోదనార్థం ఇష్టదేవతాప్రీత్యర్థం ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్య చతుర్విధపురుషార్థసిద్ధ్యర్థం క్షేమస్థైర్యవిజయాయురారోగ్యైశ్వర్యాదీనాముత్తరోత్తరాభివృద్ధ్యర్థం తత్తత్పురాణోక్తమహాదానాన్తర్గతతత్తద్దానాదికమహం కరిష్యే॥ *******

——* ఇతి మహాసఙ్కల్పః *——

మహాసఙ్కల్పజం యస్య మహాదాదిప్రవర్తనమ్।
మహాపురుష ఏతస్మిన్మహాసఙ్కల్ప ఈరితః॥

